

Mikszáth Kálmán levelezése

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra értékeinek ápolása érdekében az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió.

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 035 5

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Mikszáth Kálmán levelezése

TARTALOM

MIKSZÁTH KÁLMÁN LEVELEZÉSE	5
FÜGGELÉK FÉLBENMARADT LEVÉLFOGALMAZVÁNYOK	664
JUBILEUMI ÜDVÖZLETEK JEGYZÉKE (LEVELEK)	692
JUBILEUMI ÜDVÖZLETEK JEGYZÉKE (TÁVIRATOK)	710

MIKSZÁTH KÁLMÁN LEVELEZÉSE

1.

MK – GAJDÁCS PÁLNAK

[Selmecbánya, 1865. szeptember 19.]

Fiam, Pál!

Szombaton a következő párbeszéd fejlődött ki a Liszték boltjában Etelka és a Macskaszemű közt háromnegyed tízre.

Macskaszemű: Ez a Mikszáth azzal a Gajdáccsal mindig ott mászkálnak a mi ablakaink alatt.

Etelka: Annak csak örülhetsz.

Macskaszemű: Nem az én kedvemért járnak, hanem a Málcsi kedvéért.

Etelka: Furcsa! Mind a ketten egy után! És Málcsi melyiket szereti jobban?

Macskaszemű: (habozva): Nem tudom... de úgy hiszem, hogy Gajdácsot, mert mindig felőle beszél.

Etelka meg erre persze azt mondta, hogy ha ő lenne Málcsi, már ő csak engem szeretne.

És ezt kész vagyok az utolsó ponton kívül – be is bizonyítani.

M. K.

2.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1869. december]

Kedves Miska barátom!

Sajnálom, hogy első találkozásunk mindjárt azon kezdődik, hogy a more reszkető kezeiből kiveszed a búoszlító vonókat. A Tettes szolgabíró és plébános úr parancsa előtt, kiket véghetetlenül tisztetek, meghajlom, amennyiben az egyház épületében húzattam én és Kaszner barátom. De válaszomra, hogy én hazaviszem a cigányt, s ott húzatok – a vonó elkobzását visszautasítom –, már csak azért is, mert

Először: Az advent engem nem kötelez saját meggyőződésem szerint.

Másodszor: Mert a Horváth-féle vallástörvény XII-ik cikkelye a protestánsokat más felekezetek irányában semmiféle megszorításokra nem kötelezheti.

Negyedszer [!]: Mert alkotmányos törvény egyéni akaratunknak teljesítésében soha meg nem gátolhat – legfeljebb mint megtörtént tény fölött ítélni...

Ezen és egyéb más okok kényszerítenek arra, hogy eljárásod felett kimondjam nézeteimet – s bár az erőszak ellen mit sem tehetek –, polgári kötelességemnél fogva protestáljak

mindig tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

A vonó kiváltásának árát üzend meg, hogy kifizethessem. -

[Címzés:] Tekintetes Tersztyánszky Mihály

esküdt úrnak

Szklabonya

3.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. január 13.]

Kedves öcsém Miska!

A gyarmati »pomádés fejű« fiatalság négy reunion bált rendez. A megyei »zsíros« arisztokrácia múlt szombaton tartott báljából őket kirekesztvén, azzal a »revänge«-al akarják megbosszulni, hogy a vármegyétők sem hívják meg, amit persze rettentő köszönettel fognak fogadni lányos táblabíró urambátyáimék, kiknek inkább *kvótára* marad az a telegrafon járó keserves harminc forintocska, amit elnyelne a szűk rokolya, meg a selyem kacabajka.

Hát mondom, a gyarmatiak senkit sem hínak meg aki ki nem bírja mutatni, hogy Gyarmaton született (és hogy Imády keresztelte); s hogy az ellenkező meg ne történhessék, meghívó jegyeket sem nyomattak.

No, hanem én okos ember létemre kicsináltam valahogy, hogy *Minket* mégis megtűnnek, miután előbb Náci kezeskedett Értünk, hogy nem fogunk garázdaságot csinálni, s hogy békét hagyunk minden krinolinos és krinolintalan keresztény léleknek, még Hámornak is, kinek melleleg legyen mondva vasárnap volt meg a lakadalma.

Miután erre szavamat. adtam, Magamra vállaltam egyszersmind azon kötelességet, miszerint értesítselek arról, hogy meghívó jegy nincs azért, mert nincs, hanem minden bizottmányi tagnak jogában áll szóval vagy írásban ismerőseit meghíni, kik aztán azon bizottmányi tagot – ha magokat bálba menni elhatározzák –, a bál előtt legalább huszonnégy órával avégett értesítsék, miszerint az számukra a bilétet megszerezhesse.

A Téged meghívó bizottmányi tag Hamar Sándor.

A bálók január 15, 22, 29 és február 5-én fognak tartatni. Miután illetéknéppen nekik tett ígéretem szerint ezennel értesítlek, egyszersmind azt is megmondom, hogy ne menj el egyikre sem.

Hogy mért?...

Azt megérted, ha ide penderítem a más oldalra Hanke Leóvali párbeszédemet.

(Terem Mezei Nácínál. Az asztalon üres palackok búsulnak Az asztal körül Gyíkos, Való, Hamar, Szabó, Braidsvér és Én ülünk).

(Hanke a szomszéd asztalnál a fogát piszkálja.)

Hanke: Ebatta bűdös arisztokráciája! Ha ők nem híttak meg, mi sem híjjuk meg őket...

Én: S ezáltal éppen olyan túlságba mennek, mint ők; Önök nem a megye arisztokráciáját, hanem a megye összes fiatalságát zárják ki. Teszem azt, én sem arisztokrata, sem gyarmati fiatalember nem vagyok, amit éppen nem sajnálok, de tegyük fel, kedvem van mulatni s pedig a m e g y e nélkül, nem tudom, m e g y – e valamire a gyarmati céhbéli nemes fiatalság...

Hanke: Micsoda?... A Krisztussát! a sok neveletlen hétszilvafás megyei neveletlen [!] betyár hadnak! Mi volna az? Nézze csak a lajstromot. Mi vagyunk, amik vagyunk (dühösen kiveszi a lajstromot, s megmutatja a 116 gyarmati részvényest).

Én: Eh, mit! Önök numerantur, sed non ponderantur...

Hanke: (dühösen kirúgja maga alól a széket; egy keserveset köp a saját 19 forintos csizmájára, amely hivatva van fényessé tenni a négy gyarmati reuniont, nagyot bámul rám birka szemeivel, és azt kiáltja Nácinak:)

Adjon egy borotvát kölcsön, Mezey úr!

Tyhű! Az angyalát, ilyen életveszedelemben sem forogtam még, gondoltam magamban. Édes Hanke úr! ne bántson kérem, inkább elmegyek mind a négy reunionba, inkább örökös ügyvéd-gyakornok leszek önnél, – akartam mondani, midőn szerencsémre, Náci báránypörkölt ízű hangon kérdé:

– Minek lesz az a borotva?

– A tyúkszememet akarom vele kivágni otthon: reggel majd hazahozom.

Képzelted, mily nagy volt örömem, midőn a bizonyos veszedelemből olyan fainul kimenekedtem: No, hanem nem is disputáltam többet, ámbár egészen nekem volt *igazságom*. E perctől azonban másutt kezdtem az igazságot keresni; a római poeta szerint *in vino veritas*, tehát én is a borban kerestem Gyíkos Miskával egyetemben, de minthogy ezúttal nem találtuk meg, azon határozatban állapodtunk meg, hogy ha a bálban összejövünk, még jobban fogjuk keresni.

Az igazságért sokat megtesz az ember...

Ez az az ok, amelyért tanácsolom, hogy ne menj te sem a bálba, hacsak valami szeretőd nincs, aki szinte ott lesz. Mert a szerelemnek minden meghódol, nemcsak a vármegyei esküdt, hanem maga a vármegye is, nemcsak a vármegye, hanem még *Én* is.

Szklabonyán, Január 13. 1870.

Őszinte barátod -th -n

Richtig! Egy kis útban hallott friss pletykával szolgálók:

a) Hegyesi Irma férjhez ment férj nélkül; ami olyan szövevényes, mulatságos história, hogy ha nyomtatásban volna, még az apám is praenumerálna rá, aki pedig kalendáriumon kívül semmi más élő betűért nem ad egy pipa dohányt sem.

b) Milka pedig már nem Hrk Jánossal, hanem Osztrólczy Károllyal jár jegyben. Szegény tatár! (Értem Kari barátunkat).

c) Piry Sándortól levelet kaptam, melynek humorisztikus oldalait élő szóval fogom fejtegetni. Fáintos ötlete kerekedett a gyerekeknek.

Még tovább nyújtanám ezt a levelet, hanem a tiszteletes úr két pejcsikájának víg kedvű abrakolója éppen most hozza a Borsszem Jankót, márpedig a Borsszem Jankó látására egyszerre olyan ostoba marad az ember, mint az Auersperg taktikája, amelynek az a históriája van, mint a Szent-Iványi Laci preferansz partijának.

[Címzés:] T. Tersztyánszky Mihály Úrnak

Ebecken

4.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. január 29.]

Kedves Sanyi pajtás!

Itt küldöm a »Szellemi komfortáblit«! Szörnyű rossz viccek! Mintha csak te csináltad volna Sanyi pajtás... Az »Egy vicespányt« küldd haza, ha azt akarod, hogy más könyvet hozassak, persze a »TE« számodra, mert »ÉN« megfogadtam, hogy a Corpus Jurison kívül semmiféle könyvet sem olvasok többé.

Üssön bele a guta abba a sok nyomtatott betűbe; nem szalonnát evő magyar embernek való az.

A »Corpus Jurist« is csak azért fogom olvasni, hogy azt az átkozott jobboldalt »lepélpázhassam« belőle, ... te helyetted is.

Most pedig beszéljünk okosabb dolgokról, tudniillik arról, amit mán csütörtökön is elő akartam rántani a szűrőm ujjából.

...Te Sanyi!!! Nem adnám egy mázsa Döbrecei Sunkáért, ha az a Bende Gyula felsülne azzal a Milkával... (csókolom a)

Nekem már van egy »zsíros« gondolatom, amely tökéletesen plűre ejti. Fáin gondolat! Aztán meg ki is vihető.

Te is gondoldj holnapig valami okosat (szokásod ellen), akkor oszt tartunk ketten diétát, kitűzzük ezt a tárgyat napirendre, s megvetjük-meghányjuk derekasan.... már tudniillik, ha mellém állasz.

Addig bele sem fussolok azzal, hogy a levelemben kifecsegyem, mert scripta manent... (Ejnye! kár hogy nincs itt a plébános úr a hátam mögött, hadd javítana ki, ha rosszul mondtam).

Egyébiránt annyit mondhatok, hogy a terv nemes és nyílt; rangunkhoz illő: aztán nem is jár nagy nehézséggel a kivitele. Egyszóval finom hőhere politika.....

(Tyhű! de jó, hogy nem hallja ezt a mondatomat a nyényei pap, mert tartana mindjárt egy »tizenkilenc rőfös« dikciót, Ausztráliából, Kínából, Amerikából és Felső-Pribelyről hozott »gründlich« hasonlatokkal.)

Most pedig megint másról beszéljünk:

Azt mondja valami marha német tudós (fene egye meg), hogy sem a természetben, sem semmiben nincs »ugrás«.

Coki német!! Azért Patay Están és Csiky Sanyi a mi nevünk, hogy nem parancsol NEKÜNK a német.

Éppen azért is ugrunk.

Mégpedig a Milka-ügyről egyenesen Arendorfferre ugrom át.

»..... *Les extrêmes se touchent*« (a szélsőségek metszik egymást.)

Látod Sanyi! tud ám Estók cimborád franciául is, mióta brudersaftot ivott a Kutya-Bagosi csárdában Napóleon herceggel. (Hasonlítunk egymáshoz; mind a ket-
tőnknek veres az orra; neki még a neve is „veres herceg”.)

Hát mondom Arendorfferre ugrom át; mégpedig azért, hogy megmutassam
NEKED, miszerint van még NÁLUNKNÁL okosabb ember is a világon. Az igaz,
hogy ritkaság, de hát van mégis.

Íme ide másolom le neked Arendorffer mai napon kelt, s az eredetben is felmutat-
ható legmagasabb kéziratát:

»Orvossághi Bizonitván

Palovics Számuel Pezerini és Szklabona határ közt fexik Karát, bele eset kocsi-
val és befűlta; de erőszakgos sebeg nomai nem vannak rajta, chát eltemetchető.
Kelt Szklabonán Jan: 29. 1870. Arendorffer György körileti orvos.«

Most pedig, miután előbb egyet iszom az egészségedre, azzal fejezem be sorai-
mat, hogy

Huncut a német!

szerető barátod

Están

Döbrece város országgyűlési szája és a (haza sebeit szíven) hordó csapja.

[Címzés:] Ezen levelem adassék az én kedves Sanyi cimborámnak atyafiságos
szeretővel

Lajthán innen

Ebecken

5.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya,] 1870. február 16.

Pajtás, Sanyi!

Mióta nevünket a »Marseillesse« [!] keresztnévű francia lapban olvastam (oh, milyen szépen hangzik Etienne Patay, Alexandre Csiky!) nem volt nagyobb örömem, mint tegnap.

Kossuthügyseg... nem adom azért a száz »milaresse« szivarért, amit még meg nem nyertem tőled.

Hát tegnap hozzám jött Schönfeld:

– Tudja-e, mi az újság? – kérdé tőlem.

– Sose tudom én; hiszen láthatja, hogy nem lakom Ebecken.

– Pedig nagy újság van. Milkának már negyedik van darab kérője. Egy magasrendű miniszteri hivatalnok Budáról.

– Quel diable! – mondtam csodálkozva. Hogy hívják?

– Valami Vítbaum [Vithalm] Guszti.

– Nem ösmerem – válaszoltam kurtán.

– Tersztyánszkynek jó barát. Ő csinálta ki ütet kérőnek.

– Mi a fene? Hát olyan kuruc gyerek az a Miska? Kitől hallotta ön ezt a dolgot?

– Az Benda Julia beszélte Trnovszkynál: vultung ott pénteken »Apolonniá« napkor. Fenyegetőgzyött Miskára....

E napokban szintén nálam volt Mikolay urambátyám:

Még ez a jámbor ember is ezzel a pletykával volt »kibéelve«. »No fékomadta! Milkának megint új kérője van; valami gazdag úr«: kérődzött is a nevén jó félóra hosszat, de mégsem bírt eszébe jutni a dolog.

Pénteken az alsóesztergályi jegyző is ilyenfélét mondott: Azon véleményét nyilatkoztatva ki, hogy hihetőleg »Kari« nyeri meg az »Éris almáját«.

Tehát a legszükségesebbet már elértük:

Vezettük egy darabon a sorsot, egy pakli »cukerlit« nyújtottunk a vidéki pletykának, amin bizvást szopogathat vagy két hétig; csináltunk egy kis *zavart* nekik, s egy kis mulatságot és »időt« magunknak.

(Qui habet tempus, habet vitam) »Akinék ideje van, élete van«. Milka most már zicher nem fogja sonica rámondani az »igent« Bendének, hanem az általad tá-

masztott diplomatikus zavar következtében várni fog néhány napig: néhány nap múlva meg Guszti már tehet lépést.

Ebadta kölyke, csak élőszóval beszélhetnénk vele. Már bosszant, hogy oly sokáig hallgat.

Egyébiránt, hogy tudja Bende Gyula a Guszti színpadra léptét? Bizonyosan Milka mondta neki. De hátha Milka már levelet is kapott Gusztitól? Mert az mégis nagy könnyelműség lenne tőle, hogy a te egyszerű szavaid s célzataid nyomán dicsekedjék ez új szerencsével.....

Szegény Guszti! Míg ő flegmatice szíjja a potya szivart az »aufschreiben« kapuciner mellett a budai lánchíd kávéházban, addig itthon formaliter megcsináljuk vőlegénynek.

Már azt is tudják róla egész pontosan, hogy mennyi fizetése van, hol vesz fel lakást Milkának: milyen értékű menyasszonyi ajándékot küld Milicának, s milyen színű kaputrokkban fog billeg-ballagni az esküvőre.

Ejtsük el ezt a tárgyat.

Itt küldöm vissza a »Nefelegtset«. Köszönd meg nevemben Etelka kisasszonynak: de szépen köszönd a nyüstyit, mert különben.....

Igaz, Sanyikám! Múltkor *valaki* megkért, hogy eszközöljem ki tőled számára elolvasás végett a Pitavalt és a Rendőr kém titkait. Megígértem, s a jó Etelka kisasszonyt már *kétszer* kértem meg, hogy küldje el. Etelka kisasszony pedig *hétyszer* megígérte, hogy elküldi, de még egyszer sem küldhette el, ennek következtében küldd el te. A »valakit« fölöslegesnek tartom megnevezni.

Hogy személyesen nem látogatlak meg, számos elfoglaltságomnak tulajdonítsd: a »magánjogot« magolom: rettentő nehézkes irálya van: azután még egy hosszú értekezést írok a »Reform« tárcájába, melyet okvetlenül minél rövidebb idő alatt be kell fejeznem, mert »alkalomszerű« tárgya lévén, azt könnyen vesztheti.

A címe nevetséges, ha engemet gondolsz melléje szerzőül:

»Egy vén gazda jogi nézetei a cseléd-rendszer tárgyában«.

Fáin számarások vannak benne: ha akarod, az első részét átküldöm.

Hát mondom, ezért nem látogathatlak meg: ámbár semmit sem óhajtának jobban, mint azt.

Este ugyan valószínűleg elmegyek Ebeckre, a Kalmár Júlia nevenapjára; de mint-hogy anyámmal megyek, aligha lesz alkalmam veled beszélhetni.

Szerdán, vagy csütörtökön azonban bizonyosan.

Miután röviden mindenről értesítettelek, meg nem állhatom, hogy azon múltkori panaszoddal szemben, miszerint te már lejártad magad, meg ne dicsérjem becses personámat, mint olyat, mely ménkő módon keresetté, becsessé kezd lenni.

Ejnye a nyüstyit! hogy lehet ez?! – fogsz felkiáltani.

E bizony pájtás nincs másképp. Hanem fájdalom nem magamnak, hanem Kasznernek köszönhetem.

De még erre legjobban csodálkozol el..... No, megmagyarázom.

Hát, ha én valamely lánynak elkezdek udvarolni, Kaszner ezt meghallja, s hogy ellenemre tehessen, felkerekedik minden rendű és rangú segédeivel, s kurizál halálíg annak a hölgyecskének, akinek én: csak azért, hogy kiűthessen a nyereg-ből, s hogy ezáltal bosszúját tölthesse rajtam.

A selyemfürtű delnők ezt persze már tudják, s nagyon keresik társalgásomat, örülnek, ha rájuk pillantok, mert tudják, hogy a futó mérnök-had utánam indul, s csak azért is kurizálni fog nekik, s tán el is veszi, csak hogy nekem ne jusson belőlük.

Hanem nekem is van annyi eszem, hogy sohasem annak udvarlok, aki tetszik.

Nem lehet Están bácsit rászedni...

Öreg polityikusok vagyunk mi már, Sanyi pajtás!...

6.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. február 16. és 23. között]

Kedves Sanyi pajtás!

Kaptam a »Szent Földről« írt leveledet: nem is levél volt az, hanem recept, mely tökéletesen kigyógyított a kétségbeesésből, mert éppen aznap hallottam Ebecken, hogy már zicher a házasság »M« [ilka] és »Gy« [ula] közt.

Azt fölösleges mondanom, hogy nyomban írtam Gusztinak egy recepisses levelet, mely azonban későn jutott Gyarmatra, mert az a marha [...] postás sohasem szól be, mikor Gyarmatra megy. (A nyüstyit! annak a huncut Gorovénak, majd meginterpellálom érte...)

Gusztitól még semmi választ sem kaptam első levelemre, amit különben jó jelnek veszek: hátha maga jön.

Most azt megírtam, hogyha körülményei végképp nem engedik meg az idejövételt, legalább levél útján tegyen rögtön határozott lépést.

Hanem barátom Sanyi, valamire mégis nem gondoltunk; ti. arra, hogy az az átkozott Guszti sem nem »báró«, sem nem »nemes ember«, sem nem »lutheránus«, tehát *nincs rangja*.

Mert ha Windisgrätz, jobboldali urambátyánk azt tartotta, hogy *csak a bárón kezdődik az ember*, az öreg Kubányi szerint bizonyosan a lutheránuson »*végződik*« az. (Ami azontúl jön, az már nem számítatik embernek.)

Eh bien! Ha másképp nem lehet, a Guszti ki fog téni. Vagy a gyermekeket átengedi csakumpak az egyedül üdvezítő tót anyaszentegyháznak, azaz »unsere leutnak«. Egyébiránt bízzuk a csomó kioldását a sorsra.

Annyi azonban áll, hogy M[ilka] nem lesz a B[ende] Gyuláé; már ezt csak nem engedhetjük meg.

És vajon történhetik-e az meg »másképp«, amire mi azt határozzuk, hogy »így kell lenni«?...

Nem.

És bizonyára mondom neked, hogyha azt határoznók ma, miszerint megbuktatjuk a török birodalmat, holnap már Abdul Aziz szultán csibukja rosszabbul szelelné, mint szokott...

Nagy emberek vagyunk mi, Sanyi, csak az idő, a tizenkilencedik század kicsi hozzánk.....

Most pedig, miután előszóval elmondom, miként mulattam múlt csütörtökön a tisztelendő úrnál, pénteken Ebecken Mikolayéknál, vasárnap pedig Kürtösön (a két utóbbi helyen tökéletesen plűre estem), bezárom leveletem, azon kéréssel, hogy minél előbb értesíts kalandos körutadról, s azon szent ígérettel, hogy találkozásunkkor iszunk egyet, a nyüstit!

Huncut a német!

Barátod

Están

7.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya,] 1870. február 23.

Szeretetre méltó Szent öcsém!

Hogy miért teszem levelemben nemes titulussodhoz a »szent« szót, azt fölösleges magyarázni.

Bizony, édes szent ötsém, furcsa gyerek vagy.

Ha a szklabonyai Mózeszt (a Khónt) meg a kürtösi Mózeszt (a Streiszingert, vagy mi a fenének hívják...!) tiszteled, azt értem, mert bő anyagot nyújtanak az egzekúcióra, de hogy az ótestamentumi Mózesnek olyan nagy barátja vagy, az megfoghatatlan.

Hol a pokolba szívtad magadba azt a Lonkay és Török János-féle szellemet? Bizony nem ismerek rád. Egyébiránt kár erről tovább disputálni, azon leszek, hogy minél előbb »eldőljön«.

Most is olyan kedélyhangulatban vagyok, hogy hoznék ötven érvet is fel állításom mellett, hanem az neked mind haszontalanság.

Hát mi kell?

– Száz milaresse – mondaná plebánosunk.

Pedig igen rosszul fogja fel a dolgot: nem a száz miláresséről van itt szó, hanem arról, kinek van igaza.

Annyit neveltél már rajtam (ami pedig igen illoyalis disputálási mód), hogy most kénytelen vagyok addig ordítózni erről a témáról, míg egészen odáig nem jutok, ahol én nevethek rajtad utoljára.

Mert barátom, illetőleg szent ötsém, nincsen nagyobb potentát előttem a humornál, s mérgesebb sértés a nevetésnél... Ez igazán dühbe hoz....

Te pedig ezt a fegyvert választottad.... meglásd hová jutsz vele.

Azonban ejtsük el ezt a tárgyat:

Tegnap nagyobbbrészt azért mentem Ebeckre, hogy egy megbízatásnak eleget tegyek: de biz én elfeledtem.

A sztracini tanító komám megkért tegnapelőtt egy levélkében, hogy tudakozódjam nálatok alkalmyszerűleg, hogy mi lett abból az ő ügyéből? Én nem tudom, milyen az egész ügy – hanem mégis nagyon kérlek, légy szíves legalább körvonalakban értesíteni róla, legalább annyira, hogy mikor pénteken Sz. Péterre megyek – hol a

lutheránus gyűlésen ő is jelen lesz –, valamit mondhassak neki, annak bizonyítékául, hogy kérését mégsem ignoráltam egészen.

A »Kisfaludy« köpenyegben tegnap nagyon átfáztam, s ma igen rosszul érzem magam; iszom én is hársfa teát. No már ennél igazán jobb a tokaji.

Bálbamenetelem ellen heves ellenzékét képez a két öreg, s minthogy itt nálunk az *ellenzék ül a kormányon*, aligha le nem *szavaznak*; amit a kollegialitás szempontjából igen sajnálnék: de csakis ebből a szempontból.

Egyébiránt isten veled, szeretetreméltó szent ötsém! Kelt irodalmi székvárosunkban, Szklabonyán, Mózes után kétezer évvel, Télutó havának huszonharmadik napján.

I-ső Están m. k.

Ha egyszer sok üres időd lesz.... légy szíves szedd össze a »Vasárnapi Újság« tavalyi számait, bizonyos okokból szeretném olvasni. A »Böjtben« majd én is küldök neked néhány jogi könyvet, amitől, tudom, megsavanyodik a gyomrod. Súlyyüülü bülyüülü Hollán ezüst kanalat lopott.

[Címzés:] Tekintetes és főtisztelendő Tersztyánszky Mihály úrnak tisztelettel

Ebecken

8.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. február vége]

Arendorffer levelei Csiky Sanyihoz [I]

Kedvesh Sanyi barátomkám!

Nadjon phorcsa dolog az, hodj minket lefőzte fatum aval a Benda Julia féle historiával. Vie gevaltige malőr! Tutsz-e mit? Ne hagyjuk úgy dolgot, míg van nekünk szusz. Csag cshopán egyedől az a kérdisz, hodj hodjan csinályunk exordium. Én nem vadjom diplomat, csak csopán te vadj diplomat és a Frigyeczki, amin megvót ojonat új frakk bálban, akit csinálta neki hitelbe az én sogorom a Geschait. És merd te vadj diplomat, te ki gondolj valami okost.

Vadj richtig! Megvan nekem egyj ismerőzs okozs oraság, a tekintetőzs Paday Están ór. Nádjon bölcs kapitalizs ediniség, amelnek van csopán csag edjedől edj hiba, hodj szereti edj kicsit inni. (Notabene: sokat innyi még joban szeretyi!) Hát ez a gevaltige oraság monta nekem, hodj est modus in rebus, amit lefordítotam dictionariumból és ami jelenti, hodj divatban van a rebus. Hát – aszongya – csináljunk neki iten rebuszt, már todni ilik a Bendá Julának.

Vie hajszt? Rébosz?

Micshoda phorcsa álat az – montam az oraságnak, amire ő monta, hodj az olan külöms költoi figura, amibe megvan poskapor.

Juj figura! iszen ha csopán csag edjedül figura kell, ottand van a Benda Julia, elégnagy figura az maga is – de hát puskapor!

Oh, vaj mir! Oh, Gott! Én filek a poskaportól, én sohasem nem szoktam olan retenetes port praescribalnyi, én csak szoktam Seiliczport, amitől kapja az ember olan purgationt, hodj elmegy kedve házasaágtól.

A bölcs oraság mosologta, és megsimogata engem, és monta:

– Nem értelsz maga engem barátomkám: nem fogónk lönyi, hanem olan kunst féle dolgot csinályunk, edj kicsit háborúsagot.

Hodj hodj? – montam én okozs abrazatomot csinalodva.

Kedvesh Sanyi barátomkam, fox cshodálni azt a nagy talentom, amit a ritka ferfiónak van. Jaj ha az a talentom enyim meg volna, sohase nem tranchérozنام több embert, hanem csag csupán edjedől libákat, az se döglött libákat, hanem eleven libákat, olanokat, minő a Paday oraságnak van., amit údj hinak, hodj Mar-ka.

De hat el se megmontam, hodj mit tanáchotha a gevaltige hazaphi; hat azt tanácsolt:

– Menjen el maga barátomkám Pestre, hol meg van nekem városi törvinszikkénél kenerezs puszi pajtás, a Djürki Miklós, ami megteszi magának ázt a dolgot, hodj fogalmazza azt a hamizs hírt az »A Hon« Zejtungba, hodj:

»Edj terezvároschi fiatal anya panaszt emelte ma törvinszéknél, hodj edj bizomos B.... Gy... nevezető Nókrádi fiatal ember, aki ot jokáskotta Pesten, ötöt elcsabitota – s most megvan gyerek –, s az apa, phene tugya hol van – pedig csinálta ígéretet, hodj veszi gemálinnak. A tekintetezs törvinszek bizonosan utána fog járnýi rosz fránya gavellernak«.....

Ez volna a hír, amit beküldene a Djürke. Az »A Hont« asztán elküldenénk incognito Esztergályra; megjedezve fatalizs sorokat.

Pap olvazsná, és támadná szívbén gyanú, Papné olvasná, és mondana: Majner zél, ez bizon phorcsa: Milka olvasna, és mondana, hodj neki nem kel ilen gyűvöt gyűrő, es dobna a trágya dombra. Trágya dombon volna csókamadar, és elvinné jegygyűrőt csőribé fára, feskibe. A Julia keresne jűröt, keresne embert, ki megcsinálta Honba hamizs újsagot, denem megtalálhatná, mert iszen nem írták ki nevit, csak csopan edjedől B. Gy. literákat, olan literákra megvan sog ember; aztán az ő igazi literai az »I. A.« – Az egisz valami ártatlan tevedizs, amijért nem érdemes szót vesztegetnyi.

Ez az a »est modus in rebus«; amit a jeles oraság megmagyarázot. Isten éltezssel!

Megígértem neki, hodj ha szűksege lesz, ingyen, vagom neki eret, es a halála után ingyen boncolom fel ötöt, mit a bölsch oraság háladosan megköszönte. Edjebiránt leb vol kedvesch barátomkám!

Vadjok a te

Gyorgy Arendorffer

Nókrád medjei arcz

U. I. Te Sany! (De már azt igazán hallgasd meg)

Szerdán meglátogatlak, de azon reménben, hodj elmegyünk valahova, mert nadj kóborlási kedv szállott meg: hanem azt előre kikötöm, hodj lutheranus emberhez menjünk, mert másutt nem eszünk húst, hát menjünk példának okáért... Laucsikhoz.

A régi Vasárnapi Ojságot küld el.

Az Etelka kisasszonynak néz meg pulsusát és mondjál meg neki, hodj zsírosat ne egyen, melegtől hidegtől ovakodja, mert tegnap nadjon fajt a feje, ami retenetes nagy baj, mert tutomra csopan csak edjedől edj feje van; hanem a Paday oraságnak, annak volt kettő, edjik üres, másik tele, de azt az üreset neked kölcsönözte.

Én bizom az mondom, hodj kár attul procentet fizetni, nem ér semmi.

Ezen levél viteléért fizettem két garast fránya fiúnak, aki viszi, azt nekem küld vissza.

A te

György

Nadj kár, hodj nincs több placz a papíruson,

le akarnám neked valamit rajzolnyi

9.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. március eleje]

Arendorffer levelei Csiky Sanyihoz. [II.]

Tisztelt ház!... akarom mondani Kedvesek barátom édesch Misko lében!

Az én felséges druszám a IV. György anglus királyné (mer anglusoknál királyné a király) volt nadjon inkadozó phorcsa határozatlan természetű ember, akinek mikor reggel kitet[t]e fránya komornyik öltözködéskor asztalra két lajbit, nem tutta egész délig felöltözkönni, ab[b]an határozatlanságban, hodj melyiket vegye fel lajblikok közül.

Én iss údj vadjok.

Soká se nem tuttam felöltözkönni elhatározásba, mint felsíges druszám uram, és végre is úgy öltöztem phel; hodj a kék lajblit vettem magamra, és mentem Szen-Péterre.

Ha netalán talán tán tudnyi akarnát, hodj mért választottam kék lajblit, tudniillik Szen-Péterre menetelt, és nem edjebet, chát meg madjarázom:

Hát van nekem az apámmal kettőnknek csopán csak edjedöl edj ekvipázs, aki nekünk közös úgy, mint németnek madjarnak megvan.

Az apám német, én vadjom madjar...

Edj esztendőben, ahodj tesztelt Barátom uram, VII. Gergely pápa megcsinálta Kalendariomban vadjon háromszáz hatvanöt nap, abban a háromszáz hatvanöt napban apám használja ekvipázst, paritás szempontjából csopán háromszáz hatvan napik, és adja nekem belőle öt nap (hanem azért ekvipázs egyenlőn közös).

Hát ab[b]ól az enyim öt napból ma van az edjik.

Hát hodj kívánhatnál tőlem kedves Miskcho lében hodj én ma »djalog« menjek Ebeckre a plébánozs ú[r]al...

Én djalog! A kinek mai nap vadjon kocsija és szaladgálhatyja össze-vissza világban!...

Ösmersz természetemet.

Ha olan nap volna a kin két kocsival rendelkezek, bizomosan mondom neked, hodj »két kocsin« mennék Szent-Péterre s mint hodj mind a kettőn ülni lehetőség, hát a másikon legaláb csopán a pipaszáramat vitetnék.

Olan phorcsa ember vadjok.

A mi pedig il[.]leti elhatározást, – azt se nem lehet keresztül vinni, öregek nem akarták adnyi »indemn`t`«!

Hanem mondom én Neked okosat.

Tudolsz mit? Én ma elküldöm kocsit vissza Szent Péterről és maradom ottan edj kis lutheranos levegőt (luftot) színyi egész szombat reg[g]elig; te megnézel sz ot[t]hon ócska protokolumot, melbe fekete betűkkel be szokot[t] lenni írva dolog nap, ha nem lesz dolog pénteken vadj szombaton, reg[g]el (nyolcig ott találsz) elgyűsz kocsin, ottand mulatunk edj kicsit, oztand én is haza gyűvök Veled (a kocsi bérnek felét én fizetem – szénát pedig ad vadj az pap, vadj a híres baloldali férfió, a Lehoczky, – amiről bizomosan meg vadjok bizomosodva).

Chát kedves Miscko lében csak jöj[j]el bizomosan. Várnyi foglak.

Tegyel megh nekem azt a gyhönyörúségkh kérlek alázatosan. Szeretném már veled kibeszélgetnyi magamat.

Edjébiránt még edjszer kérlek tigodat, s vadjok

Djördj Arendorffer

Nókrád medjei Arcz

U. i. Igazán jöjj el. Még ha dolgoz van is, én több diplomátiai tehetséget ösmerek benned, sem hogy ne tudnád dologtalansággá változtatni. Quod erat, demonstrandum...

10.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. tavasz elején]

Kedves barátom!

Esküszöm a sárga nyakkendőmre – hogy soha se kurizálok senkinek, sohasem teszek vizitet senkinél.

A sors a Bende Gyula bőrébe bújt és olyan »giri gárét« osztogat, hogy mindég odavesz a »visim«.

Tegnap hat órakor elhatároztuk, hogy meglátogatjuk Polgárfinál Petőfi Julcsát, és íme mi nem történik... midőn hazamentem, apám elbeszélte, hogy a Julcsa ma délután körülbelül négy óra táján ment haza Bodonyba, s Szklabonyán, illetőleg nálunk megállt meg akarván Mari testvérem sírját látni.....

Ebből az a tanúság, hogy »most már« minek mennénk Kis-kürtösre?

Bizony csak ménkő pechvogelek vagyunk mi.

Ha ma elhatározzuk, hogy Gyarmatra megyünk, az éjjel zeker elviszi a nagy hidat az Ipoly vize... s mához egy hétig bizonyosan Győrt is elsüllyeszti a föld színéről valami »non putarem« elemi csapás.

Hanem ez azért bennünket nem confundál.

Egyébiránt, kedves Sanyikám! elvárlak délután hozzánk, neked sem fog ártani egy kis séta – aztán megint egész házatok ajtajáig, illetőleg ablakáig kísérek.

De eljőjj, mert másképp nem megyek Gyarmatra...

Van ám nekem sok dióm, meg mogyoróm... neked is adok belőle.

Aztán kalácsom is van... Friss Borsszem Jankóm, amin vannak gyönyörű képek... régi magyar kártyám, amin ki vannak festve ékes ábrázatú alsók és felsők...

Azért számoltam össze mind a jókat, mert attól félek, hogy nem jössz el blindre.

Hanem én akkor aztán *látva* sem megyek veled Gyarmatra, s a világ nem fogja látni, hogy a mi »nadrágunk« egyforma.

Eljőjj, mert különben én »nadrágollak« el.

Huncut a német!

Kulacsos pajtásod

Patay Están

[Címzés:] Tekintetes Tersztyánszky Mihály úrnak,

Ebecken

11.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. március 25.]

Édes barátom!

Tapasztaltam, hogy a tegnapelőtt neked mondottakat a háziak előtt is elbeszélted, s engem emiatt kellemetlen eshetőségekbe kevertél. Lássuk, mik lehetnek ezen eshetőségek.

a) *Ha sikerül tervem Vilmával* (ti. kosarat ad kérőjének), akkor ő van blamírozva, mert olyan ostoba, bolond leány, aki értem elutasította jámbor szándékú kérőjét, értem, aki soha el nem veszem. Pedig ez nem lehet szándékomban, ezt nem szabad akarnom, mert Vilma egyszersmind rokonom is, kinek becsületét kötelességem védeni még magam irányában is.

b) *Ha nem sikerül tervem Vilmával*, akkor én vagyok blamírozva, aki oly ostoba, hiú és könnyelmű tudtam lenni, – hogy egy ártatlan lányt fogtam magamnak, hogy hagyományos szimpátiájából gúnyt űzzek, hogy vonzalmát piszkos fegyvernek használjam saját magam ellen, aki hála istennek felsültem.

De még egy harmadik eshetőség is beállhat: mégpedig a következő: Frenyóék nemsokára – amint említették is – hozzátok jönnek látogatóba, s akkor megtudhatnak mindent előre, mert hát az asszonyok nagyon közlékenyek. Te magad mondtad, hogy amit egy asszony tud, az már nem titok.

Ezek azok az eshetőségek, melyekre te bizonyosan nem gondoltál, midőn a dolgot elbeszélted – mert hogy szántsándékosan tetted volna, azt még eddig feltennem sem lehet.

Ezek az eshetőségek pedig olyan »circulus vitiosus«, olyan logikai kikerülhetetlenség, hogy okvetlenül fel kell valamelyik pontján akadnom.

Hanem mikor az ember ilyen utakra jön, ahonnan nem lehet besározás nélkül kimászni, még mindig felmarad egy mód, ami semmi egyéb, mint az, hogy tanuljon meg repülni.

Légy oly jó, hallgass erről ezentúl, s amit már elmondtál, azt olyan kvázi kibővítő, magyarázó, meghazudtoló politikus észrevételek által olyan semmivé igyekezz devalválni, amin a herkópáter se igazodhassék el: Nem volnál Tersztyánszky Miska – ha ez neked nem sikerülne: csak elő kell keresni a régi diplomáciai talentumot.....

Ösmerve kritikus hajlamaidat azt is felteszem, miszerint azon véleményben leszel soraim olvastakor: »Hja édes ötsém, minek vágsz olyan dologba, amiből aligha

derülhet rád a magad állítása szerint fény: mert ha győzől, akkor Vilmát blamírozod, amit nem akarsz, ha pedig felsűlsz, magadat blamírozod, amit szinte nem akarsz. Hát akkor mi a menydörgős ménykő kell hát?«...

Ha ezen véleményre találnál jönni, akkor megfelelek: ... Nekem Nádassy ellenségem, akit a legutolsó embernek tartok a földszínén, s aki – amint többször hallottam itt-ott – elég vakmerő volt mondani, hogy nem adom ezer forintért, hogy azt az inci-finci jogászkát elűtöttem Vilmától..... Azonfelül a Vilmát szeretem egy kicsit..... Ez elég felelet arra, azt hiszem, hogy miért teszem azt... Nem én volnék én, ha a kereskedőt nem igyekezném lefőzni. Akkor meg kellett volna változni makacs természetemnek, mely szomjúhozik a bosszú után, s mely akkor érzi magát legjobban, mikor millió ellensége van.

Hanem a millió ellenséggel szemben téged mindig rosszul esne *nem látnom mellettem*: reménylem, az most sem történik meg. Én legalább egész életemben minden körülmények között melletted, a te részedben leszek, még akkor is, amikor ellenem vétesz, csak akkor nem, mikor politikáról van szó.

Ezen levelem tartalmának tulajdonítsd azt is, hogy a tegnapi levelet, melyet feledékenységéből el sem küldtem, nem akartam megmutatni. Bocsásd meg, barátom, ha az ilyen apróságokban nem bírok benned eléggé bízni.

Nekünk körülbelül olyan természetünk van mindkettőnknek, hogy szeretjük egymás gyenge oldalait nevetségessé tenni, különösen te, akinek ez gyakran sikerül is – ennél fogva oda nem adhattam a Vilmának szóló levelet, melynek mesterkélt gyengédségét, melankolikus hangját, metsző humorát, itt-ott vidor könnyelműségét, másutt pedig szomorkodó tónusát bizonyosan kiviccelted volna; pedig tudhatad, hogy inkább akármilyen más szeretek lenni, csak nevetségese ember nem.

Bizony édes ötsém, az az én levelem egy valóságos trónbeszéd tulajdonságával bír, néhol azt mutatja, hogy megreped a szívem bele, ha Nádassyhoz megy, másutt pedig, hogy fel sem veszem, sat. – Az ilyen jobban szokott hatni, mint akármilyen sanguinicus szerelmes levél.

Most pedig még arra kérek, tedd magad szolidaritásba a plebános úrral, hogy keddig (tudniillik míg üres idő tart, még kedden is, gondolom) okvetlenül elmenjünk Szentpéterre. Írj neki, hogy e napok közül válasszon valamelyiket, ha a lova beteg – az nem baj, megy a miénk az ő kocsijában, vagy megfogadjuk Rákóczyt.

Ha azonban úgy szombat féle lenne üres idő, még jobban szeretném, mert e napokat tanulással akarom tölteni. Egyébiránt, ahogy csinálod, úgy lesz – én megnyugszom –, a plebánost mindenesetre elvisszük. Az eredményről értesíts: mikor és hogyan megyünk?

Maradtam Szklabonyán mártius 25. 1870.

Őszinte barátod

Mikszáth Kálmán

Ma délután én részemről nem megyek át.

Vasárnap talán..... A Vasárnapi Újság két legutolsó számát, ha teheted, küldd el
kérek....

Ezen pongyola leveletem tépd össze.

12.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. március vége, április eleje]

Miska pajtás!

Küldd el kérlek a »Borsszem Jankót« és a két legutóbbi számát a Vasárnapi Újságnak. A tegnap[i] napló-história után, csak egyikünknek szabad életben maradni, ennél fogva a legelső alkalommal megvívunk. Helyet és időt! Addig is adjon az Isten friss egészséget, hogy aztán életeddel együtt azt is elvehessem.

Ejnye.... pedig resteltem, legalább már a Vilma-féle tervet keresztül vihettük volna együtt: most már csak egyikünk érheti meg a végét. Dixi. Egyébiránt, ha én esem el, egész barátságosan felkérek, hogy *siess* utánam, mert nagyon nehezen foglak várni a másvilágon, ahol reményilem, kalandosabb napjaink lesznek: ami ugyan ohne Etelka, ohne Milka, Vilma, Marka nélkül nem képzelhető – de mégis lehetséges. Ott még az a csoda is megtörténhetik velünk, hogy a Mózes lányának fogunk udvarolni – hát ott ugyan ki felé hajlik a mérleg?

Egyébiránt maradok, mint mindig

őszinte barátod

M. Kálmán

A vívást a világon a legkomolyabban értem. – Okaimat rest vagyok leírni, különben magad is tudod: Szervusz kedves Miskám! <Délután> Holnap látogass meg bennünket: én az említett okból, ti. hogy nem merek benned bízni, többször nem látogatlak meg Ebecken: tudod természetemet, hogy engem megölne egy olyan megérdemelt gúnyos tekintet, mint amelyet joggal várhatok a serpenyű tartótól – megőrülnék bosszúságomban. Hanem hát sic fata tulere.... utique?

T. Tersztyánszky Mihály úrnak ő ex

Ebecken

13.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. húsvét után]

Kedves Sanyikám!

Az egész Európa lángba borult..... akarom mondani egészen lángba borultam... le vagyok főzve.... meghaltam..... Agyon vagyok ütve.....

Tegnap azt kérdezted, hogy mi történt azon két hét alatt, mióta nem láttuk egymást; azt mondtam: »semmi«, ha ma kérdeznéd, azt mondanám, hogy »minden megtörtént!«

Tegnap és ma! Mily különbség!

Spanyol Izabella bukása, Miksa császár élete és szenvedései, Ubrik Biri kisaszszony, az ő sanyargatásainak szomorú, tanulságos története mind csak suvix az én bukásom, az én halálom, az én sanyarúságomhoz képest.

»Alsópéteren húsvét keddjén megtörtént az ünnepélyes szent eljegyzés«.

Ostoba, marha papír, hogy el nem halaványodsz jobban, mikor ezt a borzasztó dolgot rád írom, mely úgy hatott rám ma reggel, mikor hallottam, mint midőn a Kabanosz szivart a tüzes végével dugom a számba.

Még most is köpködöm tőle....

Mondják, hogyha a fájdalmat közli valakivel az ember, tehát megosztja azt az illetővel – íme neked adom a felét, édes Sanyikám! <...>

Különben a tényállás a következő:

Hétfőre meghítt a V[ilma], hogy jöjjen hozzájuk, én meg is ígértem stark: azonban nem mentem el.

Hétfőn reggel eljött N[ádasy], és sürgette a gyűrűváltást: a Vilma azt mondta, hogy »várjunk délutánig«; délután pedig azt mondta »várjunk estig«, s így lőn azután kedden az eljegyzés.

Hogy jegyezze meg a hóhér őt...! (ti. N[ádasy]t)

Bizony, édes öcsém, az igaz, hogy én sem képzelem magam valami nagy kártyának: hanem mégis csak vagyok legalább »kilences«, s az a malőr mégis boszszant, hogy a »hetes« üt el.

A fene látott ilyen játékot: az még a Klopiczkinél is Klopiczkibb.

Ich hab s[ch]on kajne remény?; hast du noch remény?

Egyébiránt remény inde remény unde, én azt hiszem, hogy csak »előre«.

Most még interes[s]antabb a dolog.

Emlékszem, hogy egyszer Gyarmaton rossz kártyára jött meg a »dreimálo«.

Aztán ha már beadtuk a »vizit« meg a »besszert«, hát sose nézzük, hogy az utolsó kártya m i t k ó s t á l.

Az eshetőségekre pedig fölösleges gondolni: nem vagyok én német a nyüstyit, hogy *meggondolt* ostobaságokat kövessek el: hadd legyen az ostobaság meg-gondolatlan.

Maradok szomorú szívű, szerencsétlen

Estvánod

Délután talán átbllagok.

A leveletem fel ne olvasd hangosan, mint szokásod, tépd össze, legfeljebb a plebános úrnak mutathatod meg. Csak mi, fiatalemberek tudjuk az ilyen keserve-seket ki nem nevetni.

[Címzés:] T. Tersztyánszky M. úrnak.

Ebecken

14.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

Kelt Alsópéteren [1870] april 24. Hétfőn

Kedves Sanyikám.

Itt vagyok Alsópéteren: segíték a kis Gizellának ruhát varrni. Még jobban agyon vagyok ütve. – A Becs-levelet készítsd el. Szerdán Gyarmatra megyek a közgyűlésre, találkozunk, s meglátogatjuk »Katyit«; valamint a szép zsidó lányt is útba ejtjük. A plüre esés nagy ugyan, de mégsem oly nagy, minőnek hittem.... majd kiheverem.

A Milka ügyről bővebben semmit sem hallottam... A láthatár még mindig igen ködös.... s már az a gondolat is megfordult a fejünkben: hogy a dologból könnyen lehet baj...

Szervusz Sanyikám, a nyüstyit. Üdvözöllek ebből a tót országból: estére hazamegyek én is.

Huncut a német!

Testvéred a kulacsban

Estány

Bocsásd meg, hogy a Vilma privát hivatalos pecsétjével zárom le a levelet.

[Címzés:] T. Tersztyánszky Mihály úrnak,

Ebeck

15.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. május]

Kedves Barátom, Miska!

Itt köldöm a Hont, Bolond Miskát, Üstököst. Itt küldöm kívánságod szerint az »Igazmondót« is, mely a legjobb lap egész Európában, mióta »Én« és Tisza Kálmán írunk bele. (Podmaniczki Fricit nem is említtem. Az balek! Még nem forrta ki magát.)

Megolvashatod benne Branyiszko bevételeének igaz históriáját. Nagyon épületes történet! Különösen ajánlható az újonnan kinevezett honvéd tiszteknek, hogy tanuljanak egy kis magasabb »stratégiát«.

Hogy a »Dobsa« beszédjét miért nem küldöm el, arra éppen harminchárom okom van:

Az első ok; hogy Gyula öcsém sárkányt csinált belőle... (No ügye, hogy beösmered, miszerint *magasan szárnyaló* gondolatok vannak benne.)

A második ok már fontosabb: Nem akarlak eltéríteni (pedig ez a beszéd eltérítene) a *pecsovics útról*: mert maholnap nyerni találunk, s akkor mint »jó érzelmű hazafi« te ülsz be orrom előtt a »*vicespányi*« székbe.

...Csak maradj te, édes barátom, Miska pecsovicsnak! Szép pálya az!! Aztán mi a fenének is volna – ha nyerünk – az a sok »*jó hazafi*«. Ezeknek is nehéz lesz »*hivatalt*« adni mindnyájának, akik vannak.

Ad vocem pecsovics!

A legközelebbi Üstökösben megkezdem »A *Híres pecsovicsok arcképcsarnokát*«. Téged is halhatatlanná teszek... ott fogsz figurálni te is.

A fotográfiád körülbelül ilyen lesz:

Prsztyánszky Miska

A »Haza bölcsének«, Bolond Miskának druszája... híres toasztírozó... nagy államgazdász (mit a zsélyi fürdőben Janchy úrral történt nyílt konferencia alkalmával eléggé kifejtett).

Ha Lónyai úr lojális akarna lenni, leköszönne javára. Hiába, nagyon ért a numerusokhoz! Hiszen ő maga is egy numerus:... Numerat sed non ponderat.... Aztán bűróját is a legnépszerűbb elemekkel töltené be, nem úgy, mint Lónyai úr morvákval. Államtitkár lenne *Bunkó*; miniszteri tanácsos Sztregályi *Puka Pál*; fogalmazó *Fáy Ferkó* a jeles statisztikus, ki valamennyi kocsmát ösmeri Magyarorszá-

gon és az öt ujjában van az a tudomány, hogy mi különbség van a víz és »bor« között...

Miska barátunk ezenfelül még nagy művészet barát is.

Két álló esztendeig mászkált, fáradozott – semmi költséget nem kímélve – egy csinos fotográf-képecskéért, melyet nagy nehezen elnyerve agya fölé akasztott.

Ajánlom őt Eötvösnek a festmény bíráló bizottságba. A muzsika szónak, ami ilyen fiatal embernél nagy erény, rettenetes ellensége: különösen a »*Revolutions Liedeknek*«.

Múltkor egy »*Uri*« társaság a »Rákóczit« húzatván magának, a cigány vonóját »elveinkcheimbéláztatta«, minek az lőn következése, hogy az elkobzott szer számmal egy »Új különös zenét« talált fel, tudniillik, mindenre kiható buzgalmával egy házimacskát csodálatos módon már rég megszeliđítvén, azt minap a nyírettyűvel addig verte, hogy az magasztos költői ihletében »*hangot*« adott, melyhez Miska barátunk kontráztván azon vették észre, hogy ez a dallam a »*Gotterhalte*«.

Ezenfelül még igen számosak az ő gyakorlati találmányai.

»Kolumbus« Amerikát földözte fel; »Andrássy« azzal főzte le, hogy még *hihetetlenebb* dolgot talált fel, tudniillik »*boldogságot a közös ügyekben*«. Miska pedig lefőzte mind a kettőjüket, mert felfedezte a »*legisleghihetlenebbet*«, hogy a trafik üdvös intézmény, mivel aki trafikot szí, sohasem halhat meg »*éhen*«, mert a szájában mindig »*füstölt nyelvé*« van.

Tehát adassék minden parasztnak egy mázsa trafik egy esztendőre, többi élelme pedig foglaltassék le az »Aerárium« számára, miután az úgyis »főlösleges.«

.....Lónyai úr! Monumentumot ennek a mi Miskánknek!.....

Hanem előre megmondom, hogy ne legyen »veres« márványból, mert a veres színt ki nem állhatja. Az rebellis szín.

Lelkesedik a »zöldért« (a la Muzsly...)

Talán azért használja a »zöldeket« beszédjében is.

A veres színt annyira gyűlöli, hogy azelőtt, míg a »vereshasú« *Erzsike* bankók existáltak, látni sem akarta a pénzt.

Ezen aztán a törvényhozás úgy segített, hogy: »*zöldhasú*« bankót nyomatott a kedvéért stb.

Elég ennyi a bolondériából, mely félórai unalmamat meglehetősen elűzte. Komolyan beszéljünk most már....

Jössz a majálisra?

Ejh! azért sem beszéljünk komolyan. Ördög tudja!... én csak »*komoly*« embereknek tudok »*komoly*« levelet írni.

Most pedig még azoknak se tudnék, olyan humorisztikus hangulatba ejtett az a három levél, amit ma kaptam.

Az egyiket Csemiczky Edus írja; hogy *ki van csapva* az önkéntes honvédségből.

A másikat Rafanidesz Károly küldi, hogy »*be van csapva*« színésznek.

...Les extrêmes se touchent...!

A harmadik szerelmes levél a – – suszteremtől, melyben tartozásomat megfizetni kéri.

(Kedvem volna az *országgyűlési kérvényezési bizottsághoz* utasítani, úgy eltennék az ügyét – ad akta, hogy annak a csizmadiának a hetvenhetedik unokája sem látna egy garast abból a pénzből.)

Ez még mind semmi, hanem az humorisztikus, hogy a levelet így végzi: »Alázatos kérelmem teljesítéséről *meggyőződve* lévén, tisztelettel maradtam.....« s. a. t.

...Már hogy lehet valakinek ilyen bolond természetellenes meggyőződése?... Mikor azt tudhatná minden ember, hogy én hatalmas monarchiákkal, a dicső Ausztriával tartok, ki *adósságot csinál, de sohasem fizeti meg*.

A papírom fogy. Szervusz.

Holnap Ebeckre megyek. Ha otthon leszel, csinálj az ablakra egy »keresztet« krétával, vagy valamivel.

Ha a keresztet látni fogom, úgy betekintek hozzád. Egyébiránt elég »kereszt« vagy te az emberiségen magad is.

M. K.

16.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1870. június 19.]

Kedves nászúram!

Amennyiben annyiban (Bobok stylusa), mégis talán valóban igaza van következő módon szóló Habakuk prófétának, hogy a nehézség gyűjjön rá: »Ne múljék el a nap anélkül, hogy valamit tegyél«.

Osztáng megintelen az árva hony-haza is megkérve, hogy tegyünk Érte valamit, ha már megkapjuk a havi gázsit.

Hát én bion annak a mondója vagyok, aki megmarkolta! hogy jó lesz, ha dél utáng elgyűsz *kalábriásozni* (A nehézség gyűjön rá a nimetyire: alig tudtam leírni ezt a ostoba szavát: nem tudja elnevezni duráknak, hogy a becsületes ember is megérthesse a maga szavát).

Ha kalábriásozunk, akkor sem az irígység, sem a választók nem foghatják ránk, hogy »semmit sem csinálunk«.

HANEM ELGYÜJJ ÁM, AKI ÁRGYÉLUSA VAN!

Ezt a fentebbi sort azért írtam olyan nagy öreg betűkkel, mert tudom, hogy »nagyot hallasz« egy kicsit.

Harmadik ember is lesz – úgy látszik.

Szklabonyán Június 19. 1870. anno az Úrban

hív nászod

Patay Están de Szöllös

[Címzés:] ezen leveletem ajánlom az én hívséges

jámbor Nászúramnak, az *Csiky Sanyinak* eő

kegyelmének

Ebecken

17.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1871. január?]

Sanyi pajtás!

Mióta az árva hony szent fájdalma helyett a *fél berzenicei* élet alkotmányos hon hű bástyái mögé vonultál, azóta sok megváltozott: nem szolnokolsz, hanem cselekszel, nem vagy Giczysta, hanem Geczysta, nem preferánszozol, hanem kuglizol. A kulacsot, mely címered vala, előszobádba akasztottad, s ha iszol is belőle, csak a feleséged egészségéért iszol egy quaterkát.

Denique – igaza volt kedvenc tanulmányodnak, a Kassai Kalendáriumnak, mely ezelőtt húsz esztendővel illetéknéppen jövendőlte meg a »mostant«:

Ezer nyolcszáz hetven egyben
Lészen a fegyver nagy kegyben
A bor rongyos vízzé válik
Ítélet nap is elválík.

A harmadik sorban világosan téged ért a lángelmű naptár csináló próféta.

»A bor vízzé válik«

Igen, óh igen....

Aki megmarkolta Sanyó!... Ezt már nem állhatom meg tovább. Ez már túlmegy a sokon is. A szent természet is könnyeket sírt tegnap egész nap afeletti búbanatában, hogy Están és Sanyi letértek az »igaz« útról.

Csodák, égi jelek történnek, amik mind bizonyítják, hogy az ég rosszul vélekedik felőlünk, azon tény felett, hogy a magasztos eszméjű kompánia (értem kettőnket) alapelemeiben megingattatott.

Igen, oh igen, csodák történnek:

...Tegnap a makk királyt veres felsőnek néztem. Mit jelenthet ez?... Ma elővettem Paul Kock egyik regényét, s midőn olvasni kezdtem, akkor vettem csak észre, hogy az nem is Kok Palkó regénye, hanem egy – [...] biblia, hogy üssön bele Munkai!

.... Kedden Mohorán egy öregúr fülem hallatára »józan« fiatalembernek nevezett. Szörnyűség! Mi lesz belőlünk!

Igaza van a költőnek:

.....elpusztulunk[!], veszünk

Mint oldott kéve.....

És ennek csupán te vagy az oka.

Napóleon, Granville sat. tiltakoznak Páris bombázása ellen, én pedig tiltakozom a te életed ellen, mely a XX-ik zsoltár V-ik verse szerint

»Csendben szalad le, mint a juhászbundán a tetű«.

Oh Sanyó, Sanyó!

Szíved legtitkosabb rejtekéhez beszélek!

Hallgass rám és térj meg!

Hát azért raklak én téged a Borsszem Jankóba, azért készit nekünk az árva hony haza mennykő nagy monumentumot, hogy otthon ülünk a sutyban.

Nem lehet az.

Nekünk eszméket kell cserélni:

Nekünk *kevernýi* kell az árva hony haza kártyáit. Elosztani a fájdalokat, kiadni a mérgünket a németre, *ütést adni a* miniszterjom hazájaáruló homlokára, sat...

(Nincs időm tovább írni, mert a szolgáló, aki a levelet viszi, már indul – tehát röviden a dolog oda megy ki, hogy látogass meg már egyszer..... s a t.)

Végzem pedig a leveletem azzal, mint a jogászok a saját báljukat megkezdik ti. hogy:

»Gott erhalte der Están und „die” Sanyó«.

Estány

Még valamit hirtelenében.

Az ismerősök közül Mohorán Jankovich Béla, Kacs Kovics Feri és Iván volt jelen: jól mulattunk.

Están bátyád meg nem írt.

Jöjj hamar.

18.

MK – TERSZTYÁNSZKY MIHÁLYNAK

[Szklabonya, 1871. február 4.]

Kedves Sanyi pajtás!

Tekintetes fél Akadémia!

Az nyüstyt az világnak, nagyon unom magamat. A »tavali« rossz bortermés egészen elrontja az »idei« széles kedvemet. Oszteg ez még nem elég, az a kutya burkus meg Bordeaux-t is elpusztította. Pedig ott jó bor terem, ecsém... úgy hogy az a falu bízvást megérdemelné azt a nagy tisztességet, hogy a »B« betű helyett »H« betűvel kezdjék a nevét: Akkor azután lenne: *Hordó*.

Nem mondom, hogy azon esetben nem hagynám itt ezt a pecsovecs világot, s átköltöznék oda: Milyen pompásan hangzana, mikor hozzám írott leveled címzetén ez állana: Tekintetes Patay István úrnak. Hordóban.

Meg is interpellálom legközelebb azt a kutya miniszterjomot, hogy van-e tudomása róla, hogy jobban passzolna a »H« mint a »B« betű Bordónak?

Hm! Hm! Aki keserűségét! ennek a huncut vármegyének... éppen most bötűzgetem a Naplóbul, hogy azt a taknyos kis Pulszkit 144 voksnyi többséggel megválasztották követnek Szontagh Samu ellenében.

Most már csakugyan Pulszky-vármegye vagyunk.

Micsoda honatya lesz abbú? Mikor se pélpáznyi, se innya nem tud....

Egyébiránt hagyjuk az világ politikáját folynya a maga medribe... Semmi gondom most a hony-haza véres sebeire, hogy kötözze be Andrássy, ha ő a miniszterelnök.

Hanem mondtam ugye, hogy hazaáruló a kormány, nyakunkra hozza a különbféle nemzetiségeket: Tóth lett a belügyminiszter.

No, de nem akarok sokat föcsegni; mert megvagyom írva egy »csapó utcai« választóm ötödévi kalendáriomában, »hogy ebben az hónapban legkevesebbet fecsegnek az asszonyok« – miután te vagy a bölcsészettudományi osztály, nem szükség magyaráznom, hogy azért, »mert ez a legrövidebb hónap« –, és miután az asszonyok legkevesebbet fecsegnek, illő, hogy én se sokat beszéljek, hanem áttérvén levelem tulajdonképpen tárgyára, megkérelek, miszerint légy szíves kedves kis feleségedtől elkérni számomra a »Divat« szépirodalmi részét, s elküldeni ezen levelem átadójától. Az igaz, hogy nagyon sovány olvasmány, de hát az unalom ellen az is jó. Mártius elejéig már csak meg kell ölnöm valahogy az időt. (A tavali utolsó évnegyedi számokat is kérem.)

Pesta bátyád még nem írt és alkalmasint nem is fog – minélfogva csak azt restellem, hogy én írtam neki.

Fiat aplicatio!.....

Édesanyám azt mondja, hogy írjam be a levélbe: miszerint vasárnap elvár benneketek!

Én azonban nem igen kötök valami vérmes reményeket eljöveteletekhez, minélfogva alkalmasint én baktatok át a plebános úrral hozzátok, ha ti. neki is kedve lesz.

Hanem azért akár lesz kedve, akár nem – mégis huncut a német.

Hűved

Están

Kelt (b)irodalmi székhelyünkön, Szklabonyán

Kossuth Lajos születése után 69-ik évben. Február 4.

19.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Balassagyarmat, 1871 őszén]

Legyen szíves Nagysád két ócska selyemkendőt, vagy akármiféle tárgyat (csak nagy ne legyen) selyemből kölcsönküldeni egy fél órára.

Mikszáth Kálmán

20.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1871 őszén]

Legelőször is kívánok »jó reggelt«, azután pedig itt küldöm a könyvet is meg a tegnapi diskurzust is. Reggel nem küldhettem el, mert nagyon sokáig aludtam. Kérem a Lehoczky né ékes párbeszédjét elszállíttatni. Nagysádnak csakugyan igaza volt tegnap, – a kocsit, mely korán reggel jött értem, csakugyan hazaküldtem. Nem akaródzott elmenni. Ezentúl minden jövődölésének föltétlenül hinni fogok. Csakugyan beteljesedik az szórul-szóra.

A Herceg szelleme lebegjen utainkon!

Ha a Borsszem Jankó két száma, amit egyszer oda küldtem, ott van, tessék kérem elküldeni.

21.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1871. november elején?]

Jó. A Fővárosi Lapok szerkesztői irodája Zöldfa utca 24. sz.

Itt küldöm Bobok levelét meg a baljóslatú gombostűt. Még csak egy napja hor-
dom, és már üldöznek a malőrök. Könyvet is akarnék küldeni, de nem találom...

Jóétvágyat kíván

a jegyző

Vadnaynak a levelet megírom, s délután elviszem megmutatni.

22.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. március 16.]

Tisztelt Elnöknő!

Híven tegnapi ígéretemhez, megszorodott szívvel értesítem, hogy még élek, milyen kedves apropos lett volna, ha ma agyonvagdal az lpoly szerkesztője, és én könnyű szívvel megszabadulhattam volna a Jeszenszky-féle dolog elbeszélésétől, most már semmi segítség, cudarul beleugrottam.

– Pajtás, én úgy észlelvén a dolgot, hogy ti Mauks Ilonával szerelmesek lévén egymásba, őt el akarod venni, ennél fogva én az aljegyzőségről javadra lemondok. -

– Fene találékony fickó vagy, házárd észleleteid vannak, hát honnan gondolod?

– Hát csak tudom.

– No, ha tudod, hát akkor nem kell a leköszönésed, micsoda bolond idea az tőled, hát mi köze az aljegyzőségnek ahhoz, ha én szerelmes vagyok Mauks Ilonába.

– Sohasem szégyenkezz, nyíltan beszélj, és engedd megtennem az áldozatot értetek.

– No, hát akkor nyíltan beszélek: az életben sohasem fog előfordulni az a dolog, hogy én valakitől áldozatot elfogadjak, ahhoz legalább annyi kell, hogy az ember magát *nullának* tartsa, nekem az az életcélom van, hogy ezen az egész nagy darab földkerekségen sohasem találkozzon egyetlen ember sem, akiről én azt higgyem, hogy ez előtt az ember előtt kalapot tartozom emelni. Gondolom, megértettél? Ami pedig észleleteidet illeti, azokra azt mondom, hogy semmit sem mondok.

Szóról-szóra azt beszéltem [Jeszenszky] Józsiával, amit ezenfelől szóltam, azt fölösleges felírni, az vagy nem tartozik a dologra, vagy egész fölösleges elbeszélni, mint ahogy fölösleges volt egy kicsit ezt is elmondanom. Egyébiránt tárgy hiányában diskurzusnak elég jó. Aztán nagysádtól nem lehet semmit sem megtagadni, mindennek nagysád az oka, éppen most írok egy igazolási keresetet, beadom indokainkat, hogy miért nem jelentem meg múltkor a tárgyaláson, amiért aztán kliensünket makacsságért elmarasztalták, hát fejtegetve és gondolkozva a dolgon, kifőztem, hogy ennek is nagysád volt az oka, ti. az egész napot ott töltöttem elfelejtkezve mindenféle terminusról, csak egy terminust tartva meg, amelynek elmulasztásáért talán nem is marasztalt volna el senki.... Nagysád azon ígérete folytán, hogy [a] levelet, melyet J[eszenszky] Józsi igazolására írok, [ki] a

megválasztás óta is vérig bosszantott ezen indokból származó lemondásával, összetépje, én arra kérem, hogy ne tépje össze, hanem küldje vissza és jegyezze alája, kiengesztelődött-e Jeszenszky iránt?

Én megnehezteltem legalább, s tegnap mérgesen összeszidtam: te számár, hiszen engemet nem reguláz az aljegyzőség, ha valami nagyon forszírozom, hát akkor beállítok hozzátok, s felemelem otthonról a fizetésemet 1000 ft-ra, aztán lefekszem január 1-én a Rozsnyai káptalan szobájába és felkelek december 31-én, mégis mindig jár a fizetésem. De már többet csakugyan nem írok ma... holnap úgylis nagygyűlést tartunk, s akkor talán bővebben elbeszélem a mai nap fantasztikus történetét.

M. K.

U.i. Küldjön nagysád, kérem, titokban a Nelli k[isasszony] novelláiból egyet, akkor kitöltöm a fehér albát, s megküldöm a másolatot.

872. B. Gyarmat, márc. 16.-án.

23.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. március 19.]

Bájos elnökünk.

Itt küldöm az albát. Hogy nagyobb dolgot nem írtam bele, annak éppen négy oka van. Az egyik az, hogy éppen most olvasom az *»És mégis mozog [a] föld«* című könyvet. Hát hadd mozogjon. Én nem mozdulok vele. Nekem ez már örök természetem. Elannyira, hogy ha Amerikába mennék, és azt kérdezné valami ostoba földfeletti szellem, miként óhajtának odautazni – azt felelném, hogy úgy: – miszerint »Amerika jöjjön ide helyembe.« És én tudom, hogy az abszurdum, és mégis azt hiszem, hogy nekem van igazam. Amiért pedig ezt hiszem, arra is van vagy négy okom.

Nem a nagy úttól és a nagy fáradságtól ijednék meg Amerikáig, hanem attól, hogy beleléphetnék valami pocsolyába, márpedig amilyen nem sokat törődöm az igazi sáros csizmákkal, éppen olyan kimondhatatlanul félek a szellemi sáros csizmáktól. Isten mentsen, hogy valaha olyanokat pillantsak meg a lábamon. Reményilem, hogy nagysád megértett! Azután van nekem egy gyenge oldalam – a kinevettetés. Ha valaki nagyon mélyen megsértene, ha »gazembernek« szólítana, még talán akkor is meg tudnék neki idők múltával bocsátani, de ha valaki énfelitem nevetne egyszer, azt nem tudnám annak megbocsátani soha többé. Attól a fegyvertől félek legjobban, amelyikkel legjobban tudok bánni. Talán azért félek tőle legjobban, mert legtöbb helyen vagyok vele sebezhető. Az különben egészen mindegy. Akármért. Csak az igaz, hogy félek. A félelem pedig rossz tanácsadó.

...Vannak ihletett perceim, amikor érzem, hogy egy fejjel magasabb vagyok a többi embernél, amikor meglep egy-egy büszke, merész gondolat, lenézni azt a kis környezetet, ahol mozgok, s kilépni három lépéssel előre – közülük, de ez csak egy fél pillanatig tart, azt a földöntúli erőt, mellyel összeropogtatni vélem a félvilágot, azt az erőt, mely talán hazudott, képzelt erő, de mely azért nekem örületes gyönyör – oszlani érzem a másik percben ama másik érzélem terhe alatt, melynek a kinevettetéstől félelem <az oka> a neve... és visszalépek két lépéssel hátra.

Ez egészen így van. Én ismerem magamat. És ha nagysád, amit óhajtok, figyelemmel fogja kísérni életem ezutáni lefolyását, ennek a félelemnek az árnyalata mindenütt ott fog sötétíteni.

De ez a félelem nem gyávaság.

Ha valaki azt kérdezné tőlem: mire vagyok magamban a legbüszkébb, nem azt felelném, hogy erre az én ezüst tollamra, mellyel ezt a levelet írom s melyet ezekkel a sorokkal küldtek nekem: »Vegye ön úgy, mintha az a múzsa küldené önnek, amelyik homlokon csókolta.« Nem ezt mondanám. Mit nekem a múzsa! Nem ösmerem azt a kisasszonyt. Sohase fogok neki udvarolni. Minek festik azok az ostoba piktorok szökének. Nálam ugyan elrontották azzal a renoméját. Hanem felelném azt, hogy:

»arra a félelemre vagyok legbüszkébb.«

Nem adnám egy mázsa hajkócért, ha most engem nagysád megértene. De hát tudom, nem ért meg! Nem lehet. Pedig nem merek világosabb lenni.

Nem merem hinni, hogy nagysád nekem jóbarátném. Pedig tudom, hogy az.

Tovább nem magyarázom. Nem szabad tovább boncolgatni, hogy mit akartam mondani. Legfeljebb arról beszélhetek, hogy mit n e m akartam.

Nem azt, hogy én semmire se vágyom. Mert akkor nem szólnék igazat.

Szeretnék én talán nagyságot és boldogságot is. Hanem nem merek utánok nyúlni. Visszatart az a bizonyos félelem és a büszkeség. Hátha nem érném el? Hátha egy röhögő arccal találkoznom valahol. És akkor azt kellene mondanom magamnak: »hiszen én nem vagyok senki.«

Ennek pedig nem szabad bekövetkezni sohasem. Hadd keressen fel a nagyság és boldogság magától, ha akar. Ha pedig nem akar, hát akkor menjen a maga útján mind a kettő. Én úgy veszem őket, mint két kedves arcú idegent, akik nincsenek nekem bemutatva. Nem tartoztam velők egy kompániába s – punctum. Legfeljebb azt fogom mondani életem végén a sorsnak: »no, hanem az úr mégis fene goromba ember ám.«

A sors pedig olyan türelmes öreg ember, mint Tornyos Zsiga, még csak nyakon sem üt érte – hanem visszafeleli vállvonítva, hogy »én ugyan nem tehetek róla«.

Hát bizony én sem tehetek róla, hogy ilyen vagyok. De már ez nekem természetem, amiből ki nem vetközőm sohasem.

...Tehát ez az egyik ok, amiért nem azt írtam bele az albába, amit akartam hanem azt, amit nem akartam.

Különben is az egész alba csak tréfa.

Nagyobb alba nekem ezerszer a nagysád rokonszenve. Hanem abba sem írok semmit. Meglehet, nem is férne már oda semmi. Teleírta már azt valaki, talán egészen.... Büszke vagyok rá, hogy talán a »margón« jutna egy parányi hely az én kérésemnek is. Ezt sem tudom bizonyosan, hanem csak hiszem. És nekem »elég« ez a hit. Boldog vagyok én azzal úgy »félíg«.

Az igaz, hogy a félboldogság olyan, mint az összetépett bankónak a fele; nem adnak érte semmit. Hanem hát nekem a fél bankó is pénz akkor, mikor tudom, hogy ha egész lenne is, még akkor sem hagyná felváltani az, aki adta.

No, hanem hát adok én ahelyett nagysádnak egy egész bankót. Egy egészen üres albát – az én őszinte rokonszenvemet. Oda már elfér minden. Tudom, hogy

nagysád sem ír bele semmit. Nem szeret írni. Pedig én megbocsátanám az ortográfiáját is, csak írna bele. Nem is azért teszem azt, mintha gondolnám, hogy az »kell« nagysádnak. Tudom, hogy nincs rá szüksége. De mégis, ha valaha az életben eszébe jutna rendelkezni vele. Jegyezze fel arra akaratát. Az mindig parancs lesz nekem. Az a lap mindig »nyitva« és »fehér« lesz önnek. Ha pedig valaha teleírná is azt valaki, tudni fogom azt az ön számára letörölni.

Fogadja tiszteletem és meleg rokonszenvem kinyilvánítását.

Mikszáth Kálmán.

U.i.

Mikor ezt a levelet írom, vasárnap délelőtt van. Rettentően únom magam. Délután Zsélybe megyek. Nincs semmi pletyka. Szerdán visszamegyek Gyarmatra, s megnézem új frizuráját. Nem tudok aludni a kíváncsiságtól, hogy milyen lesz. Levelem egész a végtelenségig terjedne, ha időm lenne írni. Írjon nagysád is valamit, ha van újság! Ne gondoljon ön az »etikett«-el! Miért ne beszélgethetnénk mi együtt papirosos? Kedden beküldök valakit postára, aki a nagysád levelét fogja kihozni. Jó?

24.

MK ÉS MAUKS ILONA – BOBOK FERENCNEK

[Balassagyarmat, 1872. március 20]

Kedves Bobok Öcsénk!

Leveledben mindent írtál, csak azt nem: mint vagy. Humoros rugaszkodásaidat nemigen értettük. Egy sziráki szolgálóval beszéltünk ugyan sorsod felől, de az is csak annyit mondott, hogy nem tudja hogylétedet, – hogy odajövedeled elején udvaroltál neki, de hogy később kiűtött a nyeregből a Bozó kocsisa.

Ne bolondságokat írj nekünk (mert azt teszünk magunk is magunknak), hanem gondold meg, hogy a klub elnökét és titkárát megöli a kíváncsiság afeletti kétségekben, ki volt azon *délceg férfiú*, ki – contra opinione[m] mundi – olyan szépen tudakozódott felőlük. Ezt a raritást kitömetjük. Írd meg a nevét. *De gyorsan, posta fordultával*. Ha magát a fiatal embert küldöd is el: – nem lesz baj, szívesen fogadjuk. Azaz hogy én moso[m] a kezemet.

Szervusz

Mikszáth Kálmán

[Mauks] Ilona elnök

[Mauks Kor]nélia titkár.

[A levélpapír második és harmadik lapján, Mauks Ilona írásával:]

»Az elnök«

Önt ezennel kinevezem a KH [Kiházasító] Egylett [!]) ügynökének. A napokban az alap szabályokat is megküldöm, mit a jegyző megírt, kötelességül szabom önnek, tagokat az egylet javára szerezni.

Magány sorok.

A szécsenyi bálban én igen jól mulattam és Okolicsányi az igaz, hogy elég csinos i[fjú], de azért én ott valakit még csino[sabbnak] találtam. Különben komisz farsa[ng.....] ... még csak szerelmes sem lettem. Kérem, hogy írja meg nek[em, hogy] kitől hallotta [hogy a far]sagon Nelkát csinosnak [...]

Jöjjön fel már egyszer, mi már nem sokára Mohorára menünk ki lakni, de van reményünk, hogy télre megint csak visszavándorlunk a kedves Gyarmatra. Ha Nellikét meglátja, meg sem fogja ismerni, oly jól néz ki, már semmi baja, mérges, hogy Mohorára kell menni lakni.

Csentszigné[?] Pesten van.

A Balasa még most is létezik. [Más] semmi újságot sem tudok.

[1872.] márc. 20. B.gyarmat.

Isten önnel

Mauks [Ilona]

[A kipontozott részek elszakadtak.]

25.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. április 3.]

Legelőször is jelentem, hogy az albát megváltoztattam arra, miszerint nagysád kötelezi magát becsületszavára engem ezután keresztnememen szólítani s nekem viszont megengedni, hogy a következőképp hívhassam[:]

»Kedves Ilonka!«

Ez már csak elég generosus megsemmisítése volt az »albának«. Azonban én mégis képezem, hogyan rágódik felette, s hogyan hozza elő megint az »etiquette«-et – de mostmár nem engedek többet, s a jogos megszólítás gyakorlati használatába azonnal behelyezem magam. Örülhet rajta, hogy tovább nem megyek, s oda nem ragasztom a megszólítás végéhez még az »m« betűt is. Módomban állna az is. Hanem azzal úgy vagyok, hogy nem szeretem »elméletben« bírni, ami valóságban »még« nem az enyém.

Ha most érdekes levelet akarnék írni, hát a »még« szóról elmélkednék. Az természetes, önként kínálkozó téma volna... Ezer ember közül 999 erről folytatná jelen levelet »helyzetemben«. De én azért sem írok erről.

Térjünk át kedves levelére, melyet tegnap visszakért, amelyet idemellékelve küldök.

Hát természetes... egészen igaza van... nem értett meg engem.

Amit én elmondtam az én múltkori levelemben, az mind csak okadatolása volt annak, hogy az albába miért nem írok »nagyobb dolgot«, mert éppen az albáról volt szó, s hogy amit mondtam, az »igaz«, mert a következőzés igazolta modoromat és föltevéseimet. Hát akarta-e teljesíteni a kisebb dolgot is? Hogyan gondolhatnám ezekután, hogy a nagyobbakat teljesíti?

Önmaga írja levelében, hogy én *ismerem* nagysádat... azaz, hogy én magát, kedves Ilonka, ismerem (nem tudok beleszokni az új megszólításba). Eddig csakugyan én is azt hittem. De most már azt hiszem, hogy nem ismerem. Nagysádat megragadóan széppé tette az a kedves hősiesség, melyet a világgal szemben használt. Mikor arcultította azt, amit mások bálványoztak, mikor szelíd volt, ha haragudnia kellett, mikor haragos volt, ha mosolyognia kellett, mikor megvetően bánt a közvéleménnyel, mintha az a félelmes dicső közvélemény, mely előtt letérdel az emberiség, önnek csak a szobalánya volna.... aztán az a nagy erkölcsi erő, mely ott festekezett szavaiban, arcán, tetteiben, az a kemény határozottság, mely nem ismer akadályt, mely azt a véleményt ébresztette: »egy valaki, akinek a szava nem levegő«.

Én úgy ismertem.

Hanem ez csak phantom volt, »füst« és »köd«, mely eloszlott. Az akkori napok szeszélye volt az. S én újra meggyőződtem róla, hogy a nagy, bevégezett alakok csak a költők agyának szüleményei, a költők holdkóros ábrándja teremti őket. És ott halnak meg a regényekben. Ami idelelni a földön van, az mind egyforma. Halavány utánzása az ideálnak.

Padig de jól esett azt hinni, hogy itt is van olyan. Nagysád is kilépett a fél lábával a prózába, és kezd hasonlítani Albergi Idához, Nagy Bellához és Jeszenszky Arankához satekhez, kik rabjai az illemnek, a divatnak, a szerelemnek, a rangkór-ságnak, meg annak az ezer meg ezer bolondságnak, mely megöli a »léleknagyságot«.

Az igaz, hogy a nagysád modorára 100 közül 99 ember azt mondta, hogy rossz, hogy excentrikus. Hanem, hát mikor annak a 99 ripőknek nem volt igaza. Mert annak a többi kilencmillió leánynak volt rossz modora, s csak a nagysádé volt az »igazi«, a fölséges. És lássa, abban áll az erő, azt tudni, hogy 99 ember ítél el azért, és csak egy magasztal, és mégis azt tenni, amiért a 99 ember elítéli.

...Ez az erő mozgatta Zrínyi Ilona kardját Munkácsnál, ez az erő lüktetett Konova Ágnes kezében, mikor V. Lászlónak a méregserleget nyújtotta, és akihez nagysád legjobban hasonlít a világon, ez ösztönözte rá a kis Lola Montezt, hogy lovagkor-bácsával nyilvánosan arculvágja az angol királyt.

De mikor aztán nagysád azt mondja, hogy nem megyek Szklabonyára azért, mert hát mit szólna ehhez Pilichné, meg Lujza néni, meg Vajdáné, és azt mondja, teszi mindenütt, ami ellenkezik elveivel, természetével, más dolgokban is, egy idő óta, ott már azt kell mondanom, hogy nem ösmerek rá M. Ilonára Mauks Ilonában. Elvártam volna, hogy azt mondja mindenütt: »ezt azért nem teszem, mert nem akarom« –, »ezt meg azért teszem, mert én akarom«. Ott aztán nagy úr az »én«.

Különb en ezt nem szemrehányásképpen beszélem, mert ahhoz jogom sincs, sőt nem is jön rá gusztusom – nem a jogra, hanem a szemrehányásra –, csak úgy vegye, mintha erről beszélgettünk volna, s én azt konstataálnám, hogy nagysádat nem lehet eléggé ismerni soha.

Maga, kedves Ilonka, hasonlít Osszián homályos költeményeihez, mikben az ember századszori elolvasásra is talál új, meglepő dolgokat.

No de elég ebből ennyi. Menjünk át levele többi részére, mert én azt ígértem, hogy a jelen levél arra felelet lesz.

Ami azon kifejezést illeti, hogy azok a sorok úgysem fognak engem érdekelni, amiket nekem ír – az nem áll, mert láthatja, hogy a legkisebb dolog is, mely nagysáddal van összekötötésben, felette érdek. Avagy írnék-e most ekkora hosszú levelet valamennyi európai potentát kedvéért valakinek, mikor semmi írnivalóm sincs – ha az a valaki nem nagysád volna. S ami teher volna másképp, az most mulatság... ha el se küldöm a levelet, még akkor is megírom... úgysem mulathat-nék jobban ebben a bolond faluban, mint gondolkozással. A gondolkozás legkel-lemesebb oldala pedig a nagysádróli gondolkozás.

Ebből láthatja azt is, hogy nem azért írom leveletem, mert megígértem, nem azért, hogy nagysádot mulattassam velük (már ti. ha olyan képzelgő volnék, hogy azt hinném, miszerint azok mulattatják), hanem írom azért, hogy én »mulassak rajtok«. Nem tanultam még színlelni. Meglehet, hogy »valakitől« még rám ragadhat ez a tudomány!

Nagysád azt is említi, hogy én albát ígértem levelemben. Ebből látszik, hogy nem értette meg. Hogy pedig nem értette, abból az látszik, hogy csak futólag olvasta át. Mert én nem ígértem albát. Hanem azt mondtam, hogy már megvan az én ízé... rokonszenvemben... (maradjunk ennél a kifejezésnél).

Egyszóval maga, kedves Ilonka, úgy tesz, hogy mikor én tréfából beszélek, akkor még azt is megérti, amit nem mondok; egy mérföldnyivel túlszárnyal gondolatmenetben, mikor meg komolyan szólok, három mérföldnyire marad el mellettem. Oh, maga Lola Montez!

Az igaz, hogy az a nagy dolog: kettőnk beszélgetése közül kitalálni, hogy melyik a komoly szó, melyik a tréfás szó. Nehezebb dolog, mint a szuezi kanális megépítése. Könnyítés céljából tehát azonnal ki is jelentem, hogy nálam ezentúl a tréfát vegye komolynak. Így legalább talán meg fog érteni.

Van még abban a nagysád levelében egypár erőltetett udvariasság is, mint minő az a »sajnálom, hogy nem láthattam«. – S amikre alkalmasint akkor gondolt, mikor a levelet visszakérte. Higgye meg, hogy azoknak eszemágába sem volt nagyobb fontosságot tulajdonítani, mint amennyit a társadalmi szabályok simasága megenged. Annak vettem, amik valóban. Üres mondatoknak, külső udvariasságnak. Mint mikor az ember összetalálkozik a hitelezőjével az utcán, s aztán a hitelező azt mondja az embernek: »kerestem odahaza«, az meg visszamondja: »felettte sajnálom«. Pedig örül rajta, hogy nem találkoztak.

Most aztán áttérhetünk a legnagyobb hibájára: a levélvisszakérés kérdésére.

Nagyon örülök, hogy nagysád ebben az egy dologban megint »jellem« volt.

Más azt mondta volna nekem: »... maga olyan könnyelmű gyerek... magának, lássa, kiesik az a levél a zsebéből... valaki megtalálja... engem kompromittálni fog... tépje össze, kérem, azt a levelet énelőttem«.

Az ilyen udvarias bizalmatlankodásért megharagudtam volna.

Hanem nagysád őszintén mondta el, hogy attól fél, miszerint valaha kompromittálni fognám. Tehát adjam vissza a levelét. Nem csinált udvarias mézédés alakot a gorombaságnak.

És ezt érdemül rovom fel nagysádnak, akármilyen rosszul esik is másrésről ez a história.

Hanem hát akkor én is őszintén mondom el, hogy a legnagyobb hiba volt a levelet megírni, s arra kérem, hogy addig ne írjon nekem többet levelet, míg nagysád szemei előtt a jellemes emberek olyan »niveau«-jára nem jutok, hogy velem »gyökeres veszedelem« nélkül lehet korrespondeálni.

Áttérek az apróságokra. Tegnap beteg voltam, s addig is, míg nagysádéknál mulattam, folytonos hideglázam volt, melyet azonban *jelenléte miatt* alig vettem észre. Persze ma délelőtt nagysád nem volt itt, minélfogva erősebb lázam volt, úgy-hogy annak következtében az öregeim ma még nem eresztenek be Gyarmatra. Holnap talán bemegyek. Föltéve, ha semmi bajom nem lesz délelőtt.

A levélen látható zsírfoltok azt jelentik, hogy mikor egyik kezemmel írom a levelet, addig a másik kezemmel <dispu...> uzsonnázok. Bocsássa meg nagysád szerfelett lomhaságomnak, hogy <kedve...> másodszor tisztára írni nincs kedvem. Most pedig, miután leveleinkben kölcsönösen gorombáskodtunk egymásnak, annak kijelentése mellett zárom be soraimat, hogy »azért se haragszom«.

Maradtam

Szklabonyán, ápril. 3. 872.

őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

26.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. április 29.]

Kedves Ilonka!

Éppen egy hosszú levelet írtam meg, mikor délelőtt a postára menet találkoztam Nelli testvérével, aki többek közt említette azt is, hogy nagyon haragszik rám. Az okot nem akarta elmondani. Még azt is mondta, hogy folytonosan szid engem... már ti. maga.

Tempora mutantur, et nos mutamur in illis. <egy hét nagy> az idő... sokat változtathatott a maga természetén is... hát én bizony Nelli k. a. beszédje után azt gondoltam ki, hogy nem adom postára a nálam hallgató levelet, mert hátha kellemetlen volna annak *olvasása*; – jól tudva, hogy nem lehet semmi sem imelygősebb a világon, mint mikor valaki »post festa« pengeti meg a barátság elszakadni készülő idegein a melodramai hangokat. *Semmi* se szeretek kevésbé lenni, mint Tinódy [!] Sebestyén – hogy az isten nyugosztolja meg a szegényt. – Azután pedig ön olyan nagyon jó, túlságosan jó volt irántam mindig, hogy még azon esetben is, ha örökösen megneheztel rám, örökösen barátja maradok, s nem akarom azt, hogy önnek valaha alkalmatlan legyek. Higgye meg, hogy *soha ez életben* egyetlen hajszálnyival sem követelek több jogot, több konfidenskedést sem tanúsítok ezen viszonyunkból, mint amennyit első találkozásunk alkalmával követeltem és tanúsítottam. Attól félek, hogy ön emiatt nyugtalan. Az a gondolat nem hangol le annyira, hogy haragszik rám, hogy elvesztettem szerelmét, mert én szeretem a szenvedéseket meg a csapásokat... Legalább azzal vigasztalom és legyezgetem hiúságomat, hogy a »*magas fákat éri a vihar*, az alacsony bokrokat nem«. Aztán az már a fátum dolga. *Nekem se inasom* a boldogság, hogy szüntelen utánam sétáljon. Én a boldogság *íránt* se vagyok követelő. Megelégszem a *kenyér morzsáival*. Hanem az a hit, az a tudat, hogy maga, akinek sokkal *gyöngédebb* lelkülete van, szerencsétlen, az már *nagyon, nagyon* rosszul esik. Ha csak haragszik rám és meggyűlölt, az még nem nagy baj... akkor legfeljebb is megvet és nyugodtan alszik. <Hanem azt restelném, ha ön most amiatt nyugtalanodnék és fél, hogy én kompromittálni fogom, mert Nelka húgától körülbelül ilyenfélét sikerült kivenni; hogy szeretné, ha a múlt meg nem történt volna.>

Tehát jelen leveletem <miután úgyis megígértem, hogy én írok először>, egyúttal arra használok fel, hogy ünnepélyes, férfias ígéretet tegyek önnek, miszerint soha sem egy szavammal, sem egyetlen egy tetteimmel, sem egyetlen vonásommal nem fogom mutatni, hogy valaha egypár hétig több volt előttem, mint pusztán – egy szép leány, aki mindenkinek tetszik, ha úgy kívánja.

Hogy mostani levelemben még mindig azt a bizalmas megszólítást használom, melyre felhatalmazott, azt azzal indokolom, hogy én sohasem teszem azt, miszerint kezdeményezőleg én magam romboljam le saját boldogságomat. Én még most is szeretem, s úgy őrizem meg képét lelkemben, mint ahogy az az utolsó napokban abba vésődött. Én még sokáig az én kedves Ilonám marad elméletben, míg az idő, vagy más arc el nem mossa. De erről nem fog tudni senki, még maga sem – még én magam is megtiltom magamnak, hogy higgadtan emlékezzem rá. Egy kedves álom ködös emléke lesz az... ahol az álom tárgyára, alakjára, szavaira vissza nem akarunk emlékezni – csak az összes jelenet gyönyörködtető »utóíze« marad meg.

Kedvem volna ugyan megkérni önt, hogy írja meg, miért haragszik, s hogy bocsássa meg, ha valamit hibáztam ön ellen, mire tudtommal nem emlékszem. De nem teszem. Ha haragszik, arra bizonyosan van fontos oka, s úgyis hasztalanul kérném. Aztán én annyira tisztetem, bálványozom a véleményét, hogy még majd úgy informálna saját magamat saját magam ellen, miszerint még én magam is megvetném magamat. Attól pedig isten mentsen meg, hogy a legjobb barátommal, saját magammal fachéba jöjjek. Még ilyen bolondság nem történne ám minden emberrel!

De egy kérésem mégis van, ha igazán haragszik is, sohase szidjon össze, *sohase vessen a szememre semmit, és sohase mutassa azt, hogy haragszik*, – mert ezt megint én nem bírnám elviselni.

Hadd maradjak én abban a folytonos illúzióban, hogy »mi jó barátok vagyunk«, hogy még most is szeret egy »kicsit«.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

[Balassagyarmat] Április 29. 872.

27.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. május elején]

Ezt az üres ívet azért csatolom levelemhez takarónak, hogy ablakon keresztül el ne olvashassák és fel ne ismerhessék az írásomat.

Richtig! Néhány nap múlva letelik a két hét, s az alba szerint, mely alól fel nem mentett, Mohorára kell mennem. Ha csakugyan haragszik rám, akkor elgondolhatja, mennyire kínos lesz mind a kettőnknek e találkozás: magánál kétszer nagyobbra éleszti a haragot és bosszúságot, nálam pedig még százszor fájdalmasabbá teszi a lemondást. Kérem tehát, magamat a saját érdekében felmenteni az alba alól. A hallgatást felmentésnek fogom venni.

Hanem az 1000 Ft.-ot azt megveszem magán.

.

Ugye megijedt? Ne féljen kedves Ilonkám, még erre is alkuba bocsátkozom. Viszszaküldöm egy félév múlva a kötelezőjét azon feltétel alatt, ha egy félesztendeig sem tettel, sem szóval el nem árulja, hogy haragszik, hanem egészen hideg, közönyös lesz irántam, a világ előtt... mintha sohase vesztünk volna össze, mint-ha sohasem lett volna köztünk egyéb viszony, mint aminő van két ember között, akik régen ismerik egymást, és egynéhányszor már beszélgettek együtt az – időjárásról.

Nekem szükségem van arra, hogy ezt így higgye a világ.

Fogadja őszinte tiszteletemet, melyet ön olyan nagyon-nagyon megérdemel tőlem, s mely soha[nem] változhatik meg irányában.

Lássa, a szerelem, az csak ideiglenes – hanem a tisztelet, az örök.

Ha csakugyan elvesztettem szerelmét – megvigasztalom magam, ha valaha megnyerem helyette tiszteletét.

Igyekezni fogok rá.

M. K.

28.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Balassagyarmat, 1872. május 5.]

Imádott kedves Ilonkám!

Őszintén nyugtalanít betegsége. Annál is inkább, mert holnap még ha akarna sem értesíthetne állapotáról, mivel a postásné holnap nem jön be. Kedden pedig nem leszek itthon. Bobokkal megyek Szirákra. Szerdán onnan úgy intézem utamat, hogy Mohorára érjek, mindjárt délután, s aztán ott lehessek este 9 óráig.

Ha azonban éjszaka kellene mennem Mohorán át, ha ti. úgy fogynék ki az időből, azon esetben csütörtökön vagy legrosszabb esetben pénteken, még ha töríkszakad is, Mohorán leszek.

Hosszabb levelet nincs időm írni. Ezt a legkedvesebb multságomat holnapra hagyom, úgyhogy maga kedden kapja meg, amikor én Szirákon leszek.

Isten önnel, kedves Ilonkám!

Roppant sajnálom, hogy tegnap elfelejtettem valamit mondani és valamit kérni.

Igaz! Mire lesz a rózsza, mit a postásné visz magának?

Fogadja őszinte kinyilatkoztatását soha meg nem szűnő szerelmemnek

1872. május

Mikszáth Kálmán

29.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[B. Gyarmat Május 8. 872.]

Kedves Ilonka!

Tegnap Szirákon voltam Bobokkal, kit csak azért vittem Szirákra, hogy onnan együtt menjünk Nézsára, hol neki velem együtt hivatalos dolga volt. Szirákon azonban nagyon meglepett a vágy önt láthatni, s ez egyszer annyira nem bírtam azon uralkodni, hogy midőn a vendéglőben felültem Bobokot és Divényi végrehajtót a kocsira azon tervvel, miszerint Nézsára megyünk, egyszerre valami szilaj akaratosság, valami gonosz szellem bűjt belém, úgy hogy egész határozottan odafordultam Divényihez:

– Szálljon le, bátyám,... mert én nem megyek Nézsára... Miska, hajts Mohora felé...

– De az isten szerelméért, hova gondol? Csak nem bolondult meg?

– De bizony megbolondultam... mert én oda megyek.

– De hát mi lesz ebből? Minket, ennyi embert, így bolonddá tenni.

Aztán a terminus elmulasztása. Ennek rossz következményei lehetnek.

– Nem bánom én, bátyám, ha az egész vármegye belehal is velem együtt, de én mégis Mohorán leszek ma.

Képzelheti, kedves Ilonkám, milyen dühös volt Bobok, kit félig betegen hurcoltam meg Szirákra az égető nézsai terminus megtartása végett.

Szidott is az egész úton, mint a bokrot. Minden hibámat szememre hányta. Elmondta, hogy ez a legnagyobb könnyelműség volt, amit csak képzelhet. S megesküdött becsületére, hogy éppen azért sem jön most Mohorára.

Először én is heveskedtem, de aztán beláttam, hogy a kis Bibi lassanként sápadni kezd – valami láz vett rajta erőt... mire Halápig értem, már kékülni kezdett, úgy-hogy én komolyan megijedtem, miszerint halva hozom haza a kir. végrehajtót.

Kivel fogok ezután kuglizni a Schiffnél?

Mohoránál, midőn a faluba betértünk, s a kocsis közbevágot a két szelíd állatnak, a kis Bibi felállt nagy bámulatomra, s apja nevére esküdött, hogyha még egy lépést megyünk Mohora felé, rögtön kiugrik a kocsiból, s gyalog támolyog el, ily betegen is, Szügyig.

Megsokalltam a sok parádét, nagy dühösen visszafordultam, s többé egy hangot se szóltam Bobokhoz, ki azóta már, mint hallom, megint rosszabbul van, és ott-hon fekszik a bájos Csergeő Renáta gyengéd ápolása mellett.

Így semmisült meg a tegnapi tervem, melyért annyit áldoztam Boboknak ostoba capricai miatt.

Ehelyett azonban ma szándékoztam kimenni Podluzsányival, azonban egy fontos dolog itthon tartóztat.

Holnap ünnep lesz: minélfogva megint itthon maradok, mert az ünnepi viziteket ki nem állhatom. Pénteken azonban okvetlen kimegyek – hacsak megint közbe nem jön valami – amit nem hiszek.

Hát még miről írok? Nincs téma. Merthogy arról írok, mennyire szeretem, az, azt hiszem, már kissé unalmas dolog, annál is inkább, mert ez köztünk *meghaladott álláspont*. Ámbár én, ha százezerszer írja is, *hogy szeret*, még milliomodszor is gyönyörrel olvasom leveleiben, és semmiért nem tudnék úgy megapprehendálni, mintha egyszer olyan levelet írna, melyben más személyekkel foglalkozik és nem sajátmagával. Mert nekem semmi újság sem meglepő, sem nem kellemes, akár-milyen nagyszerű is, ha nem magáról szól, és semmi kis dolog sem unalmas, mihelyt magát érinti.

Mióta távol van tőlem, azóta még jobban növekedik szerelmem. Ez a növekedés megijeszt és megdöbrent. Jobban szeretném az ellenkezőt. És a természet rendje is az lenne.

No, de nem panaszkodom.

Amennyi kellemetlen a szerelemben, éppen annyi a kellemes benne. A szerelmes ember egészen »kvitt« a sorssal.

Csak hogy maga nekem sokkal több, mint csupán a szeretett lány szokott lenni – mert még azonfelül jó barátom is, maga nekem olyan... ejnye no... nem jut eszembe hasonlat.

Igaz! A hasonlatról jut eszembe az ostoba Egyri mondása, midőn szombaton este nagy kimerülten a sok járkálástól azzal a szokott stílusomban elmondott mondat-tal törtem haza:

– Az istenit, bácsi! Itt volt Mauks Ilonka!

– Az a maga lelkének a flastromja... mondá az öreg.

Persze, hogy ezen az eredeti ócska mondaton két óráig nevettünk Dezsőffivel [Dessewffy], ki azóta el is nevezte magát »flastrom«-nak – amiért, reményem, nem haragszik – mert nem voltam vele köteles megírni. Vegye annyiba, mintha nem tudná.

Itt küldöm az »Ipoly«-t, melyet szombaton ígértem, benne van a Pajor levele, melyre most küldtem nyomdába a »feleletet«.

Kedden lesz a katolikus majális. Hacsak lehet, jöjjenek ki. Én ugyan jobban szeretnék úgy tölteni egy délutánt magával, hogy ne lenne ott száz kíváncsi szem,

hogy bizalmasan beszélgethetnénk – de utoljára megelégszem a fél boldogsággal is. Szombaton rettenetesen mérgeskedtem Jeszenszky Jóskánéra, aki egy percre sem hagyott beszélgetni, a közönyös tárgyakon kívül semmiről. Az aztán igazán született garde des dames. Mennyiért nem adtam volna, ha már mindjárt gyermekkorában süket-vaknak születik.

Szombaton is lesz egy majális. Tudniillik a lutheránus. De az úgysem szokott jó lenni... Aztán azért sem szeretném, ha bejönne, mert én nem leszek Gyarmaton... Márpedig örökké vigasztalhatlan lennék, ha úgy jönne be, hogy ne lássam.

— — —

Jövő levelemben, ha nyugodtabb állapotban leszek – mert most egy kis malőr nagyon haragít, melyet majd élőszóval mondok el – bővebben írok; mert már itt az ideje, hogy a dolog komoly oldaláról is beszélgessünk.

Isten áldja meg, kedves Ilonkám!

M. K.

30.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. május vége]

Kedves Ilonám!

Ma már végére jártam annak a csodálatos dolognak, hogy ki lehetett az, aki az én leveleimet, vagyis inkább a maga leveleit recitálta Plachyéknál.

Igaza volt – Desewffi[!] Elek volt az a bűnös ember. Hanem annak örülök, hogy rossz szándék mégsem volt benne. Mert én nem is kérdeztem – mégis elmondta.

Ma reggel ugyanis emlegetve, hogy tegnap Mohorán voltunk, elkezdtem káromkodni, hogy valami gazember azt [a] hallatlan hazugságot koholta, hogy mi szerelmes leveleket írtunk egymásnak.

– Hm... bocsáss meg... az bizony éppen én voltam.

– Te? Ejnye, nem hittem volna! Tegnap Ilonkával fogadni akartam rád! Hát honnan csaptad te azt?

– Bagatel!... Én csak tréfából mondtam. Malatinszky Mari kérdezte, hogy mi újság Gyarmaton? Hogy mondjak neki valamit – ő is mond valamit. Ő aztán azt mondta, hogy Mohorán az az újság, miszerint megérkeztek a Mauks lányok, de még sehol sem voltak, otthon ábrándoznak a szerelemről; erre én meg azt az újságot mondtam: de én meg azt is tudom, hogy kivel ábrándoznak... kivel írogatnak egymásnak szerelmes leveleket... tréfa volt az egész.

– De hát honnan gyanítod te azt, hogy mi levelezünk Mauks Nellivel – kérdeztem Desewffyt, hogy a névcseré által tévútra vezessem.

– Sehonnan sem gyanítom. Nekem Hámoryné mondta legelőször, hanem ő azt mondta, hogy Ilonkát szereted és annak írogatsz.

Többet nem írok addig, míg maga sem ír.

Holnap elmegyek Mohorára megint – azon esetre azonban, ha nem találnék elmenni, elvárom, hogy eljön szombaton Gyarmatra, ámbár tudom, hogy hiába várom, mert egy idő óta szeret dacos lenni. Ha azt írnám, hogy ne próbáljon Gyarmatra bejönni, ziherre számíthatnék, hogy bejön.

Ezentúl már úgy fogok beszélni, mint ahogy szoktak az olyan keményfejű szeszélyes gyerekekkel, mint maga.

Au revoir.

[Aláírás nélkül]

31.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. június elején]

[Levéltöredék]

...Mióta Szklabonyán vagyok, azóta sokkal nyugodtabban szeretem, nem vágyom olyan epedve látni, hanem megelégszem azzal a tudattal, hogy szeret és hogy én is szeretem. Mohorára azért félek elmenni, hogy ismét felszítom a parazsat szívemben, s olyan emésztő lángban fog lobogni (hogy ím ékesen fejezzem ki magamat), hogy azután eltemethetem azt az én jó flegmatikus nyugalmamat, s ott ülök örökösen Mohorán, folytonos lelki izgatottságban. Attól félek, hogy megszűnök boldog ember lenni, ha egyszer Mohorára elmegyek, mert a kis szerelem boldogság, nemes és igazságos, a nagy szerelem pedig zsarnok, gyanakodó, kegyetlen, igazságtalan, mondhatnám nyomorult. Én tudom azt jól tapasztalásból, ne kívánja az én szerelmemet nagyobbra nevelni, kérem. Én érzem azt, hogy a többszöri találkozás ezt okozná. De én óvakodom attól.

32.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. június 22.]

[Fejléc:]

Balás József

köz és váltóügyvéd

Balassagyarmaton

Kedves Ilonkám!

(Engedje meg, hogy még egyszer így szólítsam meg, mert az egyszer elfoglalt tért nagyon nehéz elhagyni.)

Tegnap modorát, mely meglehetősen hideg volt, tekintetbe véve, *sajátságos* kérdése mellé, hogy *nyilatkozzam, vajon nincsenek-e terhemre ezek a mi viselt dolgaink*, miután *direkt szárazsággal* meghagyta előbb *minden kommentár nélkül*, hogy a leveleit küldjem vissza, kétségtelenné teszi azt, hogy kegyednek *már minden bizalmát elvesztettem*, hogy szokott finom tapintatával, melyet valóban el is vártam nemes jellemétől, adja tudtomra., miszerint *kegyednek vannak azok terhére*.

Azért nem adtam egyenes választ rögtön, mert gondolkozni kívántam, mit akart ezzel mondani. Most már tudom. Meghánnya a körülményeket, a széles világon csak *a fennebbi magyarázat* passzol tegnap eljárására.

Őszinte köszönettel tartozom kíméletességéért, de annyi sokat mégsem vártam, hogy olyan alakban fogja a szakítást velem tudatni, mely még úgy is tűnhetett volna fel, mintha én akartam volna szakítani. Nagy áldozat volt ez kegyedtől a női hiúság rovására, de meg is termette gyümölcseit, mert ha őszintén, forrón szerettem addig, míg enyémnek tarthattam, most, mikor haragudnom kellene kegyedre, lehetetlenné válik az, ezen tettével elért szellemi fensősége miatt, mely kegyedet – esküszöm – előttem a világ legnemesebb lelkű hölgyévé emelte.

Nekem ugyan nyíltan is elmondhatta volna... én minden szemrehányás nélkül fogadtam volna szavait, mért tudom azt, hogy az érzelmeket nem lehet erőszakolni... megszűntek... nem léteznek, az nem kortes bor, hogy utalványt lehetne kérni belőlük még egy akóra... Egyedül az isten a hibás, aki elfelejtette tőlem megkérdezni, hogy a Mauks Ilona szívét hogy alkossa meg »extra«. Én persze tudtam volna neki instrukciót adni...

Kegyed úgy cselekedett, amint kellett. Kövesse nemes jó szívét, melynek szerelmére oly büszke voltam, s ne vegye el tőlem azon hitet, hogy abban nekem *ezen-túl is* jut egy kis hely, úgy mint barátjának.

Tömerdekelt kellene még írni, hogy előtörő eszméimet s szomorú elragadtatásomat nemes viselete felett közöljem, s hogy másrészt leíriam a leverő hatást, mely egész súlyával ért, de az indító ok, amiért leírnám, jelen levelemmel megszűnván, az nem lenne egyéb, mint émelygős líra, miben nem akarom utánózni a boldogtalan szerelem ripőkjeit, kik még egyszer leborulnak a kedves lábaihoz esedezni egy körömfeketényi szerelemért... mert különben beleugranak a Duna borzalmas habjaiba.

Én nem ugrom a Dunába, és nem kérek olyat, amit nem adhat... Sőt magának joga is van elvárni tőlem, hogy féléves barátságunkat és komoly szerelmünket (már ti. ha a kegyede is komoly volt), mely azért volt szép, mert nem volt benne egy parányi hazugság sem, egy parányi önzés sem, mely csak félig volna szerelem... félig kegyelet, félig imádság (már értem a magamét), mondom, joga van elvárni, hogy azt a végén ne tegyem nevetségessé holmi ízetlen jeremiádokkal.

Milyen nagy gondolat az... hogy... szerettük egymást... azután elfelejtettük egymást, de azért mindig nagyobbak lettünk egymás szemében!

Én szeretem az ilyen nagy gondolatokat beleírni a világ folyásának lapjaira. Ne kívánja hát tőlem, hogy áldozatul hozzam büszkeségemet...

Ezentúl bezáródtak szíveink, s amelyikében bánat, fájdalom maradt... hadd legyen az ott. Minek azzal előrukkolni a másik mulattatására? Ne tudjon arról a másik. A lehetetlenségeket nem lágyítja meg semmi.

Hanem arról az egyről biztosítom, hogy keserűség egy cseppnyi sem maradt meg szívemben kegyed iránt, kivel sohasem szűnik meg rokonszenvezni, s kit folytonosan a sírig tisztelni fog

Mikszáth Kálmán

B.Gyarmaton, 872. jún. 22.

Leveleit nem küldhetem ma, mivel Balásnál maradtam éjszakára, s csak a Bánk bán előadása után készülök hazamenni este, vagy meglehet, <vasárnap> holnap reggel. Egy pár nap múlva, illetve hétfőig ziher elküldöm, mert nem akarom visszaérkeztemig minduntalan kitenni ama alaptalan félelmeknek, miket ezen levelek végett táplál.

33.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonyán, 1872. június 23.]

Kedves Ilonka Nagysád!

Azon desperátus helyzetben vagyok, hogy a kérdéses levelek utolsóját nem tudom megtalálni: valahol elhanyagodott otthon, az íróasztalomról. Nem tagadom, hogy végtelen nagy bennem a kegyelet e levelek iránt, hogy legdrágább ereklyém közé számítanám az illet... de még milliószor nagyobb a kötelességérzet, hogy azokból egyetlen egy betűt is visszatartani nyomorult becstelenség lenne.

Tegyen engem boldoggá azzal, hogy ez egyszer feltétlenül elhiszi mentségemet, s nem tételezi fel <...> az említett aljasságot arról, kinek imádság minden gondolata, mely nagysádra vonatkozik.

Őszinte üdvözetem mellett, maradtam

<őszinte> mély tisztelője

Mikszáth Kálmán

34.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. június 25.]

Imádott, kedves Ilonám!

Maga rosszul tud a szívekben olvasni.

Hát miféle indokból merítette azt, hogy az én szerelmem »talán tettetés«, vagy hogy szerelm*<i> viz*szonyunk> terhemre van, miféle körülmény teremtette magában azt a, habár csak halovány gyanút is, hogy én tréfát űzök szerelméből, hogy nem szeretem őszintén – mikor a világon minden arra bizonyít, hogy szeretem. És minek adott annak a gyanújának olyan élénk kifejezést, melyben nem annyira a szemrehányás volt a túlnyomó, hanem a hideg bizalmatlanság? Hisz az igaz, hogy egy szóval sem mondta, hogy nem szeret, de volt a modorában egy kevés a közönyből, egy kevés a bizalmatlanságból, valami kevés a megvetésből, egy parányi a sajnálatból – mit én összesen annak vettem, annak kellett venni – hogy már elhidegült irántam.

Magától minden szó jelentékeny előttem... Azt hiszi, hogy az nekem nem is fáj, ha a leveleit visszakéri minden magyarázat nélkül, azt gondolja, hogy az nekem nem okoz bánatot, mikor egészen közönyös arccal elélem áll, hogy »talán most jobb volna szakítani, mint később«: még a gondolat is bánatot okoz, hogy magában megszületett a szakadás eszméje... és azután mondott ön még valamit, amit eszembe sem akarok idézni; meglehet, kegyed nem is emlékezik, de éppen azért jelentékeny, mert önkéntelenül mondta... mert nem is hozzám beszélt, amikor mondta, hanem másokhoz, mintha nem is számított volna arra, hogy meghallom; azt hiszi, hogy az én szívem kőből van, hogy azt nem lehet megsebezni semmivel. Biztosíthatom, hogy csalódik. Mikor legjobban humorizálok... a derült gondolatok háta mögött komoly gondok forrnak agyamban. Az a mosoly, amit kegyed könnyelműségnek hisz, gyakran, nagyon gyakran a legsötétebb gondolatok árca. Ne ítéljen kegyed a külsőségek után.

Ami »hideg modoráról« tett említésemet illeti... nem azért hoztam azt fel, mintha az elszomorított volna, s mintha talán követelni akarnám, hogy mikor én ott vagyok, vígabb legyen. Nem azért hoztam fel azt – mert hiszen kegyed, mióta szeretjük egymást, sohasem volt valami olvadozó kedvében, igaz, hogy szomorú kedélyhangulata mindég nyomasztólag hatott rám, de ez is csak a szerelem önzése volt, mert én csak akkor érzem magam jól, ha látom, hogy kegyed is jól érzi magát – azonban idővel megszoktam, hogy az arcát úgy lássam mindég, hogy egy egész bánat-felleg ül rajta – tehát a legkevésbé sem tűnt volna fel hidegsége,

ha az említett körülmények és kifejezések erre ezúttal különösen figyelmissé nem tettek volna: úgyhogy csak hosszas visszaemlékezés után jutott eszembe, midőn nyilatkozataim tűnődtem, hogy »ezekhez járult« még az is, hogy hidegebb volt hozzám a szokottnál.

Ne értsen, kérem, félre. Azt akarom mondani, hogy ha mindezeket a nyilatkozatokat megtette volna, ha visszakéri a leveleket, ha felszólít is a szakításra, de nyájas marad irántam: természetesen, hogy nem jövök arra a szomorú gondolatra, melyet szombati levelemben lát körülírva... vagy ha akármilyen hideg lett volna is... csak ne szólt volna semmit!

De kegyed újra téved a mostani levelében. Hagyjon békét kedves Ilonám az olyan erőltetett udvariasságnak. Minek az? Ne fogja fel megint rosszul. Nem kívánom én kegyedtől azt a majomszeretetet, mely lehetetlen... <Nem kívánom én, hogy az én kezem után kérdezősködjék.> Csak azt óhajtom, hogy higgyen és szeressen. Az igaz, hogy mindég bánt »rejtélyes« szomorúsága, de azt elvégre is az én gondom lesz elosztatni homlokáról az életben.

Kegyed nem tud olvasni a szívekben!

Nem ok nélkül írtam ezt levelem elején. Mert ha olvasni tudna, akkor látná, hogy az a legnagyobb bizonyítéka szerelmemnek, amit kegyed úgy jelez, hogy: »*felmondtam szerelmemet, barátságomat*«. Ebből a felmondásból olvashatta volna ki a lemondás fájdalmát!

Ha tréfa volna szerelmem, miért érzékenykedném annyira, miért latolgatnám annyira minden szavát, minden mozdulatát? venném a dolgot egész közönyösen addig, míg rá nem unnam. Mégpedig keresztül vinném azt *minden mulatságos* fázisán. Ha ön megharagudna rám, kérlelném, engesztelném, ékes, hangzatos bókokkal hízelegnék... ellesném minden gondolatát: de én nem teszem azt, nem akarok rabszolgája lenni, nem akarom, hogy a mi szerelmünket bók, hízelgés, udvariasság tartsa össze, mint valami enyv: én értek a hízelgéshez is, de magával szemben nem.

Vagy az kell magának, hogy ilyen hangon írjak önnek: »kedves, bálványozott, angyali szép Ilonám! Lelkem üdvössége sat.«

Nem... én nem írok úgy. Ön tudja, hogy az nekem nem kerül fáradságomba, hogy hatalmamban van oly ragyogó irállyal írni önnek, mely mellett még Sappho szerelmes dalai is elhalványodnak. Minden, más nőnek így írnék... de magának, kedves Ilonám, nem lehet, abból az egyszerű okból, mert őszintén szeretem. Ha bolondítani akartam volna, akkor persze ilyen hangon írok, ez vezetett volna legjobban célhoz, nem az az egyszerű hang, melyben nincs hangzatos, ékes szó, hanem van benne melegség, érzés... s több ilyen haszontalanságok, amiknek kegyed fölébe helyezi a »frázisokat«.

Igazán rosszul ismeri a szerelmet. -

Ahol így kezdődik a levél, hogy »lelkemnek fényes, ragyogó csillaga« – ott bízást el lehet mondani, hogy vége a szerelemnek.

Én tudom, mert benne élek a szerelemben. És tudtam, mikor még nem is éltem benne: mert én ösmerem az istent. Én tudtam, hogy a szerelemnek olyan nagyszerű, nemes érzelemnek kell lenni, mely olyan, mintha halál volna... és olyan, mintha föltámadás lenne... mely akkor beszél, amikor hallgat... mely akkor lát, amikor behúnyja a szemeit... mely olyan büszke, mint a felhő, és olyan szerény, mint a sóhajtás... olyan rossz, mint a kárhozat, és olyan jó, mint az isten.

Itt sem értsen kegyed félre. Nem az »író« beszél belőlem, aki fantasztikus színeket szed össze, hogy a lángész fényével világítsa be a kérdést, amelyről ír, sem az az egyszerű, gunyoros kedélyű ember, ki a királyi koronát is éppen olyan nevetségesnek szereti alárántani, mint a Peleskei nótárius tarsolyát – hanem beszél belőlem az ön által alkotott szerelmes ember, aki ez egyszer megparancsolja magának, miszerint felejtse el, hogy az »ideáljával« beszél.

Lássa, most <ezt a szót> e szó helyett »ideáljával«, azt akartam írni, hogy »imá-dottjával«, de mielőtt leírtam volna, már elpirultam. Erről ösmeri meg a szerelmes embert!

Ha valahol emlegetik, pusztán nevének hallattára elpirulok, ha dicsérik, bosszankodom, mert félttem, ha szidják, örülök rajta és szánom azt az illetőt, hogy ilyen téves véleményben van.

»Ösmernéd úgy, mint én«!

Bobokot azért szeretem, mert kegyedről beszél sokat... de azért sose merek tőle ön felől kérdezősködni... azt hiszem, hogy leolvassa arcomról, hogy szeretem. De ha már egyszer leolvassa... eltalálja... akkor aztán két napig egyfolytában elbeszelnék kegyed felől; de még akkor sem dicsérem ám, mert attól félek, hogy az a sok ragyogó tulajdon, amit én kegyedre halmozok, mind igazsággá válik, ha én kimondom, mások is észreveszik... elszeretik előlem... Önnel szemben is így vagyok, nem dicsérem meg a viláért sem... mert azt hiszem, hogy elbízta magát és rám sem néz... Azt akarnám, hogy nagyon nagyon szegény lenne... szinte gyönyörködöm rajta, ha kedvezőtlen dolgot hallok vagyoni viszonyaik tekintetében... <s soha nem volt nagyobb örömem, mint mikor H[ámory] azt mondta önről egy bál után: »Rosszul nézett ki, rá sem nézett senki«.> Láthatta, milyen nehezen szoktam ahhoz (amit száz fiatal ember, aki kevésbé szereti, két kézzel ragadott volna meg), hogy beszéd közt »llonkának« vagy pláne »Te«-nek szólítsam. Ön, tudom, megengedné, de én nem merem... mindannyiszor belepirulok... Tenne csak nekem másvalaki ilyen engedményeket, hogy vissza tudnék velők élni!

Ez a valódi, igaz szerelem.

És az a másik, gunyoros természetű ember azt nagyon jól tudja, hogy mindez bolondság, hogy ez a fiatal évek poézise, és siet ellensúlyozni azt a poézist, de a gunyoros ember alakja minden nap fogy a szerelmes emberé mellett, míg végképp elenyészik.

Nem tudom, ön is úgy szeret-e engem, mint én kegyedet. Ha igen, akkor elértette azt, hogy mit tesz igazán szeretni. És hogy a szív megfejthetetlen, csodás eszme-

járását írtam le a fennebbi sorok vázlataiban. Nincs azokban egy betű hazugság sem.

Írhattam volna még százszor többet. Az én érzelmeim kegyed iránt soha ki nem meríthető téma éppen úgy, mint ahogy »örökké« érdekesek nekem a kegyed levelei, habár az »örökkét« egy »k«-val írja is. Hiszen százszor olvasom el mindenikét, még a betűk vonalait is megnézem, aztán találgatom, hogy milyen kedélyhangulatban lehetett, mikor a »K«-nak olyan nagy cifrát kanyarított: a Kálmán szó fölé elfelejtett akcentust csinálni, jele, hogy meg nem állt ennél a szónál, mint én, ki az »Ilona« szót, ha valaki vizsgálná, mindig »gyöngédebb« vonásokkal írom, mint a többit sat.

És ezer meg ezer bolondság, ami mind kedves nekem, a Spitzner tréfájától kezdve, ki azt szokta mutogatni, hogy köszön az utcán kegyed – egészen Erzsi szolgálónk paraszt tempójáig, ki egyszer Gyarmaton velem sétálni látta s azóta kifogyhatatlan utánozásában.

Oh, Ilonkám, minek kételkedett bennem?

Minek kellett ezt magának egészen megtudni! Minek kellett ezt nekem így megírni!

Nem hagytam még a világon senkinek ilyen tág pillantást a szívembe. Sokkal boldogabbnak éreztem magam addig, míg ön nem tudta, hogy milyen nagyon szeretem.

De most kénytelen voltam vele. Kényszerített rá ez az utolsó levele, mert most »félíg« elhiszem, hogy szeret, ámbár nekem sok okom van az ellenkezőre, de azért korántsem akarok szemrehányást tenni. Nem szokásom. Aztán maga nagyon érzékeny. Egész a túlságig. Hát még milyen képzelődő!!!

<Arról ábrándozik, hogy megőrül meg meghal. Higgye meg, senki sem halt még meg szerelemből. Kigyógyul ebből a nyavalyából mindenki.>

Különben biztosítom, hogy én sohasem fogom előidézni a szakadást. S ha kegyed megleégszik azzal, hogy egy szerény ügyvéd neje lesz, aki önnek nem adhat palotát, sem fényt, sem magas rangot – én örökké hálával fogom csókolni azt a kezét, melyet oly határozottan nyújtott nekem.

És ezt vegye ünnepélyes, megmásíthatatlan nyilatkozatul, melyhez örökké hű maradok. Ezt különösen azért szükség így »idő előtt« elmondanom, hogy kerüljük jövőre a mostanihoz hasonló jeleneteket, melyek mindkettőnknek annyira fájdalmasak.

Vessük el egymástól a bizalmatlan hangot ezután. A történetek után parányi értelme sincs többé, miért hagynánk magunk közt válaszfalnak a hideg tartózkodást – mert ez legkönnyebben távolít el egymástól. Én részemről az egész világ <nyílt> előtt nyíltan be merem vallani, hogy <kegyed> egyedül önt szeretem – akarom, hogy maga <is> se rejtegesse.

Utunkban semmi akadály sem áll többé, csupán némileg az »idő«. Ez nagy akadály ugyan, de mert bizvást legyőzhető, tehát nem is akadály.

De a közvetlenül most mondottakkal nem azt akarom elérni, hogy magát erkölcsileg előre is magamhoz kössem. Ez nem lehet az én célom, ki még a szerelemben sem tudok, sem akarok önző lenni.

Figyelemmel tanulmányoztam magát, kedves Ilonka, s azt vettem észre hogy maga értékemen túl becsül engem; tudom, hogy vannak jótulajdonságaim, mik meglehet fölibe emelnek a többi embernek, s miket maga tízszeresen nagyított alakban lát bennem, míg ellenben árnyoldalaimat, mik szinte nagyszámban vannak, észre sem látszik venni.

Igyekezzen tisztábban látni, mert nincs keserűbb dolog a világon, mint jóvá nem tehető csalódás.

Az ne nyugtalanítsa nemes lelkét, hogy ha más valakit fog szeretni, az engem tönkretesz. Én ösmerem magamat. Elég erős vagyok. Egy férfinak sok életcélja van. Ha az egyiket eltéveszti, kétszeres erővel halad a másik felé. Tudok lemondani. Esküszöm Önnek, hogy most Bérczi Mari egészen háttérbe szorult előttem, s rámnézve minden csábítása merő hiábavalóság magával szemben, esküszöm, hogy mikor pénteken este azt a levelet írtam magának, melyben örök istenhozzádot mondok, komolyan és határozottan csak azért, mert azt gondoltam, hogy kissé restelli azt a viszonyt, melybe lassanként saját magától bebonyolódott – teljes tudatával bírtam annak, hogy nagyon-nagyon szeretem, s hogy ez a lépés hosszú időre boldogtalanná tesz.

De azért mégis megtettem azt a lépést, mert »kegyelem« gyanánt nem kell semmi: sem a barátság, sem a szerelem.

Szombaton Varsányba voltam [Horváth] Valéréknál. [Horváth] Ilonának, midőn magáról kérdezősködött, megmondtam, hogy »már nem levelezünk – az egész dolognak vége szakadt, holmi apró súrlódások miatt«.

– Most hát már nem lesz felesége Ilona? – kérdezte a Puntys.

– Most már nem. Legfeljebb egy esetben.

– Milyenben?

– Ha senkihez sem megy férjhez. Ha magától megmarad nekem. És ezt igazán így gondoltam. Tehát egészen mégsem mondtam le magáról.

Most pedig Isten áldja meg, kedves Ilonkám. Ne legyen többé olyan szomorú és bizalmatlan, mert én örökké szeretni fogom, olyan valódi, mély szerelemmel, mint eddig. Higgye meg, hogy a világ legocsmányabb emberénél is alávalóbbnak tartanám magam, ha hazug, tettetett érzelmekkel elég szentségtelen<nek tartanám> volnék elámítani.

Mikszáth Kálmán

Apám beteg. A mezei munka miatt, míg jobban nem lesz, itthon kell lennem, úgy-hogy Mohorára e héten semmi esetre sem mehetek, a jövő héten pedig szinte nem találkozhatunk, mert ha jobban lesz, anyámmal Hajdúszoboszlóra megyünk, hová már ma kellett volna különben indulnunk; pedig nagyon szeretnék egy személyes találkozást, mert levélben nem győzők mindent megírni, amit elmondanom

kellene. Eszközölje ki édesanyjánál, hogy szombaton kijöjjenek Zsélybe. Azért, hogy mindent megírtam, legyen ön olyan jó, olyan engedelmes, szófogadó, mint eddig. Még úgysem tett meg a kedvemért semmit. Ha lehet, jöjjenek ki oda ebédre, hogy soká együtt lehessünk. Én is ott ebédelek, ha előre megírja. Ha nem – hát legalább ebéd után.

Horváth Ilona is ott lesz.

Kálmán

35.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Besztercebánya, 1872. júl. 2. este]

Kedves Ilonám!

Fölösleges megírnom, hogy gyakran megújuló fejszaggatásai engem is kedvetlenítnek, mert ámbár Laky szerint minden dolognak két része van, ennél az egy dolognál mégiscsak Tompával tartok, ki azt mondja, hogy »mindegy, akár virraszd a kedves beteget, akár távolban légy, ha tudod, hogy nem beteg«. Dehát mi baja is lehet? Hiszen Gyarmaton sohasem volt fejszaggatása!

Szombaton, nagyon lehangolt az a körülmény, hogy nem jött Zsélybe, annál is inkább, mert én 8 mérföldet jöttem a zsélyi randevú kedvéért. Ebből láthatja azt is, hogy nem mulattam jól, rossz kedvem volt, jöllehet tettettem a jókedvet, mert a lányok minduntalan mondták: »Ugye, vár valakit? Tudjuk, kit.« Hát persze, hogy azt mondtam rá: Ugyan már kit várnék én – ha csak nem Dezsőfi[!] Eleket, hogy legyen kivel »innya«. Egyáltalában a vidéken már mindennemű rétegekbe átszivárgott a hír, hogy én magát szeretem (nem tudom, ki által) – Sebastáni Jozefinától kezdve, de egész Pongrácz Mariig mindenki tudja... A lányos mamák számítástan már kívül esem, maguk a lányok pedig végtelenül nyájasak hozzám, annak jeléül, hogy nem »érdekelem« őket, hogy már nem látnak benne kompromittáló helyzetet, ha nyájasságukkal elhalmoznak. A zsélyi fürdőben a szeles idő miatt Gyarmatról és a maga ismerősei közül, az egy Hámoryné kivéve, ki állandóan Zsélyben lakik most, senki sem volt. Még Horváth Ilona sem tartotta meg ígését. FiaaleMBER sem volt olyan senki, akiről gyanítanám, hogy érdekli, sem Beke, sem Okolicsányi... Egyszóval senki a zsélyi gazdatiszteken kívül. (Itt eszembe jön, hogy Gellén ismét sokat beszélt kegyedről, komolyan szerelmes magába.)

Már lányokban sok szép volt kint, *Nagy Izabella*, a telivér, a hetyke *Algöver Etelka*, a nógrádi Tallérosy Zebulon első csemetéje, a »Milka« lányom, aki testvérek között is megér annyit, mint a néhai Kubányi Milka, továbbá *Gozsdu Panna*, Nováknének testvére is, aki szépségre mindezek felett áll, egyik rokonom, a Szentpéteri pap lánya, »*Gizella*«.

E négy-öt lány, akit a sok közül megemlítettem, igazán a szépség minden fajtát, nemét képviselte, mintha az egész öt világrész kiküldte volna a maga delegált hölgyét, annyira képviselve volt minden éghajlat, minden ízlés. És ennyi szépség láttán győződtem meg valódiilag, hogy csak magát szeretem, mert őszintén mondhatom, hogy valamennyi hidegen hagyott, s habár Hámoryné által alkalmasint fülébe fog jönni, hogy Gizellának nagyon »*hevesen udvaroltam*« (mert megeskü-

dött rá, hogy így üzeni meg), legyen meggyőződve, hogy az inkább juxból, mint igazán volt.

Hogy ezen levelet Besztercéről írom, az is ezen juxnak következménye. A kis Gizella anyja rémítően hiú leánya szépségére, különösen amióta Beniczky udvarol neki – tehát meg nem elégli azt, hogy az ő szép csemetéjét csak Teins. Nógrád vármegye bámulgassa. Zólyom megye sem kutya! Hadd lásson belőle valamit az is! Ki tudja, hol virít ki a szerencséje! Fogta tehát magát, s a szegény kis lányt ide cipelte a »Sziácsi fürdőbe«. Én pedig azt a hallatlan ostobaságot követtem el, hogy tegnapelőtt reggel idekísértem. Itt persze a fene se hederít rájuk, mert mindenkinek megvannak a maga ismerősei, tehát sehogy sem akarnak engem, egyetlen ismerősüket hazabocsátani – hanem holnap éjjel formálisan megszököm, mert nagyon sokba kerül kocsival, lóval itt lenni. Ez lesz az igazi jó jux.

A hajdúszoboszlói utat bizonytalan időre felfüggesztettük. A maga legutóbbi levelét csodálatosan kaptam meg. Ugyanis szombaton meghagytam hűséges Miska nevű mindenesünknek (akiről éppen múlt héten írtam egy verset a »Magyarország és a Nagyvilág«-ban, melyet mikor felolvastam előtte, sírva fakadt -), hogy ha érkezik egy *nagypecsétű* kis levél, azt holnap hajnalban hozza el utánam Szentpéterre; azonban a levél nem jött, s mi reggel elindultunk Szentpéterről. – Nagy csodálkozásomra azonban ma reggel ide utánamhozta a szentpéteri pap egy fogadott embere, mivel a bolondos Miska a maga levelét e szavakkal vitte még tegnap Szentpéterre, hogy nincs-e már itt az ő ura... ő felkeresi a pokolban is, mert most olyan levelet visz neki, amelyikben az »ország dolga« van megírva...

A jó öreg pap a sok esküdözésre csakugyan elhitte, hogy a levél okvetlen sürgős s fontos, s rögtön küldte ember által... úgy hogy én alig bírtam bámulatomból felocsúdni, mikor kedves vonásait az adresszén megpillantottam. El is határoztam, Miskát, amiért engem ezen kellemes meglepetésben részesített, egy font »bagóval« megjutalmazni, mihelyt hazaérek.

Ami Gyarmaton leendő, kilátásba helyezett találkozásunkat illeti, annak idejét maga határozza meg – én mindenestre pontosabban fogom megtartani az időt, melyet kitűzni szíves lesz, márcsak azért is, mert sokkal függetlenebb vagyok, mint maga.

Tehát két hét múlva!

Kívánok jó egészséget. Csókolom és maradok mindig a régi, magát igazán szerető

Mikszáth Kálmán

36.

MK – MAUKS ILONÁNK

[Szklabonyán, 1872. július 11.]

Kedves Ilonám!

Megint érzékenykedik. Én nem tudom, mit beszéltek H[orváthék], de akármit mondtak is mihelyt kegyed nem törődik vele, én sem törődöm. Teljes életemben a nyilvános közélet embere akartam lenni, és az is leszek. Tudom jól, hogy igen sokat és sokféleképpen beszéltek is már talán rólam, és fognak ezután. Ez a fátum dolga, hogy rólam sokat beszéljenek. Éppen, mint magáról, mert aránylag ahhoz, amennyi kevés tért foglal el, roppant sokat beszélnek kegyedről. Például az anyámnak valaki azt beszélte (azaz tudom is, hogy ki), hogy az utcán folytonosan szivarozik, aztán grimaszt vág mindenkire. Egy másik asszony pedig azt mondta: eljár a lutheránus templomba, aztán közbeszól a prédikációba, úgyhogy egyszer a pap, illetőleg a káplán kénytelen volt megállni, hogy ön folytassa a prédikációt. Biz én már nem tudom, hogy az illető asszonynéném elbeszélése szerint folytatta vagy nem azután a szent beszédet. A harmadik asszony azt beszélte, hogy egyszer addig táncolt a gyarmati majálison, míg formáliter *elájult*.

Egyszóval, mindenki tud magáról mondani valami újat, valami meglepőt, valami nem igazat. No de hát ez mind nem tesz semmit, mert én tudom, hogy nem így van, az anyám előszeretetét pedig (mellesleg legyen mondva, mert az nem is lényeges dolog, hogy az anyám szereti-e vagy sem?) régen meg tudtam nyerni így, ismeretlenül is, a maga számára; úgyhogy már most is nagyon szereti, s olyan gyönyörrel nézem, mint haragszik meg, ha magát szidják az itteni asszonykák, mint például a Kürtösi papné, F.né. N. M.né.

Azonban ez nem is tartozik a dologra, csupán annak illusztrációjául mondom el, hogy mennyi mindenféle bolondot beszélhetnek még rólam is, akiket imitt-amott megsértettem, ha még a tisztelt M[auks] atyafiság is, akiknek még soha egy hajszálát sem görbítettem meg, s kiket sokkal ostobább firmáknak ismerek, mintsem hogy valaha szóba álljak velök, hacsak azért nem, hogy egyet nevetthessek a paraszt úrhatnámság ezen drasztikus torzalakjain, mert mellesleg mondom, majd agyon kacagom néha magamat azon a jeleneten, mikor egyszer V[eres] J[ános] maguknál magyarázta a magas állami politikát és, hogy milyen nagyszerű volt a Jókai beszéde.

– Hát mit mondott? – kérdezte tőle valaki.

– Nem lehetett abból, édes pajtáskám, egy szót sem meghallani, olyan nagy lármá volt, felelte a nagyra hívatott férfiú.

Hát még mikor P[lachy] Z[sigmond] tagja volt az összeíró bizottságnak, aztán elkezdte a kaszinóban magyarázni az 1848. I. t. c. értelmezését: no, ha még akkor sem ájultam el a nevetéstől, most már vértelve vagyok mindenféle kacagógörccsök ellen.

Istenem, hát lehet annál komikusabb dolog a világon, mikor ez a két ember mégis azt hiszi magáról, hogy ők »okos emberek«. Ha, mondom, ez a tisztelt atyafiság is, annak dacára, hogy semmit se csinálók nekik, folytonosan ellenem beszél maga előtt, hogyne beszélne a többi ember. Sőt a M[auks] hazafiak odább is mennek. Azt beszélték valahol, hogy én illetlenül viselem magamat irányukban, tehát ők is fel vannak jogosítva magukat illetlenül viselni irányomban. Az már tökéletesen igaz. Én nem is kívánom, hogy nekem pukedlizzenek, többet mondok, ha egész életükön keresztül illetlenül viselik magukat irántam, én azt még csak észre sem veszem, mert nekem kisebb dolgom is nagyobb, mint hogy azt vizsgáljam, hogy ugyan milyen fizionómiát vág tekintetes V[eres] J[ános] úr, mikor az utcán velem találkozik.

De még azért sem haragszom, ha rólam beszélnek, ámbár az kissé mégis bosszant, hogy a »Cica« agárról egyenesen rám ugrik a beszéd.

Miért nem is maradnak inkább az agár mellett? Ahhoz már meglehet, ők is értenek egy kicsit.

Még azt sem kívánom tőlük, hogy a novelláimat olvassák, nem olyan ostoba népek írom én azt, mint ők. Az olyan publikumnak ezelőtt háromszáz esztendővel írkálgatott Balassa Bálint, meg a jó öreg Gvadányi. El is határoztam, hogy a legújabb novellámat, a »Főispáni ebédek«-et lefordítatom Vithalm G.[uszt]-val franciára, s közlöm a Journal Amusant-ban azokon se tanulhasson <Veres János> silabizálni.

Egyebekre nézve pedig maradok nekik őszinte tisztelőjük.

Ami H[orváthék]-at illeti... itt már tisztelet, becsület... ezek ellen nincs semmi kifogásom. Mintha hallanám, hogy mit beszéltek: 1. elmondták, hogy én magát gúnyolom, 2. hogy sokkal könnyelműbb vagyok, hogysem bennem bízni lehessen, aztán nem is vagyok én arra elég komoly ember, hogy valakit szeressek. 3. hogy őszinte nyilatkozataimból kivették, miszerint fel sem veszem magát, inkább terhemre van ez a viszony, s azt sajnálom, hogy szóról-szóra nem tudom mindazt, amit mondtak, mert szóról-szóra mind *lemagyaráznám*, amit beszéltek.

Igaz, hogy nekik joguk van ezt feltenni rólam, mert én csakugyan <gyakran> vicceltem magát; arra a kérdésre pedig, hogy szeretem-e? azt feleltem: »Talán nem, talán igen«. Én azt hiszem, hogy csak úgy belejukkoltam magam abba a gondolatba, hogy szeretem.

Sok ilyet mondtam, amit unalmasnak s kissé hosszasan találok itt elsorolni. De hát ezt mind azért mondtam, hogy a titkaimat nem szeretem az ilyen locsogó asszonyi nyelvekre bízni. Annyi kombinációja van magának, hogyha csakugyan úgy éreznék, de magát mégis bolondítani akarnám – azt a tapintatlanságot nem teszem, hogy H[orváth] Ilona előtt őszintéskedjem azzal, hogy *nem szeretem*,

mert tudnivaló dolog előttem, hogy az kegyednek általa zihér tudomására fog jutni.

Aztán, mikor én nálok voltam, éppen úgy állott a dolog, hogy azt hittem, miszerint maga félbeszakította a mi viszonyunkat, tehát olyan irányban kellett beszélnem, hogy »bánom is én«, majd csak elfelejtem valahogy.

Ha még egyebet is beszéltek, s emiatt kegyed nyughatatlan, annak csak kegyed az oka, mert nem őszinte, mert ha az lenne, pozitív tudom, hogy eloszlathatnám aggodalmait. Annyira számot tudok adni minden tettemről, hogy ön mindeniknek megpillantja a rugóját és indítóokát. És ez az indítóok mindenütt olyan, hogy magát megnyugtatja, mihelyt látja.

Pedig már kértem egyszer, hogy legyen őszinte egészen. Semmit sem kívánok magától, annyi parányi kedvezményt sem, mint a hajsza, s én megteszek érte mindent, csak őszinte legyen. S most veszem észre, hogy most legkevésbé az.

Én az egész életen át ezt az egyet kérem. Beszéljen a világnak, amit tetszik, azt nem bánom, hanem nekem mondjon el mindent. Mint ahogy én beszélek mindenfélét másoknak, de magának mindig őszintén.

Nem azt értem ezalatt, hogy a D[essewffy] féle históriát beszélje el. Én tudom, hogy az nem igaz. Hazudott, aki mondta. D[essewffy] g[róf] nem szereti magát. Egyszer nekem félóráig tartott prelekiót, hogy milyen ostobaság az tőlem, hogy én magának udvarlok – de sohasem mondott egy kisebbítő szót sem. Én ösmerem D[essewffy] g[róft], jótállok érte. Higgye meg, hogy H[orváth] I[ka] a hibás.

Én már régóta bosszankodom rajta, hogy maga olyan nagyon szereti Ilonát. Pedig az ugyancsak nem érdemli meg azt a szeretetet. Nekem sok okom van nemcsak gyanítani ezt, hanem meggyőződve is lenni róla. Természetesen egy nő őszinteségének tartozom azon kötelezettséggel, hogy el nem árulom, »miért«. Az a nő pedig éppen ő maga. Hogy egyszer őszinte volt irántam kegyedet illetőleg, nem viszonzozhatom azzal, hogy most azért megfosztani törekedjem barátságától. Hanem csak így elvontan mondom, mint *gyanítást*, hogy ő meg korántsem szereti ám magát, hát én fel nem foghatom, hogy maga miért van olyan nagyon utána?

Ezt sem azért mondom, mintha én akarnám válogatni barátnéit, mert nekem mindegy, akárkivel barátkozik. Nekem akárki beszélhet maga felől, amit akar – az mindegy. Én tudom, milyen. Meglehet, hogy nem olyan, mint aminőnek ismerem és tartom. De nekem mégis olyan, aminőnek »én ismerem és gondolom«, mert bennem is megvan az a tulajdonság, hogy mindig a magam fejével gondolkodom, és a saját eszmém és elhatározásom mellett semmiféle embernek meg nem tűröm a véleményét, ha mindjárt Deák Ferencnek hívják is, ha az enyémmel ellenkezik.

Nekem senki sem elég nagy arra, hogy imponáljon és senki sem olyan kicsiny, hogy én akarjak neki imponálni. De én nem is fogok csalódní magában soha, arról jótállok, abból az egyszerű okból, mert nem tartok magára sokat.

Például én nem tartom valami rendkívüli szépségnek, inkább úgy rémlik néha, hogy nekem nem is tetszik – hanem csak szeretem. Szeretem, magam sem tudom miért, és érzem, hogy akkor is szeretném, ha most nagyon csúnya lenne egyszerre.

Nem tartom okosnak sem... sőt néha elszomorít az a gondolat, hogy mi nem fogjuk egymást megérteni – nekünk elűtő életnézeteink, ábrándjaink vannak. Ön a földön szeret fényleni, én a föld felett. Ön nem fogja az én lelkemnek röptét követni tudni. Ez meglehet, hogy nem igaz, meglehet, maga túl fog engem szárnyalni.

Mint ahogy kedves, élénk esze uralkodik felettem most, úgy fog felettem uralkodni mindig. Én csak hiszem ezt így, és nem fog meglepni, ha így lesz...

Tudom azt is, hogy maga nagyon arisztokratikus hajlamú, kevély, hogy az igazi szót, a gőgöst ne használjam, hogy mindent fitymál a világon, és ez az, amit én legkevésbé szeretek önben: meg vagyok győződve, hogy emiatt sok bajunk lesz... de én számot vetettem már azzal is... Isten neki. Ott a korponai kerület. A maga boldogságáért megteszem azt a bolondságot, hogy elordíttatom a nevemet egyszer a nagybátyám munkásai által, mint képviselőjelöltét. Már gondolkodtam róla. Aztán elköltöm a vagyonom felét magának azért az öröméért, hogy egyszer a zászlóra stikkelhesse nevemet pecsovics színekkel. Az igaz, hogy megbukom, de megmarad arisztokratikus jellegnek a sok *bevert fej* Zólyom tubákszinű viránya. A szegénység aztán jó tanító a demokráciára.

Azt is tudom, hogy rossz, nagyon rossz, mindig kedvetlen, haragos, ami nekem mind nem tetsző dolog.

Aztán ösmerem még egy egész csomó hibáját. Ha összeszámítom, hát semmi jót nem találok magában, kivéven azt az egyet, amit milliószor jobban becsülök, mint ragyogó szépséget, fényes lángelmét, kedves szendeséget, szerénységet – tudom, hogy van magában jellem.

És ezt a tudatomat meg nem bírja ingatni soha senki. Ezt egyedül önmaga képes megingatni.

Ez feleletem arra az érzékenykedésre, hogy én talán sajnálom, miszerint a lányos mamák semmibe sem vesznek.

Törődöm is én a lányos mamákkal. Nagyobb dolgom az annál, hogy minden nap kétszer alszom el a büntetőjog mellett, s most, mikor száraz dolgokat kell olvasgatnom, folytonosan novellaíráásra van kedvem, míg Gyarmaton, mikor novellát lehetett írnom, állandóan arra volt kedvem, hogy magával fűzzük mindig tovább-tovább ezt a mi életnovellánkat, amelynek most már legegyszerűbb helyein is nagy bonyodalmat látunk.

Különösen maga.

Én is óhajtanék magával már egyszer sokat beszélni, mert sokat írni elvégre is nem akaródzik, hanem az majdnem lehetetlen kívánság, mert otthon nem lehet, sokan vannak. Nincs is egyáltalában kedvem Mohorára menni sok okokból. A zsélyi fürdőben szinte keveset beszélhetünk. Legfeljebb Gyarmaton majd, ha bejön, csak siessen kérem, minél előbb bejönni.

Önt őszintén szerető

Mikszáth K[álmán]

Még azt akarom mondani, hogy minél gyakrabban írjon, nekem rendesen nagy örömet okoznak levelei, mondhatni, hogy itt, Szklabonyán, unalmas óráimban egyedüli élvezetemet az képezi, hogy kegyedre gondolok, hogy emlékezem szavaira. »Frisitcse« ön fel ezt az emlékezetet minél gyakrabban levelei által.

Lächerlich.

Először elhatároztam, hogy csak egy lapot írok: azután elhatároztam, hogy »no hát karmolok még egy lapot«, most meg már a harmadik lapot veszem elő, annyira nem tudok elválni a magával való beszélgetéstől.

Most különösen azért is, mert esik az eső. Ilyenkor nagyon egészséges dolog idebenn elmélkedni a szobában – maga felől.

Le nem írom ugyan minden gondolatomat maga felől, ami eszembe tolul, hadd jusson máskorra is – hanem mert még egy egész tiszta lapom van, hát leírom pontosan a H[orváth] I[lk]a-vali beszélgetést.

– Mikor volt Mohorán – kérdezte H[orváth]né.

– Nagyon régen. (Pedig előtte való nap voltam.)

– Hát Ilonkát hol látta utoljára?

– Itt.

– Hát miért nem megy?

– Nem vagyok kíváncsi őt látni.

I[lka] még egyszer szántsándékosan beleintrikált egy magános sétába, és ott megkérdezte:

– No, ugyan vallja meg, hogy maga nem szereti Ilonkát... és hogy sohasem udvarolt neki?

– Hogy tudja?

– De hát minek bolondítja?

– No, mert kénytelen vagyok vele. Az első lépés maga után vonja a többi.

– Igaz! De hát miért nem igyekezik végét szakítani.

– Hát nem bánom, nekem elég mulatságos, node különben is jelenthetem, hogy máris vége van.

– Ah! Mindjárt sejtettem, mert Ilona élénken tudakozódik utolsó levelében a szécsényiek felől. Randevút ad nekik általam vasárnap a zsélyi fürdőbe. Mindjárt gondoltam, mert különben nem járnának eszébe a szécsényiek.

(Igaz, maga hűtlen!! Még ezért meg se szidtam!)

Erre aztán H[orváth] I[lka], amint meggyőződött róla, hogy köztünk csakugyan szakadás van, vérszemet kapott, és elkezdte rágalmazni magát, hogy okosan teszem sat, mért olyan maga, hogy mindent elhisz, sőt kezdeményez is... úgy kell... legalább tanul ebből a jövőre.

És mindennek indító oka az volt, hogy így félrevezettem a nemes családot, miután már előbb aláírtam velük egy váltót, amelyről erőnek-erejével azt akarta H[orváth] V[alér], hogy én fizessem ki (s amiatt a derék ember mai napig haragszik rám), mondom, az indító ok az volt, hogy a végén megkérdezhessem:

– Ugyan mondja meg nagysád: mostmár úgylis mindegy... szeretett az az Ilonka valaha? Igazán szeretett az engem?

Erre H[orváth] I[lka] így válaszolt:

– Biz azt nehéz meghatározni. Én azt hiszem, hogy vannak percei, mikor nagyon szereti magát, s viszont vannak percei, mikor egészen közönyös ön irányában. Roppant szeszélyes szegény.

Azután még egyszer említette H[orváth]né, mikor én valamelyik mondására kegyednek nem emlékeztem:

– Istenem, szegény Ilona, hogy tudja minden szavát, amit mondott, míg ellenben ön nem emlékezik az övére...

Azonkívül még egyszer jöttek szóba.

Azt mondtam, hogy a Sramkó fiskálist acélmetszetekkel közöltetem, magát lerajzoltatom olyan búbos schinonnal, meg olyan soványnak, mint Kottlik Zirzabella. Nellit pedig gombolyagnak, egy kört s annak tetejébe egy főt.

És ebből került ki alkalmasint magának az a szemrehányása, hogy »én gúnyolom magát«!

Most már tehát körülményesen megírtam, hogy mit beszéltem H[orváth] V[alérék]-kal. Ha e tárgy körül forog a felőlem mondott véleményük, akkor maga könnyen meg fogja azt magyarázni.

Most olvasom, hogy a Miskolci Kiházásítási Egylet igazgatósága mind elsikkasztotta a pénzeket. Milyen jó, hogy maga nincsen biztosítva: mostmár megint malőrje volna.

Legújabb novellámat, amennyiben az tán a legjobb, amit eddig írtam, elküldeném Nelkának, de nem bírom bepakkolni, bele nem fér a levélbe.

Nelkáról jut az eszembe az a dolog, hogy maga mindig odaadja neki olvasni a leveleimet, mert észrevettem szavaiból, hogy olyan dolgokat tud, amit csak mi ketten tudhatunk. Ezt csak abból a szempontból nem szeretem, mert Nelka előtt resteltem magam az olyan pongyola levelekért, mint aminőket magának írok. Az egész világnak okos levelet írok, csak a szüleimnek ostobát és rosszat, meg magának. Mert magának az is jó.

Ezért a gorombaságért bocsásson meg, inkább megmagyarázom mindjárt.

Mert vagy szeret – vagy nem.

Ha szeret, akkor bizonyosan kedvesek lesznek soraim, akármilyen pongyolák is, mint ahogy kedvesek nekem a magáéi egész pongyolaságukban, sokkal kedvesebbek, mintha gonddal volnának írva: mert akkor látnám, hogy az irány mesterkéltsé, művészi, átgondolt – míg így úgy jelennek meg kedves sorai, amint azok csiszolatlanul tollára jönnek egyenesen lelkéből: meg nem hamisítva az irány mesterkéltsége által. És ebben rejlik kettőnk között leveleinknek becse: hanem egy harmadik személy, az már egészen más, ott már illő toalettbe kell a gondolatokat öltöztetni.

Vagy pedig nem szeret, de nekem ezt az esetet a filozófia szerint sohasem szabad feltennem... mert ha fölteszem, akkor nagy számár vagyok, ha szerelmes levelet írok mégis.

De most már a harmadik lap is kifogyott. Negyedik lapot meg már nincs időm leírni – mert a postás már indulófélben van.

B[érczy]ék itteni vizitjéről jövő levelemben írok, ti. mikor maga ír, mert én azt szeretném, ha mindennap kétszer írna.

37.

MK – MAUKS KORNÉLIÁNAK

[Szklabonya, 1872. július 17.]

A m. kir. tudományos akadémia egyik felétől.

A tekintetes tudományos akadémia másik felének

Mohorán

Tisztelt féltudós társaság!

Ma Elek napja van. Persze az idén ez is csak olyan nap, mint a többi, hanem tavaly megtartottuk emberül, s mikor már jól el voltunk ázva, a néhai emlékezetű Tersztyánszky Tóni a dohányzacskójából elővett egy gyűrött papirost, s erővel azt kezdte vitatni berugott állapotában, hogy az »százforintos« bankó. Még hajlandó voltam is hinni, hogy az – mert hát csak nem őrsené, gondoltam, a legbecsesebb helyen, a dohányzacskójában, ha nem lenne banknóta.

Pedig mégsem volt banknóta, hanem a nagysád verse, az »első vers«, mely anyyira meghatott, hogy mai napig is eszemben maradt a címe: »Szerelmesek sé-tái«.

No hát ennek a fényes monumentális dolognak éppen ma van évfordulója. Ma van írói pályájának »egy éves jubileuma«, mely tisztességes alkalomból meg nem volt szabad feledkeznem magáról, hogy szerencsekívánnal üdvözljem, annak dacára, hogy nekünk, tudósoknak szokás szerint talán inkább irigykedni illenék egymásra. Én azonban alkalmazkodom Hugó Viktor író társunk mondatához, ki ezt mondja: »legalább látszólag éljünk jó egyetértésben«.

Ah istenem, az a látszat! Az a boldogító, édes nagy »semmi«! A »tettetés« a legmagasztosabb, legművészibb tulajdonsága az embernek!

Különben az »emberisme« már a maga szakmája; tehát nem írok róla. Nekem semmi közöm hozzá. Elég bajom van a magam szaktudományaival.

Azt hiszem, legmúltóbban is töltöm be ezen leveletem úgy, ha rövid jelentést teszek negyedévi működésemről az illető tudományágakban.

I. A nyelvészet: Hm! Ez csak a mesterség! Aztán hogy értem én azt! Mennyire haladtam benne! Valami tizenkét nap előtt egy arcképet küldtem Mikszáth Miklósnénak Szliácsra, aki egy betűt sem tud magyarul, mert tősgyökeres olasz lány. Természetesen kénytelen voltam neki németül írni. Nagyszerű levél volt. Én ugyan nem tudom milyen, mert magam sem értem egészen, hanem némelyek le is írták magoknak. Egyébiránt annyi példányban kering már, hogy magának is

ideírom másolatban. Hadd lássa, hogy mennyire sikerült Goethét máris utólélnem. Íme:

»Lieber Juliette!

Hier schicke dir meine photographie. Ich bin freilich nicht gut getroffen, weil meine frizura war dann schöne. Du erkansz mich von diesen bild nicht. Aber in diese briefe photographire ich meine rede, und das wird sein gröszere „Andenk“ für dich, als meine fizionomie.

„Das stil ist selbst der mentsch“ – sagt eine dumme francözische Dichter... also meine deutsche stil bin – „ich“.

Da hast „mich“.

Grüsz der grosze János, und der kleine Kálmán« stb. No, ebben hála istennek sokra vittem! – most már átmehetünk.

II. A politikára. Hanem ebben már aztán igazán otthon vagyok. Ámbár kutya erős tudomány ez is. Egy negyedévig (Januáriustól Áprilisig) tanultam a »baloldaliságot«, most meg ebben a másik évnegyedben tanulom a »jobboldaliságot«. Egy szóval állhatatos vagyok az állhatatlanságban.

III. A fűvészet. Ebben sem maradtam hátra. A fűvek közül különösen a dohányt vettem vizsgálódásaim tárgyául. Csak azt restellem, hogy a nemes állam nem ingyen adja az anyagot tudományos vizsgálódásaimhoz. Más fűvek iránt ellenszenvvel viseltetem. Ezt a szakmát szerettem volna kegyednek beosztani, de természetesen nagysád sem vállalhatta azt el, mert egy bizonyos fűtől, a »petrezselyem«-től nagyon undorodik. Pedig az mégsem olyan bosszantó, mint a dohány; mert legalább »olcsón« árulják.

IV. A régészet. Ez kedvenc tudományom. A régészeti tárgyak közül különös előszeretettel foglalkoztam Gyarmaton »Marival« – itt meg a »Freilein Cilkával«. Mindakettő imádandó teremtés – különösen ez az utóbbi. Arról nevezetes, hogy csak »egy« foga van. Isten ments, hogy ezt meghallja Imády. Mert még ezt az egy fogat is ellophatja »mammuth lapockának«. 63 éves, már nem soká él. Holta után azt az egy ép »fogát« végrendeletileg nekem hagyja. Én meg rávésetek. Hadd olvassák le onnan az aggszűzek – az eroberung listájukat. A nyelvét is szeretném – hanem az élni fog még holta után is: ha csak »külön« agyon nem ütik. Pedig azt is ideadja, mert megígértem, hogy nem »spirituszba«, hanem »kávéba« tartom a kedves jószágot.

No, hanem most már elég volt magamról ennyi. Nem akarok hosszasan dicsekedni. Ebből is láthatja, hogy az időt nem verem el hiába. Most már csak arra vagyok kíváncsi, hogy kegyed, az akadémia másik fele, mennyire haladott a saját fakkjában [fach]? Szépirodalmi téren »Az egy szép leány története« kiváló jelenség, amennyiben új dolog, hogy a már egyszer meghalt embereket újra feltámasztja. Haladunk... Most már nincs egyéb hátra, mint hogy még egy ilyen című művet írjon: »A nők a világtéremtés előtt«. Erre a művére én is kíváncsi leszek. A szépirodalommal, úgy melleleg, én is kezdek foglalkozni, s egy olyan jeles művet

írtam e napokban, hogy már a címe is elbájolja az egész vármegyét: mert »Főispáni ebéd« a címe.

Egy éves írói jubileumának tiszteletére itt küldöm ajándékba az arcképemet. A csizmákat azért vágtam le mert az én Sándor barátom egyenesen a budai hegyekről jött magát levéttetni sáros csizmával, midőn én távozó félben voltam Pestről – s ő egész életében meg nem bocsátaná, ha »dámák« előtt sáros csizmával mutatnám be. Arcképem csizmás részét majd elküldöm neki Pestre: miután ez éppen hatalmas anyag lesz egy jó »élcre« – melyről majd élőszóval valamikor.

A pletyka terén semmi új. Ha csak »Galgóczi« agyonlövését nem vesszük eseménynek, mert minket poétákat érdekelnek az olyan bolondságok, amiket szerelmi hóbortból követ el a gyarló mindkét nembeli ifjúság. Szeretjük az ilyen nemes érzelmeket, de utána nem csináljuk. És ebbe[n] rejlik az igazi filozófia. Nagysád nagyobb filozóf, mint én – hát nem prédikálok sokat... Én éppen tegnap sütöttem ki, »hogya a szerelem csak szokás«. És erről egy nagyobb bölcsészeti értekezést fogok írni.

E napokban olvastam el másodszor »Sramkó« nevű beszélyemet. Nagysádnak igaza van; én csakugyan nem írtam ott le »rangjához« illőn. Holtig sajnálni fogom. Bocsásson meg! Különösen restellem azt a plágiumot, hogy a kegyed fekete szemeit odaadtam Ilonka kisasszonynak. Ezt már nem bocsáthatom meg magamnak, még magam sem. Hát mért nem reklamálta, mikor még kézirat volt? Most már nagysád lesz »A kékszemű«, nem Ilonka k. a.

Egyebekre nézve, hála Istennek, egészséges vagyok... kissé unom magamat... ma azonban roppant revolucionális szellem szállott meg; az anyám libáit, amiket hizlalt, ellopták mind az éjjel, csak a kacsákat hagyták meg: no, hanem ki is ütött nyomban a forradalom. S mikor ezt a levelet ezen a helyen írom, javában dühöng a veszedelem: a deli Örzsinek és a kövér Marcsának halálbüntetés terhe alatt meghagyatott, hogy ezentúl éjjel nem szabad a szerelmes lovagoknak az udvarba bejárniok, mert a XIX. század uralkodó eszméi nyomán könnyen megbocsátható tévedésből »lány szív« helyett »lopnak« »libát«. Az bizony sokkal megtörténik, hogy »libára« talál, ahol »lányt« keres.

A két szerény hölgy szomorúan pityereg az udvaron, én pedig rettenetesen elkezdek káromkodni – mert most veszem észre, hogy a túlsó lapot belemártottam az asztalon kiömlött fekete kávéba.

De bontakozzunk ki e – tragédiából!

Éljen a komédia!!!

Ilonka kisasszonyt tiszteltetem, s ajánlom, ha már tudós akadémián tag nem lehet is, legalább »levelező« tagnak válasszuk be – s azzal maradok

Szklabonyán jul. 17. 1872.

A tekintetes félakadémiának

hűségese másik fele

M. K.

U. I. A kávé-satirungot bocsássa meg; ha olyan hosszú nem volna az átkozott akadémikusi levél, másodszor írnám le. No de azt hiszem, mi tudósok nem sokat adhatunk az etiketre. Ha az etikettet szem előtt akartam volna tartani – akkor higgye el, meg sem születtem volna. Aztán mi ketten vagyunk a »kultúra« terjesztői az országban. Miért ne hoznánk divatba mi a kávéval leöntött levelezést? Legyen az, ezentúl, »nóbel«!

38.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. július 27.]

Kedves szeretett Ilonám!

Egyrészt haragszom, hogy minduntalan felújul lelkében ez az egészen alaptalan gondolat, melyet kegyed csupa elmésségből sötétnek nevez, *hogy már én nem szeretem*. Másrészt nagyrabecsülöm, hogy ha már egyszer ezt vette fejébe, legalább megírja, s ezáltal megható bizalmának adja újabb jelét, mely nagymértékben fokozza szerelmemet, ha az már úgyis nem volna elég nagy.

Nagyon kíváncsi vagyok megtudni, hogy honnan gondolja, miszerint már nem szeretem, mert én tudtommal nem adtam rá okot. Írja meg kérem.

Legfeljebb két ok lehet, ami erre a hiedelemre vezethette. Az egyik az, hogy az *én körülményeim* még jó darab ideig nem engedik, hogy a célhoz jussunk, meg más-résről a *maga körülményei* azon idő alatt távol tartanak egymástól. Igaz, ez a távolság kellemetlen, és könnyű *veszélyesnek elképzelni*, mert az is. Egy fél év alatt egész Európa átváltozhat, nemcsak két ember, aki ritkán találkozik. Egy fél év alatt kegyed még más valakibe lehet szerelmes, már azt a másvalakit el is felejtheti, és egy harmadikat szerethet, s én, ha el tudtam felejteni B[érczy] M[arit] a maga kedvéért, nem lehetetlenség elképzelni, hogy magát is elfelejtem egy harmadik kedvéért, mert a távolság, mint már mondtam is egyszer, olyan mint a szél, vagy nagyobbra szítja, vagy végképp eloltja a lángokat.

Hanem hát hála istennek, ez még eddig nem következett be, nálam a távolság inkább szította, mint lohasztotta a szerelmi lángokat. És nem is valószínű, hogy bekövetkezzék. (Hogy miért nem valószínű, megírom bővebben legközelebbi levelemben, valamikor szerda táján, amikor több időm lesz.) Előbb azonban elvárom a maga levelét, melyben megírja, hogy miért gondolja, hogy nem szeretem – hogy mik azok a sok olyan dolgok, amiket nem volt bátorsága nekem megírni eddig.

A másik ok az lehet, hogy talán hallotta, miszerint B[érczy] M[ari], amióta Alsóesztergályon van, minden másodnap eljár az Anyámhoz vizitbe. (Tegnap is ott volt, mikor a levelet kaptam – azért nem válaszolhattam egy nappal előbb.) Igaz, hogy ezen különben is pusztán Anyámat illető látogatásai kegyedben jogosan kelthettek gyanút (ha hallott róluk), hogy már talán nem is szeretem, mert B[érczy] M[ari] egykori ideálom, akit valaha éppen úgy szerettem mint magát. De ez csak képzelődés, mert őszintén mondhatom, hogy B[érczy] M[arinak] minden

vizitje után egy fokkal mindig jobban szeretem magát, mint ezelőtt. (Hogy miért – ezt is a jövő levelemben fogom megírni.)

És B[érczy] M[ari] jól tudja azt, hogy magát szeretem, s nem valami nagyon vettem észre, hogy vissza akarna hódítani – sőt inkább egy darab idő óta dicséri magát. Hanem azon mégis bosszankodik, ha én dicsérem, mert az »Egy nő, aki Paul de Kockot szeretné olvasni« című beszélyemet apró darabokra szaggatta. De itt is csak személyes hiúsága szerepel, mert már ő érzéketlen minden iránt, ami nem rendkívüli. Azt már megérte, hogy egy báró udvarolt neki (Podmaniczky), hogy egy miniszter fia bolondult bele, hát ez már neki mind suvix... Hanem az már végtelenül bosszantja, hogy órála még eddig nem beszél nyomtatott történet a lapok hasábjain... ez fáj az ő rengeteg hiúságának. Azért mondta nekem tegnap: »Őn istennőket farag magának a levegőben!«

Különben elég ebből ennyi, rövid akarok lenni ezúttal. Mert ezer ívnyi írásomnak is az lenne a vége, hogy én csupán magát szeretem s hogy eddig is apprehendálom, miszerint voltak olyan elmondandó dolgai, amikhez nem volt bátorsága. Kegyed megint rosszul számított, mikor nem volt eddig is bizalmas, mert az ön varázsereje éppen bizalmában rejlik. Ha egyszer megszűnik hozzám bizalmas lenni, akkor talán el fogom tudni felejtetni – de addig soha. Mert a szerelem jön, megy... s nem állandó, csak ott, ahol bizalommal van összekötve. Csak a bizalom tarthat fel a különféle kísértések közt.

Csak egy példát mondok.

Ha teszem azt, most valaki más lett volna a kegyed helyén, aki szeret ugyan engem, de nem viseltetik olyan imádandó bizalommal hozzám, s arra a gondolatra jön, amire ön jött, hogy én már nem szeretem – természetesen ő is hidegebbé, tartózkodóbbá válik irántam, mit én annak lettem volna kénytelen magyarázni, hogy már ő nem szeret – s ön tudhatja, ha így történik, később lettem volna a szívemet hagyni megrepedni inkább, mintsem egy kérlelő szót ejtsek ki. De a kegyed bizalma, melyet én százszor többre becslök szerelménél, most is mind a kettőnket megmentett sok kellemetlen órától.

És megment attól is, hogy valaha más valakit szeressem, mert már ez a bizalom egészen enyémmé emelte önt most is, mikor még nem az enyém, s a világ összes lánya előtt önnek szerez elsőséget az én szememben, mert akármilyen ragyogó szép arcot látok is, ezen kölcsönös bizalmunknál fogva már nem is tudom azt érdekléssel nézni, mivel lelkemben a maga alakját teszik kimondhatatlan édessé az olyan ostoba kis apróságok, minők például az, hogy mikor ezt vagy amazt a históriát bizalmasan megvallotta, egyes leveleinek naiv odaadó kifejezése, a nőpápa előadására készülődés, az Ipoly melletti mászkálások, s. a. t.

Minden más arc »idegen« előttem a magáé mellett, még ha tündér szépségű is... Ha »csak« szeretném, s »csak« kegyed is szeretne, akkor könnyen el tudnám felejtetni... hiszen akármennyi ígész szép arc van, amelyik nekem tetszik. De maga nekem több, mint egy szép arc, maga már életszükség, maga már »az én llonám«, akit megszoktam a magaménak nevezni, akinek már tárgyai vannak itt: az öreg lugas a kertben arra való, hogy ha kijövünk Szklabonyára, maga ülhessen

oda... a múlt héten megajándékozott T[ersztyánszky] T[óni]? két pisztollyal, az arra való, arra tettem el, hogy abból tanulunk célbalőni ketten, a nagy fa a temetőben lesz a cél – éppen 35 lépés az ablaktól... Egyszóval ezer meg ezer tárgyat kötöttem már össze a maga nevével, s ez mind üressé, mind fölöslegessé válna előttem, kihalt volna az egész világ – az ön szerelme nélkül.

Ha csak szeretném, az könnyen megtörténhetne, hogy egy szép reggelen azt mondanám: »Isten önnel. Én már mást szeretek. Bocsásson meg, de a szívnek nem lehet parancsolni.«

És ön meg is bocsátana nekem, mert ön is tudja, hogy a szív változékony, s nem lehet neki parancsolni – de az ön bizalma, mely mint valami drága kincs reám bízása terhel, melyet megőriznem kell – mely minden gondolatomat önhöz vezet, mely figyelmemet, akaratomat önhöz köti, az a bizalom nem enged távoznom öntől soha. *Mert a szerelem akaratlan, s semmi kötelességet nem ró annak vállaira, aki elfogadja, legfeljebb a viszonzását, s ez a szerelem olyan, mint a buborék.*

Például az O[kolicsányi] szerelme ön iránt, önt semmiféle kötelezettségre nem kéri, mert ennek sem maga, sem O[kolicsányi] nem oka, hogy szereti, hanem a bizalom az már más, különösen olyan fokon, mint aminőn már eddig áll közöttünk, az már akaratos, meggondolt dolog, s ez olyan a szerelem mellett, mintha a *viasztkot acélba foglalnák* – előbb mindig az acélnak kellene elkopni, hogy a viasztkot elolvasszthassa a nap.

Ez pedig nemcsak olyan költői hasonlat, amit csak azért írtam ide, hogy a sok, unalmas dolog közt egy velős szóvirággal is találkozzék levelemben – hanem valódi igazság, sok gondolkozás eredménye.

Nincs annyi ékesszólásom, sem tudományom, hogy a dolgot bővebben kifejthessem, amelyhez eddig a világ valamennyi tudósa is csak konyítva szólt hozzá, de még fáradságot sem vehetek magamnak, hogy korrektebb modorban, bővebben szortírozva fejezhessem ki ezen itt kuszáltan leírt eszméimet, mert hiszem, hogy kegyed ígyis meg fogja érteni, hogy miről akarok beszélni... hogy amíg bizalmasak fogunk tudni lenni egymáshoz, addig *bizonyosan* fogjuk is egymást szeretni, de amikor valamelyikünk megszűnik bizalmas lenni a másikhoz, akkor már csak *talán* szeretni mégis fogjuk egymást.

Én érzem azt, hogy csak úgy tudnám elfelejteni, ha előbb elvesztve bizalmát, megszűnnék kegyedet olyan angyalian, odaadónak, nyíltnak, őszintének s irántam egészen a túlságig *gyengének* ösmerni, s így lassan-lassan elmosódna lelkemből a hosszas távollét alatt az én végtelenül jó, engem a magáénak tekintő Ilonám (mert csakugyan el is kellene akkor mosódnia), s legfeljebb a szép dacos Mauks Ilona maradna eszemben, aki nekem tetszik, s akit igen könnyen fel tudnék cserélni egy új szép és dacos B[éreczy] M[ariv]al, aki szinte tetszene nekem.

Ez a különbség!

Hogy ön a túlságig »gyenge« irántam, nem azért emeltem ki nagyobb betűkkel, mintha azért a tulajdonságáért dicsérni akarnám, mert az hiba, hogy gyenge – de olyan hiba, amelyért még egyszer jobban szeretem, mint anélkül, s amely hibájával soha ebben az életben nem fogok visszaélni.

Most már írhatok másról.

Vasárnap Zsélyből elmentem Gyarmatra a színházba, hanem a darabból nem láttam semmit, mert H[ámory?] folyton kegyed felől fecsegett és én természetesen szívesebben hallgattam oda.

Hétfőn váratlanul meglátogatott B[alás] J[ózsef], azzal is kegyed és a felesége felől elmélgedtünk. Délután átmentünk Kékkőbe, <a gróf neheztel rám, hogy kompromittáltam azzal, miszerint elhíreszteltem, hogy a programját én írtam.

Ha jól emlékszem, én egyedül magának mondtam ezt el, s maga alkalmasint elmondta az édesanyjának, ki aztán Bobok előtt is szememre vetette – s így jutott közszármra ez a hír, mely J[ózsefet] is bosszantja, de engem mégjobban, mert komolyan ígértem meg, hogy titokban tartom.>

Ne értsen félre, nem neheztelésből említem, csak azért, hogy máskor titoktartóbb legyen, még az ilyen apró dolgokban is... És meglehet, hogy nem is ezen az úton jutott köztudomásra, hanem talán a beavatottak árulták el, aztán az összes grófi familiáért se tennék magának szemrehányást, önnek egy mosolyáért szívesen elviselem a félvilág haragját.

A könyvekért azért nem küldtem, mert T[ersztyánszky] Miska jött haza, s hozott elég olvasnivalót, majd csak inkább neki alkalmatlankodom.

Betegsége miatt hála istennek nem volt időm aggódni mert levélkéjével egyidejűleg jött ide egy mohorai szolgáló, akit megláttam, s megkérdeztem, hogy jár-e magukhoz, mikor volt ott utoljára és látta-e magát?

Azt felelte, hogy csütörtökön látta, nem volt semmi baja.

Ebből azt kombinálom egész határozottan, hogy már nem beteg! Ha pedig nem beteg, akkor reménylem, nemsokára teljesíti ígéretét, mely szerint néhány napra bejön Gyarmatra. Kérem, tudósítson akkor! Azonban addig is elvárom levelét, mely mindig boldoggá teszi azt a napomat, amilyen kapom.

Csináljon nekem több boldog napot!... (ha már én egy boldog napot se tudok magának csinálni).

1872. július 27. szombat este, Szklabonya,

Isten önnel kedves Ilonkám... Mimmi stb.

[Aláírás nincs]

39.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. július 31.]

Kedves Ilonám!

Most jut eszembe, hogy talán azért is gondolja gyakran, miszerint nem szeretem, mivel ritkán írok kegyed hite szerint levelet. Az igaz, hogy ezt többször is cselekedhetném, de részint a tárgyszegénység, részint elfoglaltságom miatt – elegendőnek tartottam kegyedet időközönként csupán néha értesíteni némely igen-igen jelentéktelen velem történő dolgokról, miket úgylis mindegy megtudnia vagy meg nem tudnia.

De mióta ezen »ok« is eszembe jutott, azóta elhatároztam, hogy ezentúl gyakrabban írok, még akkor is, ha nem lesz miről.

Utolsó levelemet szombaton írtam. Azóta semmi se történt velem. A vasárnapot itthon töltöttem, s jóllehet Esztergályra ígérkeztem azon napra, a maga levelének következtében nem mentem el.

Hétfőn megint nálunk volt Bérczi Mari és Panni, ezúttal utoljára. Szántszándékosan nem voltam otthon, amit, úgy látszik, meg is apprehendáltak.

Anyámtól kikérdeztem, hogy mit beszéltek, amennyiben talán érdekelni fogja, ideírom a kettőnkre vonatkozó fecsegéseit.

– Ha tudná Mari néni, milyen szép lány szerelmes Kálmánba, kit ő azonban nem szeret – kezdte Bérczi Mari anyámnak beszélni, kit azonban előre megkértem, hogyha magára hozza a beszélgetést, igyekezzék azt más tárgyra átvinni.

– Rám is haragszik – folytatta következetesen –, nagy ellenségek vagyunk. Most, egy idő óta hallom, azért, hogy Kálmán nem gyűlöl engem, hanem meg is üzenem neki (mármint magának kedves Ilonkám), hogy sose búsuljon – Kálmán (már mint én) egyikünket se veszi el, mert mikor az megházasodik, már ő is olyan vénlány lesz, mint én s. a. t.

Ezekből láthatja, kedves Ilonkám, milyenek a rossz nyelvek. Nem tudom, csakugyan megüzen-e magának az említett kíméletlen, parasztos kifakadást, de ha megüzen, elképzelem, mennyi bosszúságot okozott az magának, s szinte gyűlölni kezdem.

Pénteken elmegy Pestre, de mint mondja, csak néhány napig mulat ott, aztán kijön egy egész hétre Szklabonyára, hozzánk. Nem óhajtom, hogy kijöjjön, de ha kijön, eredeti napokat fogok élni, s azt hiszem, tartalomdús leveleket fogok írhatni magának.

No, egyéb nevezetes nem is történt. A múlt héten Palojtán egyszer berúgtam, azóta folytonosan józan vagyok, holnap, azaz csütörtökön bemegyek Gyarmatra, s talán Mohorára is, s így körülbelül előbb leszek ott, mint jelen levelem, ámbár nem bizonyos, hogy elmegyek, mert Gyarmaton sok dolgom lesz, meglehet teljesen kifogyok az időből.

Aztán nincs is nagy kedvem Mohorára menni, s egyhamar nem is lettem volna ott, ha a minap nem találkozom Horváth Pistával, aki kérdezte, hogy mikor megyek ki Mohorára. Jöjjen most.

– Nem megyek már én soha – őszig.

– Aha, félsz, ugye! Veres Jancsitól.

– Félek, eltaláltad, de nem Verestől, hát miért félnék én Veres Jancsitól?

Itt aztán Pista elbeszélte, hogy a hős férfiú nagy háborúviselésre készül ellenem, ennél fogva ő sem tanácsolja, hogy az ő birodalmában, a sáros Mohora tájékán mutakozzam, mert akkor isten legyen nekem irgalmas.

Persze, hogy erre mérges lettem én is, s megüzentem megbízható emberem által Veres Jancsinak, hogy *nincs ugyan személyesen szerencsém ösmerni a vitéz személyiségét, hanem* annyit a »Jókai toasztjáról« kivettem, hogy okos ember lehet. Üdvözlöm tehát a jeles hony-hazafit! s azt a <...> szerény észrevételt kockáztatom, hogy a mohorai parlamentben (a Plachy János gesztenyefái alatt) elmondott, rólam vonatkozó beszédeit szemtelen, üres hengegésnek veszem, s Mohorára valahányszor kedvem tartja, mindig elmegyek.

Hogy mit beszélt Veres Jancsi, azt Horváth Pista nem mondta, de magától hallottam, hogy beszélt valamit, tehát kénytelen voltam neki ezzel a gorombasággal. Aztán már ezek a mohorai atyafiai, úgy látszik, addig nem hagynak békét, míg vagy én nem töröm ki valamelyiknek a fogát, vagy az én fogamat nem tőri ki valamelyik. Auch gut. Jó lesz ezen is minél előbb keresztülesni.

Ezen leírt okból tehát »muszáj« elmennem Mohorára vagy kétszer, mert az excellenciás atyafiak még azt gondolnák, hogy miattuk nem merek odajárni.

Bocsásson meg, imádott, kedves Ilonkám, hogy túlságos bizalomból azon neveltlenséget teszem, miszerint kegyedhez intézett levelemben éppen a saját rokonait gúnyolom ki, de legyen mentségem kegyed előtt az, hogy feleslegesnek találom ön előtt igazi érzelmeimet leplezni, és hogy ez a gyűlölet is az ön iránti végtelen »szeretet« kifolyása.

Egyébiránt mindez igen csekély és apró dolog az életben, mely legkevésbé sem zavarja boldogságomat, mellyel a sors az ön szerelme által oly bőven megáldott ez idő szerint.

Én most őszintén szólva egészen meg vagyok elégedve a sorssal, s ha Mikszáth Kálmán nem volnék, Mikszáth Kálmán szeretnék lenni.

Bár mindig mondhatnám ezt!

Csak az az egy dolog bánt nagyon, hogy maga miért folytonosan olyan levert, ha találkozunk! Miért írja minden levelét olyan búskomor, szomorú hangon?

Tegnap arról gondolkoztam, hogy ugyan mit szeretnék én a világon legjobban, mi tenne engem a legboldogabbá?

Először azt gondoltam, hogy jó volna burkus császárnak lenni... de később aztán egész komolyan azt sütöttem ki hogy az lenne a legnagyobb boldogságom, ha én itt ülnék, ahol most ezeket a sorokat írom, maga meg itt ugrálna, pajkoskodna *vidám, örömtelt arccal mellettem...*

No, de annyi sok malőr után végre mondok én magának egy nagyon jó hírt is legközelebbi találkozásunkkor, ha ugyan magát ez is képes lesz megörvendeztetni, mert én már attól félek, hogy sohasem lesz vidám, hogy nem is tud vidám lenni;

»Csókolom« számtalanszor.

(Most már nincsenek cserebogarak! mert különben mindjárt lenyelnék belőlük néhányat, amiért a tilalmat a csókolom szó leírása által áthágtam), és maradok a viszontlátásig a sírig szerető unokaötsé:

1872. július 31. reggel 4 óra

Mauks Pali

[Mikszáth Kálmán]

U. i. Ma Ebeckre megyek, lesz ott egy szép leány is, Pongrácz Mari. Denique, a vidékünk csak nem fogyhat ki a Bérczy Mariannákból. Ma ennek fogok udvarolni, s holnap megírom a mai élményeimet magának, ha nem talállok Mohorára elmenni.

Lássa, Ilonkám, mennyire elrontott maga engem. Azelőtt flegmatikus, csendes ember voltam, s egyedüli örömöm volt a világon, ha a szép nők fotográfiáját valahol a Vasárnapi Újságban láttam. Elég volt nekem az is! Most meg már egész Ebeckig elmegyek, hogy egy szép lány arcát nézegessem. Csak azért, hogy aztán egész negédesen, összehasonlíthassam kevélyen: mennyivel szebb még ennél az én Ilonkám.

M. P.

Au revoir!

Annak a folytonos levertségének, mondhatnám búskomorságának írja meg kérem az okát? – ha lehetséges, s ha teljes bizalmára méltat még most is.

40.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonyán, 1872. Július 31. Szerdán d. u. 2 óra]

Kedves Ilonkám!

Ma megkaptam a levelét (ezelőtt tíz perccel) reggel is írtam ugyan időtöltésből levelet, de a mostanira meg nem állhatom, hogy ne válaszoljak.

Rettentőn forr bennem a méreg Hámory ellen, s amilyen kedélyhangulatban vagyok, talán ki sem állom, hogy be ne menjek még ma Gyarmatra, hogy a gazembert felelősségre vonjam – s így éppen »aproposra« lesz a levelét is bevinni postára.

Tökéletesen meg vagyok győződve, hogy nem tételezi fel rólam azt a becstelenséget, hogy a Balassában mutogattam a leveleit – s erről nem is szólok –, hanem íratok vele egy levelet az édesanyjának, amelyben beösméri a pimasz, hogy hazudott. Hogy nekem micsoda dolgomat meri bírálgatni Hámory, arra meg már végtelenül kíváncsi tudok lenni; kár, hogy maga az ilyeket rendesen elhallgatja...

Nem azért iratom pedig azt a levelet, hogy akár maga előtt tisztázzam magam (aki úgysem hiszi), vagy akár az édesanyja előtt (aki hogy elhitte – nem tehetek róla), hanem, hogy a szemtelen ember méltó büntetését találja az önmegbecstelényítésben.

Különben az egésznek olyan formája lesz, mintha én nem folytam volna bele, hanem Hámoryt egyenesen a lelkiismerete (ami már nincs) vitte volna rá a levélírára.

Az édesanyja előtti kitisztázással azért nem gondolok semmit, mert már engem régen odavitt a familia, hogy »magán« kívül nem sokat törődöm környezetében senkivel (még azelőtt Nelkát kedveltem, de most már azt sem), és ezt így külsőleg sem igyekeztem tagadni soha. (Az édesapja kivétel, azt tavál szoktam meg szeretni – s nincs valami nehezebb, mint a szeretetről leszokni). Kellemesebb dolog volna ugyan rám nézve, ha a familiája is kivétel nélkül szeretne, legalább a jelenre nézve – hanem a jövőre nézve tökéletesen mindegy, s emiatt barátság-talanságuk, biztosíthatom, egy csepp gondot sem okoz. Én részemről érzem, <hogy már tovább mentem »viselt dolgaink« terén (maradjunk ezen már egyszer neheztelésre okot adott kifejezésnél)>, hogy már jobban szeretem, mintsem az édesanyja haragos tekintetére le tudjak magáról mondani. Tessék neki haragudni rám, amennyit tetszik. Még ezelőtt egy fél évvel talán megtettem volna neki ezt a szívességet – de most már »késő« van, s nincs annyi hatalma, hogy ezt kivihe-se: mert amíg maga a gyenge nő, ki közvetlenül van kitéve annak a sok minden-

féle erkölcsi nyomásnak, elég erőt érez az ellen küzdeni, nem törődni azzal: – addig én legyek a gyávább? Én magától nyerem az erőt, s olyan parányi apróságnak tűnik fel szememben az egész familia összes akarata a »magáéval« szemben, hogy nem is veszem azt észre, s nem is tartom méltónak ellene küzdeni. Tout égal. Ha »egész« Okolicsányi-nétól kezdve le a kis Gyuriig, az összes familia magába fogódzik is, azon szándékkal, hogy el nem bocsátja, mégis csak enyim lesz maga, mert ösmerem, mert tudom, mennyiben számíthatok erélyére – föltéve persze, ha az idő semmit sem változtat szerelmünkön. Mely esetben meg éppen semmi szükségem, hogy a család rám pazarolja kegyeit.

Ezt a hosszú »prológot« mind azért írtam, hogy meggyőződtessem, miszerint nem törődöm a familia barátságtalanságával sem, s csakis »kuriózum« gyanánt szeretném, ha egyszer már elmondaná, hogy hát tulajdonképp miért haragusznak rám? Nem hiszem, hogy ne tudná.

Azt ugyan okosan tette volna, ha mint említé, a leveleimet megégette volna. Mi nek tartja azokat? Vagy mindig szeretni fog, és akkor ott leszek magának emlékül én magam. Vagy pedig megszűnik engem szeretni – és akkor kellemetlen lesz minden emlék énreám. Eszerint a levelek minden esetben fölöslegesek. Őszinte örömem volna felette, ha elégetné őket. Én a magáét, mikor felszaporodnak, személyesen átadom. Vagy legközelebb beviszem Gyarmatra, hogy együtt szagathassuk őket össze.

*

Bibinek is szeretném a fejét megmosni, amiért ostoba célzatokkal magát rémítgeti, mintha az egész világnak az volna a célja, hogy magát keserítgesse. Ő előttem is folytonosan példálódzik, hogy a Mauks lányok ilyen meg olyan boldogtalanok lesznek, mert rosszul vannak nevelve, hiú ábrándokkal táplálkoznak sat. Én most legutoljára, vasárnap lesz két hete, azt hittem el Bobokkal, hogy magának az a rögeszméje van, hogy áttér legközelebb a katolikus hitre – s aztán elzarándokol Máriacellbe; hogy onnan valami zárdába vonulhasson, mivel, mint mondtam, a mai Bobokhoz hasonló összes fiatalság ki nem elégíti igényeit. Persze, hogy a kis Bobok mindjárt felpattant s sóhajtozott. Ő jó fiú. Szereti mindnyájokat – nagyon. Jobban mint én. Neki meg lehet bocsátani, ha túlságos szeretetében családtag-nak képzele be magát. Az én kedvemért ne haragudjon rá.

*

Most pedig áttérek arra, amiért tulajdonképp írni akarom ezt a levelet. Ugyanis hosszas irkálásaim, hosszú leveleim dacára is, fölöslegesnek tartottam megírni, hogy hideglelésem van: negyednapos, s hogy ha csak el nem fordul, szombaton éppen rám jön, miokból szombaton nem mehetek a színházba; hanem hétfőn vagy vasárnap szívesen és örömmel fogok sietni önt látni.

Legjobb lesz, ha csak hétfőn jön be, s ott hagyják szombatig, mely esetben én is ott maradok.

Ha szombaton jön Gyarmatra, akkor vasárnap vegye rá Szúdynét, hogy jöjjenek ki Zsélybe: ott találkozunk, s ott én mint újdonságot hallom magától, hogy most

Gyarmaton van – minélfogva nem lesz feltűnő, ha a fürdőből nyomban maga után megyek, s ott nem hagyom Gyarmatot addig, míg maga ott lesz. Így legfeljebb azt fogják mondani, hogy bolondulok maga után.

Míg ellenkező esetben azt fogják mondani, hogy »összebeszéltünk«, s új pletykáknak ássuk meg alapját.

Minthogy az idő rövid, s addig a végleges megállapodásra már teljes lehetetlen levelet váltani, abban állapodom meg, így ex tempore:

Hogy szombaton nem megyek be, mert beteg leszek, ha pedig nem leszek, mert várni fogom a betegséget: Vasárnap öt óra után keresni fogom a zsélyi fürdőben, ha ott nem találom, hazajövök, és hétfőn Gyarmaton keresem fel.

Isten önnel

holtig szerető

K[álmán]ja

A zsélyi fürdőt okvetlenül forszírozza! Mert a gyarmati multságaink fád voltát már előre érezem: szobában sehol sem lehet beszélni a gardedámok miatt, nappal meleg van, este roppant sokan sétálnak, a színházban húsz ember hallgatódzik köröskörül, egyszóval mindenütt embert lehel az ember. Sehol sem hagynak magányosan. Ami ugyan nem volna egészen szükséges, ha valami józaneszű gardedam volna, aki nem abból a szándékból hegyezné hosszú füleit minden szóra, hogy pletykát csinálhasson belőle, mint Jeszenszky Józsiné, aki rémítőn *kibővítve* beszélte el a Bérczy lányoknak egyszeri sétánkat. Hogy mennyire akartuk – azt mondja – a nyakunkról lerázni...

41.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. augusztus 10.]

Kedves Ilonám!

Kedden írt levelét, mivel az a szklabonyai postás ügyetlensége miatt (ki olvasni sem tud) Zsélyben visszamaradt egész péntekig, csak ma olvashattam – tehát előbb nem válaszolhattam rá, amennyiben talán (?) szükséges válaszolni az abban megírtakra.... A <Balás> féle bosszúállási terv ostoba mese, vízió... fantom... tehát arra nem is felelek. Eléggé megfelel az, hogy én még <Balás->nál nem is voltam, mikor magával már feltűnő szívesen beszélgettem... »nagyobb tért« meg annál sohasem igyekeztem foglalni. Azt láthatta. El nem gondolhatom, hogy miféle lélek képzelheti ezt a tervet <»Hámory« et Comp«? Nekem nincs fogalmam se róla. Ön csalódott. Én nem bírom azt kitalálni.

A levélolvasásra nézve csak annyit, hogy azt kerekén tagadom, hogy én valakinek odaadtam volna elolvasni. (Egyszernél többször, amit megírtam – az anyámnak). Az megtörténhetett, hogy <Balás> elolvasta, mert szokott szórakozottságomnál fogva különféle helyekre raktam őket. Ki lehetett, aki magát erről meggyőzte, nem tudom, de akárki volt is, azt szemébe mondhatom, hogy szemtelenül hazudott, ha azt állítja, hogy az én tudtommal, az én beleegyezésemmel olvasta magának hozzám írott bármely sorát...

Hogy <Bérczyék>nél hétfőn tett látogatást eltitkoltam, az nem a bizalom hiánya volt, hanem rosszul sikerült »gyöngédség«. Akkor még maga nem mondta meg, »hogy csak egy kicsit szeret«, s én joggal feltehettem, hogy az rosszul fog esnie, ha a Bérczyéknél akaratlanul tett s hosszúra nyúlt látogatást felfedezem. Ezért feleltem legelső kérdésére azt, hogy »nem voltam ott«. De mire Szúdyéktól kijött, addig meggondoltam, hogy ha mástól tudja meg az általam eltitkoltakat, még rosszabbul fog esnie, annál is inkább, mert az általam történt eltitkolás némi jelentőséget kölcsönözhetett volna: különben *akaratlan* vizitemnek.

Hogy akaratlan volt, onnan látszik, mert én azon pozitív hitben voltam, hogy Mari már Pestre ment pénteken, s egyedül Bobokhoz mentem a házuk mellett, kinél egy írást kerestem, melynek édesapjától leendő átvételére felkértem. Mari meglátott, s én is őt. Tehát megállnom kellett, mint régen látott ismerőssémmel fecsegni s. a. t.

Az öröndetes újságot már nagyon közönyösen veszem. Az első napokban, midőn egyszer magának levelet írtam, nagyon örültem neki, tehát hittem, hogy maga is örülni fog, mert az ember oly bolond, hogy azt képzei, miszerint az, ami őt

örvendezteti, másnak szinte örömet okoz. Ez az volt, hogy pénzügyi tekintetben lehetővé vált novembertől kezdve állandóan Pesten laknom. Ez a gyarmati prókátorság eszméje mindig kínozott, kiállhatatlan volt előttem, mert az is. Az igaz, hogy Pesten le kell mondani az olyanféle lótarás meg szellős-szállás nemes eszméiről és hogy ha az embernek három esztendeig semmi jövedelme nincs (amire könnyen el lehet készülvén minden okos ember), kilencszer annyiba kerül a megegzisztálása kevesebb kényelemmel, mint Gyarmaton sok kényelemmel – de mikor Pest mégis csak nagy város, s úgy érzem, hogy a lelkem fele hozzá van nőve.

Minden barátom, minden jóismerősöm ott lakik, úgyhogy ott, csak ott vagyok igazán »otthon«.

Nem tudom, maga is úgy szereti-e Pestet, mint én – de azt hiszem, megszereti (különösen, ha a »Két nyúl« utcában lakik az ember, ahol örökké verkliznek).

Az az a hely, ahol a mi ellenségünk (azaz csak a magáé), a pletyka megszűnik.

Szklabonyán, [1872.] augusztus [10.]

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

42.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. augusztus 15.]

Kedves Ilonám!

Azt írja, hogy válaszoljak levelére. Nincs ugyan miről írnom, de azért mégis majd csak találok valamit.

Úgy vagyok, mint az újságszerkesztő, akinek okvetlenül, ki kell tölteni a hasábot akármivel.

Rettentő meddők a napok. Semmi sem történik. De azért mégsem unalmasak. Folytonosan jól érzem magam. A világ végét mi is vártuk. De megcsalt a Phantamour Kométája. Nem zúzta össze a világot az akasztófára való. Nekem is volt eszembe az, hogy talán jó lenne Mohorára menni meghalni; s e tekintetben megelőztem P[ongrácz] Esztert.

Mohoráról jut eszembe, hogy itt Szklabonyán is egészen gyökeret kezd verni – a fajtájuk. Éppen most értesültem róla, hogy Fáy Ákos egy kis birtokot készül megvenni, vagy talán már meg is vett itt Szklabonyán Forgáchtól, s a felesége legközelebb idejön lakni.

Ezenkívül már itt vannak Siklakyék, meg egy mohorai paraszt familia...

Denique... nagy veszedelem környékezi a falunkat! Hogy miért lett olyan egyszerre jókedvű, annak magyarázatára valóban kíváncsi vagyok. Kár, hogy megint csak élőlészóval ígéri azt elmondani – amikor pedig találkozunk, rendesen nem mond semmit. Hiába! nincs nekünk annyi svádánk, hogy a maga által is magasztalt *amerikai modorban* viseltessünk egymás iránt. Jobb nekünk csak a csendes »alamuszi« vén Európa megrögzött, penészes eszmejárása, melyben sok a festett, sok a hamis – és csak valami igen kevés, ami őszinte, ami igaz.

Könnyebb nekünk is ezen a sokak által járt úton haladni.

Isten Önnel!

A fennebbiek szerint maradok

önt a sírig szerető

M. K.

Szklabonya, 1872. 15. aug.

43.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. augusztus]

Imádott Ilonkám!

Megkaptam Pestről kelt levelét. Nagyon megkapott, hogy megemlékezett rólam is. Nagyra veszem. Kíváncsi vagyok a váci hajón történt kalandjára, melyet csak azért említ, hogy elhallgassa... tehát mégsem tartotta meg, amit fogadott, hogy ezentúl nem tesz juxokat.

No, de nevezetesebb dolog az ennél, hogy szombaton egy majálist tartunk, ha sikerül 60 db részvényt összefogdosni. Eddig a Dezsőfi [Dessewffy] ívén van 9, az Ottlikén 14, az enyémen 10, a Szilassién 6 részvényes, összesen 39. Reményilem, maguk lesznek a 40-dik részvény. Mondja meg édesapjának, hogy írja alá, s azzal legalább ezúttal bizonyítsa be azt a frázist, hogy ellenemben nincs akarata, amiről, hogy nem úgy van, éppen kétszázszor győződtem meg; de nem is kívánom, hogy ne legyen akarata – sőt inkább járjon örökké a saját feje után. Az olyan okos, szép fő után, mint a magáé, senkinek sem derogál járni.

A majálisra még azért is jó lesz bejönni, mert nagy látványossággal lesz összekötte, már ti. amennyiben tegnapelőtt egy lelkes honleány befont, hogy csak úgy írja alá az ívet, ha becsületesemre fogadom, hogy igénytelen kérését teljesíteni fogom. Vakon ígértem meg azon hitben, hogy legfeljebb az »Eppur si muove«-t fogja kérni olvasni – csak akkor borzadtam el igazán, mikor kisült, hogy táncolni fogom vele a második quadrille-t.

Ez azután igazán sokat fog megérni. Kíváncsi vagyok magamra, s erősen sajnálom, hogy a többi publikummal vegyest, nem bámulhatom magamat egész komócióval.

Csak az vígasztal, hogy reményem van hozzá, miszerint szombatig még beteg is lehetek, mit azért nem bánnék, mert mint hallom, maga is beteg, ami valóban elszomorít, no de talán csak juxból beteg!

Kívánok jó egészséget, s csókolom számtalanszor

M. K.

44.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1872. augusztus]

Grand Hotel Hungaria, Pest.

Kedves jó Ilonka néni!

A maga múltkori pesti leveléért én is írok cserébe egy pár sort a reggeli előtt, már csak azon indokból is, hogy értesítsem róla, miszerint ne írjon Szklabonyára, mivel nem mentem haza, amint terveztem, hanem mikor tegnapelőtt Mohoráról hazajöttem, Rozgonyi »sógorunkkal«, Dessewffy Elekkel, elhatároztuk, hogy másnap Pestre megyünk – aminthogy el is jöttünk.

Engedje meg, hogy rövid lehessek, mert sietek, hogy Elek ne jöjjön fel, s ne lássa a levelet, tehát azalatt írom, míg ő ott lenn az étteremben reggelizik. Aztán még sok dolgunk van délelőtt, meg akarjuk látogatni az én ismerőseimet, Neszvedánét, <...> meg az Elek ismerőseit, délután Jánoskovicsot, s a Vithalmokat.

A hajón persze semmi kalandunk sem volt. Hiába... nem mindenki olyan szerencsés, mint a szép Mimi. *No, nem!* – fogja erre mondani, szokott szójárásával... Ugye? Mintha csak hallanám... Egyébként idáig még nagyon jól mulatok, csak az szomorít, hogy maga gyakran jut az eszembe... aztán az a gondolat még gyakrabban, hogy most már nagyon-nagyon ritkán fogom látni.

Most pedig, miután ezt a sok okos dolgot ebben a levélben mind megírtam magának, *bocsásd el kezemet*, oh toll!... pontum.

Holnap tán bővebben írok, ha időm lesz,

.....Mimi.... a viszontlátásig [Több áthúzott, olvashatatlan szó.]

Kálmán

Ha kedve lesz, írjon nekem... mert egész a jövő hét végéig itt szándékozunk maradni – hanem ha minden nap annyit költünk, mint tegnap, akkor persze nem futja ki.

Szállva vagyok a Hungáriában II. emelet 114. ajtó.

45.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, éjfél után 2, negyed háromra 11. szeptember 1872.]

Kedves haragos kis Ilonkám!

Ma olyan hideg volt, mint a jég. Valóságos fagyfalt. Köszönöm, nincs gusztusom a fagylaltra, amikor – nem kérek. Most az egyszer igazán megártott. Máskor lehetett miattam langyos meleg, zuzmara hideg, megjegesedett Minerva, megfagyott Juno, csak egy kicsit sajnáltam. Hanem ma – csak ma ne lett volna olyan hideg. Vagy ha már hideg lett volna, minek volt olyan szép.

Jaj, csak szép ne lett volna!!

Milyen szemtelen szatíra az megint a sorstól, hogy amikor elhozza azt az időpontot, hogy kezdünk egymástól távolodni, velem azt az infámis tréfát csinálja, hogy még százszor szebbnek lássam, mint aminőnek eddig tartottam.

Meg is ittam bánatomban két icce bort és egy meszely fekete kávé, s most, midőn végre valahogy hazavergődtem, nem bírok elaludni, hanem visszagondolok arra a kedves gyönyörű homlokára, melyet annyi ezerszer szeretnék megcsókolni, mint ahány pattanás van rajta. Még azonfelül is egyszer.

(A lencséről nem is szólok.)

Részeg vagyok ugyan egy kicsit, de éppen azért írok igazat és józan dolgokat, már ti. amennyiben lehetséges józanul írni ott, ahol maga a »tárgy« is részegítő.

A »tárgy« pedig maga, kedves kis jeges tengerem!

Lehetne ugyan mondani azt is, hogy márvány-tenger Csakhogy magában éppen annyi kevés »márvány« van, mint amilyen sok »viaszk«.

Az a »viaszk« keserít engem nagyon.

Innen van az, hogy a vitorlát visszafordítom a tengerről, de az a malőr, hogy honnan van, miszerint akkor csap össze fölöttem az örvény legjobban, mikor már végképp kieveztem belőle, azt már nem tudom.

Talán a fátum.

Maga persze azt fogja mondani erre az én levelemre, hogy nem érti, nem világos eléggé, képekben van feltárva nyíltan a leleplezett való.

Az igaz.

Tudtam volna én világosabb is lenni, de nem akartam. Jobban szeretem ezt a félvilágosságot. Ámbár a félvilágosság félhomály. De a félhomály romantikus. Szerelmes embereknek való időszak. Mi pedig par force szerelmes emberek

vagyunk. Kettőnk számára csinálom ezt a ködös stílust. Olyan szép dolog az a köd!... Nemcsak azért, mert Turgyev Iván regényt írt róla, hanem azért is, mert én most levelet írok felőle. A ködön keresztül minden szebbnek látszik, mint ami-lyen. Maga is, én is, amit írok, ez is, amit meg nem írok, az is.

De mégsem az vitt rá, hogy Hugo Victort utánozva talányokban tárgyaljak egy ilyen fontos dolgot ahelyett, hogy kiblyabognám egyenesen; magyarul.

Hanem egész más dolog vezetett ilyen eljárásra.

Ha jól tudom, megírtam egyszer, hogy a [nagy] szerelem jellemtelen, alacsony, olyan, mint a Moloch, kegyetlen, telhetetlen és zsarnok. Én tudtam ezt elmélet-ben.

Azért írtam, hogy nem kívánom jobban szeretni.

Amitől féltem, bekövetkezett. Ma vettem észre, hogy én is zsarnok vagyok.

Amit a túlsó sorokban megírtam, az az én kegyelmes rosszallásom maga ellen. Az én felséges mérgem magas epéje, melyet azért nem akarok világosabban kiönteni, mert még van bennem (de csak nagyon kevés) méltányosság-érzet, mert szégyenkezem nyíltan zsarnokoskodni ott, ahol jogom sincs arra – ha ugyan a zsarnokoskodásra lehet jogot szerezni, s jellemes embernek felhasználni.

Kezdek belemenni a jellemtelenségbe.

Ne vessen ki, kérem. Én magam is igyekezni fogom magamat kinevetni.

Ezentúl már én nagyon kiállhatatlan ember vagyok.

Megtartom örökké, amit magának fogadtam, hogy őszinte leszek a főbb kérdé-sekben mindenütt.

Most is őszintén megírom zsarnok indulataimat, de nem azért, hogy azokat respektáltatni akarnám, sem azért, hogy most be vagyok csípve, de azért, mert ezzel meg akarom magam büntetni, nevetségessé tenni.

Hát – ma majd megfojtott a méreg, mikor maga elbeszélte, kik voltak Mohorán, hogy táncolt, hogy diskurált, s. t. b.... hát még mikor a színházban unta magát, ide-oda kapkodta fejecskéjét, koketírozott a hátulsó padokban ülő nemes fiatal-sággal... ezt az estét nem szeretném még egyszer átbosszankodni.

Máskor ez mind természetesnek tűnt volna fel, mint ahogy természetes is, hogy az ember végignézi ismerőseit, megunja magát, ha a feje fáj... de hát mikor én most beálltam bolondnak, hát nekem most az kellene, hogy maga ne nézzen senkire, se magát ne nézze senki, mert el találja valaki tőlem lopni. Tehát hiába tenne mindent, nekem nem volna semmi elég. Ha örökké mellettem ülne, még akkor is féltékeny volnék a gondolataira: nekem az kellene, hogy folytonosan a nyakamon csüggjön, folytonosan rám gondoljon, még talán az is kevés lenne.

Bekövetkezett az az időszak, amikor érzem, hogy nem vagyok boldog.

Minek mentem én akkor Mohorára? Lássá, ennek maga az oka. Én előre tudtam, hogy ez így lesz. Elősejtelmem volt.

Ezen most már segíteni kell.

Ellep az álom, s nincsen időm indokolni, mennyire kellemetlen lesz az mind a kettőnkre, ha még jobban elharapózik.

Csak röviden, de nagyon komolyan kérem, hogy ne írjon most nekem egy egész hónapig egy betűt sem, én sem írok, én sem. fogom most látni egy egész hónapig, ámbár olyan bolond vagyok, hogy ma éjfél után egy órakor akartam maguk után menni Gyarmatról Mohorára.

Egy hónap hosszú idő, addig tán sikerül szórakozni, lehúlni annyira, hogy megint okos ember lesz belőlem.

Én tudom, hogy miért van erre szükségem.

Nem valami szeszély az, vagy jux, vagy excentritás, hanem életszükség.

Maga megígérte, hogy engedelmeskedni fog, bizonyítsa be, hogy szeret, azzal, hogy egy hónapig nem ír, s nem hoz kísértetbe találkozásra, annál inkább, mert most már az nem kerül megerőltetésébe, legfeljebb egyetlen intésébe, mert az ember, mint Madách mondja, olyan gyöngé... gyenge.

Ez nekem keserű orvosság lesz a bolondéria ellen, de csak ez az orvosság is gyógyít ki. Ösmerem magamat. Ha egy hónapig nem látom, megint meg leszek elégedve a modorával, mint eddig.

Csináljuk hát meg azt az egy hónapot tabula rázának. Egy hónapig olyan akarok lenni, mint az aszfalt kövezet.

Hiszen már ezután úgysem lesz sok hónap addig, amíg végképpen nem lesz szükségünk a levelezésre, mert örökké együtt leszünk.

Tehát most isten önnel, imádott Ilonkám, október 11-ig, amikor következő levelemet fogom magához megírni.

Csókolja milliószor

Kálmán

46.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, 1872. október 5.]

Kedves Ilonka!

Valamikor egy hét előtt írtam ugyan magának valami levélfélét K. Zellőről, de a Kis-Zellői gyalog levélhordó kegyelméből, ki csak egyszer sétál el hetenként Gyarmatra vagy Szokolba, az meglehet, még ma sem jutott kezeihez.

Hétfőn is láttam Gyarmaton, de sokkal messzebb volt, mintsem szóba ereszkedhettem volna magával – azután kedden este úgy 8 óra tájban is láttam a kaszinó-épület mellett kocsin, de hát jónevelésű embernek nem illik éjjel szólítani meg ösmerőseit – minélfogva a gyakori találkozás dacára is, már igen régen nem találkoztunk.

Legalább nekem igen régen látszik. Egy egész unalmas örökkévalóság!

Már azt is elfeledtem, hogy néz ki. Múltkor már Boboktól kellett megkérdezni. Azt a számár gyereket megbíztam, hogy mikor Gyarmatra jövök, minél több pletykát gyűjtsön nekem maga felől, amivel mulattasson... De nem tud semmit. Mintha nem is élne már!!!

...Hova lett az a kedves korszak, mikor mindenki maga felől beszélt nekem? Még a bokor is, még a fű is, még a csillagok is...

Új témákkal tolakodik felém az ostoba emberiség. Akkor az bosszantott – most ez bosszant.

Excentrikus logikája a logikátlanságnak!

Az emberek beszélnek előttem Ottlikről, aki haragszik rám, Csernátonyról, aki megdicsért, Szatmáryról, aki összeszidott, soha el nem követett kalandjaimról, mesélnek egy általam elkövetendő skandalumról, amivel a nemes vármegyét meg akarom »lepnik«. A bolond Dessewffy kifecsegte előre. Most már, ha megharagszom, meg sem teszem. Egyszóval, beszélnek előttem mindenről, de magát a világot sem említi senki. A maga neve szépen lassan egészen kimarad mellőlem: pedig úgy hozzászoktam már!....

És az meglehet, hogy az jól van így, hogy a természet rendje hozza azt így.

Éppen itt van rá a treffent hasonlat az őszben.

A fa lehulló leveleit messze elsodorja a szél... A két egymás mellé helyezett levelet hiába keresné együtt az ember – az egyik a folyóba esett, viszi a hab le a Fekete-tengerbe, a másikat pedig valami felföldi forgószelel kapja fel, s valahol Nagyőrécén teszi le...

A ménkö hozná össze ezeket többé.

Nem szeretném ugyan, hogy ez a hasonlat lenne a mi melankolikus esetünk hű fotográfiája, hanem hát ez az »*általános szélcsend*« egészen azt »látszik« jelezni.

Csak egyetlenegy hang magaslott ki ebből az átkozott csendességből: egy kedves rokonkája azt mondta, hogy maga »haragszik rám: látni sem akar«.

Még ezzel a helyzettel ki tudtam békülni, azt mondtam a kedves rokonnak:

– Azt ugyan okosan teszi: csak soká ne tegye.....

Hanem azután szerdán, a Pajorék szüretén <Bérczi Mari> egészen felbosszantott.

Csinált rám egy verset, amelyiknek minden strófa után ez a refrénje:

»Elhagyta már Ilonkája?«

Hát csakugyan elhagyott maga engem? No, megálljon! Éppen a múlt héten kezdem bele egy novellába, amelyiknek az a címe: »*Nők is szeretnek igazán.*« Mindjárt kivakarom a címét.

Egész komolyan mondom, hogy a szüret óta kezdem magamat beleélni abba a gondolatba, hogy már maga nem szeret. Minek is pendítette meg az a pajkos <Bérczi Mari>? Hogy mindig neki kell lenni az én megölő betűmnek?

Hanem meg is bosszultam rajta magamat valódi Podluzsányi Gyula-féle módon.

Fiat lux...

Ad vocem, szüret! Most van itt a pap. Kérdeztem, hogy nem látta-e magát a mohorai szüreten? Azt mondta, hogy igen. Gerlachhal beszélgetett. Hogy sajnálom, miszerint én <is> nem mehettem! De végtelenül álmos voltam tegnapelőtt. Egész nap aludtam.

Nagyon sajnálom, hogy későn jönnek Gyarmatra lakni. Azt hittem, hogy mindjárt e hó elején jönnek, s elhatároztam azt a meglepetést csinálni magának, hogy engem már ott Gyarmaton találjon éspedig éppen Balás Jóskánál, mint azelőtt, hogy ugyanaz a szolgáló, ugyanaz a kocsis hordja a válaszokat és viszonzválaszokat, ki azelőtt. Hogy még néhány napig hű másolatban lássam viszonyunk legszebb, legköltőibb korát.

Kedvenc tervem volt az.

De most már nem lehet keresztülvinni, mert későn jönnek be lakni, amint hallottam, s nekem már néhány nap múlva Pestre kell mennem: s onnan már nem jövök vissza többé soha, legfeljebb egy-két napra olykor.

Ennélfogva nagyon valószínű, hogy már mi nem is találkozunk: azért szeretnék tisztába lenni azzal, ha szeret-e még, vagy elfelejtett-e már.

Mert az nekem nem mindegy.

A szellemi részét nem számítom a dolognak: e tekintetben nincs semmi megjegyzésem most; nagy ellensége vagyok a nyílt diplomáciának. Megtanultam Ghyczy Kálmántól, hogy az számság. Kár, hogy ő előbb nem tanulta meg. Neki nem

volt kitől. Erről tehát nem beszélek. Ez »sigillum secretum« mindenkinek. Hogy mi van alatta, azt igazán, híven nem adom át olvasni előre.

Hanem azért nem mindegy, mert ha nem szeret, akkor egészen másféle irányt veszek, attól a perctől, amelyben ezt megtudom. Akkor még egy kicsit pauszlok az életben és könnyelműsködöm, mert az nagyon passzionátus sport. És illik nekem. Aztán van hozzá még időm.

Ha azonban szeret, akkor le kell mondanom arról a kedves jó életről, melynek gondtalanság a neve. De a lemondás elég édes lesz mert maga miatt történik. Bekövetkezett az elhatározó pont. Most határozzon. A »jux« korszak ezzel a hónappal végképp befejeződik. Most már következnek a komoly dolgok, azokkal szemben már nem lehet tréfálni.

...

Hosszú idő már, ahogy nem írt. Ez is bizonyít <Bérczy Mari> mellett. Annyira megéheztem <már> megszokott leveleire, hogy most már szükségből régi leveleit szedegetem elő, s azokat olvasgatom.

Szánja meg, kérem, unalmamat, és írjon valami frissebb dolgokat. Hiszen azóta csak történt valami magával is. Mégpedig úgy látszik sok.

Hogy áll a mogoró nyaklánc, amit a tót kliens küldött?

Igaz, hogy Pongrácz Zs. megbolondult? B[érczy] Mari újságolta azt is. Ha igaz, írja meg, miért bolondult meg? Érdekes história lehet. Mulatságos tragédiája a XIX. századnak! Az ilyeneket szeretem. Ha valaki eleven novellákat csinál. Különben, hogy szegény Mariskán ne száradjon a pletyka, annyit mondhatok, hogy hallottam én már nagyon sokaktól ezt a hírt. Egyébiránt »Viel Lärm um nichts«. Megbolondulni dicsőség a mai világban. Azzal csak azt bizonyította, hogy szíve van. Az pedig igen nagy és »ritka« érdem.

Egyéb újságot nem tudok.

Kedves Luiz nénikéjével volt szerencsém találkozni kedden a Bérczyék ablaka alatt. Hiába, ő sohasem változik. A fullánkját mindig magával hordja, mint a kígyó.

A kövér Minerva akkor is kitett magáért, következő párbeszédjével:

– Ön, hallom, megint bejön Gyarmatra.

– Be, egy hétre.

– Ah megint bekövetkezik persze az őszi szezon. Ön olyan, mint a kétlaki növény...

– Csak olyan, mint a fecske. Amennyiben költözködöm...

– Egyik szívből a másikba...

– Éppen nem mondhatnám...

– No én sem... Mert jegyezze meg, hogy két kapuja van a szívnek...

– Köszönöm ezt a helyrajzi ismeretet. Megértettem.

A tisztos dáma magára célzott, iparkodva velem elhitetni, hogy szívének második kapuját az ő sárkányszelleme őrzi.

...

Ha talán mégis netalántán rágondolná magát, hogy nekem erre a levelemre válaszol, válaszát kérem Gyarmatra címezze, mert hétfőtől kezdve hat-hét napot ott töltök, mivel kezd már irtóztatón unalmas lenni a falu: szemtelen hosszúk már az esték... emberem pedig nincs, akivel végig diskurálnám, vagy kártyáznám őket.

Tudok ám én magáról egy igen-igen érdekes újságot is – de mivel még nem bizonyos, csak valószínű – most mégsem írom, azaz hogy sohasem írom meg, mert ha már bizonyos lesz – akkor én úgysem írok magának többet!

Én sokkal diszkrétebb vagyok, hogysem megírjam, ha nem igaz, ön sokkal elméletesebb, hogysem ki ne találja, ha igaz, s indokolni ne tudja, ha akarja.

Hanem én nem akarom, hogy azt tegye, az indokokat elengedem.

A szerelem az az egyedüli téma, amely nem ösmeri a logikát, sem keletkezésében, sem megszűnésében. Ezért nevezik a bölcsek »ostobaságnak«.

Bocsássa meg, hogy annyit összevissza fecsegetem az »ostobaságról«.

Dehát jól esik a fagyos unalmat ilyen pikantériákkal fűszerezni – így ősszel. A viszontlátásig!

Szklabonyán, 1872. okt. 5.

Őszinte tisztelettel

Mikszáth Kálmán

47.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. november eleje]

Kedves Ilonkám!

Mikor tegnap elmentem önöktől, az előszoba ajtajából még egyszer visszahajoltam és még egy pillantást vetettem önre, amint saját szobájuk ajtajában állott.

Bobok szemembe nevetett és azt mondta.

– Nagyon szerelmes lehetsz, hogy úgy visszanéztél... Nem tudtál eleget betelni a nézésével?...

Én akkor azt feleltem erre:

– Ne bánts... meglehet, hogy most néztem meg »utoljára«. Ezt csak azért írom, hogy bizonyítsam, hogy már akkor élt lelkemben valami homályos tudat arról, miszerint a tegnapi napon elbeszéltek után egészen megváltozott a helyzet és a helyzettel meg kell változnom magamnak is.

Nem az a hely az önök háza most már, ahol »otthon« érzem magam, ahol nekem minden kedves, a nagy veres karosszéktől kezdve, egész a kis Gyuriig, s ahol azt a »mindent« még százszor kedvesebbé teszi az ön alakja, mely valami varázsszerű derűvel önti el a tárgyakat és a többi alakokat. Most már idegen hely az nekem. Egészen idegen és hideg. Ön pedig úgy tűnik fel nekem ott, mint egy oda be nem illő kép, amelyhez úgy vonzódtam... amely az enyém félig... amelyre gondolni olyan édes és mégis fájó...

Pardon! megint belementem a poézisbe... pedig nagyon szárazon akarok írni. Ön megérdemli azt, hogy Önnel szemben még a szent költészet kalapját is letegyem, és beszéljek fedetlen fejjel, férfias bizalommal. Ön nekem több, mint mindenki. Több még magamnál is. Megérdemli hát, hogy így beszéljek, ahogyan beszélek.

Én nem tudom, hogy mit pletykáltak a mohorai asszonyok, hanem elég ebből annyi, hogy édesanyja rossz szemmel nézi, ha együtt beszélgetünk, és tudom azt, hogy aki önnek azt mondta, hogy ne higgyen nekem, mert eddigi modorom jellemtelenségre mutat, az édesapja volt.

Ön tudja legjobban, hogy neki nincs igaza. Hiszen én nem ígértem eddig sem semmit. Tartózkodóbb voltam a kellőnél. Soha egy szóval sem említettem azt, hogy szeretem – pedig szerettem –, és még mai napig sem említettem azt, ami ennek következménye. Mert azt gondoltam és gondolom most is, hogy az ön szerelme csak múló szeszély, gyakori együttlétünk saját magára tukmált kifolyá-

sa. Elmúlik magától, mint a füst. És nem akartam visszaélni a szeszélyével sem. Hol van itt a jellemtelenség?

Édesanyjának nem veszem rossz néven, ha valami pletykákon felindult... ő is csak asszony, mint a többiek, de édesapjának ez a szava örökös tenger marad közöttünk. Tudniillik ő közte és köztem.

Tudom, hogy ez hiba tőlem... különösen tőlem, kit, mint érzem – arra jelölt a sors, hogy a nyilvános élet sorompói közt mindig, hol mint a közvélemény kegyeltje, hol pedig mint gyűlölt alakja grasszálván, mindenféle kritikának ki legyek téve... nem is állítottam volna fel ezt a tengert száz ember közül 99-nek a »jellemtelen« szóért, de az kétszeresen lesújtó rámnézve, hogy ezt éppen »ő« mondta, akit annyira »tiszteltem«.

Ha csak egy kicsit ösmer, tisztán állhat ön előtt, hogy nincs az a magas hely, ahova nem igyekeznék feljutni ön után, és nincs az a veszedelmes hely, amitől visszaborzadnék önért – de a lenézés és gyanúsítás... az nekem nagyon szokatlan... <a> az megfélemlít, másokkal szemben tudnék cselekedni, de azokkal szemben, ön miatt, nem tudok. Hadd legyen ott az a tenger.

Ennélfogva kérem, kedves llonkám, vegye ön vissza *első albját*, mentsen fel engem az alól: ne törődjön vele, hogy az fájni fog nekem, ha ezentúl nem láthatom. Meg tudom én magamnak parancsolni, hogy »vasból« legyek. Aztán tudok én talán találni olyan eszközt, amely közlekedés lesz a tengeren keresztül – ha ön is akarni fogja.

Ez az ok arra is, hogy a Naplót nem küldöm. Nem szeretném, ha meglátná ott valaki. Minek az. Önt meg összeszidhatták volna érte. Ezt a levelet sem tudom, mint juttathatom kezébe, pedig ezt meg kellett írnom. Köteles voltam ön előtt indokolni elmaradásomat. Másoknak mondja azt, hogy fasché van köztünk és ha egy kis szimpátiával s parányi becsüléssel viseltetik is irántam, sohase közölje e levélben megírtakat senkivel. Legyen ez kettőnk titka.

Sajnálom, hogy folytonos vizitek miatt nagyon töredeazve írák ezen levelet, mindent meg nem írhattam... Különben is szórakozott vagyok... Egészítse ki a hézagokat ismert élesezűségével.

Ezen leveleket tépje kérem szét. Jól esik tudnom, hogy nincs meg. Még egyszer isten önnel! A leendő viszontlátásig.

M. K.

48.

MK – MAUKS ILONÁNAK

Budapest, 1872. november

Kedves Ilonkám!

Sokáig gondolkoztam, milyen ajándékot vegyek magának. Végignézegettem minden auslagot a Váci utcában, de nem bírtam alkalmas tárgyat találni, olyat, ami ne érjen semmit. Szerencsére meglátogatott délbe[n] <Hegedűs Sándor>, és vele volt a zseniális Klič. Panaszkodom Sándornak, hogy tanácsoljon valamit, mit vegyek az Ilonkámnak, mire azt találta ki a furfangos Klič, hogy majd mindjárt befekétít ő engem maga előtt – hozassak egy ív fekete papirost.

A fekete papirost előteremtven, nyílsebességgel – rámnézve – kimetszette a Nr. 1. alatti alakot éppen abban a Stellungban, amint Vancsóékhoz készülök magas tetejű kalapban és az ide Nr. 2. alatt mellékelt virágcsokorral ékesen feldíszítve.

Én azonban tiltakoztam azellen, hogy magastetejű kalapban mutattassam be magának; rám sem néz többé – mondtam –, ha megtudja, hogy én itt, Pesten fertálmágnáskodni szoktam; mire levévén kalapomat, a jó Klič egy szempillanat alatt kalap nélkül nyírt ki: mint a Nr. 3. mutatja.

– Ju matyc pane Kameráty! Bez kápsy.... [No itt van, Kolléga. Kalap nélkül.]

– Nyi dobre – mondtam Kličnek – mám edosz taki uhorski kalap tom ma pozná Ilonka. [Nem jó, van egy olyan magyar kalapom, amelyikben megismer Ilonka.]

S így született meg, amint gyarmati kalapomat előkerestem, a Nr. 4. alatti kép.

Most értettem meg csak azon bámulatos zsenialitást, mellyel ez ember kevés idő alatt világhírré tett szert, s egyszersmind ebben találom meg a keresett ajándékot, melyet bizonyosan szívesen vesz, ha nem is azért, mert az én fizionomiám, hanem azért is, mert a világhírű Klič munkája. Valódi remek ez is. Hisz ha jól végignézi az árnyképeket, még a hangulatot és érzelmeket is leolvashatja az arcról, kivált ha fehér papírra teszi.

No de elég erről a tréfáról ennyi.

Pestre tegnap estefelé jöttem. A Pannóniában vagyok szállva, I. emelet 16-ik szám. Azonban ha csak szombaton ír, levelét ne ide, hanem Bálvány utca 7. szám alá, II. emelet, intézze, mivel, ha itt maradok Pesten, vasárnap odahurcolodom azon okból is, mert itt a Pannóniában éppen 100 Ft-ba kerülne egy hónapig a szállás, míg ellenben Vancsóné szíves volt ingyen ajánlani fel egy szobát, amit sehogy sem lehetett absztlágnoli. Én ugyan felkértem régebben Sándort, hogy fogadjon nekem itt fel egy hónapra szállást, s az meg is tette, és fogadott is

a balek két szörnyen elegáns szobát, hanem egy szál bútor sincs benne; azt mondja, hogy azt hitte, miszerint megházasodtam, s egy hónapig ott akarok lakni stb.

Tehát itt is a sok malőr! De még ez mind semmi, hanem ma reggel megégett a nachtkasznym, a kályhától megperzselődve lemállott róla a politura; a vendéglős zihér rajtam fogja akarni megvenni a szerencsétlen bútor árát.

Tehát abban állapodunk meg, hogy ha még szombaton reggel posta indulta előttem ír levelet, azt a Pannóniához címezze, ha addig nem írhat, akkor ne írjon sehova, míg nem értesítem. Mert három eset történhetik, amiről még nem vagyok határozott.

Vagy hamar kapok terminust, és akkor elmegyek Vancsóékhoz lakni addig, vagy Hajdúszoboszlóra.

Vagy egy hónap múlva kapom a terminust ti. decemberre – és akkor okvetlenül Hajdúszoboszlóra megyek.

Vagy február elejére kapom, és akkor visszamegyek Gyarmatra.

Elhatározásomról azonnal értesítem: holnapután reggel már megtudom. Mégpedig felfogva a körülményeket, ezentúl leveleit *poste restante* írom <...> M. E. Ö. betűk alatt. Így keresse a postán. Ílymódon aztán egészen titok marad a levelezés, Egész addig a pontig, míg tervemet végre nem hajtom. Legelső alkalommal előterjeszttem azt magának jóváhagyás végett. Azaz hogy már maga láthatatlanban elfogadta. Legfeljebb módosítani engedek rajta. Egyelőre csak annyit, hogy regényes dologra lehet elkészülve.

Ami a levelezést illeti, nekem az a nagy örömem, s azt a módot találtam fel, ha maga beleegyezik, hogy a gyarmati telegramnál minden napra utalványozok 120 szót egy hónapig, azt a 120 szót aztán tetszése szerint felhasználhatja naponként vagy egyszerre, vagy pláne négyszerre is. Így sokkal elviselhetőbbé válik nekem a maga távolléte. Az öreg telegrafistával könnyű elbánni, úgysem tud magyarul, nem érti meg a szöveget: de különben is jó egyetértésbe teheti magát vele, aztán közel laknak. A família meg észre sem veszi, hogy mi folytonosan együtt diskurálunk, mintha csak egy szobában volnánk. Értesítsen, kérem megteheti-e ezt? Vasárnap már kezdhetjük. Nem is fog sokba kerülni. Mert ilyen utalványozásnál tetemes az árleengedés. A Sándor sógora a magyarországi távirdák főnöke, s az megígérte nekem, hogy ezt a kedvezményt lehetőlcson teszi meg. Tehát az ára ne zsenirozza, mert amilyen fősvény, még megélem, hogy ezt hozza fel okul a megtagadásra. Én a táviratokat mindig idegen névre fogom küldeni: »T<okody>né« névre, maga úgy fogja azt elkérni az öreg telegrafistától.

Egyszóval, én csak beleegyezését óhajtom, a többire nézve, biztos lehet – kellő tekintettel viszonyaira – fogok intézkedni.

Mikor a levelet írom, beteg vagyok. Borzasztóan fáj a fejem. Még amióta itt vagyok, nem csináltam semmit.

Tegnap este lumpoltam. Ma délelőtt fel s alá szaladgáltam a városban. Egy egész cipőmbé került. Kutya kemény ez az aszfalt. Délután Vancsóéknál voltam, aztán

elmentünk Horváth Jenővel, Bérczy Marcsával, Vilmával és valami Pechata Endre nevű fogalmazóval a Népszínházba. Nagyon untam magam, mert már kezdtem rosszul lenni. Vancsóné kislánykájának himlője van: attól félek, hogy azt kaptam meg attól a kölyöktől, mert megsimogattam a fejét. Színház után <Hegedüssel> és a sógorával vacsoráztam a Beleznayban. Vacsora után még felhíttam H. Sándort szobámba, hogy a maga levelére megírja a borítékot meghagyásához képest.

Isten önnel, kis boglyas Ilonkám!

Oh, csak megsimíthatnám a haját fölfelé!!!

Kálmán

Pesten csütörtökön (nem tudom hányadika van) éjfélkor <Igaz! Innen írom Gyarmat legérdekesebb pletykáját.

Ma hallottam, hogy Farkas Károly elveszi Sztranyavszky Lujzát. – Béke hamvaik-ra!>

49.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1872. december 24.]

Kedves Ilonkám!

Mielőtt boldog karácsonyi ünnepeket kívánnék magának, még a reggeli közben elfecsegek magával egy kicsit. Éppen most látom elmenni az ablak alatt, a lila ruhában, mely olyan jól áll magának. Többi közt különösen azt akarom megírni, hogyha netalán soká találnék otthon maradni, írjon: mert most már semmi kedvem többé visszajönni – azért – mert Gyarmaton lenni és magát csak egy nap is nem látni, rám nézve legalább is szenvedhetetlen, márpedig magát látni minden nap, s kitenni olyan jeleneteknek, aminő a tegnap déli lehetett, legalább is kegyetlenség. Csak *látszólag* nem hatott rám a maga sorsa tegnap, de valóban igen elszomorított. Szklabonyán könnyebben elviselem, ha nem látom.

Különben maga ne vegye ezt valami nagyon szívére. Érezze magát egészen függetlennek, mert míg én szeretem, és maga is szeret, az is. Én pedig örökké szeretni fogom, s nincs többé semmi a világon, ami elválaszthasson. Én nem kívánom a maga szüleinek semmijét, azaz hogy nemcsak nem kívánom, hanem el sem fogadom: ez határozott föltételem volt és lesz is mindig: ezért is kombináltam az erőszakos utakat: még a vonzalmukat sem kívánom, csak annyiban, amennyiben ennek hiánya magát szomorítaná.

Én úgy bútorozom be a pesti szállásomat, hogy mikor abba maga belép, egyszerű, veres ruhájában, mindent megtaláljon benne.

Szegény Mari testvéremnek a menyasszonyi hozománya ha nem is oly fényes, mint aminőt én óhajtanék magának, de azért míg egyrészt meg vagyok győződve, hogy a nemes jelleme mindig tud korlátot szabni igényeinek, addig másrészt elfogja lelkemet a vallásos kegyelet kedves testvérem iránt, ha elgondolom, hogy annak, aminek ő éppen menyasszony korában történt halála miatt hasznát nem vehette, maga veszi hasznát, kit ő, tudom, legjobban szeretne, ha élne.

Vagy lehet-e magát nem szeretni?

Minél jobban ismerem, annál jobban. Mindennap látom kimagaslani jótulajdonságait, mikről tán maga sem tud semmit. Rettentő előnyösen változott meg.

Taval szép lány volt, eszes volt, jól tudott affektálni, és azt mondta, hogy szeret – azért szerettem.

Ma már azért szeretem, mert őszinte, mert gyöngéd, odaadó, jó, büszke, de amellet szerény is; az már egészen kiesett a számításból, hogy eszes-e, szép-e?

Az előbbit már észre sem veszem soha, az utóbbit csak néha.

De ha büszke is, én irányomban, tudom, nem lesz az. Nem veszi rossz néven, hogy ezt a fentebbi dolgot szellőztetem.

Maga még gyermek ahhoz, hogy az életet ösmerje; mindig is olyan körben volt, ahol azt meg nem ösmerhette, mert az apja is, az anyja is semmi egyéb, mint nagy gyermekek, akiknek fogalma sincs a »világ soráról«, tehát szükséges, hogy imitt-amott én magyarázgassam meg.

Ne vegye tehát sértésnek, mikor azt mondom, hogy az én testvérem hozománya elég lesz magának. Mert kívánom, hogy ne arra legyen büszke, hogy hány ezüstkanala meg cukortartója van. Én sem arra leszek büszke, hogy én magának mennyi ezüstkanalat adtam, míg maga egyet sem adott, hanem abban keresse a büszkeséget, hogy [az] ezüstkanalakat sohasem számítottuk.

...Különben ez az ezüstkanál história csak erről a pakfon kanálról jutott eszembe, amelyikkel a kávéit iszom.

Isten áldja meg.

M. K.

[Balassagyarmat, 1872.] Dec. 24. szerda reggel 10 óra

50.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Balassagyarmat, 1872. december vége]

Kedves szép Ilonkám!

Legyen olyan jó, küldje el nekem Bobokot, aki, mint hallom, önöknél van. Nagy szükségem van rá. – A Bolygó zsidó 4-ik kötetét nem találom: majd megkeresem, és akkor elküldöm együtt a többivel. Hol látom holnap?

A többire nézve pedig kívánok jóéjszakát. No, az enyém, hála istennek, rövid lesz. A fiúk hozzám jönnek egy óra múlva <inni> lumpolni.

Én az ön egészségére fogok inni. Tehát elhiheti, hogy berúgok.

M. K.

51.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1873. január]

Kedves Ilonám!

<Balás> nincs itthon – hát kissé el vagyok foglalva. Ez az oka, hogy előbb nem válaszoltam levelére. Aztán álmos is vagyok. Alig aludtam két órát. A fiúk nagyon sokáig voltak itt. Ön azonban téved, ha azt hiszi, hogy valami briliánsan mulattam. Nagyon felizgatott egy velem tegnap este történt kaland, mely csodálatosságánál fogva beillik az »Ezeregy éjszakába«. Azaz, hogy még oda is hihetetlen. Kár, hogy megzavarta a folytatását Bobok közbenjötte, s kétszeresen kár, hogy »senkinek« sem mondhatom el, pedig annak rejtélyes szálait ön hamarabb ki tudná gombolyítani.

Két és három óra közt ne menjenek a postára. Hideg van.

Ha <nagysádot> az megörvendezteti, hogy a házukhoz járjak, és ha kívánja tőlem – akkor természetes dolog, hogy oda is elmegyek. Tudok is én magának sokáig ellentmondani! Én csakis azt kívántam, hogy mentsen fel attól – és nagy örömmre szolgált volna, ha ön azt mondotta volna: »magának igaza van – ne jöjjön többé. Én úgyis szeretni fogom«. Akkor én százszor büszkébb lettem volna önre, mint most. Mert akkor tudtam volna, hogy *azért szeret*, mert becsül – most pedig talán azért becsül, mert talán szeret.

Egyébiránt ön másképp akarja. Boldogságára apellál, s az nekem elég. Ha önnek abban telik boldogsága, hogy látja ezt az én makacs fejemet mindennap egy óráig megalázva – én tartozom azzal magának. Maga megérdemli azt tőlem.

És ezzel befejeztük ezt a tárgyat. Most már hagyjuk pihenni örökösen, s beszéljünk másról.

Estefelé elmegyek magukhoz, amikor reménylem, lesz elég beszélőnivaló pletyka, amit a tegnapi vénasszonyok ott hagytak.

Addig is isten áldja meg, kedves Ilonkám

Mikszáth Kálmán

52.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1873. március]

Imádott »pöhölykém«[!]

Tegnap nagy sietségemben írtam néhány sort – de azt nem szabad válasznak tekintenem a maga kedves levelére, mivel most több időm van, bővebben írok viszonyaimról.

Elvagyok. Csakhogy szörnyű magas tónusból kezdtem az életet. A Dárius kincse sem lenne elég. Némely nap 40 ftomba is kerül, márpedig 1200 ft nem adja, de még 2400 sem azon esetre, mikor fogalmazó leszek. Az tehát kétségbevonhatatlan tény, hogy nekem 2400 ft meg sem kottyan. Majd agyonbúsulom magam efeletti gondolkozásban. Igaz, hogy amint írói nevem gyarapodni fog, aszerint fog szaporodni a jövedelem is. De hol van az még? Az ördög győzi azt várni. Aztán lusta vagyok, otthon, a szálláson nem bírok megmaradni, hogy dolgoznék. A Magyarország s[!] Nagyvilág 1200 ftot ad csak, az igaz, hogy ezért alig vagyok elfoglalva havonként 4 napig s így összesen 48 napig egy évben, minélfogva 25 ft fizetésem van egy olyan napra, amelyen dolgozom; – miből kitetszik, hogyha mindig dolgoznék (azaz már ha lenne is kinek) akkor 8875 ft fix jövedelem lenne egy évben, amiből mágnásosan megélnék. Hanem hát ez csak úgy papirosan van kiszámítva és a valóságban chiméra. Egyébiránt is a minisztériumnál egész délelőtteim igénybe lesznek véve, s így ezen kívül irodalmi foglalkozásokra csak néhány órát szánhatnék naponként – már ti. ha otthon bírnék maradni. Aztán, ha van is némi jövedelme az embernek az irodalomból, éppen annyi a kiadása is ahhoz aránylag. Ma például megvacsorálnék 3 ftért, még mulatnék is mellé... de mivel az írói egyletnek tetszik Matejkó, ma ide érkező festész tiszteletére este költséges bankettet rendezni, abban már most részt muszáj venni, s úszni a többi hazienda firmával a bolondériák hosszú során keresztül.

Soha életemben nem szerettem volna úgy gazdag lenni, mint most, hogy magának jólétet teremtsék. Eddig semmire sem becsültem a pénzt – az igaz, hogy most sem becsülöm –, hanem azért mégis szeretném a nagy vagyon.

Egyrésztől reményelem, hogyha maga itt lenne, én mindig itthon volnék, nem járnék a fiúkkal, otthon találnám minden örömemet. <Nem adnék Bunkónak 30 ftot.> És hogy maga is olyan lenne. Nem vágyódna a világ hiúságai után, és hogy akkor bőven elég lenne célszerű felosztás mellett 2400 forint is. De hátha nem! Mert lássa, az emberi természet olyan makacs, hogy nem hagy változtatni magán semmit. Bennem is megvan az az emberi hiba, hogy szeretek úr lenni. De én le

tudok mondani arról, és boldog lenni a maga kedvéért. Azt tudom, hogy maga is le tud arról mondani az én kedvemért, de tud-e boldog lenni?

Ez a főkérdés: melyre nem tudok biztató feleletet adni magamnak. Mert azt vegye tekintetbe, hogy ez nem Gyarmat faluja, sem nem Mohora, ahol kétezer forinttal még fényt is lehet produkálni. Ez itt annyira kevés, hogy magamnak az eddigi számításom szerint félévre sem elég. Hát hogy lesz ez elég kettőnknek?

Erre maga zihér azt fogja mondani: »Istenem; istenem! hát tudom is én?« Mintha hallanám.

Csak hogy ez az egy kérdés olyan, amire én is csak annyit tudok mondani, hogy <hogyan> »tudom is én«.

Ennek a kérdésnek találgatásánál pedig csak nem maradhatunk örökké – mert egyszer aztán addig talál tartani, hogy szépen »elfelejtjük« egymást.

Amiből korántsem lenne oly baj, mintha nem felejtethetnénk el egymást, és mégsem lehetnénk egymáséi, vagyoni sanyarúság miatt.

Értsen meg kérem jól, hogy mit írok.

Ez nem annyit jelent, hogy nem szeretem, hanem annyit, hogy milyen jó volna, ha nem szeretnénk egymást. Maga férjhez menne valami falusi földesúrhoz, és jó lenne, én pedig elvennék valami pesti burger lányt, és az is jó lenne.

Hanem hát a »lennie« nem ér semmit. Azt kell venni, ami »van«. A nagy szerencsétlenség megtörtént, hogy éppen mi ketten szeretnénk meg egymást, akiknek mindkettőnknek az lett volna a sorja, hogy az egyiket elvegye valami jómódú ember, a másik meg elvegyen valami jómódú lányt.

Azonban, mint mondom, ez nem így van történőbe, mégpedig annyira nem így van, hogy ha mostani gondolkozásom mellett megkínálnának a világ legszebb és leggazdagabb hercegasszonyával, még az sem kellene. Meglehet, hogy egy fél év múlva már én sem gondolkodom így. De most így gondolkodom.

És az nagy szerencsétlenség.

Nem azért, mert elszalasztom a nem létező hercegasszonyt, hanem azért, mert az eszemnek a fele mindig magánál van: először, írni nem tudok, eszmeköröm mindig magával foglalkozik, olyan vagyok, mint a másüvé átültetett fa, megszokni nem bírok ide, mindig úgy látszik, hogy én nem vagyok itt otthon. Egyszóval annak dacára is, hogy itt igen jól mulatok, tulajdonképpen boldog mégsem vagyok. Azért is elegyedem holmi költséges szórakozásokba, nem fájdalomból, hanem unalomból: nem fájdalom az, amit maga után érzek, hanem annál rosszabb, unalom és blazirtság minden iránt; kedélyem nyomott és nem ömlik el rajta az a nyugalom, mely megfűszerezi az ember életét.

Lássa, ez más brandzsú [!] embernek semmi, de írónak szörnyű nagy baj, mert kedélye kihat műveire.

...Ha én nem tudnám azt, hogy van valaki, akit én szeretek, s aki szinte szeret engem, akkor találnék én másnemű nemes élvezeteket, lányokban, művészetekben, ami lebilincselne, ami jótékonyan hatna rám, ami felrázná szellememet...

De most, most nekem minden hiábavalóság, ami nem emlékeztet magára. Ami pedig magára emlékeztet, az mind szomorít, lever...

Ezért írtam én fentebb azt a kifejezést, hogy az kisebb baj lenne, ha elfelejtenénk egymást, mintha kedvezőtlen anyagi viszonyok miatt nem lehetnénk egymáséi.

Mert ez a bizonytalanság megöli az emberben a szellemet. És az nagy csapás.

Ugye igazam van?

Azért azonban a világért sem kívánom, hogy feledjen el és ne szeressen, mert az rám nézve is borzasztó lenne, én azt csak úgy értem, hogy ha egy reggel felébrednénk és nem tudnánk egymásról semmit. Vagy ha egy nap szeretnénk bele mindenikünk másba... Úgyhogy az nekünk nem fájna semmit, hogy elhagytuk egymást.

Most pedig befejezem levelem komoly részét, melyre nézve elvárom válaszát, mielőtt Gyarmatra mennék. Én nyíltan, őszintén írtam meg mindent, amint kellett, elvárom, hogy maga is nyíltan, őszintén válaszoljon. Nincs is annak semmi értelme, hogy egymás előtt utógondolatokat rejtegezzünk. Azok elvisznek messze a céltól. Írja meg maga is, hogy mint akarja. <Az olyan frázis nem ér semmit és csak kigúnyol (?), hogy »életem a maga kezében van, tegyen amit akar«.>

Akarom, hogy magának is legyen véleménye és akarata, amit kimond és amihez én lehetőleg alkalmazom magamat.

Hátha én <is> azt mondom: »életem a maga kezében van, tegyen amit akar vele« akkor az én életem megpenészedik a maga kezeiben és a magáé az enyémben, mert ott a mi kezeinkben ugyancsak nincsen semmi, legfeljebb Telekigyzás a körmöcskéi alatt. (Richtig! csókolom mind a két kezén a nagy ujjjakat.)

Gondoljon az eshetőségekre, s ha maga elhatározta magát <minden> komolyan, megmászhatatlanul, tekintetbe véve mindazt, amit megírtam, hogy az én feleségem legyen, akkor írja azt meg, kimerítő részletességgel fejtegetve, mennyiben forognak fenn akadályok sat.

Az igaz, hogy lányoknak zsenant dolog ilyenről írni őszintén, de nem azért szeretem-e én magát, hogy különbnek vagy bátrabbnak, elhatározottabbnak tartom a többiekénél!

Levelét elvárom posta fordultával.

M.K.

<Boboknak tegnap válaszoltam: küldtem neki ócska kesztyűket s a többi közt magának is egy levelet, melyet ő már alkalmasint átadott.

<Tiniről> kérdezősködik. Megvan ő is. Most pompás barátságban élünk. A »német színházba« járok vele esténként. Ez is csak valami; hanem az meg nagyobb dolog, hogy Szentiványi, aki sehonnan se tud elmaradni mellőlem, szinte a német színházba jár: holott egy szót sem ért németül.

Tegnapelőtt Tinit elkísértük ketten a fotografhoz, ott aztán anyja tudta nélkül azt a juxot csináltuk...> [Folytatása nem került elő.]

53.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1873. március 14. után]

[Megszólítás nélkül]

Eddig az volt a tervem, hogy március 14-én lejövök Pestről, miután a vizsgát letettem, úgyhogy a szülei nem tudják meg, magával találkozom az utcán, felültetem egy arra készen álló kocsiba, aztán elviszem Szentpéterre, ott megesküdtem a pap, aki rokonom – 5 óra alatt megjárjuk ezt az utat. Magát visszahozom, s itthon hagyom vagy két hétig, míg Pesten berendezem a szállásomat. Itthon azt fogták volna hinni, hogy Jeszenszky Józsiéknál volt, a valót semmi esetre sem gyanítanák, mert az én Gyarmaton létemet nem tudnák. Maga aztán lassankint vallogatva volna ki...

Azonban meggyőződtem róla, hogy a protestánsoknál ez egészen kivihetetlen: mert az alispán adja a dispenzációt: mégpedig mindig a *szülők beleegyezésével*.

Egy út volna azt elérni, csakhogy az nagyon rizikó, <az apja nevében kiállítani a beleegyezést, aki később megtudva a dolgot, semmi esetre sem perelne be érte, csakhogy ez mégis veszedelem vállalat, s könnyen érvénytelenné tenné a házasságot. Még egy másik mód is van> tudniillik kitérni katolikusnak, de ezzel azért volna bajos boldogulni, mert ez a kitérés egészen nyilvánosan megy, s ha csak pengetni kezdenénk is, mindjárt kiszivárogná az ilyen kisvárosban.

Egyszóval a legutóbbi napokban meggyőződtem arról, hogy minden ilyen história teljes lehetetlenség, mivel protestánsok vagyunk.

Tehát nem maradt egyéb hátra, mint valahogy kicsikarni szüleiktől a beleegyezést: mégpedig úgy, hogy az az én büszkeségemet ne sértse.

És ez iszonyú nehéz feladat.

Én magam a legutolsó időben majdnem függetlenné tettem magamat az én szüleimtől, s <ismeretes kalandom folytán> bizonyosan csak örülni fognak ennek; különben is semmi szükségem beleegyezésükre...

Maga legjobban ösmer, tudja azt is, hogy milyen viszonyban vagyok, mely álláspontot foglalok el szüleivel szemben. Nevetséges volna, ha még tovább is megmaradnánk abban a helyzetben, hogy még csak nem is találkozhatunk egymással. Ha ez a helyzet megmarad, maga soha nem lehet az enyém: mert én olyan természetű vagyok, hogy én a maga anyjához nem intéznék egy kérést – inkább meghalnék, se az apjához. Inkább törni, mint hajolni. Az agyvelőm ég arra a gondolatra, hogy magát úgy, kegyelemképpen adják hozzám ők. Éppen ők, akik

annyi ezerféleképpen bántottak már meg, a bántalom mindenféle nemével, s amit én mind eltűrtem maga kedvéért. Hisz az egy fokenkénti demoralizáció. Látni magamat naponként lenézelve, anélkül, hogy azt valaha keserűen megtorolhas-
sam.

Nem! Maga téved. Én már nem mondom többé soha, hogy »isten önnel, többé nem találkozunk«. Ha vissza tudtam térni Pestről, hogy egy félévet haszontalanul elpocsékoljak életemből a maga kedvéért akkor, mikor ezen félévet magamra nézve oly hasznosan érvényesíthettem volna! Hol állnék én már most, ha maga nem lett volna!! Mondom, ha már ennyit megtettem, azt többé nem mondom, egészen az utolsó napig.

De addig maga is tegyen valamit. Mert ha el hagyjuk az időt veszni azzal, hogy ugyan néha összejövünk, s ott egymásra nézünk, akkor ott fogunk állni az utolsó napon is, ahol ma. Azaz sehol.

S ha egyszer elválunk, ki tudja, összehoz-e már a sors. A szívek hűlnek a távol-
ban.

Egyszóval, nem beszélek sokat, mert nem akaródzik sokat írni, röviden csak annyit, hogy azt kívánom magától, miszerint mondja meg határozottan a szüleiknek, <miszerint> hogy engem szeret... hogy magának hiába beszélnek a fülébe akármit, hogyha boldoggá akarják tenni, akkor ne ellenezzék...

<...> Különben az mindegy, akármilyen módon... de fokozatosan ebben az irány-
ban haladjon, folytonos következetességgel – mert különben nehezen érünk
célt...

[Aláírás nélkül]

54.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, Mart. 22. 1873.]

Kedves Mimikém!

Nem érek rá hosszabb levelet írni, ezt is a Bibi levelében küldöm. Mindkét levelét megkaptam. No, annak örülök, hogy még nem felejtett el. Hanem azt meg sajnálom, hogy köhög és unja magát. Igyon bodza-teát és olvassa a Nibelungok harcát ellene: az egyik nagyon jó, a másik nagyon érdekes.

[A névjegy túlfeloldalán nyomtatva:] Mikszáth Kálmán

55.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Hajdúszoboszló 1873. április 11.]

Kedves Ilonám!

Nagy örömmel írhatom magának, hogy már ezentúl nem leszünk szegények. Rájöttem, miként gazdagodhatunk meg. Tegnap ugyanis a következő feliratot láttam több debreceni bolton: *100 arany egy poloskáért!!!*

Mindjárt eszembe jutott, hogy megírom magának, hogy fogdosson össze egy skatulya poloskát és hozza el. Itt eladjuk drágán...

Tegnap a színházban is voltam. A »Fekete orvost« adták. Szép darab. Csupa bugris civis volt a publikum, s én valódi bámulat tárgya voltam civilizált szabású öltözetemben. Furcsa nép ez az alföldi. Egész élvezettel lesem el szokásait. Báratságos, eszes, de mégis parasztos. Fő jellemvonása a gyors ismerkedés. Még alig jöttem két-három napja Szoboszlóra, és máris tökéletesen ismerős vagyok az itteni családokkal. Van egypár szép leány is: Fogtői Vilma, Lente Lenke, különösen pedig Munkácsi Ilonka. Tegnap Debrecenben felkerestem közös ismerősünket, *Tersztyánszky Tónit* is. A mai déli vonattal visszalátogatott, és jelenleg, midőn e sorokat írom, itt alussza délutáni álmát a szobámban a díványon, ábrándozva a szoboszlói leányokról, kikkel rövid ismeretség után ma velem együtt sétált ezelőtt egy órával a temető felé. Kifecsegte előtűk a zsvány, hogy már otthon, Nógrádban egy gyönyörűséges szép menyasszonyom van (már ti. maga), s ezzel elrontotta a renoméját egészen. A levél végére majd felköltöm őt is, hadd írjon néhány sort...

De íme kezdi már kinyitogatni öreg szemeit... fülét félálmában megrázza... felébredett.

Isten önnel hát a legközelebbi alkal[o]mig, midőn ismét írhatok...

Kálmán

56.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Debrecen, 1873. április 12.]

Kedves Ilonka!

Ma megint berándultam Debrecenbe, s miután a vonatról elkéstem, itt hálok a »Telegdi« szállodában, nem mehetvén át »Szoboszlóra«, hol még holnap megnézem a »bált«, melyet a hajdú kisasszonyok hírhedt csárdása tesz előttem némileg eseményné, melynek érdekeltséggel nézek elébe, mielőtt kedves rokonaimat itthagynám.

Erdély fővárosát, Kolozsvárt is szándékoztam Nagyvárad megérítésével egy füst alatt megnézni, de kifogyván az időből, miután legfeljebb jövő szerdán okvetlenül Pesten kell lennem, ezt az utat más időkre halasztom. Holnapután reggel már pozitíve hazautazom. Értem haza – Pestre. Ez tehát utolsó levelem, melyet tőlem kap az – Alföldről.

Tegnap Szoboszlóról írtam néhány sort: nem tudom, megkapta-e? Bocsássa meg, hogy eddig még nem írtam választ, méltót a maga legutóbbi leveléhez, melyben olyan élethíven írja le az igazi szerelmet, hogy eltekintve attól a haszon-talan önzéstől, mely annak értékét és kedvességét előttem azon szempontból növeli meg a kellőnél tízszeresen, mert rám vonatkozik – mondom, eltekintve ettől –, egész bámulattal voltam eltelve maga iránt.

Ha soha nem szerettem volna is – most egyszerre imádnám, én, aki nem imádok senkit és semmit.

Nem vitatom most már, helyes irány-e az, amelyben maga elindult, megállja-e helyét a maga okoskodása a logikával szemben, nem-e volt hiba az az elhamarkodás, mely egész jövője felett dönt; lehet, hogy rossz volt az irány, bolond volt a logika és hiba volt, amit tett – hanem azért ez az irány mégis költői, ez az okoskodás magasztos, ez a hiba pedig csak azért nem erény, mert nagyobb annál, mert ez olyan hiba, mely a tökéletesség eszményképe.

Nincs oka, hogy magát ezért valaha szégyenelje... ha Moltke volnék, szeretnék Mauks Ilona lenni; még ilyen tökéletesen meg nem hódított senki senkit – mint maga, kedves pöhölykém, engem.

Most már egészen el vagyok bolondulva maga után: az a levele olyan volt, mint otthon a Baryú Tera piszkafája, mely a boldog emlékü vaskályhában, melynél annyiszor fájlaltattuk készakarva a fejünket – a hamvadni látszó parázst lobogó lángga piszkálja fel.

Én most már többet érzek maga iránt, mint amennyit közönségesen szokás a mai világban. <Még Marcsát sem szerettem ennyire soha>. Hanem azért *magamat* úgy látszik, mégis jobban szeretem még. Mert ha magát jobban szeretném, mint *magamat*, okvetlenül azt tanácsolnám, hogy »bolond világot élünk, kedves Mimikém, legokosabban teszi, ha férjhez megy ahhoz az 1200 holdas vén úrhoz«. De már én ezt mégis csak nem tanácsolom. Bocsássa hát meg nekem, hogy »ennyire« nem tudom szeretni. Bizony nem is vagyok én magának jó embere. Hiába képzelődik.

Midőn jelen levelem írásához fogtam, az a szándék vezérelt, hogy megírok magának némely dolgokat, miket okvetlenül szükséges, s miket már régen meg kellett volna írnom Szoboszlón, de ott az teljes lehetetlen volt, mivel rokonaim nyárspolgáriás udvariassága reggeltől késő éjjéléig sohasem hagyott magamra, bármint szerettem volna napközben is kimenekülve a célra nem vezető üres atyafiságos diskurzus tömkelegéből, gondolataimban magával foglalkozni, annál is inkább, mert a viharos pesti élet sajátosságaihoz az is tartozik, hogy sohasem érek rá semmire. Ott néha képes vagyok magát is elfelejteni – egypár órára.

Azonban bármiképp szeretnék is magával még némelyekről beszélni, mégsem teszem, mert most látom, hogy annyi sok a mondanivalóm, miszerint bolondság volna belekezdeni; szükséges értekezni valóim ugyan nem olyan fontosak, hogy a részben kíváncsiságát megérdemeljék – de azért juttassa mégis eszembe, mikor Gyarmatra megyek.

Ennek kapcsában megérintem, hogy arra a tapasztalatra jöttem rá, miszerint a levelek sohasem pótolhatják még némileg sem a beszélgetést: mivel a másik fél által illető helyeken nem tehetők meg a netalán szükséges kérdések a tárgy megvilágítására, s amit egynéhány kifejezéssel el lehet végezni szóval, azt levélben száz lapon kellene némely esetekben az arányosság tekintetéből tárgyalni.

Minthogy ezek az én históriáim ilyenek – hát én bizony nem írok a maga kedvéért sem 100 lapot 4 oldalra.

Most pedig, »miutánd« csak azt ígértem meg magának otthon, hogy ha »elme-
gyek«, minden héten írok egy két lapos (nem két darab lapos) levelet – a harmadik lapon ezeknél fogva debreceni dialektussal diskurálok magával, miután azt már kezdem elsajátítani.

Haót – kedves Ilonkoám!

Ez »ittend« a »külöms« »nípsíg«! Az »ezerkítszáz« »köteles« (holdas) úr »darucba« jár és maga szántja a »jószágot« (földet). Tersztyánszky Tóni, kit ma ismét megkerestem a Tisza banknál, a feltámadási pompánál, ismeretes szokásánál fogva megcsipkedte egy fekete pruszlis Matildjok-féle ábrázatú szolgálónak kréta-színű, debrecenietlen ábrázatjait.

– Kicsoda maga lellem? Hol lakik? Én szerelmes vagyok magába. De nagyon szerelmes vagyok. Érti? Nagyon...

– Kell a pokol fenekinek a nemzetes úr! – agyarkodék vissza az ős kálvinista ivadék. – Mit akar kigyelmed? Nos, osztand? Hol lakom, ki vagyok?... A Péterfia

utcában lakom, s Fekete Kata vagyok, Fekete Márton fiskális apámuram középső leánya. Kinek mi gondja rá?

Ilyen itt a világ. A férfinem elég csinos: úr ugyan nincs, sem mívelt ember, csak más megyékből származott. A nők között pedig pláne egész Debrecenben eddig csak egy tűrhető arcot láttam. Valódi klenódium a rótságban némely itteni asszony. De ez azért T. barátunkat egy cseppet sem zsenirozza, hogy örülésig szerelmes ne legyen egy-egy formájából kifordult asszonyi pofába. Nem győzött eléggé szidni blazirtságomért. (Gondolom, ilyesvalamit telegrafiroztam is magának estefelé, mert éppen a telegrami hivatal ablakaiból, melyek az országútra nyílnak, néztük a processziós nőket, mivel itt is van egy távirdai főnök barátom, Simonffy Emil, akit ott felkerestem).

Luxust nem látni sehol. Az úri rend sem cifrálkodó, úgyhogy a templomban egész feltűnést okoztam, hogy tiszta mandzsettám és kesztyűim voltak.

Jó éjszakát! Isten önnel! Jövő leveletem már Pestről fogja kapni.

Kálmán

U.i. Nem vagyok ugyan buzgó keresztény, de azért ma én is elmondtam egy hat szóból álló imádságot az öreg református templomban – magáért. <Azaz, hogy csak úgy familiárisan szóba elegyedtem az éggel, kérve az Úristent, hogy bocsássa meg annak az én rossz llonkámnak, hogy nem hisz benne...>

És az Úr Isten alkalmasint meg is hallgatott, mert mindjárt rá öt percre megengedte valami gazembernek, kilopni zsebemből a szivarszívómat. Mintha mondta volna:

»Törődöm is én a te llonkáddal«. Arra való Doktor Bogdán meg te! Elég gondom van nekem a Krisztust feltámasztani. Az se tréfa!

No, a Krisztus azután a jó debreceniek épülésére fel is támadt – hanem az én szivarszívóm nem támad fel többé.

Miután azonban tetejébe rá még írivaló gondolatom sem támad többé – tehát befejezem a levelet, és lefekszem, hogy ismét magával foglalkozzam álmomban.

Csókolom aranyos pöhölykém sokszor!

Írjon, ha nem írt még! – (Pestre).

57.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Ercsi, 1873. május 2.]

Kedves Ilonka kisasszony!

A fene vigye el az ilyen malórt! Ön zihert azt hitte, hogy lustaságom miatt nem keltem fel, miszerint ígéretem szerint, [!] Vácig kísérem el. Azonban ez nem áll; mivel éppen az volt a bajom, hogy felkeltem s egy német kocsisra bízta magam, hogy vigyen, de szélsébesen, a Bécsbe menő hajóhoz: éppen akkor értünk oda, mikor utolsót csengettek... hirtelen beugrottam minden jegy nélkül... a hajó azon mommában [!] elindult és levitt szépen Ercsig, ami egészen itt az alföldön van. Ígértem én azután mindenfélét a kapitánynak, hogy tegyen ki, mert még Pesten vettem észre, de nem hallgatott rám.

Most itt kell lennem esti öt óráig: amiből két nagy baj keletkezett.

Az első az, hogy ma délután 6-kor okvetlenül Pesten kellene lennem, mert égető dolgaim vannak – és nem lehetek ott csak 9-kor: a második az, hogy a tegnapi esti postával nemcsak a maga, de anyám egy levelét is vettem; amelyben sürgetve kér hazamenni.

A harmadik nagy baj pedig az, hogy magával nem beszélhettem tegnap – s hogy valószínűleg többé már nem is fogok.

Ezt akartam magának elmondani, ezért csikartam ki a színházba menetelt is – de azután a hajóra hagytam, Ott nem lehetett beszélni ilyenekről.

Kedves jó Ilonkám! Én megígértem a szüleinek per mopsz, hogy többé soha ebben az életben nem járok maga után. Tudtam, hogy <am, hogy> ezzel üdvömről, mennyországomról, minden boldogságomról lemondtam, és mégis megtettem. Úgy kikeresték azt a percet, amikor nagylelkű tudok lenni *ellenségeim iránt* is. Bobok ígértette meg velem. Azután a hajón anyjának is megígértem. Csak azt kértem ki, hogy még egy napig láthassam. Az volt a tegnapi nap. Az utolsó nap és felvonás.

...Ne desperáljon emiatt, így kellett annak történni: higgye meg, még így sokkal jobb, mintha abban az örökös ingadozásban tévelyegnénk. Mit ér az? Ha tegnap önben több erélyt, több akaratot, több szerelmet tapasztaltam volna, akkor még visszavontam volna szavamat – és megmondtam volna, hogy amit a természet törvényei összekötnek – azt a láncot én nem tépem szét. De ez önben hiányzik....

De különben hova visz ilyen élet? Diáknak való szerelem az, ha bujkálni kell. És azt így vigye az ember a végtelenségig. Ha tudnám, hogy egy évig tart, bevárnám

– ha tudnám, hogy négy évig tart, még akkor is bevárnám... de az már az örökkévalóságig tart, mert én ugyan sohasem megyek a magok házához, hacsak nem hínak, hacsak édesapja valaha meg nem kérlel – s hogy ő meg nem kérlel, az bizonyos Nem is lenne tőle férfias.

Így állván a dolgok, nekem illik lenni okosabbnak.

Én belátom azt, hogy ahogy a körülmények állanak, két okból nőm nem lehet:

1) mert nem adják ide – s

2) mert az erőszakhoz nyúlni nem vagyunk eléggé bátrak: ön nem az.

Miután tehát nőül nem vehetem, s ha mégis céltalanul folytatom a nekem annyira édes viszonyt, tudom, hogy pillanatnyira talán boldoggá teszem magamat is, és meglehet talán magát is – de a jövőre nézve okvetlenül szerencsétlenné teszem.

Ön olyan önfeláldozó volt irántam sokszor, hogy a csodáig ragadott el a bámulat, én is az akartam lenni ezzel a lépésemmel. Nagyon fáj ez nekem. S inkább írnám milliószor a saját halálítéletemet. Szomorú emlékű nekem Ercsi.

Jókai valaha innen kérte meg feleségét, akit szeretett.

No, én 25 évvel rá innen kérem meg – megfordítva – magát. Milyen szeszélyes a sors.

Tehát isten önnel! Mihelyt Pesten dolgomat intézem, rögtön sietve megyek; mivel rá, ahogy Pestre jöttem, rögtön orvos-nagybátyám jött oda, aki Gyulát akarja rendbeszedni, és elvinni Breznóbányára.

Gyarmaton természetesen most már nem találkozunk. A boldogsága így kívánja. S én részemről ünnepélyes becsületszavamra ígérem, hogy sem szóval, sem tettel sohasem iparkodom önnel találkozni mindaddig, míg férjhez nem megy, vagy míg én nem házasodom meg – (felhagyom azonban magam számára azt a klauzulát, hogy ha valami hirteleni változás jönne közbe – akkor nem állom sem ezen, sem másik ígéreteimet.)

Szörnyű az, hogy nekem így kell bűnhődnöm ártatlanul és éppen önmagam által.

De hát szinte könnyebben fogom magam érezni, ha megteszem a maga apjának a nyugalmáért és a maga anyjának a boldogságáért azt az áldozatot hogy megvágok attól, ami legdrágább kincsem volt. Hadd lássák, hogy mégis nemes szív dobogott bennem, mely tudott szenvedni azért, hogy mások boldogok lehessenek.

Mert lássa, kedves Ilonkám, én a maga szüleit, isten tudja, mint van az, mindig szerettem azért, hogy magát annyira szeretik.

Bobok olyan elevenen ecsetelte szomorúságukat, s annyira kért, olyan okokkal támogatta szavait, hogy csakugyan bekövetkezett az utolsó felvonás. Megadtam magamat. Valódi öngyilkosság.

<Egypár hét múlva elfelejti viszonyunkat a világ. Mondja ön, hogy vagyoni viszonyaim miatt szakított velem, mégpedig minél szélesebb körben, hogy szétterjedjen. Én vagy két hét múlva megkérem Tinit, a lapok közlik a hírt, hogy eljegyeztem a bájos és szellemdús Bolyky Tinit, és többet az ördög sem gondol arra, hogy

még az is igaz volt valaha, miszerint mi egymást szerettük. Május elején, hogyha a fürdő előbb nyílik meg, kimegyek Zsélybe, s ott megemlítem. Írnék a jó ismerősöknek és másoknak. S akkor aztán látja a tekintetes vidék, hogy mi tökéletesen elhidegültünk.

Hogy aztán én elveszem-e igazán Tinit, az már aztán a jövő dolga. De akár veszem, akár elmúlik ez a dolog is -> annyi áll, hogy én sohasem leszek boldogabbé. Életem azon perctől kezdve, amelyben ezen levélen az utolsó + vonást megírom, a hazáé – az irodalomnak és a hazának élek. Nincsen már nekem senkim többé. Most vagyok igazán árva. Amint a postáról visszajövök, elvitetem magam az Eötvös sírjára: és ott magáról fogok gondolkozni.

<Tininek Otrókócsy Mária elmondta őszintén viszonyunkat. Tegnap este egy aprehenzivus levelet találtam tőle, hogy két napja vagyok Pesten s mégsem láttak otthon. Vacsorára is várt. – A kedves nógrádi levelek most már Budai [!] postabélyeggel jönnek? Tehát maga ott volt tegnap – ugye? teszi hozzá, amit azért említetek, hogy ne írjon, kérem, többé a Bástya utcai szállásomra levelet, mert mindig Tini kapja kezébe. Holnap pedig szándékozom neki megmondani azt, hogy eddig, igaz, másba voltam szerelmes, de most, miután folytonosan hidegedtünk egymás iránt, én már felbontottam a viszonyt, s azontúl csak őt fogom szeretni.

Pedig dehogy fogom, dehogy!

Hiszen elvégre is szép lány, aztán van négyezer ft árendájuk a házukból, aztán ami a legfőbb, ő úgy látszik, szeret is egy kicsit, vágyait könnyen betöltheti, mert ő is nagyon egyszerű lány, s ha meg éppen képviselőné akar is lenni, hisz 4 vagy ötezer forint jövedelme van, könnyen kanyarítok magamnak a jó embereimmel valami magyar kerületet, amit a Tini dicsőségére ékes hallgatással képviselhesek.

Ez az én stratégikailag kimért jövődöm fotográfiája.>

Most beszéljünk magáról. A maga jövőjéről.

Oh, milyen maga, kedves Ilonám! Ha Isten volnék, ember szeretnék lenni, hogy feleségül vehessem. S ha akárki volnék az életben, nem mondanék le önről. Ha gazdag főrangú volna, nem esnék kétségbe – bele iparkodnék a miniszteri piros székbe, Mégsem mondanék le magáról. Ha királylány lenne, csinálnék forradalmat, hogy letaszítsam nagy hatalmáról. Egy szóval nem mondanék le soha. De szerencsétlenségemre Mikszáth Kálmán vagyok. S ez az egy ember az, akinek Mauks Ilonához nem szabad semmi közének lenni. Az a sok apró emberke, aki ott mozog maga körül, az mind szeretheti magát, kezét szoríthat magával, enyélget. Csak nekem nem szabad.

De igaz; én a jövőjéről akarok szólni, hagyjuk ezt már. Én részemről legalább három embert tudok, aki magát elvenni szeretné. S ha ezek a dolgok végére járnak, lesz tíz is: válogathat.

Eddig úgy vettem észre, hogy az a Sz<údy> [?] gyerek szereti magát végtelenül. Az jó módú fiú is. Menjen ahhoz. Válassza maga is azt a nemes életfeladatot, hogy boldoggá tegyen egy embert: vagy tegye boldoggá szüleit azzal, hogy egé-

szen az ő akaratjok szerint megy férjhez, ha már ők nem tudnak lenni olyanok, hogy szeszélyöket alárendelték volna a maga egyéni érzelmének. Legyen maga nemesebb. Nekem ön örökké ideálom marad. Az ön arca fog előttem állni, ha néha elgondolkozom. Ez az egy év egy örökkön örökké feltűnődőző felhőt festett a homlokomra. Rosszabb vagyok most, mint az őrlt. Sőt már tegnap is rosszabb voltam, mert mindig meg akartam ezt mondani, de nem volt elég lelkierőm. Az édesanyja azért szidott este engem, mert látta, hogy még semmit sem szóltam erről. Ez volt az a »megint rosszat forral«.

Mintha az rossz lenne, ha mi szerettük volna egymást, ha egymáséi és boldogok lettünk volna. Ha nem lettünk volna is gazdagok, de nagyon boldogok lettünk volna.

És most isten áldja meg, kedves jó Ilonkám! Nincs annyi papirosa a világnak, hogy tele nem írnam azzal a sok fájdalmas eszmével, ami tollam elé jön.

De minek az, ön tudja, hogy mennyire szerettem, ön láthatta tegnap is – mindég. Félig imádság, félig örület, félig láz volt az én szerelmem. Én is tudom, hogy mennyire szeretett. Szemrehányást egyikünk sem csinálhat a másiknak.

Azaz, hogy én senkire sem aprehendálok. [!]

A sors műve ez! Mint minden.

Ma, teszem azt, Vácra akartam menni (és pedig nagyon), magát elkísérni – és íme Ercsibe hozott a fátum.

Mauks Ilonát akartam elvenni mindig, és mégis <Bolyky Tini> [?] lesz a feleségem.

Már a sors ilyen nagy bolond. Gyarló embereket nem okozok. Ha a sors nem volna pártjukon, hát egyetlen egy ujjával mind hanyatt lökné.

Levelem azért nem írom poste restante, amint elhatároztuk, mert az is ígéretemhez tartozik, hogy semmi álutat nem veszek igénybe.

<Ezért kértem öntől a budai postaállomás mellett randevút is, hogy ezeket elmondjam.>

Ha írni akar, amit különben ne tegyen, mert csak szomorú, kínos perceket okoz magának is, nekem is, levelét Szklabonyára intézze, mert haza muszáj mennem, mihelyt itteni dolgomat elvégzem: este felolvasást tartok az írói körben: »A fotografiák regénye« cím alatt, holnap délelőtt <és 1/2 éjjel pedig <...> Jóskát.)

Három-négy hét múlva azonban hosszabb ideig leszek a zsélyi fürdőben, s így otthon is.

Boboknak legyen szíves megmondani, hogy a kérvény be van adva, hogy sűrögesse, s hogy hétfőn jöjjön ki Szklabonyára a hagyatékot felvenni, ha lehet: mert pénteknél tovább nem lehetek <tovább> otthon.

Még egyszer isten önnel!

Az fáj, hogy még egyszer, utoljára meg nem csókoltam.

<Isten>

Kálmán

58.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest,] Május 3. 873.

Kedves Ilonkám!

Tegnap Ercsiből írtam magának egy felette fontos levelet, de mivel azt azon okból, mert a posta nem volt egy és két óra között, mikor indultam, nyitva, csak a szolgálnak adtam át, hogy adja fel recepisre – valószínűleg meg sem kapja.

Mert a szolgálnak természetesen volt annyi esze, hogy a pénzen árpacukrot vett, a levelet pedig eldobta.

Ha nem kapta meg ezen levelet, tudósítson arról kérem hovaelőbb Szklabonyára, hogy az abban foglaltakat megírhassem még egyszer: ha megkapta, akkor természetesen ne tudósítson.

[A kettétépett levél másik darabja nincsen meg. A gyászkeretes papír szélén még néhány szótöredék olvasható:]... *hogy ezen utolsó... ha a másikat meg... ilyen...*

59.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat, 1873. május 6.]

Kedves Mimikém!

Az istenért, mért ír nekem ilyen borzasztó dolgokat? Már hogy halna meg maga. Hisz akkor maga engem örökké szerencsétlenné tenne. Azt pedig nem akarhatja, ha valaha szeretett! Mi lenne akkor belőlem? Egy megtestesült kétségbeesés, akit egy kioltott élet árnya üldöz. Egy valóságos Lear király! Aztán kim lenne nekem a nagy világon, akinek kedvéért meg lehet azt becsülni. Tudja, hogy csak magát szeretem, imádom, és egész életemnek az lesz a feladata, hogy magának örömet szerezsek, s hogy amennyi szenvedést okoztam most, amiért szeretett, épp annyi büszkeséggel gondoljon vissza egykor, hogy én szerettem. A feladat nehéz, de biztos vagyok a sikerről. Az ön szemei előtt akarok naggyá nőni... olyan naggyá, hogy belekápárazzanak azok, akik olyan nagyon kicsinynek hittek egy hét előtt... és mikor ez már mindegy lesz, akkor azt mondani: Lásd, buta népcsöcselék, a napot beboríthatják a felhők úgy, hogy semmi sem látszik belőle – de azért az mégis nap marad mindig, és világít nektek.

Engem elragad ez az eszme és visz odább, odább... már a szerelem csak másodrangú kérdés. De tulajdonképpen mégis érte történik minden... Mert minek nekem nagyság, dicsőség, hír, ha azt maga nem látja. Nem kell már akkor nekem semmi. A pénteki felolvasásom bravúrait szívesen átengedném magának egy mosolyáért: s mikor Szigligeti olvasta fel, amit »magáról írtam magának«, nem gyönyörködtetett az a hatás, hogy ez a sok szakember milyen gyönyörrel hallgatja, amit írtam, hanem az a gondolat lebegett előttem, hogy mint fogja maga a fejecskejét csóválni, hogy olyan élethíven leírtam.

Ami azt illeti, hogy ezt maga megteszi máskor, az mind jó és szép. Ezt az egy nyilatkozatát szeretem. De én előre tudom, hogy nem teszi meg, nincs ahhoz magának ereje. Kedvezőbb alkalom sohasem volt, s tán már nem is lesz soha. Azt eljátszotta akkor, midőn nem akart Budán maradni. Én hiszem, hogy maga tökéletesen meg van győződve, hogy megteszi, de azt is tudom, hogy mégsem teszi meg.

Hogy maga annyira volna kompromittálva, az nem áll: egy-két hét tökéletesen restaurálni fogja. Emiatt nem kell kétségbeesnie. Az csak a kislelkűek szokása. Isten ments attól!

Hogy lásson, az nem sokat ér, és semmiesetre sem okoz nyugalmat. Én csak egy napot kötöttem ki, és az is milyen izgatottá tett. Értem <úgy> múlt csütörtököt.

Mondom is Boboknak, hogy ne mondja, miszerint Gyarmaton vagyok. Különb, ha láthatnám, mégsem bírnék ellenállni a vágnak, hogy ne lássam, s ne beszélgessek magával. Életem felével cserélnék fel egypár percet, amit a maga körében tölthetnék. De ha nem lehet. Az sohasem történhet, hogy én magokhoz elmenjek: az nem lehet: randevút pedig sem kérnem, sem elfogadnom nem szabad. Ha úgy juthatok a maga bírásához, hogy erővel veszem, nem kérem senkitől – akkor boldog embernek tartom magam, s nem cserélek a királlyal sem – de másképp nem engedi a büszkeségem: – mert a maga apja azt üzente nekem Bobokkal, »hogy én ne bántsam az ő lányát«. Nekem természetesen nem kötelességem szót fogadni – de hogy neki valaha könyörögjek, azt nem tehetem. Ez ellen fellázad a természetem. De az <az>, hogy erővel magamévá tegyem, akár Gyarmaton, akár Marcalban, nem lehetséges a mai világban! Egyedül a budai alkalom kedvezett ennek a tervnek. Azt azonban maga, jóllehet megírtam, hogy vagy ez a mód, vagy egy sem – elejtette. Nem akart Budán maradni. Még csak a színházba sem akart eljönni. Abból azt vettem észre, hogy rossz plánumot csináltam, maga csak akkor szeret és addig, míg a szeszélye tartja, s merőben lehetetlen, hogy az enyém legyen. Egy szomorú lemondással, egy gondolattal keresztültörültem az egész tervet, s eltettem fiatalkori emlékeim közé bolondságnak.

Ha maga tud módot, olyan jót, mint aminőt elszalasztottunk, az természetes, hogy én megint megragadom azt. Hiszen tudja, hogy milyen nagyon imádom: de ha nem tud, akkor isten neki, ne szálljunk az istennel, a sorssal párbajra. Hanem nyugodjunk meg abban, hogy amint a sors elosztotta a kártyákat, úgy maradjanak; mert hiába: ebben a játékban ő volt az osztó.

(N. B. még azt is meg kell említenem, hogy Ágayné is Gmundenben van, s ő gondoskodott volna szállásról: ma már ott volnánk.)

Édesanyám benn van, de már haza készül – s én itt maradok, mert még holnap délelőtt dolgom van az ügyvédnél: este a színházba megyek: ha maguk is véletlenül eljönnek, üljön valahova a pad szélére, hogy beszélgethessünk.

Tegnap este is írtam volna: mert leveleit már tegnap kaptam, de nálam volt a szobámban vagy tíz darab ivó cimbora, emiatt lehetetlen volt: ma délelőtt sem lehetett, Gábor miatt nincs egy üres percem sem.

Örökké szerető

Kálmánja

60.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szklabonya, május 13. 1873.]

Kedves Ilonkám!

Dehogy állom meg, hogy magának ne írjak. Mikor ez tartozik a fő élvezeteim közé. Az arcképe nagyon szép, jól van találva. Valódi gyönyörűséget találok a nézésében.

Pestre holnap készülök. Mielőtt elhagynám a vidéket, még egyszer elbúcsúszom magától, aki oka, hogy olyan nehezen búcsúszom e vidéktől. Minél előbb jöjjön Budára. Tekintse bizonyosnak, hogy azt fogom írni két hét múlva, hogy minden rendben van, s úgy intézze a körülményeket már előlegesen is, hogy mindjárt feljöhessen. A levelet így fogom címezni *X úrnak, B. Gyarmat Poste restante*. Tervünk elbeszélésétől óvakodjék. D[raskóczy] iránt legyen előzékeny, ő már eddig is sokat árthatna. A keresztelő levelet, ha nagy veszedelemmel járna, ne szerezzé meg. Nem szükséges okvetetlenül. A házasság azért törvényes, ha a keresztelő levelet később mutatjuk is fel.

És most isten önnel, kedves Ilonkám, a boldogabb viszontlátásig. Még egyszer ajánlom az óvatosságot és titoktartást. Nelkában sem kell megbízni. Senkiben. Mert jegyezze meg, hogy ez a terv a legeslegutolsó. Ha nem sikerül, akkor visszavonhatatlanul elvesztünk egymás számára. Most minden kockára van téve... Hiszem, hogy az Isten is segíteni fog.

Mielőtt eljönne, égesse el minden leveletem, mert hihetőleg keresni fogják a viszony szárait szülei azokban. Bármily nehezére esik is azoktól megválni, tegye azt, hiszen azokra nincs szüksége, mert a levelek írója örökre a magáé lesz: aztán én tudom, miért mondom.

Anyámnak már felfedeztem az egész viszonyt, és a tervet is, ő örömet beleegyezett, s megígérte, hogy néhány nap múlva meglátogat Pesten.

Csókolom számtalanszor

Kálmán

61.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Balassagyarmat] Balassa [vendéglő] 12 óra éjféltkor
[1873. május 13/14 közötti éjjel]

Kedves imádott Mimikém!

Más papirosom nem lévén, ezen vagyok kénytelen megírni, hogy elmenetelem utolsó percéig is magára gondolok: imádom, bálványozom. Isten áldja meg, édes kedves pöhölykém: gondoljon arra, hogy én szeretem és igyekezzem rá érdemes maradni, hogy büszke lehessen magára, s visszavonhassam azt a kemény szót, hogy nem <...> becsülöm.

62.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1873. május 28. után]

Kedves Ilonám!

Telegramját csak ma kaptam, mivel – amint utolsó levelemből különben is értesült – a Pannoniából elmentem lakni a Zöldfa utcába »12 szám alatt«. A Pannónia-i lakás, azon okból, mert folytonosan ostromolva van az ember ismerősök által, nem lett volna nekünk alkalmas, ideiglenes lakásnak legjobb a margitszigeti hotel.

Miután telegramjában választ sürget 16-ikán írt levelére, melyben, mellesleg legyen mondva, semmit sem írt – ebből azt kell kikombinálnom, hogy maga körülményes értesítést kíván a körülményekről.

Hát a dolgok úgy állnak, hogy Székáccsal beszéltem: az azt mondta, hogy semmi sem lehet a dologból, mert szülei beleegyezés ugyan nem szükséges a házassághoz, de akkor szükséges a háromszori kihirdetés: éspedig nemcsak itt Pesten, hanem annak ott, az anyaegyházakban is meg kell történnie.

Erre azt mondtam, »hogya ehhez az eszközhöz lehetetlen nyúlnom«. Székács aztán előhozta a másik módot, hogy hozzunk dispencziót az alispántól, de ahhoz szükséges a szülei beleegyezés. Erre azt mondtam, hogy ehhez az eszközhöz »még lehetetlenebb nyúlnom«.

Pedig már nincs több mód.

Beláttam a lehetetlenséget, és végképp lemondtam magáról. Szidtam az egész vallást, az egyházjogot, fenyegettem Székácsot, hogy áttérünk a zsidó vallásra; erre azt mondta: »Tessék! Minden vallásban ezek a kellékei a házasságnak«.

Eszerint adieu, Ilona – gondoltam magamban. Mégis szomorú dolog, hogy én igazgatom a sorsot novelláimban. Ilonka nem lesz az Aladáré. Mégis kár volt feleségül nem venni legalább elméletben.

Midőn ebbeli bánatomban elkeseredett humorral felcsaptam gavallérnak, s már par force szerelmes akartam lenni valakibe, hogy magát elfeledjen, végre kétnapi bujdosás után itt a »gyönyörök városában« sikerült egy olyan arcra akadnom, aki megtetszett: annak az arcnak pedig volt már kívülem egy másik imádója, egy kis professzor, Dr. Wagner, hát természetesen ezzel is megismerkedtem a többi közt egyszer úgy közönyösen fel is említettem a regényes szerelmek megölőjét, az ostoba egyházi szokásokat: mire ő felhozta, hogy biz az szigorú dolog, neki is van egy kenyeres pajtása, a dunaföldvári pap, aki tavaly összeadott egy ilyen párt, mi miatt most egészen kifelé áll a szekere rúdja.

Természetesen, hogy megfogódzkodtam ebben az eszmében, per tu pajtásságot kötöttem Wagnerrel, elmondtam neki a dolgomat őszintén, s kértem, kísérjen el Földvára. Megtette. A pap fain ember, s én egészen jól számítottam, hogy aki már egyszer megtesz valami hibát, annak mindegy, ha kétszer teszi is meg, egy a fizetség. A pap megígérte, annyiival inkább, mert ki van nevezve Csabára tanárnak, s nem törődik a papsággal, de funkciója már csak 12-ig tart. Tizenkettedikén megszűnik pap lenni, s 12-én már Csabán kell lennie.

Mikor már ez szépen meg volt csinálva, akkor kapom a maga levelét 26-ról, hogy 28-án feljöhetne ugyan Baloghynéval, de nem jön fel, mert be akarja várni még a majálist, hanem feljön 15-én, mikor már hiába is jön fel.

(Hát miért nem jöhetett Baloghynéval? Ezt soha, de sohasem fogom bírni megérteni.)

Most tehát másodszor kellett magáról lemondani, mert utóbbi levelem az volt. Mikor azt írtam, meg voltam győződve róla, hogy sohasem lesz az enyém, de nem akartam elvenni a reményt, hogy könnyebben tűrje, s lassanként szokjon ahhoz, aminek egyikünk sem oka, hogy egymáséi nem lehetünk.

De meg aztán maga levelében jónak látta, holmi ceremóniális föltételeket említeni – amiknek én nem látom helyét.

Ahhoz igenis van indokolt joga, hogy azt kívánja, miszerint a házasság érvényes legyen. Ezen kívánatának teljesítése kötelességem, még ha nem kívánja is: de a többi apróságokra nézve nagyon furcsa, ha önönmaga is akadályokat gördít; ilyen például templomba[n] esküdni. Hát minek az a cifraság? Mikor ez egészen mindegy az érvényességre nézve. Mért nem kötötte már azt is ki, hogy az eskettető pap okvetlenül vereshajú legyen? Elvártam volna magától, Pöhölykém, hogy mikor ilyen fontos dologról szó vagyon, erről is említést tesz.

Egyszóval nem akart lejönni. Én azt értem. De ha lejönni akart volna, és komolyan csak az lett volna célja, hogy az enyém legyen, akkor nem kereste volna az olyan aprólékosságot. És lejött volna Baloghynéval. No de nem csodálom én azt. Nem is tréfa az, amit maga feláldozott ennek a szerelemnek, s amit feláldozni akart. Sohasem felejttem el. S életemnek bármily hányatott is ez a korszaka, mégis fénypontja lesz örökké, s a maga szerelme bearanyoz mindent, ami sötét és ami szomorú.

Tehát korántsem neheztelek habozásáért, sőt vártam azt, s amennyire ösmerem, meg voltam róla győződve. Még így is bámulatomat bírja kedves, szeretett Mimikém. Le nem írhatom végtelen hálámat azért a nagy szeretetért, mellyel elhalmozott. Megleli a jutalmát, higgye meg, ha nem is az én viszontszerelmemmel, mely el nem érhetne, hanem másban. Aki olyan önfeláldozóan tud szeretni, mint maga, az még fájdalmában is boldog.

Le nem írhatom, amit érzek. Ha maga látná azt a fényt, azt a csodálatos ragyogást, amelybe[n] lelkem előtt áll, elszedülne az agya és a szeme kápráznék tőle.

Most van az az idő, amikor bátran merem leírni, hogy soha, sem ezelőtt, sem ezután nem szerettem úgy senkit, mint magát; <amit Bérczy Mari iránt éreztem, az csak szimpátia volt ehhez képest.>

Azonban miután megígértem a levél elején, hogy mindent megírok, meg kell említenem, hogy azóta megint új kombinációk merültek fel.

Nevezetesen találkoztam K. E. barátommal, aki felszentelt lutheránus pap (parókia nélkül).

Szörnyű gyámoltalan, félénk fickó. Ígértem neki 100 Ft-ot, ha összeeskedtet diszpenzáció és kihirdetés nélkül. Persze, hogy nem teszi meg.

Azonban van egy módja, és ez a kényszerítés. Ha például elmegyünk szállására, s én azt mondom neki tanúimmal:

– Uram, eskessen össze, mert különben erőszakhoz nyúlok (mutatok valami fegyvert). Akkor ő megesket a szobájába[n], és kiállítja a bizonyítványt. A házasság így is érvényes. Csakhogy rámnézve kellemetlen következményű lehet, ha szülei megbolygatni kívánnák. Felbontani ugyan nem lehet többé, de az erőszakoskodásért a törvény értelmében megbüntetnek. De K., amilyen ember, lármát csapna, s kiszaladna a szobából.

Ez a terv tehát igen desperatus, és csak végső eszköz. Azonban tegnap este megvigasztalt D. úr, aki Béla útján tudta meg a dolgot, és tartott nekem először egy nagy prédikációt, az arcképét is meg kellett mutatni, azt mondta rá: ejnye, hogy az ördög vigye el, hiszen maga engem rá akar szedni, hiszen ez már valami koros menyecske.

Tehát először tartott prédikációt, ékes szavakkal figyelmeztetett a nagy veszedelemre, a sok kellemetlenségre, amit okozok magamnak, aztán arra a poézisre, hogy szülői áldás nélkül semmire se megy az ember. Kinevetett, hogy mindenből regényt akarok csinálni, és érzékenyen kért, hogy válasszam a rendes utat, ajánlkozott közbenjárónak is, hogy ír ő a maga szüleinek levelet, és hogy addig nem nyugszik, míg beleegyezésüket meg nem nyeri, becsületszavát adja, hogy egy hét alatt mindent elvégez.

Erre én azt feleltem:

Tekintetes Úr! Én tudom azokat a kellemetlenségeket jól. Esküszöm önnek, hogy annyira szeretem Ilonkát, mint csak leírni lehet. Elismerem, hogy az bolondság, hogy örültség, amit csinálni akarok, míg ellenben másképp rendes, okszerű dolog lenne, tudom, hogy az veszélyekkel, bajjal jár, tudom (mert főképp ezzel akart rám hatni), hogy az Ilonkát boldogtalanná fogja tenni, hogy azért ő sokat szenved, és fog is, ha feleségem lesz – de arra is esküszöm, hogy ha még milliószor is jobban szeretném, hogyha még milliószor nagyobb veszélyeknek mennék elébe, inkább lássam meghalni őt szenvedésekben, s inkább haljak meg én is, minthogy valaha nem egyetlenegy kérő szót ejtenék érte apjának, hanem hogy valaha valakinek még csak megengedjem is, hogy ejtsen. Még őt magát is meggyűlölném, ha annyira lealázná magát, hogy értem valaha egy szót szóljon. Ő érzi ezt, és ő maga nem gondol erre...

Ez a válasz egész szívemből fakadt: vegye azt, kérem, maga is visszavonhatatlan, ünnepélyes eskünek, melyet soha, míg istent hiszek s míg becsület lesz bennem, meg nem másíthatok.

Mert ha tudom azokat nagyon szeretni, akik engem szeretnek, irtóztatón tudom gyűlölni, akik megsértettek.

Látva ezeket D. úr, nem szólt többet erről a tárgyról, hanem soha meg nem hálálható jószívűségével egy igen tűrhető utat jelölt ki.

És ez az:

Hogy mi ketten folyamodunk diszpenzációért itt, Pesten, két tanúval megjelenünk a polgármesternél, kik kinyilatkoztatják (szükséges, hogy családi viszonyainkat a két tanú ismerje), hogy semmiféle rokonságban nem állunk (mert ez a fő), ehhez én becsatolom az anyám beleegyezését házasságomba, s szükség esetén mi magunk is letesszük az esküt, hogy tudtunkkal rokonok nem vagyunk. A polgármester erre megírja a diszpenzációt, s akkor aztán egész rendesen templomban megy végbe a dolog. Ha a körülmények kedveznek, egypár óra alatt egészen kifogástalan feleség és férj vagyunk.

Hanem az mindenekfelett szükséges, hogy maga lejöjjön, mert anélkül semmit sem lehet csinálni.

Tanúnak, akik ismernek, jó lesz akár Hubay J., akár Némethy Berta, akár Vithalm Gusztáv. Más nincs, aki családi viszonyainkat ismerje.

D. megígérte, hogy közbenjár a polgármesternél, s nekem is sikerült kitudnom, hogy a diszpenzációt megnyerjük, ami nagyon pompás dolog lenne, mert akkor egészen törvényesen menne az ügy, s semmi okunk sem lenne egy percig is titkolódzani.

Sokat nem írhatok, mert nincs időm, és mert érzem, hogy mindent úgysem bírnék megírni.

Ön tudja, mit csináljon! Én nem tehetem azt, hogy egy: *kétes kimenetelű* terv számára, melyben annyit kockáztat, megnyerni igyekezzem. Tudok szerelmemnek annyira parancsolni, hogy azt nem teszem. Ha meg volnék a terv biztos sikeréről győződve, az más lenne, esdve könyörögnék, hogy jöjjön – de így nem volt más mód, mint megírni, mennyiben lehetetlen és mennyiben lehetséges a terv sikere, minden attól függ, hogy maga is ott legyen, az a fájdalom, hogy még akkor is csak – függ.

Tehát most két választása van: vagy eljönni Budára és megpróbálni a szerencsét (én reménylem, de csak reménylem, hogy könnyen fog menni, s nem lesz kénytelen tovább lenni Kováchéknál egy napnál), vagy pedig abbahagyni viszonyunkat, mint céltalant – mert ha így lehetetlen egymásé lenni, akkor csakugyan céltalan, miután énnekem nem kell a szülei beleegyezése, s ha ők akarnák, valószínű hogy én nem akarnám, csak azért, hogy akaratuk ne teljesedjen.

Én nem mondom, hogy mit válasszon.

Amit akar.

Ha azt választja, hogy eljön, úgy várom 9-től 15-éig. Arról gondoskodtam, hogy anyám beleegyezése itt legyen akkorára, már haza is küldtem aláírás végett, ha jön, jóval előbb telegrafirozza meg jövetelét, mert sok intézkedni valóm lesz az esetben. Ha nem jár nagy veszéllyel, keresztlevelét hozza el, de ha nagy veszéllyel jár, akkor hagyja: [jún.] 4-én csakugyan elmegyek Szklabonyára két napra, este a terembe[n] leszek, ha lesz a majálisnak folytatása, magával feltűnőleg keveset fogok társalogni, hogy a viszony elmúlását sejtessük, legjobb lesz, ha maga mindjárt 7-én vagy 8-án jöhetne, s akkor egyszerre utaznánk, mint véletlenül összekerült utasok a hajón.

Este ér Budára, reggel átjön Pestre, vizitet teszünk a polgármesternél, ki otthon fogad el, s kérjük a diszpenzációt: legfeljebb az a kellemetlenség lesz, hogy meg kell előtte esküdni, hogy rokonok nem vagyunk. A diszpenzációt, ha megírja, azzal nyomban átmegyünk Székácshoz, és az összeád a templomba[n], úgy hogy egy óra alatt teljesen elvégezhető minden.

Egyszóval én bízom a sorsban, és saját furfangosságomban: lehetetlen, hogy mindent keresztül ne tudjak vinni.

Addig is azonban hozzon a majálisra egy albát a nevével aláírva egy ív papíron (a név az első lapon alul legyen), a folyamodást az ön és az én nevemben tetejébe írom a diszpenzáció végett.

Azon dolgokba, hogy maga a szüleivel ki akar békülni, belenyugszom, tehet amit akar, én mindenben támogatni fogom, de azt ne kívánja, hogy én is kibéküljek Nelkával és az apjával, azt nem teszem meg. Elkísérem magát, mihelyt parancsolni fogja Szklabonyára, anyámhoz, s onnan elmehet Gyarmatra meglátogatni őket, de én nem látogatom meg. Hanem az édesanyját azt szeretem és tisztelni fogom.

M. K.

63.**MK ANYJÁVAL ÍRATOTT LEVELE – MAUKS ILONÁNAK**

[Szklabonya, 1873. június 9.]

Kedves Ilonkám!

Régen mondom, hogy nincs ándungom [a] terv sikerüléséhez. Mindig mondtam, hogy valami akadály akárhonnan, de közbe jön, íme bejött[t] az a[z] akadály, hogy én körülbelül meghalok. Nem mindig vagyok azon állapotba[n], hogy tisztán gondolkozhassam, tehát felhasználok a percet most, hogy magát más által értesítem, hogy tizenötödiki találkozásunk már nem gilt. Isten ön[n]el.

Holtig szerető

Kálmánja

A nevemet magam írom alá. Felsenburg, Kiss is a kürtösi orvos biztatnak, hogy semmi bajom se lesz, de csak aggodalmas, utolsó gondolatom is maga lesz.

64.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Balassagyarmat, 1873. június 17.]

Amint akarja. Én sokkal célszerűbbnek látom, ha abbahagyjuk

Kálmán

Több mint valószínű, hogy úgysem sikerülne.

Itt kapom a Wágner levelét, küldöm is, nem nagyon biztat: pozitív tények helyett csak hiú reményt nyújt: az pedig nem kell.

Tépje össze, ne küldje vissza.

Sajnálom, hogy így elzárja magát: de minthogy a maga akarata, belenyugszom abba is, hogy többé ne lássam.

Isten önnel

65.

MK – [GRIMM GUSZTÁVNAK?]

[Budapest, 1874]

[MK monogramja nyomtatva]

Tisztelt tekintetes úr!

Fehér Gyula barátom, kit a dologgal megbíztam, értesített, hogy tek. úr szíves volt elbeszéléseimet bizományba elvállalni. Intézkedtem tehát az értelemben Wodianernél, hova a példányok fűzés után <küldött> vitettek. Nem tudom, távollétem alatt átvitette-e már azokat a kereskedésbe?

Én a magamnál levő 21 példányt is itt küldöm őszinte tisztelettel

kész szolgája

Mikszáth Kálmán

66.**MK – DÉTSY IMRÉNEK**

[Budapest, 1874. november 5.]

Tekintetes Décsy [Détsy] Imre ügyvéd úrnak

Helyben

Ha tekintetes ügyvéd úr szíves volna vasárnapig várni, akkor köszönettel tisztáznánk a követelést. Öszinte üdvözlettel

874. Nov 5. (Budapest)

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

67.

MK – DÉTSY IMRÉNEK

[Budapest, 1874 őszén]

[Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona névjegyén]

Tekintetes ügyvéd úr!

Az 50 ftot okvetlenül fizetem. Nőm haszonbérője még eddig nem fizetett, de hogy szavunkat beváltsuk, nőm hónap [!] leutazik, s a szükséges összeg mindenáron meglesz. Grünsfeldet azonban nem elégíthetem ki, mert nem bírom.

Tisztelettel

Mikszáth Kálmán

68.

MK – DÉTSY IMRÉNEK

[Budapest, febr. 14. 1875]

Tekintetes ügyvéd úr!

Szíves soraira vonatkozólag van szerencsém előadni, hogy nőm 1000 Ft-os kötvényt adott át December 17-én egy tisztességes cégnek oly megegyezés mellett, miszerint az 1000 ft-ot akkor fizetik ki, midőn a telekkönyvi betáblázás visszajön, mire magát megegyezés mellett kötelezte. Ennek megérkeztéig – nem tehetünk róla – teljes lehetetlenség fizetni, értem a 65-ft-ot, mellyel az ügyvéd úrnak tartozunk. A Grünsfeld-féle Tuschovszky kapitányért vállalt jótállást pedig abszolute nem fizethetem, mert nincs miből. Ebben tessék megtenni ellenem a szükséges lépéseket. Hanem a másik ügy jól esnék, ha nem szaporítaná a költségeket addig, míg a telekkönyvi végzés megjön (20-25 nap múlva bizonyosan – mert meg lehetős sikerrel sürgetjük), mely alkalommal nőm – kinek nevében én írom ezen levelet – ügyvéd urat teljesen kielégíti.

Kérésem sikerét a 20-25 napi várakozás iránt remélve maradtam őszinte tisztelettel

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

U. i. Zorkóczy, mint értesültem, a 14. h. zászlóaljától húzza fizetését, Tuschovszky pedig a b. gyarmati honvéd zászlóaljnál.

A Zorkóczy ügyről azonban oly véleményben vagyok, hogy azt legegyszerűbb és *legkönnyebb* dolog Raksányin hajtani be, kinek bútoraira, mióta felesége összes adósságait elvállalta, mi vagyunk az első *foglalók*, sőt már az árverés is ki volt tűzve. Az utolsó időben Raksányi házbérét is – miután lakását a Mária utcában a »Balassovics« féle házba tette át – kifizette. Nem lehetne az árverés foganatosítását kérni?

Még egyszer kérem, szíveskedjék a mondott határideig türelemmel lenni, amikor, a Tuschovszky féle jótálláson kívül, minden költségét kielégítjük.

tiszt. MK.

[Címzés a levél hátlapján:]

Tekintetes Décsy [Détsy] Imre köz- és váltó ügyvéd úrnak Budapesten Kétsas utca 18. sz.

[Postai bélyegző:] 1875. febr. 15.

68/a.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1875. június 9.]

[Szinyei hagyaték jelz.:]

1762/75. érk. jún. 10.

Tisztelt tekintetes úr!

Szontagh Béla barátom szeretné bizonyos okokból megtekinteni az 1874-iki Magyar Néplap 19. 20. 21. és 22-ik számát s azt hiszi, hogy azon általam említett körülménynél fogva, miszerint szerencsém van önt ismerni személyesen is, neki ez az egyetemi könyvtárban könnyűvé válik.

Ez azon ok, amiért bátorkodom kérésemet az övéhez csatolni, egyúttal bocsánatot kérve, hogy oly sok teendői közt (mert mint hallom, már folyik a hurcolkodás): háborgatom.

Budapest. Jún. 9. 875.

alázatos tisztelője

Mikszáth Kálmán

69.

MK – FELESÉGÉNEK, MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1875. november hó]

Kedves Ilonkám!

Lelkem mélyéig meghatva, elboruló szívvel és a legnagyobb hálával írom e sorokat, hogy azt a boldog két esztendőt, amit együtt töltöttünk, magának megköszönjem. Soha semmi sem tudná a fényét és édes emlékét elhomályosítani lelkemben... pedig tökéletesen mégsem voltam boldog, mindig fájt, hogy nem részesíthettem abban a kényelemben, amelyhez hazulról szokva volt, és ha nélkülözni láttam, mennél bátrabban, türelmesebben vitte nehéz keresztjét, édes Ilonkám, annál inkább szenvedtem, és nem volt módomban változtatni rajta. Reményilem, öregebb és boldogabb életében elismeri, hogy megtettem azt, amit egy ember megtehet, hogy sorsunkat jobbra fordítsam. A végzet nem akarta... hát nem tehetünk ellene. Azt talán megtehettem volna, hogy hivatalt vállaljak, és így lassanként, fokozatosan tegyem tönkre magát és magamat a nem nekem való életben. Látott-e már halat kint a szárazföldön? Úgy képzeljen engem a nem nekem való elemekben... Boldog lehetne-e maga, ha engemet így megsemmisülve látna? Tegye szívére kezét, és mondja ki az igazságot, hogy »nem«. Ahogy én magát ösmerem, tudom, hogy ezt nem is kívánja. Nekem mennem kell a megkezdett úton, mely vagy felvezet a magasba, vagy le a mélységbe. Magát azonban jó szívvel nem ránthatom magammal, ha ez az út lefelé vezet... Sokáig küzdöttem lelkemben, meg lehet róla győződve, hogy nagy fájdalommal mondom le magáról, de becsületes ember vagyok, hát ennek meg kell lenni. Ki kell mondani a nagy szót: »váljunk el«. A szülei, tudom, örülni fognak, kérje meg édesapját, hogy adja be ellenem a válópert, bármi okot mondanak, én mindenbe beleegyezem, egy szóval sem fogok ellenkezni...

70.**MIKSZÁTH KÁLMÁNNÉ MAUKS ILONA – MK-NAK**

[Mohora, 1875. november)

[Töredék]

...Lehetetlen az, hogy azért, mert szegények vagyunk, el kelljen szakadnunk egymástól. Nem így fogadtuk azt az oltár előtt. Én eddig is szívesen tűrtem a nélkülözést, amely tulajdonképpen nem is volt nélkülözés, mert bírtam rám nézve a világon a legnagyobb kincset: szeretetét. Szívesen tűrök még többet is, csak az oldala mellett lehessenek, hogy csüggedő erejét biztathatnám, bátoríthatnám, és résztvehetnék küzdelmeiben. Most már egészséges vagyok, s úgy érzem, újra szembe tudok szállni a sorssal...

[A továbbiakban – mint írja – közölte férjével, hogy egyszerűsíti háztartását, eladja ékszereit, dolgozni fog, hogy az adósság gondjait egészen magára vállalja. Férje akkor nyugodtabban dolgozhat, s ha gond nélkül lesz, tehetségével végre is megtalálja magának az utat az irodalomba.]

71.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1875. december vége]

[Töredék]

Nagyon szerettem volna ettől a nagy fájdalomtól megkímélni, édes Ilonkám! De hát rákényszerít, hogy kimondjam az igazat: Én más szeretek. Tudom, hogy ez szörnyűség, de nem tehetek róla, az a végzet dolga. Azért kell elválnom magától, hogy más vehessek nőül. Kérem, ne gátoljon meg ebben, ne álljon ellent, különben ahogy én magát ismerem, ezt nem is teszi, hanem nemes szívéhez méltóan megbocsát, és beadja ellenem a válópert....

72.

MIKSZÁTH KÁLMÁNNÉ MAUKS ILONA – MK-NAK

[Mohora, 1875. december végén]

...Legyen úgy, ahogy maga akarja, beadom a válópert, és ne búsuljon, nem fogok alkalmatlankodni soha ebben az életben.

73.**MK – WODIANER FÜLÖP KIADÓNAK**

[Budapest, 1877. január 15.]

Tisztelt tekintetes úr!

Szíveskedjen kérem »Elbeszéléseimből« egy példányt küldeni soraim átadója által.

Kapcsolatosan, meg kell kérdeznem, mert Fehér Gyula úrral, kit a köztünk fennforgó számadási ügy rendbehozására megkértem, nem volt alkalmam találkozni, tartozom e valamivel és mennyivel a tavali könyvszámlából levonva az elkelt beszélyek árát?

Alázatos tisztelettel

Mikszáth Kálmán

15. jan. 877.

73/a.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK
[Budapest, 1877. február 1.]

Mélyen tisztelt tekintetes úr!

Csenkey Béla volt főhadnagyot, barátomat (ki tőle nem függő körülmények miatt jutott rossz anyagi helyzetbe), tudomásomra esván, hogy a könyvtárnál több díjnoki állás van üresedésben, ha azon szerencse, hogy a tekintetes urat személyesen ösmerem, némileg használhatna neki is – melegen ajánlom szíves pártfogásába.

Ideiglenesen, míg állást nyerhet, ez igazi jótétemény volna rá nézve.

Őszinte tisztelettel maradtam

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

Budapest febr. 1. 877.

73/b.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest Jún. 19. 877.]

Tisztelt tekintetes úr[!]

Ha netán kilátásba helyezett személyszaporítás folytán díjnokra lenne szükség az egyetemi könyvtárban, Meltsok Benő urat melegen ajánlom szíves figyelmébe, irántam sok ízben tanúsított rokonszenve által bátorítva e kérelemre.

Őszinte tisztelettel

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

74.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1878 nyarán]

[Töredék]

A kir. tábla végelválsi ítéletét helybenhagyta, mintegy 10 nap előtt a legfőbb törvényszék is, azóta Balassagyarmaton vannak az iratok, és jelenleg szabad ön is, én is.

Múltkor csak úgy kutyafuttában megküldtem Önnek könyvem, a »Kákai Aranyos«-t, valamint megküldtem Gyürky Ábrahámnak, Gyula öcsémnek és Tersztyánszky Miskának. Nem tudom, megkapta-e? Igen bosszantana, ha meg nem kapta volna, mert nagy öröömre szolgálna, ha azt Maga elolvasná, s ha egy-egy derült mosolyt tudna csalni annak az ajkaira, akit én annyiszor elszomorítottam.

Szegény Ilonám! Maga talán azt hiszi, hogy a szerelem megszűntével megszűntem önt szeretni. Olyan Ön nekem, mint egy szent, akire akkor gondolok, amikor a lelkem tiszta. Mikor én, gyarló ember, fennkölt írói lelkületemet öltöm fel, olyankor Ön az én kis műzsám.

Akarom is, hogyha mint feleségem osztzott nyomoromban, osztozzon most dicsőségemben is, vagy legalább annak visszaverődő sugaraiban.

A kétszeri »Fény– és árnyképek« úrrá tettek... Bizony írhatna nekem néha, néha...

75.

MK – RUDNYÁNSZKY GYULÁNAK[?]

[Budapest, 1878. június 11.]

Kedves jó barátom, Gyula!

Olvasd el kérlek türelemmel leveletem. Ez az első, amit tőled kérek. Nagy bajban vagyok. Orvoslásomat ismét tőled várom. Ne vedd ezt rossznéven. Tudom, hogy helyzetemben a szívre kell számítanom, s az, fájdalom, csak neked van olyan, amelyre számítani lehet.

*

Ruhám elszakadt rongy, csizmám hasonlatosképpen. Úgy állok itt, hogy lehetetlen pirulás nélkül az utcára lépnem.

Azt hiszem, nem váltam az irodalom szégyenére másfél év óta, s ha úgyszólván te mentettél ki tavál a végenyészettől, nem tehetsz magadnak szemrehányást, hanem megelégedést érezhetsz. Mert tisztességes, s nem hasztalan munkát végeztem kicsi hatáskörömben.

*

Segíts rajtam, kérlek, most is, de gyorsan, mert holnap, holnapután talán már késő.

Most nem »áldozatot« követelek. Azt is hoztál már eleget. Most csak szívességet kérek.

Van egy kötetnyi munkám. A »Humor hazája« lesz a címe. Becses, nagy hatást keltő munka lesz, az egyes cikkeket, miket e nemben írtam (mint azt egyízben magad is láttad), a német sajtó is élénken méltányolta.

A következő fejezetekből fog állni az előtted is helyyel-hellyel ismerős mű:

I. Előszó.

II. A magyar síriratok humora.

III. Humor az utcán.

IV. Humor a pöriratokban.

V. A magyar nép bogarai.

VI. Népies észjárás a tudományban.

VII. A megcsúfolt falvak.

De szóljunk röviden.

*

Vedd meg e munkámat holnap, azonnal fizetendő harminc forintért. Én a kéziratokat azonnal átadom, reád ruházva a minden valószínűség szerint nagy kelen-dősségre számítható s hosszú évtizedek alatt is beccsel bíró mű tulajdonját. Kinyomatva

9-10 kicsi, tizenhatodrért ív lesz, s körülbelül 80 ft-ba kerül, ára 1 ft. lehet.

Kiadóm volna rá, Weiszman és Khón, [!] melyek közül az utolsó 50 ft-ot adna, majd ha a mű megjelenék (és persze, ha már bevenne belőle vagy 300-at).

*

Kedves Gyulám!

Nem beszélhetek bővebben.

Egész jövőm függ válaszodtól.

Add meg tehát kérlek alássan a választ határozottan.

*

A közjegyzői okmányt elküldtem, de pénzt nem kaptam még.

*

A Kóhn iszonyú gazember.

Legújabb röpiratomból, a »Politika swindlereiből[!]« 10 ezer példányt rendelt meg Tisza, 1 ft 60 kr-ával szétosztandó, a választásokra. Most éjjel-nappal nyomják. Khón vagyonra tett szert vele, s nekem 80 ftot adott érte, 1 ft 50 kr-ával. S ma, mikor az 50 fr-ot a humor hazájáért kértem, megtagadta.

[...].

Tíz nap alatt »Kossuth« be lesz fejezve.

Ölel és egyedül benned bízok holtig

szerető barátod

ifj. Kákay Aranyos

(Mikszáth Kálmán)

Budapest, jún 11. 1878.

Igenlő válasz esetén a könyv tartalmi anyagát holnap, szerdán 2 órakor viszem el.

-

76.

MK – FÁBRY JÁNOSNAK

[Budapest, 1878. június 23.]

Tisztelt urambátyám!

Becses levele súlyos betegen talált a »Hotel Garni«-ban (Képiró utca 9), mégpedig csak a Törs Kálmán útján küldött levél akadt rám, ami nem is csoda, mert betegségem miatt nemigen érintkezem az írókkal, s így könnyen nem tudhatják hollétemet.

A Törs útján küldött levelet is azonban csak ma vettem kézbe; igen kellemes volt az nekem; a visszaemlékezés önökre elfeledteté, ha csak egy pillanatra is, betegségemet.

Fájdalom, hogy meg kell köszönnöm a meghívást, ami a személyes megjelenést illeti.

Egyebekre nézve még így betegen is parancsnak veszem kívánságát, s amennyiben, mint Törstől értesülök, még nincs elkésve, valami rövid közleményt küldök át neki ma, vagy holnap, mégpedig talán jobb hangzású álnéven, a »Kákay Aranyos« alatt, természetesen a név szellemében.

Lázam miatt csak igen rövid leveletem azzal zárom be, engedje az isten, hogy az ötven éves jubileumon találkozhattam tisztelt urambátyámmal.

Akkoráig én is csak felgyógyulok; s ön is, hiszem, még jó erőben és egészségben lesz akkor.

Hiszen annyian kívánjuk!

A sírig tartó ragaszkodással és tisztelettel

hálás tanítványa

Mikszáth Kálmán

Budapest, Jún. 23. 878.

77.

MK – EISENSTÄDTER IRÉNNEK

[Szeged, 1878 őszén]

Tisztelt Nagysád!

A Borcsának itt küldöm I. Kákay Aranyos könyvét. Jelentse ki kérem neki, hogy a virág már elhervadt, de azért még itt fityeg a kabátomon; valamint azt is, hogy *tudtomon kívül* szerelmes vagyok bele. S ha nem látom, még jobban. Ma nagy disputa volt miatta. Féltékeny kezdek lenni. A sarki boltost megölöm.

Őszinte tisztelettel kezét csókolja

igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

78.

MK – EISENSTÄDTER IRÉNNEK

[Szeged, 1878 [Nyomtatott évszám] őszén]

[Fejléc:] A »Szegedi Napló« szerkesztősége

Tisztelt Nagysád!

Borcsának, küldött levelére azt üzenem, hogy szívsebemet máris begyógyította azzal a szépségflastrommal, amit az ajkán, s azzal a csúnya kalappal, amit a fején visel. Szerelmem tökéletesen kihűlt. Ő már nem Borcsa többé előttem – de még csak Klémi sem, hanem K l e m e n t i n e.

Miss Klementine iránti vonzalom olyan volt, mint a forró betegség: harminc napon túl bekövetkezik benne a krízis – vagy tökéletesen elragadja az embert, vagy elmúlik... Tegnap volt a harmincegyedik nap. Elmúlt. S most már nem félek többé, hahogy még egyszer vissza nem tér. Már a recidiváért persze hogy nem lehet jól állni.

Summa summárum, most már magán a sor. Ki is nevezem »Böskének«, bármennyire nem illik is patyolat voltához ez a palóc keresztnév.

Küldöm Vas Gerebent. Magam is elmennék, ha eső nem esnék, hanem holnap, remélem, meglátom, mégpedig olyan szemekkel nézem meg, ahogy eddig a Miss Klementine-t néztem. Az pedig nagy különbség.

A miss Klementine-nek ne mutassa meg leveletem, mert kétségbe fog esni.

Egyedül az öné és holtig

Kálmán

79.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Szeged, 1879. április]

Tisztelt barátom!

Eisenstädterné Zsótér Ilonának, kit ön is ösmer, születésnapjára egy kis albumot adunk ismerősei, amelynek egy-egy jó mondatot ír a lapjára az ember.

Nem vitatkozom afölött, hogy van-e ebben a dologban »sikk« vagy nincs – az az egy azonban bizonyosnak látszik előttem, hogy önt nem hagyhatjuk ki – mert szellemdús lapokra is szükség van.

Ide zárom az önét, kérve azt kitöltve, postafordultával elküldeni.

igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

80.**MK – A HON EGYIK MUNKATÁRSÁNAK**

[Szeged, 1879. június 17.]

[Fejléc:] A »Szegedi Napló« szerkesztősége

Tisztelt Uram!

Azon kéréssel küldöm önnek legújabb füzetemet, az »Igazi humoristákat« előbb egy félnappal, mintsem az összes példányok Grimmhez, s onnan a szerkesztőségekhez küldetnek, hogy alkalma és ideje legyen azt, ha érdemesnek találja, bővebben ismertetni, s esetleg összeszidni.

Hogy vannak? semmi nyomát nem látom a Honban, hogy itt jártak. Az öregúrral [Jókaival] sokat voltam: ő jobban mulatott itt, mint önök – ami különben az önök hibája, és csak félig az enyém.

Tisztelem Jánost és Gyulát, Önnek maradtam őszinte ragaszkodással

igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

81.

MK – FLUCK FERENCNEK

[Szeged, december 10. 879.]

Mélyen tisztelt urambátyám,

azon szíves rokonszenv, melyet irányomban oly sokszor tanúsított, azon bizalmas kérésre kész, kegyeskedjék a jövő közgyűlésen Bába Imrét, nyomdászunk bátyját támogatni, ismert befolyásával.

Adótiszti állomásra pályázik, szerény, jóindulatú, képzett ember.

Bocsánatot kérve alkalmatlankodásomért őszinte ragaszkodással és tisztelettel maradtam

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

(Címzés:]

Nagyságos

Fluck Ferenc úrnak

tisztelettel

Helyben

82.**MK – DÉTSY IMRÉNEK(?)**

[Szeged Mart 4. 880.]

[Fejléc:] A »Szegedi Napló« szerkesztősége

Tisztelt ügyvéd úr[!]

Itt küldöm Löffler Jakab 50 ftos kötvényét azon kérelemmel, kegyeskedjék azt behajtani: mert én magam nem tudom Löffler és neje lakását, minek következtében nem is írhattam neki. Borbély bácsi biztosan tudni fogja a lakást. Azt hiszem, pörre nem fog a dolog kerülni. Tizenöt forintot az összegből egy tartozásom törlesztésére szántam. 10 ftot Borbély bácsinak, 15 ftot Porempovicsnének, tízet pedig magamnak, mert ez idő szerint még én is nagyon szűk viszonyok közt élek.

Kegyeskedjék kérem ezen levelemet Borbély bácsinak is megmutatni, akinek majd elküldöm az illető lacímét és nevét, ahova 15 ftot fizessen.

Legmélyebb tiszteletem kifejezése mellett maradtam

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

83.

HALMY FERENC – MK-NAK

[Budapest, 1880. augusztus 19.]

Kedves barátom.

Keletlen (dátum nélkül való), de mindazonáltal kedves soraid két oknál fogva leptek meg kellemesen; először azért, mert gyöngéd figyelmed által alkalmat szolgáltatál arra, hogy azon vendégszerető kedves ház úrnőjének, ki velem szemben a rokonszenvnek feledhetetlen jelét tanúsítja, némileg, bár igen csekély mértékben, kifejezhetem változhatlan tiszteletemet; másodszor pedig azért, mert megemlékezésed által arról győztél meg, hogy nem feledtetek el egészen, s ott időzésem emléke nem efemerszerű, hanem maradandó jelleggel bír, mint a ti emléketek szívemben.

Fogadd azért őszinte köszönetem kifejezését, kedves *Mákkom* – s légy meggyőződve, hogy e tettered által irántad táplált őszinte vonzalmam csak öregbült.

A nagy mogul aforizmájának alkalmazása más formában nagyon csiklandozza a tollam hegyét, s én bizony jót nevetve oda is pingálom, remélem, hogy a hatás nálatok sem marad el.

Mindnyájatok számára mellékelem szellemi./ alatt forró baráti kézszorításomat, s szívből fakadó üdvözetemet, esetleg kézcsókomat; – légy szíves kiosztani, amint dukál, hiszem, hogy nem téveszted össze az objektumokat.

Azt írod, hogy reméled, hogy a szezonban látjuk egymást? igen, ha feljössz; mert engem oly szerencsétlenül viseltek meg ez évben a vidéki vendégszereplések, hogy alig hiszem, hogy a télen elbocsássanak csak egy napra is.

No, de reméljük a legjobbat.

Isten veled – a viszontlátásig ölel

híved

Halmy Ferenc

Bpest. 80. Aug. 19.

83/a.

MK – SZABÓ ENDRÉNEK

[Szeged, 1880. december 1.]

Olyan jó színben láttál, írod, hogy nem is képzelhetted, miszerint azóta egészen elvesztettem kedélyemet. – Én mondhatnám azt neked, aki azóta mindazt a sok rózsaszínű álmot, melyet mint poéta mutogattál nekünk, valósággá váltottad föl magadnak. Honnan hát benned az a sok epe?

Te tettél rám megjegyzést az »Üstökösben«, amely nem volt igazi, én helyre igazítottam és tettem egy általános megjegyzést, amelynek éle korántsem ellened irányult, hanem igazán festette az irodalmi viszonyokat.

Mert meg kell vallanod neked is, hogy úgy van, miszerint lelkiismeretlen a kritika; üzetik a reklám és a humbug.

Én magam tapasztaltam, hogy jó nevű írók is, midőn könyvet adnak ki, személyesen mennek el a redakcióba az új könyvnek kedvező fogadtatást készíteni elő. Az önzetlenség teljesen kiveszett. Ma már semmit sem dicsérnek meg azért, mert jó, hanem vagy a szerző kedvéért, vagy néha véletlenül azért, hogy e földicsérés által közvetve kisebbitessék meg valaki, s mit tudom én még, hány mindenféle okból.

Egy, a tudományok művelésében eltöltött egész életnek nem ritkán az a jutalma, hogy a hosszú tanulmányozás fáradságos és nemes gyümölcse, a könyv a szerkesztőségi asztalokra kerül (a publikum az úgysem veszi), s ott a könyvrovat vezetője, ha jó kedvében találja, fölvág benne egy-két oldalt, aminő kedélyhangulatban van, esetleg aszerint, vagy azt mondja négy-öt sorban, hogy ismét egy hézagpótló mű jelent meg, mely számot fog tenni tudományos irodalmunkban vagy pedig nevetségessé teszi a szerzőt, ki ilyen nagy fába vágta a fejszéjét, anélkül, hogy annak éle is lett volna.

E depraváló állapotok lankasztói a munkakedvnek, s a lankadás máris nagyon érezhető még a szépirodalomban is, mely pedig a legtöbb figyelemre van méltatva a kritika által.

Igen, úgy van az, ha valaki valakit megkér a szerkesztőségben, hogy ezt vagy amazt az anonim könyvet dicsérje meg, akkor az bizonyosan a szerző. S bizonyos fokig szermémetesség tőle, hogy nyíltan nem teszi ezt, mert hiszen gyakori eset az, hogy nyíltan kunyoráltatik ki a kedvező kritika, illetve a közönség félrevezetése a könyv értéke felől. De édeskevés is már a mai kritikának a becse.

Igen, úgy van az. De se te, se én soha nem tartozunk az efféle írók közé. Én legalább sohasem kértem meg életemben senkit, hogy könyvemet kedvezően ismertesse.

Ha valami ismeretlen ember írja ezt bármely lapban, nevettem volna rajta, de tőled, megvallom, rosszul esett.

A múltból egy-két kedves emlék köt hozzád is. S bizony sohasem adtam rá okot, hogy árnyékot vegyíts bele.

Rosszalld Kákay Aranyoskodásomat az Üstökös legutóbbi számában, s körülbelül nem lehet megcáfolni.

De miért éppen te veted ezt szememre, aki ismered az irodalmi viszonyokat és az enyéimet is.

Ki nem állhatom én magam sem a pamfleteket, csak a közönség szereti és undorodom az újságírói foglalkozástól, de mégis kénytelen vagyok vele.

Az az egy zsáner, amihez úgy ahogy értek, a novella. Elítélni látszol, amiért nem pusztán ezt írok, ami jobban megfelelhet az ambíciónak, ami íróhoz méltó dolog, nem úgy, mint a pamflet, vagy ami még ennél is alacsonyabb, a lapcsinálás.

Igazad van.

De hát miért csinálod az »Üstököst«, amihez nem értesz, s miért fordítasz hátat műzsádnak, annak a pajzán leánynak, aki olyan jól mulattatott mindnyájunkat?

Felelj, ha tudsz!

A te feleleted lesz az én védelmem.

Mikszáth Kálmán

84.**MK – IFJ. SZINNYEI JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1881.]

Tisztelt uram!

Azon kéressel küldöm ez elbeszélést, szíveskedjék, ha lehetséges, annak díját elküldeni most. A szükség nagy úr, – s nélküle igen szívesen bíznam önre az időt is, az összeget is. Így csak az összeget vonatkozólag helyezem magam korlátlan akarata alá.

Legőszintébb tisztelettel

Mikszáth Kálmán

85.

MK – IFJ. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1881.]

Tisztelt szerkesztő úr!

Itt küldöm egy véleményem szerint nagyon tehetséges fiatal ember költeményeit, kérve önt, legyen szíves azokat a szokottnál nagyobb figyelemre méltatni, s ha véleményemben osztozik, becses lapjában felhasználni.

igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

86.**MK – IFJ. SZINNYEI JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1881.]

Tisztelt Szerkesztő úr!

Szíves ígérete szerint mára várom kérdéses ügyben végleges elhatározását. Szíveskedjék azt velem tartózkodás nélkül tudatni.

Nagyon ismeretes előttem, hogy egy ilyen dologban különféle szempontok vezethetik az embert, s éppen nem aprehendálhatom, ha érdekét nem találja azonosnak az én szerződtetésemmel.

Szíveskedjék nekem azt, ha csak rövid egy-két szóban megüzenni, éppen azért nem mentem személyesen, mert gondolom, hogy ez így kellemesebb.

Ha azonban az ellenkező lenne, örömet fordítom csekély tehetségemet lapja felvirágoztatására.

Minden esetben nagyrabeesüléssel és
tisztelettel

Mikszáth Kálmán

87.

MK – KÁLLAY ALBERTNEK

[Budapest, 1881 eleje]

Tisztelt uram!

Meg vagyok elégedve működésével. Már-már meg voltam ijedve (olvasva a szegedi lapokat), hogy az Enyvári Sarolta felülkerekedik a »csicsergő pacsirtán«. – De nem! Meg lett a nagy diadal, s én is dúskáltam benne szívemmel, s felösmertem az ön metternichi kezét ebben a dologban. Nem is lehet kérem[?] méltóbb ambíció egy szegedi ember számára.

Múltkor már írtam is egy levelet, de közben Végh Auréllal találkozáskor összetéptem, hogy úgylis elmondom neki a mondandókat élőszóval – hanem később aztán nem találkoztunk.

Horváth Gyulát mindössze egyszer láttam még csak. Roppant szelíd ember lett. Vészes örökségét, az anisette-ivást magam folytatom esténként a Kammonban, Lakom pedig jelenleg Képiró utca 9. sz. alatt. Amit azért írok meg, mert levelét elvárom. Hiszen csak egyedül csupán Ön képes nekem elmondani, hogy mi minden történt azóta?

Mit csinálnak az ön alakjai, a derék Pollák, a tiszteletreméltó Marci, a szép Marjolainé[?], az új Kádárné, (...Megint egy diadal emléke!...) az érdekes Reinitz s a kis Holló, a Krausz gouvernant?

És mit csinálnak az én alakjaim, a »hitvány« a megállapíthatatlan tulajdonjog tárgya, Olayné, mit gyászoló özvegyem, Lukácsné?

Eresztik-e most már a színházba? Hát a »Béla« gyerek látszik [?] e már nagyon? És Zsótér Mariska? Mintha azt hallottam volna, hogy beteg.

Azután ott vannak a kevésbé érdekes közös tárgyak, a Pepikék, a Lulu[?], a Jusztin, Borcsa, Ilka sat?

Én örömet írnék az ön itteni ismerőseiről, de nem tudom, kicsodák.

Néhány nap előtt Komjáthyval találkoztam a Szikszayban. Egy egész társaságot tartott ott esetben viccel. A társaságban sűrűn emlegették Önt is: Komjáthy bemutatta nekem azokat az urakat, de nem tartottam meg eszembe neveiket.

Egyik rokonával, Kállay Jánossal különben gyakran találkozom.

Igazán szívemből megörültem a múltkor az »Egyetértés« hazug entrefilet-jének, melyben az önök feloszlását helyezi kilátásba. Gondoltam, hogy visszakapom. Most azonban ehhez egy csöpp reményem sincs.

A kétségbeesés és rideg lemondás zordonságával fejezem hát be e sorokat.

Bálba[n] már voltam vagy háromba[n], de ezek az örökösen új meg új pofák idegessé tesznek.

Most már nem járok sehova. Egyedüli szórakozásom este a Kammon, délutáni feketém pedig Síposnál, kinek szép növendékei vannak. Ha feljön: válogatunk köztük.

Amikor látom, akkor látom, hanem az az egy bizonyos, hogy az akármikor lesz is, nagy örömet fog okozni.

Igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

Egész életemben rendetlen ember voltam: most veszem észre, hogy a levelet a két belső oldalra írtam.

Adja át kérem őszinte tiszteletemet az elnök úrnak és a tanácsos uraknak.

88.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Budapest, 1881. június]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

V. Nádor utca 7. sz.

Tisztelt Barátom!

A »Pesti Hírlap« vezetőinek megbízásából mint a lap munkatársa, aki önt személyesen is szerencsés ösmerni, fölkérem, szíveskedjék a lapot fölkeresni kedves tárcáival és csevegéseivel. Azt a honoráriumot, amit önnek Vadnay fizet, mi is szívesen megadjuk.

Ön egészen szó nélkül hagyott el bennünket a múltkor.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

Budapest. Jún. 881.

89.**MK – SZÁSZ KÁROLYNAK**

[Budapest, 1881. július 1.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves bátyám uram!

Ne vedd kérlek alássan rossznéven, hogy azon rokonszenv, melyet irántam mindig tanúsítottál, s melyre én büszke vagyok, arra bátorít fel, hogy e soraimat átadó fiatal tanárt nagybecsű figyelmedbe ajánljam.

Őszinte tisztelettel s hódolattal vegyes szeretettel maradtam
bámulód és hű tisztelőd

Mikszáth Kálmán

Budapest, júl. 1. 1881.

90.

MK – ZSÓTÉR ANDORNAK[?]

[Budapest, 1881. július 10.]

Tisztelt Barátom!

Őn azt állítja, hogy nem volt igazam a szegedi színházügyben. És a többi uraknak sem volt igaza, kik a sajtó ügyében felszólaltak, hanem igaza volt a »Szegedi Naplónak« és a »Szegedi Híradónak« s egyszóval az intelligenciának, mely ebben a dologban nem lát semmi különöset.

Hát erre nézve mondok én el önnek egy esetet, ami egészen másról szól, de ami mégis nagyon ide tartozik.

Mikor én Szegedre lementem, az első napokban mutattak nekem önök egy fiatal menyecskét, hogy az *nagy szépség*.

Elnevettem magam, és azt kérdeztem önöktől, hogy igazán annak tartják?

Meggyőződtem később, hogy egész komolyan annak tartják, és mindig gúnyosan nevettem az önök ízlése fölött magamban.

Lőn azonban, hogy egy év befolyása alatt az önök gondolkozása engem is befolyásolt, s a második évben már magam is szerelmes voltam a menyecskébe.

Megint idegenek jöttek, s már akkor én magam is úgy mutattam az önök menyecskéjét, hogy a *nagy szépség*.

Az idegenek gúnyosan nevettek titokban az ízlésem.

*

... Nos, mit gondol ön? Kinek volt igaza, nekem-e vagy nekik?

Szép-e ő, vagy rút?

Én már tudom. Egyiknek sem volt igaza. Én *túlságosan* szépnek láttam, az idegenek *túlságosan* rútak. Én el voltam *fogulva* iránta, ők pedig nem ismerték, csak *főlületesen*.

Ez a mi vitás dolgunk lényegileg, tisztelt barátom, azon kérdésben, hogy nekünk van-e igazunk, kik a sajtó nevében síkra kelünk a magyar műipar mellett, vagy önöknek, kik Tisza és a városnak eljárásában semmi gáncsolnivalót nem találnak?

Se nekünk, se önöknek!

*

Nem szánom jelen soraimat a nyilvánosságnak, de mégsem bánom, ha azokból egyetmást kedves lapommal, a »Szegedi Naplóval« közöl.

Bár keserű dolgokat fogok önnek elmondani, melyekkel bizonyára Enyedi Lukács sem ért egyet; amint ösmerem.

Az önök két lapja erősen prűszköl. Olvastam a »Naplót« és a »Híradót« is.

A »Híradó« még legalább elvileg ösmeri el helyesnek a műépítések és a sajtó törekvéseit, hanem a »Napló« nem.

A »Híradót« úgy fogja fel, hogy amit Tisza tesz, az jól van téve, a »Napló« nem megy Tisza után, hanem egyszerűen, argumentum nélkül visszamondja a hazafiatlanság vádját, s kicsinyesnek nevezi a kérdést.

Én nem hiszem, hogy ezúttal Szeged véleményét fejezné ki a két odavaló lap.

A szegedi nép nem ignorálhatja a magyar sajtó tanácsát és fölszólalását. Nagy úr az, ha egyszerre szól és egyet mond; láttunk már trónusokat is inogni szavától.

Nagy úr a sajtó mindenütt a világon, de a legnagyobb úr Szegeden. Mert ott ő még *jóltevő* is.

S ha nem görbülnek szózatja hatalmától, kell hogy visszaemlékezzenek az ő könnyeire, amelyekkel az önök szerencsétlenségét siratta, a könnyekre, amik értékes gyöngyökké váltak.

Ezekből a drága gyöngyökből épült fel Szeged.

Ne feledjék el önök, micsoda a magyar sajtó!

*

De nem is felejtí el *Szeged népe* soha. Nem hiába mondom: *Szeged népe*, mert nem értem az *ügynevezett* intelligenciát, azt az intelligenciát, mely nem annyira magyar, mint inkább magyarosított.

Ösmerem ezeket az urakat, hiszen az alatt a két év alatt is, míg én Szegeden tartózkodtam, voltak minden pártnál, tehát annál is, amelynek én szolgáltam.

De itt álljunk meg egy picikét – hadd kedveskedjem önnek egy csípős ötletkével, amelyről kénytelen lesz bevallani önmagának, hogy az egy mély igazság...

Önöknek az ilyeneket persze nem meri elmondani senki.

*

Önök mindig azt mondták nekem, hogy én szépen írok.

Pedig az nem volt igaz, én sohasem írtam szépen, én csak *igazat* írtam igen sokszor.

Önöknek az igazság tetszett.

S tetszett azért, mert *új volt*.

S új volt azért, mert azok, akik önöket vezették és vezetik, mindig szörmentében beszélnek, hogy a kecske is jóllakjék, és a káposzta is megmaradjon.

Én pedig azt mondom, hogy ne maradjon meg a káposzta se, ha rothadni kezd, és ne maradjon meg a kecske se, ha egészségtelen a tejelése...

...De menjünk már át ugye arra a csípős ötletkére?

*

Van Szegeden egy furcsaság, ami sehol másutt Magyarországon.

Ha másutt ki akarnak valami suskus-félét vinni a hatalmasok a közgyűléseken, milyen eljáráshoz fordulnak vajon?

Becsődítik a gyűlésre a parasztnépet, s leszavaztatják vele az intelligenciát.

De ha Szegeden akarnak valami stratégiát keresztülvinni a hatalmasok, kérdem öntől, mi történik ilyenkor Szegeden?

Becsődítik a közgyűlésre az intelligenciát, hogy az szavazza le a hazafias népet?

Rezzenjenek meg! Mert ez már nem az én szavam, hanem az igazságé, ki föl-emelt ostorát magasra tartja.

*

Ön fejét rázza – de eltagadni nem meri, amit mondtam.

Hiszen hiába tagadná. Emlékezhet rá, hogy nemegyszer éhezették ki a népet, hogy az a gyűlésről eltávozva, önöknek tér nyíljék az olyanforma »ámen« mondásokhoz, mint ez a színházépítés a bécsi mester által. (Szerk. megjegyzése: Ilyen esetre nem emlékezünk. A szerk.)

*

Ehhez a Szeged nemes, hazafias népéhez szólt a magyar sajtó parancsoló szava.

Az intelligenciának nem szól ez, az most Szegeden megszavaz mindent.

De a nép, meg vagyok győződve, megérti a szemrehányó szavakat, s jelt ad arról, hogy nem ő volt az oka a bécsieskedésnek. A nép nem is tudott arról tán eddig, mert az dolgozik, s nem tányérnyalóskodik a kormánybiztosi konyha tájékán. Szeged népe tán nem is tudja, hogy kicsoda Fellner, s milyen fontos a magyar műipar pártolása. Egy nagy része újságokat sem olvas, lehet hogy olyan is van, mely még ha akarna, se tud, de tud aztán érezni, tud lelkesedni s megvan a nemes mag, a nemesek életét fönntartó erő, mely megmutatja neki az utat, merre induljon.

Szeged népét én ilyennek tudom. Áldja meg az isten alacsony viskóiban.

Önök pedig, akik nagyon is világpolgárok – gondolják meg, hogy ez alacsony kunyhók füstje az, mely a magyar eget megfeketíti, nem pedig az önök gyárai.

Mikszáth Kálmán

91.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Budapest, júl. 20. 81.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Tisztelt barátom!

Nem értem önt. Mit vétett önnek Blaha Lujza, hogy csipkedi?

Elpalástolt szerelem-e az – vagy pedig igazi epe?

Hiszen igaz az; hogy mi újságírók és mindenféle írók iszonyú helytelen pozíciókat foglalunk. Mi tesszük naggyá a színésznőket és érdekesekké – másoknak.

Mi írók faragjuk ki tündérsípnak a nyers anyagot, mi adjuk rá a politúrát is, de a mágánások fűrik ki.

Különbén nincs kedvem viccelni. Én úgysem változtathatom meg a világot. Ön még – talán...

A szabadkai szerény tudósításokat Piripócsy úr tollából [!] kapjuk. De ez – meg fogja ön engedni – nem a mi hibánk, de az öné.

Leveletem, melyet a redakció nevében írtam önnek, előttem sokra becsült közreműködését kérve, fényes föltételek mellett jónak látta válasz nélkül hagyni.

S így meg kell elégedni azzal – ami jut.

Ha Arany és Petőfi nem volna, Gáspár Imrének rendeznénk bankettet, mert banketteknek lenni kell...

Habár ön nem ezt tartja.

Ön lemond mindenről: mert lemond Blahánéről. Lehetetlenné teszi magát ezzel arra, hogy valakit megdicsérhessen.

Légrády, aki éppen itt ólálkodik, midőn e sorokat írom, azt üzeni, hogy elküldött levelére várja a választ.

Én pedig tiszta szívemből üdvözlöm az ígért viszontlátásig,

Tisztelő barátja

Mikszáth Kálmán

92.**MK – ABAFI AIGNER LAJOSNAK?**

[Budapest, 1881. november?]

Tisztelt uram!

Nemrég jelent meg tőlem a »Tót atyafiak« és nemsokára jönni fognak »Apró rajzaim«, a francia fordítás miatt azok[kal] nem lehet késni – én jónak látnám minden tekintetben, ha a »Tekintetes vármegye« megjelenését a jövő év elejére méltóztatnék halasztani.

A rajzokra nézve még nem vagyok megállapodva, de mondom, okvetlenül meg kell jelenniök Karácsony előtt. Több könyv tőlem, úgy vélem, határozottan diszgusztálná a publikumot.

Mély tisztelettel

Mikszáth Kálmán

[Névjegyen nyomtatva:]

[Aláírás alatt:] A tárcát a Nemzeti könyvtárról megírom

[alatta nyomtatva:] »Pesti Hírlap«

93.

MK – HERMAN OTTÓNAK

[Budapest, 1882. január-február]

Tisztelt képviselő úr!

Becses ígéretére vagyok bátor figyelmeztetni. Úgy jártam el mindenben, ahogy futólag megbeszéltük. Sturm, Silberstein, Neugebauer lefordították már rajzaimat, önnek az maradt fel, amelyik lefordíthatlan – őszerintük – a »*Szűcs Pali szerencséje*«.

Mind kíváncsian várják a fordítást, azt mondják, lehetetlen, hogy jó lehessen.

Miután a könyv már április végén fog megjelenni Lipcsében – nagyon kérem, rám nézve nagyon becses ígéretének minél előbbi beváltását.

Igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

[A levél felső részén egy bélyegző:] Herman Ottó

94.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. február 16.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége Budapest, V. Nádor u. 7.

Kedves Ilonka!

Mikor ezelőtt sok évvel elváltunk, egyrészt az is rugó indok volt, hogy anyagilag zülaltan állottam, s nem tudtam, hol fog kellenem megállani a süllyedés lejtőjén. Jól esett (habár szerettem is), ha sorsa elszakad az enyémtől.

De föltettem magamban már akkor, hogy ha valaha vinni tudom valamire, s ha lehetséges lesz még, hibámat jóvá fogom tenni.

Az isten meghagyta érne, hogy egykori fényes álmaimat megvalósítva lássam:

<Bent ülök 34 évvel az akadémiában> kiköszörültem minden csorbát, nevemet magasztalólag említi az ország és a külföld, szeretet vesz körül, ahova lépek, s jövedelemem hatszor akkora, mint amennyiről valamikor ábrándozhattam.

Valószínű, hogy már elkéstem önnel szemben, a sors sokáig halogatta (egész e hó 8-ikáig), míg ön elé léphetek soraimmal – ha jól hallottam, maga már férjhez ment, vagy férjhez készül menni...

De mert bizonyosat nem tudok, tartozom önnek azzal a regarddal, hogyha még nem ment férjhez, *én most még egyszer elveszem magát*.

Szerezzen magának alapos meggyőződést mindenben, beszéljen Szontagh Pállal, s értesítsen.

Ön megosztotta rossz sorsomat, a legrosszabbját magam szenvedtem át, a jobb sorsomat szívesen megosztom ismét...

Nem tudom, szeretem-e még, de azt ígérem, hogy meg fogom mindig becsülni.

Ha pedig már elkéstem volna, ha ön már férjhezment, örülök rajta, ha boldog, vagy ha bármely okból nem teszi le többé sorsát annak a kezébe, aki már egyszer olyan rosszul bánt azzal, önhibája nélkül, én ez ellen nem zúgolódom.

Mert nem a szerelem beszél többé belőlem (bár meglehet, ha látnám, lángra lobbanna), hanem a becsület.

A becsületnek pedig elég van téve e lépésemmel.

Ha ön elfogulva ellenem haragtól, gyűlölettől, nem fogja is (talán joggal) méltányolni e kérésemet, az irodalomtörténet figyelembe veszi ez őszinte határozatomat, s mikor jellemem ferdeségeiről írni fog, odateszi súlynak a másik mérlegbe.

Azon magaslat, melyre kortársaim emeltek, kötelességemmé teszi, múltamból is helyre hozni azt, amit lehet.

Azért hát arra kérem, Ilonka, ne határozzon ebben a dologban könnyelműen, maga nem olvas újságokat, sem nem ösmeri a viszonyokat, szerezzen hát magának előbb alapos tudomást azon fényes és előkelő helyről, mely magára vár a magyar társadalomban. Nem akarom ezzel rábeszélni, mert hisz magának volt bátorsága hozzámenni a »semmihez« is, s bizonyára kell, hogy bátorsága legyen visszautasítani engem, még ha miniszter volnék is. Hanem a szívét és hajlamát kérdezze meg, s akként határozzon, s ha igenlő a válasza, írja meg nekem lehetőleg egy hónap leforgása alatt.

<E leveletem komoly emberek tanácsára írom, s nekik olvasom fel. Megmásíthatatlan komoly akaratom> is ez.

Egyebekben maradtam minden körülmények között tisztelője

Budapesten Febr. 16. 882.

Mikszáth Kálmán

95.

MAUKS ILONA – MK-NAK

[Mohora, 1882. február 24.]

Kedves Kálmán!

Hálás szívvel köszönöm hozzáam intézett levelét, mely szívemet régen nem érzett örömmel és békével töltötte el. A múltakért már régen megbocsátottam, most pedig már boldog vagyok abban a tudatban, hogy egy nemesszívű embert szerettem, és azért a forró, lángoló szeretetért, amivel egykor maga iránt viseltettem, immár nem kell szégyenkeznem. Maga is nyugodt lehet, mert oly elégtétellel szolgált nekem, amelyért minden igazán érző ember elösmerését kiérdemelte. Ha kis fiúnk élne, elfogadnám a felém nyújtott kezét, de így most már ennek semmi célja nincsen. Mire lenne ez jó? Maga a sors kerekén felül került (hála Istennek), valószínű belekerült az élet forgatagába, mindig is szerette a társaságot. Én alája kerültem. Micsoda szomorú figura lennék elmaradott vidéki asszony létemre, maga mellett. Én hét évig olyan küzdelmes életet éltem, amely duplán számít, és ez nagy idő egy nő életében!

Hanem az az egy mégis fáj, hogy maga oly rosszul ismer engem. Hogy tehetette azt fel rólam, hogy én valakihez férjhez mentem vagy megyek? Hiszen én magához esküdtem az oltár előtt. Felmenthetett-e az alól engem a törvény? Nem adok én arra semmit, nagyobb úr az én lelkiismeretem, az pedig nem ismeri a visszaesküvést.

Most már megvallhatom, hogy szeretném még egyszer látni magát. Mindig is vágytam erre. Kérni azonban most sem fogom. Ki tudja, micsoda rossz érzéseket váltana ki mindkettőnkénél a viszontlátás? Jobb lesz, ha csak így távolból gondolunk vissza a múltakra, mint egy szép, de elmúlt tavaszi álomra.

Őszinte barátsággal maradtam

Mohora, 1882, febr. 24.

Mauks Ilona

96.

KALMÁR ISTVÁN – MK-NAK

[Szeged, 1882. március 27.]

[Fejléc:] Kalmár István köz- és váltóügyvéd

Kedves Kálmán barátom!

Ismét elhallgattál, s nem tudatsz magadról semmit, sőt megígért könyvedet sem küldöd, holott erre különösen számítottam. Úgy látom, hogy mióta nagy emberré lettél, szegedi barátaid és ösmerőseid között én vagyok a legmostohább gyermek! Ezt pedig egyáltalán nem érdemlem meg tőled, és nem is adtam rá okot!...

Különben pedig hogy vagy? Mit csináltok? A Kisfaludy-Társaság székfoglalóján kívül készülsz-e valami más irodalmi műre is, avagy frekventálsz öserényedet, a lustaságot? – Lásd, a múltkor lejöhettél volna Odry, Fáy Szeréna és Stetterrel; neked nem kerül az semmibe, csak abba az egypár napba, amit távol töltesz Pesttől; ez pedig csak javadra válik, mert felfrissíti szellemedet és gazdagítja fantáziádat, megfigyeléseidet. Aztán nem is olyan kimért, kiszabott az a mulatság, ami itt vár rád, mint az a pesti kapucineres és anizettes egyformaság! Mi, ha mulatunk, az legalább igazán mulatság.

Lásd, húsvétra lejöhethnél, írd meg, hogy jössz, nagyon szívesen venném én is és minden ösmerősöd.

Addig azonban légy szíves tudatni velem, hogy a Petőfi Társaság alapító tagságához szükséges 100 frtos kötvényt mi módon állítsam ki és kihez küldjem be, a f. évi kamatjaival együtt?

Azt hiszem, hogy e részben Szana Tamás adhat kellő felvilágosítást. Én ugyan írtam már neki e célból – azonban lakását nem tudván – mint a Petőfi Társaság titkárának címeztem a levelet, s mert eddig nem kaptam reá választ, azt kell hinnem, hogy máig sem kapta meg.

Máskülönben megvagyunk mindnyájan és élünk, a szokott módon. E hét vége felé szeretnék Aradra menni, és ott egypár napot tölteni. Amint tapasztaltam, a f. hó 20-ára tervezett írói ünnepély nem lett ott megtartva, s ennél fogva te sem utaztál oda? Nem volna-e kedved a most következő pénteken vagy szombaton lejönni oda? akkor együtt lehetnénk néhány napig, s egy kirándulást is tennénk a világosi hegyek közé. Gondold meg, és határozd el magad.

A fiúk megvannak mindnyájan a régi bőrben, s velem együtt emlegetnek sokszor. Kedves Anyám és húgom egészségesek, és szívből üdvözlönek.

Válaszolj minél előbb, leveledet várja és ölel

szerető barátod

Pista

Szemere Attilát szívből üdvözlöm!

97.

MK – MAUKS ILONÁNAK
[Budapest, 1882. március 28.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Kedves Ilonka!

Nehogy azt higgye, hogy elfelejtettem azt a dolgot, néhány betűt vetek hirtelenében papírra, mert annyi dolgom van, hogy gondolkozni sem érek rá. Azért írok Bécsbe menetelem előtt, hogy lássa, hogy emlékezem, s hogy nem tekintem a dolgot köztünk a maga levelével »még« bevégezettnek.

Annyira el voltam foglalva, hogy lehetetlen volt írnom, <három> székfoglalót kellett tartanom e hónapban, s az utolsó holnap, szerdán lesz a Kisfaludy-Társaságban, amint azt a lapokból olvashatta, és amint majd megolvashatja az eredményt.

Ma egy nagy diadalünnepem volt a Levinszky felolvasás, melyet a mágnásnak rendeztek. Épp onnan jöve írom e néhány sort. Az ünnepélyről nem írok, mert a lapokban úgyis lesz elég. Az öreg Lisztet annyira meghatotta »Timár Zsófi özvegye«, hogy ott a közönség előtt ölelt meg, mire iszonyú taps és éljen vihar tört ki. Jobb szerettem volna ugyan, ha <Andrássy Gyuláné> teszi ezt.

Nagy diadaleste volt ez, mert <mint mindig> a »*magyar irodalom remekei*« voltak beválogatva <(elképzelheti, ha még Jókai sem lehetett felvéve, csak az egészen világnívón álló írók).> (Itt küldöm a programot.)

Holnap megtartom még székfoglalómat, mely iránt, mióta felkapott ember vagyok, óriási az érdeklődés, azután az éji vonattal Bécsbe megyek a képműállítás megnyitására.

Elsején megjövök, és pihenek egy hónapot, azaz Szegedre megyek, az én kedves Szegedembe, hol nem vagyok »nagy ember«, hanem csak <otthon> szívesen látott vendég, akit időről-időre hazavárnak.

A jövő hónapban még egyszer megpróbálom eligazítani azt az ügyemet magával.

Érzem, hogy úgysem élhetek sokáig. Gyors emelkedésemben van valami természetfölötti, valami megdöbbentő. Okvetlenül történik valami szerencsétlenség, valami halál. S akkor legalább legyen egy feleségem, aki a <Kisfaludy járadékot húzza, s> fényessé tett nevemet viselje.

Egy pár <könnyebb> regényt gyűjtöttem magának, azokat is elküldöm elsején, ha be tudják valahogy pakkolni.

[Budapest, 1882.] márc. 28.

Tisztelője

Mikszáth Kálmán

[Borítékcímzés:]

Mauks Ilona

Önagyságának

U. p. Balassagyarmat Mohora

98.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. március 30.]

Kedves Mimike!

A tegnapi felolvasásról nem küldtem az összes, csak néhány főbb lapot, mert unalmas magának az egyhangúság. Körülbelül ezt írja mind – Tudom, hogy örül népszerűségemnek, mely olyan magas arányokat vett, hogy immár elég azt elhíresztelni, hogy jelen leszek, teszem azt, a Népszínházban, s megtelik az egész Népszínház.

Itt küldöm a »Koszorú«-t is, melyben legjobban van eltalálva az arcképem.

Kálmán

Küldjön valami jobb arcképet, ha van.

99.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. április 12. ?]

Kedves Ilonka!

Ígéretemhez képest küldöm a kezembe került, rólam írt közleményeket, hogy mindig tudja, hol vagyok és mit csinálok. Ha majd szidni fognak, azt is elküldöm. Most még a magasztalások korát élem. De olyan nagyra hagytak nőni, hogy okvetlenül támadni fognak ellenfeleim is. A jó palócokat svéd nyelvre fordították le. Apróbb közleményeket írnak rólam a pesti lapok (a magunk lapját kivéve, mert ebben kiadtam az ordret, hogy az öndicséret sat., hát ne emlegessenek), de az apróbb közleményeket összeszedni nagy fáradságba kerülne, hát csak a jelentékenyebbeket küldöm.

Egy-két nap múlva hosszabb levelet írok. A húsvétot, mint olvashatta, Szegeden töltöttem, igen kellemesen. Most már vagy tíz napig Pesten leszek, s csak a harmadik hét elején megyek ismét Szegedre.

Mindenekelőtt is azonban arra kérem, ha akar nekem egy szívességet tenni, csináltasson egy jó fotografiát, vagy pedig küldje el a fiatakorit, mert ezt ám ki nem állhatom.

Levelemre pedig, amelyet holnapután minden bizonnyal megírok, még a szegedi utam előtt válaszoljon.

Csókolom kezét s maradok igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

100.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. április 15.]

Kedves Ilonka!

Ma végre ráérek megírni a levelet, amelyről beszéltem. Én azt hittem, hogy hosszasan fog kellenem írni, s ezért halasztottam, mert rendkívül el voltam foglalva.

De ellenkezőleg határoztam. Miért írok hosszasan? Már eddig is hibát követtem el, hogy mintegy úgy tűnhetik fel gyakori levelezésem, mintha rá akarnám beszélni. Azt sem volt helyes tennem, hogy a saját dicsőségemet zengedeztem maga előtt.

De már ezen nem változtathatok, mert megtörtént. Most egyszerűen csak annyit akarok megírni, hogy én a maga levelét nem tekinthetem eléggé egyenes válasznak, sem »nem«-nek, sem »igen«-nek.

Mert azt írja ugyan, hogy nem megy férjhez soha többé – de azután azt írja, hogy *azért* nem megy, mert a nekem tett esküt nem akarja megszegni. Hogy vegyem én ezt hát »nem«-nek?

Meglehet, hogy maga csak gyöngédségből öltöztette »nem«-jét ilyen kellemes alakba.

De ne kíméljen engem. Hiszen nincs itt most köztünk többé szó turbékolásról, sem courtoise-ről és az illemszabályokról. Hozzánk már az őszinteség és az igazság illik, egyenesen kimondva. Az bizonyára nem zúzza már össze sem az én szívemet, sem a magáét.

A dolog úgy van, hogy mi már leszámoltunk a családi boldogsággal, a hét évet nekünk senki vissza nem adja, s család-alapításra már nincs időnk, pedig ezen nyugszik a házasság boldogsága – de mentsük meg legalább a romokat, ami még megmenthető.

Nem az volt a baj, hogy mi elváltunk, hanem az, hogy összekeltünk, mert pénz nélkül nem lehet élni, <de hát éppen> a szerelem vitt rá bennünket, ez okozta minden szerencsétlenségünket – azelőttől.

És mégis a szerelem volt az, mely túlélte mindent, mely a haragot, a gyűlölséget túlélte, mely a süllyedésből fel, a magasba vitt, s mikor már elmosódott, hogy én mennyit nélkülöztem s micsoda lejtőn haladtam már lefelé, e halhatatlan szerelemből akkor is maradt annyi, hogy beválik vonzalomnak.

Ne higgye hát, hogy múltkori ajánlatomat nagylelkűségből tettem, ami magát zsenirozhatná, nem állítom, hogy szeretem, de becsülöm és vonzódok magához,

fiatalkori emlékeim becsessé teszik énelőttem, bármilyen legyen is most, és szükségem is van valakire, aki nekem otthont teremtsen, aki énrám vigyázzon, hogy ne kapassam el magamat a dicsőségtől. Nem kell a hajdani »szép feleség« többé, hanem kell egy »okos barát«. Boldog volnék, ha a »szép feleségemet« is feltalálhatnám benne, de ezt nem reményelem, s ez már csak másodrendű dolog.

Nem tudok olyan magaslatra emelkedni, hogy önzés nélkül cselekedjek. Téved hát, ha azt hiszi, hogy *egészen maga végett* mentem bele ebbe a dologba; nem, én elsősorban magam végett, s csak másodsorban maga végett, mert kárpótlással tartozom magának, s király szeretnék lenni, hogy fénnyel öntsem be minden pillanatát.

Aztán magának is szüksége van valakire, s arra, hogy sorsa biztosítva legyen. Ha tudnám, hogy gazdag, nem írnék egy sort sem, mert hiszen mit nyújthatnék én akkor magának, miután már meg vagyok győződve, hogy nem szeret?

Nem vagyok én számár, tudom milyenek a nők. Nincs nő itt, Pesten sem, akire nézve nem lenne rettentő inger egy nagy ember feleségének lenni (s én nem vagyok szerény, hogy ne tudjam, hogy annak tartanak engem), de én nem akarom ezt felhasználni, mert abban is nagy ember akarok lenni, hogy tudom, miszerint az az egész dolog, hogy valaki híres embernek a neje, egy hétig okoz annak örömet. Az, hogy ünneplik férje miatt, hogy megnézik, megbámulják, beszélnek róla, egy hétig boldoggá teszi, ha hiú, azután pedig úgy képzei, hogy ez valami természetes, hogy ő ebbe beleszületett, s mint megszokott dolog, nem okoz neki semmi élvezetet, hanem ha ezért ment férjhez valakihez, elkezd üres lenni előtte a világ sat.

Hogy a dicsőséget élvezze, higgye meg, nem csatolnám sorsát a magaméhoz. Mert minek az magának? Megvolna maga jól otthon azzal a szűk tudattal is, hogy a legnagyobb ember a világon a nógrádi vicsipány?

Ösmerem természetét, magának az még terhére lesz, hogy eseményül említik fel, ha valahol megjelent, s hogy inkognitó nem mehet egyszerű ruhácskáiban az utcán, <s hogy mindenki azon fogja magát törni, még az arisztokrácia közt is, hogy be legyen mutatva?>

Ez nem a maga természete. Nem is akarom én, hogy maga belemenjen a társaságokba. Valami nagy fényt nem is ígérhetek.

Hanem akarom azt, hogy legyen egy bizonyos jóléte, s ha én meghalok, élvezze a <Kisfaludy> özvegyi nyugdíját. Mert az magának nagy vagyon. Egyszóval biztos legyen a sorsa, amíg életben lesz.

Mert ne higgye ám, hogy valami rettenetes nagy jövedelem lenne! amint azt az emberek gondolják.

Ezidén egy év leforgása alatt volt <kilenc>ezer forintom.

De ez nem biztos: (biztos csupán a Kisfaludy tantiém, mely holtomig, illetve özvegyem holtáig tart.)

<S azután> némileg biztos az a kétezer forint, amit a lapnál kapok, <tehát biztosnak mondható 3800 ftom.> Ennyi az egész.

Mert mint író kiapadhatok, népszerűségem elenyészhetik, s nem tudok írni – sőt betegségbe eshetve, melyből ki sem gyógyulok, a hírlapírói 2000 ft-om is megszűnik. *Egészen biztos jövedelemem* <tehát roppant csekély, csak 1800 ft. De ezt se víz, se semmi el nem moshatja, s ez a magáé is, amíg nevemet viselni fogja.>

Igaz, hogy másrésről azt is remélni lehet, hogy még csak ezután fogok tudni igazán írni, s hogy fölvihetem 30 ezer ft évi jövedelemig is, ahogy pályám megindult. Ez a helyzet.

Ha hát nem tud jobbat, ha gondolja, hogy ez magára előnyös, ha eddigi sorsával nincs megelégedve, és óhajtáná ezt az új sorsot, ha nem tartja ott vissza egy új élet reménye... akkor tudassa határozottan az »igen«-jét, hogy én hozzáláthassak a berendezéshez.

Ha pedig más céljai vannak (hiszen hét év olyan nagy idő, hogy bizony azóta lehetnek), vegye szíves tudomásul, hogy őszinte, igaz szeretetből, jóindulatból és teljes megbánásból eredett ez a levelem, éppúgy, mint az előbbi, de azért ne restelljen »nem«-mel válaszolni nyíltan.

Az »igen« örömet fog nekem okozni, de a »nem« nem fog szerezni bánatot – mert ez esetben tudom, hogy ön boldog, vagy ha nem boldog, a boldogságra vár, ami annyi, mintha boldog lenne. Mert a boldogság illúziókon alapszik.

Válaszát elvárom, amely olyan egyenes és félremagyarázhatlan legyen, hogy vagy befejezze e levelezést, mint céltalant, vagy pedig kezdetét képezze a megbeszélésnek, mikor és hogy kerülünk össze. Mert itt röviden megérintem, én soha Nógrádba nem megyek, lévén az rettenetes cudarság, hogy mikor az egész ország – még a külföld is – ünnepel, szülőmgyém még a fülebotját se hajtja.

Persze, szája ízében vannak még fiatalkori stiklijeim. De tudnia kellene, hogy nagy emberek nagy hibákkal születnek. Nem kívánom én, hogy követnek válaszon a megyém (lesz nekem annyi kerületem, ahány ujjam), de mégis illett volna, hogy egy vagy más alakban kifejezze örömét.

<Az én dicsőségem nem csonka azért, de az ő butasága nagyobbodott.>

Különben ezért nem panaszkodom. Többet ér magának egy szelíd szava annál az egész vármegyénél.

Lehetőleg hamar várom a feleletét.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

Itt küldöm a mai »Vasárnapi Újságot«. Olvassa el benne Törs Kálmán cikkét, melyben életem van leírva. Az asszonyok és férfiak sírnak, mikor olvassák. Nem tudom pedig, mi érzékeny van benne? Magát bizonyosan mulattatni fogja. Törs képviselőt ma összeszidtam, hogy miért hagyta ki magát? Miért nem írta ki az én llonámat is – nem titkolom én őt, de büszke vagyok rá...

Azt mondta, hogy ez lerontotta volna érdekességemet az asszonyok előtt.

Én azt hiszem, ellenkezőleg. Az lesz még csak érdekesség, ha valaki a házaseletünket fogja megírni, ha ugyan fogja, mert tőlem ugyan, dacára, hogy mindennap

fogadok egy csomó embert, aki ifjúságom részletei felől tudakozódik, hogy azt a <külföldi> lapoknál felhasználja – oly részletet nem csikarnak ki, amit gyöngédtelesség lenne napvilágra hurcolni. Nevét, lakását is titkolom, mert még az is meg-esnék, hogy <szemtelen> újságírók magát zaklatnák adatokért.

101.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Szeged, 1882. április második fele]

Kedves Ilonka!

Nem tudom, válaszolt-e már nekem, <de akármit írt oda> azért nem tudom, mert néhány nap óta, mint ahogy írtam, Szegeden mulatok; ha nem válaszolt, kérem válaszoljon soraim vétele után, mert vasárnap Pestre érve csak rövid, mindössze három-négy napot fordíthatok a lapunk fölélénkítésére, s ismét több napra távozom a fővárosból, s terveim kívánják, hogy *eldöntve lássam* a kérdést, amelyet bátor voltam fölvetni.

Csókolom kezeit

Kálmán

102.

MAUKS ILONA – MK-NAK

[Mohora, 1882. április vége]

Kedves Kálmán!

Mennél többször forgatom levelének lapjait, annál inkább látom, hogy nem tudok rá írásban válaszolni.

Tünetényes pályafutása magát az egzaltáció oly magas fokára emelte, ahol már minden fényesnek, ragyogónak látszik. Nemeslelkűségből kezét nyújtja felém, mert azt hiszi, hogy nekem elégtétellel tartozik. Nem gondol arra, hogy mi lesz akkor, ha a viszontlátásnál kellemetlennek, csúnyának és öregnek talál. Pedig ez nagyon lehetséges. Mint a múltkor is írtam, hét év nagy idő egy nő életében. Visszavonul akkor? Vagy áldozatnak tekinti magát, és ha lehet, örömet keres hírben, dicsőségben, esetleg hatalomban. Talán megélné így is, hiszen a férfiaknak vannak más vágyaik, más ambícióik a szép, békés házasságon kívül, de mit tegyek én akkor, szegény asszony, ha most, anélkül hogy tudnám, mit érzek maga iránt, meggondolatlanul odaígérek. Engem nem boldogít hír, vagyon és dicsőség. Ne nevéssen ki kérem, nem ábrándozok én már szerelmekről, a tíz év előtti lányok nem loboghatnak újra, nevetséges is lenne a mi korunkban, de becsülni, tisztelni és megérteni akarom, ha egyszer elhatározom, hogy még egyszer soromat a magáéhoz kötöm.

Hiába, nincs más választás, vagy végképpen lemond rólam, vagy pedig elhatározza, hogy eljön Mohorára egy-két napra, mikor magának ez legkényelmesebb. Vasúton jöhet Vácig, ott mindig megtalálhatja a régi gyarmati fiákerosokat, felül egyikre és mikor Lőrinciben a lovakat itatni megáll a kocsis, egyszerűen átszáll az ott várakozó mohorai kocsinkra, egy óra alatt aztán Mohorán van.

A dolog nem sürgős, jöjjön a nyár folyamán; amikor magának legjobban kifutja idejéből. Nagyon fájjalom, hogy magától ilyen áldozatot kell kérnem, de más megoldást nem látok.

[Aláírás hiányzik]

U. i. Most jön eszembe, hogy ahogy én magát ismerem, bizonyosan nem szeretné, ha arról, hogy maga Mohorára jön, valaki megtudna valamit ... Azért ígérem, hogy nővéremem és anyámon kívül, akik előtt most már nincs titkom, egy lélek se fog tudni erről semmit. Hogy jobban megnyugtassam, azt is megírom, hogy én még úgy sem szeretném, mint maga, ha lejövetele idő előtt nyilvánosságra kerülne.

103.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, Máj. 3. 882.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Ilonám!

Bármilyen kellemetlen is nekem Mohorára menni, június hatodikán három órakor Lőrincibe leszek, ahova küldje értem a kocsit. Nem akarom első kérését megtagadni. Az órát meglehet változtatom, de a napot (betegség esetét kivéve) nem.

A betegség alatt nemcsak a magam betegségét veszem, de a Pulszky Károlyét és Szemeréét is, mert hárman lévén a főemberek a lapnál, egyszerre *csak egynek szabad hiányozni*, s egész programszerűen kell kicsinálni, ki mikor mehet <valaki> [MK törlése] el.

Én úgyis sokat mászkálok, a pünkösddöt Szegeden akarom tölteni, s azonfelül egy hónapot utaznom kell e nyáron, hát a mohorai utat is csak úgy bírtam kicsinálni, ha a helyett a két nap helyett most itthon maradok, s nem megyek Debrecenbe a Petőfi Társasággal. A maga kedvéért megtettem.

Eleinte bosszantott ez a maga terve, de belátom, hogy az praktikus. Mert biz az meglehet, hogy már nem *leszünk képesek* egymást szeretni.

Hét év nagy idő. Azóta megváltozott az ízlésem. Más arc, más modor hat rám! Úgy képezem, ha valami virító arca van, nem fog nekem tetszeni. Legjobban szeretném, ha olyan lenne, mint régen, de úgy sem biztos, hogy vajon tetszik-e, mert már nem emlékszem, milyen volt. Azt azonban nagyon szeretném, ha egy olyan kis vályú lenne a nyakán, mint némely asszonyoknak...

Másrészt alkalmasint én is kiállhatatlan leszek a maga szemében. No, de engem az vígasztal, hogy én úgyis mindig csúnya voltam.

Mindegy! Ahogy lesz, úgy lesz! Mindenféleképp lesz egy jó oldala a találkozásnak, ha nem tetszünk egymásnak, legalább megpecsételjük egymás közt a baráti viszonyt – amely, óhajtom, minden körülmények közt megmaradjon.

<Ernő iránt változott a nézetem. Egy darabig schwindlirozott a szegény fiú, de látszik, hogy csak kényszerűségből. A szegénység komisszá tesz még egy királyt is! Most valami kis állása van, hát egész pontosan fizeti a szabót, akinél rátákra ruhát csináltattam neki.>

Nagyon megörvendeztet, ha gyakran ír, az illedelem is azt hozná magával, mert ráér. Ha valamire szüksége van, újságra, könyvre, virágokra, egyszerűen ha valami ilyent megkíván, értesítsen, hogy küldhessek. Nagyon szeretném, ha több lapot olvasna, hogy ha esetleg a feleségem lesz, mindenben kívón legyen. Melyik lapra prenumeráljak?

Én ritkán írhatok. Az természetes is! Annyi kézirat, amennyit most ide firkantottam; nekem a mai viszony ok közt annyit ér, mint egy másfél éves borjú – magának meg annyit sem ér, mint egy kétnapos csirke.

A legnagyobb pénzpazarlás most rám nézve az lenne, ha sűrű levelezésbe bocsátkoznék valakivel.

Meglehet, hogy írok még jún. 6-ikáig, de ha nem írnék, az annyit tesz, hogy a *terminus* úgy maradt, amint megállapítottam.

Csak arra kérem, amit ígért, hogy lemeneteletem tartsa titokban, mert most az újságok mindent, de mindent kiírnak rólam. S én azt kimondhatlanul szeretem. Mert azért írnak mindég rólam, mivel a közönség mindég rólam akar olvasni, De borzasztó bősziült lennék, ha a sajtó az igazán magánügyeimet is piacra hurcolná, pedig ha megtudják, el nem kerülöm, mert minden ilyen csemegén szörnyen kapnak.

Múlt héten egy piképartit játszottam Kende Kanuttal, a kormánybiztossal Szege-den, s ma már tárca van róla a szegedi lapban.

Valami vadbarom meg azt írja le egy másik lapban ma, hogy hogyan kínálják nekem a gazdag partikat. Elneveznek dísztótnak (célzás a »Tót atyafiak«-ra), egyszerűen minden mozdulatom újságba jön, még az is, ami nem igaz. No, iszen csak azt tudnák meg, hogy a régi feleségemhez mentem vizitbe!

Különben itt küldöm kinyírva az újságokat. De ne higgye ám, hogy az igaz: én soha az életemben nem házasodom meg, de különben is csak tréfának van elmondva – inkább a virginia kedvéért.

Vagy maga lesz a feleségem, vagy soha senki, <mert van még egy asszony, akit szeretek, de az négy gyermek anyja és férje van, a többi asszony pedig nem létezik számomra, arra, hogy szeressem.> Vagyonna pedig nincs szükségem. Nem vágyom egyéb lenni, csak ami vagyok.

Ha maga nem lesz feleségem, ha látom, hogy nem szeretem, akkor nekem ugyan senki sem kell a világon. Sohasem házasodom. Legfeljebb idősebb koromban veszek magamhoz valakit, akinek megfizetem a szeretetét – addig pedig nem áldozom fel egy fáért az egész erdőt.

Okvetlenül írjon még, legalább egyszer e hónapban, Ha sokszor ír, arról látom, jó feleségem lesz-e?

igaz híve és tisztelője

Mikszáth Kálmán

104.**MK – DÉTSY IMRE ÜGYVÉDNEK**

[Budapest, 1882. május 19.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

V. Nádor utca 7.

Tisztelt ügyvéd úr!

Sajnálom, hogy még mindig nem vagyok olyan helyzetben, hogy kifizethessem önnek tartozásomat (amelyre alig is emlékszem már, miből származott).

Ha szíves lesz ön várni talán egy évig, talán kettőig, úgy lehet, kifizethetem, s igyekezni is fogok erre.

Ha azonban előnyösebbnek tartja ügyvéd úr folytatni a végrehajtást, én erről egyáltalában le nem beszélhetem, hanem nem tartom célhoz vezetőnek, fájdalom.

Különben maradtam igaz tisztelője

Bpest, 1882. Május 19-én.

M – – – th Kálmán

105.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. május 21.]

Kedves Ilona,

Visegrádra indulóban írom e néhány sort. Pompásan mulattam Szegeden, hol a <Tisza> vendége voltam <lakáson,> s <a városé egyebekben.>

Pálffy polgármester egy jegyzőkönyvi kivonatot nyújtott át, melyben a város »fogadott fiának« deklaráltak, kérve, engedjem meg, ők is osztozkodhassanak dicsőségemben, s magukénak vallhassanak.

Kijelentettem, hogy büszke vagyok rájuk, s hogy szülőföldemhez »már« egyetlen kapocs sem fűz.

Pedig talán azt kellett volna mondani »még«. Vagy ki tudja?

...Minthogy a <...> pesti lapokat nem olvassa, itt küldöm a szegedi lapot, hol mulatozásunk, bár nem elég körülményesen, de mégis le van írva.

Itt küldöm továbbá a »Lloydot«, a mai számot, mely szól a német könyvemről, olvassa meg, mert e tekintélyes lap recenziója korszakszerű, <azért, mivel Jókai fölé helyez rangban> kimondja, hogy hozzám hasonló élő írója egyetlen nemzetnek sincs, s kimondja a legvégén, hogy a mi hazánk nagy dicsőséget és diadalokat fog aratni műveimmel az egész földtekén.

...Soha még így nem írtak magyar emberről. Sokallom is a dicséretet, s nem írom alá.

Programom változott, pünkösdre már nem megyek Szegedre, mert a kedvenc családom idejön a Margaréta szigetre.

Beteges vagyok, lázaim vannak, de azért a 6-iki terminust nem változtatom, ha csak betegebb nem leszek, vagy közbe nem jön valami végzettségű.

Mert az a babona, amit mindig hittem, hogy sohasem látjuk egymást, még most sem ment ki a fejemből.

Igaz tisztelője

Kálmán

Hanem tudja-e, hogy én máris haragszom magára – de nem merem levélben megírni, csak élőszóval mondom el Mohorán.

106.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest,] máj. 29. 882.

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Ilonka!

A sors mintha akadályozni akarná, hogy elmenjek. Mondtam én, hogy a fátum nagy kutya.

Legelőször az történt, hogy a Kisfaludy Társaságot kell képviselnem Zemplén megyében a Rákóczi-ünnepélyen, az ünnepély jún. 11-én reggel lesz, de már 8-ikán indulni kell, mert a képviselőház küldöttségével indulunk egyszerre, s elmaradni nem lehet, mert különböző megyei küldöttségek fogadnak. <Az üdvözlő beszéd úgy van betanulva, hogy bele lesz szöve abba a palócok dicsősége, kik Rákóczi fejedelem alatt itt vértettek. Üdvözlünk országunk fiatal ékessége... mert a beszédek előre be vannak mutatva nekünk.

Ebből láthatja, hogy a »fiatal ékességnek« ott kell lennie. El nem maradhatok semmi esetben, mert csak ketten megyünk s kettőből, ha egy elmarad, komikussá lesz. Más volna, ha öten-hatan lennénk, egy akkor betegség révén visszamaradhatna.>

Ez az egyik dolog, mely 8-ikán este rabbá tesz. No, hát ez még nem lenne valami nagy baj. Ezért még elmehetnék 6-ikán, s visszajöhetnék 8-án estére Budapestre.

Hanem akkor fogja magát az öreg Pulszky Ferenc, és a fia lakodalmát átteszi június *hetedikére*: ahol pedig nekem jelen kell lennem okvetlenül, mert <becsület-szavamra ígértem meg Polyxénának s> Károly <különben is> legbizalmasabb barátom.

Hetedikén délben tehát egy villásreggelin kell részt vennem, ha belehalok is. Mert mivel exkuzálhassam magamat? Ha 10-re esnék, jó volna, mert mondhatnám, Zemplénbe *muszáj* mennem.

Mit tegyek hát ilyen viszonyok között?

Megadjam magamat a fátumnak, s mondjak le végképpen a mohorai útról?

De már ezt a bolondot nem teszem. Jövő csötörtökön este elindulok Pestről, s meghálok Vácon: Pénteken 3-4 órára délután küldje azt a magok Misáját Lőrinci-be. Ha egy kicsit beteg leszek is, elmegyek.

Tehát június 2-án (ha csakugyan nem szándékosan akadályoznak ebben az egek), én Lőrincibe[n] vagyok délután 3-4 óra táján.

Ez az egy terminus lehetséges: ha ez valahogy dugába dőlne, akkor csak valamikor októberbe[n] mehetnék. Az pedig nagyon soká lesz, addig élni kell.

Ha valamiképpen ez alkalmatlan <lenne> terminus lenne magának, már ne levélben, de sürgönyileg értesítsen, mert a levélváltás már lehetetlen az idő rövidsége miatt.

Ha a gondviselés, mert annak a körmeit látom én itt, valahogy megakadályozna ebben is, akkor én is sürgönyileg értesítem, hogy a kocsit ne fáraszsa.

Csak már túl lennénk a találkozáson, mert ha az egyszer megtörténik, visszatér bizalmam az ügyünkhöz, és az ígézet megtörik, a fátum csak agyrémmnek fog föltűnni, s akkor nem is lesz az egyéb, mint az én bohókás képzelődésem.

Csütörtökön este féltízkor hagyom el Pestet – addig mindig tudósíthat: azért csütörtökön, mert nem akarok pénteken indulni ebben az ügyben.

Örülök, hogy Nellinek tetszik a könyvem, viszek neki egy csomót, regényt és a »Tót atyafiakat« is.

igaz tisztelője

Kálmán

Miattam, kérem, ne csináljanak maguknak alkalmatlanságot, én csak két dolgot bírok enni, orvosi rendeletből: levest és angol húst – vagy ha nincs, olyan húst, amiben nincsen szálla. – Nekem semmi parádét ne csináljon, mert gyomorhurutban szenvedek; reggelre teát iszom, és vacsorára is. Csak délben eszem, egyszer napjában, s akkor is egy vendéglői fillet-nek a felét. Annyira vittem e tekintetben a pedantériát, <hogy mint valami ismeretlen vadállat> [?] Zemplénbe is értesítettem a rendező bizottságot, hogy kérem mellőzni azt a szokást, hogy engem valami magán úri házhoz szállásoljanak, hanem a vendéglőben tartsanak fel számomra lakást, mert attól félek, hogy magánházban megbetegednék a kosztól, de már ezt az utóbbit nem írtam meg, csak gondoltam. Hozasson nekem kérem Gyarmatról két palack <(Gishübli) vizet.>

Tehát a forrón óhajtott viszontlátásig

K.

Sürgönyt (ha általában lenne szükség sürgönyre) e címre küldjön: Mikszáth »Pesti Hírlap« Budapesten.

107.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. július 10.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7.

Kedves bagolykám!

Tegnapelőtt megjöttem, de nagyon betegen. Már Mohorán is iszonyú rosszul voltam az egész idő alatt, de tartottam magamat. Tegnap úgy volt, hogy megfulladok. <Gálf> reggel nálam volt, s azt mondta egész komolyan, hogy legalább augusztusig ne haljak meg még, amikor ti. ő a fürdőből visszatér, mert ha addig halok meg, 50 ftját lopom ki a zsebéből. Ennyit szokott tudniillik kapni az Egyetértéstől a tárcáért, melyet az elhalt nagy emberekről ír haláluk napján.

Doktort hívtam, azt mondja, bajom nem aggasztó, de az esti lapok aggasztónak írták tegnap. Ha olvasna valamit, ne ijedjen meg, ma már jobban vagyok egészen – azaz úgy, mint Mohorán voltam, hogy láz gyötri minden idegemet, s olyan érzéketlen vagyok, mint a darab fa.

Tegnap csakugyan magam is azt hittem, hogy nem élem meg az estét, a torkom meg volt dagadva belülről. Nem is képzelheti, milyen kínos volt mohorai tartózkodásom, de csak nem szóltam semmit, mert tudtam, hogy magoknak bánatot okoznék és kellemetlen érzést.

Mióta az újságok írták betegségemet, tömérdek látogatóm van, de ezek között kegyeteket csak egy fogja érdekelni, egy *Dengi* János nevű tanár Lugosról. Kérdeztem Endrét, rendkívül dicsérte. Azt mondja, tetőtől-talpig becsületes, lovagias és szorgalmas. No, már ennél többet nem lehet mondani. Az áthelyezésről szerinte még vasárnap reggel semmit sem tudott.

Itt küldöm az »Auf der Höhe«-t a »tante«-nak. Olvassa el az »Ein ungarischer Dorfnoyellist« című cikket s a beszélyemet »Jastrab's Glück und Ende«. A kötetet őrizze meg, kérem, mert ha esetleg el nem találnék patkolni, hát kelleni fog.

Édes mamának kezeit csókolom. Nelkát pedig különösen is őszinte szívből csókolom, s itt a könyvbe betéve küldöm számára a »*Miniszter*«-ből hiányzó lapokat.

Magát pedig, kedves Bagolykám, számtalanszor csókolom

<s maradok> Kálmán

Nagyon szeretném már látni. S megtehetné azt az örömet, hogy <feljönne> lejjönne valamelyik nap. Úgyis, ki tudja, látom-e többet, vagy sem?

Ha ilyen rosszul leszek még sokáig <a hét végén megyek fürdőre>, átmegyek e hónap 15-én Margitszigetre lakni. Ott jobb a levegő.

Ezt a levelet a redakcióban írom, de képtelen vagyok dolgozni még ma is.

<Fekszem a díványon, éppúgy, mint Mohorán, csakhogy nem csókolózom senki-vel...>

Szervusz Mimike!

[Címzés:]

Mauks Ilona

őnagyságának

Mohora

Balassa Gyarmat

[Mikszáthné írása a borítékon:] Életrajzhoz

108.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. július 23.]

Kedves Ilonácskám!

Én természetesen még mindig beteg vagyok, hát erről már nem is beszélek.

Itt iszonyú melegség van, de olyan, a megbolondulásig. Abszolúte nem tudok dolgozni.

Ugyan írja meg, kérem, nem hagytam én ott maguknál egy sárga mellényt? Mert az egész olyan egyszínű ruha megvan, csak a lajbi hiányzik, pedig arra emlékszem, hogy Mohorán volt rajtam egyszer.

Az írók és művészek ma mulatnak Szegeden. Az az érdekes, hogy az útvonalban vidéki lapok hozzám üdvözlő cikkeket írnak mindenütt. Az a gyanú van itt elterjedve, hogy mivel neves írók nem igen mentek le, az egy öreg Pulszkyt kivéve, valakit kiadtak juxból úgy, mintha én volnék az.

Egyszóval míg én itthon vágom és ölöm őket, azalatt elvben velük utazom városról-városra, s még azt is olvasom minden nap, hol és kinél vagyok elszállásolva, például az éjjel a »Délmagyarországi Lapok« szerint a temesvári püspöknél aludtam.

Szegedre csak a maga kedvéért nem mentem – mert ott határozottan aprehenzió lesz ebből. Sürgönyöztem, hogy súlyos beteg vagyok. Ebből pedig most az a bajom származik, hogy Zs[ótér]-ék lejönnek holnap-holnapután meglátogatni.

Igaz tisztelője

K.

Mikor látom, Medvécském? Mert már el is felejtettem, hogy néz ki? Abban pedig nagy veszedelem van, ha nem emlékszem, *hogy milyen*.

Kelt Budapest júl. 23.-án 1882.

109.

MK – MAUKS KORNÉLIÁNAK

[Budapest, 1882. július 24.]

Kedves Nelkám! Kisebbik feleségem!

Azt vártam, hogy egészen kigyógyulok, s csak azután írok már, mikor jó tanácsait (amik mutatják, hogy magából mégis jó asszony válik) kinevethetem – de úgy látszik felsültem. Szomorú ábrázattal, egészen lehangolva, s lázzal a tagjaimban kell válaszolnom. Oda vagyok egészen. Mikor már jó dolgom lenne, akkor más irányban vesztettem el a legszükségesebbet. No, de még kigyógyulhatok. Életkedvem nincs, úgy érzem hogy az élet céltalan és terhemre van, ha. Németország nem volna, honnan mindennap hoznak valami olyan hírt barátaim, mely felvillanyoz, tán rég búskomorságban volnék. Csak magokra tudok gondolni némi kellemes érzésekkel, de azt sem úgy, ahogy megérdemelnék s ahogy nekem is nagyobb örömet okozna.

A maga Miklósát a napokban láttam. Tudja már, hogy Mohorán jártam, de hangján, modorán látszott, hogy fáj neki ez a téma, tehát azonnal elejtettem. Írja meg, hogy van-e még olvasnivalója? Mert ha nincs, küldhetek néhány könyvet, köztük kedvencemtől, Daudet-től. Van egy kis regényem tőle, amit személyesen küldött nekem néhány hízelgő sorral. Ez most magyarul is megjelent, magának tartogatom.

Holnaptól kezdve szegedi vendégeim lesznek, s néhány napig velök kell járkálnom ide-oda. Máskor boldog voltam e kedves ismerősök jöttén, de most mérges vagyok, hogy minek háborgatnak? Egy beteg emberben igazán nincs szív. -

Hát a búcsúra megyünk-e? Kár volna elejteni ezt a jó gondolatot. Ilonkának tegnap írtam, de magát is kérem, hogy vigyázzon rá (mert bíz az odajutott szegény, hogy húga lett magának), s mert hogy most a kedves kicsikét férjhez adjuk hozzám, idomítsa, nevelje s különösen szoktassa el a pletykázástól, amely hibába ő engem is belecsábított. Úgy, hogy valóságos pletykázást viszünk végbe Mirbuzer Tercsíről a levelekben.

Nem szabad nekünk pletykázni. Vannak magaslatok, ahonnan kell, hogy az apró emberek mozdulatai ne legyenek kivehetők. Micsoda komikus dolog lenne, ha Arany Jánosnéról azt hallaná az ember, hogy pletykát csinált.

Miminek, de nekem is, hozzá kell szoknunk egy bizonyos előkelőséghez. Mert énram (s ennek mindig eszemben kell lennem, mert még így is sokszor megfedkezem arról) komisz és nehéz feladat vár, ha megélek. Ez most már erősen van körvonalozva, többet hátrálni nem lehet.

Jókait kell tovább folytatnom az ő halála után. Én ugyan sohase lehetek olyan valódi óriás, de kell, hogy éppen olyan fényesen álljam meg ezt a helyet. Ilonkára nem kevesebb vár, mint hogy segítsen nekem. Tudom, hogy nincs neki erre hajlékonysága, de ezt el kell sajátítani. Franciául muszáj megtanulnia folyékonyan, mindenáron. Persze hogy furcsa helyzet ez. Nekem is furcsa, aki benne vagyok, s még most is azt hiszem, hogy közönséges újságíró vagyok, sokszor csak az emberek külső viselkedéséből jut eszembe, hogy nini, hiszen én tulajdonképpen a 6-ik, 7-ik ember vagyok ebben az országban.

De azalatt, míg zsurnaliszta vagyok, sok olyan dolgot teszek ám, amit a 6-ik, 7-ik ember nem tehet meg. S ez ártalmamra is van.

S hogy ilyen lassan szokom az ilyesmibe az én helyzetemben, az természetes, mert külső fény nem övezi az embert, mi eszébe juttatná minduntalan, hanem megmaradt eddigi szegénységem.

Hát még szegény Ilonám, miképp alakulhasson át ő oly gyorsan? Hát csak nevelje kérem, hadd fejlődjék a kicsike.

Eszتمدőre már nekem kell vezetnem az írói kirándulást (most is már nekem kellett volna Pulszkyval, ha beteg nem vagyok), s akkor már Mimike a háziaszszony, mert az írói világban nem számít az, hogy főispánnék, államtitkárnék is vannak az írók közt, ott az a legelőkelőbb, aki a legfényesebb nevet viseli.

Egyszóval a Mimiből muszáj valamit faragnunk, hogy szégyent ne hozzon ránk a palóc dialektusával.

Számtalanszor csókolom, s maradok kisebbik férje

Kálmán

110.

MK – ZSÓTÉR MARISKÁNAK

[Budapest, 1882. július 28.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7.

Kedves Mariska kisasszony,

Minthogy tudom, hogy a halálom magának költséget okozna, csupa udvariasságból élek még, s itt küldöm a köteles példányt.

Nem feledkeztem meg erről, de várnom kellett, mert stílszerűen, a külföldön kötettség kiadóim a példányokat, s ilyet akartam küldeni.

Sajnálom, hogy nem láthattam most a nagy bálon, ha ugyan ott volt, mikor az »ügynevezett« írók ott jártak.

De lássa, nem bántak velem elég elkényeztetően. Átcsaptam a palóc asszonyokhoz.

Most csak Nógrádba járogatok már, magamat ünnepeltetni – mint itt mondják –, de tulajdonképpen csak pletykázni régi szerelmeimmel.

Mind megvannak még a fiatalkori ideáljaim, s elhitettem magammal, hogy szerelmes vagyok beléjük.

Nekem ez mulatságos – neki pedig nem kerül semmibe...

Lukácsot, Olaynét, Sárikát, minden Borcsáimat és Marcsáimat vígan köszöntve maradok hű

volt páholy-vis í vis-ja

Mikszáth Kálmán

Júl. 28. 1882. [Budapest]

111.**ISMERETLEN – MK-NAK**

[Budapest, 1882. Júl. 29.]

Tisztelt barátom!

Az egyszeri öreg néger rabszolgának azt mondta a gazdája egyszer jókedvében: »no Paddy, fölszabadítalak«. Mire Paddy illő tisztelettel felelé: »nem, massa, ha már megetted a húst, edd meg a csontot is!«

Ilyenformán mondhatnám most én is Önnek: ha már feldolgozta az én (közös forrásból eredt) barometrum-históriáimat, mármost az enyémmel gyűjtson alá! De nem mondom, mert még azt hiszi, hogy az önét is olyannak tartom, amely alá gyűjtani érdemes az enyémmel, mely pedig meglehet, szintén nem olyan, hogy vele más valami alá gyűjtsanak. Nézze meg és próbálja meg, vajon nincs-e egy kis húsa, amiért a csontvázat – a csak anekdotára való point-t – érdemes volna a Naptár leveses fazekába dobni? Ha igen, örülök neki, ha nem – nem búsulok miatta. Különben pedig si vales, bene est, ego quidem valeo.

Tisztelő szolgálja

[Az aláírás leszakítva]

112.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. július 29. után]

Kedves kis gyémántkám!

Persze, hogy akarom látni. Hanem maga nagyon felületesen ír a dologról. Ha biztos volna jövedele, Kalmár Pistát leívnám, hogy Nelkát lássa.

Ha úgy jöhet, hogy egy éjszakát itt tölthessen, akkor maga jöjjön Pestre, ha azonban csak úgy jön, hogy egy félnapja van, akkor én megyek Vácra, mert kár az időt fogyasztani, merthogy én úgyis Vácra kísérném.

Ha ide jöhet, hát akkor én veszek fel magoknak, kettőjüknek szállást a Vadász-kürtben, s legalább éjfélig felleszünk s együtt vacsorálunk, mászkálunk: de úgy nem érdemes jönni, hogy mikor már éppen beszélgetni akarna az ember, a vasúti vonatra kelljen ügynie.

Ha Pestre jönnek, értesítsen gyorsan. Ha nem jönnek, s ha nem kapok értesítést, akkor én 4-én a 9 óra előtt induló vonattal reggel Vácra érkezem és a Csillag vendéglőbe szállok.

Ennélfogva, amennyiben vagy változna indulási ideje, vagy pedig ide akarna jönni, okvetlenül értesítsen s mégpedig olyan úton, hogy én 4-ikéig értesüljek, mert ha semmi értesítést nem kapok, az annyit kell hogy jelentsen, hogy Vácon találkozunk.

Ha csak lehet, úgy igyekezzék, hogy Pestre jöhessen, s egy egész napot tölthessen itt.

Ha azonban terve semmit sem változik, nem szükség semmit írni, *én Vácon le-szek 4-én délelőtt.*

-

Silbersteinnak meg szoktam mutatni, hogy miképp dícséri őt: nagy öröme van benne rendesen.

-

Élőszóval sok beszélni valóm van, nagyon sok és nagyon fontos. Bele se kezdek, ha oly gyorsan, illetőleg oly rövid idő alatt úgyis találkozunk.

Mindnyájokat csókolom

Kálmán

Szeretném, ha Pestre jöhetne, szállást is néznénk s talán bútort is. Ha azonban Pestre jön, sietve értesítsen, melyik vonattal s mikor, hogy várhassam, s hogy valahogy ne menjek Vácra.

Lakásom: Újvilág utca 14. szám. I. emelet.

113.

MK – ZSÓTÉR MARISKÁNAK

[Budapest, 1882. augusztus 17.]

Kedves Mariska!

Már régen megköszöntem volna a két képet, de elhányódott a levele: nem tudtam hát válaszolni rá. A női leveleknek, kivált a magáénak, megvan az a becse, hogy *hangulatot* teremt, választ arra csak úgy lehet adni igazat, ha annak a hangulatnak befolyása alatt áll az ember.

Hanem hát iszen nekem nincs valami sok írnivalóm. Közös ismerőseink itt nincsenek, akikről pletykázhatnék. Borcsám borzasztó rosszul néz ki már; annyira lemondtam róla, hogy már nem is szoktam neki köszönni.

A Klémi lenne még itt, s azt látom is gyakran az »Angol királynéban«, ahová járn szoktam... de azzal se igen beszélek.

Borcsával *már* azért nem, mert nagy úrnak tartom magam, Klémivel *még* azért nem, mert még nem vagyok elég nagy ember ahhoz. (Apponyi Albert szokott vele diskurálgatni a »Hangli«-ban.)

Hanem most a svéd király levele óta kinövöm magam, odáig. Általában unalmas életem van; kivált, mióta kezd az ünneplési láz megcsappanni. Sokan irigyelnek, s dühösek rám. Pedig inkább óhajtottam volna a szeretetet, mint a nagyságot.

De legjobban szeretném persze *mind a kettőt*. Elég azonban magamról ennyit; most engedje, hogy magáról írjak.

Dehogy küldöm vissza a képeit, dehogy... Nem unom én el azokat <sohasem>. Még tán magát sem unnám meg sohasem – hát még a képeket, melyek sohasem fognak engem megbosszantani!

Most sajnálom csak igazán (miután vesztett fogadását kiegyenlítette), hogy nem nyertem a »charta biancát«, a fehér lapot. Ki tudja, hátha betartotta volna, amit ráírtam volna?

Ámbár a nők ígéretére nem adok sokat.

Volt Szegeden egyszer egy botom egy csont-órával a végiben, amit le lehetett srófolni is, nem tudom látta-e? Az óra megtetszett egy szépasszonynak, és azt kérdezte tőlem:

– Hogy adja nekem azt a csont-órát?

– Olcsón: egy pásztor-óráért!

Sosem kaptam meg sem az egyiket, sem a másikat, sőt a menyecske azóta került, mert a nagy adósságok elidegenítik egymástól az embereket.

Magánál is ettől az elidegen[ed]éstől félttem volna, ámbár én *sokkal kevesebbet* kértem volna a »fehér lapon« és mégis *sokkal többet*.

...Jól teszi, hogy német könyveket olvas. Már én is csak félig vagyok magyar író. Négy hónap óta tanulok franciául, s már vittem is annyira, hogy megértem, amit olvasok. (Megjegyzendő persze, hogy a »Jó palócokat« olvasom franciában), s ezeken tanulok legtöbbet, mert ha a szavakat nem is mindenütt, de az értelmet tudom. Egyszóval, ha valamelyik hónapban, talán szeptemberben *hazamegyek*, maga már egy tökéletes európai művelt embert fog látni bennem. <Mert okvetlenül meglátogatom, ha a környezete nem teszi lehetetlenné, mert az ember kezd már ideges lenni az én koromban, s vannak környezetek stb.>

Most még a halálunkról valamit.

Én már azon a stádiumon állottam július elején, s azon hitben voltam, hogy valami gyógyíthatatlan bajom van, s talán még ma is beteg lennék, ha az Akadémia és Trefort meg nem ijedt volna, hogy a »Kedvenc gyerekük« meghal, s el nem határozzák, hogy Svájcba küldenek egy esztendeig. Erre úgy megijedt bennem a betegség, hogy magamtól gyógyultam meg, most semmi bajom.

Remélem maga is egészséges. Isten ments, hogy most haljon meg – mert megígértem, hogy olyan könyvet írok a maga halála emlékére, mely a Jó palócoknál is hamarabb befutja Európát: fájni kell akkor az egész világ szívének attól – de én most nagyon lusta vagyok, hát vigyázzon kérem az egészségére.

Soká azonban mégse éljen, ha örökké élni akar – mert én csak akkor tudok melegen írni, ha melegen érzek.

S ki tudja, nem-e megint átcsapok a barnákhoz? S akkor is írok ugyan még könyvet magáról, mert megígértem, de kérdés, lesz-e benne már meleg élet?

Enélkül pedig nincs meg az emberi szellemnek az a hatalmas suhogása, mely hódít és uralkodik.

...No, de ne bolondozzunk a halállal! Mert még amilyen bolond, vérszemet kap ránk.

Üdvözlöm Sárikát, no meg Olaynét is. Bár már én nem tudnék vele szemben olyan udvarias lenni, mint velem volt egy fiatal ember (Tóth Kálmánnak a fia), aki a születésnapomra egy ilyen aláírású névjegyet küldött: »Tóth Béla« aláírva címnek »Mikszáth Kálmán kortársa«.

Tudja, Olayné már a »régibb nemzedékhez« tartozik. De azért tiszteljük az öregeket is!

Maradok holtig (ti. a maga holtáig) hűséges híve

Mikszáth Kálmán

A kalap kép nagyon kedves, nagyon örülök neki. Ami a maga arcát illeti, az se semmi.

Budapest, aug. 17, 1882.

114.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. augusztus 18.]

Kedves bogárkám!

Bizony, alig bírtam magamnak ezt a néhány percet szakasztani, hogy írhassek. Nagyon sok a dolgom. Ne vegye azt kérem úgy, ha soká nem írok, hogy nem szeretem. Hiszen a szerelem nem a levélírásból áll – akkor, amidőn már nem vagyunk fiatalok.

Azelőtt persze nagy *boldogság* volt magának írnom is, s a boldogságért feláldozza az ember kötelességeit – ma is *kellemes* még nekem magával fecsegni levélben –, de már mai napság a *kellemesnek* elébe teszi az ember a *szükségést*.

Ne is gondoljon olyat, hogy én ne szeretném. Az én szeretetem maga iránt már csak halálommal szűnik meg – de az az idő máris megszűnt, amikor én azzal szóval, tettel, örökké foglalkoztam.

Egyszóval, kedves picinykém, maga gyerek maradt (s ezt szeretem a legjobban), de én ebben a tekintetben nagyon megöregedtem.

És ez természetes is, magától el lett vonva az élet, tehát keresi azt – én pedig be lettem lökve az élet legközepébe, s közönyös lettem a cafrangok iránt. Engem csak a komoly része érdekel már, ami ugyan sajnós dolog, de nem tehetek róla.

De azért mit mentegetőzőm? Hiszen [éppen] – ebben van a legnagyobb bizonyíték, hogy szeretem, valódi szeretettel, mert ha a *csillapodható* szenvedély szítaná érzelmeimet, bizonyára mindennap érezném szükségét annak, hogy írjak addig, ameddig... de mert *i g a z i* mélyen gyökerező hajlam köt magához, az nincs a napok izgalmaihoz kötve, nincs mindég a *felszínen*, azért mert *mélyen* van.

Ami a felszínen van, az nincs mélyen.

S így én csinálhatnék magának szemrehányást. De én nem csinállok. Nekem úgyszólván az is mindegy, ha maga nem szeret is, csak *látszassék úgy, hogy szeret*; mert én nem azért szeretem magát, hogy az magának örömet okozzon, hanem azért, mert nekem okoz örömet. Azért hát nem bánom, ha nem szeret is.

No, de sok lesz ebből a filozófiából egy napra. Magának egész Nelkánkra szüksége van, hogy ezt megértse.

A levélkéje különben nagyon kedves, sőt úgyszólván bájos volt – de igazi indokolt szemrehányás benne csak az az egy, hogy minek titkolom a dolgot.

Tudom is én? De tán nem is titkolom én! Hiszen már tudja mindenki. Még Zsótér Mari is. Egy nagyon kedves levelet írt, s említi ezt a »szegedi pletykát is«... Majd

elviszem magának, ha szeptemberben el találom menni Mohorára, mert ígéző kis levélke. Úgy látszik... no, de ne pletykázzunk, hiszen ez köztünk a jelszó.

Richtig! Itt küldök egy tárcát magamról. Olvasta, vagyis inkább hallotta-e (mert a mi lapunkban nem jelent meg) a svéd király nagyszerű levelét, amit nekem írt?

Nekének (akit csókolok), nem értem a kérdését: az »örökös férj« azt mondják, be lett egészen fejezve.

Köszönöm, hogy olyan pontos a szombati levelekkel; igazi örömnapi nekem, mikor a levelét kapom, s ez az egyetlen nap ez, amikor a régi álmodozó szerelemmel szeretem. Leveleiből (akár vagyok nevetséges ez állításommal, akár nem) mindinkább kezdek meggyőződni, hogy maga egy rendkívüli lángész, s hogy egy olyan nagy szellem veszett el magában, mint Staël asszony, nem ám, hogy okos – de az a rendkívüli báj, ami az irányában és gondolatmenetében van, az valami elragadó. Olyanról nekem soha fogalmam sem volt. Ha maga férfi lenne, és <írni tudna> s gondolatai volnának, s tudná a formát is megadni nekik, egész Európa bálványozná.

Mimi, az valami rendkívüli, ahogy a lélek meglátszik a maga szavaiban.

De hogy lehettem én olyan szamárra, hogy ezt ezelőtt észre nem vettem, mikor évekig együtt leveleztünk?

Ennek azonban érdekes története van, hogy miképp jöttem én arra. De majd ezt valamikor mondom el csak.

Elég az hozzá, hogy manapság már csak két eleven ember van a föld kerekén, akiket úgy olvasok, hogy hátha valami meglepő szépséget találom, amiből én is tanulhatok.

Az egyik a föld legraffinírozottabb, legtanultabb embere, Turgenyev Iván.

A másik csak egy kedves kis együgyű asszonyka, aki a grammatikát, szintakszist se tudja: az én aranyos Mimikém

Csókolom is számtalanszor.

Kálmán

Bpest, Aug. 18. [1882]

Vaskovicsnál még nem vagyok, mert nagyon szét van széledve a redakció, alkalmasint 21-én megyek, s két hétig leszek, de délután bejárom Pestre.

[Címzés:]

Mauks Ilona

úrhölgynek

u. p.

Balassagyarmat

Mohora

115.

MK – NYÁRY JENŐNEK

[Budapest, 1882. augusztus 22. után]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« Szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7. sz.

Méltóságos Uram!

Béla öcséd szíves volt nekem megígérni (már ti. úgy félig-meddig, ahogy a másét meg lehet ígérni), hogy a Kossuthtól kapott levél közlésre szánt részeit ideadod a »Pesti Hírlapnak«.

Ha soraim jó kedvedben találnek, és áment mondasz arra, amit a hátad mögött a többi palócok végeztek, légy kegyes elküldeni a levelet, s esetleg aláhúzni azon részeket, amiket közöltetni nem kívánsz, föltéve, hogy vannak ilyenek. A levelet reggel visszaküldöm.

Tisztelő szolgád

Mikszáth Kálmán

116.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. nyár vége]

[Levéltöredék]

<...> maga még mindég nem [írt] <...> mégis maga panaszkodik, – pedig maga ráérne.

Különösebb újságot nem tudok írni, csak azt, hogy Borostyáni holnap hazajön s akkor én veszek szabadságidőt, s megyek valamerre.

Talán Mehádiára, mely azért is jobb nekem, mert ott útba ejthetem Szegedet is, ahova még egyszer okvetlen el kell mennem, – mert azután... azután vége Szegednek.

Mihelyt megyek, tudósítani fogom hollétemről pontosan, hogy levelezhessünk.

Csókolja számtalanszor

Kálmán

117.

KALMÁR ISTVÁN – MK-NAK

[Szeged, 1882. szept. 5.]

[Fejléc:] Kalmár István

köz- és váltó ügyvéd

Kedves Kálmánom!

Itt küldök két apróságot, ha gondolod, hogy közölhető lapotok tárcájában, használd fel, s én örülni fogok rajta. Ha azonban nem találnád ott közölhetőnek, azért ne dobd a papírkosárba, hanem légy szíves visszaküldeni, valamelyik helyi lapba jó lesz tölteleknek. -

Különben pedig mondhatom, hogy cudar ember vagy, mert még a múltkori levelemre sem válaszoltál, s egyáltalán nem tudatsz magadról semmit!

Hát már éppen nem érdekel Szeged és az itteni jó barátok? Vagy gyere le, vagy írd már, mert különben lesz képen verés, hogy a legritkább is egymást éri! Különben nincs semmi bajunk, s kezdünk a korteskedéshez, mert e hó 21-én lesz a követválasztás, Szende Béla helyébe.

Jelöltje ugyan nincs még egyik pártnak sem, hanem egypár nap alatt az is meglesz. – Holnapután mi, az ellenzék, tartunk egy értekezletet, amelyben elhatározzuk, hogy kit fogunk felléptetni, s minthogy eddig még nincs senkiben megállapodás, én téged foglak ajánlani, tudasd velem, hogy elfogadod-e a jelöltséget. Postafordultával várom válaszodat.

Írd különben egyébről is, s általában ne légy olyan lusta kutya, mint eddig. Legjobb lenne különben, ha lejönnél – szeretnék veled arról is beszélni, hogy Triesztbe mi módon lehetne olcsón eljutni. -

A fiúk mindnyájan üdvözlnek! én várlak – leveledet pedig minden esetre és mielőbb. A két apróságról is írd meg véleményedet. -

Ölel

szerető barátod

Pista

118.

KRIKAY GUSZTÁV – MK-NAK

[Szeged, 1882. szept. 7.-én]

Kedves Kálmán barátom!

A »Nemzet« föléledt Jókai szerkesztésében. Én is föl akarok ébredni benne. A vidéki hírlapírás kevés hasznót hajt a szegény embernek. Te tudod, hogy a szellem munkásai kedvező talajra itt nem találhatnak. Évek hosszú során dolgoztam, fáradtam a helyi hírlapokban, s mondhatom, lelkiismeretesen. Te tudod, mint jó barát, hogy bennem a tehetség mellett la[n]kadhatlan szorgalom is van. De hiába, a helyi sajtó oly szegény, mint a templom egere, nem képes fizetni a cikkekért. Az olvasóközönség csekély számában rejlik a baj forrása. Alig van a két lapnak Szegeden összesen 1000 fizető előfizetője. Pedig a város Magyarország második fővárosa, ahol a szellemi életnek erősen kellene lüktetni. Tán a rekonstrukció egy szebb jövőnek veti meg alapját. Nemcsak az anyagi haladás fog talán mutatni előhaladást, de szellemi téren is fog történni valami. Az anyagi haladás oly szoros kapcsolatban áll a szellemivel, hogy a kettőt egymástól elválasztani nem lehet. Tisza Lajos sok érdemei közül leköti figyelmemet az, hogy ő bizonyos élénk társadalmi szellemet honosított meg Szegeden. Közéleti kitűnősége hatékony befolyást gyakorolt társadalmi s politikai életünkre. Neked nem kell azt mondanom; ismered te, a haza jeles írója, Szeged politikai és társadalmi életét, úgy azok tényezőit. Én úgy hiszem, ha már a kormány Tisza Lajos hatalmi erejével megvetette lábát Szeged választó kerületében, bizonyára minden módot s alkalmat föl kell használnia az elfoglalt pozíció megtartására. Bízom benne, hogy míg Tisza Lajos a lábát innen ki nem teszi, a politikai szituáció nem fog változni. A kormánypárt, illetve pártunk most oly erős, mely bármely támadást elbír. De tudod, mint volt szegedi azt is, hogy Szegeden a politikai élet, a meggyőződés szilárd alapon nem nyugszik. A Szeged ügyeit vezető embereket közéleti szereplésükben a személyes barátság, az anyagi érdek vezeti. Sajnos, hogy itt Szegeden nem sokat hederítenek a politikai érett gondolkodásra. Hamar változtatják az elveket suba módra. Tisza Lajos vas keze most összeszorítja a különben divergálni szerető elemeket. Nem okoskodnak most az emberek, hanem parancs szerint dolgoznak. Meglátszik a városban az együttműködés ereje. Adja isten, hogy e város népében valahára a közérdek eszméje mély gyökeret verne, s ne magánérdekek lépnének mindig előtérbe. Akkor bízást a közjóban való haladás fényes jeleivel fogunk találkozni. Most a képviselőválasztás van küszöbön. Számos jelölt van. Ma lesz első értekezletünk a képviselő jelölt személyére nézve. Úgy gondolom, Kállay Albert, ha elfogadja, lesz a jelölt. Igen nagy népszerűségnek örvend; amit

részben a te tolladnak s magasztalásodnak köszönhet. Különben igen derék ember, beválna a parlamentbe. Térjünk a dologra. Beszélj kérlek, de biztosan, Láng szerkesztő úrral, s mondd meg neki, hogy én buzgó szószólója leszek Szeged politikai és társadalmi életének az ő sajtójában. Hetenkint írok egy-két levelet innen, amivel meg lesznek elégedve. Állandó levelezője óhajtok lenni a lapnak, mely e csekély áldozattól nem zárkozhatik el. Légy szíves engem, mint előtte ismeretlent, ajánlani szegedi levelezőnek, s ígérem, hogy egyéb dolgozattal is fölkeresem lapját. Te igen befolyásos ember vagy a lapnál, s csak egy szavadba kerül az egész dolog. Értesíts arról is, hogy egy levélért mennyit hajlandók fizetni. Vagy tán sor után fizetnek? Egészségem tökéletesen helyreállt, csak az a bajom, hogy hivatali pályám jövedelme, a fiksza-fizetés, nem elég családom fönntartására. Már olyképpen értem, hogy nem tudok félretenni egy batkát sem. Ezerszer ölel és csókol

szerető barátod

Krikay Gusztáv

Válaszod pár sorban várom.

119.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Vác, 1882. szeptember 20. körül]

Kedves Mimikém!

Egészen egészséges vagyok. Nagyon jól érzem magamat: még jobban mint Mohorán – csak hogy bánkódom, hogy elhagytam.

A botocskának vége, s így hát el sem küldhetem Endrének.

Úgy látszik, még a hajóra bejutunk. Csókolom mamát, Nelkát, mindnyájukat.

A piktor az állást rajzolja – én pedig a rántott csirkét várom, mert megint azt eszünk.

Útközben semmi nevezetes kaland se történt.

A kocsis 9 negyedóra alatt hozott be.

Kálmán

120.

KRIKAY GUSZTÁV – MK-NAK

[Szeged, 1882. szeptember 20.?)

Kedves Kálmán barátom!

Kiváló gyönyörrel és elragadó lelkesedéssel olvastam a »Király ruhái« című elbeszéléseket a »Nemzet« tárcájában. Így írni Magyarországon csak Jókai tud. Ha volt is aggályom eddig aziránt, hogy Jókai magaslatára nem fogsz fölemelkedni, eloszlatta bennem a sejtelmet a szóbanforgó elbeszélés bámulatra ragadó nagyszerűsége. Üdvözöllek, mint a haza nagy íróját, élj sokáig a nemzetnek, amelynek oly nagy tehetségre, mint te, szüksége van, Vigyázz egészségedre, mely nem kizárólag a tied, hanem a nemzeté, melynek igazi hivatott, lángeszű költője, írója vagy.

Isten veled, vagyok a viszontlátásig

jó barátod

Krikay [Gusztáv]

Szegeden a Mészáros és Lukácsról írt karakter-fotográfiák széles körben nagy tetszést arattak. Levágtad őket a mi mulatásunkra.

121.

ENYEDI LUKÁCS – MK-NAK

[Szeged, 1882. szeptember 21.]

Kedves Barátom!

Amikor elolvastam azt a tárcát, amit Mészárosról és rólam írt, gondolkoztam, hogy megköszönjem-e, nehezteljek-e, érte? Mert tudja, maga olyan, mint a macska; még ha szeret is, karmol. De végre mégis az a meggyőződés érelődött bennem, hogy amit írt, jóakarattal írta, s így köszönetet mondok érte.

Ma van a választás napja. Midőn e sorokat írom, már megindult a szavazás. »Pártunk győzelme biztos«! azaz lesz talán

50-60 szavazatunk, az ellenpárt 3-400 szavazatával szemben. De azért a győzelem biztos, tudja már melyik, az a bizonyos erkölcsi győzelem, a kisebbségben lévő pártok vigasztalása. Ez is olyan vigasz, mint a lélek halhatatlanságával való biztatás; tapaszt az emberi hiúságon ejtett sebekre.

A lapok nagyon is sokat foglalkoztak, jobb tárgy híján, ezzel a szegedi választással. Pedig nem érdemes rá, mert ennél közönyösebb, hivatalos szagúbb választás még az első budai kerületben sem esik meg. Hiába fogta Ön Tisza Lajos pártját. Biz ő megcsináltatta ezt a kerületet magának, és pedig 900 voks közt 500 hivatalnok vokssal. Aztán most személyesen ráparancsolt a zsidókra és a dissidens párt vezetőire, hogy *muszáj* Mészárosra szavazni. »Toj est faktum« mondaná az ön cseh fordítója.

De elég az undok politikáról! Legújabb rajzát nagy gyönyörrel olvastam, és szívből üdvözlöm. Nemcsak azért, mert szép, hanem mert *nagy haladást* látok benne és valódi európai nivót. Küldje meg nekem, hogy közölhesse a Sz. N., ha nincs kifogása a közlés ellen. Különben talán a jövő héten találkozunk Pesten; sok mindent szeretnék Önnel megbeszélni. Már vágyódom igazán a társasága után, melyet annyira megszoktam volt, s még mindig nehezen nélkülözöm.

Önt várják Szegedre 29-én, mint hallom. Tehát akárhogy lesz – a viszontlátásra, itt, vagy fent.

Baráti kézszorítással híve

Enyedi Lukács

Szeged 21/9 882.

122.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. szeptember 22. és 30. között]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Picinyem!

Én csak jól jártam Mohorával. Maga adott egy témát a király ruhájáról, aki levetkőzik, Nelli is adott egy témát az ökrökről. Már mind a kettőt megírtam, s el is adtam: ára elég lesz uraskodni egy hónapig.

Lassankint az egész irodalom Mohoráról fog kezdődni... Tudván, hogy ez magának örömet okoz, azért írtam meg, – de a Nelkát sokkal művészebb formába. Az nagy szenzációt fog előidézni, ha megjelenik elsején a »Koszorú«-ban.

A »Király ruhái« a »Nemzet«-ben jelent meg. Jóformán az egész sajtó lenyomtatta. Még a vidékről is kaptam lelkesedett leveleket, arra intenek, hogy vigyázzak az egészségemre. Itt küldöm a Krikay és az Enyedi levelét, olvassa el kedveském, mert magáé a dicsőség, hogy olyan jó a »Király ruhái«.

Szegény Enyedi megbukott, tudtam. Mészároost csak én bírtam volna leteperni. Még hétfőn is akarták, hogy föllépjek. Bizony, nincs minden írónak olyan kedves familiája, mint maguk nekem, hogy nemcsak ostyát, teát és sült borjúhúsokat adnak, hanem még témákat is.

Ha kifogyok, megint Mohorára megyek.

De a »Nelka ökrei« tréfán kívül mintadarabja lesznek az irodalomnak legalább száz évig. »Nagy dolog« lett abból. Mihelyt jön, küldöm.

<Dömök Pali bácsinak adja át az üdvözetemet, levelét megkaptam, de nagyon el vagyok most foglalva, nem válaszolhatok neki (még 11 levelet kell megírnom). A levél a kiadóhivatalhoz jutott, s én csak az engem illető részét kaptam. A cikket közzéteszem. -

Persze nagyon kínos megbízatás ez nekem (de ne mondja meg neki). Azt írja, hogy cikkét *javítsam* ki, s bizony ki is kell javítani. Vén számár! engem arra tart születtettnek, hogy én gazdasági cikket javítsak. Furcsa fogalma van rólam, és az én pozícióról. Miért nem küldi el gróf Andrásynak a köpönyegét, hogy kefélje ki? Az nekem két órai munka, s ellopja a napomat. Ha két óráig dolgozom, teljesen kimerülök, Ha két óráig dolgozom *egyebet*: egy csinos összeg pénzem van, s egy alkotás az irodalomban. Kinevetne a világ, ha tudná, hogy most a Dömök Palya cikkét fogom javítani.

De így van az, ha Magyarországon olyan ostobák az emberek... Hisz engem itthon társaim a rossz lehellettől is óvnak, hogy egy-két sort papírra vessek nekik lustaságomban naponkint – s Palya a cikkét javíttatja velem.

Nos, ezt is Mohora szerezte. S ezen a réven passirt.>

Csókolom mindnyájukat

Kálmán

[Címzés:] Mauks Ilona úrhölgy ő nagyságának

Balassagyarmat

Mohora

[Borítékra jegyezve Mikszáthné kézírásával:] 1882. okt. 18.

123.**MK – MILKÓ IZIDORNAK**

[Budapest, 1882. október elején]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Tisztelt uram!

Kész örömmel írok lapjába, kivált decembertől kezdve, Mindjárt az első számokba nem küldhetek, mert két helyütt írok beszélyeket folytatásokban (Istók és Regényvilág), ami csöpp üres időm van, azt arra kell fordítanom; mert mindig trémákat állok ki a szerkesztőm miatt, hogy mit fognak csinálni, ha nem írom meg nekik? Valószínűleg ők is trémáznak.

De ön legyen nyugodt, s hagyjon két hétig engem is nyugodtan küzdeni a kétségbeeséssel. Azontúl aztán (látni fogja), az öné vagyok

igaz híve

Mikszáth Kálmán

124.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Budapest, 1882. október havában 1. és 8. között]

[Nyomtatott körlevél]

Tisztelt Uram!

December elsejétől átvesszük a »Magyarország és a Nagyvilág« szerkesztését.

Olyan lapot akarunk adni, aminőt csak lehet magyar irodalmi erővel.

Azon kérelemmel értesítjük, szíveskedjék bennünket irodalmi működésével támogatni, minél előbb s minél gyakrabban.¹

Kiváló tisztelettel

Mikszáth Kálmán

Borostyáni Nándor

[Mikszáth kézírásával:]

Kéz kezet mos uram!

M. K.

[Címzés: Mikszáth K. kézírásával:]

Tekintetes

dr. Milkó Izidor úrnak

Szabadka

¹ Kéziratok nevünkre címezve Nádor utca 7. sz. intézendők. A tiszteletdíjak a kéziratok átvételekor fizettetnek.

125.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Postai bélyegző kelte:] Budapest, 1882. okt. 12. [Érk.] okt. 13.

[Levelezőlap]

Nagyon szívesen egyezem bele mindenbe.

Nem győzőm üdvözölni

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tek.

dr. Milkó Izidor úrnak

Szabadka

126.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. október 14.]

Kedves Ilonkám!

Megkaptam kedves levélkéjét. Biz az betegen talált. Nagyon rosszul érzem magamat, s még az a legrosszabb, hogy napról napra süllyedek erő dolgában. Kénytelen vagyok sokat feküdni, mert nem bírok járkalni.

Ezek bizony mind rossz jelek azon jövőhöz képest, melyet én magamnak magával kiszíneztem, hogy boldogságban és örök barátságban együtt végezzük, ami még hátra van napjainkból.

E pillanatban Kalmár Pistát várom Szegedről: holnap nagy Petőfi ünnepély, arra jön. Én is ott leszek. De félek, hogy a banketten megint megárt valami.

A jövő héten majd megírom végleg, mikor megyek Mohorára, hogy hazahozzam. Ha nem leszek beteg, a jövő hónap folyamán; ha ellenben rosszul találnék lenni, akkor is... Csakhogy akkor Magának kell eljönni... Most legalább úgy vagyok, hogy én nem mehetnék.

Csókolom számtalanszor, s legyen meggyőződve, hogy minden gondolatom Maga. Minden megváltozhatik. De az, hogy én szeretem, az nem eshet alá az idők változásának, az örökdog. Hanem az időre ne legyen türelmetlen, s ne csináljon magának skrupulusokat, mert ezeknek valóban nincsen semmi alapja.

Kálmán

Múltkori levelemben megküldtem az Istókot, megkapta-é? Nelkét és mindnyájukat csókolom és szívből üdvözlöm.

127.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Borítékbélyegző:] nov. 29. [helyesen: 1882. okt. 14. után]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest. V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Aranyom!

Ma valamivel jobban érzem magam. És a redakcióban vagyok, maga levelét meg is kaptam, s igen örülök, hogy szeret, mert bizony, nincs rajtam semmi szeretni való.

A részvét általános irántam. Némely család felajánlta nekem a doktorát, egész komikus már ezekkel a doktorokkal. <Az ideálom apja természetlgyógyít.>

Tegnap kutyául voltam, azt hittem, esténél tovább nem bírom ki. Szerettem volna sürgönyözni, hogy jöjjön, látni akarom még – de tudja az bajos dolog – maga tőlem útiköltséget nem fogadna el, én pedig magának kiadást okozni nem merek.

No de határozottan jobban vagyok, torokbajom szűnni kezd, s csakis a gyomorhurutom marad. Ha látná, milyen sovány vagyok egy hét óta, azt mondaná, hogy az lehetetlen – azóta!

Némely lapok naponkint írnak betegségemről, s ezek rémítenek el legjobban! Komisz szokás az, hogy a beteg maga olvasson magáról rémhíreket, amit a <z s i d ó> reporterek kigondolnak.

Tudja, hogy milyen babonás vagyok. A képzelődés nagyítja bajomat. Az általános vélemény pedig itt az, hogy okvetlenül meg fogok halni. A fényes út, amelyet egy év alatt befutottam, oly gyors és oly szemkápráztató szerintők (mert én *a semmi-ből* lettem), hogy ezt nem lehet másképpen magyarázni, mint a természet *túlságos sietségének*, hogy a célt, amelyre teremtve vagyok, bár arra már csak rövid életidőm van, bevégezzem.

Hanem hát ez mind lári-fári! Azért nekem nem muszáj meghalni.

Az nem bizonyos, hogy meghalok.

Hanem az <hogy>, ha élek, hogy magát holtig szeretni fogom, az bizonyos.

Csókolom:

Kálmán

Annyi a bosszúságom, hogy irtóztató; míg én itt csendesesen haldoklom, azalatt folyton nekem esnek az asszonyok, kit a színházba kísérek, kinek páholyjegyet vegyek, ki erre, ki arra kér, s az írői kör is itt kuncsorog, Dolinay és a választmány

nem hagy békét; pedig ha megyek, az úton dőlök ki. Míg beteg vagyok, írjon minden másodnap, mert szeretem a leveleit olvasni.

[Címzés:] Mauks Ilona úrnőnek

őnagyságának

U. p.

Balassagyarmat

Mohora

128.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. november 1.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Mimim!

Micsoda dolog az, hogy már maga nekem nem is ír? Ej, ej, de hamar feledkezik meg az emberről!

Csókolom számtalanszor

Kálmán

Valamivel jobban vagyok, de a betegség igen megviselt: nagyon le vagyok soványodva.

Bpest, Nov. 1. 1882.

129.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. november 9.]

Kedves Ilonám!

Semmi újságot sem tudok írni. Boldog volnék, ha beteg nem volnék... így azonban csak úgy átélem a napokat. Ma és tegnap egyébiránt már jobban vagyok egy kicsit.

Igazán fölvetem magamnak azt a kérdést, hogy nem-e kegyetlenség tőlem, magát idehoznom, hogy egy beteg ember kedvetlen életének legyen részesévé?

Mert ez már így tart örökké. A gyomorhurutból alaposan kigyógyulni nem lehet. Csak keveseknek sikerült.

Ma egy hete, midőn aprehenzivus levelét vettem, föltettem magamban, hogy amiért olyan gondatlan voltam maga iránt, egy álló hétig mindennap írok önbüntetésből.

Ma az egy hét letelt – most már (kivéve az olyan eseteket, amikor valami lényeges írni való van) csak a rendes keddi napon fogom leveleimet írni.

Csókolom számtalanszor

Kálmán

130.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1882. november 9.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Tisztelt Uram!

A következő adatokat küldöm szíves felszólítása folytán:

szül. 1849. jan. 16. Szklabonyán, Nógrád megyében középsorsú birtokos szülőktől. Atyja János (de Kis-Csoltó), anyja Veres Mária (evangélikusok).

Iskolába járt Rimaszombatban, Selmecbányán, a jogi egyetemen Pesten.

Többire nézve idemellékelem a »Vasárnapi Újságban« megjelent életrajzomat.

Igaz tisztelettel

Mikszáth Kálmán

Budapest, nov. 9. 1882.

131.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. november 13.]

Kedves Ilonkám!

Itt semmi újság nincs. Tegnap jobban voltam valamivel, s Szemere Gizellával Kürthy Emiléknél vacsoráztam, ma megint nem jól érzem magam.

Dörre éppen most volt itt. Írjon minél előbb. Csókolom mindnyájukat, a jövő vasárnap hirdettesse ki magát, mert meglehet, hogy 4-én (ez a valószínű) lemegyek, de csak egy vagy két napig lehetek úton, háromig nem, tehát éppen csak míg megesküszünk. Egyszóval hirdettesse ki magát, hogy semmi akadály ne legyen. Lapba semmi esetre se jusson a dolog.

Csókolja számtalanszor Nelkát, mamát mindnyájukat

Kálmán

hétfőn este 1882. nov. 13. Budapest.

132.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. november 28.]

Kedves Mimike!

Ha a diszpenzációra nézve semmi nehézség nem merül fel, akkor december 8-án 11 órakor Rétságon leszek.

Ha ellenben valami nehézség merülne fel, akkor most következő vasárnap kihirdettem magamat, s miután a jövő héten ünnep lesz közbe, a lejárát után esküszünk össze.

Ne legyen nyugtalan, angyalkám, hát hogyan szeretném én magát?

Ma megint kellemetlen napom van. Felolvasást tartok estére a Tabita egyletben – a lutheránus asszonyoknak. Győry olvassa fel a dolgomat, de nekem is ott kell lenni – mert az asszonyok kívánják.

Csókolom sokszor

Kálmán

Petőfi verseit küldöm, kár hogy nem várhattuk be Szász Károly egy remek kiadású könyvét, melyben a magyar versköltészet összes szép művei összegyűjtve jelennek meg nagy dísszel. Azt szántam [Mauks] Endrének, egy-két nap múlva jelenik.

Budapest, nov. 28. 1882.

133.**MK – SZÁSZ KÁROLYNAK**

[Budapest, 1882. december 1.]

Ha nem leszek nagyon terhére kéréssel, úgy előadom azt két sorban.

Átvettem a Magyarország és N[agy]világ szerkesztését már vagy 8 napja. Hátha nekem is jutna egy költemény abból a kimeríthetetlen forrásból?

Méltóságodnak

őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

[Budapest,] Dec. 1. 1882.

Hol juthatnék a legjobb arcképéhez abból az alkalomból, hogy az összes költemények megjelennek?

134.

MK – GÁSPÁR IMRÉNEK

[Budapest, 1882. év végén]

Kedves Imre!

Ígéretemhez képest intézkedést tettem, ho[gy] te nálunk mint újdondász leszel alkalmazva, s helyedet már holnap kell elfoglalnod; légy szíves tehát ma délután öt órakor *okvetlenül* eljönni, hogy a szerkesztőnek bemutatassalak.

Őszinte barátod

Mikszáth Kálmán

[Címzés a hátlapon:]

Tekintetes

Gáspár Imre úrnak

Hatvani u. 13.

135.

Ifj. ÁBRÁNYI KORNÉL – MK-NAK

[Budapest, 1882. december 3.]

Kedves Kálmán!

Beléptél hát te is a »becsületes emberek« sorába, mint ahogyan mondani szokás azokra, akik valami nagy bolondságot vettek a nyakukba. Most már vége van a szép legényéletnek, mikor csak az olyan menyecskére vet szemet az ember, aki tetszik; azaz, hogy csak olyasmit olvas el, ami gyönyörködtet, vagy legalább is nem untat. Vége már ennek! Mert nincs az a nekirugaszkodott borbélyinas vagy öngyilkosjelölt, aki el ne olvastassa veled összes szerelmi dalait és naplótöredékeit, ha foga van rád. Megtanulhatod a szó és betűrejtvények titkait, és megismerheted, kik a legkövetkezetesebb rébusz-fejtők. És ha mindezekon kívül nem tudnád még, mi az élő kalendáriumnak lenni: azt is megtanulod. Eddig, ha kérdezték tőled: hány hét a világ, azt felelted: mával is kevesebb. De bezzeg, ha ezután kérdezik, azt feleld: mával is több. Mert minden istenáldott héten ki kell rukkolnod a képeiddel, meg a rébuszaiddal, ha török, szakad. Lőjék csak agyon a muszka cárt, ezentúl majd nem örülsz neki, hanem kétségbe dűlsz, mert nem a világszabadság lesz első gondolatod, hanem a xilográfia. Jöjjön el csak a szép május nővére, a szeszélyes április, nem a virágok jöttét fogod lesni, hanem a prenumeransokat. Mert hát ez a regula! Ezért szép dolog az, »becsületes embernek« lenni, de nagyon nehéz. Kivált amikor az ember nemcsak szerkesztő, hanem maga is író. No, de mindegy. Megtörtént a nagy elhatározás. És te ebben is kivételes szerencsének örülsz. Még el sem kezdted a szerkesztői pályafutást, már is *borostyáni* felelősségben osztozol. Burokban születted.

De hát mármost mi hogy leszünk egymással? Mert hát én is lennék olyan becsületes ember, mint amilyené te lettél. Eddig gyönyörűen megvoltunk. És az emberek, ha nem is találták valami természetesnek azt, hogy íróársak olyannyira beleszeressenek egymásba, mint mi nekiindultunk egynéhányan, de eltűrték valahogy. Mert gondolták: bolondok! nem lesz belőlük semmi! mert szeretik egymást, ahelyett, hogy – mint magyar írókhoz illik – szidnák, gyaláznák, üldöznék, szemtől szembe és háta megett. Hanem már ezután vajon el fogják-e tűrni, hogy mi még ezután is csak úgy nézzünk egymásra, mint eddig? vajon nem fogják-e megkövetelni, kötelességünk tenni, hogy mint a mesebeli két oroszlán, egymásba harapjunk, és mint szabó a szabót, kefekötő a kefekötőt, muzsikusz a muzsikust, piktort a piktort, kritikus a kritikust, úton útfélen dehonesztáljuk, ha nem is az egymás képét, de minden esetre az egymás képeslapját? Mert hát megélhet-e egymás mel-

lett két *rokon* irányú magyar képeslap anélkül, hogy egymásnak a leghalálosabb *ellensége* ne lenne?

Én nem tudom. S én azt hiszem, még eddig te sem tudod. Hanem azért úgy gondolom, meg lehetne próbálni ezt is.

Jártam én már nemcsak Országot Világot, hanem jártam Magyarországot és Nagyvilágot is: és mit tapasztalék?

Azt tapasztaltam, hogy a Nagyvilágban be ritkán találtam Magyarországot úgy, amint találni szerettem volna: ellenben Magyarországon be sokszor megtaláltam a Nagyvilágot úgy, amint találni nem szerettem.

Akárhány magyar városban, akárhány magyar családnál nyoma sincsen sem Ország Világnak, sem Magyarország és Nagyvilágnak; hanem van nyoma Gartenlaubenak, Mode Zeitungnak, Illustrierte Ztg-nak, Heimatnak, Frauen Ztg-nak és az isten tudná még, miféle *németnek*. Hát aztán ezekben a sok magyar városokban, és sok magyar családok körében ne férnénk el a képeslapjainkkal mind a ketten? Mit gondolsz? Én azt gondolom, hogy el. És sokkal inkább, ha kezet fogunk ebben is, mint akkor, ha ebben sem fogunk kezet!

Sok dolog van ebben a dicsőséges magyar irodalomban, ami ferde irányt vett. A napilapok elkezdték egymást enni; s viszik a kenyérkonkurrenciát egészen az örültségig. Most még csak az van hátra, hogy ez a nemes darwinizmus belevegye magát a szépirodalomba is. Akkor aztán nemsokára odajutunk, hogy könnyebb lett muszka cárnak lenni, mint magyar írónak. Mert a muszka cárt nem fenyegeti több nihilista, mint a magyar író, ha csak annyi neve van is, mint Posner Károly Lajosnak.

Hát én azt gondolnám, amennyire tőlünk telik, ne essünk bele ebbe az élelmes hibába, és habár a világ, az eddigi szokások szerint el is várja, sőt talán megköveteli tőlünk, se ne üssük, se ne hallgassuk egymást agyon. És ha már minden áron hajba kellene kapnunk, inkább kapaszkodjunk meg, vagy nyírassuk le a hajunkat tövig, hogysem ez valaha megtörténhessék velünk. Igaz, hogy ez az utóbbi föltétel nagy feladat, mert te még mindig rettentően sokat tartasz a hajadra. Pedig akármennyit tartasz, ritkul az bizony már, az enyémmel együtt, gyönyörűen.

Ezek után pedig isten áldása legyen újabb gondjaidon – s akármilyen történet, el ne veszítsd a jó kedvedet.

Engem pedig, hogy még abban is szolidárisak legyünk, amiben az emberek ellenfeleknek tartanak, *végig be munkatársaid közé*.

Hanem egyet kikötök.

Én, ha előfizetőid zúdulni fognak, sohasem fogom hinni, hogy ebben nekem is van részem.

De ellenben, ha nem zúdulnának úgy, mint te kívánod, sohase támadjon föl benned sem az a gyanú (mely egyébiránt lehetne alapos), hogy a Te hajódon én vagyok a Jónás.

Nem kívánkozom a cethal gyomrába. Inkább a Makkhetesbe. Tollastól a tied
ifj. Ábrányi Kornél

136.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. december 4.]

Kedves angyalkám!

A diszpenzáció, fájdalom, még ma hétfőn sincs a kezeimben, márpedig anélkül minek menjek le? Nagy baj van az ilyennel. Írtam az alispánnak, tegnap felelt vissza, hogy ez az ügy *Budapest területére* a minisztériumhoz tartozik.

Tehát most már ott kell *sürgősen* megtennem a lépéseket. Ha pedig nem megy, mivelhogy mind a két félnek jelen kell talán lenni, akkor nincs más mód, mint a kihirdetés, ami ugyan írtóztató alkalmatlan nekem, de már nem tehetek róla.

Azonban valószínű, hogy a diszpenzációt megkapom, s ez esetben négy nap múlva magoknál leszek, de csak egy délutánt tölthetek ott, vagyis inkább egy »*este felét*«. Nagy dolog ez is, mert beteg vagyok, s itt, a meleg szobában is vacog a fogam. De mindegy, a maga kedvéért az életemet is szívesen áldozom fel.

Ha csütörtökön megyek, még sürgönyözni fogok, mert természetesen csak úgy megyek, *ha minden rendben van*, ha nem sürgönyözök, nem megyek csütörtökön, de mindennap várhatja a sürgönyt, minthogy mondom, az ügyektől függ.

Valószínű, hogy megyek, de ha nem is, úgy csak egy-két nap választhat el egymástól, kivévn az az esetet, *ha hirdetni kell*. Ez esetben vasárnap hirdetnek először, de előbb mindent megpróbálok.

Ne legyen hát, kedves picikém, türelmetlen, és ne haragudjon, egy-két nap ide-oda, tudja, hogy ilyen dolgokat nem lehet hebehurgyán csinálni.

Meg lehet győződve, hogy senki se lenne boldogabb, mint ha már ma is maga ülne mellettem, és főzné a teámat, most, mert éppen teázni készülök.

Milliomszor csókolom mindnyájukat

Kálmán

[A levélen oldaljegyzetként:]

Endrének nem válaszolok, majd előszóval – a beszély dolgában.

137.

BACHÁT DÁNIEL – MK-NAK

[Budapest, 1882. december 24.]

[Fejléc:] Budapestvárosi Ágost. hitvall. evang. esperes.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Szombatig háromszori kihirdetés semmiképp sem teljesíthető, méltóztassék már most diszpenzionális úton az ügyet elintézni.

Az ide mellékelt bizonyítványt méltóztassék valaki által az ünnepek utáni szerda napján [27-én] d. előtt a régi városház 1-ső emelet 43. ajtó sz. alá küldeni. Ott 2 o. é. forint fizetendő, és 1 darab 1 forintos bélyeg átadandó. Másnap (csütörtök) 11 ór. reggel a bizonyítvány ki fog szolgáltatni, és ezzel Isten áldása és mindnyájunk üdvkívánalmai kíséretében bátran tessék utazni Mohorára.

Gratulálok tiszta szíveimből ezen új lépéséhez, éppen úgy, valamint írói hírneves és dicső működéséhez. Isten éltesse! A kedves, mármost kétszeres menyasszonyának kézcsókomat jelentení kerve, kiváló tisztelettel maradtam

Bpesten, 1882 é. dec. 24-én

igaz tisztelője és alázatos szolgája

Bachát D[ániel]

[Címzés a borítékon:]

Tekintetes

Mikszáth Kálmán úrnak

kiváló tisztelettel

Helyben. Nádor utca 6[!] sz. a.

138.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. december 26.?]

Kedves Mimikém!

Annyi sok vesződségem volt és van ezzel a mi ügyünkkel, hogy igazán százszor könnyebb az embernek feleséget keríteni, mint diszpenzációt. Jártam már alispánnál, miniszternél, míg most végre újra a papunkhoz kerültem, aki íme végre – mint láthatja – beigazított a helyes irányba.

Vasárnap délben Rétságon leszek, mert már nem lehet tovább húzni a dolgot, látván, hogy maga, Kedveském már haragszik.

Addig is számtalanszor csókolom, s a kis Plachy <Lott...> Sáríkána, aki kedven-cem volt, itt küldöm ezt a könyvet.

Kálmán

139.**MK – MAUKS ILONÁNAK**

[Budapest, 1882. december 28.]

Kedves Ilonkám! Kis drágaságom!

Vasárnap, 31-én küldje el értem a kocsit Rétságra, de úgy, hogy lehetőleg ott legyen délben.

Addig is ezerszer csókolom, s maradok hű a sírig.

Úgy intézkedjen, hogy kedden jövünk mind a ketten, mert nem lehet elmaradnom.

Mindnyájukat még egyszer üdvözli, s csókolja

Kálmán

Endrét is.

[A névjegynagyságú kartonlap alján nyomtatva: »Magyarország és a Nagyvilág«]

[A hátlapon folytatólag, utóiratként:]

Itt küldök rólam egy ma megjelent tárcát. De őrizze meg, hogy visszaadhassa.

140.

MK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1882. dec. 29.? 30.?]

[Fejléc:] Magyarország és a Nagyvilág

Jövök, kedveském, de csak vasárnap, 31-én. Akkor legyen ott a kocsí.

Kálmán

141.

MK – FELESÉGÉNEK, MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1883. január 5.]

Kedves kis medvémm!

A mai levelemben, amit küldtem, tévesen van a dolog megírva. Vácon megsejtették, hogy ott vagyok, és kezdődött mindjárt az országos muri. Boros Samu, Freisinger közjegyző és V. s többen addig-addig kértek, hogy maradjak ott, míg egyszer csak elkéstem a 9 órai vonattól. Mire megjöttem, már pezsgővel volt az asztal megrakva, s a banda már oda volt rendelve. Hogy zurnalisztikai kifejezéssel éljek, *»felköszöntőkben nem volt hiány«*. Éji zenét is adtak.

Másnap, pénteken, azaz ma délben jöttem csak be Pestre – ami különben csak annyiban baj, mert a bunda árenda megnőtt egy forinttal.

Már délután tárcát is írtam – most éjjel pedig meg kell a válaszokat írni a kapott gratulációkra, már ti. amelyikre válaszolok.

A szegediek igen kedvesek és lelkesek, az azt [= aztán, oszt'!] a város! Az alpolgármester, Krikay, és a főjegyző üdvözléteit küldöm.

Különösen a jó Krikay Guszti levele! Olvassa el, pici. Könnyekig megindító, hogy miképpen gondolkoznak a derék emberek. Mikor írja: »nekünk elég a betevő falat is, de neked több kell, neked kívánjuk a többit«, »főképpen téged környezzen boldogság«.

Hát mondja, mókusom, nem szép dolog-e írónak lenni, s lehet-e, ami tisztább örömet okoz, mint a hódolatnak az a neme, melyet nem a hatalom csikar ki, hanem az egyszerűség, az valami megindító. Sürgönyileg tudattak, hogy az egészségemre szónoklatot mondtak a népkörben és *a kaszinói Szilveszter estélyen*.

Csókolom számtalanszor

Kálmán

142.

MK – FELESEGÉNEK – MAUKS ILONÁNAK

[Budapest, 1883. január 5.]

Kedves Medvécském!

Ma egész nap öltözködöm és vetkőzöm. Reggel felöltöztem talpig feketébe, hogy a Petőfi Társaság közgyűlésére megyek, – de bizony nem jutottam oda, több dolog visszatartott.

Akkor azt' megint levetkőztem, s felöltöztem a bankettre, félig szürkébe – ahogy a banketten illik.

Innen 4 órakor rohantam haza, levetkőzni és hirtelen felöltözni Horváth Gyulához menendő uzsonnára, ahol csupa erdélyi bárónők közt maradtam – egyik csúnyább a másiknál (Bánffy Györgynét kivéve) –, egész éjfélig.

Éjfélkor bejöttem újra felöltözni, mert bálra megyek a Hungáriába egy szegedi családom kedvéért.

Egy kis időt nyerve írom ezen sorokat.

A házasságról semmit sem tudnak – de ma már mindenütt beszéltem, hogy kibékültem magával, s hogy legközelebb összekerülünk. Mindenki úgy örül neki, mint ha tudja ördög micsoda nagy szerencsétlenség lenne, pedig hát én egészen boldognak érzem magam, s nem adnám száz forintért, ha most, mikor a bálból haza fogok menni, otthon találnám a nagyfejű Mimit.

Isten áldja meg, kedves Mimim, a viszontlátásig

Kálmán

143.

MK – HERICH KÁROLYNAK

[Budapest, 1883. március 1. előtt]

[A kártya túlsó oldalán:] Magyarország és a Nagyvilág

Tisztelt elnök úr!

A cím:

A virágmagok.

(De nem ám valami gazdasági cikk, hanem apró rajzciklus.) Tart az egész egy félórát. Tehát még valamit kellene tenni a sorrendbe.

Tisztelettel:

Mikszáth Kálmán

144.

MK – JAKAB ÖDÖNNEK

[Budapest, Postabélyeg:] 1883. március 14.

Tisztelt Barátom!

Itt küldöm kedves elbeszéléséért, amennyi a mi kis budget-ünkből telik – nem pedig annyit, amennyit megérne.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

145.

MK – ZSÓTÉR MARISKÁNAK

[Budapest, 1883. augusztus 29.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest Nádor u. 7.

Kedves Mariska!

Tegnap jöttem haza Nógrád megyéből. Megragadom az első alkalmat, megköszönni az úgynevezett »köteles ajándékot«, amelynek nagyon megörültem.

Hanem, mint amilyen veszélyes maga nekem, éppen olyan veszélyes volt az ajándéka az én munkatársamnak, Sebőknek, ki távollétemben átveszi az ilyen küldeményeket, azon hitben, hogy kézirat van bennük a »Magyarország és a Nagyvilág« számára. A fiáncok felbontották a kis tulipános ládácskát, szivar-csempészetért a remegő Sebőköt megriasztották, ha kulcs volt a kisládában, azt elvesztették, a hátsó pántokat meglazították.

Ne unja kérem panaszomat, mert nincs az a háziúr, aki az ő kétemeletes házát jobban sajnálná.

Ekkor aztán Sebők elvitte a redakcióba, hol a benne lévő szivarokkal napokig állandó kísértés az ingadozóbb jelleműek számára, míg végre a nagy Eötvös cikkírási gerjedelmek közt nekiszabadult a szivaroknak. Nekem már csak négy maradt – meg a töredelmes bevallás.

De ez az ajándék másképp sem hozott nekem örömet, mert szívembe nyilallott, hogy hát miért is nem tudtam én a fehér lapot megnyerni?

Nógrádban sokat gondoltam magára. Próbáltam megírni a verset is – de nemigen ment.

Mert hát régi költeményekben fordul elő, hogy a szerző felsóhajt: »Múzsza, segíts, hegy le bírja írni gyenge tollam azt, amit akarok.«

Nekem megfordítva kellett sóhajtanom:

»Múzsza, segíts, hogy ebbe a versbe bele ne írjam valahogy, *amit akarok*.«

A múzsza nem segített arra, hogy tudjak lenni ne őszinte – azért hát hadd maradassak »örök adósa« azzal a verssel.

Nógrádban pompásan telt el időm. Ilonka igen megokosodott, amióta elvált tőlem, s most kellemes társalgó, és igen jó házigazda. Veres Pálné dettó. Ezen a két helyen voltam.

A jó palóc faluk azonban, bármily tündérik is, mégsem olyan kellemesek, mint Szatymaz. A leányfalvi bor nagy dolog!

A legfőbb mulatságom az volt, hogy egész délutánokat falusi nemes kisasszonyokkal kártyáztam át, akik »Kálmán bácsi«-nak híttak. Kauflabétet játszottunk. Mindennap engedtem nekik nyerni 40 Krt, s ez olyan népszerűvé tett előttük, hogy úgyszólván megszirttak, amikor eljöttem.

Útközben Gyarmaton egy nagy bankett, melyen többi közt volt egy toaszt arra is: aki nekem a legkedvesebb.

Lássa, ilyen udvariasak maga iránt a nógrádi urak!

Úgy homályosan rémlik előttem, hogy valamikor most volt a születésnapja, azt meg már bizonyosan tudom, hogy a nevenapja most lesz,

De még erre se tudok mit kívánni.

Minek éltessem – ha úgylis halhatatlanná fogom tenni?

A császár-járáskor, hacsak valami közbe nem jön, megint lemegyek Szegedre. Remélem, meglátom akkor. Különben is írhatna egy-egy levelet – mert jó lesz magának énvelem jó barátságban lenni a jövőre nézve; egy-egy kedvenc színészén, ha nekem beajánlja, többet emelhetek, mint Lukács. S azonfelül megmaradnak a mákos kiflik is.

Egyszóval maga jól jár velem. S én ezért nem követelek egyebet, minthogy írjon és barnuljon.

Kézcsókkal maradtam hű udvarlója, s minden más udvarlójának halálos ellensége

Mikszáth Kálmán

Aug. 29. 1883. [Budapest]

146.**MK – DÉTSY IMRÉNEK**

[Budapest,] 1883. aug. 30.

[Névjegy]

Tekintetes Décsy Imre ügyvéd úrnak

Tisztelt ügyvéd úr! Magam gyengélkedésem miatt nem mehetek most – megbízom Raksányi urat, ki a céduláimat átadja, hogy ha esetleg ki lehetne egyezni a köztünk fennforgó ügyben úgy, hogy én még megbírjam (mert minden hitelezőm egyszerre akarja a pénzét megkapni), hát az esetben fogadja el <föltételeit> az ügyvéd úr föltételeit. Mert ösmerve önt, tudom, hogy azok nem lesznek felette terhesek.

Tisztelettel: Mikszáth Kálmán

147.

MK – PULSZKY POLYXENÁNAK

[Budapest, 1883. október 14. előtt]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Tisztelt nagyságos asszonyom!

Nekem különösen kegyes Patrónusom!

Szegeden, a király látogatása alkalmából valami »Pars Murcia« féle emléklapot csináltak, amelybe összegyűjteni a nagyokból egy-egy *jeles mondást*, nekem jutott sanyarú osztályrészül.

A jelen esetben azonban, midőn Nagyságodat kérem, kegyeskedjék valamit írni – úgyhogy az autográf is lehessen –, nem esik terhemre a kéregetés; mert gazdag embernél kopogtatok.

Mély tisztelettel maradtam »Uralkodó családunk« egyetlen hölgytagjának hódoló jobbágya

Mikszáth Kálmán

Kegyeskedjék megüzenni, mikor küldhetek a jeles mondatért?

Lehet 2-től kezdve 10, sőt 15 sor is.

Idő: ez a folyó hét.

148.

MK – ENDRÉNYI LAJOSNAK

[Budapest, 1883. október 14. előtt] kedd d. u.

Tisztelt Endrényi úr!

A kéziratokat csináltatom, vagy tizenöt-tizenhat van, többnyire jók, köztük Jókai-tól, Dóczytól, Kiss Józseftől, Pulszky F.-től, van azonkívül egy csomó gyenge íróktól, amit azonban nem lehet használni. Kürthy, Kenedy[!] borzasztó dolgokat írtak, ezek elégtelenítenék az Albumot.

Képet csináltattam kettőt, fizetek értök negyven forintot, ha nagyon sikerülnek, ha meg nem sikerülnek, 30-at. Fliesz fiatal festő csinálja. Az egyik a szegedi halász (mert az ön embere azt mondta, ez hiányzik), a másik pedig egy kis novellácskához illusztráció.

Holnapután kész leszen a két kép, tessék intézkedni, hova küldessenek – valamint tessék nekem mozgósítani az illető összeget, és a körmöci aranyaimat – mégpedig posta fordultával, mert a piktornak megígértem, rögtön fizetem. Ha még kellene kép, tessék gyorsan írni, tárgyat, nagyságot.

Ez ugyancsak jó piktor, megcsinálta volna a címlapot negyven forintért is – nem úgy, mint az a gazember.

Tekintve a tekintendőket, hogy Burgerék minket lefőzzenek, arra nincs kádencia! Nem kapnak azok jóra való embertől egy karcot sem. Nem úgy megy az, ahogy ők gondolják.

Nekem is annyi futkosásom volt, hogy szörnyűség, s legalább 15 Ft. készpénz kiadásom.

S még most is attól tartok, hogy kevés a kézirat – minélfogva a most beérkezetteket cinkografáltatom, hogy sokat kitegyenek.

Dehát mit tehetek én arról, hogy 17-18 jó írónál nincs több elevenen?

Ha kevés lenne a kézirat még – akkor kénytelen leszek valakivel pénzért íratni. Magam nem érek rá. Borzasztóan el vagyok foglalva. Írják meg gyorsan, hogy körülbelül mennyi sort, »Pesti Hírlap hasábos« sort kívánnak betölteni? Mert erről nekem sohasem írtak. Természetes hát, hogy fogalmam sincs róla.

Üdv és szerencse! Áldja meg önöket mindnyájukat a vizek istene!

Igaz híve:

Mikszáth Kálmán

Holnap okvetlenül írjanak részletesen, s intézkedjenek a mondottakban, mert az államgépezet meg van akadva. Nem tudjuk, mit csináljunk.

149.

MK – ZSÓTÉR MARISKÁNAK

[Budapest, 1883. december vége]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Mariska!

Tehát Tátika és Somló!

Tekintetbe véve azt a féltékenységet, amely rajtam ki szokott törni, valahányszor magának új kedvencei támadnak, láthatja, milyen *kínos* feladatot mért rám. Ez a tör halálos... hogy még én emeljem azokat, akiknek az a bűne énelőttem, hogy magának a kedvencei!

De mindegy – én hiszek a fátumban! s ha az ezt mérte rám, hát isten neki, előveszem a keresztényi jámborságomat, s segíteni fogom az ellenségeimet. Ilyen visszás helyzetbe hozott!

Nem szép magától, hogy a múltkor megbetegedett – amivel aztán alaposan elrontotta az összes mulatságomat.

Még kevésbé szép, hogy már olyan régóta nem írt. Látom már én, hogy le kell magáról mondanom.

Levele betegen talált. Ha beteg nem lettem volna, most Szegeden tölteném a karácsonyt, és legalább bosszanthatnám a két udvarlójával – így azonban csak magam bosszankodom miattuk.

Hanem azért a barna (Somlóy[!]) már a holnapi számban ki lesz emelve, kiadtam már a jelszót... a szókével több baj van, mert ha ezt megdicsérem – azáltal meg kell hazudtolni a színireferensünk eddigi véleményét. Maga kedvéért azonban képesek vagyunk mindenre. Boldog újévet kívánok az egész családnak, Lukácséknak is – de magának valami különösen nagyon boldogot...

hű tisztelője

Mikszáth Kálmán

150.

MK – ZSÓTÉR MARISKÁNAK

[Budapest, 1884. január ?]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7. sz.

Kedves Mariska!

Itt küldöm a kék ceruzával aláhúzott szót, annak jeléül, hogy a maga parancsai milyen pontosan teljesülnek. Ez csak a kezdet. Természetesen *egyszerre nagy fordulatot* nem tehetünk.

Tegnap tegnapelőtt lekészültem a bálba – de ma már lemondtam róla: hiszen csak nem akarhatom megint beteggé tenni?

Tisztelettel maradtam

buzgó rabszolgája

M-th K-n

U. i. A Somló gyereket már mindjárt akkor felmagasztaltam. Itt volt a púpos angol-zsidócska Kácser: Nem kérdeztem tőle, látta-e Szegedet? – csak azt kérdeztem, látta-e magát. Azt mondja, hogy egészséges és hogy nagyon megszépült.

Ebből azt következtettem, hogy barnul. Igaz?

151.**MK – PETELEI ISTVÁNNAK**

[Budapest, 1884. január 13.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Kedves Pistám!

Megkaptam annak idején a csomagot, s meg is jelent a kis beszély a PH karácsonyi számában, sőt Légrády a honoráriumot is elküldte – de Kolosvárra, a Kolosvári Közlönyhöz címezve. Innen a tévedés.

Nem tudom megkaptad-e azóta? De azt hiszem meg kellett kapnod!

Hát hogy vagy, drága öcsénk? Keveset dolgozol, úgy látom. Sokat ígérkezel Pestre, de egyszer se jössz.

Én most rémítően el vagyok foglalva, mióta német újságíró is lettem.

Hanem annyi időnk mégis csak van, hogy jó nagyokat ihassunk, ha egyszer el találász jönni.

Budapest Jan. 13. 884.

Szerető barátod

Mikszáth Kálmán

U. i. Meglehet, hogy Légrády csak mondja, hogy elküldte a honoráriumot – írd meg tehát, ha még mindig nem kaptad volna meg.

152.

GYŐRY VILMOS – MK-NAK

[Budapest, 1884. február 9.]

»Kedves öcsém Kálmán -
a gyűlésünk oly közel áll már,
Hogy beköszönt szaporán
hallod-e, holnapután.
Küldd hát a rajzot -
mely fényes eszedbe' kirajzolt,
Hadd tanulom meg előbb -
még a gyűlésnap előtt,
Tartok rá számot -
s szívesen kölcsönzöm a számot,
Mint minapába neked -
tettem ígéreteket;
Bár igaz, a hangon -
mint repedés a harangon
Egy kicsi csorba esett -
a mit a köd tehetett;
S nem tudom, így, e torokkal -
megvívok-e a sorokkal,
És elnézed-e majd a keh ha félbeszakajt?
Ám ha így is kellek: -
míg végsőt lehellek,
Kész szolgád maradok -
mint vagyok aki vagyok.« stb.

[Győry Vilmos]

153.**MK – NAGY SÁNDORNAK**

[Budapest, 1884. május]

Kedves Barátom!

Mióta a botbüntetést eltörölték, azóta kisebb numerus lett a *huszonöt*, az emberek könnyebben mondják ki egy lélegzetre.

De az újságíró nagyon jól tudja megbecsülni, mennyi huszonöt, kivált ha esztendő.

Szeretném, ha megírnád valamikor, mennyi betűt és embert koptatott el a Híradó huszonöt esztendő óta.

Mert az olvasók azt hiszik, hogy egy lap csak ártatlan manuscriptumokkal él és nem jut eszükbe, hogy azonfelül a legkegyetlenebb *emberevő*.

Mindamellettt teljes szívemből üdvözlöm a te huszonötéves sárkányodat, s itt küldöm neki jubiláris eledelül a kért manuscriptumot.

Az isten tartson téged, a lapot pedig tartsák a szegediek. Éld túl az ötvenéves jubileumát is, a lap pedig éljen túl tégedet.

[Mikszáth Kálmán]

154.

VERES PÁLNÉ BENICZKY HERMIN – MK-NAK

[Budapest, 1884 őszén]

Tisztelt Barátom!

Igen köszönöm a küldött könyvecskéket, »Baröre Bertrandot« elolvastam – bámultam Macaulay logikáját, ragyogó stílusban nyilatkozó ékes nyelvezetét; épültem igazságérzetén, s az ő szemüvegén keresztül nézve megvetéssel fordultam el Baröre szolgálai, hazug jellemtelenségétől.

Hazánkban is találkozunk Baröre-féle jellemekkel, ha mindjárt nem is olyan drasztikus kiadásban, hja! a nagy francia forradalom rendkívüli eljárást és cselekedeteket idézett elő az emberekben! Merész volt az akkori forradalmároknál magában az a törekvés, hogy az auktoritás iránti érzületét, amely a megszokásánál fogva oly mélyen gyökeredzett a társadalomban, kortársaiknál még az emlékezetből és gondolatláncolatból is kiirtsák. Mindent leromboltak, mi erre emlékeztethetett, meggyilkoltatták az arisztokratákat, papokat, ezeknek rokonait, ügyvédekét, hivatalnokokat, eltöröltek végképp minden címet, az arisztokratákat megkülönböztető öltözéket, egészen új életet kezdván. Eltörölték a karácsonyt, s más ünnepeket, a hónapoknak és napoknak más elnevezést adtak, más évszámokat fogadtak el.

A rombolásban vakmerők, sokban nagyszerűek voltak, ha ilyenek lettek volna az üdvös és igazságos emberbaráti intézmények létrehozásában is, talán maradandó lett volna alkotásuk, míg így a régi intézmények, bár merevségükből veszítve, nagyrészt ismét életre ébredtek. Bár M[acaulay] oly tárgyilagos maradt, mégsem tudok menekülni azon impressziótól, hogy oly különös kedvteléssel azért tárja fel B[aröre] aljasságát, mert az javaslatba hozta az angol foglyoknak meggyilkoltatását, s M[acaulay] hazája ellen egy könyvet írt, telve gyűlölettel?

Adam asszony művére vonatkozó, Hartyánban mondott szavai nem hangzottak el a pusztában, nem bírtam menekülni hatásuk alól. Az »Ember tragédiája« [!] tárgyában írtam akkoriban Adam asszonynak; lehet, hogy legkisebb hatása sem lesz. Valóban alig is lehet, hiszen már néhány nappal levelem írása után meglepetésemre megjelent a francia kiadás, de lelkem megkönnyebbült e kötelesség lerovása által. Mellékelem neki írt soraimat magyarra fordítva.

Nagy sajnálattal olvastam leányomnak írt soraiból, hogy gyengélkedő volt, ez mindig lehangelő az illetőre; de amíg fiatal embernél mulandó dolog, a lélek és test csakhamar visszanyeri ruganyosságát, s az üdülés közben kétszeresen felvilágyozva érzi magát, addig az öregség állandó kórállapot, melynek ólomsúlyú bilincseit kénytelen hordozni a test és a lélek egyaránt. Ez ellen más orvosság

nincsen, mint a türelmes megadás és azon vigasztaló mennyei ajándék, mely amaz édes és biztos reménnyel kecsegtet, hogy a lélek nemsokára lerázza bilincseit, könnyű szárnyakon fog lebegni a nagyobb tökéletesedés felé.

Köszönet gyönyörű cikkéért: az »Asszonyozgalmak«ért, mindnyájunk részéről fogadja a legszívesb üdvözléseket.

Őszinte tisztelettel

Veres Pálné Beniczky Hermin

155.

MK – BARTÓK LAJOSNAK

[Budapest, 1884?]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Kedves Kóbikám!

Nándor már délelőtt odaadta nővérének. Mindig előtte való nap légy híradással.

Szerető barátod és meghatott

bámulód, a te jó palócod

Kálmán

Rákosin reményilem lódítasz egyet

kedves Istókunkban. Különben okos embernek

nem kell tanács.

Csókoltatom Kendy Margitot. Pá.

156.

MK – KÁLLAY ALBERTNEK

[Postabélyeg kelte:] Budapest, 1885. június 8.

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7.

Kedves Albertünk!

A derék Pósa említi, hogy egy kis konfúzió volt a pünkösdi dologban. De azt nem én csináltam.

A Zsótér família előtt említettem, hogy elkészülök Szegedre meglátogatni téged satb.

Mire azt mondják a hajadonok, hogy alkalmasint nálok lesz pünkösdkor valami s hogy téged is meghívnak. Ha hát látni akarlak, odajöjjek. Erre én ráálltam. – Hiszen tudod, hogy én mindenre ráállok, s a legutolján, akár csak »Zserom«, mindenben én válok bűnbakká.

Írtam, te nem írtál. Azt hittem hát, nem vagy otthon. És ezért nem mentem. – Mi az ördögöt csináljak én már ott, ha senki nem pikettírozik velem?

Egyébiránt úgy négy hét lefolyása alatt okvetlenül teszem tiszteletemet.

Addig is büszkén jelentem, hogy a gyomorhuruttól megszabadultam s kezdek fiatalodni.

De már a szerelemig nehezen viszem.

S így ebben a pontban már nem találkozunk többé.

Hanem egyébként minél előbb.

Tisztelő bátyád

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Méltóságos

Kállay Albert úrnak

Szegeden

157.

MK – KÁLLAY ALBERTNEK

[Budapest, 1885. június 6-15. között]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor u. 7.

Kedves Barátom!

Nincs igazad. – Azt mindenki tudja, hogy az összes lapokban előfordult névsorok jobbadán kombinációkon alapulnak.

A névsort csak Falk és Csernátony látta, mi nem. De annyi kiszivárgott abból, hogy 8 főispán közte lesz. Nekem nagyon valószínűnek látszott, hogy ezek közül nem hiányozhatsz. Most is azt hiszem.

Én hát beírtam a te nevedet is éppen úgy, mint ahogy beírtam a Tabajdiét és Molnárét. Ezeknek bizonyosan nem jut eszükbe ezért restelkedni. Mert ez semmi esetre sem bizonyítja azt, hogy ezen (különben is terhes és fizetés nélküli) dolognak utánajártak, hanem csak azt, hogy ily esetben a közvélemény órájuk gondol. Hányszor volt már kiírva Tabajdi államtitkár-jelöltnek, de ezért őt senki sem hibáztatta, hogy tán utánajár, de legfeljebb az ország figyelmét ráfordította, hogy »nini ott nekünk egy erős emberünk van«.

Hogy pedig te eddig is egész művészettel kerülted, nehogy a nevedet nyomdafesték érje (Nem mindig piszkít a festék!), azt én jól tudom, de ennek is van határa.

Te túlságosan ellenszenvezel a sajtóval, s azt hiszed én túlságos fontosságot tulajdonítok neki. Oh, nem! Korántsem gondoltam – amint humorosan megjegyezed: – »Na Alberten is löktem egyet fölfelé.« Tudom, hogy arra én gyöngé és kicsiny vagyok. De viszont tudom azt, hogy a közvéleményt elő kell készíteni bizonyos dolgokra. Egy olyan fényes pálya, aminőhöz neked van jogod, személyes tulajdonaidnál fogva, nem nélkülözheti azt az erőt, melyet a nagyközönség beleegyező hangulata ad. Én boldog vagyok abban a tudatban, hogy egy szűkebb kör s köztük egy-két hatalmas is oly nagyon becsül téged, mint amennyit érdemelsz. De nem kell-e arra gondolnunk, hogy előbb-utóbb besodortatol a politikába (mert az lehetetlen, hogy bele ne sodortatná), s árthat-e az neked, ha egy pár ezer ember megoldassa, hogy esetleg bent vagy a kombinációba, a főrendi tagságra nézve?

Hiszen száz okod volt azt esetleg el sem fogadni. Először a hivatalod végett, másodszor a vele járó sok költség végett, s harmadszor... de mit prédikáljak én itt

ostobaságokat, hiszen az egész cikkecske már a hangjánál fogva sem volt komoly.

Ha valamiért, hát legfeljebb *a társaság* miatt megaprehendálhatsz, amelyben neved előfordult.

Ez semmi egyéb, mint a te megmagyarázhatatlan idegességed a lapok ellen, amelyről végre is le kell szoknod.

És végre is mernék fogadni, hogy benne leszel abba[n] a főrendiházba[n], ha most nem a (...) 30 között, akkor a többi szórványos hús között.

Örülök, hogy szerdán újra látlak. A torkom ez idő szerint kitűnő. Szerdán este 11 órakor a kioszkban foglak várni. Ha akkor nem jönnél oda, csütörtökön a kiállításon foglak keresni. Hagyd hátra Littkénél (a veres hajúnál), hogy hol leszel vacsorán.

Tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

158.

GRÜNWALD BÉLA – MK-NAK

[Budapest, 1886. március közepén]

Kedves Barátom!

Sok élvezetet köszönhetek eleven fantáziádnak, s nem gondoltam soha, hogy még rám nézve a kellemetlenség kútforrása is lehessen.

Én neked csevegés közben elmondok egy kis történetet.

Egy pandúrnak négy vagy öt jámbor tót delikvenst kell a megyeházba kísérni. Ősi szokás szerint a rabok útközben megvendégelik a pandúrt minden útba eső korcsmában. A pandúr a sok ivás következtében képtelenné válik nagy missziója teljesítésére. A delikvensek önfeláldozó támogatásával beér a megyeházba, s ott a várnagy színe elé járulva, azt mondja neki a delikvensek egyike, aki a pandúr puskját vitte: »Tekintetes uram, behoztuk ezt a pandúrt.«

Öt perccel később a pandúr kurtavasra van verve, s a lelkiismeretes várnagy komoly arccal jelenti nekem, mint alispánnak az esetet; én pedig ez óriási komikum hatása alatt kacagva dőlök a legközelebb eső karszékbe.

Ezt a kis történetet neked is *kacagva* beszéltem el. De a te fantáziád ezzel nem érte be. Engem az eseten »mélyen elszomorodottnak« állítasz a közönség elé, amit reputációmra nézve sokkal veszélyesebbnek tartok, mintha azt írnád, hogy a képviselőházban rossz beszédet mondtam. Mert ha ily komikus eseten nem kacagtam, hanem mélyen elszomorodtam volna, ez nálam a bárgyúság meglehetősen magas fokát jelentené.

De ami a legrosszabb, felbőszítetted ellenem Szederkényi Nándor barátomat is, aki előadásod után indulva, meg van győződve, hogy ez a kis víg történet a vármegye ellen van irányozva. Kérlek, mond meg neki, hogy ez eszem ágában sem volt, és békítsd ki velem valahogy.

Elmondtam úgy, mint elmondtam egyéb komikus eseteket, tendencia nélkül, s ő mindég előnyösebb helyzetben van, mint én, mert az ő története a két részeg csendőrrel nagyon sokkal komolyabb jelenség, s csak azt mutatja, hogy a legjobb intézmények is miképp romlanak meg kezünk alatt.

De vonjuk ki mindezekből a tanulságot: Ha valamit elbeszélünk, egy emberre hivatkozva, akit egy kicsit respektálunk, ebben az esetben a költőnek is kötelessége nem engedni tért a fantáziának. Őszinte híved

Grünwald Béla

159.

SZEMERE ATTILA – MK-NAK

[Budapest, 1886. április végén]

Látod, Kálmán, látod. Régen megmondtam én azt neked, hogy kár a magad okos gondolataidat, költői eszméidet, szellemes megjegyzéseidet gubás parasztok szájába adni. Egy darabig csak elhisszük, de végre rájönnek a turpisságra, s akkor nehéz lesz védekezned.

Te erre azt mondtad, hogy »Eh, hagyj nekem békét. Jobban tudom én azt, mint te«. Régi rossz szokásod ez már neked, hogy semmit se hiszsz el, amit nem akarsz elhinni, ha mindjárt kézzelfogható is az igazság. Most aztán megkaptad a magadét.

A tiszteletes úr – mert ő az, vagy a káplánja, ezt nem nehéz kitalálni a cikk keneteljes címe után –, ugyancsak megmosdatja a fejedet, amiért Nagy András Jánosnak, a »parasztnak« egy olyan végtelen bölcs mondást mertél a szájába adni, amely majdnem többet ér annál a 20.000 forintos artézi kútnál; különösen nekünk, akik úgysem igen sokat iszunk a vízből.

Talán nem is a bölcs mondás fáj annyira neki, mint az, hogy parasztnak nevezed. Le is torkol a grófi ismerőseivel, amilyen neked egy sincs, te szerencsétlen író ember, eltekintve attól, hogy 20.000 frt sem dagasztja semmiféle zsebedet.

Azért jó lesz, ha megváltoztatod a világnézetedet. Tanuld meg, hogy ma már nincs se paraszt, se úr, hanem van szegény ember és gazdag ember. A szegény emberek közé tartozik a paraszt, a magyar író, a diurnista, a gazdagok közé a főrendiház tagjai, a börzsiánerek, a pesti háziurak és Nagy András János. Az elsőkről írj akármiféle bolondságot, amilyenben kedved telik, azok úgyse mernek mozogni, a másiakról pedig hallgass mélységesen, mert vagy duellumban metélnék össze, vagy váltókkal tesznek tönkre, vagyis kistejgeroznak a lakásodból, vagy elneveznek csúfolódó, várost gyújtogató férfinak.

Most pedig igyekezz jóvátenni hibádat. Erre két mód van. Az egyik, hogy kijelented az összes napilapokban, hogy a te Nagy András Jánosod, aki azt a szép nagy mondást mondta, nem a »*nemesember*«, hanem a paraszt Nagy János, s nem is lakik Hódmezővásárhelyen, hanem Balmazújvároson és csak tollhibából említéd azt az urat, aki »annyi grófot ismer«.

A másik mód – s ez a helyesebb – az, hogy a jövőben, ha valami jó ideád támad, ne ajándékozd azt másnak, hanem mondd el a magad nevében. Így is meg fogjuk mi azt becsülni, s legalább nem kell idődet polemikus cikkek írására fecsérelned, hacsak elő nem áll majd akkor valami Kánya Péter s be nem bizonyítja két tanú-

val, hogy ezt a mondást pedig ő mondta az utolsó cibakházi vásáron, mikor a kajla tehenét eladta.

Szemere Attila

160.

HERMAN OTTÓ – MK-NAK

[Budapest, 1886. október 15.]

Uram, barátom!

A boncolók legifjabb céhe azt hirdeti, hogy az ember szíve mindössze egy izom, mely addig lüktet, ameddig az »életerő« tart, s amikor az elfogyott, hát megáll, s azután mindennek vége. Így hirdetik ezt azok, akiknek az ember szívével együtt csak tárgy – néha »érdekes tárgy« –, s én tudom, hogy mióta ez a céh uralkodik, azóta terjed a szívtelenség is.

Megnyugvással viselem elmaradott voltomnak tudatát, mert egyről nem akarok, nem bírok lemondani, ti. arról, hogy az ember pusztá szervezetén kívül még cselekvő lény is és hogy e cselekvőségében részt veszzen szervezete a maga egészében és részei szerint is.

Ha ezt másból nem tudnám, ha sohasem vizsgáltam volna a szeretet és bánat fokozatait, amint azok magasabb és alsóbbrendű lényeknél nyilatkoznak, megtudom abból, hogy szívem bizonyos behatások alatt a lüktetés határain túl kitágul, más behatások alatt messze e határokon belül összeszorul.

Most ily behatással van dolgom, mely alatt – ezt hinni akarom – sok ember szíve összeszorult; amidőn pedig ez magamon is megesett, legelső gondolatom az volt, hogy itt tenni kell.

Azt a szívszorulást a sajtó okozta nekem. Ám én annak műhelyeiben ma már idegen vagyok – nem ugyan mint tárgy, hanem mint számot tevő s ezen az alapon joggal bíró munkás; azért nincsen bátorságom, hogy oly ügyben, amely magáé a sajtóé s amely ítéletet kér, csupán magamra támaszkodva föl merjek lépni.

Nekem ebben az ügyben a sajtó emberén kívül még magára az e m b e r r e is szükségem van – fordulok tehát ahhoz, ki a szívek örömről és bánatáról azért szeret és tud írni, mert megőrizve saját szíve örömet, bánatát, másokét is megérti és átérzi – ezért fordulok Önhöz.

Odaszólítom Önt egy sírhalomhoz, mely ma egy elhibázott élet utolsó menedéke, ahhoz a sírhalomhoz, mely I m r e h A u r é l t, a fiatal képviselőt takarja.

Megtudtuk a sajtó útján, hogy ez a boldogtalan »zilált anyagi viszonyok« miatt föbe lőtte magát, hogy utolsó tollvonásával csődöt kért maga ellen.

Úgy érzem elég ez annak a tudnivágyó világnak, mert valójában az a golyó, mely azt az ifjú életet kioltotta, egy pont, mely bevégezte az életet, s evvel együtt a

nyilvánosság elé tartozó történetét is; ami ezentúl következik, az – enyhén kifejezve – a meggondolatlanság kegyetlensége.

Hát mi következik ezen túl?

Ugyanaz a sajtó – mondjuk egy része – ma már azt is hirdeti, hogy az az ember nemcsak könnyelmű, hanem bűnös is volt, hogy sikkasztott és csalt!

Legyen úgy, hogy ez igaz. De kérdem én: kinek mi haszna abból, hogy ezt országnak, világnak hirdesse akkor, amikor az a boldogtalan halálra ítélte önmagát – mikor ez a híradás nem téríti meg senkinek a kárát, nem növeszti meg a csődtömeget, nem világosítja fel a bírót – hiszen az az ember maga kérte a csődöt, halálának egyszerű híre elégséges volt arra, hogy az érdekelt feleket cselekvésre bírja!?

És most következik a kegyetlenség kegyetlensége!

Álljunk oda ketten ahoz a sírhoz – hát ott találjuk annak az eltévedt embernek ifjú özvegyét és három nevetlen árváját!

Bizony rámondja velem együtt, hogy rettentő kegyetlenség a megtört özvegy bánatát a gyalázat hirdetésével szívszakadásig tetézni – és rettentő kegyetlenség az, három ártatlan gyermeket, mely ma még nem is sejti a csapás súlyát, a kihirdetett gyalázattal az élet útjára bocsátani. -

Mit nyernek evvel a károsodottak?

Semmit!

Mit nyer evvel a sajtó?

Tíz sort!

És mit nyer a család ártatlanja?

Egy átkot, mely az egész életre szól.

Azt hiszem, hogy ezen túl minden szó fölösleges.

Üdvözli

igaz híve

Herman Ottó

161.

MK – HERMAN OTTÓNAK

[Budapest, 1886. október 15.]

[Az előbbi levél alatt megszólítás nélkül:]

Osztom a gyöngéd érzéssel írt szép sorokat annyiban, hogy magam a világért sem volnék képes utána kiáltani egy halottnak a bűnei lajstromát, de néhány megjegyzést mégis teszek, nem speciálisan erre az esetre, inkább általában.

A sajtó, az igaz, nem nyer az elbánással semmit, a családbeliek egy átkot hurcolnak a megbélyegzéssel, de hogy a társadalomnak nem használ-e ez a kegyetlen szigor, nem rettentí-e jobban vissza, arra nem mernék egyenesen felelni.

Szomorú idők ezek, amiket élünk. Járvány ez már. S ilyenkor minden szerhez hozzányúl az ember. Nem hiszem ugyan, hogy valami nagyon sokat használna e végzetes titok fölleplezgetése a sajtó útján, de nagyon sokat nem is árthat, mert bizony ezek a rossz dolgok úgysem maradnának titokban. Sűgják-bűgják azokat még nagyítva is. Az a sötét árnyék, mely a szerencsétlenek családját kíséri, olyan makacs, szívós, hogyha nem táplálkozik is nyomdafestékkal, fenntartja magát, velök jár, minden utaikon eléjük áll.

Két közmondásunk van, mind a kettő humánus.

Az egyik az, hogy az élőkről nem illik rosszat mondani.

A másik az, hogy a halottakról nem szabad rosszat mondani.

Dehát e két közmondás mellett ugyan mikor lehet aztán igazat mondani?

És mégis, olvasva az ön cikkét, elénk képzelve a három kis árvát, mégis talán önnek van igaza.

M. K.

162.

MK – REVICZKY GYULÁNAK

[Budapest, 1886?]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Kedves Barátom!

Mondtam neked, hogy amennyiben tőlem függ, örömet adom oda a jegyet, valahányszor kéred, s ha előre oda nem adta[m] valaki másnak, de állandósítani valamely rovatot nem áll hatalmamban.

Én nem vagyok a szerkesztő, de még a hivatalos színi referens sem. Az előbbeni helyzet, hogy én diszponáltam a jeggyel, csak onnan eredt, mert abszolúte nem volt színi referensünk, s így a nyakamban maradt.

De mint hallom, nálunk változások történtek. Többen belépnek a redakcióba elsejétől. Azt nem tudom még, kik. Valószínű azonban, hogy a jegyeknek gazdájuk kerül.

Amennyiben tőlem függ, minden vágyadat örömet teljesítem, úgy e tekintetben, mint más irányban. De abban aztán tévedsz, hogy nagyobb befolyást tulajdonítasz nekem a lapnál, mint aminő tényleg van.

Ami Csikyt illeti, én nem törődöm azzal, hogy valaki lerántja-e vagy sem a lapunkban. Magam azonban nem teszem, mert van úgyis ellenségem quantum satis, miért szaporítsam még vele is? Nem vágyom kritikusi babérokra, sem nem irigykedem senkinek a sikereire. Így szóbeszédben én is szidom Csikyt, ha rossz kedvemben vagyok, de nem vág össze a természetemmel, hogy a közönség ízlését reformálni akarjam. Miattam azt éljenezze, akit akar!

Igaz híved

Kálmán

163.**MK – MÁLIK JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1887. február 14.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Budapest V. Nádor utca 7.

Kedves Barátom!

Török szakad megyünk József napkor; hanem addig is, hogy veled lehessek, légy szíves kérlek a lapodat megindítani nekem (Dohány utca 29. sz.), mert a redakcióba nem jár, mint ma tapasztaltam, mikor az előfizetési árát akartam megnézni, hogy elküldhessem. De hiszen ezt a részét elintézem majd, ha ott leszünk.

Bálint bátyánknak írtam, hogy az furcsán venné ki magát (Tanárky miatt), ha mi kezdenénk itt a mozgalmat. Ott kell annak nálatok kezdődnie.

Mondd meg neki, kérlek, mert ezt elfelejtettem megírni, hogy a Fodor ügyben rögtön eljártunk, de még biztos eredményről ma nem írhatok.

A lapot kérlek alázatosan okvetlenül haza címeztesd nekem (nem a redakcióba). Képzelheted milyen érdekes olvasmány lesz az most nekem egy darabig. A viszontlátásig!

Bp. Febr. 14. 1887.

Ölel tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

164.

MK – MÁLIK JÓZSEFNEK

[Budapest, 1887. március ?]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Kedves Jóskám!

Itt küldöm ezt az újdonságot, ha netalán kikerülte volna a figyelmeteket, hogy közöljétek valami alakban. *Most már* nagy fontosságú a ti lapotok rám nézve, hogy mit közöl s hogy hébe-hóba emlegetésbe hozza a nevemet.

Szegény Bálint bátyánkat megbírságolták. Beksics búsan, lehorgasztott fejjel jár-kél az országházi folyosókon emiatt. Itt nagy örömet okozott irányadó körökben, amikor eldicsekedtünk, hogy jól állunk.

A választások a legújabb kombinációk szerint *hamar* lesznek: május végén. Tisza ugyanis azt mondta: »Szeretném, ha kinyújthatnám, hogy akkorra legyenek, amikor szoktak lenni«, amiből az következik, hogy hamarább lesznek.

Ugronék dühösek, hogy paktum nem lesz: de Sztgyörgyöt és Ilyefalvát ők is biztosnak tartják.

A főispánt nehezen várjuk Pestre, mert most már teljesen kihevertük a szotyori mulatozást.

Pistát üdvözlöm, terólad pedig fölteszem, hogy a nyáron láttunk itt Pesten is.

Szerető barátod

Mikszáth Kálmán

164/a.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1887. április 29.]

[Névjegyen]

Nagyságos

Szinnyei József úrnak

Kedves barátom [!]

Légy kegyes leírás végett (itt helyben való leírás végett) kikerestetni a sorok átadójának Ardényi Dezső »Magyarország« c. lapjának I-ső számát.

29. ápr. 87.

tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

[Hátlapján: Mikszáth Kálmán, kurzív betűkkel nyomva.]

164/b.

MK – ID. SZINNYEI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1887. május 3.]

[Névjegyen]

Nagyságos

Szinnyei József Úrnak

Kedves Barátom[!]

A várak történetét írván kérek, légy kegyes nekem néhány <várgazdag> várgazdag megyének a monográfiáját kikeresni és elküldeni, mely célból méltóztassál e sorok átadóját alkalmas időre odarendelni.

tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

érk. máj. 3. 87. [Szinnyei feljegyzése]

[Borítékcímzés:]

Nagys. Szinnyei József Úrnak

Helyben

Egyetemi könyvtár

165.

MK. – SZOTYORI NAGY KÁROLYNAK

[Budapest, 1887: június 11.]

Mélyen tisztelt elnök úr!

Ma kaptam meg az Ilyefalván jún. 7-én tartott választói értekezlet jegyzőkönyvét, mely szerint engem méltóztattak kikiáltani a szabadelvű párt jelöltjének.

Nehezen találom meg a szavakat, hogy méltán megköszönjem, mert nagy tisztelet rám nézve a bizalom éppen ez előkelő kerület részéről, melyet Jókai képviselt, akivel én csak egyben érezhetem magam hasonlóknak: hogy zászlóm ugyanaz. Csakhogy ő a zászlót emelte, engem pedig legfeljebb a zászló emelhet.

Amit hát Jókai írt e diadalmas lobogóra, azt én le nem törölöm onnan, hanem csak aláírom. Elnök úr méltóztatik ismerni pártállásomat, hogy a Tisza Kálmán politikájának vagyok híve, örömmel fogadom hát el a jelöltséget az őt támogató választóktól, bár nem minden aggodalom nélkül, a mai világban, mikor olyan méltóság nélküli hajsza folyik a mandátumokért, mintha azok valami javadalmak volnának. Bizony, pedig kötelességek azok! A képviselőjelölt urak többnyire abban törik a fejüket, hogy minél többet ígérjenek, én megvallom, a lefelé való licitálásban fogom keresni a hatást: minél kevesebbet ígérni, de azt legalább betartani.

Vajon nem lesz-e hátrányomra az is, hogy nem vagyok erdélyi, mióta némely »magvetők« kezdik csinálni Erdély és Magyarország között a vámsorompót, a hazaszeretetre nézve is –, hogy a magyar haza fiai, akik az egész föld kerekségén rokontalanok, még itthon is idegenekké váljanak egymás között?

Hiszen felhozhatnék néhány ötletet, amikkel közelebb kerülhetnék talán a székelemek szívéhez. Mondhatnám nekik: íme az én szülőmegyémben is azok a hagyományok élnek, amik itt; Attila szétszórt népének egy része a Mátra tövénél telepedett le, a másik része a székely bércek között. Mondhatnám nekik: »ha a ti elődeitek sokat harcoltak Magyarorszáért, a mi ősapáink véréből is sok folyt el Erdélyországért«. De ez az én véleményem szerint nem ide való dolog. Ma már nem élnek meg a nemzetek a mesékből.

Nem azon kell okoskodni, hogy mi volt ezelőtt, hanem hogy mi legyen ezután.

Újra és újra köszönöm a nagy kitüntetést, amelyben az ilyefalvi kerület szabadelvű párti értekezlete részesített. Akár győzünk, akár nem győzünk (ámbár oly vézér alatt, mint mélyen tisztelt elnök úr, talán lehetetlen is nem győzni), örökké kellemes emlékem marad a jegyzőkönyv, egy melegítő, buzdító fénysugár a rögzös írói pályán, amelyet nem egészen dicstelenül jártam meg eddig.

Azért hivatkozom erre, mert e jegyzőkönyv visszatükrözi az értekezleti szónok ékes beszédjeiben, hogy éppen az írói tollra fektet a párt némi súlyt.

De így is kellett annak lenni. Hiszen olyan természetes az, hogy a világ legelső fegyverforgató népe, a székely ösmerje fel leginkább, milyen nyilakkal kell mai-napság verekedni.

Én a magaméival testestől, lelkestől odaállok a székely érdekek védelmére.

Méltóztassék ezt, kérem, addig is közölni a nemes székely választókkal, míg én előszóval tehetném, egyszersmind fogadja mélyen tisztelt elnök úrnak stb.

Mikszáth Kálmán

166.

MK – SZÁSZ KÁROLYNAK

[Budapest, 1887. augusztus 10.]

Méltóságos Uram,
kedves bátyám!

Azon alázatos kéréssel fordulok hozzád, légy kegyes Tersztyánszky Kornél rokonom ügyében, akit úgyis a katonai pályára kíván adni az anyja, a pótvizsga lehetőségét megengedni. Egy derék család nyugalma függ ettől.

Otthon tettem tiszteletemet nálad, de azt jelentették, hogy csak a hónap végén méltóztatol hazaérkezni. Bocsásd meg, hogy Halason is felkerestelek, s háborgatlak pihenésedben.

Budapest, aug. 10. 887.

Mélyen tisztelő szolgád

Mikszáth Kálmán

167.

CHALUPKA REZSŐ – MK-NAK

[Paks, 1888. január 2.]

Nagyságos Úr!

Bocsánatot kérek, hogy szerény levelemmel fel mertem keresni, de célomat tekintve, úgy hiszem, nagyságod meg fogja bocsátani ez igénytelen sorokat. A »Duna vidéke« c. Tolna megyei lapban már mintegy két héttel előbb jelezém prózámat, a »Bűn és bűnhődést«, melyet tiszteletem jeléül nagyságodnak ajánlottam. Engedelmet ez ajánlásra igaz, nem kértem, de remélem, a »nemzetes uraimék« Chalupkájának egy névbeli rokonától nagyságod el fogja fogadni s nem fogja visszautasítani a tisztelet és szeretet eme csekély, de igaz, őszinte jelét.

De a nagyságod nevére szóló ajánlásomnak más alapja is van.

A nagyságod munkái voltak azok, melyekből lelkem a szépirodalom első táplálékát merítette: a nagyságod munkái voltak azok, melyek első impulzust adtak nekem az irodalom művelésére, nagyságod volt első mesterem s a tanítvány, úgy hiszem, nem tehet méltóbbat, mint ha első zsenijét első mesterének ítélőszéke elé bocsátja. Munkámban, igaz, van sok, mely talán nem érdemelte meg azt, hogy irodalmunk terén világot lásson, de legyen itt mentségemre a kezdet nehézsége, melyen mindenünknek előbb vagy utóbb, de egyszer csak át kell esnie.

Prózám mintegy febr. közepéig a »Duna vidéke« c. lapban fog megjelenni, akkor kiadóm külön kötetben adandja ki. Fogadja nagyságod a munkámat, mint tisztelettem és szeretetem őszinte, igaz jelét, homlokán Rádai Pál ama szavaival: »Szeretetemet, vedd lelkem adaját

Kegyesen, s ne számláld hibáját.«

(A szeretetről.)

Magam nagyságod jóindulatába ajánlva, maradok

Pakson, 1888. jan. 2.

Megkülönböztetett tisztelettel

alázatos szolgálja

Chalupka Rezső

tanár

168.

MK – BEÖTHY ZSOLTNAK

[Budapest, 1888. április 22. körül]

Kedves barátom!

Olyan rövid határidőt szabta, hogy lehetetlen, hanem a jövő hónapban szívesen.

tisztelő igaz barátod:

Mikszáth Kálmán

169.

MK – CSERNÁTONY [P] LAJOSNAK

[Budapest, 1888? augusztus 17.]

[Fejléc:] A»Pesti Hírlap« szerkesztősége [Koszorús dísz.]

Kedves Lajosom!

Feleségem Ilona lévén, holnapra, neve napjára vendégeket hítt ebédre. Nem jöhetnek hát el a Szigetre. Ments ki a drusza előtt.

Igaz barátod

Kálmán

170.

MK – GRÜNWALD BÉLÁNAK

[Budapest, 1888. október 24.]

[Fejléc:] A »Pesti Hírlap« szerkesztősége

Kedves Barátom!

Nem értem reggeli neheztelésedet. Előtttem megfoghatatlan. A cikk, annak bátor, nemes hangja olyan szenzációt csinált, aminőt még cikk évtizedek óta nem. Sokért nem adná száz más ember, ha ő írta volna, s te nem vállalod. Ám jó. Ez a te dolgod. De hogy én a cikk névtelensége felől föllebbentettem volna a fátyolt, ama jegyzettel, az egészen nevetséges állítás. Nem találhatom föllépésedet igazoltnak, hacsak nem rovom fel annak a természetes idegességnek, amelyet a Csernoch nyilatkozata idézhetett föl benned.

Örökös bajotok nektek, <többi...> habaréki nagy embereknek, hogy bizonyos merész dolgoktól visszariadtok, amik pedig egy rántással vinnének a magasba. No de ahhoz nekem semmi közöm.

Sokat gondolkoztam rajta, miként reparáljam meg az inkognitó *vél*t megsértését; csak egy mód van, s ezt a mai szerkesztői üzenetekben találod. Nem tudom, megelégszel-e vele? De egyebet alig tehetünk. Én különben szívesen vállalnám magamra az egészet. De emiatt csak át nem mehetek a mérsékelt ellenzékre.

Ne nyugtalankodj, kedves Béla. Egy olyan cikk az, amiért nincs okod pirulni. És nincs okod aggódni a következmények felett. Ha gyanítják is, hogy te írtad, az emberek merik-e állítani?... S ha nem volna is ott a mérsékelt képviselő jelző, nem-e sejthetnék akkor is, hisz egész egyéniséged kicsillag a sorokból?

Én istenem, hiszen ma már minden zsidó gyerek, ha névtelen cikket ír, azt írja jegyzet gyanánt alája, hogy »közéletünk vagy pártunk egy kitűnőségétől« – mért nem jössz hát mindég dühbe ilyenkor?

Egy szó mint száz – harag helyett *választ* várunk estére, a Csernoch páter nyilatkozatára

tisztelő igaz híved

Mikszáth Kálmán

171.

SZÁSZ KÁROLY – MK-NAK

[Budapest, 1889. március 29.]

[Fejléc:] Dunamelléki ref. Püspök

Kedves Barátom!

Tegnap d. e. kerestelek a Házban, de ott azt mondták, beteg vagy s otthon maradtál. Szándékom volt ma fölkeresni téged, de mára meg én lettem beteg s néhány nap nem mehetek ki a házból. A 9 nap tartott conventi üléseket kibírtam, de annyira áthűlt, rekedt, lázas s köhögős lettem, hogy orvosom a szobába invertált.

Pedig jobb lett volna szóval mondani el amit akarok mint írásban. Attentátumot akarok elkövetni ellened. Akadémiai tagnak akarlak ajánlani. Osztályom értekezlete egyhangú helyesléssel fogadta e szándékot, csak azon kételkedtek némelek, vajon magad nem kicsinyled, veted-e meg, vagy nem utasítanád-e éppen vissza e »megtiszteltetést«(?) – aminek az Akadémiát kitenünk mégsem szabad.

Magamra vállaltam, hogy ez irányban interview-ollak: de 9 napig a konvent miatt, most meg a torkom miatt nem mozdulva, ilyen úton kerüllek meg: mivel most halasztanom nem lehet, mert holnapután délben az ajánlások határnapja lejár.

Kérlek, nyugtass meg ez irányban néhány sorral. S egyúttal küldj nekem munkáid egy jegyzékét, nehogy valami főbbet kifelejtsek, szabály kívánván az ajánlásnál a főbb művek elsorolását.

(A Tisztelt Ház. – A Tekint. Vármegye. – Nem tudom mi gyűjtő címe a többinek ami összeszedve is megjelent.)

Isten áldjon; gyógyulást kíván

Budapest 889. III. 29.

őszinte barátod

Szász Károly

172.

MK – SZÁSZ KÁROLYNAK

[Budapest, 1889. március 29.]

Méltóságos uram!

kedves bátyám!

Személyesen keresnélek fel rögtön, hegy irántam tanúsított jóindulatodat, melyet több ízben is tapasztaltam, s melyet soha semmi sem zavart meg, személyesen megköszönjem, olyan melegen, amint érzem – de éppen a beszélő szerveim vannak megromolva, a torkom fáj.

A dologra térve, nagy örömet okoz, hogy ti, a jók java, érdemesnek találtok magatok közé. Nem kerestem soha ezt a dolgot, s éppen azért esik jól, hogy megindulni készül, s éppen Te általad!

Képmutató volnék, ha azt mondanám, hogy nem örülnék a megválasztásnak, de őszinte vagyok, midőn azt mondom, hogy a ti jelöléstek is már olyan erkölcsi elismerés nekem, aminőt talán meg sem érdemlek.

Jobb könyveim a *Tót Atyafiak* (elbeszélések), *A jó palócok* (rajzok), *Nemzetes uraimék* (regény), *Tekintetes vármegye* (elbeszélések), *Urak és parasztok*, *T. Ház*, *Fészek regényei*, *Lohinai fű*, *Az apró gentri és a nép*, *Club és folyosó* stb.

Meg lehet talán említeni, ha nem használ, legalább nem árt, hogy némelyek németül, angolul, sőt dán nyelven is megjelentek, így pl.

Die guten Hochländer I. kötet Lipcse

Zwischen einst und jetzt. I. köt.

Novelletter Fra Ungarn I. k. Kopenhága stb.

Még egyszer köszönöm, kedves bátyám, nagy szívességedet, hozzám való jószágodat. Addig is, míg legközelebb személyesen tehetném tiszteletemet, tartsd meg nagybecsű jóindulatodban

mélyen tisztelő hívedet és szolgádat

Mikszáth Kálmánt

Budapest, márc. 29. 1889.

173.

MK – LAKY MARGITNAK

[Levelezőlapon ceruzával írott dátum:] [Gleichenberg,] 1889. július

Kedves kis Blaháné!

Ne felejtsem el bennünket, szeresse doktor bácsit, Mikszáth bácsit mindig – de a szaduceusokat ne.

Mikszáth bácsi

[A levelezőlap postai lapszerű, Gleichenberg látképével, baloldalt rajz, kislányka ülő helyzetben, ölében levél, kezében galamb. Baloldalt fent: »Gruss aus Gleichenberg«.]

[Címzés:]

Adassék

Laky Margitkának, »a kis Blahánénak«

Veszprém városában

[Bélyeg helyén MK írása:] *Egy stanicli cukor.*

174.

MK – RÉVAI MÓR JÁNOSNAK

[Gleichenberg, 1889. július 25.]

Kedves barátom!

Egészen kijavultam s 30-án hazaindulok.

Az idevaló élményekbe bele se kezdek – majd előszóval.

Térjünk a dologra.

A »Góbék« című elbeszélés a »Nemzet« múlt karácsonyi számában, vagy ha nem, akkor január február foly.-ban ez idén. – A *Szép Bulykainé* vagy a negyediké vagy az ötödévi folyamban. A Főv. Lapokban roppant könnyű kikeresni, mert Vadnaynál van tartalomjegyzék. Ha ez se volna elég, tessék a »Kavicsokból« átvenni még »A talpig embert«.

Köszönöm kedves figyelmét, hogy a kritikákat megküldte, persze csak részben vagyok megelégedve, igazságtalanul van megbíráva a regény. De fogy-e legalább?

A korrektúrákat másik boríték alatt küldöm, s nemsokára magam is megyek. Addig is köszöntöm jó barátaimat, s maradok őszintén

júl. 25. 889.

szerető igaz híve

Mikszáth Kálmán

175.

MK – SZÁSZ KÁROLYNAK

[Budapest. 1889. augusztus]

Méltóságos uram, kedves bátyám!

Békefi [Antal], fiatal író ambícióját találná abban, ha te méltóztatnál őt esketni személyesen. Ez iránti kéréséhez alázatosan csatolom a magamét is.

Mélyen tisztelő szolgád és híved

Mikszáth Kálmán

176.**MK – A SEPSISZENTGYÖRGYI JÓTÉKONYCÉLÚ
NŐEGYLET JEGYZŐJÉNEK**

[Budapest, 1889. október 20.]

Tisztelt Jegyző Úr!

Betegeskedésem folytán (de meg becses levele is közbenjárult, mely nem jelezte a fillérestélyt sürgősnek), csak most küldöm a kívánt felolvasást, valamint e csekélységet (10 Ft-ot), mellyel mintegy a jegyemet váltom meg, noha sokkal szívesebben lennék személyesen kedves választóim között, kiknek őszinte üdvözlétem méltóztassék, kérem, átadni.

Maradtam tisztelt jegyző úrnak

Budapest, okt. 20. 889.

igaz barátja és híve

Mikszáth Kálmán

177.

MK – KISS JÓZSEFNEK

[Budapest, 1890. január végén]

Tisztelt Barátom!

Megvallom, nem volt szándékom véleményt mondani azon tervről, mely az írók bevitelét célozza a főúri szalonokba, de te ismételt felszólításoddal mintegy kényszerítesz a feleletre szerkesztői hatalmaddal.

Jól van, nem bánom; de előbb én kérdezek egyet, nem minden malícia nélkül, mert most sárgaságban őrzöm a szobát, tele vagyok epével.

Ösmérem az ügyet, a mozgalmat, még a praehistorikus részét is, csak egyet nem bírtam jól megérteni, azt mondd meg kérlek, hogy e főúri szalonokban való megjelenés miképp van kontemplálva ránk, skriblerekre nézve; *úgy-e* mint jutalmazás és kegy, vagy mint büntetés?

Ettől függ az én szentenciám.

Mert jutalomnak nem sokat ér, de büntetésnek, elősmerem, igen ügyesen van kieszelve – noha túlságosan szigorú: én a magam részéről legalább szívesebben állok ki két napi várfogságot vasra verve, mintsem egy fél délutánon át érezzem magam megtiszteltetve ez idegen világban.

Köszönet azoknak a nemes úrasszonyoknak, kik kétségtelenül jóakarattal igyekeznének minket magukhoz közelebb emelni – de mi arra egy kicsit nehezek vagyunk. Szerencse, hogy az egész dolog nem sikerülhet, ezer és egy okból. Ám ha sikerülne, hátrány háramolnék ebből az irodalomra. Mert e szalonokban előre látható, az úgynevezett ficsúr-írók vinnék a kiválóbb szerepet, azok, akik ügyesebben mozognak a parketten, akiken jobban áll a frakk, a nevök jobban veszi ki magát a szalonban, mint a könyvek címlapján, dilettánsok, léha causeurök, amiképp tele van az irodalmi mező mindig; bolygóik ezek az igazi íróknak, jönnek-mennek, lábujjhegyen, elmaradoznak észre nem véve, előkerülnek vissza nem várva.

Ezeknek lenne melegágya a főúri szalon.

S a fiatal írói talentumnak, aki ide jön pályát törni, aki sok küzdelem után tüskétől vérzetten, közönytől dermedten kiveri magát a homályból, s eddig csak a vaskalaposok táborát (az Akadémia és a Kisfaludy-társaság nagy moguljait) találta szemben, amint a közönség szeme elől igyekeznek őt eltakarni, most még egy újabb falanx állná útját a Hírnév kapui előtt; a főúri szalonok celebritása.

...Nem, nem fiúk!

Ne okoskodjatok. Maradjunk mi csak a »Kis Pipa« törzsvendégeinek.

Mikszáth Kálmán

178.**MK – ENYEDI LUKÁCSNAK**

[Budapest, 1890 tavaszán]

Kedves Lukács!

Igazán megrendítő a szegény Lacika esete. A legnagyobb részvétellel osztozunk nagy gyászában. Ilonka sír azóta. A mi két fiunk is beteg, de reméljük a baj jelentéktelenebb. Rögtön siettem volna személyesen, ha nem félnék a saját gyerekeim miatt, nem tudván bizonyosan, nem volt-e a Lacika baja ragadós. Kedves, eszes gyerek volt! Kevés olyan dolog van a világon, ami képes lenne engem jobban elszomorítani, mint annak a halála.

Szerető, igaz barátja

Mikszáth Kálmán

179.

MK – FUTÓ FERENCNEK

[Budapest, 1890. április]

[Névjegyen]

Köszönöm a szíves érdeklődést, most már annyira van Jánoska, hogy határozott reményt nyújt.

Igaz barátja:

Mikszáth Kálmán

180.**MK – DR. GRUBICZY LÁSZLÓNAK**

[Gleichenberg, 1890. július 9.]

Kedves Barátom!

Hallom, hogy Závory Sándor születése napját tartjátok ma. Nem akarom azt mondani, hogy t. barátom rosszkor született. Inkább maradok amellett, hogy én betegedtem meg rosszkor.

Érzem, hogy ott kellene lennem köztetek, akik őt ünnepelitek, mert én tartozom neki a legtöbbel. Először a hangomat adta vissza. Az igaz, hogy valami tetszetős, hasznos dologra még eddig nem használtam, de fordulhat az idők szele, mikor a szerény, okos és sima »igen«-eknek dörgő, kevély »nem«-ekké kell majd válniuk!

Először, mondom, visszaadta a hangomat, másodszor nyertem általa egy jó barátot, aki visszaadta a kedélyemet. S ez a gyöngéd, jó barát ő maga.

Tudasd hát kérlek vele, hogy szellemileg én is köztetek vagyok (ámbátor a vendéglősnek nem lehet valami nagy öröme a szellemi kosztosokban), s hogy szívből osztozom a ti jó kívánataitokban.

Éljen a doktor sokáig, és – ne engedjen bennünket se meghalni!

Tisztelő barátod:

Mikszáth Kálmán

181.

MK – LÉGRÁDY KÁROLYNAK

[Budapest, 1890. november 12.]

[Nyílt levél]

Kedves barátom!

Becses lapodban olvastam néhány nap előtt Daudet Alphons[e] francia írónak (aki ugyan nem gróf, de mégis elég szép tehetségű ember) egy előszavát, melyet legújabb könyve, a »Port-Tarascon« elé írt.

Megírja, hogy nyári utazásai közben milyen félelmek közt jutott el Tarasconba (melyet ő annyiszor kigúnyolt), s milyen nagy lón csodálkozása, mikor elnéptelenedve találta az egész várost.

– Hová lettek innen a lakosok? – kérdi.

– Elmentek gyarmatosítani a csodálatraméltó Tartarinnal. Daudet kiszimatolta a helyet, ahol vannak, de én nem hiszek neki:

Ez egyszer téved Daudet; mert ahogy éppen a Pesti Hírlap egy újdonságából látom, a nagy Tartarin ez idő szerint (ezer forintba mernék fogadni Daudet-val) Besztercebányán időzik, s a tarasconiaknak is legalább egy csoportja vele van.

Mert a Tartarin ötlete az, hogy mikor egy irodalmi társaság alakul Besztercebányán s a »Kazinczy kör« nevet akarja fölvenni, ő közibük dobja hatalmas ötletét, mint egy égő üszköt: Vegyék fel atyafiak a Zichy Géza kör nevét – s eszméjét diadalra viszi.

Miket gondol ki ez a vén kópé! Képzeld el, barátom, a csendes garamparti város lázas napjait, az izgatottságot, a forrongást, a kapacitáció ezer neveit.

– Íljen a Zichy Géza.

– Íljen a Kazinczy.

– Az nem ilhet barátocskám, mert az már meghalta.

– Ílük tartsanak ilükkel!

– A Zichy Géza még teheti értünk valamit, a Kazinczy nem teheti semmit. Az már »szmrty«.²

– Skoda zse uzs zomrev pan Baldacsi! To by este lepsibov.³

² halott

³ Kár, hogy meghalt Baldacsi úr, az még jobb lenne.

Denikve győzött a »Zichy Géza kör«, 29 tarasconi rászavazott.

A Pesti Hírlap közölte az október 28-ki alakulás történetét; Zichy Géza természetesen nem fogja elfogadni a koszorút, melyet Kazinczy vívott ki, hanem mosolyogni fog a derék tarasconiakon, vagy bosszankodni, mert az csakugyan izetlenség, hogy a magyar közélet olyan nemes alakját, mint Zichy Géza, nevetéssé tegyék az effélékkel.

De a tarasconiak nem azért tarasconiak, hogy megijednének valamitől; mindig nekik áll feljebb. A Pesti Hírlap mai számában nyilatkozik a »választmány« (de ki ne ismerne rá e sorokban a nagy Tartarin oroszánkörmére). Egyedül ő képes ilyen éles dialektikával törni össze az ellenfeleket. Azt mondja ugyanis ezen »választmány«, hogy ők nemcsak az irodalom pártolására alakultak, hanem zenélni és énekelni is akarnak. Azért kerestek olyan férfiút Zichy Géza gróf öméltóságában, kiben ez egyesül; míg ellenben Kazinczyban (talán ide is dukált volna a cím »tekintetes Kazinczy Ferenc úrbán« – legalább mindjárt szembetűnő lenne a különbség), nem találhatták ezt fel, mert mint zenei kitűnőség a világ előtt ismeretlen.

Igaz kedves Tartarin úr. De miért legyenek annyira szőrszálhasogatók. Igazi tökély nincs. Nincs tehát tökéletes választás se. Mert tudtommal Zichy Géza gróf úr öméltósága se tud énekelni.

De nem szándékozom polemizálni. Inkább hozzád fordulok, barátom, hogy ez érdekes fölfedezésemet még egy hatalmas gyanúkkal támogassam.

Egy Besztercebányához közel eső városban, mint hallom, »Történelmi társulat van alakulóban«. Ebbe is belejátszik a Tartarin keze, mert a szimptómák ugyanazok.

A történelmi társulat ugyanis a »S a v o y a i J e n ő« nevet akarta fölvenni.

De legújabbán egyszerre megváltozott a közhangulat. Hangok emelkednek immár, hogy mit Savoyai Jenő, legyen inkább Zichy Jenő...

Kétségtelen ebből, hogy Tarascon elköltözött lakosai itt telepedtek meg a Felvidéken. Értesítsd kérlek Daudet Alfonzt (te ismered őt párizsi utazásodból), hogy Picard úr mindennemű más forrásai által félrevezettetett; a tarasconiak itt vannak és magyar kultúrát építenek.

Különös ötlet a rossz bordában szótt Tartarintól, hogy éppen olyan helyre hozta embereit letelepíteni, ahonnan a tótok kivándorolnak Amerikába.

A jel egyébként örvendetes lenne, mert a kivándorlók pótolva vannak némiképp – de a csere nem éppen kielégítő.

Scarron

[Mikszáth Kálmán]

182.

JÓKAI MÓR – MK-NAK

[Budapest, 1890. november. 26.]

Kedves pajtásom [!]

A múltkor azt kérdezted tőlem a klubban: »ugyan bátyám honnan pokolbul veszed az ideát azokhoz a leaotungi emberkékhöz?«

Hogy én erre a kérdésedre mért nem feleltem neked ott mindjárt a klub helyiségében, azt rögtön meg fogod érteni, amint a kútforrásra átutalok.

Hát biz az úgy van a mi sportunknál: hogy a k i d o l g o z á s – az a p u s k a: kinek milyent adott az úristen, olyannal puskázik; hanem az e s z m e az már a v a d: azt magunknak kell cserkészni, lesbe venni, felhajtani. A historikus poéták ugyan készen veszik az e s z m é t a nagy magazinban; hanem olyan is az aztán, mint mikor a birkából csinálnak vadlére özderekat.

Hát lássad, én ennek a mesének az eszméjét egy olyan könyvben találtam, amely te is mindennap forgatsz a kezeden (miként én is és minden szolid ember). De nemcsak hogy lapozgatsz benne, de o l v a s o d is, ... nagy figyelemmel olvasod, újra meg újra olvasod és minden újabb olvasásnál feszült érdekléssel leszed, hogy mi lesz a történetnek a vége. Mert ennek a könyvnek a története minden újabb olvasásnál változik. Néha napóleoni aplombbal kezdődik, s végződik egy Szedánnal. Máskor pedig egy véletlen non propria virtute, diadalra segíti az üldözött ártatlanságot. A Nemezis sem várat magára egyszer-egyszer; de ellenben gyakran eltiportatik a világos igazság; fordulnak elő shakespeare-i katasztrófák. Zseniális gondolatok! Máskor pedig átkozottul unalmassá laposodik el az egész história. – És mi azt újra meg újra nagy figyelemmel olvassuk: lélegzetünket visszafojtva, térdeinket összeszorítva, lábunkat a szék alá húzva: – s nagyot dobban a szívünk, mikor az olvasás azon végződik hogy

»Dráj und drájszig«!

Most már tudod, hogy micsoda könyvről beszélek.

Hát egyszer – kínomban – mikor nagyon vertek a mamelukok, arra a gondolatra jöttem, hogy milyen derék dolog volna, ha ezek az apró emberké, akik erre a tarokkra vannak festve, megelevenednének, s elkezdenének egymással a maguk esztől úgy játszani és verekedni, ahogy mi játszátjuk és verekedtetjük őket, ezek a bolerót táncoló senorák, szerenádozó Romeók, aludttejívó pifferárik, citerázó tyolok, halászó olaszok, cérna gombolyító toreadorok, mazurkázó krakuzok, pipázó basák, szüretelő magyarok, arató svábok és más egyéb khinézerek: mind megannyi jó ismerőseink, akik mindannyian üldözik a legifjabb testvérüket, a bo-

hócmesterséget űző pagátot, de akik fölött ismét magasan emelkedik ki az egyedül dönthetetlen potentát, a minden tarokkok uralkodója, a »skiz«. Bukhatnak császárok és királyok a földtekén, de a skiz nem bukhatik meg soha. Csak egy olyan esetet jegyzett fel a világkrónika, amikor még az »excuse«-t is elütötték. Volt egy erdélyi képviselő kollégánk, M. Laci, akinek egy aufgelegt Soloban a skizét egy kópé játszótárs egy más játszából kikölcsönzött skizzel felyülütötte; amire a mi barátunk bámulatterhes indignációval kiálta fel: »no, ez is csak énrajtam történhetett meg!« Hanem hát ez csak l e g e n d a. Az excuse a mennyei birodalom ura! Ez a kínai császár.

Kínai császár? Íme megvan az eszme a meséhez.

Csak egyszer a főalak meglegyen, a többi aztán jön magától. A mellékszemélyek készen vannak. A négy királyok. Hát hiszen tudjuk jól, hogy mit jelképeznek ezek a koronázott alakok a – játékban. Ezek a jámbor férjek. Ezek is elénekelhetik Petőfivel: »Király vagyok ma minden alkonyon.« (Csakhogy más indoklással.) Hát nem kész operett-e, mikor a s p e k u l a c i o n s z d á m a a király szundikálása közben elhódítja a lovagot is, meg az apródot is? Hát még egy lázadó lovag, aki hűtlen rebellis merénylettel egészséges c a v a l l ü t é s t csinál?

Az meg éppen kész vígjáték-tárgy, mikor orszláknéppel mosolygó Palya bátyánk (az az hogy »nektek« b á t y á t o k: nekem d r u s z á m) kimondta a solot négy dámával a kezében, – és meg is nyerte. Két hölgynek a királya feküdt a talonban, kettőét meg elsmiolták. Négy pajkos menyecske és elsmiolt férjek! Száz aranyos eszme!

Nem is mondom, hogy meg nem írom ennek a vígjátékát, csak arra várok, hogy az akadémia kiadja a t a r o k k m ű s z ó t á r t, aminek az idegen technikus terminusait idezárom egyes vessző alatt..., bárha Szarvas Gábor és Ballagi Mór kapnának rajta!

Mármost tehát elárultam, kedves pajtásom, hogy honnan puskáztam le ezt az ideát? »Hajtsuk! hajtsuk!« van abban az erdőben még több is!

Áldjon meg a magyar Apolló! Maradok igaz híved

J. M. [Jókai Mór]

[Utána]: Tarokk műszavak gyűjteménye, melynek megmagyarosítása legégetőbb szükségét képez.

183.

MK – JÓKAI MÓRNAK

[Budapest, 1890. november 29.]

Kedves bátyám!

Olvastam hozzád írt leveledből, a leaotungi emberkék eszméjét honnan vetted, de engem nem viszel tévútra. Szép épületes tudománynak tartom a tarokkot magam is, de azt már kötve hiszem, hogy beszélytémák bugyognának belőle. Nem lennék-e én akkor termékenyebb náladnál? Mert meg kell mondanom az igazat szemedbe, hogy én sokkal jobb tarokkista vagyok, mint te! Te pedig sokkal jobb író vagy, mint én – és ez is valami.

Hanem éppen azért nem szép tőled, elzárni előlem a forrásokat. Már mindjárt tegnapelőtt, mikor a levél megjelent, kifejezhettem volna a kételyemet – de akkor még nem jöttem rá, hol vetted a leaotungi emberkék eszméjét. Most már azt is tudom.

Mindenekelőtt megmondom neked, merre fekszik Leaotung tartomány, az eltemetett kis ország, ahonnan nem lehet kijönni a lakosoknak. Te Kína mellé tetted, de voltaképpen kezdődik Prónay Dezső báró mellől, és tart fölfelé egész Fröhlich Gusztávig, Hornáth Gyuláig, kik a gránicon ülnek.

Ez a te Leaotung tartományod.

Tudod-e, hogy jöttem én erre rá? Amint ott ülünk tegnapelőtt a Szilágyi hatalmas beszéde alatt, hát látom egyszer, hogy a nagy miniszter fölkap egy csomó leaotungi embert és elkezdi őket a saját állásaikba mártogatni (te ezt a folyadékot naphtának nevezted a beszélyben) s éppen ellenkezőleg, mint a gyertyamártónál, minél többet mártogatta őket, annál kisebbek lettek. Fogytak, törpültek ott a szemünk láttára, úgyhogy elbűvölve a látványtól, közbe is szóltam:

– Nini, a leaotungi emberkék!

Szerencsére nem hallották a gyorsírók, se az elnök, aki nyilván megpirongatott volna, mert barátságos lábon állunk Leaotung tartománnyal.

Ebből aztán világos lett előttem minden, amit megírtál.

Hiszen persze, hogy persze, a habarékpárt az az országocska, melyet egy beomlott köszikla elzárt a nagy világtól, s a lakosoknak nem marad egyéb választásuk, mint vagy ott pusztulni el, vagy kijönni.

Kijönni azonban nem lehet, mert csak egy akkora rés van kifelé, amin egy kis arany-menyét kiferhet. Aminthogy ki is fért már rajta Fenyvessy Ferenc barátunk.

S íme most már hová tendál az egész leaotungi politika. Az embereknek m e g k e l l e l ő b b k i s e b b e d n i ö k, hogy átjöhessenek. Nagy kevély természetükkel, vezéri páncéljaikkal, forgós sisakjaikkal át nem férnének az összezáródott T i e n – U u e n sziklaúton.

Te, kedves bátyám, aki előbb láttad meg ihletett szemeddel az ég boltján az Andromeda csillagot, mint a szakértő csillagászok, te immár anticipálva az időket, le is írtad az ő bevonulásukat a klubba, amikor megkisebbedve jönnek harminc-heten. (Én is ennyire becsülöm a számukat.) Gyönyörűségeken le van ez festve, hogy »lépdel a kormányzó, (ez a legmagasabb termetre köztük) négy vadással, három kürtfúvóval (Kaas Ivor, Bolgár és Greesák) négy palankinhordóval, két napernyőtartó (Linder György, Bernáth Dezső), két lámpavivővel s azonkívül tizenkét testőrvitézekkel, hoznak magukkal két tigris, két szelindeket, egy tevét. És ez mind összevéve nem tesz ki többet egy közönséges jól kihízott mandarin súlyánál.«

Eddig a te szép, elbájoló meséd. Valóban csodálkozni fog felette Gyulai Pál, aki azt mondja, hogy mikor »igaz történetet« írsz, mindig mese válik belőle, s most íme, hogy egyszer mesét mondasz, egy igaz történetre bukkanhat.

Mély megfigyeléssel nyúltál bele az aktuális politika szálaiba, csak egyetlen egyben sántít a dolog. Ti. a császár Csia Csingi felséges személyét nem látom sehol a horizonton, aki pedig szükséges volna arra nézve, hogy a menyét nyakára kösse a cédulát azzal a beszélyedben leírt becses üzenettel a leaotungi emberkéhez:

– Én Csia Csingi császár kívánlak palotámba elfogadni, s mindennemű szükségeseiről gondoskodom rólatok útatokban és szállástokon.

Egyebekben pontról pontra összevág minden. Sőt némileg ebben is, mert a mi leaotungi emberkéink hasonlóan kisebbednek, s folyton-folyvást várják az üzenetet. Nap nap után múlik, s az üzenet nem jön. A Csia Csingi szája be van csukva.

Látod, hiába fogtad rá a tarokk-figurákra a meséidet, megösmerem én a te észjárásodnak furfangos voltát, s igen sajnálom, hogy már te is a szegény mérsékelt ellenzék ellen törsz, gúnyos szatírákat írva róluk. Hiszen annyira elhagyottak és szerencsétlenek!

Kinek a lelke essék meg rajtuk, ha nem a költőé; aztán akinek annyi koszorú van a fején, mint neked – az hagyja a tövisekkel való babrálást nekünk, akik igazán csak leaotungi emberkéek vagyunk hozzád képest; s ha elszeded a témáinkat – miből élünk meg azután?

Vagy hogy éppen azért utaltál engem a tarokkra?

Tisztelő híved és szolgád

M. K. [Mikszáth Kálmán]

184.

MK – LÉGRÁDY KÁROLYNAK

[Budapest, 1890. november 29.]

Kedves barátom!

Midőn arra kérsz, hogy néhány szót írjak a »Jó palócok« díszkiadásához, az első tollvonás csak az lehet, hogy megköszönjem neked a buzgalmat, gondot és költséget, amit az én legkedvesebb szülőtemnek kiöltöztetésére fordítottál.

Bizony nem gondoltam volna, mikor hozzád adtam kosztba, hogy egy évtized múlva ilyen csillogó ruhában fog pompázni. Egyszerű, szegény könyvecske volt, amint a világba elindult, olcsó, zöldes köpenyében, zsönge apró képekkel, kezdő piktorok kísérleteivel. Az apjának semmi neve se volt, amire támaszkodhatott volna, a genre is lenézett, megvetett. Nem volt valami nagy bizalmam a karrierjéhez.

Hiszen tudod, hogy megy ez Magyarországon. A könyv megeszi a kiadót, a könyvet megeszi az egér, az egeret megeszi a macska. A macskánál aztán megakad az egész irodalmi pályafutás, mert a macskát nem eszi meg senki. Az író ellenben semleges perszóna az egészben. Őt nem eszik, de ő sem eszik.

Mondom, nem volt hozzá valami nagy bizalmam, de most, midőn idegen nyelveken, ragyogó külsővel visszatér, magam is hinni kezdek az életrevalóságában, s minek is titkolnám, szívem megtelik atyai örömökkal. Magamat látom e könyvben, aminő voltam fiatal koromban s aminő már sohasem leszek többé.

Még zúgnak az erdők, hiszen zúgnak még a palóc dombokon, még nyílnak a réteken a virágok, még száll a magdalena-bogár keletre-nyugatra, de már eszembe se jut gyanúba fogni, hogy üzenetet visz... talán éppen Bede Erzsitől Szűcs Palihoz.

Még látom képzeletemben a templomba lépegetni a tündérszép menyecskéket, bokros kendőikben, rámás piros csizmaikban (amiket Filcsik varrt), koronás imakönyveikkel, de már nem érdekel úgy, mint régen, hogy mit susognak egymás közt. Még visszaálmodom néha a Péri leányok haját, de a hajillatot már nem érzem.

Negyven év ül rajtam, s én tizenöt éve ülök az újságírói asztalnál.

Más világban vagyok, más viszonyok, más emberek közé lökött az élet. Azokat festem most. S amennyi cifra szűrt akasztgattam egykor a jó palócokra, azokat leszedegtettem apránként, adókat szavazgatván meg a nyakukba.

De ha én öregszem, barátom, jól esik látnom, hogy te miként kezdesz fiatalodni. Mert valóban fiatal vérmesség kell ahhoz, hogy egy szépirodalmi kötetbe ennyi költséget versz be. Nem is hiszem, hogy nem a vén Galandáné boszorkányozott meg.

De a fiatalosság rugója, jól tudom én, a nemes kötekedés, hogy e könyvből, melyet te is úgy szeretsz, az a rész legyen a szebbik, amit te adtál hozzá. Levertél elősmerem.

Nemhogy kicsinyelni akarnám a könyvet, hiszen én írtam, egy darab a lelkemből. S aztán jó volt hozzám. Sok örömet szerzett. Olyan kis mesebeli könyv lett, aki megrázódott és azt mondta: »Gyere kedves gazdám a hátamra, elviszlek, ahova el akarsz jutni.«Elvitt a Kisfaludy-Társaságba, elvitt az Akadémia tudósai közé, elvitt a törvényhozási terembe. Hiszen az igaz, hogy szegény voltam, szegény maradtam, pénzt nem hozott az én könyvecském, de elég szép volt tőle ennyi is.

És mégis elfog az aggodalom, szorongó érzés vesz rajtam erőt e fényes, költséges foglalatnál.

Mert láttam már én egyszerű mezei virágokat drága majolika cserépben – és alig mutattak valamit.

[Mikszáth Kálmán]

185.

MK – CSONTOSI JÁNOSNAK

[Budapest, 1887-1890.]

[Névjegyen]

Tisztelettel kérem, kegyeskedjék a következő néhány kötetet elküldeni ti. a Szinnyi repertóriumából annak idején kijegyeztük. Százszorosan lekötöztetett tisztelő szolgája és híve

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes Csontosy János úrnak.

Helyben

186.

MK – CSONTOSI JÁNOSNAK

[Budapest, 1887-1890.]

Kedves jó patrónusom!

Azon kéréssel küldöm a könyveket, méltóztassék engem tovább is megtartani szíves barátságában, s elküldeni a kijelölt forrásokból néhányat.

Tisztelő szolgája és igaz barátja

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Csontosy János úrnak,

tisztelettel

187.

MK – KISS JÓZSEFNEK

[Budapest, 1891. január 21.]

Kedves Barátom!

Nem volnék igazi újságíró; ha már azóta ki nem szimatoltam volna, miféle merénylet készül ellenem lapodban, a Hétben. Kiszivárgott a híre, hogy az arcképeimet hozod és a kiadóimmal íratod hozzá a kritikát felőlem. Pokoli gondolat barátom. Mintha a macskát tennéd meg bírónak az egér felett.

Tegnap a ház folyosójára hozták meg hírét, ahol nagy nyüzsgés-mozgás észlelhető most a megürült Napló szerkesztői állása körül. Arra vagyok kíváncsi, ha a Kozarek helye megürül, lesz-e vajon a Házban akkor is észlelhető mozgás? Hogyne. Akkor is lesz!

De ez most már nekem mindegy; amint meghallottam hogy te miféle dolgot forraltal ki ezekkel az én kiadóimmal ellenem, egyszerre elborult velem a világ, s különféle visszatorlási eszközökön kezdtem a fejemet törni.

De már ezt nem hagyhatom annyiba! Erre írni kell valamit. Ezt okvetlenül ki kell parirozni.

De mivel?

Hát amint javában keresgélnék az ideáim közt, egyszer csak megáll, előttem Kőrösi Sándor t. képviselőtársam és így szól:

– Hoztam neked egy történetet.

– Add ide! Hogy néz ki?

– A harang és a kalapácsról szól.

– No hát mondd el.

– Van Debrecenben egy Kavics József nevű lelketlen uzsorás, aki nagy vagyont harácsolt össze, istentelenül. Most öreg korára azonban javulni akarna. Megjelent az egyházi gyűlésen, és felajánlotta, hogy egy drága harangot vesz a toronyba. A tanács tagjai összenéztek, többen morogni kezdtek: »Nem kell a harangja«. Köpczös István uram őkegyelme pláne felállott, s illetéknéppen szólott:

– »Isten szent kegyelme fordítsa el e nagy csapást Debrecen felől, mert az árvák és özvegyek siralma kongna-bongna a harangban. Jaj neked, Debrecen, ha szüntelen ezt hallanád: Bim-bam! Bim-bam! Én vagyok a Tóth Józsefné derékalja! Bim-bam! Én vagyok a Szabó árvák garasa. Nem, ezt a harangot nem szabad a toronyba föltenni, mert az ideharangozza a felhőket, a jégesőt, a mennyköveket.«

De a tanács egy része előtt nem volt közömbös az ingyen harang.

»Szavazzunk az ajánlat felett!« – mondák.

A szavazás megtörtént, s egy szótöbbséggel elfogadták a Kavics József uram ajánlatát, mire felugrott újból Köpczös István:

»No, ha ez a harang meglesz, hallják kegyelmetek, hát én mégsem hagyom a dolgot annyiba, s ezennel felajánlom, hogy a toronyba egy órát csináltatok, az órára egy kalapácsot, hogy az a kalapács az idők végezetéig minden negyed órában üsse-verje azt a harangot.«

És hát ezt is köszönettel fogadták presbiter és kurátor uraimék. Megvan a harang is, megvan a kalapács is, s veri-üti azzal Köpczös István uram a toronyban Kavics József urat.

Eddig a történet, kedves barátom, Kőrösi Sándor legalább nem mondta tovább. A világért sem akarom az én tiszteletre méltó kiadómat Kavics József uramhoz hasonlítani. Derék úriemberek egytől-egyig, de a rólam szerzett adataik és élményeik sok keserűséggel lehetnek vegyítve. Rosszul honorált novellák sírása, zokogása hallik ki a sorokból. Egy hosszú életpálya apró súrlódásai nyikorognak ki a betűkből.

De a hasonlatosság főleg téged érint, csak hogy még rosszabb vagy a debreceni presbitereknél, mert te magad fundáltad ki ezt a harangot – amely lehetőleg felém hozza a jégesőt és mennyköveket.

Hát jól van – de Köpczös uramnál én se maradok kisebb, s ehhez a haranghoz én is küldök a legközelebbi számba egy kalapácsot, mely azt jól megütögesse.

Címe lesz: »Az én kiadóim«. Küldd el a szedő gyereket egy pár nap múlva.

Budapest, 1891. jan. 21.

Szerető barátod

Mikszáth Kálmán

188.

MK – LÉGRÁDY KÁROLYNAK

[Budapest, 1891. augusztus 27.]

Kedves Barátom!

Azt kívánjátok tőlem (ti. a redakció), hogy most, midőn holnaptól kezdve újra a »Pesti Hírlap« kötelékébe lépek, ezt egy episztolával tudassam a lap olvasóival.

De sehogy se bírom eltalálni, hogy mi lehetne az efféle levélben? Magamról csak nem írhatom, hogy egy tehetséges író társsal szaporodtatok, pedig meg vagyok győződve, hogy minden belépő munkatárs tehetséges.

Más pedig mi legyen a levélben! Talán eltávozásom és visszatérésem történetét szeretnétek leírva látni?

Nem érdekes az! S te különben is tudod, mi volt a távozási indok. Nem pénz (mert hiszen pénzben te nekem többet akartál adni, mint amennyiről egy magyar újságíró álmodozhat), nem is politikai differenciák, mindég helyeseltam azt a szabadelvű irányt, melyben a »Pesti Hírlap« morgott, s nem volt szándékom ellenséges táborba menni, hanem csak más ezredbe; nem is személyes összeférhetlenség vitt el, mert az köztünk hosszú évtized alatt nem volt egyszer sem.

De ha nem anyagi motívum vitt el, még kevésbé hozott az vissza (mert magam proponáltam a kisebb tiszteletdíjat, amely régenten volt, nem reflektálván a nagyobbra, melyet az eltávozás idején ajánlottál), hanem visszahozott egyedül azon mérsékelt szabadelvű irány, melyet a lap vall. Kérlek is rá, hogy ezt az irányt tartásatok meg ezentúl is. Míg ez áll, én is veletek megyek.

Öreg íróasztalomról pedig separtessétek le most már a féléves port, penészt és a póknak a hálóját, ki elég meggondolatlan volt átvenni tőlem a terrenumot, talán azon hitben, hogy soha vissza nem térek többé.

Ami volt, elmúlt. Minden a régiben van. Csak éppen hogy a pók lett egy csalódással gazdagabb.

[Mikszáth Kálmán]

189.

MK – FUTÓ FERENCNEK

[Budapest, 1892?]

[Névjegyen]

Köszönettel vettem a hírt. Én egy pártkerületet bírok, de ha ez jó, s jól nyélbe lehetne ütni, ez jó volna.

Igaz barátja

M. K.

190.**MK – D'ELSAUX ALBERTNEK**

[Budapest, 1892. június 3.]

Kedves öregem!

Gyönyörű a versezet, s egy egész szókincstár van benne. Gratulálok, hogy ilyen derék dolgokkal töltöd az idődet.

Rajta leszek, hogy valami méltó helyet kerítsek neki legközelebb.

Add a Lexinek tiszteletemet, lehet, hogy úgy fordulnak a dolgok, hogy nemsokára látjuk egymást.

De ha nem is most egyhamar – a legközelebbi viszontlátásig
vagyok

szerető barátod

Mikszáth Kálmán

Jún. 3. 1892. Bpest.

[A levél hátlapján:] »Mikszáth Kálmán d'Elsaux Albert«.

191.

MK – FÁBRY JÁNOSNAK

[Budapest, 1893. január 12.]

Kedves Bátyám!

Becses levelét, mely a legkedvesebb visszaemlékezésekbe ringat bele, megkaptam, de betegen őrzöm a szobát májbajomban, már hetek óta. Vártam a javulást (mert ezen szokott bajom néha gyorsan, néha hosszú hetek múlva múlik el), hogy jó választ adhassak kedves bátyámnak – s ezért késtem.

Ennyit arra nézve, hogy a tiszteletlenség vádja ne érhesen. -

Ami az ügy érdemét illeti, úgy látszik januárban már le nem mehetek, de annyira óhajtom a lemenetelt, illetőleg felmenetelt, hogy arról lemondani nem akarok. Nekem magamnak lesz az örömnapom, mikor bátyámat és Baksayt megláthatom még egyszer színről-színre. A várost, amellyel örök kontaktusban vagyok fantáziámban, emlékeimben, de soha azóta nem láttam.

A hangversenyt rendező bizottságot nem merem arra kérni, hogy miattam halaszsa el február közepére a hangversenyt, amikor már mehetek, itt úgy rendezvén minden dolgomat – de ha mégis azt tenné; vagy ami még a legjobb, megtartván a most tervezett hangversenyt, ha Februarius közepétől Mártius közepéig is rendezne valamit, aminek keretébe az én felolvasásom beillenék, *akkor egész határozottsággal állok kedves bátyám uraimék rendelkezésére* – azzal az örömmel és készséggel sietve Batyiba, mintha hazamennék két öreg szülémet megnézni.

Kérem a rendező bizottság határozatát velem tudatni, valamint a terminust is annak idején.

Maradtam őszinte tisztelettel és igaz szeretettel Kedves bátyámnak

Budapest, 12. Jan. 893.

hű és hálás tanítványa

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Fábry János tanár úrnak tisztelettel

Rimaszombat

192.

MK – FÁBRY JÁNOSNAK

[Budapest, 1893. február 4.]

Kedves bátyám!

Használatába lépve a szíves felhatalmazásnak, ámbár iszen a lényeg, a szeretet és a bizalom irántad a sajátom, te csak a formára hatalmazhattál fel – röviden értesítlek, hogy a március 4-iki terminust tudomásul veszem.

Jobb szerettem volna ugyan, ha későbbben van a hangverseny, mikor már több a napfény – de így is jó, s ha ti nem változtatjátok a terminust valamely »közbejött akadály« miatt (hangversenyeknél mindig van efféle), én nem változtatom meg a napot, s bár nem néztem még át a vasúti menetrendet, valószínűleg március 3-án innen elindulok.

Budapest, <márc>. Febr. 4. 1893.

hű<n> és szerető tanítványod

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Fábry János tanár úrnak

Rimaszombat

[Postai bélyegző:]

Budapest, 93. febr. 4-N. 5. Főposta.

193.

MK – FÁBRY JÁNOSNAK

[Budapest, 1893. március 5.]

Kedves bátyám!

Becses leveledre vonatkozólag a magam részéről a hangverseny határidejére nézve semmi különösebb óhajtást nem táplálok, – a szép tavaszi napokban minden terminus jó.

Amikorra határozni méltóztattok, akkor jövök. Addig is tisztelettel ölel

Budapest, Márc. 5. 893.

igaz híved és hálás tanítványod

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes Fábry János Úrnak tisztelettel *Rimaszombat* [Postai bélyegző:]

Budapest, 93. márc. 7 Ferencvárosi.

194.

FÁBRY JÁNOS – MK-NAK

[Rimaszombat, 1893. március 24.]

[Levélfogalmazvány]

Kedves Öcsém Kálmán!

Losonczy Antalné ő Nsga, meghallgatván a bizottság kérelmét, kijelentette, hogy szívesen énekel a hangversenyen, ha az ápril végén meg lesz tartva. <ekkor>

<A melegebb napok beálltával>

Ha tehát f. hó 5-i lekötelező nyilatkozatodhoz képest <a szép tavaszi napok beálltával> az *ápril* 29-i terminus ellen nincs kifogásod, a rendező bizottság azt a szombatot tűzi ki a koncert napjának. Ez összeesik a nevezett úrnő óhajtásával is, valamint vendéglátó házi gazdánk, <ezzel megindul> az alispán úr akkor már befejezte funkcióját az újoncozás <sorozás> körül.

Szentiványi Árpád, Kubinyi Géza és Fáy Gyula képviselő társaid <--> megígérték, hogy veled jönnek ide.

Isten hozzon! Szeretettel ölel

Rszt. 1893. márc. 24.

igaz híved

195.

MK – NAGY MIKLÓSNAK

[Budapest, 1893. május]

Kedves barátom! Miklós!

Ha már mindent közöltél Kaszparekről, még egy kis epizódot hozok tudomásodra erről a csodálatos lublói emberről, aki még az én tollam alól sem akar elmúlni, mint ahogy kijárt a sírjából is, sőt az elégetést se vette sokba, most is különböző alakban tér vissza, szinte nem bírok tőle megszabadulni.

Alighogy közölve lett a »Hol vettem Kaszpareket?« című cikkecske, melyet most lapodban (mint a Kaszparek legendához tartozót) te is reprodukálsz, s mely e szavakkal végződik: »*Most már új nevelőt és új kísértetet kell keresni*« – alighogy megjelent, mondom, e kis csevegés, másnap, amint hazajövök délben a képviselőházból, otthon a kapunál egy csinos fiatalember vár. Felvezetem s kérdezem tőle: mi tetszik.

– A Kaszpareket olvastam – feleli a fiatalember félénken, csendesen.

– Igen, igen – vágok közbe. – Ön alkalmasint Matirkó úr, akit forrásul használtam? Tessék helyet foglalni.

– Nem, kérem, én nevelő vagyok.

– Nevelő? Hát mivel szolgálhatok?

– Nevelőt méltóztatik keresni.

– Én? Nevelőt? – néztem rá csodálkozva. Nem szóltam én erről senkinek.

– Itt van megírva – s elem teszi említett cikkem e két sorát: »Új nevelőt és kísértetet kell keresnem«.

Zavarba jöttem. Csakugyan azt írtam tréfából. Már éppen mentegetőzni akartam, hogy az csak afféle írói ornamentika volt, de mégis restelltem, hogy egy tréfáért annyit ácsorgott az a szegény fiatalember. Ej, megmaradok a komolyságnál....

– Igen, igen – mondom –, dehát a kísértet hol van? El tetszett azt is hozni?

Erre zavartan tagolá:

– Nem, nem. Csak magam vagyok.

– Nagyon, nagyon sajnálom – feleltem kedvetlenül –, mert a nevelő együtt kellene a kísértettel. Hiszen tetszett olvasni a cikkben.

A fiatal ember szomorú szemeivel rámnézett, s aztán mintha belátná, hogy igazam lehet, »persze, persze« motyogta halkan, alig érthetően és lehorgasztott fejjel eltávozott.

És vele, reménylem, ezúttal örökre eltűnt Kaszparek is. Ámbár még lehetne róla egyetmást írni.

De hidd meg, hogy az én lustaságom erősebben tartja őt lefogva, mint ördögös fehér lovának szórszájai.

Igaz barátod

Mikszáth Kálmán

196.

MK – ENYEDY LUKÁCSNAK

[Gleichenberg, 1893. augusztus 21.]

Kedves Lukács!

Köszönöm szíves sorait; már írtam volna, de nem tudtam, hol találhatja levelem.

És most már teljesen egészséges vagyok, s a família is összeszedte magát. Ropant vonzó a szíves meghívása Szegedre, de itt oly vérlázító meleg van, hogy nincs meg bennem az erkölcsi bátorság Magyarországra menni, kivált a még melegebb Alföldre. De különben is szeptember elején már látjuk egymást a régi kerékvágásban. Ez idénről tehát átteszem az invitációt egy jobb esztendőre. Ilonkát hat ökörrrel se lehetne még most Pestre csalogatni.

Pedig itt voltaképpen igen unalmas. Nincs kompánia. Vas megyéből egy napon meglátogattak Radóék. Ez volt az egész. Írok, olvasok, s házasítom az ifjabbik Grubiczit. Minden mulatságom ebből áll. Már szinte örömmel gondolok a mi téli disputáinkra.

Innen e hét végén átmegyek néhány napra <a> Siófokra: szeretném, ha a porontyok egypárszor megfürödhetnének még a Balatonban.

Nevezetes emberek közül csak az egy *Bittó István* van itt, de már öreg testben és észben, nem ér egy hajítófát.

Kérem átadatni tiszteletemet, hódolatomat illetékes helyeken, a kis menyecskénél, Szívósnénál, Olaynénál és a legfelsőbb helyen, a méltóságos asszonynál – azután pedig siessen hamar vissza Pestre hogy minél előbb láthassam. Hazaértemkor (ami úgy szeptember 6-ika táján lesz) azonnal fölkeresi

Gleichenberg, aug. 21. 893.

Őszinte igaz barátja és híve

Mikszáth Kálmán

197.

MK – A PESTI HÍRLAP SZERKESZTŐSÉGE TAGJAINAK

[Budapest, 1893. október 24.]

Kedves barátaim! Nem tudom, melyitek írta a »Pesti Hírlap« tegnapi számába azt a néhány kísértő szót a Szabó Endre hozzám írt költeményéhez, melyet a Vasárnapi Újságból vettetek ki, de akármelyitek írta, sok bajt és kellemetlenséget csinált, azt hagyván sejtetni, hogy egy *Mikszáth-Társaság* fluoreskál valahol a városban.

Mindenekelőtt tapintatlanság volt azért is, mert ráijeszteni Szily Kálmánra ilyenkor, midőn éppen harcban áll Neményi Ambrussal, kegyetlen dolog. De ez semmi. Végre is, hadd reszkessen az Akadémia, legalább mégis csinál valamit: reszket.

Ezért nem szólnék – de boldog isten, micsoda helyzetben vagyok én azóta a klubban? A wippek éber szemmel néznek rám, mint olyan emberre szokás, aki titkos társaságokat alapít. Mert minden emberi hajlamok közül ez előttük a legveszedelmesebb. A belügyminiszter egész más szempontból fenyegetett meg: »Három nap alatt mutassátok be az alapszabályaitokat, mert különben...«

Egy képviselőtársam, aki négy banknál és három különféle társaságnál igazgató vagy felügyelő, alázatos nyájassággal kérdé: »Nem szűrhatnál be engem is abba az új Társaságba? Apropos, mennyi tantiémet fizetnek?«

Ami engem illet, én az újdonság megjelenése óta gyakran holt írónak képzelem magamat – akinek nevére már társaságot csináltak. Órákig eltűnődöm, hogy élek-e még, vagy a halál után vagyok? Vannak jelek erre is, arra is. Nem bírom tehát eldönteni. De minthogy akkor se szerettem dolgozni, amikor bizonyosan éltem, miért dolgozzam most, mikor úgy lehet, az örök pihenésre vagyok már kiküldve?

De talán mégis élek, mert két-három levelet kapok napjában. Könyvelő, pénztárnok ajánlkozik az új Mikszáth-Társasághoz. (Hm, egy pénztárnok csakugyan ránk férne.)

Az is a lét mellett bizonyít, hogy még mindig tarokkozom s Jókai váltig csipked (és kontráz) játék közben:

– Hát már neked külön társaság kell? Hát már neked nem elég az Akadémia? Pedig látod, olyan derék intézmény az. És annyira szükséges. Szükséges mondom, hogy ebben az országban, ahol egy díjnokságra is kétszázan pályáznak, mégis legyen egy olyan pozíció, amire senki sem vágyik.

És még a gáncsot, a csipkedést, a félreértéseket mind eltűrném, de a megnövekedett tekintélyemet lehetetlen elviselni. Nem vagyok én a tekintélyre alkotva.

Érzem, mert éreznem kell, hogy itt a sok országnagy és excellenciás úr nevéből egyetlen Társaság sincs elnevezve. Rettentő kevélység fut fel a fejembe. Micso-da? Hiszen ezek mind csak apró emberek hozzám képest! Hát van Wekerle-Társaság, vagy Tisza Kálmán-Társaság a világon? Csak az egy Zichy Jenő gróf versenyezhetne velem, ha itt volna, mert »Zichy Jenő hadastyán-egylet« van. S végtelen öröm fog el, hogy Zichy Jenő nincs már itt. Egyedül állok, egyedül, s határtalan fölfuvalkodottságomban önérzetesen, fölemelt fejjel lépdelek végig a klub termein, társtalanul, mint a Vajda János üstököse, senkit sem tartván érde-mesnek megszólítani. Mit beszéljek én magamnál kisebb emberekkel? Hát nem beszélek, hanem csak járok, járok, ásítozok, fújok és unatkozom.

Nem, ezt nem bírom ki tovább, ezt az unalmat, ezt a nagyságot – vegyétek le rólam az átkot, helyet adván e dementinek, ösmerjétek be, hogy a Mikszáth-Társaság csak az illető újdonságírónak a fejében létezik. Rossz elképzelni, hogy a lapok többi közleményei is csak ennyire igazak!

A dolog úgy áll, kedves barátim, hogy csakugyan van egy »Mikszáth-Asztal« az »István főherceg« szállodában, de nem Mikszáth-Társaság. A pincérek és a kü-lönféle borfiúk így neveznek egy szögletasztalt, ahol hétköznapiakon mi ketten szoktunk vacsorázni az én t. képviselőtársammal, Pongrácz tábornokkal. Hívhat-nák ugyan gróf Pongrácz-asztalnak is, de ők demokraták s Mikszáth-asztalnak hívják. Tőlük senki e jogot el nem veszi.

S valóban dukál is, hogy Mikszáth-asztalnak hívassék, mert minden hónapnak egy napján (ezt a napot Murai Károly tűzi ki) gróf Pongrácz száműzetik, s az asztalt kilenc legkedvesebb pajtásom foglalja el az írói világból.

Ezek közt van Endrődi Sándor, a jeles poéta, a Ház Naplójának szerkesztője. Ő viseltetik irántam a legtöbb respektussal, mert tudja, hogy Katángy Menyhért szigorú naplóbíró. Bezzeg összetipor minden földi rangot és tekintélyt Szabó Endre, s a végén mindig ezzel búcsúzik el tőlünk, hatalmas disputáit mintegy befejezve: »Szamarak vagytok, nem lehet veletek beszélni.« S ilyenkor mindig összerendezzen bennem az akadémiai tag. Itt ül a szelidlelkű Sebők, nógatja vis-í-vis az olasz borok protektora, Murai Károly: »Ne aludj, Sebők, ne aludj.« Fönségesen terpeszkedik el Sebők mellett Magyarország és Társországainak pesztonkája, a hatalmas vállú Pósa, akin lázas kevélységgel pihenteti szemeit Wolfner. (Ez az egyetlen terület, ahol Singer nélkül jelenik meg.)

Kavarog a füst, de nem a tömjén. Sőt Kenedi Géza, mint publicista, egyenesen lenéz bennünket, belletristákat, s szőke bajuszát sodorgatva Wolfnernek fejti ki esőpotyogáshoz hasonló csendes hangon filozófiai nézeteit.

Beh messze járt a valóságtól az az újdonságíró, aki úgy adta elő, mintha ez a kompánia az én udvaromat képezné. Hiszen ezt én nem bánnám, de nem úgy van. Úgy látszik, ösmeritek Enyedi Lukácsot, aki, ha én azt mondom, hogy ma hétfő van, számokkal bizonyítja be, hogy kedd van, s a többieket valamennyit.

Dehogyan hallgatnak ezek engem. Pláne még pietással? Nem hallgatnak azok se-hogy. Némelykor egész este nem juthatok szóhoz s örülök, ha szerényen meghúzódhatom a szelíd lelkű Nagy Miklós oldalánál (aki nem bánt, mert kéziratot akar tőlem), s ha egy kicsit hízelkedhetem László Mihálynak, akinek jeles gimnáziuma van, ahová már is nyomkodom a helyeket apai ravaszsággal a két fiacskámnak. Általában amennyire itt név imponálhat, akkor egyedül a László Mihályé imponál – mert kétszer lehet a nevenapját tartani.

Ilyen ez a kompánia. Nincs semmi célja, semmi más törvénye – csak egyetlen nyárspolgári paragrafusa: »Szeretni tartozunk egymást«. És ez ellen a paragrafus ellen soha egyik se vétett, egyre történik tehát az a csoda, hogy itt tíz olyan embert lehet látni, aki mind elmondhatja magáról: »Nekem kilenc jóbarátom van.« Ha néha elgondolkozom ezen, szinte elérékenyülök, hogy mi milyen gazdag emberek vagyunk ott, egy rakáson.

De elég arra a hírre helyreigazításul ennyi – ti pedig, kedves barátaim a »Pesti Hírlap«-ban, tegyetek le arról a csúnya szokásról, mely most divatba kezd jönni, hogy minden lap megtesz az ország nyakára a maga munkatársai közül egy *legnagyobb író*t – s e mellett minden eszközzel üti a reklámot. Lévéen vagy huszonöt lap, van tehát vagy huszonöt legnagyobb élő író.

Azaz huszonhat, mert másodikként aztán minden lap beveszi a maga írója mellé Jókait (mint a ferbliben a sántát). Az ország csak úgy turkálhat a nagy írók közt.

Hagyjátok el, mondom, ezt a rossz szokást, vagy ha nem lehet abbahagyni, mert a többi lap is úgy tesz, válasszatok meg mást erre a nagyságra (hiszen elvállalja azt valaki), nekem nem kell; megtanultam én azt, hogy a fa, akármilyen magas dombra ültetik is át, csak éppen akkora árnyékot vethet, amekkora lombja van.

Mikszáth Kálmán

198.

MK – BEÖTHY ZSOLTNAK

[Budapest, 1893. december 10-én (iktatva)]

Kedves Barátom!

Szegény vagyok mint a templom egere, s azonfelül az akadémiai székfoglalóra készülök. Nem olvashatok fel szerdán. Nagy örömmel látom becses leveleden, hogy hála Istennek, már felgyógyultál.

tisztelő híved

Mikszáth Kálmán

199.**MK – GYULAI PÁLNAK**

[Budapest, 1893. december 16.] Méltóságos Úr!

A karácsonyra összetorlódott hírlapi kötelezettségeim miatt nyugodtan, méltón az Akadémiához el nem készülhetek felolvasásomra, mely »Az utolsó várúr« címet fogja viselni – kérem tehát Méltóságodat, méltóztassék engem a februári ülésre hagyni.

Budapest dec. 16. 1893.

Alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

200.

MK – ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK

[Budapest, 1894. november 1.]

Tisztelt Uram!

Igen sajnálom mikor szerencsém volt, hogy nem fogadhattam, de a nevet sem hallottam jól, a széptani dolgozatról meg éppen semmi tudomásom se volt. Csak azután, kérdezősködéseimre adta ide a feleségem. Elolvastam, nagyon szépen és igen okosan van megírva. Áadtam Schmitellynek, a Pesti Hírlap segédszerkesztőjének. Az ön intencióját nem tudom, ott kívánja-e közzétenni, vagy egyebütt? De ha nem, átvehető Schmitellytől a kézirat.

Igen örülnék, ha egyszer országgyűlés-mentes napon meglátogatna.

B[uda]pest, nov. 1. 94.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

201.

MK – KÁLLAY ALBERTNEK

[Budapest, 1895 körül]

[Elküldetlen fogalmazás]

Kedves barátom!

Azt veri itt a hír, hogy Singer Mátyás barátunk nyugalomba vonul (csak ő, de nem egyszersmind a nyelve). Bár tudom, hogy Szegeden nagy ritkaság a beteg ember, de mégis azt hiszem, hogy egy nagyobb fajta, európai látkörű doktorra Szegeden szükség volna. Engedve tehát az itteni áramlatoknak, melegen ajánlom kegyességedbe *Szőllősy Móric* dr-t, aki Farkas Lászlónál, Kéthlynél, Korányinál volt asszisztens. Ha tehát igaz az öreg Mátyás pihenési szándéka – főispáni hatalmadat használd ez egyszer a vicinális doktorok emelkedési vágyának mellőzésével a betegek érdekében.

Minthogy a betegségek nemzetköziek, és nincsenek speciális szegedi betegségek, ez az az egyetlen állás, amelyről a helyi strébereket akceptábilis indokolással is el lehet hessegetni.

Egyébiránt már régen nem láttalak. Pedig kíváncsi vagyok. Mert mint főispánnak okvetlenül meg kellett változnod a jog, törvény és igazság érájában.

Keresztfiad jól fejlődik, és kezeidet csókoltatja, én pedig maradok őszintén ragaszkodó híved.

Mikszáth Kálmán

202.

MK – NAGY MIKLÓSNAK

[Budapest, 1896. február 2.]

Kedves barátom!

Jókait a minap vacsorára híttam az »István«-ba. Azt mondja a nagy öregúr:

– Elmegyek, legalább ott nem talál rám a Nagy Miklós.

– Dehogyan nem – feleltem. – Hiszen ha én olyan helyt tudnék a világon, ahol a Nagy Miklós nem talál meg, mikor kéziratot ígértem neki!

Látod, ilyen rossz híred van tenéked. De még ez hagyján, most még mivel tetézed meg szerkesztői voltodnak rettenetességét?

Elkezdted, mint hallom, kutatni, hogy a »Beszterce ostroma« című regényemből mi az igaz, mi a nem igaz.

Exhumáltad sírjából Pongrácz István grófot, a regényhősömet, s tanúkat állítasz fel (pajtásaiból, ösmerőseiből), akik elmondják milyen volt, mit tett, megállapítsák karakterét, életfolyását, elmesélik bolondságait, kalandjait.

Ej, ej, Miklós! Sohasem hittem volna, hogy te is hozzájárulj a világ felfordításához.

Azelőtt nem volt szabad hazudni se papnak, se mesterembernek, se újságírónak, se politikusnak, senkinek sem, de a regényírónak szabad volt. (Igaz, hogy ezenkívül még a fiskális is tette, de már azt megszökték érte.)

Most aztán, mikor mindenki fel van szabadítva beszélni, amit neki tetszik, akár igaz, akár nem igaz, annak a kutatásába vágta bele, hogy mi a nem igaz a »Beszterce ostroma«-ban. Hát mi akar ez lenni? Hát már nekünk elbeszélő íróknak se szabad kigondolni egyet-mást? Még bizony rámondjátok egyszer például a »Szent Péter esernyője«-re, hogy »aljas« koholmány, mert a Wibra György ügyvéd neve egyetlen ügyvédi kamara lajstromában sem fordul elő – Glogova pedig nincs bent a helységek névtárában.

De mindegy. Jól tudom én, te ezt csak azért teszed, hogy üres idődben még a személyeimet is zaklathasd, hogy azoknak se legyen nyugodalmuk. Ösmerlek Miklós! Ilyen vagy.

De ez egyszer szinte örülök rajta, mert a kritika részéről is, mely bár érdemen felül magasztalta »Beszterce ostroma«-t, hallatszott imitt-amott egy-egy észrevétel, hogy az vagy emez a rész, például a katona-menetelés Zsolnáig, – vagy István gróf leírt garázdálkodásai lehető-e a XIX. század második felében, a mai jogállamban? Érdekes volna – mondák –, ha az író magyarázó jegyzeteket csinált

volna a történetéhez némely részokról, miután a középkori mesét különös módon szőtte be egész napjainkba.

Hát, mondom, örülök puhatolódzásaidnak, sőt ha meg nem előztél volna, talán magam kértem volna vizsgálatot a szereplő személyzetem ellen.

Egyetlen egy eleven emberrel beszéltem, akiről regényt írtak. A »Kaméliás hölgy« Armandjával, egy öreg kalandorral, aki a Gleichenberg melletti Bertholdstein nevű tündérvárában lakott mesés kincsei közt.

E meggörnyedt hátú, villogó fekete szemű öregurat Seffert pasának hítták. Származására lengyel gróf volt, sokat tartózkodott itt Pesten is régibb időkben, fiatalkorát azonban Párizsban töltötte s Gauthier Margittal való viszonyát (a leányt persze nem így hítták) maga beszélte el ifj. Dumasnak.

Egy ízben kérdezősködtem tőle a világhírű regény fundamentuma felől.

Kedvetlenül rágicsálta nagy, tömött fehér bajuszát.

– Ah, hagyja kérem. Dumas egészen tönkretette a témát. Sohasem bocsátom meg neki!

Hát bizonyosan én is tönkretettem a témát. De nem erről van most szó, hogy mi igaz, mi nem, s ha már kihallgatod erre nézve, kedves Miklós, a tanúkat, engedj előbb szót a vádlottnak. Hiszen magamtól is bevallok mindent töredelmesen.

Ami a »Beszterce ostromá«-ban igaz, az mind nem valószínű. Csak az a valószínű benne, amit én gondoltam bele, azaz, ami meg nem történt.

Igaz benne a leghihetetlenebb, az ti., hogy. Pongrácz István úgy élt, ahogy élt, hogy katona-kötelezettségre szorította a környékbeli parasztokat, akik azt a felesfeldekért uruknak szívesen teljesítették. – Még talán hitték is, hogy tartoznak vele.

Hogy a vármegye mért nem szólt bele a játékba? Hát mért szólt volna bele? Kinek volt az ártalmas? (Persze Burkusországban nem volna ilyesmi lehetséges, – de nem is Burkusországban játszik az én regényem.)

Annyira nem bánta ezt a hatóság, hogy a budetini honvédség is, Mayer parancsnoksága alatt, a szokott éjenkénti hadgyakorlatait István gróf hadi népe ellen végezte. (Olcsóbb volt így az aerariumnak.) Forget őrnagy élő személy (a nevet se változtattam meg). E Forget egy szomszéd faluban élt, mint nyugalmazott császári kir. őrnagy, s István gróf fizetést adott neki, hogy a háborúiban (többnyire mint ellenfél), vezesse seregének egy részét.

Ami mármost a mesét illeti – abból teljesen igaz, hogy Pongrácz Zsolnán 600 forintért egy költéltáncosnét vett, azt házához vitte, s midőn egy idő múlva onnan megszökött v a l a m i f i a t a l e m b e r r e l és Besztercére menekült István gróf utána ment, de a vasúton oly különös zagyva dolgokat beszélt egy szinte Besztercebányára utazó úrnak mutatván a helyet a kupé ablakából, ahol a jövődő kor legnagyobb háborúja fog megvívni, hogy az idegen utas, kivel egy vendéglőbe szálltak figyelmeztette a vendéglőst a vele jött úrra, mint örültre, »Jó lesz egy kicsit vigyázni rá«.

István gróffal most már furcsán kezdtek bánni a pincérek, amit ő is észrevett, s valóságosan rabiátus lett. Erre a rendőrséghez fordultak, amely letartóztatta a gróft, mint őrültet. Csak nagy ügyel-bajjal bírta kiszabadítani másnap az ottani honvédparancsnok, gróf Pongrácz Károly, a mostani képviselő.

Ez volt a casus belli. Már ekkor megfenyegette a várost:

– A földdel teszem egyenlővé!

S hazaérvén, összegyűjté hadi népét, fölrakta ágyúit szekerekre, és megindult a bányaváros elpusztítására, mely violenciát követett el személyén, és a leányt is visszatartja.

A Böszörményi által szerkesztett »Magyar Újság« egyik újdonsága emlékezik meg e menetelésről, de hiszen sok élő tanú van erre. A hadak (több mint száz fegyveres) egész Zsolnáig értek, ahol is az »Urak Háza« nevű vendéglő előtt István grófnak több ismerőse sörözött, kiknek a kedvéért megállott, és végig mulatott velök egy éjszakát. Ez urak, kik közt jelen volt a budetini m. kir. honvédparancsok is, rávették a visszafordulásra.

Hogy mivel vették rá, azt nem tudom. Ezt már egészen nekem kellett kigondolni, s így szőttem bele az Apolka alakját, a Trnovszky testvérek villongását, Lengeffy színész truppját. A magas arisztokráciát is én ajándékoztam meg a Behenczy bárókkal. (Azóta egyébiránt közönségessé vált már a bárócsinálás.) István gróf tényleg olyanformán halt meg, ahogy én leírtam: halála előtt búcsúlátogatásokat tett ösmerőseinél, a nevezett Forget őrnagynál is, elmondván hogy nagy útra megy az őseihez. Aztán lefeküdt ágyába, maga mellé vevén karikás ostorát, mellyel a bejövő cselédeket onnan az ágyból **r e g u l á z t a** nagy ügyességgel. Két, három napig feküdt így látszólag egészségesen; harmadnap odahíttá a várbeli vénasszonyokat, s így szólt hozzájuk:

– Öltöztessetek fel, aztán igazítsátok el úgy a lábamat, kezemet vén banyák, ahogy a halottak szoktak feküdni, ti már tudjátok, – mert nem szeretném, hogy holtom után babráljatok rajtam a piszkos kezeitekkel!

Megigazították, ahogy parancsolta, mire kiküldte őket, behunyta a szemeit és meghalt – mintha az is csak az ő kívánságára történt volna.

Abban a percben, mikor meghalt, a vár egyik legrégibb részében a boltozat leszakadt.

Szóval sok mindent tudtam még, amit fel nem használhattam: nem minden téglát raktam be az épületbe, amim volt; soknak amit beraktam, lekalapácsoltam a végét, és sok újat a magam tégláiból tettem hozzá; – a malter persze mind az enyim.

Hogy mi az igaz, mi a nem igaz a könyvben, ezt most már magamnak is nehéz a **m a 1 t e r e n k e r e s z t ü l** konstatálni, s te magad is olyan súlyos feladatra szabadítottad fel Pongrácz István ismerőseit, mint Hatvani professzor az ördögöket, mondván nekik:

– Válogassátok ki ebből az egy véka összekevert mákból és kölesből külön a kölest, külön a mákot.

Igaz barátod
Mikszáth Kálmán

203.

LEHOCZKY VILMOS – MK-NAK

[Budapest, 1896. február 2.]

Megtisztelő felszólításod folytán, íme itt közlök néhány jellemző adatot *Beszterce ostroma* című művedben ragyogó tolladdal ecsetelt hősőd, Pongrácz István gróf életéből.

Valahányszor utam a vágvölgyi vasúton visz, mindannyiszor lesem a várnai vasúti állomás mellett, az ósdi külsejű nedeci várkastély magas tornyának előtünését, s ezt meglátva, azonnal képzeletem elé idézem Sefi gróf rokonszenves alakját. Ő már nyugszik, s vele együtt eltávozott ezen kies vidékről a mulató jókedv is. Nem veri fel többé a, táj csendjét sem négyes fogatának dübörgése, sem vörös ruhás lovas testőrségének rohanása. Hóbortosnak mondták, pedig inkább különc volt, s emellett gyermekies, lágy szívében a jóságos kedélynek olyan derűtsége, mely a mai anyagiasság korban mind nagyobb ritkaság.

Stefi gróf *úr* volt a szó szoros értelmében. Boldognak csak akkor érezte magát, ha vendéget fogadhatott, s vendégszeretete határt nem ismert. Az előre bejelentett vendégeket nappal is fátylafénnyel, kürt és trombitaharsogással s díszlövésekkel fogadta. Kastélyából csak szökve menekülhetett a vendég, s még akkor sem volt biztos róla, hogy cirkálásra küldött emberei vissza nem viszik.

Egy ízben lócsere ürügye alatt tettem nála lóháton látogatást, s minthogy önála minden ily üzlet egy egy tréfára szolgált alkalmul: akkor is kocsiba nem használható, rugós lovat ajánlottam neki gyepőlősnak. Mikor a lovat befogták: első megíramodásával összetépte a hámot. Erre én lovamat gyorsan fölnyergelve menekültem. Stefi gróf szintén lóra pattant s üldözőbe vett embereivel. Én Várnán (egy kis mezőváros Nedec község szomszédjában), melynek ő volt földesura, az ő vendéglőjébe menekültem, s miután egy más lovas barátommal a vendéglős által lehető jó élelemmel elláttattuk magunkat, hogy a várható ostromzár alatt ki ne éheztesen bennünket, erősen eltorlaszoltuk szobánkat.

Az ostrom csakhamar megkezdődött Stefi gróf személyes vezetése alatt. Vaklövések zaja verte fel a csendes vendéglőt. Két órai erős küzdelem után – midőn biztosította személyes szabadságunkat – kapituláltunk, s nagy győzelmi menettel szállíttatott vissza Nedec várába, ahol víg kedv s párját ritkító multság mellett megkötetett a béke.

Több saját találmánya volt, s azokban lelte főbüszkeségét.

Nyáron át három ágyat tolatott össze, s azokban hált egy nagy terem közepén, azt állítván, hogy így nem szenved a melegtől, mert amint az egyik ágyban átme-

legedett, a másikba hengeredett át, majd abból ismét a harmadikba. Ezen talál-mányának köszönhetette, mint mondá, a jó alvását.

Egy télen a fűtőanyaggal gazdálkodni akarván, elrendelte, hogy a vár egyik tor-nyának a földszinti helyiségébe rakják e a lótrágyát. Ő aztán ezen toronynak az első emeleti szobájába költözött s állítása szerint a telet soha jobban nem töltötte, mert úgy élt, mint egy melegágyi növény.

Nem volt antiszemita, de azt állította, hogy a zsidó faj nem eléggé harcias, és ezért nem becsüli. Egy alkalommal, amint nála voltunk s újra ez a tárgy került szóba, éppen két házalót jelentettek be, kik közül az egyik tajtékipákát, a másik látszerészeti eszközöket árult. Hogy említett állítását igazolja, elküldte őket a kertbe, s ott a kastély falánál, amely mellett egy út kanyarodott el félkörben, kijelölte helyeiket, ahová két asztalra áruikat kirakhatják. Ennek megtörténte után a kert hátulsó kapuján négyesfogatán behajtatott s meghagyta kocsisának, hogy a félkörbe érve, vágatva hajtson. A két házaló holttá ijedve hagyta ott áruját, s mire a kocsis másodszor fordult, összepakoltak. Mi az emelet ablakából néztük ezt az eredeti bizonyítását a harciatlanságnak, s igazat adtunk a grófnak, ki szerfelett örvendett meggyőzetésünkön. Különben a megrémült két házaló jó vásárt csinált nála.

Mint kocsis ritka merészséggel kezelte négyesének gyeplőit, s megesett, hogy sebes hajtás közben kiesett kocsijának a hátulsó kereke. Azért ő meg nem állt, de kocsisának fenn kellett az egyensúlyt tartania, s ő úgy hajtattott tovább.

Demokratának tartotta magát, bár ezt az érzületet nem tartotta természetesnek, mert állítása szerint sehol sem tapasztalható nagyobb arisztokracitás, mint a természetben, ahol az állatok oly zsarnokai egymásnak. De hogy az állatvilágban is meghonosítsa a maga fogalmai szerinti „demokráciát”, összefogatott egy lovat, egy szamarat meg egy ökröt s ezen, szerinte demokratikus fogaton hordatta ki a trágyát.

Pénzét mindig más-más helyen tartotta s e rejtekhelyeket soha senki előtt föl nem fedezte. Egy alkalommal nagy kártyázás volt nála. Veszített. Pénzéért kellett men-nie. Mi tudván a pénztartó szokását, meglestük. Először az ágyából húzott ki pár bankót, a többi pedig a képek keretéből került elő. A veszteség nem bosszantotta; de azért majdnem komolyan megharagudott, hogy a wertheimjának a nyitját kita-láltuk. Egész gondot okoztunk neki, hogy új pénzrejteket találjon ki.

Sokat tartott két szamarára, melyeknek az volt a rendeltetésök, hogy minden vasárnap tejért jártak rajtuk az óvári majorba.

Egy vasárnap reggel keresik a szamarakat; hát hűlt helyük volt. Hétfőn reggel a két szamár újra megjelent szokott legelőjén. A következő vasárnap ismétlődött a tréfa. A gróf ekkor meglesette a szamarakat, hogy hova tűnnek el. A kiküldöttek a szamarakat egy elhagyott tégláégető-kemencében találták meg, ahová vasárna-ponként elbújtak. Maguktól tették-e ezt a szamarak, vagy pedig lusta kísérik bújtatták őket el, az titok maradt; de Stefi gróf a szamarakra fogta ezt a ravasz leleményességet.

Ezer ilyen esemény és furcsaság történt a nedeci várkastélynak most csendes termeiben és környékén. Már csak ennyiből is meggyőződhetik bárki, hogy éppen nem mese az az érdekes történet, melyet költői tollal *Beszterce ostroma* című regényedben leírtál.

Akik ösmerték a külön, de nemes szívű grófot, bizonyára soha el nem felejtik, míg élnek. Meg is érdemli. De megérdemli azt a költői megörökítést is, mellyel *Beszterce ostroma* a jövő idők számára is fenntartja hősének emlékezetét.

Lehoczky Vilmos

204.

JÓKAI MÓR – MK-NAK

[Svábhegy, 1896. augusztus 14.]

Kedves Elnököm!

Holnapután vasárnap! Itt lesz a Pista!⁴

Lesz malacpörkölt!

Csinálhatsz 4 szőlőt, 3 ultimót!

Megtraktállak sajáttermésű fügével.

Mondok neked szenzációs újságot!

Instanciával járulok a kedves feleségedhez, hogy eresszen el!

Csak eljössz!

Látod, szegény Pistának múlt vasárnap diurnumatlan⁵ kellett haza fogaskerekűzni. Van benned felebaráti szeretet?

Aztán piros tintával is írok.

Maradok érdemeden is felül szerető

Svábhegy, 1896. 14/8.

igaz közkatonád

Jókai Mór

⁴ Nedeczky István.

⁵ A Pista jogos diurnuma 15 Forint. Szerény ember. De ha ennél kevesebbet nyer, elégedetlen ember. [Mikszáth megjegyzései.]

205.**MK – JÓKAI MÓRNAK**

[Budapest, 1896 nyarán]

Kedves Móric bácsi!

Pista írt pénteken, hogy ma nem jöhet ki, mert itt van a lánya, veje és fogadott unokája.

Enyedi kérdezte tegnap: itt lesz-e Pista? Mondtam, hogy nem lesz. Erre elszomrodott, hogy még egy hétig együtt kell hálnia a pénzünkkel.

A legokosabb én voltam, aki látván a kedvezőtlenül alakuló cirkumstanciákat, betelefonáltam Wolfner-Singernek, hogy jöjjenek kalabriásozni délután.

Tekintve mindezeket, úgy látom, csak a jövő vasárnap jöhetünk össze Móric bácsinál, amikor is tiszteletteljesen kérünk abból a halpapríkásból eltétetni.

Mélyen tisztelő híved és szolgád

Mikszáth Kálmán

206.**MK – JÓKAI MÓRNAK**

[Budapest, 1896 nyarán]

Budapesti Újságírók Egyesülete [levélpapírján]

Kedves Móric bácsi!

Itt küldöm a Pista kártyáját, mellyel a mai kártyázásunkat agyonverte. Egyrészt nem is bánom, mert itt van a fogarasi főbíró, akit egész nap szóval kell tartanom.

Másfelül azonban ma éppen szívesen tűrnék el egy kis érvágást, mert tegnap bent voltam a klubban s ottani foglalatosságomból 52 forint többlettel jöttem fel a hegyre.

A szituáció az, ahogy én nézem, hogy a kalendáriumon kell változtatni s e hét valamely hétköznapiját (például a szerdát), tenni meg vasárnapnak. Szerdáig Pista is megjön; és szerdán mészárszék is nyitva van.

Mélyen tisztelő és hódoló hű tanítványod

Mikszáth Kálmán

207.

MK – EGY TANÁRNAK

[Budapest, 1894-1896 között]

[Névjegyen]

Tisztelt tanár úr!

A múltkori fogfájást megkeserültem, mert a fog betört
s egész tegnapig erősen fájt. Ma azonban már némileg vidoran
veszem fel az élet fonálát, ahol elhagytuk, s bátorkodom
holnap szerda 8 órára proponálni a *Trombitásba* való kirándulást. Én és az öreg
gróf Pongrácz 8-kor indulunk a klubból.

Nagyságtokat Hazay úrral stb. óhajtva várjuk.

[A névjegy másik oldalán:]

tisztelő igaz híve:

Mikszáth Kálmán

208.

MK – FRECSKAY JÁNOSNAK?

[Budapest, 1896 körül]

[Névjegyen]

K. barátom!

Legyen szerencsém bármikor, három óra táján.

Igaz barátod

Kálmán

Légrády ház Váci körút 78.

209.

MK – JÓKAI MÓRNAK

[Budapest, 1897. március 6.]

Kedves Móric bácsi!

A budapesti újságírók egyesülete azon hiszemben, hogy kegyes léssz bennünket hangversenyünkön, mely már megvolt, személyes jelenléteddel megtisztelni, csekély hálája-képpen egy ezüst serleget akart ott átnyújtani.

A körülmények azonban, sajnos, ettől megfosztottak bennünket, s most az a terv van az újságírók közt, hogy ezt a serleget »Jókai serlegnek« nevezik el, s minden március 15-én isznak belőle (ad kaptam Nemzeti Kaszinó) »Jókai és Jókaival kapcsolatosan a sajtószabadság emlékére«. Az első ilyen ivás már most, néhány nap múlva lenne, de a beszédet hozzá én tartom.

Minthogy azonban a serleget Neked csináltattuk, a serleg a Tied, ez a terv csak úgy valósítható s úgy ér valamit, ha a serleget Te adod nekünk – mint a Te adományod lesz az értékes és megszentelt az utókor előtt. Azért kérek, kedves Móric bácsi, méltóztass nekem, ha helyesled a tervet, úgymint az egyesület elnökének tudtára adni határozatodat, ha pedig nem helyesled, méltóztass bizalommal megírni nekem, mint privát levelet, igénytelen tarokkpartnerednek.

Azon esetben, ha helyesled a tervet, méltóztass küldeni postafordultával egy körülbelül négy-öt szóból álló feliratot is, amit a kehelyre véssünk a »Jókai serleg« szavak alá. Budapest, márc. 6. 897.

mélyen tisztelő szolgád

Mikszáth Kálmán

210.

MK – NAGY MIKLÓSNAK

[Budapest, 1897. március 21.]

Kedves barátom!

Megkaptam a bort a múltkor, az isten áldja meg azokat a becsületes filoxerákat, akik elég ildomosak voltak tégedet elkerülni. Írod, hogy én is küldjek valamit abból, ami az én íróasztalomon termett.

Hát küldök. Ezeket a történeteket küldöm. Nem én írtam, de a z é n í r ó a s z t a l o m o n t e r m e t t e k, mert a sógorném írta ittlétekor az én asztalomon. Ha én írtam volna, nem dicsérhetném. Miután pedig ő írta, nem szidhatom.

Hanem azt az egyet megjegyzem, hogy a porontyaim igen jól mulattak rajtok és úgy hallgatták, de úgy hallgatták tátott szájjal és nyitott merev szemekkel, hogy a pilláik se mozdultak.

Az én sógorném ugyanis nem egyébért írja a történeteit – csak önekik. Este mesélnie kell: napközben kénytelen kigondolni s leírni a történeteit s minden meséjéért kap a gyerekektől három-három csókot; ha nagyon jó a mese, hat csókot.

Hát annyit mondhatok neked, hogy ezek csupa hat csókos történetek.

Nilván sok dolgot közöltél már hosszú szerkesztői pályád alatt, ami százezer embernek volt írva, de csak kettőnek-háromnak kellett, vagy annyinak se; próbálj most egy olyat közölni, ami csak két kis kölyöknek van írva, – hátha ez fog tet-szeni százaknak és százaknak.

Egyébiránt én magam is már nem sokára előrukkolok a *Megromlott állás*-sal, melyet egyenesen neked írok. Diákok és »tanügyi bácsik« fognak benne szere-pelni.

Szerető barátod

Mikszáth Kálmán

211.**MK – FALK MIKSÁNAK**

[Budapest, 1897. április 23.]

Igen tisztelt Kedves Bátyám!

Nem szeretek ebédekre járni, mert már kezdek én is ahhoz a határmezsgyéhez jutni kor tekintetében, mikor a délutáni alvás mint külön élvezet kezd a napi programban szerepelni, – de mihelyt Te óhajtasz valamit, rögtön kedves kötelességgemmé válik. Nagy szerencsének tartom a Te szívélyes soraidat és nagy kitüntetésnek – tehát okvetlenül elmegyek.

Budapest, Ápril. 23. 1897.

mélyen tisztelő híved és

rendületlen szolgád

Mikszáth Kálmán

212.

MK – SZIVÁK IMRÉNEK

[Budapest, 1897. október?]

[Fejléc:] Országos Hírlap Igazgatósága

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán

Felelős szerkesztő: Lipcsey Ádám

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest VIII. József körút 65.

Kedves barátom!

A lap részleges programja, ún. prospektusa most van nyomdában de ennek az *egész közönséget elárasztó* szétküldése még korai lenne – mert a magyar félre teszi az olyan dolgot és elfelejti ami csak egy hónap múlva lesz. *Szándékosan* nyomattunk tehát ilyen ideiglenes *magánhasználatra* való ívet, melyhez a lapgazda előszava kell, hogy ezzel hamarosan beszédjék az előfizetési szándékok legközvetlenebb részét.

Ilyen kísérőlevélre is gondoltunk, s ez már készen van, de tegnapelőtt még nem volt meg. Az általad küldött levél azonban oly pompás, hogy ezt is lelitografíroztatom a mai nap folyamán. Köszönöm a levelet.

Tisztelő barátod

Mikszáth Kálmán

213.**MK – GOZSDU ELEKNEK**

[1897 őszén]

[Fejléc:] Országos Hírlap szerkesztősége

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán

Felelős szerkesztő: Lipcsey Ádám

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest VIII. ker. József körút 65.

Kedves Barátom!

Itt küldök néhány ívet meginduló lapomra.

Te áltál közvetlenül és legerősebben mellettem, amikor író kezdtem lenni. Most egy új terrénumra lépek; most is erősen mellettem óhajtanálak látni, ha csak babonából is.

Te most ott nagy hatalom vagy, hát szállíts fel egy néhány lelket »magyar« olvasónak.

Bocsásd meg, hogy alkalmatlankodok,

régi tisztelő híved

Mikszáth Kálmán

214.**MK – FRÖHLICHNÉ MÓRICZ PAULÁNAK**

[Budapest, 1897. október 9.]

Nagyságos asszonyom!

Igen rosszkor vettem becses levelét ti. mikor már az Almanach nemcsak, hogy be van zárva, hanem már ki is van nyomatva – csak az előszó hiányzik, amit én szoktam írni.

Éppen nem ismeretlen előttem a Nagyságos asszony, tavaly olvastam egy könyvét, s a kritikám az róla, hogy látatlanban is szívesen vettem volna be az elbeszélését az Almanachba.

A jövő évben, ha élünk, méltóztassék lehetőleg még a nyár elején beküldeni a nekünk szánt elbeszélést »Singer és Wolfnernek« (Andrássy út 10. sz.). Voltaképpen Wolfner szerkeszti azt, de körülbelül én szabom meg, úgy előszóval, hogy mi legyen benne.

Molnár Bélát, akiről azt hallom, ott van valahol, tiszteltetem, és kegyeskedjék őt minél előbb felküldeni.

Budapest, okt. 9. 1897.

Alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

215.**MK – TÖMÖRKÉNY ISTVÁNNAK**

[Budapest, 1897. október 27.]

[Fejléc:] Országos Hírlap szerkesztősége

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest VIII. ker. József körút 65.

Tekintetes Tömörkény István

úrnak

Szeged

Szóbeli megállapodásunkhoz képest ezennel szerződtem önt az Országos Hírlap rendes tárcaírójának, azon kötelezettséggel:

hogy ön havi (100) száz o. é. forint tiszteletdíjért tartozik számunkra havonként négy tárcát írni, s egyben kötelezi magát, hogy ezen szerződésünknek tartamán felül más budapesti napilapoknak tárcát nem ír.

Budapest, 1897. október 27.

Mikszáth Kálmán

216.**MK – MÁLIK JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1897. november elején.]

Kedves Barátom!

Adjatok hangot a »Székely Nemzetben« erről a programról.

Előfizetőket ne gyűjts, mert azt szokta mondani Bálint bácsi, hogy a »székelyek vagy nem jönnek, vagy ha jönnek mindnyájan jönnek«, márpedig annyi lapot csakugyan nem bíránk nyomtatni, ha mind jönnének.

Cikket a karácsonyi számba küldök. Pistát üdvözölve maradtam

szerető barátod

Mikszáth Kálmán

217.

MK – KOZMA ANDORNAK?

[Budapest,] 1897.

Kedves Bandim!

Olyan kutya influenzám van, hogy már a harmadik napja ülök itt búsan a kályha mellett, ki nem mozdulok egy tapodtat sem. Köszönöm kegyes telegrammodat, s alásan kérlek, ments ki a méltóságos asszony előtt
szerető híved

Kálmán

(A névjegy nyomtatott oldalán:)

Alig bírtam egész délelőtt kinyomozni a lakásodat

[nyomtatva:] Mikszáth Kálmán

[A névjegy bal felső sarkában:] 1897.

218.**MK – MARCZALI HENRIKNÉNEK**

[Budapest, 1897. december végén?

[Fejléc:] Országos Hírlap szerkesztősége

Bpest VIII. József körút 65.

Tisztelt Nagyságos Asszony!

Nincs még megírva, de meglesz. Éppen most volt itt Lichtenberg Kornél ugyane tárgyban.

Hát ne tessék aggódni. Ha minden ígéretem oly biztos volna, mint amit a szép-asszonyoknak teszek, én volnék a világon a legszavatartóbb ember.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

219.

DR. JÓSA ANDRÁS – MK-NAK

[Nyíregyháza, 1898. január 8. után]

Nyílt levél Mikszáth Kálmán úrhoz

Kállay Ákos, aki 1867 óta kedves sógorom volt, és akinek fő jellemvonása: végtelesen jóságán és dinasztikus érzelmein kívül a lángoló hazaszeretetben és hazánk önállóságának békés úton való kivívásának rendületlen hitében magaslott ki, és aki hazánk ellenségein kívül mindenkit szeretett: – nagy vagyonát nem szorongatva görcsösen markába, hanem folyton nyitva tartotta erszényét a szegények, betegek nyomorának enyhítésére; és hazánk függetlenségének vívása érdekében több anyagi áldozatot hozott talán, mint akik emlékének folyó hó 6-án felolvasott gúnyolásán kacagtak; – aki *Böszörményi Lászlót* hatalmas, köztisztületben álló de más politikai nézeten levő jelöltnek ellenében két ízben választotta meg országos képviselőnek, anélkül, hogy az általa perhorrescált undorító lélekvásárlást üzte volna, hanem csupán a fuvar költségeket fedezte és itatás kizárásával, vendégszerető házában tisztességes lakomával látta el a képviselőválasztókat; aki két cikluson át (1869-1875) nem mint *felszólaló*, hanem – *Ábrányi Kornél* szerint – mint fontos kérdésekben beszélő képviselő is – a vele egy politikai nézetet valló férfiaknak elismerését és tiszteletét vívta ki; aki nem egyedül ugyan, de nagyrészen saját áldozatkészségéből tette lehetővé, hogy a mártírhálált szenvedett Böszörményi László szerkesztője lehetett az első függetlenséget hirdető magyar lapnak; – aki, tudomásom szerint 10.000 frt-ot adott, elkönyvelés kötelezettsége nélkül azon célra, hogy a *»Magyar Újság«* politikai napilap megszilárdulhasson és az *»Egyetértés«*-t néhány ezer forinttal támogatta; aki lánglelkű idealista volt és legfeljebb csak bosszankodni, de gyűlölni nem tudott: ez a Kállay Ákos, mint honfoglaló őseink Ubul nemzetségének elősmert utóda – és ivadéka azon Kállayaknak, kik a mohácsi csatában estek el, és azon Kállay Jánosnak is, akit nagy Mátyás királyunk legjobb barátai közé sorozott, – méltán lehetett arisztokrata; de ő olyan arisztokrata volt, aki a demokráciát, a népuralmat nem tévesztette össze a demagógiával, és aki fel akarta a néptömeget az ő fennkölt lelkületéhez emelni, de nem azokhoz leszállni.

Ezen nagylelkű férfiúnak, akit Kossuth Lajos a ceglédi 100-as küldöttség tagjai közül kiváló barátsággal fogadott, s ennek jeléül egy sajátkezüleg magból nevelt szőlőcsemetét adott emlékül, melyet kertemben ma is kegyelettel gondozok; – aki egész életén át mindenki előtt szeretet, tisztelet és becsülés tárgya volt, akinek jóságos szemeit én fogtam le örök álmra, kívánva neki örök nyugodalmat is: méltán megkívánhatta, hogy hagyják meg neki ezt, mint az életnek hulladékát.

Sírlját, emlékét tisztelettel, kalapleemeléssel üdvözli aki életében ösmerte. – Alig láttam sírlján hervadt koszorút.

És most Mikszáth Kálmán, a hírneves író, akinek biztosan elég esztétikai, etikai és hazafiúi érzelmei vannak, ahelyett; hogy az ifjúságnak Kállay Ákosban egy igaz hazafi példányképét tüntetné fel, a férfiaság egyik attribútumánál, a bajuszánál fogva kiráncigálja őt megszentelt sírljából, és dobálja, mint egy clownot a cirkusz porondján, legfeljebb talán csak azért, hogy néhány – a fin de siècle színvonalán álló – egyént egy negyedórára megneveztessen.

Mikszáth Kálmán úr mindenekelőtt rostájába rak egynehány Kállayt.

Az elsővel leütteti a feleségének a nyakát, pedig ez nem Kállay hanem Krucsay alispán volt, aki hűtlen nejét, Tolvaj Borbálát a múlt században fejeztette le Kisvárdában. A pallost most én őrzöm a Szabolcs-megyei Múzeumban.

Kállay Miklós alispánról azt állítja, hogy az alispánságot, melyet haláláig megtartott – azon kijelentéssel fogadta el, ha egyetlen szavazat sem lesz ellene.

Ez igaz. – De nem áll az, hogy az esetleg ellene szavazónak valaki életét fenyegette volna.

Kállay Miklóst Jókai és Vas Gereben örökölték meg, de nem úgy, mint Mikszáth Kálmán Kállay Ákost akarta.

A harmadik Kállay, akit a rostájába dobott, Kállay Kristóf kamarás, aki mag nélkül halt el, és testvére volt, volt főispánunk, Kállay András nagyatyjának.

Igen jó kedélyű szellemes tréfás ember volt, akinek viselt dolgai és élcei egy könyvbe vannak összegyűjtve, amely amint gondolom, jelenleg Kállay Albert szegedi főispán birtokában van. A gyűrű-história egyike lehet tréfás elbeszéléseinek.

A negyedik Kállayról tudja Mikszáth Kálmán úr, hogy dohánytermelési engedélyt nem akart respektálni honfoglalásból származó birtokán. Erről mi semmit sem tudunk. A magyar felfogás illusztrálása azonban nem volna érdektelen, ha forrását megnevezné.

Egy ötödik Kállayról is beszél, mint fehér szerecsenről, de ezt nem ugráltatja a cirkuszban. Ez a fehér szerecsen néven ösmert és általunk szeretett Kállay János képviselő volt, akivel szemben Mikszáth Kálmán úr igaz baráti érzülettel viselkedett. Ezt az egyet nem bántja.

Amiket pedig a bohózat főalakjáról, megboldogult Kállay Ákosról – mondott, csak kifecamított tényeken alapszik.

Igaz az, hogy az a párt, melyhez Mikszáth úr tartozik, gabonát természetesen első sorban – mint minden gazda – magának. Az is igaz, hogy a túlsó oldalon virágot termelnek, de minden virág magot hoz – s ha a virág elhervad is, előbb-utóbb ki fog kelni magva. A virágtermelő a jövőt, a gabonatermelő a mai napot szolgálja.

Igaz, hogy Kállay Ákos párszor körülsodorhatta bajuszát füle körül; de hiszen ha ez nevetség, nevetség az is, ha egy nőnek hosszú haja van.

A hosszú bajuszt a hosszú női hajjal a szellemi képességek kedvezőtlen barometerjének Mikszáth Kálmán úron kívül eddig még senki nem hangoztatta.

Az is igaz, hogy Szerencsen egy pár atyafi megbámulván annak igaz voltát, Ákos sógorom bajusztát, nem csak tudakozták, de meg is nézték a bajusztát, talán még fogadtak is egymással, de azt nem hiszem, hogy valaki merészkedett volna ízetlen tréfa tárgyává tenni, mert mennyire őt ismertem, még ha én tettem volna is azt – aki pedig szívében ültém –, olyant vágott volna a kezemre, hogy ma is éreztem volna a zsibbadását.

Hogy ellopták-e bőröndjét? nem tudom ugyan, de nem lehetetlen. Haláláig tetőtől talpig úr lévén nem cipelte batyuját hátán, tehát könnyen elsikkadhatott. Lehet, hogy talán díszmagyar is volt bőröndjében, mert hiszen telt volna tőle nem egyre, de sokra is. Én azonban 1894. évben bekövetkezett haláláig mindig egyszerű magyar viseletben, de díszmagyarban sohasem láttam. Az is igaz, hogy a magyar függetlenség zászlóseit, Rákóczit és Kossuth Lajost bálványozta, de hiszen vagyunk ilyenek többen is, akik nem kommandóra gondolkozunk.

Kuruc Kállay Ákos bálványozta Rákóczit. Ugyan melyik magyar merne hencegni a labanc előnévvel, még ha lelkében az is volna?

Azon zöld ágat, melyet Ákos sógorom Borsiból hozott, mai napig is kegyelettel őrzik. Ez bizony nem bizonyítja azt, hogy »Ugyan eredj a Rákócziddal«. Ott volt ő Borsiban; ha nem díszmagyarban is. Arról azonban meg vagyok győződve, hogy frakkban még a mennyország kapuján sem kopogtatott volna.

Hogy Mikszáth Kálmán úr Kállay Ákossal az országgyűlésen szemben ült volna, anakronizmus, ha csak Mikszáth úr a karzaton nem ült. Mikszáth úr, ha jól tudom – csak 1887. évben lett országgyűlési képviselővé Erdélyben Ilyefalván megválasztva, tehát mint képviselő Kállay Ákossal nem is találkozhatott.

Kállay Ákos 1869-1875. évig volt országgyűlési képviselő, amit az »Egyetértés« tagadott ugyan egyik számában, a másikban azonban meg volt a »mea culpa«, tehát az első közleményt olyan valaki írhatta, aki még csecsemő volt akkor, mikor már Kállay Ákos egyik dajkája volt az »Egyetértés«-nek.

Kállay Ákossal Mikszáth Kálmán úr találkozhatott ugyan, társaloghatott is vele órákig, de nem ösmerhette, mert különben nem öltöztette volna fel bajazzónak és nem igyekezett volna sárba tiporni egy puritán jellemű embernek emlékét.

Szabolcs vármegyében, ott ahol Kállay Ákosnak kristálytisza jellemét s önzetlen áldozatkész hazafiságát, lojalitását mindenki ösmeri, általános botránkozást szült a »Five o'clock« tea estélyen ilyen módon történt bemutatása.

A licentia poeticának sem szabad határtalannak lenni.

Dr. Jósza András

220.

MK – DR. JÓSA ANDRÁSNAK

[Budapest, 1898. január 12.]

[Fejléc:] Országos Hírlap szerkesztősége

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán

Felelős szerkesztő: Lipcsey Ádám

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest VIII. ker. József körút 65.

Nagyságos uram!

Igen örülök, hogy írni méltóztatott, hogy ezáltal alkalmam van legalább Önt meggyőzni arról, hogy tévedésben méltóztatnak lenni.

Ha történelmet írnék, ez esetben igaza volna a megjegyzéseiben; ámbár történelem sincs olyan, amelyben a megrajzolt alak hasonlítana az igazihoz. De én nem írtam történelmet. És a fölhozott alakok se történelmiek.

A történeti beszélyben már tetszés szerint lehet bánni az alakokkal, csak a háttérnek kell igaznak lenni. Például nem mondhatom, hogy a keresztes hadjáratok Mátyás alatt; voltak – de szabad egy Forgáchal [!] annak történnie Mátyás alatt, ami vele esetleg II. Endre alatt történt.

Megírhatom, hogy ennek vagy annak az Árpádházi királynak fia volt, ha nem volt is fia, de nem festhetem úgy az országot, hogy abban a törökök garázdálkodtak.

Ez a történeti elbeszélés kelléke.

De én nem írtam történeti elbeszélést sem, hanem egy kis útikalandot, ahol tetszés szerint mondhatok mindent, ami nekem tetszik. Ebben csak egy szabály van, hogy lehetséges-e, hogy ilyen ember élt valaha.

Megengedem, hogy egy csöppet sem volt igazam, jól tudom, hogy az a Kállay nem létezett, amelyik a feleségét lefejezte, Kristófról sem tudom, hogy létezett-e, sőt amikor az Egyetértés azt írta, hogy Kállay Ákos se létezett, azt én meg se cáfoltam, mert az teljesen mindegy, létezett-e vagy nem, a kérdés csak az, hogy képzelhetők-e ilyen demokraták

A kis beszélyke bizonyára nem valami epochális munka, egy anekdota elmesélése az egész, de az, hogy igazán történtek-e ily dolgok a Kállayakkal vagy nem, az nem vonhat le belőle semmit. Hiszen éppen úgy írhattam volna, hogy a Palásthyakkal vagy Gernyeszegiekkal (szóval valami álnevet) történt mindez, s a beszély éppen annyit érne, mint ér most, mert ebben csak az előadás elevensége

és könnyedsége a döntő, a név semmi. Jókai „magyar nábobja” nem lenne jobb, ha Wandlheimot veszi Kárpáthy helyett.

Azért tehát *tiszteelve a család érzékenységét*, amennyiben valamikor esetleg összes munkáim közé ez apróságot is fölvenné a kiadóm, gondolkodom róla már eleve, hogy a Kállayak helyett *valamely más név álljon ott*. Ennyit örömmel teszek meg nagyságod levele folytán. Kár, hogy a többire nézve nem segíthetek, mert igen szívesen mondtam volna le a Kállay névről (miután éppen néhány millió név áll rendelkezésemre), ha csak sejthettem volna is, hogy a családból, melyhez engem sok tisztelet és szeretet csatol, ezt így fogja fel valaki.

Egyébiránt, hogy mennyire hibásan fogja fel Nagyságod a dolgot, egy példával legyen szabad megvilágítanom. Azt tetszik mondani, hogy Kristóf nem olyan alak volt és nem is volt olyan gyűrűje, mert sohase méltóztatott látni.

Igen, jól van, de nem ez a lényeges, mert ha az igazságot keresnők, hát itt a császárnő volna a lényeges, aki olyan bolondot át nem üzenhet az udvarmesterétől, hogy fordítsa az illető úr befelé a gyűrűje követ. És különben is I. Ferenc nejről tudva van, hogy egész élete folyamán nem volt színházban. Mindamellett igen nevetséges lenne, *ha most egy udvari történész nyilatkoznék erre* – mert hiszen éppen az a tréfa benne, hogy azon királynő nem volt a színházban, tehát egyáltalában lényegtelen, hogy volt-e Kállay Kristófnak valamelyes gyűrűje, vagy élt-e Kállay Kristóf nevű úr valaha – minthogy ez esetet mint *meg nem történtet*, <venné> mint eldicsekedett valótlanyságot kívánja vétetni a szerző.

Dickens őrnagyai, akik azt mesélik, hogy a Yorki herceggel így voltak per tu, eleven húsból és vérből való alakok, s igen komikus lenne, ha a Yorki kir. herceg kinyilatkoztatná, hogy ő sohase volt semmilyen őrnagyokkal per tu – ez a Dickens alakjain nem rontana, csak a Yorki herceg irodalmi felfogását tüntethetné fel rossz színben.

De igen sokat lehetne még erről írni. Félek azonban, tételemet úgysem tudnám Nagyságoddal szemben érvényesíteni s így inkább megadom magamat, kijelentve, hogy semmi rosszakarát, vagy kellemetlenkedési viszketeg nem vezetett abban, hogy hősömnék nem Tóth Ákos vagy Szabó Ákos nevet adtam, hanem egy nagytekintélyű család nevét. Mert nézetem az volt hogy minden emlegetés csak fényt és zománcot kölcsönöz egy családnak, minél inkább él és szerepel a nemzet irodalmában is.

Maradtam egyébiránt Nagyságod őszinte tisztelője

Bpest. jan. 12. 898.

Mikszáth Kálmán

221.

MK – TÖMÖRKÉNY ISTVÁNNAK

[Budapest, 1898. május 6.]

[Fejléc:] Országos Hírlap Igazgatósága

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán

Felelős szerkesztő: Lipcsey Ádám

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest VIII. József körút 65.

Tisztelt uram!

Én semmi tudomással se bírtam a Lipcseyvel való megállapodás más részleteiről, mint azon tényről, hogy havonként 100 ft-ért nekünk négy tárcát lesz szíves írni.

Ha több volt, természetesen fizetjük a többet. S ha valamelyik hónapban ezentúl több lesz, hasonló módon fizetjük 25 ft-jával darabonként a többit.

Tudom, és készséggel, sőt örömmel ösmerem be, hogy többet is megérne mindenik; de hát én is csak olyan szegény úr vagyok, hogy nem azt teszem, amit szeretnék, hanem csak azt, amit lehet.

Bpest máj. 6. 898.

tisztelő híve:

Mikszáth Kálmán

222.

MK – A BPESTI EV. LELKÉSZI HIVATALNAK

[Budapest] 1898. jún. 19.

[Fejléc:] Országos Hírlap Igazgatósága

Főszerkesztő: Mikszáth Kálmán [stb.]

Igen tisztelt lelkészi hivatal!

Becses felszólítása folytán vállalkozom a jövő februári felolvasás megírására.

Mély tisztelettel, alázatos szolgálja:

Mikszáth Kálmán

223.

MK – TISZA ISTVÁNNAK

[– 1898. dec. –]

[Fejléc:] Országos Hírlap

Szerk. és kiadóhivatal VIII. József körút 65. sz.

[Idegen írással:] Tisza István házelnökségének terve!

Kedves barátom!

Szeretném, hogy e soraimat előbb kapjad, mintsem a miniszterelnökkel beszélsz. Tájékoztatni óhajtlak, ha már más nem tette volna azóta, hogy a helyzet megváltozott azóta. S amilyen nagyon lelkesedtem elnökségedért eleinte, most nagy szerencsétlenségednek találnám. Tudom, hogy ez az argumentum téged meg nem tántorít. De reménylem, megtántorít az, hogy elnökséged aligha lehetne az országra hasznos. Töméredek emberrel beszéltem, ellenzékiekkel és pártunkbeliekkel. Az ellenzék fel van dühödve ennek a gondolatára is, hogy elnök légy, a *végletekre* készül, de ez nem volna baj, ha a párt tagjaiban *nem volna félreismerhetetlenül érezhető az erkölcsi bátorság megingása a helyzettel szemben*. Rémlátomások gyötrik a pártot, sötét előérzetek, melyek hatalmasabban uralkodnak fölötte, mint a logika, vagy mint a tények.

A párt egyik fele nem akar a *mostani időben* elnöknek, maga Széll Kálmán azt mondta, hogy ez *éket verne a pártba*. Vannak ellenségeid a pártban, akik éppen nem akarnak. Széll Kálmánról szólva (magunk közt maradjon ez a megjegyzésem) gyanús előttem, hogy ezt az alkalmat fogja felhasználni a tőlünk való visszahúzóódásra, melyre megvolna a kedve, ha úgy lehetne, hogy meglegyen két kedvenc nyalánksága: a fejedelmi kegy és a népszerűség. Meglátsd, hogy te leszel az ürügy.

A Tisza-lex nem úgy fogadtatott a közvéleményben, mint gondoltuk. Remegés fogta el az idegesebb közvéleményt, az idegeset, tehát a felszínen levőt, s ennél fogva a döntőt az ex lex-re. Okosságot hiába, mi nem önthetünk a népbe. Az ítélet ehelyütt ellenünk kezd dőlni. Csak a Korona van már mellettünk. S a Koronától inkább csak sejtelemszerűen, <néme..> az osztrák eseményektől, illetve az osztrák események végkifejlésétől varrva hímet, pártunk félni kezd. Egyetlen támogatónk, akitől fázunk! Ez a helyzet.

S most jön előtérbe az elnökséged, ezen Tisza-lex után és az ellenzék törekvése, az obstrukció célja *igazi valóságában kezd kidomborodni*, leveti álarcát, vagy csak új jelszót vesz fel – ezen nem vitatkozom – de az tény, hogy most már a

Bánffy feje csak mellékes dolog, hanem a *Tisza hatalom végleges megtörése* a riadó harci kiáltás.

Ha <másképp> kedvezne az idő ez összemérkezésnek, azt mondanám, ám vegyük fel a harcot. – De biztos e percben a leveretés, olyan végtelen szervezetlenül alakultak a viszonyok, mióta elmentél. Ez az elnökség lehetetlen. Tudom, meg vagy győződve, hogy el sem juthatsz az elnöklés tényéig. Kérve kérek, ne fogadd el, ha teheted. Örűlség az! Szerencsétlennek érzem magam, ha csak egy percig arra gondolok, hogy én is biztattalak rá. Atyád lelkileg össze van törve. Az atya lelke magasabb valami minden értelemnél és minden kombinációnál. Ő érzi, hogy ez rád veszélyt hozna.

De érezzük mi is, a barátaid; a dzsentrí-szoba embereinek is körülbelül mindnek az a véleménye, ami az enyém, hogy ne fogadd el. Az országnak csak árt a dolog, sőt végzetes lehet az országra, rád bizonyosan az lesz. Elnökségedet nem is óhajtja más, csak Pulszky Gusztí és néhány nagy optimista és néhány nagy harc kedvelő, de ezeket ujjaikon meg lehet számlálni.

Tudom a kérdés nehézségeit, számoltam egyéni karaktereddel is: tudom hogy te magad ajánlkoztál. Bánffy tehát azt mondhatja: »Én az úr ígéretében bízva kezdem meg a harcot Szilágyi ellen. Most tessék helytállni.« Azt is tudom, hogy Bánffy makacsul ragaszkodik a te elnökségedhez (bár nem értem, miért). Mindent tudok, hiszem, hogy nehéz nemet mondani, de legalább arra kérek, kérj Bánffytól gondolkodási időt, míg magadat tájékozhatod. Ne hallgass ránk, nem bánom, megengedem, hogy te jobban ítéled meg a viszonyokat, mint mi, de legalább ítéld meg előbb – azután határozz.

Ha másképp lehetetlen kitérned ígéreted <előtt> elől, míg Bánffy akarja, *viszont lehetetlen azt most* <elfogadnod> be tartanod, mert nem bírod az egész párt bizalmát, követeld legalább azt, erre támaszkodva, hogy egy más jelöltet is állítson fel melletted a párt (én Gajárit vagy Perczelt tartanám legjobbnak) – mi meg fogunk téged buktatni, mert Magyarország szegény arra, hogy téged, az egyedülit a következő generációból, odadobjon *minden haszon nélkül*... [...]

Bocsásd meg, hogy a dolgaiddba avatkozom, és hogy teljesen leplezetlenül szóltam, nem hagyva ki a kellemetlen megfigyeléseimet sem. Nem érzélgés ez, vagy valami különös affektáció, hogy valami mentő szerepet eljátszszak, nincs énben semmi a komédiásból – még olyan dologba se szeretek avatkozni, amibe kellene, nemhogy abba avatkoznám, ami nem az én dolgom. De egy végzetes szituációban vagyunk, és a te dolgod most a mindnyájunk dolga.

Dixi et salvavi stb [animam meam]

Vasárnap este

igaz barátod

Mikszáth Kálmán

224.

GR. ESZTERHÁZY KÁLMÁN – MK-NAK

[Budapest, 1899. január 20.]

Tisztelt Barátom!

Kedves Druszám!

Midőn olvastad, hogy porladozó jobbkarom spiritiszta hívásra miképp írta le a Nagyszebennél vívott csatában történt elvesztét, hogy volt gazdáját a hálátlanság vádjától végképp megmentse, mely minduntalan hírlapokban is felmerült, sokan vallván magukat gazdám élete megmentőjének azon csatában; te, tisztelt barátom, gyanúsítólág ráztad fejedet azon részlethez érven hogy miképp vette ölébe oly rövid idő alatt ronggyá vált testem fejét az ökörszekeren egy nő, midőn Nagycsűrből a bekötözés után elszállítottak; akkor megígértem neked tisztelt barátom hogy gyanúsításod eloszlatandó megírom lapod számára sebesülésem története azon epizódjának folytatását. Megbocsátod, hogy ígéretem ily későn váltom be, habár többször lettem általad figyelmeztetve, de amint tudod, sok minden egyéb foglalt, különösen az utóbbi időben, ha parlamenti pourparler-kat nem is folytattam, de névsort olvastam quantum satis.

Sokféle jubileumot tartottam, és tarthatnék, de talán reám nézve jelentősebbet egyet se, mint amilyent holnap, 1899. január 21-én, a nagyszebeni csata ötvenedik évfordulóján vagyok kénytelen tartani, nem azért jelentős, mert már ötven éve, hogy honvédrokkant vagyok, és ez m e m e n t o, mely arra is emlékeztetett, hogy gyanúsításod, milyenfélével többet úgyse fogsz illetni, jubileumomat bevállván, eloszlassam.

A nő-erények legszebbikét, az önfeláldozó részvétet szamaritán módra gyakorolta azon nő, mikor engem, megcsonkított sebesültet gondozása alá vett; de nemcsak engem ápoló éjjeleken át, hanem mindazon sebesülteket, kiket onnan elszállítottak, és ő volt egyedüli ápoló kíséretünkben, reánk nézve megbecsülhetetlen. Egy honvédpajtásom neje volt, de azelőtt nem láttam, nem ismertem. Egynéhány nap múlva elhagyott bennünket, búcsúzva mondta, hogy vissza kell térnie a sereghez, ahol férje van, hátha annak esik baja. Hálásan búcsúztunk el tőle, de nevét elfeledtük megkérdezni; sokszor emlegettük gondos, gyöngéd ápolását. Jobban léve, váltig kutattam és pajtásaimat is kértem, tudják meg ki volt azon nő, kinek annyi hálával tartozom. Még az ötvenes években is alkalmilag sokszor kérdezősködtem utána, de nyomára nem akadtam. Ahányszor a szebeni csatáról meséltünk, mindig említettem, hogy elsősorban Matskásy Ferenc barátomnak és azután azon

ápoló nőnek köszönöm életben maradásom, és mennyire sajnálom, hogy azon nőért semmit sem tehettem.

Ezen emlékem és sajnálatom évek múltával is élénken megmaradt, és így érthető a bensőmet remegtető benyomás; melyet egy levélnek az olvasása okozott, melyben le volt írva az út, melyet mint sebesült tettem, jellemző részleteivel és mint akkori kísérőm, arra való hivatkozással kér engem egy honvédpajtásom özvegye közbenjárásra, hogy nyerjen honvédnnyugdíjat, mert öregsége miatt reá van szorulva. A sors úgy akarta, hogy csak akkor találjak arra, kinek hálám leróni akartam, mikor ő szükségében reám gondolt.

A nyugdíjat megkapta, és a mai napon újra meg újra hálával gondolok őreá.

1899. január 20.

tisztelő híved

Eszterházy Kálmán

225.**MK – GR. ESZTERHÁZY KÁLMÁNNAK**

[Budapest, 1899. január 21.]

[A közölt levél alatt]

Meghatottan közöltük a történetkét. Ötven év előtti kezed már neked ma csak egy emlék, egy álom, nem hiányzik, nem fáj. Megszoktad, hogy ne legyen. Erre nézve tehát csak irigyelünk, mert nagy kegyesség az istenektől, kit ilyen célokért részletekben engednek elenyészni. Az első rátát már te dicsőségesen lefizetted. Erre tehát nem reflektálunk.

Csak a másik kezednek kívánjuk e jubileum alkalmából, hogy még sokáig szolgáljon téged – de nem a szavazási lajstromokkal értem, melyeket, lévén gazdája képviselőházi jegyző, ez idő szerint folytonosan tartania kell, azoknak a különös taktikájából, kik azt hiszik, vagy legalább azt mondanák, hogy ezzel a hazát szolgálja. Oh, másképp szolgálta a porladozó másik.

M-th K-n

[Mikszáth Kálmán]

226.

BEÖTHY ZSOLT – MK-NAK

[Budapest, 1899. január 30.]

[Fejléc:] Kisfaludy-társaság

Kedves barátom!

a tegnapi ülésre novelláiddal együtt nagyon vártunk. Kérlek, mozduljon meg bened a jóakarat irántam, s holnap, kedden du. 5 h., az előzetes közülésre légy szíves vagy elhozni, vagy elküldeni a felolvasást – addig is pedig megüzenni a témát, terjedelmét, meg azt, hogy magad kívánod-e felolvasni?

Szívesen köszönt és feleletet kér

régi barátod

Beöthy Zsolt

227.**MK – BEÖTHY ZSOLTNAK**

[Budapest, 1899. február elején]

Igen tisztelt barátom!

A felolvasás címe »A rokon«. Kicsiny lesz, egy tárcányi és nem kívánom én magam felolvasni, hanem téged kérlek: alázatosan, ha kegyes volnál felolvasni.

Tisztelő híved

Mikszáth Kálmán

228.

MK – VÉSZI JÓZSEFNEK

[Budapest, 1899. február 8.]

Igen tisztelt Kollégám!

Minthogy az »Orsz. Hírl.« beszüntetéséből, mert minden haláleset sok zajjal és szemrehányással jár, több támadásnak voltam kitéve, respektíve ma is egy interpellációban az országgyűlésen, amelyre ugyan a miniszterelnök úr egy közbeszólással érdemben megfelelt, de lehetek még kitéve ezentúl is.

Bár e támadások igaztalanok, s a feszült pártállás kifolyásai, ami nem helyes, azokkal szemben egyénileg mindig helytálló, de nem kívánhatván, hogy e személyi kellemetlenségből az elnökletem alatt álló egyesületet valamely hátrány látszata is érhesse, szíveskedjék egy legközelebbi választmányi gyűlésen az elnöki tisztről való lemondásomat bejelenteni – mely annál is indokoltabb, mert ez idő szerint nem is vagyok aktív újságíró.

Jelentse ki kérem egyszersmind őszinte köszönetemet a választmánynak és volt tisztviselő-társaimnak szíves támogatásukért, valamint őszinte szeretetemet az egyesület iránt, melynek holtomig tagja kívánok maradni.

Valamint fogadja Ön is hálámat és tiszteletemet.

Budapest, február 8. 1899.

Kész híve

Mikszáth Kálmán

229.

A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETE – MK-NAK

[Budapest, 1899. február 9.]

[Fejléc:] Budapesti Újságírók Egyesülete

Mélyen tisztelt Képviselő úr!

A Budapesti Újságírók Egyesületének választmánya ma délután 4 órakor rendkívüli ülésében felolvastatott t. Képviselő úrnak Vészi József alelnökhöz intézett levele, melyben az egyesület elnöke állásáról való lemondását jelenti be.

A B.Ú.E. választmánya a következő egyhangú határozatot hozta:

»A B. Ú. E. választmánya Mikszáth Kálmán elnök lemondását sajnálkozással tudomásul veszi és jegyzőkönyvbe iktatja azoknak a nagy érdemeknek az elismerését; melyeket a távozó elnök az egyesület alakulása és föllendítése körül szerzett.

A főtitkár megbíztatik azzal, hogy a választmány e határozatát Mikszáth Kálmánnal közölje.«

Budapesten, 1899. évi február 9-én.

Kiváló tisztelettel lévén

Szatmári Mór

főtitkár

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán orsz. képviselő úrnak

Budapesten

230.

MK – NAGY MIKLÓSNAK

[Budapest,] 1899. márc. 19

Kedves barátom!

Azt kívánod tőlem, hogy adatokat mondjak Rátótról, Széll Kálmán lakóhelyéről, mert – mint mondod – úgy rémlik előtted, mintha emlegettem volna, hogy voltam valamikor Rátóton.

Csakugyan voltam, jó emlékező tehetséged van, de mégis igen keveset tudok Rátótról mondani, mert nekem nincs jó emlékező tehetségem. Az én benyomásaim olyanok, mint a vadkörték, frissen leszakítva élvezhetetlenek, érniök kell előbb bizonyos ideig. A vármegyét, melyben huszonöt évvel ezelőtt fordultam meg utolszor, most látom tisztán, világosan, most szeretek róla írni; a szegedi árvízről, melyet átéltem, noha a leggazdagabb témákban, még most sem írhatok, mert még friss, még csak húsz éves dolog; még érik: – ez majd ezután jön.

Ami pedig Rátótot illeti, még csak az imént (kétévvel ezelőtt) voltam ott, még rendbe se szedtem a gondolataimat, hát ne neheztelj, ha mindössze néhány megjegyzést teszek azokhoz, amiket te más forrásokból, bizonyosan elég bőségesen összehordtál.

Rátót, hogy professzorosan kezdjem – Vas vármegyének Stájerrel határos szélén fekszik, ama vasúti sínek mentén, melyek Grácba, illetőleg Gleichenbergbe vezetnek. Magam is ebben a kies fürdőben szoktam nyaralni, mely néhány puskalövésnyire van a magyar határszélről.

Egyszer a kis fiam is, magam is, mikor megérkeztünk, nem éppen jól érezvén magunkat, meglehet az úti fáradalmaktól, kifakadtam a gyerek előtt:

– Nem való nekünk, szívecském, ez az osztrák levegő; látod mind a ketten megbetegedtünk benne. Ne félj, többet ki nem mozdulunk Magyarországról.

Bercike rám nézett az okos, fekete szemeivel és a fejcskéjét rázta:

– Ne beszélj bolondokat, apa! Hiszen ha Árpád el nem fáradt volna, és még egy félórát megy, hát akkor ez is Magyarország volna.

A kis zsványynak ezt a mondását most oda csavarintom, hogy ha az országokat a természet szabná, és nem a királyok kardjai, akkor ellenkezőleg már Rátót se volna Magyarországon, mert az örökzöld Stájer már itt kezdődik; a fenyő innen kezdve már permanens fa, s Rátót mellett két fenyőerdő is van. A fű is haragos zöld itt egész nyáron, s mikor Ernuszt Kelemen vagy Radó Kálmán, hasonlóan vasmegyei nagy urak, sopánkodnak, hogy mindenük elégett, elfonnyadt a nyár

hevétől és a szárazságtól, Széll Kálmán egész gazdasága fönséges üdeségben pompázik. Mert Rátóton már megvannak a napszállta utáni harmatok, melyek valóságos vice-esőnek nevezhetők, és a hűvösebb éjszakák.

Körmenden túl, Grácba menet az út baloldalán egyszerre csak kiugrik egy szép kis rezidencia; egy valóságos városligeti tornyos villa, olyan tiszta, takaros, mintha cukorból lenne kifaragva. Ez a rátóti kastély.

Az utasok egymásnak mutogatják a kupék ablakaiból:

– Itt lakik Széll Kálmán!

Gyönyörű, szinte pedáns gonddal kezelt park háttérében áll az egyemeletes palota. A vasúti kupéból a kertbe lehet kiszállni, úgyhogy Széll Kálmán csak úgy sétabottal, felső kabát nélkül ül fel Budapesten a vasútra s egész kényelmesen lelép a parkjába. A park kicsiny, de fejedelmi díszű. Van benne lawn tennys pálya, nyírott sövényfalak, s csupa ritka díszfák ékesítik. Széll Kálmán rendkívül szereti a fáit, majdnem úgy, mint a teheneit. E kiváló államférfiú minden egyes növénynek, fának és cserjének tudja a botanikus nevét, s mindazt, amit a természettudósok megírtak. Azonfelül ösmeri minden egyes fájának történetét, honnan hozta, hogy nőtt fel, milyen viszontagságokon ment keresztül. Nem fák ezek előtte, hanem jól ismert egyének. Csak egy igazi nagy ember szeretheti a természetet ennyire, s figyelhet meg rajta ennyit!

Más nagy úrnak is van parkja, ritka növényekkel, de csak azért, mert ez sikk, mert hozzátartozik az úri állapothoz, de Széllnél nincs semmi haszontalan és semmi fölösleges. Nem azért van ez a park, hogy szép rámája legyen a kastélynak, hanem ez egy életszükség számára, ezek a fák az ő barátjai, akik együtt élnek vele.

Széll Kálmán az ő otthonában igazi magyaros házigazda, aki szakadatlanul becézi a vendégét. Különös, hogy őt némelyek hideg embernek tartották. Pedig alapjában egyszerű és természetes, s egyike a legnyíltabb embereknek, aki azt a csodálatos varázst bírja modorában, hogy az is, aki először beszél vele, kissé megmelegedve úgy érzi magát, mintha örökös ismerősök lennének.

A begombolt államférfiak iskolájába nem járt Széll Kálmán. Ezekkel az ócska eszközökkel ő nem dolgozik. Aki a lötyögős nadrágot feltalálta, amelyben a lábat csak sejteni lehet, bizonyosan görbe lába volt, vagy legalább semmi esetre sem voltak szép idomai. Széll Kálmán keveset sejtet, mindent megmutat. Az interwiewolót sohase fogja elereszteni a régi metódus szerint: »többet azonban nem mondhatok«. Az interwiewoló mindig azzal az érzéssel fog tőle távozni: »mindent megtudtam«. Sokat hagy megtudni másoknak, de lehet, hogy valamicskét mégis megtart magának; mindegy, a tudvágy nem érzi ezt s kielégítve emésztvén a hallottakat, nem fürkész a visszatartottak után. »Széll Kálmán mindent elbeszél«, lehet hallani néha-néha. – Dehogy! Széll Kálmán csak egy új griffjét találta ki az elhallgatás művészetének.

De hova tévedtem, kedves Miklós. Hiszen te nem Széll. Kálmánról vársz tőlem adatokat, hanem Rátótról. És igazad is van. Mert Széll Kálmánról esszé-féle dolgot írni vagy már későn van, vagy még korán. Nem azért, mintha nem lett volna

eddig is egész államférfiúi egyéniség, de azért, mert te se közlöd egy palotának a fotográfiáját a Vasárnapi Újságban, amelyre most kezdenek egy második emeletet építeni.

Azért hát maradjunk egyelőre szorosan Rátótnál, hol én úgy hiszem, kétszer vagy többször is megfordultam. Egyszer – emlékszem – versben írt táviratot küldött Széll Kálmán Gleichenbergbe, amelyben ebédre hív meg. Ez ebédre Bánffy is eljött Budapestről. A verses táviratot természetesen igen rosszul vették fel a gleichbergi távirászok, de azért igen kedves dolog volt, mert azt mutatta, hogy Széll Kálmánnak friss a kedélye. Az pedig nagy dolog. Mert az élet, a rettenetes próza és a nagy pozíciók, e tompító, őrlő malomkövek nem tudták őt megsavanyítani.

A rátóti kastély mindig tele szokott lenni vendéggel, s a szíves házigazda minden egyes vonathoz kiment, vagy elkísérni távozó vendégeket, vagy fogadni újakat. Sőt, ha csak arra utaztam is, mindig láttam Széll Kálmánt a vonaton. Az olyan vonatot, amelyik neki vendéget nem hoz, üres vonatnak nevezi. A kastély földszintje egészen a vendégek kényelmére van berendezve. Az ebédlőbe be van vezetve a jelző csengettyű is, s mikor a vonat a szomszéd állomásról indul, Széll Kálmán ebédlőjébe is jelt ad. A vendégek kiisszák a jelre a búcsúpoharat, s elstátnak a parkon át csibukjaikkal az indóházba a gazdával és az inassal, aki a csibukokat a felszállóktól összeszedi és visszahozza.

A földszint többi részét a vendégszobák, Széll Kálmán dolgozószobája és egy nagy szalon foglalja el, melynek falát a Széll Kálmán szép lányának, Széll Ilonának, Benczúr által festett arcképe ékesíti. Fesztelen, vidám levegő van e szalonban nyaranta, mikor a család együtt ül ebéd után. A vendég gyorsan lesz otthonossá és beszédessé. S ebben Széllnél is nagyobb érdeme van a kegyelmes asszonynak, ki olyan causeur, aminők a nagy francia asszonyok lehettek. Úgy tudja magát idomítani a vendégei észjárásához, hogy az már több mint ügyesség, az bravúr; kitalálja az illető egyéniségéhez képest valami finom ösztönnel, hogy az miről szeret beszélni, s ha az aztán megszólal, olyan élénk érdeklődést tud mutatni annak az elbeszélő lappálói iránt, mintha a legérdekfeszítőbb dolgokat hallaná a világon. Egy-egy meglepetést elérülő mozdulat, egy »ah« felkiáltás, egy-egy odavetett kérdés még csak jobban felvillanyozza és becsalogatja a diskurzusba a beszélgetőt, aki egészen jól érzi magát, animálva van, abban a falláciában élén, hogy ő most fölségesen mulattatja a kegyelmes asszonyt (kezdi is hinni apródonként, hogy ő voltaképpen szellemes ember,) – pedig hát a házi-asszony egyénisége az, mely őt olyan érdekessé átvarázsolta, mint ahogy a déli-báb játéka felfordított tornyokat fest olyan helyre, ahol csak fű és kóró tenyész.

Ha némi egyéni vonást is meg akarsz íratni a cikkben a családról, meg lehet jegyezni, hogy Széllnében van valami a Deák előadási modorából, az a végtelen egyszerűség s amellet rendkívüli plaszticitás, míg ellenben Széllnél, aki roppant lucidus fej és hatalmas, szinte szenvedélyes analízáló, imitt-amott kicsillan valami a Vörösmarty lelkének színes pompájából. Pedig Széll valószínűleg nem is igen ösmerte Vörösmartyt.

Ott szokott nyaralni Vörösmarty Béla is, aki csendes, szelíd, kontempláló természet. Szívesen van a természetben, hallgatja a fák zizegését és a pityerek dalolását. (Azon a vidéken pityernek hívják a pacsirtát.) Lehet, hogy titokban verseket is ír.

Egyébként a rátóti kastély lakói a legirigylendőbb emberek, mert valami csodálatos nagy nyugalom látszik rajtuk előmleni. Az ideges XX-ik századból nincs ott semmi, csak a komfort és a jólét. A flancnak, mely rikító zajával fölveri a magyar úri kastélyokat, semmi nyoma e kis paradicsomban. Angolos kényelem és megfoghatatlan rend van itt. Cselédek hada nem alkalmatlankodik, lakájokat nem is látni; csak éppen, ha szükséges. Mintha azokból a mesebeli kastélyokból való volna, ahol magától történik minden. A park kavicsos talajain a lábak nyoma a következő pillanatban föl van gereblyézve. Ki gereblyézte fel, mikor, – azt senki se tudja: Egy pohár vizet kívánsz – a víz előtted áll. Ki hozta, mikor hozta? észre sem vetted.

És a család oly nyugodt, oly derült, nem siet, nem panaszkodik, nem dicsekszik, mintha nem ösmerne se politikát, se nagyvilágot, hanem csak gyönyörködne szakadatlanul a napsugarakban, a fák kilélegzésében, és mintha nem lenne se egyéb dolga, se egyéb célja e világon, csak éppen azt a jelenlevő vendéget szórakoztatni.

Csak a háziúr rendül meg e feladatában, de ő is csak egy percre. Esti szürkület van, finoman permetez a harmat, szürcsölik szomjasan a park növényei. Egyszerre megszólal távol az érkező gulya kolompja mélabúsan. Széll Kálmán megrezen és fészkelődik a széken.

– Jönnek a tehének – mondja fölélénkülve.

Látszik, hogy szeretne kimenni, tűkön ül. Szeretné megtudni, hogy a kedvenceivel mi történt, hogy folyt le délutánjuk, mik a gulyás megfigyelései, nem lett-e a rózsaszínű üszőnek semmi baja?

A kolomp egyre közelebb, közelebb hangzik...

S ez a legokosabb idő búcsúzni. Hát én is búcsúzom tőled kedves Miklós, csatlakozván a régi státusférfiúi iskolához, azaz begombolkozva kijelentem, hogy nem mondhatok többet. Nem újságírói szemmel néztem meg Rátótót. Majd ha egyszer magáról Széll Kálmánról, az itteniről kell írni, az jó téma, azt szívesen elvállalom.

M – th K – n

231.

WB – WOLFNER JÓZSEFNEK

[Gleichenberg, 1899. augusztus 18.]

Kedves Welfner Úr!

Itt küldöm a Laci gyerek első szárnypróbálgatását az »Új Idők« számára. Hogy töltötte a nyarat? Mi holnap indulunk innen Cirkvenicába, s még két hétig leszünk ott.

S akkor aztán személyesen is látjuk egymást és kibeszélgetjük magunkat.

Gleichenberg, 18. aug. 899.

igaz barátja

Mikszáth Kálmán

232.

MK – KENEDI GÉZÁNAK

[Budapest, 1899. október 8.]

Kedves barátom! Crillon lovagot kinevették, hogy mikor a XIV. Lajos ebédlőjében Krisztus fölfeszítéséről volt szó, fölkiáltott: »Ha én ott lettem volna, nem engedem a dolgot.« Én hát nem egészen merem mondani, hogy nem engedtem volna be a Pesti Hírlap tárcájába, ha ott lettem volna a »Lloyd klubból« szóló két közleményt – de a habitust, amelyben megjelent, mindenesetre kifogásoltam volna.

Szó ami szó, bár már magam is sokszor írtam és még fogok is e lapokon, igen szubtilis, kényes témának tartom s ex principio nem helyeslem, hogy egy párt *belső élete* künn a fórumon pertraktáltassék. A klub nézetem szerint egy család. Ott függönyök vannak az ablakon. A politikus ingujjban jár (némelyik a nadrágját is leveti addig, míg másikat húznak rá), s joga van ilyenkor be nem bocsátani a fotografust, aki le akarja fényképezni.

A klub más elbírálás alá esik, mint a képviselőház. Ott az intimus léhaságok a legjobb tárcaírói anyag – itt ellenben csak a kihatásaikban komoly érdekű eseményekhez szabad nyúlni. Hiszen világossá teszi ezt egy, a magánéletből vett példa. Szabad megírni X. kisasszonyról mindent, ha megmérgezi magát vagy ha színpadon van; de nem szabad hű leírást adni róla, ha a fürdőkádban van.

Mindamellett igen csalódnál, t. barátom, ha azt hinnéd; hogy én a világjavításra adtam magam. – Nem bánom én, akármit írnak az emberek, akármiről és akár-hogy. Sőt nem kifogásolnám a »Lloyd klubból« című közleményeket se, akár flirtel, akár kellemetlenkedik nagyokkal és kicsinyekkel az írójuk, ha ott volna alatta, hogy ki teszi, vagy ha nem úgy festene a dolog (a laikusok előtt), mintha én írtam volna a két közleményt, aki pedig a mostani ülésszak alatt még a lábamat se tettem be a klubba.

Azért fest pedig úgy a dolog, mert a Pesti Hírlap íróemberei közt magam vagyok szabadelvűpárti képviselő s mert azok a betűk (melyekkel a cikkek szedettek), azon a helyen (ahol a cikkek megjelentek), kizárólag engem jelentettek szinte két évtizeden keresztül; – így a jel és a név hiánya [ellenére] is.

Szóval ez az én ruhám volt, s ma is a magaménak tartom. Képzelheted, milyen kellemetlen, ha az ember másnak a ruhájában van! – épp olyan rossz érzés, ha más valaki van a saját ruhánkban.

Kisdiák koromban egyszer korán reggel befeküdt az ágyamba egy odatévedt diákpajtás, fölvette a hálóingemet és hortyogott. Nem mertem felzavarni, mert erősebbnek látszott nálamnál, de miután restelltem a hortyogást (amiről a néni azt

mondta, hogy nem szép dolog), és nehogy nekem tulajdonítsák, akik az ajtó előtt elmennek, egyszerűen felírtam krétával az ajtóra: »Nem én alszom odabent, én már játszom«.

Én a jelen szituációban sem tudok okosabbat. Kérlek tehát tisztelt barátom, írasd ki valamely módon lapunkban, hogy a »Lloyd klubból« című közleményeket nem én írtam – hogy »nem én játszom ott; én még alszom«.

Mikszáth

U.i. A kis regényt, »Egy éj az Aranybogárban«, ma fejeztem be a »Pesti Hírlap« naptára számára.

233.**KENEDI GÉZA – MK-NAK**

[Budapest, 1899. október 8.]

Kedves Barátom!

Az *Aranybogár* befejezésének a híre régi szerkesztőségemben óriási szenzációt okozott. Csak azt kérdezik egykori cimboráid, hogy minek muszáj annak éppen kisregénynek lenni?

Ami pedig a Lloyd klubot illeti, persze, hogy persze. Azokat csakugyan nem te írtad, hanem egy képviselőtársad. Dehát a valamirevaló magyar ember meg nem állja, hogy a szomszédja földjébe bele ne szántson, hogyha a gazdája parlagon heverteti.

Amiből mármost te is vond le a konzekvenciákat, ha bennünket lecsepültél.
a szerk.

234.

MK – FUTÓ FERENCNEK

[Budapest, 1900. február 19.]

Tisztelt Barátom!

Oly fejfájásom van (valamelyik mégis rossz volt az italokból), hogy tehetetlen vagyok a mai estére. (Öregszik a legény, hiába.) Fenntartom magamnak a szerencsét egy legközelebbi estére, de a mai estét kénytelen vagyok otthon tölteni.

Budapest, 1900. Február 19.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

235.**MK – CSIKY KÁLMÁNNAK**

[Budapest, 1900. április 19. előtt]

Kedves komám!

Ha a lábad engedi, arra a szívességre kérlek, jelenj meg a szerdai városi közgyűlésen, ahol a Farkas László ügyét fogják tárgyalni.

Azt már nem is mondom, hogy pártold, mert azt aztán már úgyis megteszed – mivelhogy igazsága van.

Kézcsókomat add át az én kedves komámasszonyomnak

igaz híved és druzsád

Mikszáth Kálmán

236.

MK – CSIKY KÁLMÁNNAK

[Budapest, 1900. június 23.]

Kedves druzsám és komám!

Köszönöm szíves megemlékezésedet rólam és kedves leveledet.

Nagy örömmel fogadom el a meghívást. Csak azért nem írtam róla előbb, mert te is el voltál foglalva, és én meg nem voltam tisztában, hogy mikor mehetek ki Gödöllőre. De most már megtaláltuk közösen Rudnayékkal az alkalmas napot, a jövő pénteket, *Péter-Pált*. Ez azért is jó, mert abban az illúzióban élhetünk, hogy két napot töltöttünk veletek.

A professzor-dologban természetes, hogy igazad van. Az akkori professzorok ezt használták: »Tekintetes Tudós T. T.« Észrevettem én azt mindjárt reggel, de hamari munkánál kicsúszik az ilyen. Majd jó lesz a kötetben.

Itt még eddig nincsenek nagy melegek, nagyon el lehet még tűrni az időt. Mindamellettt a gödöllői nap lesz zárónapja az én munkaesztendőmnek is. (Legalább jó íz marad utána.) Szombaton aztán mi is megyünk a nyugati civilizáció felé, mert a gyömrői tuskulumot[!], amelyről a komámasszony őnagyságának szólottam (kinek egyébiránt kézcsókomat légy szíves tolmácsolni), nem adta ide a csökönyös fejű ezredes.

Addig is, míg előszóval kibeszélgetjük magunkat, maradtam

őszinte tisztelő híved és

szolgád

Mikszáth Kálmán

Budapest, jún. 23. 1900.

[Címzés:]

Nagyságos

Csiky Kálmán egyetemi tanár úrnak stb.

Gödöllő

[Borítékbélyegző dátuma:] 900. jún. 24.

237.**MK – KISS JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1900. szeptember 25.]

Kedves barátom!

Egy szép főrangú asszonynak megígértem, hogy szerzek neki egy falatka Kiss József kéziratot. Dühödt tisztelőd, aki Arany fölé tesz, megérdemli. Azért hát küldj nekem akármilyen ákombákomot, de lehetőleg olyat, mintha már javítottál volna rajta, szóval egy igazi relikviát.

A Légrádyak nekem rohantak, hogy valamit közöltél most a »Hét«-ben tőlem, ami szedés alatt van náluk egy kötetemből. Mondtam hogy én nem tudok róla. Amint-hogy nem is tudok, mert nem voltam itthon. Már mégis látom, hogy eredetit kell írnom neked is ezentúl – hogy legalább joggal dörmögjenek a Légrádyak, ha már mindenáron dörmögnek.

A kéziratot várja

igaz barátod

Mikszáth Kálmán

József körút 65.

Budapest szept. 25. 1900.

238.**MK – PÁNCÉL KÁROLYNAK**

[Budapest, 1900. december 5.]

Szívemből köszönöm a szabadelvű párt üdvözlését; isten áldását kérve a szabadelvű lobogóra. Ebben a politikai jelben látom szeretett városunk legbiztosabb fejlődését, mert csak érett politikai nézetek bírják a hódítás erejével, állandóan csak ezek teremthetik meg a békés együttélést a lakossággal, és ez együttvéve teremti a jólétet, amiből önként következik aztán a tápláló föld iránti szeretet, a magyar állameszme végleges diadala.

Hű képviselőjük

Mikszáth Kálmán

239.

MK – GAJÁRI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1900. december 7.]

Kedves Barátom!

Itt küldöm könyvemből az első példányt, vagyis még az első előtti példányt, mielőtt a könyv fölvette volna az igazi toalettjét, mellyel a világba megindul.

Ez a még fel nem öltözött könyv annak a bizalmas barátságnak a szimbóluma akar lenni, melyet irántad érzek; – ami pedig a könyv tartalmát illeti, ez ama levegőben termett, amit az a politika teremtett, melynek a zászlaja alatt szolgálunk.

Az én világnézetem töletek való, csak a stílus és a gondolkozási modor az enyém. Nem írtam történelmet, mert nem az én feladatom. De mégis a kort rajzoltam. A történetíró úgy adja elő a maga föltevéseit, mintha igazságok volnának, a szépirodalmi író úgy adja elő az igazságokat, mintha hazugságok lennének.

A dolog azonban egyre megy. Kiki a módja szerint szolgálja az országot, vagy annak kultúráját.

Erről különben, úgy látom, nincs elég papírom hosszabban fecsegni, inkább csak arra kérlek, félre ne érts. – Nem egy könyvet akarok neked ajándékba küldeni, mert akkor egy jó és tiszta példányt küldenék, de az együttérzés és barátság meleg gondolatát akartam előtted kifejezni azzal a magyar motívummal, hogy az ember az első cseresznyeszemet a fácskájáról, mikor még szinte éretlen, elküldi a legkedvesebb emberének.

Budapest Dec. 7. 1900.

Mikszáth Kálmán

240.

MK – FALK MIKSÁNAK

[Budapest, 1900. december 11.]

Nagyságos Elnök Úr!

Igen tisztelt bátyám Uram!

Hozzám intézett becses leveled nyájas hangjában benne van már az a kitüntetés, melyhez méltónak szeretnék mutatkozni. Bárcsak sikerülne valami jól mulattató dolgot kigondolni ez alkalomra.

Ami a többi illeti, egészen a tietek vagyok, természetes ennél fogva, hogy a terminusokból ahhoz állok, amely nektek a legkellemesebb. Ti. tartom magamat dec. 29-ikéhez.

Mély tisztelettel maradtam Hozzád szívem mélyéből ragaszkodó

Budapest, dec. 11. 1900.

híved és szolgád:

Mikszáth Kálmán

241.**MK – FALK MIKSÁNAK**

[Budapest, 1901. január 2.]

Kedves Miksa bátyám!

Már úgy hallás után is nagyon tetszett a tegnapi beszéded, aminek kifejezést is adtam a P. H. [Pesti Hírlap] tárcájában, de ma elolvasva azt, valóságos elragadtatással gondolok rá, mint remekére a formának is. Örök mintául kellene bevenni az olvasókönyvekbe.

Meg nem állhatom, hogy e levélkében ne adjak kifejezést csodálatomnak afölött, hogy téged a kor értékesebbé javít, mint a nemes bort.

Bpest, jan. 2. 1901.

Tisztelő szolgád

Mikszáth Kálmán

242.

MK – GYULAI PÁLNAK

[Budapest, 1901. március 12.]

Tisztelt osztálytitkár úr!

A jövő májusban »Szökevények« című kis novellámmal be akarván az Akadémiába köszönteni, van szerencsém erről a körülményről Méltóságodat tisztelettel értesíteni.

Budapest, márc. 12. 1901.

Mikszáth Kálmán

243.**MK – GÖRGEY ARTÚRNAK**

[Budapest, 1901. május 25.]

Méltóságos Tábornok úr!

Becses sorait eltettem emlékül – a kézirat sajnos szétnyírbáltatott a nyomdában és el is vészett, mert én a kéziratokra sohasem fektettem semmi súlyt. Igen sajnálom, hogy így történt. Helyette bátor vagyok a Pesti Hírlapban ma megjelent kis dolog kéziratát elküldeni. És ha valami szép dolgot sikerül egyszer írnom (amit reménylek), jövőre el fogom tenni a kéziratot, hogy azt a tábornok úr rendelkezésére bocsássam – mert érzem, milyen nagy kitüntetés nekem, hogy ezen a réven egy kis érintkezéssel fogok dicsekedhetni egész életemben.

Tisztelő szolgálja

Mikszáth Kálmán

máj. 25. 1901.

244.

MK – CSIKY ÁRPÁDNAK

[Budapest, 1902. január 17.]

Kedves keresztfiam[!]

Itt küldöm a puskát, amit vasárnap ígértem és itt küldöm hozzá a vadászterületet és az állatokat, amelyekkel azt tehetsz, amit akarsz.

Csókol szerető keresztapád

Mikszáth Kálmán

Budapest, jan. 17. 1902.

[Borítékcím:]

Csiky Árpád Úrnak

kedves keresztfiamnak

(Dr Csiky Kálmán úrnál)

Budapest

Kálvin tér és Irányi utca sarok

245.

MK – NAGY MIKLÓSNAK

[Budapest, 1902. augusztus 3.]

Kedves Barátom! Azt kívánod tőlem, hogy írjam le lapodnak milyen érzései vannak az olyan embernek, aki mint modell ül a saját szobrához. Azt látom ebből, hogy ezt te valami különös élvezetnek tartod. Legalább is úgy kérdezed, mint ahogy kérdeznéd, mit érez egy ember, akinek például a lábát vakarják.

Hát erre én azt felelem neked, hogy minden attól függ, vajon viszket-e a lába az illetőnek? Mert ha viszket, akkor mennyei kéj, de ha nem viszket, akkor csak alkalmatlan csiklandozás.

Hát az én lábam nem viszket – és igazán azt gondoltam magamban, mikor a szép szőke ifjú finn szobrász, Sailo Alpo fölkeresett, hogy le akar mintázni, amit Filcsik István (egyik beszély-alakom) mondott, amikor egyszer a te rajzoló; Dörre Tivadar, a falujában utazván, le akarta a vázlatkönyvébe rajzolni.

– Köszönöm nem kívánom, nincs már nékem szeretőm.

Bizony már nekem sincs. Sem azokból, akik szoknyában járnak, sem azokból, akiket a görögök fantáziája látott el toalettal és nem Monaszterly és Kuzmik. Ma-holnap elhagynak a múzsák is, a hiúsággal pedig régen szakítottam.

A szobrász azonban rokonszenves ifjú, nem akartam egyszerűen megtagadni a kérését.

– Hát minek lesz önnek az a szobor – kérdeztem tőle töredezett németiséggel, mert finnül nem tudok.

– Tanulni akarok az ön fején – felelte szintén németül, mert magyarul nem tud.

Titkon az a gondolatom is volt, hogy amíg ülök neki, legalább a német nyelvben gyakorlom magam. Mert azt hittem, hogy ő tökéletesen beszél németül, csak később tudtam meg, hogy ő meg rólam hiszi azt. S ebben a hitben beszélgettünk vagy két hétig, míg valami gazember felvilágosított bennünket. Ez volt az első kölcsönös csalódásunk.

Elmondta, hogy a kész szobrot majd a helsingforsi múzeumba küldi. Ott aztán keresnek egy hozzá hasonló finn-koponyát, egymás mellé teszik a kettőt s építik tovább a magyar-finn rokonságot.

No, erre csakugyan elég jó lehet az én fejem is, hát ráálltam, hogy ülök neki, de figyelmeztettem, hogy kezdjen mindjárt hetven évesnek mintázni, mert az eltart vagy húsz esztendeig, míg engem annyiszor odakaphat a Strobl műtermébe, amennyiszor szükséges.

Hanem Sailo Alpo is ravasz emberke a maga nemében. – Niksz, nuksz. Ich werde Sie hier machen in seinen Zimmer.

A lakásomra hozatta az anyagot, az állványt, a fejmérő körzőt s egyéb szobrász-szerszámot. Mikor aztán minden együtt volt, odaálltam nagy rezignációval. No, hát most már itt vagyok, tessék a fiziognomiámmal rendelkezni.

Hohó – szólt a művész –, nem oda Helsingfors. Először is az úr lelkéről akarok egy kis mintát. Ehhez körülbelül három nap kell.

– Hogy a lelkemről? Azt csak nem tehetem a tenyeremre.

– No, azt nem is kívánom, csak a könyveit akarom elolvasni.

– Szeretném tudni, milyen nyelven?

– Hát finnül – felelte egész egyszerűen. Éppen ma kaptam egy szállítmányt.

Igen megörültem a finn könyveknek, melyeket *Jalava* és mások fordítottak, de melyekről eddig semmit se tudtam. A művész elolvasta a »Szent Péter esernyő-jét«, továbbá két kötet apró elbeszélést, majd így szólt:

– Most már tisztában vagyok önnel. Most már kezdhethük a külső hüvely formálását.

A délutáni órák voltak kitűzve, háromtól ötig. De ez csakhamar lehetetlen időnek bizonyult, mert amint leültem, azonnal letapadtak a szemeim. Majmuna álomtündér suhogó szoknyája szélével megérintett. Ez az egyetlen asszony még, aki varázserővel bír fölöttem. Sailo Alpo azonban nem akart egy alvó író. Arra kért, tegyem át az üléseket délelőtt tizenegyre. Nem ért semmit. Délelőtt is legott elaludtam, mihelyt eleibe kellett ülnöm s egy pontra szegezmem a szememet. A művész kétségbe volt esve, de én legalább gazdagabb lettem egy tapasztalattal: »Ha álmatlanság gyötör, állj be modellnek.«

Egy szó, mint száz: nagy viszontagságok között vittük annyira, hogy a szürke, idomtalan alak lassankint engedelmeskedni kezdett a fiatal mester ujjai alatt, s napról-napra jobban fölvette az én alakomat. És hát most már megvan, és abban is megfelel a szobrokhoz kötött követelményeknek, hogy nem igen hasonlít hozzám.

Nem tagadom, sokat szenvedtem, mert néha órákig kellett állnom egy helyen úgy, hogy a lábaim elzsibbadtak. De nemcsak én szenvedtem, a szobrász is sok keserűséget állt ki a látogatóim kritikája alatt. Egyik ezt kifogásolta, másik azt.

– Kerekebbnek kellene lenni a fejnek.

– A szemek túlságosan messze vannak egymástól.

– A fej nem eléggé hosszúkas.

– A szemekben nincs elég kifejezés.

– Valami idegenszerű van rajta.

A szegény művész elszomorodott ilyenkor s mint e modern Sisiphus, újra kezdte átgyúrni az egészet, de hányszor! Hasztalan. A látogatók mégis többnyire azt mondták:

- Nem az igazi... Tudja Isten, mégse az igazi.
- Most még kevésbé hasonlít.
- Hisz ez az öreg Deák Ferenc.
- El van hibázva profilban.
- A homlok nagyon alacsony.
- A fej túlságosan nagy.

Néha annyira ellentmondók voltak a jóakarató megjegyzések és tanácsok, hogy a Sailo Alpo homloka elborult a tanácstalanságban. »Istenem, mit csináljak hát?«

– Ne adjon semmit a megjegyzésekre – tanácsoltam neki. – A milói Vénusz még ma sem lenne kész, ha alkotója minden észrevételt honorálni akar. Hanem, tudja mit csináljon? Gyúrja át a nyakkendőmet *f e r d é n l e c s ú s z o t t r a*, mert az a csinos bog a nyakamon és a jó vasalású kabát zavarja meg az embereket.

A művész szót fogadott, egy-két mozdulatot tett a nyirkos agyagon és íme, a nyakkendő balra csúszott.

Jöttek aztán is a látogatók, nézték a szobrot, meglátták a ferde nyakkendőt, elmosolyodtak és szóltnak egyik úgy, mint a másik:

– Ejnye, de tökéletes!

Olyan, amilyen. Én nem akarom dicsérni, de azt az egyet minden felebarátomnak jó lélekkel mondhatom, hogy az efféle mulatságot tegye el magának a halála után való időkre.

246.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1902 őszén?]

Köszönöm a kegyes sorokat; örömmel megyek el.

[Nyomtatva:]

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Nagyságos

dr Csiky Kálmánné úrhölgynek

Helyben

Lónyai utca 23.

247.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1902. november]

Nagyságos Komám Asszonyom!

Ámbár most náthám van, és étvágyam nincs, vasárnap este <mégis> teszem tiszteletemet. Nem »annak dacára« hanem »éppen azért«. Minthogy ugyanis nem jól érzem magamat, olyan helyre kell mennem, ahol jól szoktam magamat érezni.

Kézcsókkal, igaz komája

Mikszáth Kálmán

248.

MK – HALMY GYULÁNAK

[Budapest, 1903. febr. 22.]

Fogaras jelene és jövője

[Levél a szerkesztőhöz]

Egy vidék lap nélkül úgyszólván olyan, mint a néma, aki nem tud fájdalmának, örömeinek, bajainak hangot adni; pedig a legnagyobb orvos is, mikor a bajt gyógyítja, magától a betegről is akarja hallani, hol fáj, miye fáj, s csak ezután meri megállapítani a diagnózist. Ez okból örömmel üdvözlöm az új lapot, mely remélem – hű tükre lesz az ottani társadalomnak. Azonban hátránya is van a dolognak, mert a szegény ember könnyebben viseli el a szegénységét, ha folytonosan nem látja a tükörből a szakadozott ruháit és a saját bozontos elkeseredett arcát.

Egy lapra kétségen kívül nehéz, de szép feladat vár Fogarason, ha helyes eszközöket használ és nemes célokat tűz ki s azokat komoly mérséklettel szolgálja; ha eleveníti a társadalmat, fölpszikálja a szunnyadó erőket s tevékenységre ösztökéli; ha feltárja a létező bajokat – de ha nem csinál újakat ő maga is, ami a vidéki lapokkal gyakran megtörténik, hogy fölzavarják a jótékony békét, kivált ahol több nemzetiség van.

Ami a közbajokat illeti, azokra kétségtelenül az az axióma áll, hogy amely bajokat könnyű felösmerni, azokat nehéz gyógyítani – amelyeket ellenben nehéz felösmerni, azokat könnyű orvosolni. Így pl. Fogaras megye legnagyobb baját, a szegénységet, könnyű felösmerni, minél fogva gyógyítása a legnagyobb nehézségekbe ütközik; még szinte a fantáziát is igénybe kellene venni ehhez a kúrához. Szükséges lenne elsősorban az Olt szabályozása. Nagy tőkék, ipari vállalatok, gyárak kellenének e vidékre, hogy a munkás kéz és a föld; termékeinek bece emelkedjék s a nagyobb jólét forrása legyen. De hát honnan jönnének ezek a tőkék, ezek a gyárak? Az Aladin csodalámpájának szellemei már beszüntették fürge szolgálatkészségüket.

Azért hát a helyi sajtónak nem az ilyen könnyen fölismerhető, sőt el sem titkolható bajok föltárása a feladata (mert a köhögést és a szegénységet úgyis mindenki észreveszi). Ezen az utóbbin segíteni csak szerencsés véletlenek képesek, vagy csodák. Hanem a nehezen fölismerhető bajok megfigyelésével okozhatnak hasznot, mert ezeken a jóakat könnyen segíthet. Ami pedig megvan Fogarassal szemben úgy a kormánykörökben, mint a magyar parlament és társadalom egyéb rétegeiben is.

Ez a jóakarát a mi kincsesföldünk, ezt kell okosan fölhasználni, de nem kimeríteni, sőt kímélni, öregbíteni az irántunk való rokonszenvet. Ennek pedig az az útja, hogy nem másoktól kell mindent várni, hanem mozogjon maga a megye, illetve a község is, és tudjon áldozni azon eszközök megteremtésére, melyek a fokozatos emelkedés forrásai.

A szellemi és anyagi emelkedésnek pedig a legfőbb három követelménye:

Az egyik a béke a magyarok és a nemzetiségek közt, melyet a megye most élő faktorai dicséretes mérséklettel és önmegtagadással létrehozta.

A másik: a közélet tisztasága, melyre nagy energiával törekedni kell. Mert csak a tiszta és friss levegőben van igazi fejlődés.

A harmadik: a társadalom összműködése. Sok széthúzó ember nagy gyengeség: kevés egy célra tartó ember is nagy erő velök szemben. Hát még a sok egy célra tartó ember!

E három irányban legyen résen az új lap, ha missziót akar betölteni; ne nyúljon hozzá a békéhez zavaró tollal, ébresztgesse a társadalmat, és ügyeljen a közélet tisztaságára, de sohase a személyeket nézze, hanem a dolgokat. A spanyol kardokon olvastam a következő feliratot: »Ok nélkül ki ne ránts, becsülettel tégy a hüvelybe.« Bár minden hírlapíró rávésetné a tollára: »Ok nélkül be ne márts a tintába, és becsülettel tégy vissza asztalodra, mint olyat, aki az igazságot szolgáltatam.«

Annyival is inkább vár nagy és nemes feladat Fogaras új organumára, mert tény, hogy Fogaras megye helyzete kényesebb, mint általában némely más megyéé. Hiszen némely megyék azt is gondolhatják, amit Mátyás király restjei: »Ha kellünk az országnak, hát legyen ránk gondja s ha az ország virulni fog, mi is fölpezsdülünk.« Ámbár ez is csak önáltató frázis, mert a szív egészségesen lüktethet, s az egyes testtagok ennek dacára sorvadhatnak. De ha megállna is ez az okoskodás egyebütt, Fogaras primipilusainak nem lehet a szívük teljesen aggodalommentes a jövőre nézve s kötelességük preventíve dolgozni bizonyos esélyek bekövetkezésének meggátlására.

Semmi titok se lehet abban, hogy a közigazgatás megoldandó nagy feladatainak sorrendjében a megyerendezés kérdése is bennfoglaltatik, s ahhoz se kell próféta-i tehetség, hogy egypár erdélyi megye e szabályozások és kikerekítések kapcsán el fog tűnni örökre, Isten mentsen meg attól, hogy Fogaras ezek között legyen. De ha komolyan szeretjük fészkünket, lehetetlen, hogy a Damokles-kard gondolata ne nyugtalanítson.

Könnyelműsége mutatna, ha ez a nyugtalanság nem jelentkeznék. Az okos politika: a bajok előrevetődő árnyékát meglátni s kitérni előlük, hiszen még ki lehet kerülni.

Lehet, hogy az idő még messze van; lehet az is, hogy már közel van, talán még én leszek a vármegye egyik képviselője, talán más, nálamnál erősebb ember, de az bizonyos hogy nagy előrelátási hiány volna azzal a Pató Pál-féle filozófiával

várni be azt, hogy »iszen majd felmegy egy kérő deputáció annak idején a bel-
ügyminiszterhez és majd közbevetik magukat a képviselőink«.

Nem emberekre, nem protekciókra, nem jóakaratokra (ezek mind csak hajszálak)
kell fölépíteni a jövődőt, hanem bátyákra, institúciókra. S itt főleg Fogaras vá-
rosának jut nagy szerep. Fogarast, a vármegye szívét kell fölsegíteni, fölemelni,
fölvirágoztatni utánjárással, áldozatokkal, ernyedetlen munkával, téglát téglára
rakni, morzsát morzsához tenni, míg végre olyan megyei empórium lesz, hogy
egész természetes úton is egy nagy területnek a gyúpontja, amelyből messze
kiszármazik a vérkeringés.

Mert ha aztán mindazok a vármegyék, amelyek a kikerekítés vagy a földarabolás
esélyeiben dolgoznak, meg fognak jelenni deputációkkal és képviselőikkel a mi-
niszteri audienciákon, ahol a megyék új mappája készül: a sok pro és kontra érv
mind pusztá szószátyársággá válik a nagy versenyben – hanem döntené fog a
városok ereje.

Merem mondani, hogy Fogaras városa jó úton van célja felé, de még a haladás
elején. Tovább kell menni a megkezdett úton. Nagy dolgokat persze nem lehet
kívánni (egyetemet, kir. táblát nem kívánhat), de kis dolgokat kell megcsinálni,
amiket lehet – azok majd maguktól odahúzzák a nagy dolgokat.

Lehetővé kell tenni, hogy a pénzügyi igazgatóság minél előbb odajöjjön; ki kell
építeni áldozatokkal a felek-fogarasi vasútvonalat. Különösen súlyt tudnék fektetni
egy kis kulturális haladásra is; egy városi könyvtárt kellene szerezni, egy nyári
színpárt építeni, hogy a lélek is megtalálja a maga táplálékát Fogarason.

Jól tudom én azt, hogy századok mulasztását rövid idő alatt pótolni alig lehet; azt
is tudom, hogy egy generáció nem bír meg annyi terhet és hogy a haladás min-
denütt nemzedékek műve. De másfelől érzem a kötelességet, nyíltan megmon-
dani, hogy egy kis erőfeszítés sohase lehetne olyan gyümölcsöző, mint éppen
most. Mert ránk nézve az első főtörekvés az, hogy egyáltalán megéljünk.

Az aztán csak a mellék-kérdés, hogy jól megéljünk.

Mikszáth Kálmán

249.

MK – CSIKY KÁLMÁNNAK

[Budapest, 1903. július 7.]

Gratulálunk Méltóságodnak
Mikszáthék

250.

MK – JORDÁN SÁNDORNAK

[Budapest, 1903. július 26.]

Igen tisztelt főrabbi úr!

Tegnap személyesen a miniszterrel tárgyaltam védencünk dolgában, mert észrevettem, hogy az alsóbb rétegekben az *antiszemitizmus* dolgozik ellene, ezt meg is mondtam a miniszternek, s épp azért, az ő hatalmi erejébe tettem le ezt a különben csekély ügyet.

A miniszter rá is tette a kezét és azzal bocsátott el[:]

»A három hely közül, melyet kér, nem tudom melyik üres még, melyik nem – vagy hol forognak akadályok, hol nem, de annyit ígérek neked, hogy embert csinállok belőle.«

Úgy tudom a lendvai állás nincs még betöltve – és erre ősszel kerül sor. Azt hiszem, ezt kapja meg. De ha nem is mindenesetre előkelő helyet kap: ez ki van kötve.

A holnapi napon Rohitsra utazom, s a nyár folyamán nem igen leszek már Pesten.

Bpest, júl. 26. 1903.

Tisztelő híve:

Mikszáth Kálmán

251.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1903. szeptember körül]

Méltóságos Asszonyom!

Miután szabad választásom van, gyakorlom ezt a kegyesen rám hárított jogot és *a kedd estét* választom – és hozzá a »Márványmenyasszonyt«, – de csak azért, mert a másik helyen, ahol ezelőtt voltunk, nem igen lehet beszélgetni. Tehát félki-lenckor? De ha valami más helyre történnék meg állapotás, én annak is szívesen vetem magam alá.

Csókolja kezeit tisztelő komája

M. K.

[Nyomtatva:] Mikszáth Kálmán

[Címzés:] Csiky Kálmánné úrhölgynek

252.

**MK – A KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT
IGAZGATÓSÁGÁNAK**

[Levél jobb sarkába nyomtatva:] Reviczky tér 1.

[Budapest, 1903. október 28.]

Mélyen tisztelt Igazgatóság!

Őszinte köszönettel vettem az Igazgatóság becses levelét, melyben még szélesebb munkakört ruház rám az eddiginél. Míg egyrészt örömet okoz nekem ez a tény, kivált abból a szempontból, mert egy erkölcsi elismerést is tartalmaz, más részt élénken fokozza bennem a vágyat azt munkásságommal és a Társulathoz való ragaszkodásommal viszonzni.

Mély tisztelettel maradtam a Társulatnak

őszinte híve

Mikszáth Kálmán

Budapest, okt. 28. 1903.

253.

MK – SZIGETHY GYULÁNÉNAK

[Budapest, 1903 őszén]

[Töredéklevél]

A szobor eszméjét nem kell elejteni. Nagy szegénység a magyar kultúrtörténetben, hogy nincsenek benne asszonyok. Olyan üres nélkülök ez a kultúrtörténet és olyan szomorú, mint egy ház, ahol nem suhog asszonyi szoknya. Csodálom, hogy a jelenkor azt nem szégyenli. A mi asszonyaink élete közönségesen ott végződik, mikor az utolsó ember is meghal, aki vele együtt bálozott, vagy aki az asztalánál evett.

Egy ezeréves nemzet, és nincs benne az asszonyoknak egyéb nyoma, mint az a bizonyosság, hogy lenniök kellett, mert a férfiak tőlük születtek. Egyéb alig van. Némi nevet Lorántffy Zsuzsánna és Bohusné hagyott. Csakis ők. Mert Zrínyi Ilona és Széchy Mária nem az asszonykvalitások csúcspontjai, hanem a férfikvalitások szurrogátumai (pótférfiak).

Most aztán támad egy asszony, Veres Pálné, aki a semmiből alkotott valamit, szellemével, nagy lelkének energiájával, a közöny százfejú sárkányának letiprásával, szóval egy olyan asszony, aki egy szobor erejéig megnőtt.

Hiszen, ha nem volna egy ilyen asszonyalak, ki kellene gondolni egyet, mint ahogy egyebükt is vannak nagy alakjai valamely kornak, melyeket egy későbbi kor mesterségesen fűjt fel nagyokká, mert a szobrok nem annak készülnek, akit ábrázolnak, hanem a jövő generációnak, akinek a szoborban meg van adva a minta, melyhez hasonlítsanak. Hogy a minta a valóság után van-e véve, vagy kigondolt, az mindegy.

A valóság valóság marad minden körülmények közt. Mondjuk a legrosszabb esélyt, hogy nem fog begyűlni a szoborköltség. Szégyen lesz-e ez és kinek? Hiszen Mátyás királyra is csak három vagy négy század után, hetven év alatt gyűlt egybe a szobor költsége, azaz, hogy még most se gyűlt be, mert még nincs kifizetve. Kisebb lett-e ezért Mátyás király?

Már magában ez a mostani mozgalom (még ha megghiúsulna is) emeli némileg úgy Veres Pálnét, mint élő hölgy tisztelőit, mert már az a tény, hogy szó volt szoboremelésről figyelmezteti a jelenkort és az utókort: »álljatok meg emberek, itt valaminek lenni kell, mert csoportosulás van«.

Mint ahogy a köznapi életben figyelmesekké leszünk olyan helyen, ahol sokaság verődik össze, Veres Pálnéra tehát már e mozgalom (s megghiúsulás esetén a híre) rávezeti az utókort, hogy figyelmesebben vizsgálja őt. Ezzel a mozgalom-

mal, úgyszólván, be van adva a fellebbezés az utókorhoz, hol nem vesztheti el pörét.

Én különben hiszem, hogy sikerülni fog a dolog egészen, de hogy részben sikerülni fog, azt tudom. Legrosszabb esetben tehát marad egy töredék összeg, egy pár ezer forint, »Veres Pálné szoboralap«, mellyel okvetlenül célt érünk. Vagy úgy, hogy jobb időben, jobb nemzedék kiegészíti az összeget, vagy úgy, hogy valamely, az ő működésével rokon kultúrpalota emelésénél a megmaradt összeget odacsatoljuk annak a költségeihez, azon föltétellel, hogy azt Veres Pálné szobrával ékesítsék, akár a bejáratnál kívül, akár pedig, ha kisebb lesz az összeg, magán az épület homlokzatán is megelégszünk az ő szobrával a többi nagy kultúrharcosok társaságában.

Mikszáth Kálmán.

254.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1903 körül]

Méltóságos Asszonyom! Kedves Komámasszony!

Irodalmunk olyan szegény az ilyenfajta folyóiratokban, hogy teljesen megfelelő nincs. A Hét áll a legmagasabb nívón, de szecessziós, cinikus és istentagadó. Az Új Idők újság limonádés, picit frivol és rosszízlésű újság. A B[udapesti] Sz[emle] vaskos, unalmas. A többi folyóiratok szóba sem jöhetnek. Még talán a legjobb a Vasárnapi Újság a Heti Krónika című mellékklappal. De természetesen ez sem az igazi. Ilyen csak egyszer volt a hajdani Koszorú, az Arany lapja. Teleki grófnőnek, aki maga is olyan jól lát a szellemi világban, nem merek ajánlani semmit. Kézcsókkal maradtam tisztelő komája

Mikszáth Kálmán

255.**MK – KENEDI GÉZÁNAK**

[Budapest, 1903. december 24.]

Kedves barátom a redakcióban!

Itt küldöm nektek a »Vasárnapi Újság« ünnepi mellékletéről »A fahuszar meg a lova, meg a ló sípja« című elbeszélést. Közzöljétek a tárcában, és egyszersmind feleljetek nekem, micsoda rettenetes összeköttetéseitek vannak nektek nemcsak ezzel a világgal, hanem a másikkal is.

Én ezt az elbeszélést éppen azon éjjel írtam, mikor ti megírtátok rólam az újságban (gondolom a második számban), hogy milyen rossz írásom van, nem teszek vesszőket, írásjeleket sehova, szóval, nem tudok írni.

Szól pedig az elbeszélés egy olyan emberről, aki szintén azt állította valamikor, amit te, hogy nem tudok írni. Minthogy már meghalt az illető, egy sírkövön adresztáltam hozzá a cáfolatot (amint azt látjátok az elbeszélésből). Időközben azonban nem lehetett ráakadni a sírjára, minélfogva van egy fölösleges sírkövem. No, no, ne ijedjete meg, nem nektek szántam. Csak éppen azért említem, hogy micsoda elmésségekre csábíthatna a ti meggondolatlan megjegyzéseitek.

Ha ugyan a ti megjegyzéseitek volt! Mert a hideg fut végig a hátgerincemen s a babona fog el, hogy mikor a fahuszárral megfúvatom a ló sípját, adjon jelt magáról a halott, hogy hol van, akkor ezzel egy titokzatos kéz mozdul meg az Újság hasábjain és azt írja mintegy feleletül: »Mégis csak nem tudsz írni?«

Maga volna az Szepe bácsi?... Vagy csak ti vagytok lurkók és bosszantjátok az embert?

Mikszáth Kálmán

256.

KENEDI GÉZA – MK-NAK

[Budapest, 1903. december 24.]

Kedves barátom!

Magamra veszem a haragodat, mivel azt a kis cikket ellened én követtem el. Egyébiránt nem ez az első leveled, amit belőled kiharagítottam.

Hanem, hogy írni még most sem tanultál meg, az bizonyos. Valamikor régen, amikor még egymás mellett álló asztalon körmöltünk, sokszor megbámultam ebbeli defektusod miatt a – szedőt. Téged kezdetben csak érdekes embernek tartottalak.

Pipával írtál, mégpedig gipszpipával és írás közben olykor felkeltél a székből. Egyet vagy kettőt fordultál pipástól a magad tengelye körül; akkor leültél és írtál tovább. Évekig ment ez így. (Hol van már az az íróasztal és hol van az a pipa is!)

Minket majd kirázott a hideg, hogy ugyan mit lehet úgy írni, hogy az ember a maga tengelye körül forog, és gyanúsan mosolyog hozzá? De ne adj isten, hogy el bírtuk volna olvasni a kéziratból. Előbb a szedőnek adtuk és csak azután olvashattuk el.

Így aztán lassankint rájöttem, hogy tulajdonképpen becsaptál bennünket. Hiszen itt nem a szedőt kell megbámulni, hanem téged!

De annyi ma is megmaradt akkorról, hogy mindig mély tiszteletet érzek az iránt a szedő iránt, aki a te csodálatos kézírásodat úgy meg tudja fejteni, amint itt mindjárt következik.

Legyen tanúm a nyájas közönség.

Régi híved

Kenedi Géza

257.

MK – KENEDI GÉZÁNAK

[Budapest, 1904. január 31.]

Kedves barátom! Exkuzálnom kell magamat, hogy belekontárkodom a szakmádba, a »Szerkesztői üzenetek«-be, amely rovatból te olyan csodát csináltál, mintha valaki liliomokat nevelne a szemetes ládában.

A dolog úgy esett, hogy ma a klubban voltam. Azaz ott vagyok én minden este, de a politikával nem foglalkozom, kivált mióta arra vállalkoztam, hogy politikafélét írjak a lapunkba. Este én kártyázni szoktam, s a politikából untig elég nekem anyyi, amennyit Vörös László jónak lát elhullajtani osztás közben. Az is sok. Azzal se tudok mit csinálni.

Néha, nagy ritkán, ha hamar elvégezzük, mégis bemegyek a tanácsterembe, megnézni, hogy mennyit öregedett azóta Tisza István, aki legalább énám nézve teljesen elveszett, mióta miniszterelnök. – Csak korban közeledünk egymáshoz.

Talán egyetlenegyszer beszéltem vele azóta, akkor is a lapunkat kérdeztem:

– Hogy tetszik »Az Újság?«

Kitérőleg felelt, hogy még nem igen olvasta. (A harmadik számnál tartottunk akkor.)

– Tegnap belenézegtem a vasúton – mondá –, de együtt jöttünk Klobusiczky Jánossal; hol olvastam egy pár sort, hol János mondott valamit, és úgy áll most eszemben a fölszítt anyag, hogy nem tudom, mi való »Az Újság«-ból és mi Klobusiczky Jánosból.

De hát ez nem tartozik ide. Mert mi köze a mi újságunkhoz Tisza Istvánnak? Azaz hogy mégis ide tartozik. Mert éppen arról lesz szó továbbad.

Hát ma is így történt, ti. bementem a tanácsterembe és ott találtam a gazdákat, vagyis a gazdákat, Gajári Ödönt, aki most éli a mézes heteit a lapjával. Ott ül rendesen. A bal szögletben, nagy csoport között, mint egy II. Eötvös Károly. Arca ragyog az örömtől, szemei fénylenek és egy nagy köteg levelet hoz fel naponkint, melyekből szemelvényeket olvas fel hallgatóinak.

Láttál már te valaha szerelmes embert? Poétát, akinek az első verseskötete megjelent? Udvarlót, akinek a lábát visszanyomogatta az asztal alatt egy finom kis topánka? Ohó! Csak hogy most ez egy egész csizma, amiben benne van a nagy-közönségnek a nehezen mozduló tyúkszemes lába... Ha nem láttál efféle boldog szerelmest, nézd meg Gajarit. Napfényes derű önti el gömbölyű koponyáját, virgonc, fiatalos, amint áhítattal átugrik az egyik levélről a másikra, nem tud betelni

velük. Csupa szerelmes levelek delejével hatnak rá. Az ördögbe is! Már egy szerelem is sok ilyenkor. De hátha valaki nyolcezer szerelmet érez! Pedig úgy áll a dolog. Gajári szerelmes a nyolcezer előfizetőjébe. Szeretné az egész világnak kikiáltani, mit írnak, mit mondanak az ő előfizetői. Minisztereket, államtitkárokat megállít, hogy hallgassák meg ezt, meg ezt, meg azt és amazt. Mit ír B., mit ír Z. Valami fölséges ez! És a száz levélből egyszerre ráakad, amelyiket keresi, mindeniket kívülről ismeri valami gyűrődésről vagy pecsétről.

Gajárinak ehhez az élvezetéhez csak a tied hasonlíthatott egykor, édes barátom, mikor Zsámbékon a rozzant kocsidat magad festetted be – s hogy a világ is részt vegyen abban a gyönyörűségben, mint válik a fakó járművecske újjá, csinosná szemlátomást, összes barátaidat összehíttad a festéshez.

Azaz Gajári még eredetibb. Mert ő már volt egyszer lapszerkesztő. Már maga az különös, hogy újra vállalkozott, mikor nem kénytelen vele! El tudod-e te képzelni, hogy Sokrates még egyszer elvette volna Xantippét?

De a végzet végzet, hát menjünk tovább. Utoljára is a siker a fő. S az megvan. Hiszen csak úgy dőlnek az előfizetői. S azonfelül a mostani Xantippe csinos, cukros kis jószág, nem az a töpörödött anyóka, aki a »Nemzet« volt.

Hát mondom, ma is bementem a tanácsterembe, Gajári észrevesz (mert az az ember mindent lát, amit nem kell), s örvendezve kiáltja felém messziről:

– Beérkezett már Kovács Márton is Besztercéről.

– Igen? – szóltam hanyagul, restelve bevallani, hogy nem tudom, ki az a Kovács Márton. (Talán valami új képviselő.)

– De megjött ám, öregem, Palojtai Imre is Szenográdról.

– No, csakhogy megjött – dünnyögtem, nem tudva, mit felelek.

– Ötödmagával – folytatá édesdeden.

– Hát most velök fogsz vacsorálni? – kérdém – Nálad vannak szállva?

– Oh, te bolond, hisz ezek előfizetők.

Úgy. Rábámultam. Szent Isten, ez az ember minden előfizetőjét tudja, mint Julius Caesar a katonáit.

Levelei közt kezdett kotorászni, s gyorsan kihúzott egyet.

– Olvasd el ezt és írd neki, kérlek, egy szerkesztői üzenetet.

Egy levél volt B. I-től Debrecenből, amelyben ez állt:

»Tetszik nekem az újság, megszerettem és csak azt kifogásolom, mért nem írják ki nyíltan, hogy Az „Újság” a Tisza István lapja, akit én ez idő szerint legnagyobb államférfiúnak tartok; nincs azon semmi restelni való. Vagy ha nem a Tisza István lapja, hát akkor kié? Ne vegyék kérem rossz néven a kotnyeleskedésemet, de hiába, olyan az ember, éppen az olyan asszonyról, amelyik megtetszett, szereti tudni leginkább, hogy ki a férje, vagy kivel van viszonya?... stb.«

Eolvastam a levelet. – Hm, és mit feleljek?

– Hiszen te tudod, hogy és mint van.

– Tudom.

– Azt is tudod, hogy kinek írjuk a lapot. A te eszméd.

– Tudom.

– Hát mondd meg az egész közönségnek.

Íme így volt az egész. A gazda intézkedett, nekem szót kell fogadni; azért hát engedd meg, kedves barátom, hogy a revieredbe tolakodva, letegyem ide a famozus üzenetet.

– *B. I. úrnak Debrecen.* Hogy mi mindnyájan szeretjük Tisza Istvánt, aki méltó módon viszi a zászlónkat elől ez idő szerint az, kétségtelen sőt vagyunk itt olyanok is, akik talán még jobban is szeretjük, mint kellene, de hogy ez a Tisza lapja volna, azt egyszerűen azért nem írhatjuk meg, mert nem a Tisza lapja. Köszönjük, ha ön egy szép asszonyhoz hasonlítja, de ez nem talál, mert ha elfogadnók, hajadonnak kellene őt mondani, aki nem szándékozik soha férjhez menni s még kevésbé flirtelni bármely kormányal.

Ezt a lapot éppen az általános flirteléstől megcsömörölve terveltük ki és oly időben tettük meg készülleteinket a megjelenéséhez, mikor még a Tisza miniszterelnöksége legalább is oly messzeségben látszott, mint amilyen messzire Debrecen van Konopisttól.

Ha mégis hasonlítani kell valamihez, akkor mi óra akarunk lenni; de nem valakinek a *zsebórája*, amelyet magával vihet, ahova neki tetszik, hogy a zsebében ketyegjen; még kevésbé *álló óra*, amiben muzsikáló készülék is van (ilyet is szeretnek a miniszterek), de mi *napóra* akarunk lenni, melynek' a számai a liberáлизmus napfénye nélkül üres, holt írás. Az írás és a napfény együtt jelzi az időt és csak annak, aki künn dolgozik a napfényen, az óra perifériájában.

Különben nem egyedül az ön levele feszeget ilyesmit A kíváncsiság kikandikál egyéb levelekből is, amit egy csöppet se csodálunk. A fogamzásban mindig van valami misztérium, s a titokzatos ingerli az embereket. Egy kezdő lapról mindig sok szó foly. Kik írják? Kinek írják? Honnan támadtak? Hova mennek?

És tényleg úgy is áll a dolog, hogy minden lap szolgál valakit. S a képzeletében okvetlenül meg kell jelennie annak, akihez szól, akit szolgál. Másképp az nem lehet. Magamról tudom. Mikor a regényeimet írom, mindig egy nénikém áll előttem, aki olyan édesdeden tudott kacagni gyermekkoromban, ha valami jóízűt mondtam, mint egy csengettyű. Mindent őnéki írok, vagyis ővele diskurálok, őneki beszélek el harminc év óta tarkabarka bohóságokat. Ha valami jó gondolat szalad ki a tollamból, őrá gondolok; és látom a mosolyt ajkain megcsillanni, vagy a könyvet a szemeiben, mire magam is elmosolyodom és folytatom, folytatom, nem bírok tőle megválni, – pedig hát szegény Máli néni régen a föld alatt porlik csendesen, valahol az ebecki temetőben...

Így teremnek azok a sokszor kacagtató dolgok a tintatartómból egy holt asszony mulattatására.

Azt hiszem, minden művészet ilyen. Még a mesterségek közül is sok. Mikor Worth ruhát komponál, képzelete előtt egy termetnek, egy ismerős alaknak kell lebegnie, s mekkora különbség, hogy az egy kövér pástétomsütőné-e, vagy egy szilfid marquise a St.-Germainből. A lap se egyéb, mint a munkatársak diskurálása láthatatlan személyekhez. Elmondják neki nézeteiket a napi eseményekről, lehetőleg annak a szájaíze szerint. Az egyöntetűség úgy gondolom, akkor a leg-tökéletesebb, ha minden munkatárs azt az egy személyt gondolja.

Van lap, amelyik főtitisztelendő Samassa érsek úrnak látszik jelentést tenni a történteokról, van, amelyik Sággy Gyulának referál és így tovább – végre van olyan lap is, mely céltalanul zúg és nekiered az országnak, mint az orkán, hogy amit lehet, összezúzzon, kicsavarjon, besüvíti az üres fejekbe, befúj a kéményeken, az ablakokon át a házakba, ahol eloltja a világító gyertyákat, vagy fölszítja nagy dudálással a tüzeket ebben a szomorú országban, ahol »árvízzel locsolnak és tűzvészszel melegítenek«.

Nos, hát mi is csak lap vagyunk. Élő emberek, akik élő emberekre akarnak hatni. Mi is szolgálunk valakit és őneki írjuk a lapot, de ő maga arról semmit se tud.

Hát én most ezt elárulom önnek, mert mi erre nézve teljesen megállapodtunk. Aznap, mikor a lap megindult, éppen ezekkel a szavakkal fejtettem ki Gajárinak, hogy egy ilyen emberre szükségünk van, mire egy helyeslő gesztussal mintegy kiteríté elem Magyarország mind a tizenhét millió lakosát, akár egy játszma kártyát.

– Igazad van, hát húzz ki egyet, azaz gondolj valakire.

– Gondoltam már.

– No, ugyan eltalálom-e? Hol lakik?

– Szegeden.

– Öreg vagy fiatal?

– Inkább öreg. Józan ítéletű, világos tisztos gondolkodású magyar koponya.

– Megállj – szólt a karomat megragadva –, ez Pálffy Ferenc.

– Az. Én a politikát évek óta neki írom. Elöttem áll, ha a tollat megfogom, s mindig keresem azt a leghelyesebb gondolatot és felfogást, amire ő rábólint a tisztos fehér fejével: »No-no, magam is úgy gondoltam.«

– Helyes – mondá Gajári –, Pálffynak írjuk a lapot. Ezt majd megmondom minden munkatársnak.

– Csak még egyet! – folytatám. – Olyan alakban kell az egyes eseményeket feldolgozni, mintha Pálffy Ferenc előtte való nap vadászaton lett volna Csöngöllén és nem olvasott volna lapokat – hogy ennek dacára is tiszta képet nyerjen az öreg úr.

– Topp – végzé Gajári –, megegyeztünk.

És hát ez most már így van: írjuk a lapot Pálffy Ferencnek tulajdon magának és mindenki másnak, aki lelkiületben politikai felfogásban és tiszta, józan ítéletben öhozzá hasonlít.

258.

PÁLFFY FERENC – MK-NAK

[Budapest, 1904. február 20.]

Tisztelt és kedves barátom!

Az Újság január 31-iki számában azt írtad, hogy a lapot nem Tisza Istvánnak, hanem nekem csináljátok. Mi tagadás benne, kissé megijesztett a dedikációval járó erkölcsi felelősség. Eszembe jutott a Matlekovics Sándor esete. Őt azzal tisztelte meg a fiumei Adria-társaság, hogy egyik nagygőzösét az ő nevére keresztelte. Egyszer aztán lenn sétált a kegyelmes úr az Adamics-mólón és hallja, amint egyik matróz odaszól a másíknak: Ördög bújjon abba a Matlekovics Sándorba, sohasem tud idejében hazacihelődni! (Olaszul még csúnyábban hangzik.)

Akármit mondjatok is, az ilyesmi sohasem kellemes. Hiszen szép dolog, ha mostanában azt hallom a szegedi Kassban: Okosan ír a Pálffy Ferenc lapja! De hogy leszünk ha egyszer majd így szólnak a civisek: Bolondokat beszél a Pálffy uram Újság-a!

Hanem most egészen másról van szó. Ha már a nyakamba kötötted a kolompot, hát hadd zörgessem egy kicsit!

Azt olvasom a mai Újság-unkban: »... a legutóbbi orosz-török háború is azzal végződött, hogy a kozákok a Márványtengerben itatták meg a lovaikat.« Az ég szerelmére kérek, Kálmán, telegrafáljátok meg tüstént a muszka cárnak, hogy a kozák-lovak elvből nem isznak tengervízet! És ők nem úgy vannak az elvükkel, mint a szofták a pezsgővel, ők igazán utálják. Úgy látszik itt a Romanov-dinasztiának egy végzetes tévedéséről van szó, melyet nem mernek eloszlatni a pétervári udvaroncok. Hát ezért folyt annyi vér a Sipka-szorosnál és Plevnánál! Ezért mondott annyi dikciót Szűcs Pátri! Hátha a japán háborúba is csak azért ment bele a cár, mert most meg a Sárga-tengerben akarja megitatni azokat a bizonyos kozák-lovakat? Elgondolni is szörnyű! De ha megtudja, hogy a sós víz nemcsak a lónak, de a kutjának se kell, akkor talán megbékül még a mikádóval.

Ugyancsak a mi lapunkban olvastam *A díszkeresztény* című mulatságos cikket is. Szerinte a lipótvárosi társaság megkívánja a maga házikeresztényétől, hogy: »*legyen árja egészen*«.

Hát nagyon szép dolog a lipótvárosiaktól, hogy tolerálják a keresztényt, de bizony nem szép tőlük, hogy válogatnak benne, és hogy a magyarja nem, csak a Lueger-fajtája kell nekik. Az *árja* indogermán, tehát minden, csak éppen nem magyar.

A Schönerer-Wolf-féle etnográfia lefoglalta ezt a szót a germánok számára, és a megkülönböztetés éle még inkább fordul a magyar, mint a zsidó ellen, mert a

szemita faj közelebbi rokona az árja népcsaládnak, mint a turáni faj. Ha tehát igaz, amit írtok, hogy a Lipótvárosban csak az árja kereszténynek van keletje, akkor már megértem azt is, hogy miért nem szabad a Svábhegyen magyarul beszélni...

Tisza Istvánnak, ha történetesen szóba hozná a tengervizet ivó kozáklovat, vagy a lipótvárosi árját, azt mondhatjátok, hogy nem Az Újságban olvasta, hanem Klobusicky Jánostól hallotta. Nekem azonban ne magyarázzatok semmit. Szellemet idéztetek, Kálmán, itt vagyok!

Maradok egyébként szerető barátotok és lekiismeretes olvasótok:

Pálffy Ferenc, Szegedről

259.

MK – MEGNEVEZETLENNEK A FRANKLIN TÁRSULATNÁL

[Budapest, 1904. február 23.]

Igen tisztelt barátom!

A »Jegenyék alatt« című könyv Tömörkénytől értékes, művészi erővel megrajzolt pusztai apró képek gyűjteménye. *Kiadásra ajánlom.*

A »Festett világa már gyengébb valamivel, de szinte kiadható a szerző neve miatt. Kompozíciója laza egy kicsit – de végre is a műregények az egész világon ritka dolgok.

Budapest, febr. 23. 1904.

Tisztelő híve

Mikszáth Kálmán

260.

MK – GAJÁRI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1904. április 1.]

Kedves barátom!

Te vagy a legkegyetlenebb szerkesztő, aki akkor is dolgoztatod a munkatársaidat, amikor alszanak. Így esik meg rajtam, hogy »Az Újság« ma reggeli számában ámulva látom, hogy cikk van tőlem, »Mesék a protekcióról« címen, amelyet nem én írtam s amelyben tanítom a fiatal képviselőket, hogyan kell protegálni.

Ha valami bakafántos ember volnék, összevesznék veled, hogy mért íratod oda a nevemet idegen cikk alá, mikor én még a magam írásait is álnéven Scarronnal jelzem, annyira kimélvén a saját nevemet, mint az öreg bútort szokták, hogy huzatot tesznek rá. De én nem vagyok kötekedő, s hízeleg is egy kicsit a hiúságomnak, hogy énbőlölem két példányt tartasz a lapnál. Mint ahogy a katonatisztnek két kardja van ugyanabból a nemből. Az egyik csak parádéra való, nehéz a tokjából kihúzni, sőt nem is szükséges, a másik ellenben éles, solingeni acél, hadakozásra való.

Hanem hát mindegy. Most az egyszer mégis kihúztál a tokomból, és ha már össze nem veszek veled, legalább annak a másik Mikszáth Kálmánnak beszéllek a fejével. Ha az öreg képviselő informálhatja a fiatalokat az ő cikke szerint a helyes protekcióról; az öreg írónak is jussa van a fiatal írók egy kicsit kitanítani, hogy ha ez joggal vagy jog nélkül az ő ruhájába öltözött.

Először is legfőbb dolog minden közleménynél a világosság. Hogy az olvasót semmi se zavarja. Tisztán jöjjön ki az intenció, a hang az író tollból, mint a cremonai hegedűből. Semmi félreértés, semmi köd, semmi homály és semmi felesleges. A felesleges olyan hiba a műben, mint a cipőben a vak bevágás. No, már most azt írja a cikk címe alá az én alteregóm: »Elmondja Mikszáth Kálmán«. Az olvasó tehát azt hiszi, hogy az alábbi cikket Mikszáth Kálmán beszéli. Hát jól van, higgye; menjünk tovább.

Megkezdődik [a] cikk. Képviselők alsós kalabriászt játszanak, le van írva a parti részletesen (ami teljesen felesleges, és midőn talapzatául szolgál a sovány mesécskének, csak a szimmetriáját rontja és a hatását). Folydogál, folydogál a leírás vagy hús sorban, midőn egyszerre akképp folytatódik: »Ebben a pillanatban jelent meg Mikszáth Kálmán...«

Az olvasó szeme megbotlik, mint valami rögben a láb, tekintete fölszáguld a cikk elejére.

– Hogyan? Nem értem, – tűnődik magában. – Hiszen Mikszáth mondja a cikket. Hogy lehet az, hogy mégis csak most jön be?

Megtörli okuláróját. Elejétől kezdi olvasni. Teljesen meg van confundálva. Furcsa. Ki mondja hát ezeket? Talán mégse Mikszáth. Valami okosabb ember beszél itt. Misztifikáció van a dologban. Talán a szedés esett össze a nyomdában. Egy Mikszáth által írt cikk belekeveredett egy Mikszáthról írt cikkbe. Szóval az olvasó, a mi Pálffy Ferencünk, megzavartatott az élvezetben, és most már nem tudja, mit higgyen, mit olvas, kitől olvas és mi akar az lenni. Következésképp átugrik az utána való kolumnára.

A második lényeges dolog *A t a l a j é s a s z e m é l y e k ismerete*. Először is én magam még az elemeit sem ismerem az alsós kalabriásznak, mégis úgy tüntet fel a cikk, mint valami kalabriászhéroszt. Mit fogok mondani a cikk után barátaimnak, kik abban a hiszemben játszanak velem évek óta egyéb játékokat, hogy az alsósban járatlan vagyok. Hogy keverhette a cikkíró kártyás hírébe a szegény Feilitzsch bárót, akinek talán kártya se volt soha a kezében? Ha pedig lett volna, úgy fest-e ő, mint aki összedobja a rossz kártyákat? Hiszen éppen a n e h é z j á t s z m á k a passziói. Vagy mily lehetetlen föltevés, hogy olyan ravasz székel, mint Dániel Gábor leüljön Rosenberggel játszani, vagy hogy Rosenberg kontrázzon meg (egy) olyan játékot, amit lehetetlen megnyerni! Teringette, barátom uram, kedves másolatom, ismerni kell az embereket egy kicsit.

Ami pedig a protekciót illeti, hiszen igaz, ami igaz, vannak ilyen történeteim. El is mondtam egyiket, másikat de nem ilyen istentelen mártásban. Sokkal jobban tiszteltem a minisztereket, hogysen az ő eszükön megkísérteném túljárni. Oh isten mentsen engem attól a gondolattól! A felsőség az Istentől van. Őket a Gondviselés állította az ügyek élére, és a Gondviselés erre a rövid időre annyi ésszel látja el őket, hogy mi jámbor mamelukok abba bele se nézhetünk, mint a napba, nemhogy megzavarhatnók. Azért hát bocsásd meg, kedves barátom, ha kifogásolom a pikáns tónust, mellyel őexcellenciáik felől engem beszéltet mai lapod.

Én a protegálásról is azt tartom, hogy többet ér abban egy lat szerencse, mint egy mázsa ész. Akár énbennem van az a mázsa ész, akár a protegáltban.

Hanem a lat a szerencséből... Az más. Az már döfi. Mert csodálatos dolgok történnek e tekintetben.

Egyszer, valamikor, sok-sok év előtt, egy járásbírót protegáltam Rétságra, az akkori igazságügyminiszternél. Elmondtam neki, miért jöttem, elmondtam minden jót ama nógrádi barátomról, akit ajánlottam.

– No, hát nézzük meg az aktát – szólt a miniszter –, nézzük meg együtt, hogy áll a dolog.

Behozatta az aktát, miközben lomha mozdulattal mutatott a lábainál egy nagy fonott kosárra, melyben halomban álltak a papírosok.

– Ezek mind képviselők ajánló levelei – mondá fumigáló orrhangon.

Egy remegő pillantást vetettem a szörnyű temetőre, hol annyi remény fekszik meghalva.

Az ajtó nyílt, az aktát előhozta az államtitkár. A miniszter beletekintett.

– Hogy hívják a barátodat? – kérdé.

– Tóth Pál. (Bizonyosan tudom, hogy T-vel kezdődött a neve. De azt is bizonyosan tudom, hogy nem Tóth Pált mondtam.)

– Tóth Pál – nyögte szomorúan a miniszter. Harmadik helyen van ajánlva. Oh, szegény Tóth Pál. De nézd meg magad! Első helyen áll Litassy, kitűnő albíró, több szolgálati éve van Tóth Pálnál, öregebb is, érdemesebb is, Tóth Pálnak azonfelül egyik vizsgálja is hiányzik.

– Hol van az, hogy a vizsgálja hiányzik?

– Itt áll ni. Ez az.

– Mindamellett azonban...

Szavamba vágott:

– Várj csak. Ne szólj még semmit. Én teszem fel a kérdést – folytatta kenetesen.

– Mondd meg nekem, szívedre téve a kezedet: ha te volnál az igazságügyminiszter, melyiket neveznéd ki.

Zöldfényű szürke szemeit rám mereszté, mintegy hipnotizált velük, s e svengalizmus hatása alatt az én agyvelőmbé is egy miniszter bölcsessége szök-
kent s akaratlanul rebegtem:

– Én ezt a Litassyt nevezném ki.

– No, hát az lesz. Látom, derék ember vagy, barátom.

Hazamentem, s megírtam Tóth Pálnak a szokásos episztolát: »Mindent elkövettem, barátom, de a vén salabakter (ti. ő excellenciája), a csirke-eszével nem bírta érveimet fölfogni, kifogásolta, hogy vizsgád nincs, és valami „Litassyt” fog kinevezni. Ne is tégy többé semmi lépéseket.«

A levelet elküldtem, s ezzel elvetettem a gondját, rá se gondoltam többet a rétsági üresedésre, midőn harmadnap reggel a Házban odajön a padomba az igazságügyminiszter és siránkozó hangon mondja:

– Ne okoskodjatok, édes barátom, hagyjatok békét barátom... Ne öljetek, ne szúrjatok, ne vagdalózzatok.

– Mit, hogy mit? – kérdem elcsodálkozva.

– Telegrafice terjesztettem fel tegnap – nyögte fájdalmasan rángatózva, mintha minden szónál egy csomó vért köpne ki.

– Igen, kit, mit? Nem értem.

– Azt a Tóth Pált, barátom. De legyen elég... legyen elég.

Ezzel sarkon fordult, s megtört, roskadozó léptekkel hagyott ott, tűnődve, hogy mi is történt hát Tóth Pállal, hova terjesztette fel?... Hiszen nem kellett azt sehova felterjeszteni.

Érthetetlen volt előttem, tudakozódtam fűtől, fától, hogy mi történhetett tegnap vagy tegnapelőtt a Házban, vagy a klubban, hol már két napja nem voltam, míg végre kombinációk alapján nagysokára pedzeni és összefüggésbe kezdtem hozni a dolgokat.

Az történt ugyanis, hogy éppen aznap, mikor Litassy kinevezésében megállapodtunk, este a klubban *Horváth Gyula* (ki egyike volt a legbensőbb barátainak) megtámadta a konferencián az igazságügyminisztert, hogy nincs alkotmányos érzéke, hogy a képviselőket ignorálja, és oly vehemensen rontott neki, hogy a piros szék recsegni kezdett alatta.

Őexcellenciája kombinálni kezdett, s alkalmasint kikombinálta a nagy eszével, hogy Horváth Gyulát én állítottam ellene a sorompókba; és így lett Tóth Pál járásbíró.

Hát ez az egy sikerem volt. Ezt is véletlen okozta. És ez se okozott már örömet. Mert ott volt már Tóth Pálnál a levelem, aki, mikor pár nap múlva a hivatalos lapban olvasta a kinevezését, ilyenformán dörmöghetett magában felőlem.

»Pedig mit írt az az élhetetlen fráter. Látszik, hogy nem is beszélt a miniszterrel, aki ösmeri az én értékemet.«

261.

MK – GAJÁRI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1904. április 1.]

(Kölcsönös termés)

Kedves Barátom!

Abban állapotunk meg, hegy húsvétra kölcsönösen kicseréljük a terményeinket. Én át is vettem köszönettel a bort, mely keceli szőlődben termett, az isten áldja meg azokat a becsületes filoxerákat, akik elég ildomosak voltak téged kikerülni. Írod, hogy most már rajtam a sor, vagyis hogy küldjek valamit, ami az én íróasztalomon termett.

Hát küldök. Mesét küldök. Az Újság Gyermekek-mellékletére. Nem én írtam, de az én íróasztalomon termett, mert a sógorném írta ittlétekor az én íróasztalomon. Ha én írtam volna, nem dicsérhetném. Miután pedig ő írta, nem szidhatom. Hanem azt az egyet megjegyzem, hogy porontyaim igen jól mulattak rajta és úgy hallgatták, de úgy hallgatták tátott szájjal és nyitott merev szemecskéikkel, hogy a pilláik se mozdultak.

Az én sógorném, Kornélia néni nem egyébért írja történeteit – csak önekik. Este mesélni kell: napközben kénytelen kigondolni s leírni a történeteit, s minden meséjéért kap a gyerekektől három-három csókot; ha nagyon jó a mese, hat csókot.

Hát annyit mondhatok neked jó lélekkel, hogy az itt küldött »Hattyú vitéz és a fekete kutya« hat csókkal jutalmazott mű.

Nyilván sok dolgot közöltél már régi szerkesztői pályád alatt (kivált a Nemzetben), ami százezer embernek volt írva, de csak egynek-kettőnek kellett; próbálj most egy olyat közölni, ami csak két kis kölyöknek volt írva, hátha ez fog tetszeni száznak és százaknak.

Kelt Bpest, április elsején 1904.

Tisztelő munkatársad

M. K.

262.**MK – JÓKAINÉ NAGY BELLÁNAK**

[Budapest, 1904. június 5.]

[Nyomtatva:]

Reviczky tér 1.

Méltóságos asszonyom!

Őszinte szívből köszönöm kegyességét, hogy mesteremnek és barátomnak arc-képét elküldeni kegyes volt. A legközelebbi napokat távol töltöttem a fővárostól, s azért a becses ajándék csak most jutott kezembe s órákig tartott mély meghatottságban.

Huszonötéves zavartalan jóviszony és szeretet fűzött hozzá. Ez az ő halálával se szűnhetett meg. Sőt még ezután szándékozom némi erőfeszítést tenni, hogy dicsőségének nagyságához némi téglákkal tehetségem szerint én is hozzájáruljak.

Fogadja Méltóságod mély gyászában mély tiszteletemet és igaz részvételemet

Budapest, Jún. 5. 1904.

alázatos szolgája:

Mikszáth Kálmán

263.

MK – THURÓCZY VILMOSNAK

[Budapest, 1904. június 29.]

Igen tisztelt barátom!

A vadkecske megérkezett és bőre immár utolsó állomáshelyére, a szúcshöz is elvitetett, porhüvelyéből ellenben nagy lakomát csaptunk, tiszta szívből koccintva Nyitra vármegye főispánjának egészségére. Mondhatom, hogy a gerince vetekezik az őz gerincével. Az Újságban úgyis olvashattad, hogy nagy Hechsenschussom van, ami magyarázza némileg, hogy eddig nem köszöntem meg kedves megemlékezésedet, mert a Hechsenschussnak volt annyi esze, hogy éppen úgy jön, miszerint abban az attitűdben nem tudtam ülni, amely helyzetben írni szokás. Hogy a nyitrai kecske miért kétszerte kedves énelőttem, azt még előttem nem fejtettem ki. Nevezetesen egy efféle mouflon [mufflon] van benne a Mikszáth-család címerében, s ez izgat engem. A saját állatomnak tekintem. Amellett pedig jólesik elgondolnom, hogy én éppen megfordítva járok el, mint a többi nemesember. A többi nemes embert rendesen a címerében lévő állatjai (a griffek, oroszlánok, medvék, sasok, gémek) eszik meg, míg én egész kényelmesen őt eszem meg, minden rangkórság nélkül, jó étvággyal.

A méltóságos asszonynak kezeit csókolva, maradtam az ex-lex dacára

Budapest, jún. 29. 1904.

tisztelő híved:

Mikszáth Kálmán

264.**MK – NAGY MIKLÓSNAK**

[Rohics, 1904. augusztus 21.]

Kedves Miklós!

Itt küldöm az »István szobát« kijavítva. Az »Őszeresek«kel nem lehet egyazon cikkben írni róla – az abszurdum lenne. Hanem majd megírom az »Őszereseket« külön cikkben ha hazajövök, de itt tájékozatlan vagyok a határnapokra nézve, s némely adat is kell. A két életrajzból »Madarászt« vállalom.

Szeptember 10-én hazaérek.

Addig is üdülést és jóegészséget kíván

Rohics, aug. 21. 1904.

igaz barátod

Kálmán

A szétbontott »Krónikák« bevezetése igen jó.

265.

DÁNIEL ERNŐ – MK-NAK

[Nagy-Gáj, 1904. szept. 23.]

Kedves öregem!

A zordon, csúnya időjárás derűs szép napnak engedett, amely állandónak ígérkezik: valamennyi évszak között ez a legkellemesebb, ez teszi a falun tartózkodást élvezetessé.

Azért sietek tégedet adott szavadra figyelmeztetni – egyrészt a te érdekedben (tekintettel a kellemes évszakra) –, de főleg a mi érdekünkben, kik vágyunk már tégedet köztünk látni.

Azért ülj fel tehát a legközelebbi vonatra, és jöjj sietve! Három vonat jöhet számításba a leutazásnál – mind a három a *nyugati pályaházból* indul.

Az egyik vonat indul reggel 8 óra 15 perckor, *Stamora-Moravicára* (ez a mi állomásunk) érkezik d. u. 4 órakor, a másik indul d. u. 2 óra 20 perckor, megérkezik este 10 órakor – a harmadik indul este 10 órakor, megérkezik reggel 8 órakor.

Válassz tehát egyet ezen vonatok közül – de gyorsan! – és távírd nekem azonnal ide Nagy-Gájra – (helyben van távirdahivatal), hogy mikor érkezel *Stamora-Moravicára*, hogy ott kocsival bevárhassalak.

Feleségem és fiam szintén örömmel várnak, és én a viszontlátás édes reményében maradok őszinte barátod

Dániel Ernő

266.

MK – KÁLMÁN FARKASNAK

[Budapest, 1904. okt. 17. Postabélyeg kelte]

[Levelezőlap]

Kedves barátom!

Megkaptam kedves leveledet, de még eddig nem tettem a dologban semmit, mert meggondolandó a kérdés. A megyei irányadó körök, s maga a kultuszminisztérium is inkább ellenséges szemmel nézik vőd közeleti működését, s hogy eddig ellene semmi lépés se történt, az inkább énrajtam múlt – aki nem szoktam ellenségeimet üldözni, kivált ha erősebbnek érzem magamat. A megyében ez idő szerint béke van, áldásos, nehezen teremtett béke, s ennek összeomlását segíti elő vagy akarva, vagy nem akarva a kis helyi lapocska. Azért hagyjuk még egy kicsit nyitva a kérdést, s a magatartástól függ, hogy őt és céljait támogassam-e, vagy pedig szemben álljak azokkal?

Ölel igaz barátod

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

T. Kálmán Farkas lelkész úrnak

Gyoma

Békés m.

267.

MK – TAKÁTS SÁNDORNAK

[Budapest, 1904. november 6.]

[Fejléc:] Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Budapest VIII. Üllői u. 18. sz.

Főtisztelendő Atyám Uram!

Jókai életrajzát írván, Beöthy Zsolt barátom felbátorítása folytán igen nagyon kérem, kegyeskedjék az őseire vonatkozó adatokat velem (Reviczky tér 1.) közölni, vagy a forrást megemlíteni, ahol azokat megtalálhatom.

Alkalmatlankodásomért bocsánatot kérve, s alázatos kérésemet megújítva, maradtam

Budapest, nov. 6. 1904.

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

268.

MK – TAKÁTS SÁNDORNAK

[Budapest, 1904?]

Kedves Barátom!

Itt küldöm köszönettel a már elolvasottakat. Élveztem. Egyhuzamra olvastam el valamennyit. Ami a kiadót illeti, én már említettem a Franklinban, azt hiszem, az kiadja.

Az új küldeményt nagyon köszönöm. Mikor jövünk össze megint?

Igaz híved

Mikszáth Kálmán

Egy kis novellát épp most írok,
melyet szóbeli dolgaidból merítettem.

[Címzés:]

Főtisztelendő

Takáts Sándor úrnak,

Budapest,

Fiume Hotel, Buda

269.

MK – KÁLLAI JENŐNEK

[Budapest, 1904?]

[Fogalmazványtöredék]

Kállai Jenő

Váci körút 45.

Szíves meghívását köszönöm, s ahol Herczeg ünnepléséről van szó, ott nem szeretek elmaradni, de ez alkalommal egészségi állapotom nem engedi...

270.

**A FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FIÚGIMNÁZIUM
»MIKSZÁTH ÖNKÉPZŐKÖR«-E – MK-NAK**

[Fogarás, 1905?]

Nagyságos Mikszáth Kálmán orsz. képviselő úrnak, Budapesten.

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium »Mikszáth Önképzőkör«-ének tagjai ifjú szívök érző melegével köszönik Nagyságod nemesszívű alapítványát. Az ifjúság szellemi előhaladását munkáló hazafi oly magvető, aki imádott hazánk számára készíti elő a dúsgazdag termést időtlen időkig. Nagyságod nagy neve nemzedékről nemzedékre élni fog a fogarasi m. kir. áll. főgimnázium ifjúsága ajkán, s e kicsiny körön kívül is mindazokén, akik az életbe kiléptök előtt szellemök szárnybontásához éppen e kör kebelében Nagyságod alapítvány kamatjából kapták az első ösztönt.

Bis dat, qui iuvenibus dat!

Körünk főtörekvése leend: Nagyságod irodalmi nagy nevének kegyeletes megőrzése s továbbadása; s a belőle áramló hazafias érzéseknek kitörölhetetlenül szívünkbe oltása.

Tettekre buzdító tetteért lelkünkben üdvözljük Nagyságodat, s hasonló nemes tettek véghezviteléhez hosszú és boldog életet kívánunk.

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium

»Mikszáth Önképzőköre.«

271.

MK – HALMY GYULÁNAK

[Budapest, 1905. január 16.]

Igen tisztelt uram!

Az ön kívánságának nálam, már annál a jó viszonynál fogva is, mely kedves barátomhoz, az Ön apósághoz köt, csak igen kicsiny akadály van.

A lapjuk működésével is, kivált egy idő óta meg vagyok elégedve – de az irányadó megyei körök egy időben panaszkodtak, hogy a lap egyszer-másszor ellentétbe helyezkedett az ő politikájukkal, mely a közbéke megőrzését és az ellentétek kiegyesítésének mellőzését célozza. Nemzetiségi megyében szükséges óvatosságok ezek.

Nem akarok hasonló hibába esni, ti. nem lehet nekem is ellentétbe helyezkednem a megye irányadó faktoraival. Érzem is, hogy nekik sok részt igazuk van. Mert ha a lap áldásos működést akar kifejteni, *egyetértve kell eljárnia e faktorokkal, kik a hatalmat, s tekintélyükkel, karakterükkel és higgadtságukkal azt az erőt képviselik*, melytől a vármegye okszerű haladása nagymértékben függ.

Reményilem, hogy az *ellentétek már elsimultak azóta*, amely esetben semmi se áll útjában, hogy önnek kívánságát én vehessem kezembe, s kifejezhessem a kilátás reményét is.

Különben a legközelebbi napokban minden valószínűség szerint személyesen is megfordulok Fogarason, s akkor majd lesz alkalmunk talán élőszót is válthatni ezekről.

Szívélyes üdvözlettel maradtam

Budapest, jan. 16. 1905.

kész híve

Mikszáth Kálmán

272.**MK – HALMY GYULÁNAK**

[Budapest, 1905. február 6.]

Igen tisztelt tanár úr!

Exkuzációját, mint fölöslegest küldte nekem. Egy kis jó hangulat mikor volna jogosult, ha választáskor nem? Különben én nem is vettem észre semmi olyat, amit kifogásolni lehetne. Azért hát a dolognak ez a része rendben van.

Nincs rendben sajnos a másik része. Én most nem ülök a kormánypárton, sőt ellenkezőleg, az a párt, amelyhez Fogaras felküldött, megbukott. Meg kell tehát előbb várni, miként alakul az új helyzet, milyen lesz az új kormány és milyen állást foglalhatok én vele szemben az elveimnél fogva? Ettől függ aztán az is, hogy mennyiben használhatok Önnek az Önök reszortminiszterénél.

Úgy is csöppenhet, hogy csak ártana, ha én támogatnám, mert hát furcsa játék a politika. Hanem iszen majd meglátjuk.

Ami különben személyemet illeti, abban egy változhatlan: a jóakarat és a rokonszenv minden helyes és jogosult törekvés iránt.

Maradtam

Budapest febr. 6. 1905.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Halmy Gyula tanár úrnak

Fogaras

273.

MK – GAJÁRI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1905. ápr. 29.]

Kedves barátom! Az Újság mai szerkesztői üzeneteiben egy rám vonatkozó kritika van főlemlítve tévesen.

Nem tartozom a szenvedélyes helyreigazítók közé (mindegy, hogy a szivarhamu hova esik), de ez a kritika nekem különösen kedves emlékem. Innen-onnan öreg író vagyok már, nem kaptam se arany tollat, se koszorút. Nincs érdemrendem (pedig a húsfazekak mellett egy arasznnyira van a rendjeles láda), nem gyűjtöttem össze híres kritikusok dicsérő cikkeit (hiszen az is mind csak szivarhamu), hanem ezt az egy esetemet vagy ne emlegessétek, vagy jól emlegessétek, mert arra igazán kevély vagyok, és nem engedem elferdítettetni.

Úgy történt, hogy a fürdőorvosomnak, Gámán Bélának, egy magyar szakácsné betege, aki a lábát megütötte, kénytelen volt *az ágyát őrizni* – ahogy azt ti, újságírók mondjátok, szökési hajlamokat tulajdonítván az ágyinak. Denique, Márta asszony igen okos teremtés lévén, őrizés közben legcélszerűbbnek látta olvasással ütni agyon az időt, s valami olvasni valót kért tőlem, látván hogy egy bőrrönd könyvet hoztam magammal.

Éppen egy új munkám jelent meg, azt adtam oda neki.

Fölteszi nagy mohón a rezes ókulárist, megnyálazza az ujját, aztán felüti a könyvet az elején, elkezdi olvasni, elolvas egy vagy talán két mondatot, lopva rám tekint gyanakodva, megint elolvas egypár sort, mire elmosolyodik és összeecsapja a könyvet.

– A tekintetes úr csúfot tészem velem – mondja kedveskedő, de mégis szemrehányó fejcsoválással, vidám derűvel az arcán, jelezve, hogy értője a jó tréfának.

– Hogy-hogy? – kérdeztem meglepetve.

– Ugyan menjen! Hisz ilyet én is tudok írni.

Oly természetesnek látszott neki az előadásom, hogy nem is tartotta könyvnek – hanem valami juxnak, hogy talán az ő megtréfálása céljából nyomattam le hamarában ezt a közönséges bolondságot.

Amióta ezt a kritikát hallottam, úgy vagyok vele, mint a muszka, aki megkapja a Szent Anna-rendet – a többi rend azontúl nem érdekli.

274.

MK – WOLFNER JÓZSEFNEK

[Horpács, 1905. augusztus 15.]

Tisztelt Barátom!

Annyi mindenféle értekezlet volt Pesten a szabadelvű párt bomlási processzusa kapcsán, annyiszor voltam Pesten, s annyiszor és annyian híttak és hínak folyton, hogy már meg van a fejem zavarodva, melyikre menjek, melyikre ne menjek, mikor hol vagyok és hol leszek, fiú vagyok-e, lány vagyok-e, hazafi vagyok-e vagy hazaáruló – hogy ki se tudom mondani.

Ily viszonyok közt nehéz volt önt értesíteni. -

Most azonban mégis jutottam annyira, hogy a következő program szerint reményelek mozogni.

Aug. 21-én Pesten keresztül Cirkvenicába megyek a familiával, de minthogy aznap este elutazom, Pesten mindössze egy délutánt töltök – tehát ott semmit se végezhetnék. Azonban szeptember 9-én véglegesen hazajövök Cirkvenicából *s azt hiszem, az előjeleket nézve*, nem későn, céljainkra nézve; ha azok esetleg megvalósíthatók most, megvalósíthatók lesznek akkor is.

Nézetem szerint elég, ha akkor találkozunk. Azonban természetesen csak örülnék, ha előbb is láthatnók egymást. 21-ikén Horpácson leszek,

21-én délután Pesten⁶

22-től szeptember 8-ig leszek Cirkvenicán. Wolfner József látásának mindenütt örül Mikszáth Kálmán és szívesen látja vendégül akárhol. Reménylem azonban, hogy Wolfner József a puskát is elhozza akkorra.

Addig is maradtam igaz szeretettel

Horpács, aug. 15. 1905.

hű barátja

Mikszáth Kálmán

⁶ U. i. Azt kérdezhetné: Hogy mért nem maradok Pesten hosszabb ideig?

Taktikai okokból – felelem én, de mivel hosszadalmas volna levélben indokolni, majd csak előszóval magyarázom ki.

275.

BERZEVICZY ALBERT – MK-NAK

[Budapest, 1905. október 17.]

[Fejléc:] Vallás és Közoktatásügyi Miniszter

Kedves Barátom!

Elolvastam a pompás »Előszó«-t s azt találom, hogy ez teljesen exponálja a kérdést és a feladatot. Mindennel egyetértek, amit írsz, beszélni fogok Zsolttal, s a Kisfaludy-társaság jövő ülésének idejére Minisztérium és Társaság részéről tiszta hozhatjuk a dolgot – egészen a Te kívánságodnak megfelelően. De arra aztán én fektetem a legnagyobb súlyt, hogy a megbízás directe csak a Te személyednek szóljon, mert teljesen igazad van abban, hogy olyan írónak kell ezt megírnia, akinek a külföldön neve van: ilyen írónk pedig – aki amellet természetesen *tudjon* megírni egy ilyen regényt – mióta Jókai meghalt, csak egy van, ti. Te!

Igaz barátsággal üdvözöl

Bpest 905. octob. 17. régi híved

Berzeviczy Albert

276.

LE FEVRE DEZSŐ – »AZ ÚJSÁG« SZERKESZTŐSÉGÉBE MK-NAK

[Eger, 1905. november 19.]

»Az Újság« tekintetes Szerkesztőségének!

Budapest

Baráti részről történt figyelmeztetés folytán ma olvastam »Az Újság« folyó hó 15-ikén megjelent számának »Záptojások az alkotmányban« című tárcáját.

Minthogy Egerben az én családomon kívül más hasonló nevű család nincs, s abban az időben, amelyről a kérdéses tárca szól, Egerben más hasonló nevű egyén, mint az én drága emlékű Atyám, aki a múlt év nyarán halt meg, nem lakott, így nagyon természetes, hogy a tárcában szereplő »Lefebre« nevű úri ember alatt – bár a névkiírás az általunk használttól különbözik –, más mint az én boldogult atyám, nem érthető.

Számolok tehát a ténnyel, hogy ez a lekicsinyelő és lebecsmérlő cikk az én atyámra vonatkozik.

Hogy a tárcában leírt végrehajtás, mely különben is nem valamely közjogi vagy politikai természetű, hanem tisztán magánügyre vonatkozik, megtörtént-e, arról nekem tudomásom nincs, én erről sem a családi körben, sem azonkívül soha semmit sem hallottam. Magát a végrehajtási ténykedést, mint egy magánjogi jellegű ügyre tartozó hivatalos eljárást lényegtelennek is tartom, akár megtörtént, akár nem, s akár volt abban hivatalos része az én atyámnak, akár nem.

Hogy azonban atyám a tárcában leírt módon el nem járt és el nem járhatott, arra garancia az ő egyénisége.

Mindaz, ami a tárcában az én boldogult atyám viszonyaira, egyéniségére, viselkedésére, de sőt külsejére is foglaltatik, szemenszedett valótlan, hitvány rágalom.

Atyám nagy családját említi a cikk, holott abban az időben, melyről a tárca szól, egyetlen élő gyermekük volt. És kérdezem, honnan vette a cikkíró bátorságát az én nemes szívű, nyílt, szerény és mindenkinek tiszteletét bíró atyámra oly jellemző tulajdonságokat ruházni reá, amelyek tiszta emlékéért lealacsonyítani volnának képesek. Nem ártallja külső kinézésében is rosszakaratólag feltüntetni, holott külső megjelenésének is előkelően ízléses volta közismeretes volt.

Vajon van-e tudomása a cikk írójának arról, hogy 1848-ban atyám az első közt jelent meg a harctéren és hogy mint honvédhadnagy hazájáért végigküzdötte az

egész szabadságharcot, a küzdők sorában levén Budavár bevételénél is? Nem tudja-e a cikk írója, hogy évek hosszú során át Eger városa egyhangúlag választotta meg mindig rendőrkapitányává, majd pedig tanácsossá és helyettes polgármesterré.

Feltehető-e, hogy a tárcában leírtak és ott adott jellemzés esetén a hazafiságáról nevezetes Eger városa öt évek hosszú során át első tisztviselői közé választotta volna.

Megáll az eszem, hogy egy tisztességben befejezett élet emlékét mi okból és mily céllal kellett a cikk írójának ily illetéktelen és igazságtalan módon megtámadni, és hogy miféle toll lehet az, amely arra a szerepre vállalkozik, hogy egy becsületes ember emlékét megtépi, családjának lelki nyugalomát pedig nyomorult módon felzaklatja.

Nem-e arra kell gondolnom, hogy valamely ellenem irányzott alávaló bosszú műve volt ez a cikk, mely engemet a még csak nemrégiben elhalt atyám drága emlékéhez fűződő kegyeletes érzésemben akart megsebezni.

Azt a netáni forrást, ahonnan a cikkíró hamis adatait esetleg merítette, hitvány rágalmazónak, magának a cikk írójának bűnös könnyelműségét pedig, mellyel egy életének 80-ik évében közbecsülésben meghalt aggastyán tiszta emlékét megsértette és nekem, az ő egyetlen élő gyermekének kínos lelki fájdalmat okozott, – alávaló lelkiismeretlenségnek, gonosztettnek kell bélyegeznem.

Kérem a tekintetes szerkesztőséget, hogy e leveletem lapjában – melynek illető példányát is kérem –, továbbá a cikk előtttem ismeretlen írójával, s általa netáni forrásával is egész terjedelmében közölni szíveskedjék.

Egerben, 1905. november 19-ikén.

Dr. le Fevre Dezső

kir. törvényszéki bíró

277.

MK – ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Budapest, 1905. november]

Köszönettel veszem a Méltóságos Asszon kritikáját. Hisz tudja, milyen sokat adok az ízlésére. Ámbár talán van egy kis gyengeség maradék is részemről. A könyv különben még nem definitív, most a szélrózsa minden irányából visszaérkezett példányokból írom meg a végleges szöveget. Lukácsot meglátogatom e napokban (mert holnap és vasárnap ő van elfoglalva), hát alkalmasint hétfőn, amikor előszóval bővebben kikérdezem véleményét. Ha jó írónak tart, azt csak azzal bizonyíthatja, hogy nem dicsér, hanem az igazat mondja.

1905. november.

igaz tisztelőjének

Mikszáth Kálmánnak

278.

MK – RÁKÓCZY ISTVÁNNAK

[Budapest, 1905. december 12.]

[Fogalmazvány]

Kedves Pistám!

Nagy Lajos, horpácsi emberem arról értesít, hogy a kocsisom, akinek felmondtam, nemcsak nem gondoza lovaimat, de szándékosan bosszút akar azokon állani, s az egyiket állítólag valamely furfangos kocsis atrocitással tönkre is tette – igen kérnélek tehát kedves Pistám, ha arra mégysz, légy kegyes ezt a zsványt (Csadó Józsefnek hívják) egy kicsinyt megleckéztetni és megijeszteni, hogy legalább újévig kitartsen benne az engedelmesség olaja – amikor becsületes szklabonyai kocsisom váltja fel.

Ezt év közben kaptam, más nem volt. Megjártam vele. De hát ilyen az élet.

Ha szükségesnek látnád, csapd el, kérlek, mindjárt és állíttass oda a költségemre újévig egy más embert. Maradtam szeretettel Budapest dec. 12. 1905

igaz rokonod

Mikszáth Kálmán

Ha sokáig nem mennél Horpács felé, rendeld be magadhoz. Megjegyzem, hogy ez a levelem nem a főszolgabíró úrnak szól, hanem a jó barátoknak, vagyis nem büntetést kérek, hanem azt, hogy méltóztass engem mint gazdát helyettesíteni, s ahogy lehet, rendet csinálni.

279.

MK – ENYEDI LUKÁCSNAK

[Budapest, 1905. december 24.]

Kedves Lukács!

Köszönöm, hogy rám gondolt megint. Én is sokszor vágyakoztam Magukhoz e napokban, de ez a rettentő messzeség! – Kedden azonban mégis elmegyek és előszóval is megköszönöm a bort. De még a tavalyiból is van. – Nem szomjas már az ember ilyen kutya világban. A méltóságos asszonynak én is itt küldöm az idei termésemet. Ámbár azt hiszem, már a lapban olvasta. Mindegy. Legalább a jószándékot jelképezi.

1905. december 24.

Igaz barátja

Kálmán

280.

BRÓDY SÁNDOR – MK-NAK

[Kreisbach, 1905. december 27.]

[Levéltöröredék]

...beszélt, azokat nagyjából el is felejtette. Az újat, amit éppen írt, mindig a legtöbbre tartotta. Ennek már néha – szóval – egy kis reklámot is csinált gyermekies, ártatlan ravaszsággal. Dicsekvés volt benne, de ezek mind kicsiny dolgokra vonatkoztak. A nagy dologban – hogy agyonkínózzam a hasonlatomat – az arató vágta a rendet, boldogan, nyugodtan büszkeség nélkül. Igazában sem mérlegelni, sem éreztetni nem tudta, hogy kicsoda. Nemcsak egyéb okokból, de ezért is nem vették komolyan. Le is taksálták. (Képviselő úr haraggal beszélt ilyen esetekről nekem is.) Az ünnepies alázatossága azonban nem függött össze szerénységével. Ez modor volt, és ez más téma. Ami erre a kérdésre vonatkozik, nagyon sok részlet, nem akarom fárasztani azzal, hogy egyre vagy másra felhívom a figyelmét. De úgy vélem, a fontos és új módra beállított momentumot; milyen mértékben élvezte Jókai a dicsőséget? – nem szabad a zsák és szeg kedves és kellemes hasonlatával elintézni. E ponton kincsesbánya nyílik az ön számára, csak kopogtassa meg tollával a terrenumot.

Sokat beszél az ember, ha a nap rövid. Isten áldja meg kedves képviselő úr. Csókolom a felesége kezét és tiszteltetem a két fiút. (Az a néhány dolog, amire) Még kíváncsi lettem volna – egyebek közt – mi lesz vajon belőlük? Köszönöm »A sárga ház lakói«-t.

1905. Kreisbach dec. 27.

Üdvözlettel

régi híve

Bródy Sándor

281.

MK – ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Budapest, 1905. december 30.]

Tisztelt Méltóságos Asszony!

Megörültem kedves levelének. Sajnálom, hogy már olvasta a »Vén gazember«-t, de nem tudok már annyira udvarias lenni, hogy rögtön leülve egy másikat írjak a számára. Mert a vén diófa kedvetlenül s ritkán hozza már a maga gyümölcsseit.

Köszönöm a Jókai első kötetében írt jegyzeteit. Több hasznukat vettem, mint a tudósokénak. Míg az övéiknek makacsul ellenszegültem ahol lehetett, a Magáénak vakon engedelmeskedtem. Olyan vakon, ahogy egy író csak a Múzsájának engedelmeskedik.

Új adatok kerülven napfényre, egy álló hétig dolgoztam éjjel-nappal, míg végre nyélbe ütöttem az első kötetet, mely nem is hasonlít most már ahhoz, amelyet átnézni szíves volt.

Kedden csakugyan készültem, de egész héten náthám volt, fejfájással – otthon maradtam, <hát és> nem mertem mozdulni, vártam az influenzát. De biz az nem jött, bár ő meg nekem volt bejelentve.

Sajnálom az »új ételt« és el nem bírom gondolni, mi lehetett. Magam is belátom, hogy ez nem maradhat annyiban. Egy ilyen titokkal nem szeretek az új esztendőbe belemenni, de már kénytelen vagyok.

Ám az első négy nap valamelyikét okvetlenül felhasználom, hogy előszóval megbeszélhessük, mi történjék. Lukácsot is már régen láttam.

Addig is s kívánok Mindkettőjüknek tiszta szívemből sok kedves és derült napot az új évben, melyekből nekem is adhassanak feledhetetlen órákat, ha nem is kölcsön, de ajándékba.

Kezeit csókolva maradtam tisztelettel

Budapest dec. 30. 1905.

hű szolgálja

Mikszáth Kálmán

[Kihúzott utóírat:] <Hogy a múltkedden betegeskedésem dacára is nem mentem el, annak oka...>

[Címzés:]

Méltóságos

Enyedy Lukácsné úrhölgynek,

Budapest

Buda: Ostrom utca 3.

282.

A PESTER LLOYD SZERKESZTŐJE – MK-NAK

[Budapest, 1906. március hó 26-án]

Kedves Barátom!

A lapot már megindítottam és remélem, hogy sikerülni fog az elnémetség a családotban a végtelenségig keresztülvinni. Ebben a gonosz koalíciós világban én is ki akarom venni részemet, és nem teszek semmit ingyen. Közeledik a húsvét. Tudom, hogy cikket fogsz újból ígérni, de nem írni. Ajánlok egy kompromisszumot. Más magyar lapok számára bizonyára befogtak már húsvétra. Leszállítom igényemet. Engedd át azon cikkek vagy elbeszélések egyikét, hogy ugyanaznap, mint az illető lap, közöljük irodalmi németiségben. Hogy ez lehetséges legyen, szükséges, hogy legalább nyolc nappal húsvét előtt bírdam a kéziratot. Mert Mikszáth német bugyogóban sem jelenhetik meg pongyolán, hanem méltó irodalmi fordításban.

Őszinte híved és barátod

[olvashatatlan aláírás]

Vészi?

283.**MK – OLÁH GÁBORNAK**

[Budapest, 1906. április 3.]

Igen tisztelt uram!

Szívemből köszönöm szíves érdeklődését, de könyvemmel már rég elkészültem. Most már nem igen módosíthatnék rajta, úgy teszek hát, mint a tyúk, behunyom a szememet.

Bocsánat, hogy kedves levelére csak most felelek. De elhányódott, kerestem, kerestem, és csak ma bukkant föl véletlenül.

Tisztelettel maradtam kész szolgája

Bpest, ápr. 3. 1906.

Mikszáth Kálmán

284.

LARICE, RINA – MK-NAK

[Torino, li 22/IV, 1906.]

[Fejléc:] Istituto Nazionale per la Figlie dei Militari Italiani

Monsieur,

Admiratrice bien humble autant qu'ardente de votre art, je viens de traduire en italien vos délicieuses scènes de Jó Palócok; et La Nuova Antologia (notre plus ancienne et glorieuse revue littéraire) en publierait quelques unes avec plaisir.

J'ai aussi la probabilité de faire paraître d'autres de vos nouvelles et romane, bien qu'il ne soit pas trop facile en Italie, où l'on écrit beaucoup trop et on lit fort peu... Est-ce que je ne vous semble pas trop hardie souhaitant, moi, si obscure et ignorée, cette tâche si jalouse et délicate de traductrice?

Eh bien! c'est ainsi: je suis enthousiaste de votre Hongrie et mon rêve chéri serait de contribuer à rendre populaire, sa belle littérature en Italie. Et je ne saurais trouver une réclame, plus charmante et sympathique, que la traduction de vos œuvres si touchantes, spirituelles et fines...

La *Nuova Antologia* désirerait connaître vos prétentions d'Auteur et m'a chargée aussi de rédiger un petit essai sur votre vie et votre œuvre. Puis-je espérer que vous voudrez bien me donner les renseignements nécessaires à ce but, et m'envoyer quelque article des critiques hongrois?

En attendant, je suis bien heureuse de vous renouveler les expressions de ma plus vive admiration.

Rina Larice

P. S. J'ai envoyé à la Nuova Antologia: *Péri lányok szép hajáról, Timár Zsófi özvegye, Az a pogány Filcsik, Szűcs Pali szerencséje, Két major regénye, A királyné szoknyája.*

285.

MK – ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Horpács, 1906. június 20.]

Tisztelt Méltóságos Asszony!

Mivelhogy 15-ike óta Horpácson vagyok, a kártyát, hogy Lukács megint nem jól érzi magát, csak ma kaptam meg. Igen meglep ez engem, s mindnyájunkat szomorúsággal tölt el. Hiszen már jobban volt, s két kilót hízott – állítása szerint. Túl hittem őt minden bajon már. És reményelem is az Istentől, hogy ez csak múló rosszullét.

Ha otthon kapom a Méltóságod értesítését, természetes, hogy első dolgom lett volna őt meglátogatni. De én már egy csöppet se aggódtam, sőt azzal az ideával foglalkoztam, hogy miképp csábítsam ide egy kis falusi levegőre.

Ha beteg volna még most is, s ha a méltóságos asszony gondolja, hogy könnyebbséget vagy egy kis felvidámítást okozna az én jelenlétem, kérek alásan értesítést, azonnal fogatok és felszaladok Pestre egy-két napra.

Bár mi most már mindnyájan itt vagyunk. Az építkezés utolsó részei folynak. Ilonka még mindig beteg, de a levegő jól tesz neki, s valamivel vidámabb hangulatú. Ő is őszinte szívből aggódik kedves Lukácsunk miatt. Kezeit csókolva maradtam

Horpács 20. jún. (este) 1906

igaz tisztelője

Mikszáth Kálmán

Levélcím: *Horpács. Nógrádmegye*

Táviratcím: *Horpács, Nógrádvadkerttől küldönccel*

286.

MK – THURÓCZY VILMOSNAK

[Horpács, 1906. augusztus 18.]

Kegyelmes uram, igen tisztelt barátom!

Nem tudom, jó helyre adresszálom-e leveletem, de a te irántam tanúsított jóakarod is akkor kiment az alkalmatlankodásért, ha esetleg rosszul informálva, olyan ügyben kérem támogatásodat, mellyel semmi összefüggésben sem állasz. A dolog röviden ez: Itt Horpácson, ahol a Szontagh Pál féle kis birtok most az enyém, ezzel közvetlen szomszédosak a Sembery földjei, melyeket most – idevaló források szerint – a FEMKE, egy nyitrai bank útján kiparcellázni készül. Ezekből a földekből vagy 150 magyar holdat szeretnék megvenni s ezekre nézve a banknak egy itt lézengő ügynöke által az itteni földárak maximumát, 400 koronát ajánlottam fel a banknak. Hogy ez a földárak legmagasabbja, mutatja az a körülmény, hogy az én szomszédos berki-i földjeim, melyek teljesen hasonló minőségűek (de nem annyira kizsaroltak), 8 forintra vannak bérbeadva, s ennél magasabb bér a vidéken el nem érhető – mert hát nem Nyitra ez! Mikor tehát a 200 forintot ajánlom fel egy magyar holdért, egyszerűen fizetem a szomszéd-ságot is és azt a körülményt, hogy a pusztámat velök kikerekíthetem. Igaz ezzel szemben, hogy a FEMKE vagy a bank a Sembery földek kiparcellázásánál nagyobb árakat is elérhet a földéhes parasztnál, ahol vannak, például Borsos-Birinkén, s ilyen magasabb árakon ott a kétezer magyar holdból eladhat vagy százat, de többet aligha, mert a nép szegény, nem tud, ha akar se, földet venni. Ellenben Berkiben, ahol mintegy 600 holdja van Semberynek s ahol én akarok venni, tíz holdat se képes a parasztnál elsütni. Egyben eladni szintén bajos, mert semmi gazdasági épület nincs rajtuk. Ily viszonyok között oda terjedne kéréssem hozzád, amennyiben te vagy a legfőbb beleszóló (közügy lévén a földek lehető legjobb eladása, a világért se kívánok magamnak semmi előny nyújtást), hogy méltóztassék a FEMKE-nek egy okos embert megbízni, aki az itteni viszonyok beható mérlegelése mellett ítélje meg ajánlatomat. E földekre nézve, melyek két szegény falu, Horpács és Berki között fekszenek, melyek 26 év óta nem voltak trágyázva, s most 6 forintjával vannak bérben Bányász nevű bérlőnél, a legmagasabb árt kínálom, mely valaha itt földekért adatott. (Az átlagár itt 150 ft.)

Félek, hogy azok az urak, akik az eladást eszközlik, *nyitrai szemmel* nézik a mi sovány pátriánkat, s elütik a port ajánlatomon. Pedig nem szeretném, ha ilyen okból esnék el kedvenc tervemtől, e földek megszerzésétől. Ha abból az okból esem el, hogy valaki többet ad értük, azt szívesen tűröm. Hogy Berinkén esetleg

sikerülhet a parcellázás 300 frtjával is, nem vonom kétségbe, de hogy Berkiben nem sikerül, arra már megvan a precedens. Drágfi akarta az idén parcellázni itt a birtokát, nagy garral látott hozzá, s egyetlen vállalkozó akadt, aki két holdat vett. De elég is már ebből a prózából! Ha tehetsz benne valamit, igen kérek, tedd, ha nem tehetsz, csapd a levelemet a szemetes kosárba, s bocsáss meg, hogy molasztáltalak. Hiszen még azt sem tudom bizonyosan, hogy valóban a FEMKE-e a birtok, s tényleg parcellázza-e? az »úgy halljuk«, »azt mondják« süppedékes talaján járok. Hogy vagy? Szeretnék már veled beszélni, hogy ítéled meg a helyzetet? Mit vársz? Van-e még hited a magyar nemzet okosságában! Hiszen minden sötét, nagyon sötét.

A kegyelmes asszonynak kezeit csókolva, maradtam

Horpács, aug. 18., 1906.

tisztelő híved és szolgád

Mikszáth Kálmán

U. i.: Még egyszer kérek, bocsáss meg alkalmatlankodásomért. Hiszen tudod milyen az effajta hóbortos poétaember. Mindenáron beleéltem már magamat abba a gondolatba, hogy mégis, akárhogyis *Te* szerzed meg nekem a birtokot, ha már Ivánkán nem lehetett, hát erre felé.

287.

ÖZV. PETI JÓZSEFNÉ VÁLI MARI – MK-NAK

[Lőrinte, 1906. augusztus 23.]

Kiválóan tisztelt Nagyságos Uram!

Habozva fogtam tollat e sorok megírására, mivel a múlt év végén Nagyságodhoz ajánlva küldött (később meg is reclamált) levelemre egy sor választ sem kapva, tartanom kell tőle: nem alkalmatlankodom-e? midőn ismét igénybe veszem pár percre drága idejét.

Azonban Nagyságod Jókai Mórról írt becses művének – a t. kiadó cég által hozzám is megküldött – kézirat helyettesítő példányába vezetett megjegyzéseimet illőbbnek tartom csupán a kiválóan tisztelt szerző szemei elé bocsátani, semmint bárki mással közölni azokat.

Nem mulaszthatom el egyszersmind: hálám és köszönetem kifejezését, a nagy becsű műnek Mikszáth szívével és Jókait megértő szellemével írt részeiért; melyek közül ugyancsak kiválik a Salamon F. Kemény Zs. Vadnay K. Csengeri A.: Gyulai Pál irigységtől és bosszúvágytól sugalmazott ítéleteinek hatása folytán létrejött néhány részlet; valamint az a ráfogás, mit III. Róza szegény jó Móricz bátyám »hiúságáról« akar a világgal elhitetni.

Az »Ali kezei« hosszúságáról feljegyzett események árnya pedig nem *arra* esik, *Kit* az uralkodó úgy akart gondatlanul költekező (sőt pazarló) családja által rá nehezülő – anyagi bajaitól megszabadítani, hogy *senki se tudjon a dologról...* hanem *arra*, ki Jókainak e féltve őrzött titkát az életrajzíró rendelkezésére bocsátotta...

De: nem folytatom tovább! hanem köszönetemnek ismételt nyilvánításával maradok Nagyságodnak

Lőrinte, VIII/23. 1906.

kiválóan tisztelő híve

özv. Petiné sz. Váli Mari

288.

MK – THURÓCZY VILMOSNAK

[Cirkvenica, 1906. augusztus 31.]

Kegyelmes uram, igen tisztelt barátom!

Köszönöm szívémből melegtől és önmegadó férfias nyugalomtól sugárzó leveledet. (Értem azt a részét is, mely a politikai helyzetre szól.) A földek dolgában tehát mégis rosszul voltam informálva, a tulajdonost és a szituációt illetőleg. De hogy a levelet megírtam, nem sajnálom, mert ha a 200 hold nem is lesz meg, már nekem elég örömet okozott a te jóakarated és kegyes készséged kéréssem támogatásában. Az ilyesmit nem lehet szavakkal megköszönni. Ahhoz nem vagyok elég író. Az ilyesmit csak érezni tudom. Kedves meghívásodat, ha egészségem megengedi, az ősszel igénybe veszem arra nézve is, hogy már lássam Nyitrát, az egyetlen magyar várost és megyét, melyet még nem láttam, s melynek rám legvonzóbb posztja az ivánkai kastély és annak gazdája és úrnője. Hanem egyelőre még messze vagyok ettől. Erős gyomorrontásban gondolkozom a nyitrai fácánokról, a köménymagoslevesen s nux-vomicán, itt a rettenetes izzó napfényen, mert hogy a ti Balassi Bálintotokkal fejezzem ki magamat:

Ezeket írák

A tenger partján

Mikor jegyzettek

Kilencszáz felett

Ötöt és egyet.

Cirkvenica, [1906.] aug. 31.

Hozzád őszinte melegséggel ragaszkodó szolgál és híved:

Mikszáth Kálmán

289.

MK – ÖZV. ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Budapest, 1906. szeptember 11.]

Méltóságos Asszonyom!

Hazaérkezvén Cirkvenicából, ahol néhány hetet töltöttem a családdal, itthon találtam tegnap becses levelét.

Igen örülök, hogy könyvem pillanatokra elvonta talán figyelmét mély gyászáról, mely engem is mélyebben érint, mint ahogy azt a köznapi életben köznapi lelkek érzik barátjaik elvesztése miatt. Lukács nekem hiányzik. Érzem mindennap. Mint ha üresebb lenne a világ. De csoda-e? Nemcsak barátom volt, de buzdítóm, tanácsadóm. Vele beszéltem meg irodalmi terveimet, *neki* írtam. Elsősorban neki. Ha valami jó gondolat kipattant fejemből, az első élvezetem belőle az a tűnődés volt, hogy mit fog arra Lukács mondani?

Míg élni fogok, mindig sajnálni fogom, hogy olyan korán mentem Horpácsra, s nem beszélhettem vele még egyszer. És temetésén sem lehettem; aznap értesültem a horpácsi gyalázatos közlekedés miatt haláláról a lapból, amikor a temetés volt.

De gondolhattam-e hogy oly gyorsan lesz vége? Hiszen a betegsége halálos volta már nyilvánvaló volt, de gondoltam, reméltem, hogy még sokáig el lehet húzni.

Neki talán jobb így, de engem végtelenül bánt, hogy nem láttam, s el nem kísérhettem utolsó útján Szegedre. Legközelebbi alkalommal én is elmegyek a sírjához.

Mindamellett meg kell nyugodni a megváltozhatatlanban. Felejtetni kell – ez a bölcsesség szava. Hiszen nemsokára mi is vele leszünk.

Nem helyeslem, hogy a Méltóságos Asszony ennyire belemerül emlékeibe, mesterségesen csinált magánya által. Jobb lett volna rövid időre valamely testvéréhez menni. Mégkevésbé helyeselhetem a tervbe vett tengeri utat. Külföldi útjait többnyire Övele tette meg, s most nélküle utazni a mormoló habokon semmi egyéb, mit tobzódni az emlékekben, s nyakig belemerülni a bánatba, sőt fölhívni azt, hogy: »Gyere hát, tépj, marcangolj.« Tenger helyett többet érne egy kis társaság, egy kis próza. Ez a társaság bármilyen legyen is, tudom, nem találna a hangulatához – de még a bosszúság is jobb ebben az esetben, mint a magány.

Bocsánat, hogy tanácsokat adok, de a néhány sor levelében, melyekben jövő terveit is említi, azt nekem lehetővé tette.

A Jókaitra vonatkozó megjegyzések örömet okoztak. Nincs azokban most annyi kifogásoló, mint az első kötetnél, ahol hasznosak voltak, de ezekben is van egy-két értékes hely, mint pl. ahol a Jókai mindenki iránt bizalmas tegezéséről <írt> fűz magyarázatot. Ez olyan okos, mintha nem is asszony magyarázná, de egy nyugodt bölcs. Ezek bár idegen tollak (a méltóságos asszonyéi), beveszem a kötetbe.

Mi most már itthon maradunk (engem kivéve, aki még kiszaladok Horpácsra), s szívesen meglátogatnánk a Méltóságos Asszonyt, ha nem félnénk attól, hogy alkalmatlanok lennénk.

Igaz tisztelettel és mély részvétellel maradtam

Bpest, sept. 11. 1906.

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Méltóságos

Özv. Enyedi Lukácsné úrhölgynek

Budapest

Buda, Ostrom utca 3.

290.

GYULAI PÁL – MK-NAK

[Budapest, 1906. okt. 16.]

Tisztelt barátom!

Révai úr sürget, hogy küldjem vissza önnek a Jókai életrajza próbaíveinek második szállítmányát. Vissza is küldeném, de az Leányfalván maradt. Nincs is reá más megjegyzésem, mint az, hogy benne Jókairól, mint regényíróról csak egypár dicsőítő frázis van, de mint regényírónak irodalmi méltatása teljesen hiányzik. Így csak nálunk szokás írói életrajzot írni. Ha a munka megjelen, s bírálatot írok róla, ezt is meg fogom jegyezni.

Maradtam teljes tisztelettel

Gyulai Pál

291.

HOITSY PÁL – MK-NAK

[Budapest, 1906. november?]

[Fejléc:] Vasárnapi Újság szerkesztősége

IV. Reáltanoda utca 5. sz.

53. évf.

Édes Öregem!

Az Eszterházyról szóló cikk ráér 2 hétig. A Karácsonyi Album számára való közleményt azonban kérném minél előbb.

Ölel szerető híved

Hoitsy

292.

HEGEDÜS SÁNDORNÉ JÓKAI JOLÁN – MK-NAK

[Budapest, 1906] Dez. 17.

[Fejléc:] Hegedüs Sándor

Kedves jó barátunk!

Szíves figyelmét, mellyel engem megtisztelni szíves volt, nagyon köszönöm!

Fájó szívvel olvastam bátyámról írt emlék könyvét! Róza néni szemei látták a jövőt és minden úgy történt, mint ahogy ő azt megjósolta. Én is iparkodom valahára már bevégezni emlékeimet, de nagyon fájós érzések közt készül!

Kérem, legyen szíves visszaküldeni Bátyámhoz írt levelem másolatát, mert csak az az egy példány van meg belőle, és azt fel akarom használni.

Köszönetem ismételve

tisztelője

Hegedüs Sándorné

u. i. Kérem a levelet egy megbízható embertől küldeni, nehogy elveszen.

293.

MK – RÉVAI MÓR JÁNOSNAK

[Budapest, 1906. december]

Kedves Mór!

Úgy vigyázz a könyvre, mint a két szemed világára; öt napig dolgoztam rajta, s soha többé nem bírnám még egyszer megcsinálni. Ha lehet, küldd el mindjárt a nyomdába, s rendeld el, hogy siessenek vele!

igaz tisztelőd

M. K.

294.

MK – HELLER JÓZSEFNEK

[Bpest 1907 den 5. Jan]

(Reviczky tér 1)

Sehr geehrter Herr!

Danke bestenst dieherzlichen Zeilen, mit den [!] Sie, und Ihre sehr geehrte Gemahlin mich beehrt haben. Die Nachricht der Umwandlung meines Romans »Szelistyei Asszonyok« in die Oper »Das Weiberdorf«, hat mich äusserst überrascht, den[n] ich wurde davon bei niemanden im voraus berichtet.

Sie möchten mir grosse Gefälligkeit erweisen, wenn Sie mich benachrichtigen möchten, wer hat den Text geschrieben, und mit welchem Rechte. Mit dem Text meines Romans, Die Frauen von Szelistye, hatte ich, und habe auch noch heute andern Zweck, aber ich hoffe, dass es noch nicht ausgeschlossen ist, dass, nachdem wir uns gemeinschaftlich verstanden haben, eine solche Lösung finden können, welche so mich, wie die Verfasser der Oper befriedigen wird.

Bitte deshalb Ihre gefällige Berichtigung – und bitte empfangen Sie und Ihre sehr geehrte Frau Gemahlin die Erwiederung, meiner innigsten und herzlichsten Glückwünsche zum Jahreswechsel.

Hochachtungsvoll

Koloman v. Mikszáth

295.

MK – HELLER JÓZSEFNEK

[Budapest, 1907. január 15.]

Igen tisztelt Uram!

Nagyon örültem, hogy magyarul írt – éspedig olyan jól és helyesen, hogy akár magyar író is lehetne.

Az ügy érdemére térve, igaz, hogy Horszt úr írt nekem dazumal levelet, hogy milyen föltételek alatt adnám oda a »Szelistyei asszonyokat«.

Én akkor mondtam az írnokomnak, hogy feleljen neki, s írja meg, hogy vagy úgy adom oda, hogy *most mindjárt* fizessen 600 Koronát, vagy úgy, hogy *most* ne fizessen, hanem a szokásos percentekben osztozzunk a *szokásos módon* (ti. zeneszerzőnek a szerzői jövedelem fele, a fennmaradó felében a szövegíró és a forrásmunka írója osztozik).

Erre a levelemre azonban Horszt úr *nem válaszolt*. Az egyezség tehát nem jött létre, s én a Horszt úr nálam tett lépéseit már el is feledtem, midőn az ön kedves kártyáját kaptam az új évben.

Azon hitben és tudatban, hogy a »Szelistyei asszonyok« kihasználási jogát bár talán ötvenen is kérték a külföldről, *senki se kapta meg tőlem*, éppen abban az időtájban egy opera számára engedtem át.

Így áll tehát most az ügy.

Az ön becses levelét véve, s az abban foglaltakat mérlegelve úgy látom, köztünk semmiféle konfliktus nem lesz. Az opera semmiesetre se fog ártani az operettnek, sőt talán egyik a másikat elősegíti. Annyit már most is mondhatok, hogy az itteni színházak nálam már érdeklődéssel tudakozódtak, mennyire van az önök operettje?

Hogy azonban rendes megállapodás legyen, ehhez az szükséges, hogy Horszt úr megírja nekem, miszerint föltételeimet a percentekre nézve elfogadja – mert a 600 koronát én csak az esetre fogadtam volna el, ha ő azt azonnal fizeti. Ezt én arra gondoltam ki, és ezentúl alkalmazni is fogom, hogy a próbálkozó előzetesen fizessék meg azt, akár csinálják meg az operettet, akár nem, hogy néha évekig fenn ne tartsanak. Elkérlik tőlem az engedélyt, nem fizetnek semmit, nem csinálják meg a munkát soha – de én nem adhatom oda másnak, mert az írásom a kezükben van. Azért gondoltam, hogy ha fizetnek, akkor jobban meggondolják a dolgot, és legalább meg is csinálják. A 600 Koronás ajánlat tehát csak arra az esetre szólt, ha *mindjárt* küldi.

Legyen tehát szíves, tisztelt úr, alkalmilag beszélni Horszt úrral, s engem egy közösen aláírt levélben értesíteni.

Ami a bécsi opera megcsinálásának hírére illeti, hát Viktor Leon úr rosszul tudja a törvényt. Én magam is törvényhozó lévén ösmerem azt, de mielőtt az operát elő nem adnák, minthogy diszkréció alatt vettem a hírt, nem veszek a dologról tudomást.

De már sokáig is untattam önt. Fogadja ön és kedves neje önnagysága ismeretlenül is szívélyes üdvözetemet, s kérem, értesítsenek adandó alkalmakkor a »Weibersdorf« sorsáról, s egyes fázisairól, hogy segítségükre lehessenek a pesti színházaknál.

Budapest jan. 15. 1907.

Őszinte tisztelője

Mikszáth Kálmán

296.**MK – HELLER JÓZSEFNEK**

[Budapest, 1907. január 30.]

Igen tisztelt mester!

Az ön és a Horszt úr levelét megkaptam, s igen köszönöm, hogy olyan gyorsan elküldte.

A legközelebbi napokon falusi birtokomon voltam Nógrádban, s azért nem írtam, azonban oda kaptam egy levelet a *Bárd* cégtől, melyben az operett iránt kérdezősködnék.

Megírtam nekik, hogy szerezzék meg, mire azt válaszolták, hogy eziránt már meg is kezdték a tárgyalásokat Horszt úrral.

Reményilem, azóta eredményre vezetett, és most már semmi kétségem sincs aziránt, hogy a »Weiberdorf« a budapesti közönségnek is be lesz mutatva.

Az arcképek iránt már intézkedtem, mert én bizony már régen nem álltam a fotografus camera obscurája előtt. Mihelyt megkapom a képeket, küldöm.

Addig is szívélyes üdvözlettel maradtam

Budapest, jan. 30. 1907.

őszinte híve

Mikszáth Kálmán

297.

MK – BURGER GUSZTÁVNAK

[Budapest, 1907. március közepén]

Igen tisztelt Burger Úr!

Beszéltem a dologra nézve illetékes helyen, de minthogy nem lehet rá jogcímet találni, kilátás nem igen van.

Valami más módhoz kell nagy bajában nyúlnia. Ez nem vezethet célra, kivált a jelen körülmények között. Sőt, tán egyébkor sem. Mert a jogcím nincs meg.

Tisztelettel igaz híve

Mikszáth Kálmán

Nincsen a nyomdászoknak valami segítő egyesületük, vagy ilyesmi? Mert én igazán mély sajnálattal vagyok. [Címzés:]

Tekintetes

Burger Gusztáv úrnak

298.

MK – BURGER GUSZTÁVNAK

[Budapest, 1907 tavaszán]

Igen tisztelt uram!

Nem válaszolhatok sajnos egyebet, mint amit írtam, s aminő választ én nyertem, hogy nincs meg a kellő jogcím ily kérelem teljesítésére. Azóta én nem beszéltem az illetékes faktoral (hiszen ilyenről csak egyszer beszélhet az ember), de tekintve a tekintendőket, a sikert véleményem szerint alig lehet reményleni. Különben is a kormány már szombaton készül, úgy tudom, az ügyek vezetésétől visszalépni. Legalább nekem a miniszterelnök kedden este azt mondotta.

Azért tehát nem kell kétségbeesni és másfelé kell nézni segítség után.

Szívélyes üdvözlettel híve

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Burger Gusztáv úrnak

Helyben

299.

TISZA ISTVÁN – MK-NAK

[Geszt, 1907. ápr. 13.]

Kedves barátom!

Valaki azt beszélte nekem, hogy atyám és Lajos bátyám arcképei Szeged város tanácsterméből eltűntek.

Igen érdekelne tudni, mi lesz a képekkel s ha azok lomtárba kerülnek, hajlandó volna-e a város e reá nézve értékét veszített portréktól szabadulni, miért is azon kéréssel terhellek, légy szíves a dolog mibenléte felől tájékoztatni.

Szíves fáradozásodért előre is hálás köszönetet mondva szívből üdvözöl

régi híved

Tisza István

300.**MK – BURGER GUSZTÁVNAK**

[Budapest, 1907. május elején]

Igen tisztelt Burger Úr!

Most magam is vékonyan állok pénz dolgában, de hogy talán legalább az első pillanatban segítsék, küldök 3 Ft-ot. Igen mély sajnálattal vettem levelét, elszomrodva, hogy egy derék ember közviszonyaink mellett ilyen viszonyba juthat.

Tisztelettel

Mikszáth Kálmán

301.

MK – HAJDÚ MIKLÓSNAK

[Rohits, július 4., 1907.]

Igen tisztelt kollegám!

Mindenekelőtt köszönöm szíves előzékenységét, mellyel nekem a támadó cikket beküldte, hogy arra feleljek. De én nem kívánok arra felelni. Hiszen oly brutális az, és annyira embervadászat – hogy azt nem lehet párbajjá avatni, ahol vélemény vélemény ellen menne.

Inkább az ön lekötő levele iránti udvariasságból írom e sorokat, mintsem cáfolatul. Szíveskedjék elolvasni Jókairól írt könyvem, s ha ön és Braun Sándor t. kollegám azt gondolja, hogy engem harmincöt éves küzdelmes írói pálya után, amellyel nem is dicstelenül kifelé is szolgálom a magyar kultúrát, névtelenül akár ki joggal nevezhet »irodalmi zsebmetszőnek«, tessék közzétenni a névtelen cikket, mely mint a levélpapír háta tanúsítja, fogarasi volt ellenfelemnek valamely kortesétől, tehát politikai gyűlöletből sarjadjik. Nekem nincs módom annak megjelenését meggátolni és nem is kérem, hiszen azt is ki lehet nyomtatni valakinek, ha tetszik, hogy embert öltem.

*

Hogy Jókairól írt könyvem jó-e vagy rossz, annak a megítélése nem rám tartozik. A sajtó jónak találta. De ha rossz is, hát iszen rossz könyvet is szabad írni. Ez a jog vele születik az emberrel. Hogy mennyi honoráriumot kaptam érte egy magánkiadótól, ez azt hiszem, nem tartozik senkire. Annyira talán mégsem állhat az ember a nyilvánosság ellenőrzése alatt, hogy azért is megtámadhassák, ha a bűzjáték drágábban adja el, vagy nagyobb napszámot kap a munkaadójától. Ha az a névtelen író, aki engem támad, irigyli tőlem a húszezer forintos honoráriumot, melyekkel szerinte a könyveimet fizetik, mért nem plagizál ő is, mint ahogy én plagizálok harmincöt esztendő óta, mikor az olyan jó jövedelem.

A plágium vádjához jutva, ebben csakis van valami. A Jókai életrajzához tényleg sok más-más írónak munkáját használtam fel, részint olyanokét, akiket felsoroltam, részint olyanokét, akiket fel se soroltam.

Az életrajz nem lévén költött mű, azt nem lehet pusztán invencióból, fantáziából írni. A biográfiát úgy írják, hogy minden adatot, minden könyvet felhasznál az író, másképp nem is lehet. Hiszen biográfiát olyan régi alakokról is írnak, akiknek az éleadatairól az életrajz író egy szóval sem tud többet, mint amennyit már megírva talált.

Természetes tehát, hogy én is felhasználtam minden lehető könyvet, nyomtatványt, kéziratot Jókai megírásához. S ezek közt a Szabó László könyvét is.

Szabót én személyesen nem ismerem, de ha jól tudom, ő volt megbízva a Révai kiadó cég által, hogy számomra a közkönyvtárakból minden lehető adatot összeszedjen és leírjon. E jegyzeteket, melyeknek sok hasznát vettem, tényleg megkaptam a kiadótól, valamint a Szabó könyvét is, mely mint egy csomó más ilyen alkalmi könyv, a Jókai temetésekor készült, s azokat a közleményeket tartalmazza, melyek a ravatalozás és temetés ideje alatt a napi sajtóban, részint mint életrajzi adatok, részint mint régi kritikák, adomák, apróságok, visszaemlékezések megjelentek, ezeknek hirtelen való összeollózása a Szabó könyve, s tartalma jórésztben áll olyan dolgokból, melyeket különböző időkben, különböző lapokban (többi közt a Braun Sándor kollegám hajdani lapjában, a Budapesti Naplóban) én írtam Jókairól.

Mint valamennyi ez alkalommal napi megvételre kiadott könyvet, úgy a Szabó könyvét is tényleg használtam az életrajz megírásánál, hol mintegy együtt találtam a temetéskor szinte soha véget nem érő tömérdek lapközleményt. Bizonyosan akadnak tehát adatok, melyeket onnan vettem, de amit idézni fölöslegesnek kelle tartanom. Hogy mit kell idézni, mit nem, azt magam ítélem meg. Hogy Jókai 1825-ben született, azt például a Pallas lexikonból vettem, de azért mégsem idézem a Pallas lexikont, mert Jókai akkor is 1825-ben született volna, ha azt a Pallas lexikon meg nem írja.

Lehetnek tehát egész sorok és kikezdések, melyekben ugyan azonos a szöveg az én könyvemben és másokéban szórul-szóra, s így Szabóéban is, de csak ott, ahol valamely referádészerű fordul elő, de nem ott, ahol jellemzés, vélemény vagy megítélés. Mert hogy Jókai a Stáció utca annyi és ennyi számú házban lakott, melynek ennyi és annyi ablaka volt, ez bizonyosan az én könyvemben is úgy áll, mint a Szabóéban. Annyi »eredetiség« csakugyan nincs már bennem, hogy egy új házba lakosítsam ki hősömet.

Mondjuk pl., ha a Szabó könyvében úgy van leírva a terézvárosi követválasztás az egykori hírlapok referádéjából hogy: »dél felé ingadozott a Jókai többsége, de akkor Tenczer Pál egyszerre megérkezett száz lelkesült választóval«, mondom, ahol netalán ilyesmi van bent, az bizonyosan ugyane szavakkal van az én könyvemben is, mert föl kellett tennem, hogy ezt egy »szemtánu« írta, s ezt módosítani, vagy ebbe »egyéni ízt« keverni csak a történelmi hűség rovására esnék.

Hogy a Szabó László munkáját, s még egyéb munkákat, melyeket az életrajz megírásánál használtam, nem említem meg azon sok között, melyeket megemlítettem, annak oka abban van, mert ezekből semmi olyat nem vettem át, amit jelentékenynek tartanék. Hiszen amit a Szabó munkájából használtam, az nem az övé, az az egykorú, vagy az akkori lapok referádéja. Szabó munkája nem is készült olyan igényűnek, hogy idéztessék, hiszen akkor sok helyütt magamat kellett volna forrásul megneveznem.

Egyébiránt, noha sohasem voltam pöffeszkedő, mégsem képzelem, hogy akadna irodalommal foglalkozó okos ember Magyarországon, aki engem olyan tehetség-

telen embernek tartson, hogy kezdő írók összehányt dolgaiból plagizálok, s még arra se vagyok képes, hogy más szavakkal adjam elő, amit elhódítottam nagy gondolataikból.

De nem is erről van itt szó, ahogy én nézem. A nagy járványról van itt szó. Hogy miután már apródonként agyon ütögettük a politikusainkat, hát üssük agyon az írókat is. Minek nekünk. Ne legyenek azok se. Hát én már nem vagyok.

Mikszáth Kálmán

E leveletem csak magánlevélnek tessék tekinteni, melyet udvariasságból írtam, hogy a szerkesztőséget, mely szívélyes volt hozzám a cikk elküldésével, ne hagyjam válasz nélkül. Oly durva dologra én nem felelhetek. Felelni csak akkor felelhetnék, ha tisztességesebb hangon volna írva. Ha jelen felvilágosításom dacára is kiadnák, s ha megfésülve, tisztességesebb hangon jelenne meg, abban az esetben, de csakis abban lehet kiadni leveletem feleletül, a harmadik kikezdéstől kezdve.

Szívélyes üdvözlettel maradtam viszontlátásig híve

Mikszáth Kálmán

302.

MK – ÖZV. ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Postabélyeg kelte:] Horpács, 1907. aug. 1.

[Levelezőlap]

Méltóságos

özv. Enyedi Lukácsné úrnőnek,

Bálványos-fürdő

Háromszék megye

Itt vagyunk Horpácson, szidjuk a legyeket és a szúnyogokat, s mint afféle bolond emberek, <azt> örömmel gondolunk az őszi időkre, amikor megint <Pesten> Pestre mehetünk és öregebbek leszünk két hónappal.

De legalább találkozhatunk.

Mikszáthék

303.

MK – PÁKH KÁROLYNAK

[Horpács, 1907. szeptember 6.]

Igen tisztelt tanár úr!

Kedves bátyám Uram!

Köszönöm, hogy a Jókai-féle leveleket elküldte. Elég érdekesek azok, hogy a nagy gyűjteménybe helyet foglaljanak, világot derítve Jókainak a Pákh Alberttel való viszonyának bensőségére. De egyébként is jellemzők, úgy a korra, mint Jókaira, ki még akkor »zöld«, amint sületlen, erőltetett viccelődései hagyják sejtetni.

Nem akartam azonban, hogy e levelek az ide-oda küldözgetés révén elkallódjanak valahol, tehát lemásoltattam őket s elküldtem a Révai testvéreknek, megemlítve, hogy kinek a gyűjteményéből valók.

Ami szíves felvilágosítását illeti a Szinnyey[!]-féle adatra nézve, mely »Jókai« c. munkámban van, sajnós az ilyen tévedéseknek az életrajzíró ki van téve. Az emberek emlékezete gyarló. Valószínű, hogy mástól hallotta Szinnyey [!] azt a bizonyos epizódot, mely körülbelül igaz lehet, mert én is hallottam mástól is (Beöthy Zsolttól). Lehet azonban, hogy Pákh Alberttől hallotta, de nem mint személyes élményét, hanem csak mint értesülését.

Igaza van, ezt már csak egy második kiadásban lehet kijavítani. De vajon lesz-e második kiadás is? És megérem-e még én azt?

Óhajtom azonban, hogy megérjem, és hogy kedves urambátyám is megérje és még az ötödik kiadásban is figyelmeztessen valami hibára, amit aztán a hatodikban javítsunk ki.

Maradtam őszintén köszönve kegyes érdeklődését, már ismeretlenül is már [!] régóta

Horpács (Nógrádmegye)

őszinte tisztelője:

Mikszáth Kálmán

1907. szept. 6.

Az eredeti leveleket ide mellékelve küldöm.

304.

SZILY KÁLMÁN – MK-NAK

[Bp. 190 7. okt. 6.]

[Fejléc:] Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Bibliotheca Academiae

Scientiarum Hungaricae

Kedves druzsám,

Tisztelt barátom!

Most megint az *új* magyar szók történetének szótárba szedésével foglalkozom.

Igen kérlek, írd meg, ha két sorban is, mikor és hol használtad először az *akarnok* szót?

Nagyon le fogod kötelezni

igaz tisztelődet

Szily Kálmán-t

305.**MK – SZABÓNÉ SZENTPÁLI JANKÁNAK**

[Budapest, 1907. december 30.]

Méltóságos asszonyom!

Igen köszönöm a könyvet, s főleg a kedves sorokat, melyekkel azt kísérni méltóztattott.

Sajnálom, hogy noha karácsony hetében vagyunk, az idén nem viszonzozhatom, mert az idén semmi se jelent meg tőlem. Egyetlen regényemet, melyet ez évben írtam, csak éppen most, a Vasárnapi Újság legutolsó számában fejeztem be, úgyhogy csak hónapok múlva fog könyv alakban megjelenni.

Boldog új évet kívánok a méltóságos asszonynak és jó kedvet, mert ez az egyetlen dolog, ami valamit ér.

Maradtam alázatos tisztelője

Mikszáth Kálmán

Bpest, Dec. 30. 1907.

[A zárt levelezőlap címzése:] Méltóságos

özv. Szabóné Szentpáli Janka

úrnőnek Budapest

[Idegen írással »Budapest« fölé írva:] Rákosliget. [A helységnév utóbb áthúзва – s visszacímézve a feladónak:] VIII. Reviczky tér

Mikszáth Kálmán leveleivel

306.

MK – HELLER JÓZSEFNEK

[Budapest, 1907. december 31.]

Igen tisztelt uram!

Derült, kedves levele, melyből vidám egyénisége szinte kiragyg, valóságos élvezetet szerzett.

Csak e levélből látom, hogy az operettnak már tisztességes »múltja« van – mielőtt »jelene« lett volna. Tehát voltak már magyar próbálkozások.

Hiszen lehetne kétségtelenül némi protekcióval siettetni vagy előkészíteni a magyar előadást – de patikából szeretni, könyvből gazdálkodni, s protekcióból darabot előadni, keserves mesterség.

Ha a darabot tényleg elfogadta a Carl Theater, tessék türelemmel bevárni a bécsi előadást, s akkor biztosan jönnek a budapestiek. A csókák és seregélyek is csak akkor mennek már rá a szőlőre, mikor a rókától azt látják, hogy már ő nem ugatja. A rókától várják, hogy az határozza meg, édes-e már.

Budapest azt lesi, hogy Bécs döntsön előbb a darab fölött. Zicher ist Zicher.

Ami a »Fekete kakast« illeti, nem tartom jó sujet-nek. Ellenben ajánlom elolvasásra »Beszterce ostromát«, vagy a »Lublói kísértetet«, melynek német címe »Gespenst in Lublau«. (Megjelent németül Georg Meyer Leipzig). Ez a kettő született operett-anyag.

Hosszasabban most nem írok. Legyen szerencsém egyszer Budapesten, hogy kibeszélhessük magunkat.

A »Beszterce ostromát« elküldöm egy alkalommal és az arcképet is. Addig is kívánok boldog új esztendőt Önnek és kedves neje Önagyságának. Maradok baráti üdvözléssel és tisztelettel

Bpest dec. 31. 1907.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes Heller József úrnak

Wien XX. Bez. Brigittalände Nr. 20.

307.

SZABÓ ENDRE – MK-NAK

[Rákosliget, 1908. I. 8.]

Kedves Kálmán!

Itt küldök neked vissza egy levelet, amelytől semmiképpen sem bírnék megsza-
badulni. Ezelőtt pár nappal jött ide, s a feleségem, mert nem nézte meg pontosan
a címet, felbontotta. Persze: nagyon megörült volna a Mikszáth Kálmán levelének,
de akkor látta, hogy nem neki szól, mikor elolvasta. Persze, rögtön leragasztotta
és vissza címezte neked. Hát ma megint megérkezett, mégpedig – amint látom: a
feleséged önagsága által címzett borítékban, s most már azzal a resolutus la-
kásmegjelöléssel, hogy *Rákosliget*. Persze a posta megint a feleségemnek kéz-
besítette s ő már élt a gyanúperrel, hogy ez megint a múltkori levél. Hát csak-
ugyan! Most már nem tudtunk egyebet tenni, mint hogy még egy borítékba téve
megküldöm neked.

Ha spiritista volnék, azt hinném, hogy valami spirit incselkedik velem, mert éppen
a múlt héten mondogattam a feleségemnek, hogy egyszer már meg kellene téged
látogatnom, hiszen olyan régen nem láttalak. Sőt tegnap fel is készültem, bemen-
tem, de a vonat úgy elkésett velem, hogy körülbelül 1 óra tájban érkeztem be;
akkor már nem mehettem hozzád, mert attól tartottam, hogy éppen ebéd idején
háborgatnálak. Ha nem sajnálnál egy levelezőlapot, amelyben egy bizonyos órát
megjelölnél, nagy örömmel mennék be egyszer hozzád. Szeretnék veled még
legalább egyszer beszélni, mert hogy sokat találkozassunk még, azt én –
különösen az én elbűjt életemmel – már nem igen reménylem. Már afféle »Hát-
rahagyott« műveken dolgozom: egy nagy verses regényen, pihenőül meg a mi
generációnk anekdotáit szedem össze. Sok mindent jegyeztem fel már terólad is,
úgyhogy a legtöbbet Jókairól, terólad és Vajda Jancsiról fogok publikálni. Érdekes
könyv lesz. Már vagy tíz ívre való készen is van.

No, de ez téged nem igen érdekel.

Kívánok neked minden jót. A feleséged kezét csókoltatom.

Igaz jóbarátod

Szabó Endre

községi bíró

308.

MAYER, JOSEPH – MK-NAK

[Charlottenburg, Mommsenstr. 67. 10/I. [19]08.]

Sehr geehrter Herr [!]

Sie haben eine humoristische Erzählung »Szelistye« verfasst, welche sich zu einem Lustspiel zu eignet. Würden sie gestatten Ihr Verk auf die Bühne zu bringen?

Hochachtungsvoll

Joseph Mayer

309.

DR. LÁZÁR GYÖRGY – MK-NAK

[Szeged, 1908. január 10.]

125/1908.

Nagyságos Úr!

Szeged szab. kir. város közönségének egyetemet kérő emlékiratát törvényhatósági bizottságunktól nyert megbízatásomhoz képest f. hó 18. napján délelőtt 11 órakor fogom átnyújtani a délvidék érdekeltségének kiküldöttei élén a miniszterelnök úrnak, a vallás– és közoktatásügyi miniszter úrnak, a főrendi ház elnökének és a képviselőház elnökének.

Mint városunk igaz barátját és törekvéseinek buzgó támogatóját teljes tisztelettel van szerencsém felkérni, miszerint nagyrabecsült megjelenésével megtisztelni és a küldöttségekhez csatlakozni szíveskedjék.

Találkozási hely az említett napon, délelőtt fél 11 órakor a képviselőház ülésterme és a kupolacsarnok közötti társalgó. Kelt Szegeden, 1908. január 10.

dr. Lázár [György] polgármester

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

országgyűlési képviselő

Budapest

310.

ÚJLAKY VILMA – MK-NAK

[Miskolc, 1908. január 11.]

Nagyságos Uram!

Egy kedves kötelességet jövők teljesíteni, melyhez már hetek óta készülök, csupán azért, mert éreztem, hogy nehezen tudok formát és szavakat találni azon mély és igaz hálás köszönetem kifejezésére, mellyel Nagyságodnak tartozom.

Az én nagyszívű pártfogóm, Nagys. Patay Gyuláné úrasszonytól tudom, hogy Nagyságod mily hathatós támogatója volt a »Magyar Írók Segélyegylete« által részemre már folyósított évi segélyezés megszavazásának. E nagylelkű nemes elhatározásért fogadja Nagyságod legmélyebb köszönetem gyöngé nyilvánítását. Nagy nevét áldólag fogom hálás lelkemben megőrizni, csodás alkotásaiban ezután még mélyebb gyönyörűséggel fogok elmerülni, mert boldoggá és büszkévé tesz azon tudat, hogy korunk szellemóriásához – Nagyságodhoz – a lelki közösség azon szála fűz, hogy velem jót, igen nagy jót cselekedett.

Igen szerény, gyöngé, de régi napszámosa vagyok az irodalomnak. S talán mivel a föld feletti Alkotó lényének egyetlen kis parányát oltotta lelkembe – azért volt az én földi sorsom oly kivételes szomorú, súlyos keresztbordozásokkal teljes. S most, amikor napom már az alkony felé hajlik, amikor küzdelmeim, harcaim gyöngé erőmet meghaladták – Nagyságod nemcsak segítő kezét nyújtotta felém, hanem azokkal, akik szintén segítségemre jöttek, életem alkonyát bearanyozta – s új hajnal fényével vonta be.

Mindezért áldást kér Nagyságod nemes életére.

Miskolc, 1908. I. 11.

leghálásabb igaz tisztelője

Újlaky Vilma

311.

MAJOR KÁROLY – MK-NAK

[Fogarás, 1908. jan. 12.]

Nagyságos Képviselő Úr!

A nagyenyedi Bethlen-Kollégium főgimnáziumának tanári testülete egy dicséretre méltó mozgalmat indított meg, amelyhez való hozzájárulás iránt megkereste a hazai összes középiskolák tanárkarait. Arról van szó ugyanis, hogy a középiskolai tanulóiifjúság részvétele az évenként szokásos kerületi, illetve országos tornaversenyeken, valamint a tanulmányi kirándulásokban minél szélesebb körben lehetővé tétessék. Ez pedig csak egy módon lehetséges: ha ti. a magas kormány a résztvevő tanulóknak a legmesszebbmenő vasúti viteldíj-kedvezményt biztosít. Ennek az összes tanári testületektől kérelmezését tartalmazza a mellékelt s a fogarasi állami főgimnázium tanárkara által is aláírt két folyamodvány, melyet az enyedi tisztvársakkal, kik – mint jeleztem – az egész mozgalmat irányítják, történt megállapodásból kifolyólag azzal a kérelemmel küldök meg Nagyságodnak, hogy kegyeskedjék azokat a nm. Vallás- és közokt., valamint kereskedelemügyi miniszter Uraknak átnyújtani s részéről az eredményeiben fontos kihatású ügyet ismert tekintélyével és befolyásával támogatni.

Alkalmatlankodásomért, mit azonban mentsen a szóban forgó ügy, szíves bocsánatát kérve, vagyok a Nagyságos Képviselő Úrnak

kiváló tisztelettel

Major Károly dr.

áll. főgimn. igazgató

312.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1908. február 29.]

Méltóságos és kedves Komámasszony!

Bosszant a dolog, de nem segíthetek már rajta. A holnapi napomat lehetetlen úgy elrendezni, hogy elmehessek.

Délben Ruszt [!] Józsefnél egy Gyulai Pál-féle ebédre kell mennem, de miután délre magam is vendégeket hívtam (négy hírlapírót), hogy az ebédre elmehessek, a tegnapi nap folyamán átváltoztattam a holnapi (vasárnapi) ebédet vacsorává. Holnap este tehát vendégeim lesznek magamnak is, kiknek terminusát most már eltolni se lehet.

Ehhez járul még a másik malőr, hogy a fiúk se mehetnek, mert azok Budára ígérkeztek Enyedynéhez. Egész farsangon egyszer se voltunk nála. Pedig mi őt is nagyon szeretjük.

Nem afféle <...> koalíciós igazság, de őszinte, becsületes kijelentés, hogy szinte nyomja a szívemet, mint egy kő, az a rossz érzés, melyet <az> okoz a lemondás erről az estéről, hol a háziakkal együtt annyi kedves emberrel remélhetnék egypár órát tölteni, főképp azért, mert hosszas betegségem miatt egyszer se tudtam elmenni a télen.

De hát lesz még szőlő, lágy kenyér, s legközelebb magam állok elő egy tervvel, mely némileg pótolni fogja a mulasztást. Csak egy kegyességet kérnék, egy olyan időpontot megjelölni, amikor Patayné, Rudnaiék és a Komámasszony itthon vannak és szabadok.

Kezeit csókolva maradtam igaz tisztelettel

Febr. 29. 1908.

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Méltóságos

özv. Csiky Kálmánné asszonynak,

Helyben

313.

TALLIÁN BÉLA – MK-NAK

[Törökkanizsa 9. IV. 908.]

Kedves barátom!

Hogy mennyire megörültem levelednek, amelyre csak most, Somogyból és Krassóból való visszatérésem után válaszolhatok, azt magad sem képzeled. – Megcáfoltad vele előttem barátainknak lustaságodra célzó inszINUÁCIÓIT.

Nem igaz ez állítás, s még kevésbé tűnnék ez valónak, ha magad és tollad nem lennétek a helyzetből folyó viszonyok által feszélyezetten békóba verve – és szabad szárnyaira ereszthetnéd gondolataidat és meggyőződésedet!

Köszönöm hívásodat, hogy felmenjek; de nem engedek csábításodnak, mert ismerem természetemet, melyből a keserűség, harag és jogos fölháborodás sokszor oly mérvben találna kitörni a házban történtek fölött, hogy abból komoly kellemetlenségeim lennének. – Jobb tehát, ha most még távol tartom magamat – ott leszek azonban, ha szükség lesz reám – ha nem, akkor egészen félreállok a politikától, mert közvetve is részese lenni a rombolás művének, nincs szándékomban.

Igazad van, hogy erős lejtőn vagyunk – a kiirtani ígért korrupció jobban díszlik, mint valaha, erkölcsileg, anyagilag és nemzeti szempontból sietünk a züllés felé, elvesztettük presztízisünket Európa előtt, Ausztriával szemben volt politikai nagy förlényünk ma már teljesen fordított viszonyban áll, állami deviseünkül bátran felvehetjük az államvasútak jelvényét:

M(együnk) Á(ázsiába) V(issza)!

Soha oly gerinctelen vezetők nem voltak, mint ma, s ha igaz a wieni »traccs«, hogy a felség haragszik reánk, volt szabadelvű pártiakra, mert e korcs emberektől oly hosszú időn át visszatartottuk őt – akkor ez a legjobb characteristicója a helyzetnek.

De már aztán abban nem vagyok veled egy nézetben, amikor félted a liberalizmust s azt állítod, hogy »ennek lőttek«. Ez teljesen kizárt lehetőség Magyarországon. Tehetnek amint tesznek is egyesek ily irányú kezdeményezéseket, és a parlament maga is meggondolatlanul felül ezeknek, azt sem tagadhatom, hogy a 48-as párt is letér sokszor a liberális útról, de hogy az általános irány reakcionárius vagy pláne klerikális lehessen, amíg mi, a magyar középosztály a lateinerekkel együtt lélegzeni tudunk, amíg az egész zsidóságot agyon nem verik és az összes újságírókat be nem zárják addig Magyarországon a liberalizmust nem félttem. Sokkal

inkább tartok mástól! Veszélyt látok abban, hogy a mostaniak felszabadították a nemzetiségeket itt és a Dráván...

[A levél vége az aláírással együtt hiányzik.]

314.

TÓTH JÓZSEF – MK-NAK

[Körösladány, 1908. május 4.]

Nagyságos Mikszáth Kálmán úrnak,
a »Vasárnapi Újság« Szerkesztőjének
Budapest

Nagyságos Uram!

A mellékelt versek elolvasása előtt szíveskedjék e kísérő sorokat tekintetbe venni, s úgy gyakorolni szigorú kritikát a küldemény felett.

Tíz éve vagyok lelkésze egy nagy gyülekezetnek. Káplán koromban Nagyváradon, Iványi Ödön és Sass Ede mellett voltam 6 éven át az általuk szerkesztett »Nagyvárad« belmunkatársa. Öt éven át szerkesztettem egy népszerű református néplapot »Ébresztő« címen. Tagja vagyok a Bihar megyei Szigligeti Társaságnak. Jelent meg több kisebb dolgozatom mellett »Unalom óráira« címmel egy szépirodalmi munkám, a »Gileád balzsama« címmel egy imakönyvem. Jelenben több vidéki egyházi lapok közt a Szabolcska Mihály által szerkesztett Téli Újságnak és a dr. Ferenczy Gyula által szerkesztett Debreceni Protestáns Lapnak vagyok dolgozó társa.

Ezen szerény vidéki körben dolgozás után most egy nagyobb egyházi verses munkát akarok kiadni »Bibliai Képek« címmel, melyből előleges mutatványt a fent jelzett egyházi lapok már közöltek, s folytatólagosan most is közölnek.

Mielőtt azonban a kiadásra végleg elhatároznám magamat, engedje meg, hogy a mellékelt versekre bírálatát kikérjem. Súlyt helyezek erre; úgy pedig, hogy kedvezőtlen ítélet esetén ki se adom könyvemet, melyből már 10 ívre való pedig készen van. Az esetre, ha e versek a »Vasárnapi Újság« színvonalát elérik, szíveskedjék valamelyiket közölni.

Remélt elnézését kérve soraimért vagyok

Körösladány, 1908. május 4.

Kiváló tisztelettel:

Tóth József

ref. lelkész

Becsés észrevételeit a Szerkesztői izenetek közt »Nought« jel alatt kérem közölni.

315.

MK – ÖZV. ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Postabélyeg kelte:] Horpács, 1908. máj. 8.

Igen tisztelt Méltóságos Asszony!

Igen köszönöm szíves sorait, melyek Horpácson találtak bennünket. László kivételével mind itt vagyunk, de rossz időnk van. (A szél bömböl és rázza a fákat, sűvít a kéményekben már harmadnapja) s holnap, szombaton már hazamegyünk.

E gyorsan fölülkerekedett hazameneteli vágynak nagy tápláléka van, úgy hiszem, abban a körülményben is a rossz időn kívül, hogy kedves levélkéjében megígérte, hogy fölkeres bennünket.

Feleségem azt mondja, hogy most már, mióta új inasa van, már arra is megedződött a bátorsága, hogy vacsorán is elmaradhat idegen városban (mert a budaiaknak Pest mindig idegen város volt). Távol legyen tőlem, vagyis tőlünk, hogy szokásain rést akarjunk törni, de ha lehet, hatványozná az örömünket, ha vacsorára lenne szerencsénk, a Méltóságos Asszony által kijelölt bármelyik napon, a jövő héten. Nem a vacsora van itt szóban, hanem a hosszabb idő, amit velünk tölthet.

Ilonka tiszteletét küldi, mi pedig a fiúval kézcsókunkat jelentjük.

ősrégi tisztelője

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Méltóságos

özv. Enyedi Lukácsné úraszonynak,

Budapest

Buda, Ostrom u. 3.

316.

BOERIU IRODION – MK-NAK

[Vád, 1908. évi május hó 15-én.]

Fogarasz megye

Sárákányi járás

Nagyságos Képviseő Úr!

Tisztelettel aláírótt mint a Vádi összes orsz. képv. választó Boéroknaa elnöke »Unirea« bank pénztárnoka, van szerencsém ezen igazságos kéresemmel Nagyságodhoz és szeretett képviseő urunkhoz fordulni és pedig:

Édes leányom Strimbu Jose Cárolina szűl. Boér egy korlátlan italmérési engedélyt kért a Brassói p. ü. igazgatóságtól, de nevezett hatóság annak megadását megtagadta, erre nevezett leányom a Nagyméltóságú m. kir. Pénzügyminisztériumhoz fellebbezést adott be, mely fellebbezés 1908. május 12-én felment.

Nagyságos Uram!

Méltóztassék ez ügyben mint híres, tehetséges és szeretett orsz. képviseő urunk közben járni, és nevezettnek a törvény-adott jogánál fogva segíteni, hogy az általa kért italmérési engedélyt megkaphassa, annál inkább, mert abba a helységbe még eddig is volt mérő hely, és most is nagyon szükséges tartja a fogyasztó közönség annak még további fennállását, továbbá a fogyasztó közönség nagyra emelkedett, mert Vád községben az újra f. évben felépített vasúti vonatoka folyó évi September hótól fogva közlekednek, és említett községben vasúti állomás is lett felállítva, azért a kérdéses engedély nagyon célszerű, és eddig is fennállott más egyénre, aki meghalt, és kérelmező édes leányommal közöli rokona volt, azért még egyszer tisztelettel kérem Nagyságodat, méltóztassék ez ügyben közben járni és segíteni.

Végül bátorkodom megemlíteni, miszerint én minden orsz. képv. választás alkalomával az összes vádi választókat, mint elnök magam után vittem, és mind Nagyságod pártjára voltunk, azért remélem, hogy jelen kéresemnek helyt fogja adni és ügyünket pártolni. Maradtam teljes tisztelettel

Boeriu Irodion

Vádi összes boérok elnök és »Unirea«

bank pénztárnoka

317.**MK – KOZMA ANDORNAK**

[Budapest, 1908. szeptember 27. után]

Kedves Bandi!

Rég nem gyönyörködtem olyan igazgyöngyben, amelynek a fénye, tüze énrám olyan hatást tett volna, mint a vasárnapi »Koboz krónika« a vegyes házasságokról.

Szinte kibékültem Sartó Jóskával, a »Ne temere« miatt, szerezvén nekem vele ezt az élvezetet – közvetve.

Szívből köszönt

öreg kollégád

Mikszáth Kálmán

318.

HOITSY PÁL – MK-NAK

[Budapest, 1908 okt. eleje-1909?]

[Fejléc:] Vasárnapi Újság szerkesztősége

Bp. IV. Reáltanoda utca 5. sz.

56. évf.

Édes Öregem!

Szíves ígéreted folytán számítok reá, hogy a regényt a jövő számban kezdjük. Annál is inkább, mert évnegyed van.

Azért hétfőn, ha megengeded – küldök a kéziratért. Sajnálom, hogy <nem> személyesen nem kereshetlek fel.

Sokszor ölel

régi barátod

Hoitsy

319.

A TEMESVÁRI ARANY JÁNOS TÁRSASÁG – MK-NAK

[Temesvár, 1908. november 7.]

123/1908. szám.

Nagyságos Úr!

Az Arany János-Társaság f. év november hó 28-án d. u. öt órakor Temesvárott irodalmi és művészi ünnepet rendez.

Van szerencsénk Nagyságodat tiszteletteljesen megkérni, hogy az ünnep fényét személyes közreműködésével emelni méltóztassék.

Temesvár és az egész Délvidék magyarságának közóhajtását tolmácsoljuk ezzel, mert régi vágya közönségünknek, hogy Nagyságodat – aki iránt már azóta viseltetik igaz tisztelettel, amikor szomszédságunkban Szegeden a Szegedi Napló főmunkatársa volt – színről színre láthassa a felolvasó asztalnál.

Hazánk egyik nemzetiségileg legexponáltabb helyén szolgáljak a nemzeti közművelődés ügyét; ezért Nagyságod hazafias missziót is teljesít, ha lejön körünkbe és támogatja szerény, de buzgó törekvéseinket.

Biztosan számítva arra, hogy tiszteletteljes meghívásunkat elfogadni méltóztatik, megkérjük Nagyságodat, hogy felolvasása címét velünk sürgősen közölni méltóztassék.

Kiváló tisztelettel és hazafias üdvözléssel vagyunk

Temesvárott, 1908. november hó 7-én.

Nagyságodnak

alázatos szolgálói:

Dr. Szentkláray Jenő

elnök

Lendvai Miklós

főtitkár

Szabolcska Mihály

alelnök

320.**MK – A TEMESVÁRI ARANY JÁNOS TÁRSASÁGNAK**

[Budapest, 1908. november közepe]

Örölnék, ha valamely csekély arányban én is segédkezhethnék az Arany János-Társaság nemes munkájában s büszke vagyok, hogy rám is gondoltak – de sajnos, egészségi állapotom nem engedi, hogy ezúttal rendelkezésükre állhassak. Szégyen vagy nem szégyen, de én már megszűntem téli ember lenni. Novembertől kezdve ápriliséig medve vagyok, aki bebújik a barlangjába s ki nem csalható onnan semmilyen andalító méhzúgásra.

Ezúttal a szokottnál is rosszabbul állok, állandó gyógykezelés mellett. Oda terjed tehát az én alázatos kérésem, méltóztassék engem olyan időben használni (a melegebb hónapokban), amikor még érek valamit.

Mikszáth Kálmán

321.

MODOLCSA GYÖRGY – MK-NAK

[Grid, 1908. december 9.]

Nagyságos Uram!

A gridi áll. el. iskolánál újonnan szervezendő III-ik tanítói állás és ezen állásban Modolcsa Kornélia leányom kineveztetése érdekében tett intézkedést szívemből megköszönöm!

Magamat szíves pártfogásába ajánlva megígérem, hogy jótettét jóval fogom viszonozni. Tőlem telhetőleg iparkodni fogok, hogy Nagyságod országszerte ösmerős és tisztelt nevét környezetünkbe[n] nemcsak most, hanem mindenkorra emlegessük, mint országos képviselőnket.

Nekem és leányomnak tett becses ígétét soha el nem felejtjük.

Hálás köszönetre és viszontszolgálatra magunkat lekötelezettnek nyilvánítjuk ki.

Kérjük Nagyságodat, kegyeskedjék az ügy felől érdeklődni. Leányom kineveztetése érdekében a Minisztériumban kérdezősködni és esetleg kineveztetését ismételtlen kérve sürgetni.

Erre az állásra nagy szüksége van, mert kívüle még öt kiskorú anyátlan árvám van.

Okmányaink bent vannak. A kir. Tanfelügyelőnk is írt a Minisztériumba érdekünkben.

Az ügy mibenállásáról szíves értesítést kérve vagyok

Grid, u. p. Sárkány. Fogaras m.

1908. évi december hó 9-én.

Nagyságodnak legjobb híve

Modolcsa György

gőr. kat. lelkész

322.

FERENCZI ZOLTÁN – MK-NAK

[Budapest, 1908. december 10.]

Kedves Barátom!

A könyvedet a Petőfi-ház számára kaptam, s fogadd a gyönyörű dedikációért és műért egyaránt hálás köszönetünket.

Maradok szeretettel és tisztelettel

Bp. 908. 10/XII.

igaz híved

Ferenczi Zoltán

323.

RUST JÓZSEF – MK-NAK

[Budapest, 1908. december 25.]

Igen tisztelt uram!

Kozmával és Fuchs Lajossal sokat vitatkoztam, hogy ezek-e azon híres szivarok, melyekről a pompás adoma szól.

Igen leköteleznél, ha a karácsonyi ünnepekben ezeket kipróbálnád.

Kiváló tisztelettel:

Rust József

324.

MK – NICZKY ANDRÁSNAK

[Budapest, 1908. december végén]

[Névjegyen]

Boldog újévet kívánunk mindnyájan, s nagy szeretettel és tisztelettel gondolunk a budai kis palota magános lakójára.

Mikszáth Kálmán

325.

MK – HAMPEL JÓZSEFNÉ PULSZKY POLYXENÁNAK

[Budapest, 1905-1908-as években]

Tisztelt Méltóságos asszony!

Megyünk – hogyan mennénk? – Addig is maradtunk kézcsókoló
szolgái:

Mikszáth Kálmánok

326.

MK – KOZMA ANDORNAK

[Budapest, 1909.]

[Befejezetlen fogalmazás]

Kedves Andorom!

Köszönöm bájos könyvedet, melyet úgy fogok bevenni, mint a tokaji bort, kis kortyokban, hangulat szűkében.

Ami a szép ajánlást illeti – nekem *Tőled* sok. Dacára annak, hogy most a »magyarság« ellen vétettél – a saját titulusodat átruházva rám. Az igaz magyar, az igaz, bőven osztja a titulust, de a magáét nem engedi.

327.

RÁKOSI JENŐ – MK-NAK

[Budapesten, 1909. jan. 4.]

[Fejléc:] Budapesti Hírlap szerkesztősége

Kedves Barátom,

köszönöm biztató soraidat. Az ilyen csapás lesújtja az embert, s a sújtott lélek nem tud egyebet, mint tördelni a kat. egyházi éneket: de profundis clamo ad te, Domine. – És íme, hozzád hasonlók jönnek, és az ember ajkán megváltozik az ének: voces de excelsis clamant ad me, miserum. Köszönöm szeretetedet.

Rákosi Jenő

328.

OSSZÁTHY [RÓSA] JÁNOS – MK-NAK

[Budapest, 1909. január 9.]

Nagyságos Képviselő Úr!

A világirodalom nagyjainak élettörténete arra tanított engemet, hogy akit az Isten lángésszel áldott meg, annak szívét is adott. Talán az egy Verulami bölcs a kivétel azoknak a nagy szellemeknek a sorában, akik lelkük ragyogását szívük melegével még intenzívebbé tudták tenni. Ez a tudat bátorít fel arra, hogy mint a magyar hírlapírói (régii kiveszett) gárdának egyik hírmondója, aki Kemény Zsigó nemes iskolájának volt adeptusa; egy kéréssel terheljem. Mert engemet kalandvágyó természetem világgá hajtott, s mikor az Oceánon túl meggazdagodva, hazafelé utaztamban mindenemből kifosztattam: itthon a nevemet is elfelejtették s kézírataimmal házalni mehetek.

De ne méltóztassék megijedni, nem arra akarom felkérni, hogy Kegyelmes barátaimnál egy állásba protezsáljon be, isten ments! Csak arra, hogy ha tiszteletemet teszem, szenteljen nekem egy negyedórát; hallgasson meg egy párt azokból a történelmi anekdotákból, amikből egy kötetet összeírtam, s ha érdemesnek találja, adjon pár sor ajánlatot egyik kiadójához. Mert manapság a jó bornak is cégér kell.

Soha életemben nem kértem senkitől semmit; most se kérnék, de egy meghalt fivérem unokáinak kell kenyeret keresnem, s ezt azt hiszem, Nagyságod is olyan kategorikus imperativusnak tartja, amely elől kitérni nem lehet.

Remélem, hogy a magyar irodalom egyetlen élő Koszorúsa nem fogja kérésem teljesítését megtagadni.

I/9. [19]09.

Hódoló tiszt.

Osszáthy [Rósa] János

329.

[OSSZÁTHY] RÓSA JÁNOS – MK-NAK

[Budapest, 1909.]

Nagyságos Képviselő Úr!

A nagy emberek lélektana arra tanít, hogy a Genius kiválasztottjai, a lángelmék rendszerint jó szívvel is bírnak, s talán az egy verulami bölcs az, aki kivételt képez, de az is csak azért, hogy a regulát megerősítse.

Ez a tudat ad nekem bátorságot ahhoz, hogy – bár idegen – (de hiszen a fennkölt szellemek, akik ismerik a buddhizmus tat twam asi-ját, ezt a szót nem ismerik), Nagyságodhoz nem is egy, hanem két kérést merészkedjem előterjeszteni.

Én ui. egy lélektani munkán dolgozom, amelyben példákkal akarom illusztrálni, hogy a gyermek szívét és jellemét az apától, agyát és eszét anyjától örökli. Erre nézve óhajtanék tehát Nagyságod édes szülő anyjára vonatkozólag Nagyságod szívességéből néhány adat birtokába jutni.

Ez az egyik – a kisebbik kérésem; a másik, a nagyobbik az, hogy egy másik művemhez kegyeskedjék egy kis praefaciumot írni.

Én 70 éves vénember vagyok (63-ban Langiewicz tbk. hadsegéde voltam). Kemény Zsigó idejében a régi, becsületes P. Napló munkatársa, aki évtizedekig hallgatván, úgy kijöttem a divatból, hogy hírneves író segítsége nélkül kiadót nem kaphatok.

Magától értetődik, hogy ezt nem ab invisis kérem. Nem is valami fércmunkához; hanem talpraesett humoros reminiscenciákhoz, régi emberekről. Ha az utólérhetetlenül fenséges humor világhírű mestere ajánl, nyert ügyem van. S én erősen hiszem, hogy ezt meg nem tagadja tőlem, ha azt is megmondom, hogy (mint az egyszeri örmény szokta volt mondani) öt gyermek nevetlen apja vagyok s havi 41 fr. 68 kr. pensióból tengődöm.

Méltóztassék parancsolni velem, hogy az emlékekből felolvashassak.

I. Bán utca. 8.

Hódoló tisztelettel

Rósa János (Osszáthy)

330.**BENCZÚR GYULÁNÉ – MK-NAK**

[Budapest, 1909. jan. 10.]

Szolgálatomnak utána, Istentől kívánok kegyelmednek sok jó egészséget ebben a nyomorult világban. Hogy kegyelmed ígért levelét meg nem küldte énnekem, holtig sajnálom. Kegyelmedet kérem, kegyelmed ne késleltesse! Mert Hornyánszky uram ű kigyelme megakadt a munkába. Azon módon tartóztatnék Dávidházi uram a táblák kötésivel Debrecenben. Terminushoz kötöttük ű kigyelmüket, és oszték mű akadályozzuk az írás be nem szolgálásával.

Remélem, hogy erre a sirámos szómra kegyelmed szíve meglágyul. Nem hagyja szegény fejemet búnak eresztetni. Küldök én jó szívvel gyalog embert kegyelmedhez, ha tudom, jókor érkeznek. Mert ha kegyelmed üres tarisznyával küldené vissza, bizony mondom, agyon búsulnám szegény fejemet.

A mindenható atya úr Istentől minden kívánta javat, boldog, hosszú életet kívánok kegyelmednek, meg szerelmes élete társának, egyetemben nagyböcsű családjával. A mi penig az én gondos állapotomat illeti, Istennek neve dicsértessék, ezek után már csak abban vagyok minden reménységem, hogy mindjárt megküldi kegyelmed azt az írást.

Ezeknek utána Istennek különös kegyelmes oltalmába ajánlom kegyelmedet.

Datum: 1909. jan. 10. Lendvay utca 15. Budapest.

Kegyelmednek szolgáló bámulója és szegény szolgáló leánya, Benczúr Gyula piktor uram hűségesszonya.

331.

HELLER JÓZSEF – MK-NAK

[IX. Porzellangasse No. 60. V. 31. Wien.]

12/I. 1909.

Nagyságos Uram!

Ha az ember templom előtt megy el – lett légyen ateista, de ha csak egy kis jó lélek lakozik benne – önkéntelenül Isten jut eszébe, aki ellen sokat vétett, akinek nem mindig járt kedvében, de akit mindig akkor hív, amikor bajban van. Culpā mea maxima culpa mea... Hallgass meg Isten egy sorstól üldözöttet.

Tudja jól a kis kópé, hogy itt imádság nem protekció... Misem használ itt..., de halt! »Évezredek óta annyi ember imádkozik (és nem mind ostoba aki teszi), hát-ha mégis... nem kerül pénzbe és ártani sem árt... Ha tetszik néki, tán mégis ír a javamra egy bumedlit», ha nem tetszik, úgy sem fog jelentkezni!« És megy tovább az élet göröngyös, tüskés útjain a »pillanatistenfélő!«

Ma én is templom előtt haladtam el! A »Pesti Hírlap«-ot értem alatta. Oda néztem az oltárra (»A régi műhelyben«) és eszembe jutott egy irodalmi Isten...

Nosza menj, imádkozz, nem kerül pénzbe, és ártani sem árt... Ha tetszik néki, tán mégis ír a javadra egy »bumedlit«, ha nem... ne félj, nem jelentkezik. No de menjünk tovább! Az élet göröngyös, tüskés útján szólok Nagyságodhoz! Borzasztó helyzet ez! Nem tudom, hogy miképp volt annak idején – amikor Uraságod is, mint meséli, ezt járta –, »az utak rendbetartási és tisztítási állapota«, de mondhatom, hogy vérzik a lábam és gyengülök! Sokszor »sandalt« akartam magamra venni, de az »út« lekoptatta, rongyos lett a talp... és a meztelen láb újra vérzett... Hogy azonban egy kis »tachles« is legyen e levélben, meg kell jegyeznem, hogy én vagyok a »Weiberdorf« Heller, akinek egyszer jókedvében az irodalmi Isten (tehát Uraságod) azt írta, hogy »akár magyar író is lehetne belőle«... Nem elég ez, ha Nagyságod mondja? (Nem cserélek Mózes-sel, akinek Isten az égő bokorból ehhez hasonlót mondott – talán.) Hogy azonban folytassam, meg kell emlétenem, hogy még soká tart, míg ez a »három asszony Szelistyéről« a »Carl-Theater« színpadán fog megjelenni, hogy a szerencsémét hirdesse... (épp úgy mint az a bizonyos három angyal, egy zsidó ősapámnak jelent meg mondván hogy 90 éves korában lesz gyermeke! Isten ments, hogy én is addig várjak.) Szeretnék tehát dolgozni, hogy élhessek. Németül nem jól tudok, hogy egy lapnál mint zenekritikus vagy efféle szerepeljek, de ah! mily boldog lennék, ha Nagyságod egy embert mentene meg, aki fél az »elvérzéstől« és aki Nagyságodhoz fohászkodik, hogy ha lehetséges, őt egy laphoz, mint bécsi zenetudósítót vagy

egyebet beprotegálna, és ha csak egy forintot kereshetnék is naponta... tán még kevesebbet... tán 15 frtot havonta..., hogy csak ne kelljen az élet tengerén alá-süllyedni anélkül, hogy mentő övet használjak!

Később azonban érzek annyi erőt és tudást magamban ha az operettjeimmel boldogulok, életem végéig hálás lehetnék Nagyságodnak!

Ha érez valami rendkívüli jóindulatot irányomban (tudom jogtalanul követelem) írjon fel számomra egy »bumedlit«, mert Nagyságodnak csak ennyibe kerül megmenteni egy haldoklót!

Legalázatosabb

Heller József

332.

TALLIÁN BÉLA – MK-NAK

[Török-Kanizsa 17. I. 909]

Kedves Barátom!

Az újságból olvasom, hogy beteg vagy, de egyúttal örömmel azt is, hogy bajod nem komoly. Hála Isten, mert mindig félek, ha valamelyik »kortársamról« – kivált ha ahhoz oly meleg vonzalom fűz, mint hozzád is – rossz híreket kapok.

Nem tudom, külső vagy belső bajban szenvedsz-e? Ez alatt sem Aehrenthal nyomást, sem önálló bank vagy újonc létszám emelési lázt nem értek – hanem köszvényt vagy influenzát. Ezt azért kértem, mert nem vagyok biztos abban sem, hogy nem szenvedsz-e levél irtózásban vagy ember utálatban? Ezzel tisztába kell jönnöm, mert utóbbi esetben egy szép tervem dőlné, sajnos, dugába. Hetek óta örülök reá, igen elszomorítana, ha, mint oly sok illúzióm az utóbbi időben, ez is semmivé lenne. – E hó 25-ike körül ugyanis fel szándékozom menni néhány napra, s szerettem volna veled egy kedélyes vacsora-estét tölteni el, ha lehet több régi jó cimborával, ha nem, kevesebb is beérem. Nagyon könnyen kielégíthető ember lett belőlem néhány év óta, de itt-ott mégis megmozog bennem a vágy, régi jó embereimmel egyet kedélyeskedni, s a régiekben turkálni. – Ezt természetesen csak a bort <illetőleg> és élményeinket illetőleg, és nem a szépnemre vonatkozólag értem, mert ott még nem tartunk, remélem egyikünk sem? Szeretném azt is tudni – látod mily jó renomében vagy előttem –, pártolója vagy-e még a »szűz«-nek? mert ez esetben szolgálnék neked egy-két csomóval!

Ha jobban leszel, úgy kérlek, ne zavard cirkulusaidat. Oda és abba a körbe megyek, ahol te jól érzed magad, és ahová szeretsz járni kivéve politikai klubot -; ha még gyengélkednél, felkereslek lakásodon, amennyiben ez neked nem alkalmatlan?

Tudósíts egy-két szóval, erre kér, s mielőbbi teljes gyógyulást kíván igaz baráti kézszorítással, őszinte híved

Tallián Béla

333.

GLÜCK FRIGYES – MK-NAK

[Budapest, 1909.] Kedden, jan. 19-én

[Fejléc:] Pannónia Szálloda

Kedves Barátom! Kálmán!

Elhiszem, minő nehéz néked – akiről kiírják, hogy beteg – , nem elég, hogy meglátogatják, visit kártyát leadják, még írnak is – ja persze könnyű nekem beteg lenni – influenzáskodni, fületem átlukasztatni – legalább békességem van, na de ezt nem az okból írtam, hogy párhuzamot vonjak köztünk, hanem azért, hogy szívem mélyéből duplán sajnáljalak és mielőbbi alapos felgyógyulást kívánjak.

Üdvözlök igaz barátod:

Glück Frigyes

334.**THURÓCZY VILMOS – MK-NAK**

[Nyitra-Ivánka, 1909. Jan. 19.]

Tisztelt Barátom!

Részvétteljesen vettem hírt betegségedről, de kórodnak kedvező lefolyásáról értesülvén, baráti érzelmeimből folyó igaz örömmel üdvözöllek, kívánva egészségednek mielőbbi igaz teljes helyreálltát.

Feleségem üdvözlétét küldi, és emlékeztet ígéretedre, hogy majd ellátogatsz mifelénk. Az enyhébb időjárásnak bekövetkeztével talán egészségedre is jó hatással volna a falusi, tiszta levegő.

A jövő hónapban Budapestre készülünk, felkereslek majd, és hiszem, hogy a régi jó kedvben és egészségben fog találni Tégedet melegen köszöntő

öreg barátod

Thuróczy Vilmos

335.**MOCSÁRY PÁL – MK-NAK**

[Borsodszemere. U.p. Szíhalom. 909. II/2]

Nagyságos Uram!

Kedves Bátyám!

Mindig bámulatra ragadott, ha tollából olvastam. Mindig valami magasabb élvezet volt nekem (már előre) az is, ha egy cikk felett vagy alatt azt a nevet láttam tündökölni: Mikszáth.

Ismeretlenül bár, mégis arra kérem, írjon nekem egy cikket a kiadandó Anthológiába, melyet a borsodszemerei Ö. T. és Mentő egyesület javára kiadatni, illetve kiadni szándékozom: Az Anthológiába előreláthatólag írni fognak még: Pekár Gyula, Sebők Zsigmond, Zalár, Maczki.

Kérésemet megújítva maradok

teljes tisztelettel

B. Mocsáry Pál

földbirtokos

a borsodszemerei Ö. T. E. főparancsnoka

336.

MK – MARSCHALLNÉ RUDNAY ILONÁNAK

[Budapest, 1909. febr. 19.]

[Töredék]

...Nem is képzelem, milyen kellemesen hatott rám a küldött kép. Még nagyobb örömet okozott családomnak is, más okból. Éppen delíriumban voltam, mikor a kép jött, s ez aggasztó volt, mert már a láz elmúlt, és a delírium még napokig tartott. A legközvetlenebb környezetemet sem ösmertem föl. Megmutatták a képet, melyről a feleségem se találta ki, hogy kiket ábrázol, s íme mihelyt első tekintetem a báróné arcára esett, felkiáltottam: »Hisz ez Rudnay Ilona«.

No, lett nagy örömmámor, hogy az eszem, lelkem már visszatért (bizony csodálom, hogy visszatalált), már a feleségem is fölismerte a családot.

De eltekintve ettől, most, mikor már épülőfélben vagyok, és (minthogy olvasni-írni még csak tegnap óta szabad) nagy dologtalanságomban tízszer is megnézegetem naponként a képet, melyet legkedvesebb tárgyaim közé soroztam, s ilyenkor mindig meglep egy mélabús panasz és vágy, hogy miért nincs nekem legalább egy ilyen leányom. Nekem csak fiaim vannak, s az is csak kettő. Most már megnőttek, s nincsenek többé körülöm, örülnek, ha kiszabadulnak a házból, s alig látom egy-két percre napközben. Holott a leányok, ezek a kedves, macskahízalgésű portékák melegek, simulékonyak és mindig ott sűrögnek-forognak a szülők körül.

Édesmama tegnapelőtt megtisztelt azzal, hogy meglátogatott. Vidám, egészséges, friss, és minden szellemi mozgalom iránt érdeklődött még most is. Ma is egy négyoldalas levelet írt, egy közkérdés felett elmélkedve. Irigylem ezt a nemes, soha nem csüggedő energiát a közügyek iránti szeretetben, és a tevékenységnek azt az izzó, törhetetlen erejét. Különösen irigylem most, mikor huszonötéves képviselősködés után teljesen kiábrándultam mindenből, s apathiával nézem, aminek jönni kell.

Még egyszer fogadja báróné hálás köszönetemet. Maradtam hódoló kézcsókkal alázatos szolgája

Budapest, 1909. febr. 19.

Mikszáth Kálmán

337.

AZ ORSZÁGOS NŐKÉPZŐ EGYESÜLET FŐZŐISKOLÁJA – MK-NAK

[Budapest, 1909. március 4.]

»A jó palócok« szerzőjét kérjük, fogadja szívesen s jó étvággal fogyassza el konyhánk e szerény termékét.

Őszinte hódolattal az »Orsz. Nőképző Egyesület« Főzőiskolájának növendékei, kik jó magyar gazdasszonyok kívánnak lenni.

Budapesten, 1909. márc. 4. (disznótorunk napján.)

Oblath Ilonka

Fejér Vilma

Schapringer Ada

Lászlóffy Ildikó

Vécsey Ilonka

Frankl Lilly

Mándy Olivia

Farkas Giza

Papp Clotild

Deutseh Mariska

Bernauer Nána

Buchwald Juliska

Melna Jolán

Szőcs Kamilla

Adler Margit

Farkas Ida

Pfeiffer Emmy

Özv. felsőlucki Nagy Pálné, tanítónőjük

338.

RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK

[Budapesten, 1909. márc. 10.]

Igen tisztelt Barátom!

Ha már azt hiszi is rólam, hogy nem mindent olvasok el, amit ír, ne higgye legálább azt, hogy nem mindent tartok meg eszemben, amit mond. Nem felejtettem el, hogy midőn egy ízben Selley rendőrkapitány tárgyaláshoz hívta, szívesen ment, mert hiszen a regényírót kell hogy *minden* érdekeljen. Szolgálgjon ez mentességemül, hogy merem remélni azt, hogy a regényíró érdekekkel fogja végig olvasni a csatolt papírlapokra írottakat is.

Néhány év előtt ellentállhatatlan vágyódás kapott meg, hogy elmenjek fel Nyitra megyébe, Rudnóra, Csavolyra, Rudnó-Lehotára, Divékre, Divékújfalura és a többi helyekre, melyekhez férjem családjának múltja fűződik.

Különösen az vonzott oda, hogy élt még ottan két nagyon öreg Rudnay: László és Jusztin. Velük óhajtottam egyszer még beszélni mindenféléről, miket itt-ott hallottam már, de nem tudtam, fel vannak-e jegyezve valahol, és sajnáltam volna, hogy adataikat esetleg magukkal vigyék a sírba. (Azóta meghalt mindkettő.)

Persze, hogy eszembe juthat itten ama mondás, melyet Mikszáthnál olvastam valahol, de nem tudnám megmondani, hogy hol, és nem is emlékszem tisztán a szavakra, de a veleje az volt, hogy ha valaki családjának a messze múltba nyúló történetébe belemélyed, úgy jár, mint aki beletekint egy mély tóba: könnyen bele-szédül.

Egy decemberi napon erős havazás közben útnak indultam, meg is akadtam egy helyen, fél napig vesztegelt vonatom. De meg nem bántam utamat, mert visszaszereztem azt a két szép és érdekes kutyabőrre írott, vörös bársonyba kötött diplomát, melyeket férjem évek előtt odakölcsönzött volt Rudnay Jusztinnak. Azok az Újfalussyaknak bárói és grófi rangra emeléséről szólnak. Az utóbbiban Mária Terézia akvarell arcképe és aláírása látható. Rudnay Jusztin, midőn idéztem neki a család jelmondatát: »Omnia si perdas, sed famam servare memento!« – gavallér módjára szó nélkül visszaadta nekem a diplomákat. Ezenkívül összegyűjtöttem azokat az adatokat, melyeket az idecsatolt papírlapra jegyeztem.

Így – írás közben eszembe jut még sokféle apróság, melyek azzal az úttal összefüggnek:

Rudnay László mondotta, hogy az ő nagyatyja udvarolni járt a közeli Sztriczére, a Sándorok fészkebe (most már Sándori a neve). Fiatal felesége agyonra búsulta magát emiatt. A háznál levő öreg dada azt tanácsolta neki, hogy fejtse fel férje

dolmányának szegélyét és varrjon bele egy füvet, (talán útifű volt), mondjon el hozzá egy bizonyos babonás mondást, s meglátja, hogy férje sohasem fogja többé abba az irányba fordítani paripáját. Így is történt. Utóbb a leghűségesebb férj vált belőle.

Csávoj és Rudnó-Lehota vidékéről eddig százával szállították a munkásokat Mezőhegyesre. Most már nagyrészüket Amerikába vándorolt ki. A nép ott nagyon szegény, és még nem vetkőzött ki teljesen a régi jobbágy szelleméből, mert midőn néhány év előtt valami ügyben felkeresték férjemet itt, Budapesten, térdre hullva borultak le, és csókolták lábait.

Csávojon megütődtem a nép nagy szegénysége fölött, mert azt láttam, hogy ott, ha a család új családdal gyarapodik, nem szobácskát építenek a házhoz, hanem deszkával szélesbítik fekvőhelyüket e célra.

Voltam a divéki templomban, mely legrégebbi templomaink egyike – gondolom Szt. István korabeli: annak kriptájában vannak Rudnayak 1200-ból eltemetve. Érdekes volt, hogy a bejárat közeléből kihozatott a plébános egy koporsót, melyben semmi egyéb nem volt, mint nagyon apró forgácsféle és egy teljesen ép templárius kalap.

Rudnay Jusztinéknél pár napot töltöttem Divékújfalun. Második felesége báró Baselli generálisnak volt a lánya, ki mondotta nekem, hogy az ő egykori telkükön épült Rómában a Szt. Péter temploma. Nagybátyja, kinek arcképét láttam ott a falon függve, II. József császár idejében élt. Óáltala lett kihirdetve, hogy a Jezsuitákat ki kell kergetni Ausztriából.

Hazafelé utam Divékújfaluról Nováknak vezetett, melynek határában áll a családnak Zsigmond királytól nyert pallosjogának megtestesült jelképe: a kőből épült óriás akasztófa, melynek kerülete 17 méter. (Úgy hallottam, hogy azon a vidéken még a Pálffy családnak volt »jus gladii«-ja.)

Éppen farsang első napja volt, s mi az induláskor nem vettük észre, hogy a bakon ülő tót kocsis holtrészeg. Később dalolni kezdett, és támolgott jobbra-balra, kezében táncolt a gyeplő. A lejtős út szélén árok tátongott, s bennem önkénytelenül az a gondolat ébredt, hogy az utolsó protestáns Rudnaynak felesége nagyon könnyen itt fogja sírját találni a család akasztófája közelében.

Erre az akasztófára célzott a »Pesti Hírlap«, mikor Rudnay Béla királyi biztossága után a fővárosból távozni volt kénytelen, körülbelül ezt írva: »elmegy oda, ahol reá a családi akasztófa vár«.

Rudnay Jusztin szájából hallottam, s általa tollbamondva jegyeztem fel szórul-szóra a csatolt papírlapokra írott adatokat.

Bizony nagyon nehezen akar tavaszodni, különösen az éjjelek hidegek. Csak kérem, ne engedje magát a napsugártól korán kicsábíttatni, nehogy egészségének megártson.

Maradok a legszívélyesebb üdvözléssel és tisztelettel

regi, igaz híve

Rudnay Józsefné

U.i. A mellékelt iratok még nem voltak lemásolva, s így levelemet sem küldhettem el, midőn a tegnapi Pesti Hírlapban olvastam, hogy már a Képviselőházban járt. Eszerint persze anakronizmus abbeli kérő figyelmeztetésem, hogy ne siessen a kimenéssel. Remélem azonban, hogy az meg nem ártott.

339.

GINEVERNÉ GYŐRY ILONA – MK-NAK

[St. Ladislas. Castle Avenue. Dover

1909. márc. 19.]

Mélyen tisztelt Kedves Bátyám!

Végtelenül kitüntető, jóságos levelét igaz hálával köszönöm. Úgy érzem, mintha azt a jóakaratot, amely abból az én itteni próbálkozásom iránt szól ki, fokozott igyekezettel kellene meghálálnom; addig is azonban áldja meg a jó Isten mindenik szaváért.

Jarroldnál már jártam. A cégnek az a fiatal tagja, akinek elmondtam az egészet, kihallgatott, átnézett néhány papirost, azután végre is azt mondta, hogy ez még »az ő ideje« előtt lehetett, tehát majd megtud reá nézve mindent, aztán megírja. A levél megjött, el is küldöm, a tartalma pedig az, hogy ők semmi más kéziratot nem tudnak, hogy náluk volna, mint egy rövid elbeszélésekből álló gyűjteményt, amelyet vagy két évvel ezelőtt egy hölgy fordított le és adott át nekik, de arra kérte őket, tartanák addig maguknál a kéziratot, amíg átadja nekik azt a címet, amelyre azt el lehet küldeni. Ha ez az a kézirat, amelyet a szerző említ, nagyon fognak örülni, ha tudatom velük, mit csináljanak a kézirattal.

Eddig Jarrold. – Én pedig csak annyit teszek hozzá, kedves Kálmán bátyám, hogy ha akár ennek, akár más egyéb könyvének a dolgában a férjem meg én bármi módon segítségére lehetünk, gondolhatja, hogy milyen őszinte örömmel lennénk.

Jarroldnak írtam, hogy mihelyt választ kapok, azonnal értesítem őket.

Persze, az ilyen nagy labirinth városban, ha csak szerző, fordító és kiadó nem érintkeznek elég sűrűen, egy és más dolog egyszerűen elmállik, mert mindig, mindenkinél annyi terv torlódik össze. Annak a hírnek nagyon örültem, hogy az a könyv is sorra kerül, amelyet kedves bátyám említ. Annak a dolga azután valahogy ne hányódjék a Jarroldék könyves polcain! Ha ennek azzal elejét lehetne venni, hogy ha mi fordítanánk le, akiknek módunkban van Jarroldot sarkallni, hogy a dolog ne húzódjék, azt hiszem kedves bátyám meg lehet győződve, hogy a fordítást azzal az odaadással végeznénk, amire egy Mikszáth Kálmán neve kötelez minden magyart, és azokkal együtt az olyan angolokat, mint a férjem, aki az ő saját külön szórendjével azt mondja, hogy: »Nem csak vagyok magyar, de is kuruc.«

A temzeparti kuruc tehát egész lélekkel lesz segítségére mindenben, amiben lehet. Ha jelenleg a Scotus Viator meg egyebek jóvoltából csepülnek is itt benünket, de legalább beszélnek rólunk és éppen azért bizony szép volna könyveink javával most állani ki. Jarrold egy egész jegyzéket adott át nekem Jókai angolra fordított regényeiről az angol lapokból idézett kritikákkal együtt.

Múltkori levelemből, kedves Bátyám, úgy látom, úgy értette ki, mintha az én tervem is *könyv* volna. Pedig nem az. Amit én tervezek, az egy Londonban levő erős, magyar, nem is tudom minek nevezzem, mondjuk központ, amit nem írnánk és sáncolnánk körül németesen, professzorosan, hogy mily ágbeli vagy szakmabeli működést fejtessen ki itt, hanem ahol egy mederben folynék minden, amit csak itt a magyarságért meg lehet tenni, ahogy éppen a nap forgó, változó eseményei követelik. Például mondjuk időleges rövid kiállítás karácsony előtt olyan magyar áruból, ami ajándécul elkelhet, ősszel gyümölcsből, borból – meghívott vendégek és a sajtó előtt, máskor vetített képes előadások, egyszer a magyar fürdőkről, vadászterületekről, a téli Tátráról; ismét máskor új irodalmunkat, képeinket ismerető előadások; – ott kellene megadni minden, nem Bécsen átszűrt tudósítást magunkról az angol sajtónak (ezt az egyik nagy világlap egyik szerkesztője úgy megszerette eszme gyanánt, hogy azóta is egyre kérdez, mikor lesz már meg). Ha valakinek otthon eladni való bányája, mi egyebe van, ércmintát, mit odaküldhetne, hogy aztán a kellő utasítást megkapja, kivel kellene érintkezésbe lépni.

Én ezt a tervet megírtam részletes memorandumban a keresk. min. államtitkárának is, gr. Apponyinak, a földműv. minisztériumnak, miniszterelnöknek; az egész terv, úgy látom, mindnyájuknak nagyon tetszett, mert nagyon szépen írtak; – a háziipari rész miatt megírtam a dolgot Izabella fhgnőnek és gr. Batthyányinénak is, az ő válaszuk ugyanolyan helyeslő volt, mint a min. elnöké, gr. Apponyié meg Sztérényié, de azóta aztán jött ez a boszniai aggodalom (szeptember elején írtam először, októberben volt az annektálás) és azóta egy lépéssel sem vagyunk tovább.

Pedig jó volna, ha lennénk. Mert aki az angol sajtó, politikai vagy üzletvilágból csak tud a tervemről, annak mind tetszik. Csak azért írtam meg, hogy lássa, mennyire nem *könyv*-ben utazom.

Hazamenni pedig bizony, nagyon jó lenne egyszer már a tervem miatt is, mert levél révén bizony nagy lassan megy csak minden. Újságba még nem írtam róla; azt akartam, hogy előbb csak azoknak legyen elébe adva, akiket elsősorban illet. Hanem, hogy egy ilyen központért szeretnék dolgozni, az bizonyos.

Nem igen érti azt, aki nem élt a szülőföldjétől távol, hogy milyen érzés az, amin például én mentem át a legutóbbi néhány hónap alatt is. Véletlenül úgy esett, hogy néhány tisztán angol dologban (Shakespeare társaságok meg egyéb irodalmi egyletek előadásai, meg a Women's Franchise Union dolgában, ahol most öt óriási gyűlésen kellett az elnöklő chairman tisztjét viselnem és a megnyitó szónoklatot megtartanom), hála Istennek jó siker járt velem, úgy hogy a meghívások egyre szaporodnak, de éppen ezért, egyszerre csak úgy érzi az ember, hogy: »Hát már én egészen angol legyek és a magyar dolgokért ne tehessek semmit?«

Jaj, kedves bátyám, jobb lesz nekem ezt bevégezni! –

Kedves feleségét szívből ölelem; azt átvenni pedig, amit nekem Kálmán bátyám ígért a levelében, bizony elmegyek egyszer Magyarországra.

Addig is mindkettőnk sok szíves üdvözlétével vagyok
tisztelő húga

Gineverné Győry Ilona

340.

MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1909. március 24.]

Méltóságos Asszonyom,

Kedves Komámasszony

Sohasem voltam vigasztalhatlanabb, mint ma, hogy nem mehetek el estére. Láttam, mennyire súlyt helyez az én jelenlétemre, hogy a vendégeit is velem tanácskozva, az *én lelki hajlamaim szerint* válogatta össze, képzelem tehát, milyen bosszúságot okozok e sorokkal. De hát ki tehet róla? Magasabb hatalmak szóltak bele – mégpedig az én gégémen keresztül. Légcső hurutom van, 39 fokos lázzal; egész éjjel be nem hunytam a szemeimet a szakadatlan köhögéstől.

Annyira beleéltem már magamat kedves körükbe, hogy most úgy tűnik fel nekem, mintha valami nagy életcél omlott volna össze váratlanul. Pedig voltaképpen csak olyasmi történt, ami nem csoda, hogy: az öreg ember már nem ember.

Kezeit csókolva maradtam

tisztelő komája és szolgája

Bpest, márcz. 24. 1909

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Méltóságos

Csiky Kálmánné úrasszonynak,

Bpest.

Üllői út

341.**SIMON RÓZIKA – MK-NAK**

[Kelt Nagy Kanizsa, 1909. Március 31.]

Nagyon tisztelt Mikszát úr, sok szépett olvastam már én az ön tollából: lélek emelött, ugymint mulattatótt, az író egyéniségétt jellemét megismerjük munkájjáról, mert lelki világát tárja fel előttünk, tehát ennél fogva nekem is van szerencsém uraságodatt ismerni, mivel tudtam, hogy nemes szívű. Azért bátor-kodtam önhöz intézni levelemett. Én egy kisiparos leánynya vagyok. Simon Ró-zsikának hívnak. Nehányszor írtam már versekett Rózsa Kálmán kiadóhoz, de fájlalom, egy sor írással sem tudatta, hogy megkapta, és hogy jó-e vagy rossz-e. Pedig én aszt hittem, meg is fog majd dícsérni érte. Persze hogy nagyon nehe-zemre esett ez a lenézés, de ön legyen szíves meg írni, hogy meg kapta soraimatt, ön nem lesz el zárkózott a poétához. Nekem, éppen mint más írónak is, a sajjátt verseim kedvessek. Ez egy, amit itt küldök, nem a legjobbak közül való, pedig én olvastam már ennél rosszabb verseket is, ezzel zárom soraimatt.

Maradok méltisztelettel cz: Simon Rózika Deák tér, harmadik szám

Nagykanizsán

342.

(OSSZÁTHY) RÓSA JÁNOS – MK-NAK

[Budapest, 1909. tavaszán]

Nagyságos Képviselő Úr!

Szenteljen kérem pár percet az idemellékelt mutatóvány elolvasásának. Írója a Pesti Napló munkatársa Kemény Zsigó idejéből. Azután kiment Amerikába, ott egy ostoba találmánya révén milliomos lett, azt elvesztette, hazajött, megnősült, s most heted magával nap-nap mellett koplal.

A vén ember ha tud is valamit, a kutyának se kell.

Hogy a telet úgy ahogy kihuzkodtuk, szeretném kiadni reminiscentiáimat, de nem kapok kiadót.

Egy ívet kinyomattam. Így reméltem előfizetőket szerezni. Egy se jött. El se olvasták.

Ha a magyar humor atyamestere, a világirodalom koszorús regényírója meg nem szán, s nem ír művemhez előszót, családotól elpusztulok.

Térdre borulva kérem, mentsen meg egy színmagyar családot az éhenhalástól!

Kérek rögtöni választ.

Aláz. szolg.

Rósa János

I. Bán u. 8.

343.

BR. HERCZOG PÉTER – MK-NAK

[Budapest, 1909. április 2.]

Kedves Barátom!

Szívből köszönöm a gyönyörű tárcát, amelyet a Szünidei Gyermektelep érdekében írni szíves voltál. – Mint minden műved, úgy ez is általános tetszéssel találkozott, hogy azonban tollad hatalma a nagyközönség erszényét kinyitja-e, ez majd elvállik.

Fogadd együttal, kedves barátom, írói jubileumod alkalmából szívélyes üdvözlétemet azon őszinte óhajommal együtt, hogy teljesen helyre állva jó erőnek és egészségnek örvendhess. -

Szívből üdvözöl őszinte

Bp. IV/2, 909.

barátod

br. Herzog Péter

344.**HOITSY PÁL – MK-NAK**

[Budapest, 1909. április eleje]

[Fejléc:] Vasárnapi Újság szerkesztősége

56. évfolyam

Budapest, 190– Reáltanoda utca 5. sz.

Édes Öregem!

Úgy hallom minden oldalról, hogy útra készülsz.

Ha ez igaz, úgy igen igen kérlek, hogy elég jókor küldj kéziratot. Az esetben, ha előre írnál valamit, megküldeném azonnal a korrektúrárt.

Egyebekben – ha már nem látnálak – minden jót és boldog ünnepeket!

Szívből ölel

régi barátod

Hoitsy

345.

ROSNER ERVIN ÉS [FORGÁCH] KLOTILD – MK-NAK

[Budapest, 1909. 18. IV.]

Kedves Mikszáth!

Egy kis utat tettünk Boszniában, és csak hazaérkeztünk után találtuk itten húsvéti szíves jó kívánatait, melyeket elkésve bár, de nem kevésbé melegen viszonzunk. Ervinnel együtt örülünk, hogy üdülési idejét a gyönyörű tengerparton tölti.

Szívélyes üdvözlettel

Rosner Ervin és Klotild

[Képes levelezőlap]

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Lovrana

Hotel Lovrana

346.

MK – BENCZÚR GYULÁNAK

[Budapest, 1909. április 19.]

Méltóságos uram

Igen tisztelt Barátom!

Tegnap este érkeztem haza Délről, hol magyar lapokat nem láttam. Itthon szélteben hallom, hogy a lefolyt utóbbi napok valóságos Benczúr-lázban és ünneplésben teltek el. Mivelhogy a láznak erre a nemére magam is inklinálok, engedd meg, hogy valaki olyan is gratuláljon, aki még a képedet nem látta. Nem a képhez gratulálok én, hanem a dicsőség verőfényének ahhoz a teljességéhez, mellyel nemzeted eláraszt. Adjon az Isten Neked ezentúl is munkakedvet, s ezzel, azt hiszem, megadott mindent, ami Neked kell.

A képeket a feleségem látta, s azzal fogadott »No Benczúr levágta Munkácsyt«. Ez persze csak olyan asszonyos beszéd. A nagyok nem vágják le egymást, csak egymás mellett röpülnek mint a sasok. Itt már senki se találgatja, melyik a nagyobb. Mert szokszor az látszik kisebbnek, amelyik magasabban van és megfordítva.

Ma még nagyon fáradt és törődött vagyok, de holnap már én is megnézem a képet, s abban a Benczúr-lázban leszek, mely az összes epidemikus betegségek között a legnemesebb.

Bpest, ápril. 19. 1909.

Őszinte tisztelőd és bámulód

Mikszáth Kálmán

347.**MK – HERCZEG FERENCNEK**

[Budapest, 1909. április 23.]

Kedves barátom! Nagy örömet hozott nekem szép, nemes hangon tartott beszéd, melynél tömörebbet régen olvastam. Nem hozakodom elő a szokásos banális frázisokkal, hogy érdememen felül volt. Alkalmasint. De ha az ember nem reszelli a magas cipősarkot, hogy nagyobbnak nézzék, mi okon kapálódznék, ha a magasítás okáért még egy patkót is vernek rá, pláne egy aranypatkót?

A Petőfi-Társaság nevében küldött üdvözlő sürgönyödet ugyan nem kaptam meg a valóság szerint azokon a tengerparti helyeken, ahol keresett, de nyomtatásban olvastam a szövegét. Fogadd azért is és tolmácsold tagtársaimnak is hálás köszönetemet. A melegség keresésére futottam el a déli vidékekre – kedvesen lepett meg, hogy ti azt otthonról külditek utánam.

Ami a jubileumot illeti, furcsa az nekem, aki mindig ellene voltam. Nagy és nehéz sor az. Hogy meggyújtjátok nekem az ünnepi gyertyákat, még büszkévé is tehetne, ha nem tenne inkább melancholikussá, eszembe juttatva, hogy a gyertyákat csak este szokás meggyújtani. A gyertyák előtt 'iszen elfuthatnék – de az este előtt nem lehet.

Budapest, ápr. 23. 1909,

Tisztelő barátod:

Mikszáth Kálmán

348.

A KASSAI KAZINCZY KÖR – MK-NAK

[Kassa, 1909. ápr. 25.]

[Távirat]

Nagyságodnak négy évtizeden át a magyar szépirodalom felvirágoztatásában aratott számtalan diadala elismerésül, s a nemzet millióinak nyújtott szellemi élvezetért érzett hálából, az ősi kuruc város egyedüli irodalmi egyesülete, a Kassai Kazinczy Kör mai Közgyűlésében Nagyságotat egyhangúlag dísztagjául választotta.

Blanár Béla városi tiszti főügyész, alelnök.

Eöttevényi Nagy Olivér kir. jogtanár, főtitkár.

349.**MK – A KASSAI KAZINCZY KÖR ALELNÖKÉNEK**

[Budapest, 1909. április 29.]

Igen tisztelt Alelnök Úr!

Örömet okozott s élénk hangulatot rázott fel bennem becses sürgönye, melyben arról értesít az elnökség, hogy a »Kazinczy Kör« a tegnapi napon dísztagjának választott. A legelső irodalmi elismerés is, amely ért, a Kazinczy nevével volt összekötve. Mint rimaszombati diák az V. osztályban az ő munkáit nyertem pályadíjul irodalmi zsöngémmel, most a pálya végén pedig társul választanak maguk közé éppen azok, akik az ő nevébe és lelkébe öltözködtek.

Kedves nekem az is, hogy Kassáról jön e kitüntetés. – Hiszen már megint Kassa a főváros – a hívők fővárosa. Mert Kassán van a szent sír. S ahol a szent sír van, onnan kell várni a feltámadást.

Fogadja tisztelt alelnök úr mély tiszteletem kijelentését, s fejezze ki kérem igaz köszönetemet és hálámat új tagtársaim előtt.

Budapest, 1909. április 29.

Mikszáth Kálmán

350.

HORANSZKY LAJOS – MK-NAK

[Budapest, 1909. máj. 4.]

[Fejléc:] Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság Igazgatósága

Kedves Kálmán Bátyám!

Parancsodhoz képest eljártam ma a Múzeumban, s az akkori hírlapközleményekből kiírtam a Szilágyi halálára vonatkozó adatokat, kapcsolatosan az utolsó hetek történeteivel, melyek a vén oroszánt a színpadon utoljára szerepeltetik. Az adatokat a mellékelt lapon találod.

Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a hírlapok a halálesettel kapcsolatosan egy érdekes körülményről számolnak be, melybe mélyebben bevilágítani a te mesteri tollad elsősorban hivatott. A lapok ugyanis említést tesznek arról, hogy Szilágyi 1901. július 26-án, vagyis halála előtt négy nappal egy, a Darányi tiszteletere adott szűkebb körű ebéden, egy pohárköszöntő alakjában, politikai hatyúdalát elmondotta. Ezen beszédben ostromozta a Széll-féle kormány bűneit, reá mutatott ama veszélyekre, melyek a liberalizmust a jövőben fenyegetik. Ő maga készen áll arra, hogy élete hátralevő napjaiban is megvívja a harcot, s a hydra fejét letiporja. A jelenvoltak közül már sokan nincsenek az élők sorában, de élnek még Darányi, Werner Gyula, Dániel Gábor, kik számot adhatnának a vén Girondi utolsó vacsorájáról. A te nagy kulcsod kinyithatná a zárat, s bevilágíthatna ezen érdekes jelenet eddig ismeretlen titkaiba. Te, ki a mi nemzeti nagy szemétdombunkon is csak gyémántokat találsz, bizonyára találni fogsz itt is értékes drágaköveket, főleg oly nagy elme életéből, ki leginkább a fehér asztalnál tékozolta el szellemi erejének dús kincseit. Ha ebben az irányban is kutattatni akarsz általam, úgy szívesen rendelkezésedre állok.

Takátsnak említést tettem óhajtásodról, és mondanom sem kell, hogy készséggel áll rendelkezésedre.

Szívből ölel rendíthetetlen tisztelőd és bámulód

Horánszky Lajos

Kinizsy utca 19.

Bocsánat a prózai alakú levélpapírosért. Nem akartam tudósítással késni, azért hivatalos munka közben sürgősen írom e sorokat. A poétával szemben elkövetett illetlenségemet talán megbocsátja a *malomigazgató*.

[Alábbiakban a Szilágyi Dezsőre vonatkozó adatokat közli:]

»Az 1901. évi delegáció Bécsben 1901. május 20-ára lett egybehíva. Másnap, azaz 21-én tisztelgett a magyar delegáció a király előtt. Az ezen fogadásról szóló hírlapi tudósítások beszámolnak arról, hogy Ő Felsége felette jó kedélyhangulatban volt, s a trónbeszéd után a delegáció majdnem minden egyes tagját megszólította. Midőn a kisebb-nagyobb emberekkel végzett megszólította végül az agg Tisza Kálmánt s legutoljára Szilágyi Dezsőt, aki a delegáció alelnöke volt. Mindkét államférfiúval igen hosszasan beszélt, de leghosszabb ideig beszélt Szilágyival. Ez utóbbival a végén a király kezét fogott, ami annál inkább feltűnő volt, mert az egész cercle folyamán a király nem nyújtotta senkinek a kezét.

Ugyanígy kitüntette a király Szilágyit a június 7-i delegációs ebéd alkalmával, amidőn Tisza Kálmánnal és vele feltűnő hosszú ideig igen kedélyesen elbeszélgetett. Ezen alkalommal mindkét államférfival kezét fogott. Ez volt Szilágyi utolsó találkozása a királlyal. (Azt hiszem, Tisza Kálmán is ez alkalommal beszélt utoljára a felséggel.)

Szilágyi meghalt 1901. július 30-án az orvosi látélet szerint valószínűleg estefelé. Eltemették augusztus 2-án. A hivatalos krokodilkönnyek mögül kicsillámlik a részvétlenség, s ezen körülmény érdekes kifejezést nyert az akkor napvilágot látott hírlapi műzokogásokban. A nagy lidérc nem nyomja többé a hatalom apró parazitáinak lelkét. A halottas háznál az első látogató Hegedüs Sándor keresk. miniszter. A szellem és jellemóriás tragédiája és a tantieme-akrobata könnyei között nehezen volna megállapítható az őszinteség kapcsa. A Kúria díszcsarnokában felállított ravatal mellett a nemzet gégeje Apponyi e szavakkal fuvolázza el érzelmeit: Valóban, mintha a csarnok ily ünnepélyes alkalmakra volna teremtvé.”

[.....]

Halála után készpénzben nála találtak 112 forint 95 krajcárt és egy 3000 forintos folyószámla kivonatot. Sírja 8 éven át volt szemétdomb, csak tavaly kapott emléket a jogászoktól.

Éljen a hálás utókor!!«

351.**MK – CSIKY KÁLMÁNNÉNAK**

[Budapest, 1898. május közepe]

Tisztelt nagyságos Asszonyom,

Illetőleg kedves Komámasszonyom!

Csak most kaptam meg a levelet, az inas találta meg (az enyimek ide nem adták). Így jártam a múlt héten is. Valahová az írások közé hányták a Rudnayné őnsge levelét, s megkaptam post festa.

Szóval most, ha az inas nem jó most, kedves leveléről soha se tudtam volna semmit; elveszett volna örökre, mint a Károlyi Pista el nem mondott tóosztjai. Így azonban napfényre került, *s szavamát meg kell tartanom* (de szívesen is teszem), s ha rajtam van a választás, *választom a szerdát, Május 18-ikát.*

Addig is kezeit csókolja

tisztelő szolgálja és komája

Mikszáth Kálmán

352.

**A MÁRAMAROSSZIGETI SZILÁGYI ISTVÁN KÖR – MK-
NAK**

[Máramarossziget, 1909. máj. 15.]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán Úrnak,

Budapest

Máramarosszigeten a »Szilágyi István-Kör« pár éve alakult meg, a nemzeti irodalomnak ápolását, terjesztését tűzve ki célul maga elé. Azzal a meggyőződéssel alakítottuk meg, hogy itt, e sok nyelvű, sok nemzetiségű végvidéken a maroknyi magyarság a magyar nemzeti eszme megkedveltetésére, megerősítésére többet tehet a magyar irodalom ismertetése által, mint bármely politikai erőhatás útján. Kicsiny pásztortűz ez a Kör hazánk határhegységeinek lejtőjén, de akik mellette állunk, kitartással őrködünk, hogy e kis lángot ellenséges széláramok ki ne oltsák.

Ez az igénytelen kis Kör szeretne kifejezést adni annak az érzelemnek, mely mostanában minden igaz magyar ember szívét hangosabban dobogtatja, s amely arra buzdít, hogy amikor Mikszáth Kálmánt, nemzetünk legnagyobb élő íróját az egész ország ünnepli írói jubileumán; ebből az általános örömből a »Szilágyi István-Kör« is vegye ki a maga részét.

Ettől az érzéstől áthatva, a Körnek f. évi május 8-án tartott közgyűlése nagy lelkesedéssel, egyhangúlag elhatározta hogy Nagyságodat írói ünnepeltetése alkalmából a legőszintébb örömmel üdvözli és a Kör dísztagjává választja.

Amidőn erről értesíteni bátrak vagyunk, azt a kérést fűzzük hozzá, hogy méltóztassék hazafias örömünknek és igaz tiszteletünknek ezt a kifejezését oly szívesen fogadni, amily tiszta szívből fakad az, s méltóztassék minket abban a kitüntetésben részesíteni, hogy körünk dísztagjává való megválasztását elfogadjja.

Abban az édes reményben, hogy kérésünket nem utasítja vissza, maradunk hazafias tisztelettel.

Máramarosszigeten, 1909. május 15-én.

A »Szilágyi István-Kör« nevében.

Dobay Sándor

elnök

Jakobinyi Péter

főtitkár

Büky György

alelnök

Szamolányi Emil

titkár

353.

MK – BENCZÚR GYULÁNÉNAK

[Budapest, 1909. május 17.]

Méltóságos Asszonyom!

Ezt a levelet ma írom, de csak holnap, kedden a vasútnál fogom a postaládába dobni (mert hiszen sohasem biztos a magam féle ember elmenetele). A levél megérkezése tehát holt bizonyosan annyit fog jelenteni, hogy már Horpácson vagyok.

Ha a méltóságos asszonynak vannak föltételei, hát jó, belenyugszom, – de nekem is vannak föltételeim.

Először is Vácon már nem olyan könnyű kocsit kapni, mint azelőtt (s aztán milyen kocsi az!), kivált abban az esetben nehéz, vagy pedig nagyon megzsarolják az utast, ha a fővonalból ki akar térni. Azért tehát méltóztassék a váci fiákert csak Rétságig fogadni. Rétságon a kocsmá előtt az én kocsim fogja várni, s így váltott lovakon jöhetnek Horpácsra és visszafelé; <ahol> Rétságon azalatt megetet, s jól megpihen a váci fuvaros.

Egyéb föltételem nincs. De van egy preventív megjegyzésem. Az előrelátás bizonyos neme, ami csak a lutheránusoknál van meg.

Kijövetelüknek (amelynél nekem kedvesebb dolog el se képzelhető) egészen más színe van, ahogy én azt élőszóval kontempláltam, mint amit most méltóságtok csináltak belőle. Más az, ha én hozom be a vasútról, s két napig ott maradnak nálam azzal a *mellékcéllal*, hogy ott a grundot is nyélbeütjük, nekem akkor megengedhető, ha a rábeszélés festékével kissé pazarabbul bánok, de ha a *főccél* a falusi fészek megalapítása, s ha azért egy oly fárasztó utazást kell véghez vinni váci fiákeren, amilyenek ez ígérkeznek, akkor nekem kötelességem azt a húrt is megütni, hogy könnyen érheti méltóságtokat csalódás. Csalódás csak egyben nem érheti, abban, hogy nekem így is, úgy is nagy örömet okoz látogatásuk.

A »csalódás érheti« alatt nem értem a megtekintendő objektumot, mert az csakis ugyan szép, s egy ahhoz értő kézzel már esztendőre paradicsommá varázsolható, holott az én kertem csak húsz év múlva lesz valami.

Nem értem az ívóvizet, mely fölséges, nem értem a fölépítendő házat, hiszen őszig olyat építtethetnek, amilyent a szívük megkíván, értem csupán azt, hogy hátha a vidék nem fog tetszeni.

És végül <még> egy dolog van, ami változhatott, ez pedig a *veleje*, hogy ti. amióta a parasztokkal nem beszéltem, s annak van vagy másfél hónapja, azóta vala-

milyenképpen rendbe is hozathatott a harmadik által megvett beltelek <ügye>tulajdonjoga, tehát az is megeshetik, hogy a beltelket már nem szerezhették meg.

A beltelek ügye következőképp áll. Önkénytes árverésen másfél év előtt megvette Macska, Szorcsik és Pöstényi a Múzeumtól. A kultuszminiszter helyben hagyta az eladást az idén január első napjaiban. Macska lefizette a maga harmadrészének az árát mindjárt a felszólítás után. A másik két vevő ellenben vagyoniilag tönkrement, s a maga részét nem bírván kifizetni, fűnek-fának kínálta, nálam is jártak Pesten, és én meg is ígértem, hogy megveszem, de csak azon esetre, ha külön hasítják, mert én Macskával, aki különben is vad ember, nem veszekszem, hogy melyik rész az övé.

Minthogy azonban az nem lehetséges, hogy a Múzeum megengedje eldarabolni a telket, míg kifizetve nincs, és minthogy a két fél nem bírja kifizetni a maga részét, s Macska sem a két másik részt, minden valószínűség szerint új árverés volt várható. Szabad kézből csak úgy vehető meg, ha mind a hárman eladják. Igaz, a részek megvehető, de akkor az osztzkodással komplikáció áll be.

Szóval a megvételi mód körül némi nehézségek vannak, amiket már künn a verandán is jeleztem, de okvetlenül megoldhatók – kivéven azt az esetet, ha már azóta a két utóbbi vevő eladta volna fizetni képes embereknek a részét, ami szinte elképzelhetlen...

Egy órával később.

Idáig írtam leveletem, mikor feleségem hallván telefon beszélgetésünket, engem összeszidott.

– Hogy lehet oly könnyelmű – így szól az én Kukliném szórol szóra –, nem átallja azt a nagy embert odacsalogatni (ti. Gyulát), amikor azt sem tudja, hogyan alakultak azóta a dolgok? Hátha ez? Hátha az? stb.

Én hasztalanul védekeztem, hogy Gyula most már nekem rokonom, azt tehetem vele, amit akarok, még a kocsí kerekeit is kisedethetem stb.

Kukliné mégis meghökkentett. Nemcsak a Gyula miatt (ő már úgyis agyon van kényeztetve), hanem a méltóságos asszony miatt, akit én kényeztetek. Nem szeretnék kellemetlen hangulatot okozni. Azért tehát oda módosítottam előbbeni tervemet, hogy mégis elküldöm ezt a *tájékoztató* leveletem már most, azzal az előterjesztéssel, hogy én holnap délután kimegyek Horpácsra, ott a helyszínen kinyomozom a környölállásokat, és szerdán sürgönyben tudatom a Benczúr famíliával, hogy érdemes-e eljönni, vagy nem.

Ha azt sürgönyözöm, hogy »Várom«, akkor jöjjenek el, és az útra nézve minden úgy lesz pontosan, ahogy megírtam.

Ha pedig lelkem ellenére, de a reális igazságba beletántorodva azt lennék kénytelen sürgönyözni, hogy nem érdemes eljönni – hát ugyan tegyék meg, hogy jöjjenek el akkor is.

Kezeit csókolja

Mikszáth Kálmán

Hétfő délelőtt.

U. i. A sürgőncímet a múltkor rosszul mondtam. Nem Püspök-Vadkert az utolsó távirdaállomás neve, hanem *Érsekvadkert*.

Holnap délelőtt különben még jelentkezem a telefonnál. Hátha valamiben még rendelkezik velem, s valamelyik kedvenc ételét szívemre köti?

354.**GELLÉRI MÓR – MK-NAK**

Budapest, 1909. V/26.

Újságírói működésem negyven éves fordulója, illetve szegedi jó embereim által, ez alkalomból rendezett ünnepségek alkalmából kifejezett kedves üdvözetekért ezúton fejezem ki őszinte, hálás köszönetemet. Kérem továbbra is szíves megtisztelő barátságukat és kitüntető jóindulatukat.

Mély tisztelettel

Gelléri Mór

[Ugyanannak a levélnek harmadik lapján:]

Kedves Barátom!

Mint a túllapon látod (azért közlöm mert Te is hasznát veheted), vannak uniformis köszönő frázisaim, de Neked külön kézzelírással akarom megköszönni, hogy a múlt heti meleg napomon nem feledkeztél meg rólam. Köszönöm! áldjon meg az isten érte mind a két kezével. Legközelebb pedig szerepet cserélünk, Te fogsz izzadni, és én is a fűtők közé állok.

Váltig híved

Gelléri Mór

355.**A KASSAI KAZINCZY KÖR – MK-NAK**

[Kassa, 1909. május 27.]

Nagyságos Urunk!

Büszkévé tett az a szíveshangú levél, mellyel Nagyságod dísztagunkká történt megválasztását megköszönte, mert a benső vonzalom bizonyítékát láttuk abban. Bízunk abban, hogy nemes törekvéseinknek Nagyságod negyven esztendőös fényes irodalmi múltja újabb lendületet ad, hisz mi megadtuk azt Nagyságodnak, ami szerény Körünk részéről a legnagyobb kitüntetés, hisszük tehát, hogy annak szíves elfogadása által mi Nagyságodban Körünk igazi barátját és jóakaróját találtuk meg.

Midőn tehát mellékelten a dísztagsági oklevelet s a többi hivatalos iratot megküldeni szerencsénk van, engedje meg, hogy újra is szívünkéből üdvözölhessük, s kérjük kitüntető barátságát.

Mély tisztelettel, alázatos szolgálai, a Kassai Kazinczy Kör:

Kassa, 1909. évi május hó 27.

Münster Tivadar

kir. tan., elnök

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér

kir. jogtanár, főtitkár

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán

orsz. gyűlési képviselő úrnak

Budapesten

356.

ZOLTÁN ÁRMIN – MK-NAK

[Nyitra, 1909. V/29.]

Nagyságos Mikszáth Kálmán úr

Budapest

Tisztelettel értesítem, hogy a jövő szerdán v. csütörtökön Budapestre utazom és ugyanakkor tiszteletemet fogom tenni.

Kiváló tisztelettel:

dr. Zoltán Ármin

357.

MK – BEÖTHY ZSOLTNAK

[Budapest, 1909. jún. 2.]

Igen tisztelt Barátom!

Magától értetődik, hogy elvállalom a februári gyűlésre a felolvasást, csak hogy azt még meg kell élni, olyan messze van.

Nem tudom, van-e valami holt skribleretek raktáron, mert időközben is szívesen vállalnék egy emlékbeszédet. Az ilyesmihez nagy kedvem volna.

A februári gyűlésre azonban kis, húsz percig tartó beszélykét szándékozom írni, ha ugyan akkorra magam is nem leszek holt skribler, mert most is egy kicsit nyavalyás vagyok.

A viszontlátásig ölel

igaz barátod

Mikszáth Kálmán

Budapest, jún. 2. 1909.

358.

KÖNYVES TÓTH KÁLMÁN – MK-NAK

[Debrecen, 1909. június 2.]

Kedves Barátom és Öcsémuram!

Téged magyar nemzetünk jubilál negyven éves írói pályád küszöbén. Én nagy csöndben, csakis szűk körben jubilálom 50 éves írói működésem ünnepét. Bizonyosan emlékezel még rám. Ismeretségünk Dolinay szobájában kezdődött. Akkor még fiatal lelkész voltam Laczházán, honnan olykor-olykor jó szűz magyar dohánnyal láttalak el, majd tovább fűztük ismeretségünket a VÚ-nál, Nagy Miklós közös barátunknál. Debrecenben szíves voltál meglátogatni. Egyszóval kizártnak tartom azt, hogy öreg barátod emlékezete elmosódott volna jó szívedből. Így hát teljes bizalommal üdvözölhetlek, s kérem is a Gondviselőt, hogy őrizze meg életedet, s ha nekem, az ő gyarló szolgájának megengedte, hogy 50 éves írói pályám határkövéhez eljussak; neked a választottak egyikének engedjen még sok boldog évet, mert minden év egy-egy újabb fényesebb sugár hazánk egén. Hejh! de sok protestáns lelkész imádkozik így velem együtt!

Most még egy bizalmas kéréssel fordulok hozzád. 50 éves írói emlékül néhány kedvesebb lapomnak írtam egy rövidebb rajzot. Így Az Újság-nak is, melynek te fő munkatársa vagy. Körülbelül két hete, hogy beküldtem, kérve, hogyha nem fogadja el, küldje vissza, mert tollbamondtam, s több példányban nincsen meg. Ez körülbelül két héttel ezelőtt volt. S ím' még máig sem üzent, ha vajon közli-e küldeményemet, vagy legalább küldené vissza, hogy el ne vesszen. Tedd meg öreg barátod iránt azt a szívességet. Nézz utána. Egy pár szódba kerül.

Az én Istenem áldjon meg jó kedéllyel és egészséggel.

Ölel öreg barátod

Könyves Tóth Kálmán

Debrecen (Reform. Ispótlály) 1909. júni 2.

359.

HORÁNSZKY LAJOS – MK-NAK

[Bpest, 1909. júni 4.]

Kedves Kálmán Bátyám!

Tisztelettel és szeretettel kérek, szerencséltesd kedden, f. hó 8-án este 6 órára egy szerény kártyapartira. A régi banda oly tagjait fogod nálam találni, kikben kedved telik. Vörös Öexcjáján és Sélley komán kívül itt lesznek Domahidy Viktor, Wolfner László Miska (a nagy) s Mayer Károly etc. Nagyon örülnék, ha fiaidhoz is szerencsém lenne.

Remélni bátorkodom, hogy nem fogsz kosarat adni, s új aggregényi életem megnyitó ünnepén szerencséltetni fogsz.

Mélyen tisztelő és szerető híved

Horánszky Lajos

Kinizsy utca 19. l. em.

360.

LATINOVICH GÉZA – MK-NAK

[Sanatorium Maria Grün, 1909. jún. 4.]

Kedves Barátom!

Már ötödik hete gyógyíttatom magam az idegesség ellen; melyben hat hónap óta szenvedek, de lényegesebb javulást nem értem el. Téged készülnek agyonjubilálni. Képzelem, mily kedves ez előtted. No de majd túlesel rajta. Kérlek add át tiszteletemet családnak. Hol töltöd a nyarat? Ha tudnám, hol leszel, felkeresnélek.

Szívből ölel régi híved

Latinovich Géza

[Címzés:] Nagyságos Mikszáth Kálmán orsz. képviselő úrnak,
Budapest, VIII, ker. Reviczky tér 5/2. I. em.

361.

A DEBRECENI CSOKONAI KÖR – MK-NAK

[Debrecen, 1909. június 6.]

181/1909. sz.

Mélyen Tisztelt Urunk!

A magyar irodalom gényusa kevés írónak és költőnek adott hosszú életet, s még kevesebbet ajándékozott meg sokáig tartó munkabírással. Szinte zúgolódásra nyílik ajkunk az irodalmi gondviselés ellen, ha irodalomtörténetünk nagyjai közül emlékezetünkbe idézzük Csokonait és Petőfit, akik éltük tavaszán dőltek ki, Balassát és Zrínyit, akik férfikoruk delén véreztek el, Katona Józsefet és Kemény Zsigmondot, akik fásultan és fáradtan, idő előtt tették el a tollat.

Annál hálásabb érzéssel, annál tisztább lelki örömmel adózunk most a jóságos istennek, hogy a legbecsesebb ajándékból, az életből immár hat évtizedet juttatott Nagyságodnak és hogy emellett megtartotta ifjúi munkakedvét, szelleme üdeségét, teremtő ereje teljességét.

Midőn ez alkalomból mély tisztelettel és szívbeli hódolattal üdvözljük Nagyságodat, egészen eltölt bennünket annak a büszke tudata, hogy milyen mérhetetlen kincset bír a magyar irodalom Mikszáth Kálmánban. – Valóban nem tudjuk, mit csodáljunk inkább Nagyságod írói egyéniségében: a mély érzelmet-e, mellyel hőseit szívünkhöz forrasztja, a könnyed szellemességet-e, mellyel tárgyain és személyein uralkodik, avagy a színe-játszó kifogyhatatlan humort, amely végig-ömlik minden alkotásán, hogy oly magasabb rendű lelki élvezetet nyújtson, aminő csak egy Dickensben, egy Daudet-ban, egy Jókaiban található.

De bámulattal határos elismerésünk Nagyságodnak formaművészete iránt is, amellyel a tökéletességig fejlesztette a magyar szépprózáinak több műfaját, a novellát, a rajzot, a karcolatot, amellyel megadta a magyar stílusnak azt a könnyedséget, azt az ötletességet, amelyért eddig idegenbe, főképp a franciákhoz jártunk. Különös melegséggel magasztaljuk azért is, hogy hosszú írói pályáján a *Tót atyafiaktól a Noszty-fiukig*[], a *Jó palócoktól a Szent Péter esernyőjéig* sohasem lett idegen, sohasem sodortatta el magát idegen áramlattól, sem naturalizmustól, sem dekadenciától, még tárgyaért sem fordult a külföldre, hanem megmaradt mindvégig magyarnak, ezzel egyszersmind egyszerűnek és természetesnek, aki a legteljesebb művészi hatást is el tudja érni csupán nemzeti eszközökkel, a magyar nyelv, a magyar előadásmód, a magyar elmésség örökké fényes fegyvereivel. Meg is vagyunk győződve, hogy a magyar irodalomtörténet, amint Jókait a nagy mesemondónak dicsőíti, úgy fogja Mikszáth Kálmán nevéhez illesz-

teni a magyar társalgás, a magyar szellemes előadás nagy mestere kitüntető címét.

Fogadja Nagyságod ismételten kifejezett lelkes üdvözetünket, azon jókívánságunkkal együtt, hogy alkotásokban gazdag élete terjedjen még számos munkás évre, hogy újabb meg újabb költői műveinek még hosszú sorozata nyújtson nekünk itthon gyönyörűséget és szerezzen a magyar irodalomnak a nagy világban becsületet.

A debreceni Csokonai-Körnek 1909. június 6-án tartott rendes közgyűlése nevében

hódoló tisztelettel

Géresi Kálmán

a Csokonai-Kör elnöke

Kardos Albert

a Csokonai-Kör titkára

P. H.

362.**MK – GÉRESI KÁLMÁNNAK**

[Budapest, 1909. június 15.]

Igen tisztelt Elnök úr!

Falun tartózkodván csak ma vettem a Csokonai Kör meleg hangú levelét.

Magamat csalnám meg, ha azt mondanám, hogy új erőt meríték az elismerő szavakból a jövőre stb. De bíz én nem meríték új erőt. A napsugár, mely az őszi tájé-
kot éri, már nem fokozza a termőképességet. Az már csak egy kis nyájas hangu-
latot önt szét.

Hogy negyven évig dolgoztam volna, magamnak sem látszik igaznak, inkább csak mulattam és álmodtam negyven évig alakjaimmal, de ha már így nyomódik a közönség képzeletébe, nincs az az író (de még mesteremberben is rossz az olyan), aki jelentéktelennek tartaná azt, amit csinált, legalább őneki magának hinnie kell, hogy nem élt hiába, ha jól akar aludni párnáin. Mennyivel felemelőbb érzés, ha – mint most velem történik – ezt más is elismeri, olyan tekintélyes és hivatott más, mint a Csokonai Kör. Másokat csalnék meg, ha azt mondanám, hogy nem örülök neki.

Fogadja tisztelt Elnök Úr azért a megtiszteltetésért, hogy rólam megemlékeztek, s azért az örömért, melyet a levél nemes és meleg hangja okozott, hálás köszö-
netet, amelyet méltóztassék a kör tagjaival is tudatni.

Budapest, június 15. 1909.

Alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

363.**MK – KÖNYVES TÓTH KÁLMÁNNAK**

[Budapest, jún. 18. 1909.]

Kedves druzsám!

Falun lévén (a »Grundon«, ahogy nevezem kis nógrádi birtokomat), csak most kaptam meleg hangú, megható leveledet. Mindenekelőtt szívemből viszonzom az abban kifejezett jó kívánságokat. Adjon az isten Neked derűs, boldog alkonyt, és olyan hosszút, aminőt csak kívánsz magadnak. Környezzen mindvégig az a szeretet és tisztelet, melyet most élvezel s melyet Náladnál jobban senki se érdemelt meg.

A tárca iránt érdeklődtem az »Újságnál«. A szerkesztő (Ágai Béla) azt mondta, hogy igen jó, és közölni fogják e napokban. Nyomban utána (vagyis másnap) azonban arról értesített a lap egyik munkatársa (Fröhlich), hogy a dolgozat hosszú volt nekik, s minthogy sokáig kellett volna várni a közlés idejére, hát úgy-mond, a napokban elküldték Neked.

Most már nem tudom, mi az igaz.

Te azonban már tudod.

Maradtam pediglen szerető barátod, akinek hő vágya volna még veled összekocintani a poharát – mielőtt végképp itt hagyjuk egymást, azaz hogy mielőtt odaát összejövünk.

Mikszáth Kálmán

364.

MK – BENCZÚR GYULÁNÉNAK

[Horpács, 1909. július 4.]

Méltóságos Asszonyom!

Ázunk, fázunk, pipázunk, – most az egyszer örökre esik itt Horpácson, s haragos zöldbe van a falu öltözve. Gyönyörűek a fák és a növényzet. – Kivált a méltóság-tok portáján zúgnak a fák, s csipognak a madarak, hogy szinte ide hallik, mikor ezt a levelet írom. Macska azonban még mindig hajthatatlan. Felém se néz, ha vasárnaponként haza kerül. Mindamellett jól áll az ügy – a fundus nem lehet a Macskáé. Kinyomoztam, hogy az általa fizetett rész-összeget is kölcsön vette, több hitele pedig nincs. A másik kettő pedig egy garasnak se ura, *nem lehet* tehát más vége, mint egy új licitáció.

De Macska ügyes, sőt úgyszólván okos, és amint látja, hogy az új licitáció elkerülhetetlen, maga fog menni Szántóhoz egy kunyoráló ajánlattal. Azért tehát csak várni kell, nyugodtan várni.

Hiszen tehetnék lépéseket Gyarmaton, melyek föltétlenül sikerre vezetnének, de egyelőre fölöslegesnek tartom az erőszakos közbelépést.

Újság itt, amit írhatnék, persze nincs. Tegnap kaptam ajándékba egy másféléves szelídített szarvast. Szép karcsú állat, de nem tudom mit csináljak vele. Nagy zavaromban egész nap arra gondoltam, hogy milyen jó lenne, ha már itt laknának – odaajándékozhatnám a méltóságos asszonynak. Én is megszabadulnék a szarvastól, a szarvas is éntőlem. Azonfelül szépítené a kertjét valami festői szarvas házikóban.

Megtartsam?

Kellemes nyaralást kívánva a Méltóságos Asszony kezeit csókolva, a »Németke« hódoló tiszteletét tolmácsolva, azzal zárom leveletem, hogy feleségem ezer üdvözlést küld. Nelli sógornőmet pedig úgy tessék képzelni, hogy a Szontagh-féle öreg ház padlásán, az oda idők folyamán felhányt, mindenféle iratok és könyvek közt guggol s keresi, egyre keresi a Pongrácz Eszter imakönyvét.

Horpács, 1909. júl. 4.

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

U. i. Holnap már itt hagyom Horpácsot, Pestre csábít be a politika. Vagy tíz nap múlva pedig már Rohitson leszünk valamennyien. És mert az ember arra szüle-

tett, hogy várjon, várni fogjuk esengve az ősz, a hűvösebb napokat és a hazatérő Benczúrékat.

365.**RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK**

[Váczhartján, 1909. július hó 10.]

Igen tisztelt Barátom!

Köszönettel olvastam soraiból szíves érdeklődését férjem hogyléte iránt. – Szépen javul és erősödik, de iszonyúan kell rá vigyázni minden tekintetben.

Köszönöm továbbá, hogy oly jó volt Rudnay Bélának is írni, és végül köszönöm a magnetikus álombeli jóslat megküldését, holnap fogom azt illető helyre eljuttatni.

Most pedig áttérek a közös ügyre! – Ha már azon kevély örömmel töltötte el lelkemet, hogy diplomata tehetségűnek nevez, maradjunk tehát politikai stílusban, és lépünk a delegacionális térre kezdjük meg az együttes tárgyalást 67-es alapon, vagy Isten neki, fogadjuk el a koalíció elnevezést, hiszen az együtt tárgyaló másik fél úgyis 48-as alapon áll.

Mielőtt a közös tárgyalást megkezdenők, kápolnába lépek és áhítatba merülve hálás köszönetet mondok a levele végén írottakért, bár éppen ez által megfosztott engem azon gondolatomnak keresztülvihetőségétől, amely sorai olvasása közben támadt bennem, hogy valakihez elküldöm levelét, akinek véleményét óhajtottam kikérni, hogy tulajdonképpen miként kellene cselekedni? – Szándékomat vissza kellett vonnom, és kénytelen vagyok a saját lábamon megállani, és önállóan határozni.

Mindenekelőtt köszönetet kell mondanom a hölgybizottság nevében is azért a nagyon szép szavakért, melyeket a könyvnyomtatott lap tudósítójának mondott róla.

Teljesen aszerint kívánok cselekedni, amint azt tisztelt Barátom jónak látja.

Első impulzusom az, hogy legokosabb lesz egy, a lapokban közlendő *nyílt levelet* intézni Önhöz, tisztelt Barátom! – így értesülhetnek belőle az ügynek állásáról mindazok, akikre tartozik és akik az interjúvolásra adott feleletet olvassák.

Küldöm a nyílt levél fogalmazványát; ha azt elvben elfogadja – mit remélek – , szíveskedjék rajta tartózkodás nélkül módosítani mindent, amit jónak lát. Távol legyen minden skrupulusa arészben, hogy én talán bármily átalakítást is rossz néven tudnék venni.

A nyílt levél szövegéből teljes tájékozást fog meríteni a gyűjtőívek eredetéről s a hozzájuk fűzött kívánságainkról...

[A levél többi része elveszett.]

366.

MK – RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDÁNAK

[Rohics, 1909. július 14. után]

[Levélrészlet]

Lehetetlen, hogy már most előzetesen itt is meg ne köszönjem (amit annak idején külön akarok), a »Veres házból« jött ajándékot, a Szent Péter esernyőjét. Amellett, hogy gyönyörű és elmés dolog, ehhez is valami bűvölet tapad, mint a regénybelihez. Máskor ha új esernyőhöz jutottam, rögtön megszűntek bosszúságomra az esőzések, mióta azonban ezt megkaptam, folytonosan esik. De nem baj. Mert ha az ég borús is, a derült órák, melyeket az ezüst táblácska vésete kíván, hála Istennek, teljes mértékben megvoltak horpácsi időzésem alatt.

...Utólag még egy félreértést akarok eloszlatni. Úgy látom, hogy némelyek a gyűjtést úgy értelmezik, hogy a bizottság programjának főpontját félti, vagyis a horpácsi szomszédos földek megvásárlását. Én és a bizottság is kevés súlyt helyez erre. Én inkább takarékos ember vagyok ugyan, mint pazarló, de egy csepp se törődöm a vagyonszerzéssel. A fiaimat kitaníttattam, s nekem sincs többre szükségem, mint amennyim van. Bár kevesem van, de gazdag embernek érzem magam. E földekre nem gondolok sóvárogva. Örülék, nem tagadom, ha megkapnám, mert határosak az enyéimmal, de roppant félreismerne engem, aki azt hinné, hogy ezt én valami főpontnak tartom. Én az erkölcsi sikert tartom főpontnak, és abból egy szemernyit sem áldoznék, még hatszor annyi földért sem. Hiszen szerezhettem volna eleget harminc évi képviselőházi befolyással, ha akartam volna. De minek nekem? Hiszen oly csekélyek az igényeim!

A program főpontjának én az írói személyem presztizsét tekintem. S e presztizsre gondoltam ártalmasnak ezt a gyűjtést, és a bizottság is. De most már tiszta lesz a helyzet és minden rendbe jön, mert mint mondom, úgy vagyok én ezzel, hogy ha ma így szólítana meg a végzet: No fiam, mit akarsz, válassz a jubileumodra kettő közül! Azt tegyem-e, hogy leküldöm most a halált egy gazdag emberre, akibe beleszuggeralom, hogy az uradalmát hagyja rád, vagy pedig az országgyűlés tagjaiba öntök egy ötletet, hogy neked a jubileumodra felállással szavazzanak meg egy bokrétát? – Minden habozás nélkül a virágbokrétát választanám.

Ezeket úgy őszintén, bizalomteltjesen meggyónva, szóval egész gondolat-világom e körül abba az egy principiumba csúcsosodik ki, hogy mint úri ember, mint gentleman mentem be ebbe a jubileumi dologba, és úgy is akarok belőle kijutni.

Egy újságírónak, ki ma meginterjúvolt, már érintettem is ezt a kérdést. Nem gondolnám, hogy tapintatlanul tettem volna, de kérdezett, s felelnem kellett, mert ezt

a gyűjtést sokan félre is érthetnék. Ha mégis, tekintve, hogy kényes kérdés, tapintatlan lettem volna, és valami rossz érzést keltettem volna vele, bocsásson meg nekem, mert nem akartam, mert inkább sértenék meg egy országot, mint egy szentet, egy olyat, aminő az én saját külön vallásomban a Nagyságod alakja.

Három hétig maradok Rohicson, akkor visszamegyek Horpácsra, de Pesten töltök időközben néhány napot, s keresni fogom az alkalmat, hogy élőszóval beszélgesünk erről a tárgyról, ha még maradt volna valami félreértés. De én azt hiszem, semmi sem maradt, se köztem, se a bizottság, se a hölgybizottság között. Azaz dehogy semmi. Én a hálának azt a nemét érzem, melyet nem szokás szóval kifejezni akarni.

Kezeit csókolom.

[Mikszáth Kálmán]

367.

MK – BENCZÚR GYULÁNÉNAK

[Rohitsch-Sauerbrunn, 1909. július 18.]

Méltóságos asszonyom!

Szántó ügyvéddel találkoztam itt. Azt hiszem, ő mindent <megígért> megírt. Én csak a magam taktikájának részletezésével egészítem ki.

Mint ahogy kacsalábon forognak a mesebeli kastélyok, úgy forgott a mi leendő Benczúr kastélyunk bizonyos Jaskovich nevű professzor lábán, aki a gyarmati múzeum igazgatója. Ennél kellett a dolgot megmozgatni. De úgy, hogy ne Benczúrék keze mozgasson (az ódium ne rájuk szálljon). És nem úgy, hogy az én kezem mozgasson (mert az én kezem is a Benczúrék keze). Ennélfogva egy *távol fekvő* kezét, a Révai Könyvkiadóét vettem igénybe. Révai Eperjesre készült 30 év előtti diákpajtásaival találkozni, ezek között volt Jaskovich is. Őt bíztam hát meg, hogy igazítsa a gondviselést, de a mi említésünk nélkül, úgy mintha neki jutna eszébe. Ennek az eredménye az idecsatolt levél, melyet már csak Rohitszon kaptam meg.

A kicirkalmazott terv most már így következik – az én kombinációm szerint: Macska István megkapván az értesítést, rohanni fog Pestre Méltóságokhoz, vagy az ügyvédhez, hogy isten neki, meggondolta már és átengedi a harmadrészt. Ekkor az ügyvéd hidegen fogadja, immel-ámmal mondja, hogy a tervről Benczúrék letettek, mert drágának tartották magát a telket is, de ha olcsóbban adja, akkor megpróbálja s ír nekik. Pszichológiám szerint Macska most már olcsóbban adja, és még kezét is csókol, ha száz forint nyereség révén jut szárazra.

Az én tervem szerint tehát nem is lenne szükséges egy másik licitáció. Az én tervemben a licitáció csak egy megijesztési eszköz, mely arra sarkantyúzza meg Macskát, hogy inkább kapjon valamit, mint semmit.

E tervnek azonban meglehetősen hátrányára van, hogy olyan időben indul, mikor egy faktor sincs otthon, akihez Macska hozzászaladhatna, még az ügyvéd sem.

Így attól kell tartani, hogy *csakugyan* árverésre kerül a sor. De ez se nyugtalanítsa a méltóságos asszonyt, mert Macskát könnyű lesz megbékíteni egy nagylelkű száz vagy kétszáz koronás ajándékkal, melyet kárpótlás címén kap már akkor, midőn semmi se járna neki. Ez a kegyajándék holta napjáig meleg hűségben fogja őt tartani a Benczúr-ház iránt, mert hiszen Macska végre is jó ember, és egy olyan dologért [ne] tartsuk őt vadállatnak, melyet mint erényt énekelünk meg a novellákban – a rögöz való makacs ragaszkodásért.

Természetesen nincs kizárva egy harmadik eshetőség sem, hogy ti. Macska megijedvén, valamely csodálatos módon előkeríti a két másik telek rész árát is, s kifizeti. Ez ugyan nem valószínű, és igen megszorítana engem, de legalább levinné Méltóságok válláról a bizonytalanságot. És már ez is valami. Különben már erre az esetre is van tervem. De ez még nem bevégzett és korai.

Már mintegy egy hete vagyunk itt a leggyalázatosabb időben, úgy hogy már az életemet is megúntam. Itt ülök egy bolond nagy tölgyfa alatt, melyen a stájerok udvariasságából a »Mikszáth-Eiche« táblácska fityeg, nézem a tornyosuló felhőket, hallgatom a mennydörgést, és várom a jövő évi nyarat – amikor majd a nagy építkezést nézzük ilyenkor a Benczúr portán.

Addig is kezeit csókolva, Gyulát tiszteltetve maradtam Rohitsch-Sauerbrunn júl. 18. 1909.

alázatos hű szolgája

Mikszáth Kálmán

368.

RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK

[Váczhartján, 1909. augusztus 5.]

Igen tisztelt Barátom!

Vettem utolsó, aug. 1-ről keltezett, nagyon kedves levelét. Abban a meggyőződésemben írom e sorokat, hogy annak főtárgya tekintetében nem kellend valami nagy nehézségekkel küzdenünk.

Van nekem még egy ehhez némileg hasonló természetű tervem; végtelenül örülnék, ha ez is sikerülne. Még eddig, ahol kopogtattam és puhatolództam, azt kivihetetlennek mondták. De én nem tudok nyugodni és emlékezetemben élénken felidéztem áldott emlékü édesanyám eme szavait, melyeket ő a magyar nőkhöz, az általa a Tigris Szállóban összehívott legelső értekezleten tartott beszédében mondott: »Sajátságos az ember helyzete: ha valamely eszmét érett megfontolás után jónak, életre valónak ítél, mintegy végzetszerűleg ragadtatik megvalósításának elősegítéséhez.«

Bízom a jó sorsban, hogy teljesülni fog ez is!

A selmeci pipát, ha megköszönni kívánja, úgy levelét szíveskedjék kérem dr. Király Ernő lyceumi igazgató nejéhez intézni, Handel Valéria, a honti főesperes leánya. Első levelemre adott válaszában írja, hogy intézetünk növendéke volt.

Vele állottam levelezésben, a selmeci asszonyoknál ő tette a szükséges lépéseket, és azt hiszem, hogy a pipa elkészítése mellett is leginkább ő fáradozott.

Végtelenül sajnálom, hogy most a közeli napokban nem lehet Bpestre mennem, s így meg leszek fosztva azon élvezettől, hogy találkozhatunk.

Ismételten kívánom felemlíteni, hogy igen-igen nagy örömömre fog szolgálni, ha nemsokára felkeres kedves kis betűivel.

Az egész kedves családja részére a legszívélyesebb üdvözeteket küldve maradok

őszinte, igazi tisztelője

Rudnay Józsefné

369.

MK – GÖRGEY ALBERTNEK

[Horpács, 1909. augusztus 15.]

Igen tisztelt Uram!

A »Fekete Város« egy családi legenda körül forog, melyet Görgey István említ egy munkájában. E történet alkalmasint csak mese, legfeljebb valami csöppnyi igaz mag lehet benne.

Én mármost a legendát, mely szerint egy Görgey nevű alispánt Lőcsén lefejeztek, olyan korba tettem (a II. Rákócziéba), ahova a sok zavar miatt, mely akkor volt, legvalószínűbben volt beilleszthető, mert a megtörténhetés illúzióját fenn kell tartani. Ez az egyetlen törvény, mely az író kötelezi.

Az én Görgey alispánom tehát sehogy se illeszthető be a Görgey család akkori-ban tényleg élő tagjai közé úgy, hogy a család történetének ismerőjét meg ne zavarja adataiban.

Legjobb tehát úgy venni, hogy az egész regény költött, aminthogy költött is. A Görgey család pusztán keret, melyet néhány általam szeretett tagjában nagyra tartok s melyet megaranyozni kívántam tollammal. Teljesen egyre menne, ha az alispánt Nagy Mihálynak hívnák, vagy bárminek. Mert nem valamely család »igaz« történetét akartam papírra tenni, hanem egy kornak az igazi levegőjét.

Azt akartam, hogy az olvasó visszaringatva érezze magát abba a korba. A család igazi története közömbös az író előtt, még maga a történelem is. Jósika élve hagyta Zách Klárát, Shakespeare nagy történelmi drámáiban nevetséges volna történelmet keresni. Nem úgy történt az. De azért becsesebbek azok az emberiségnek, mint a legzamatosabb történelmi tények. Szóval valódi tényállást még a történelem sem követel. Carlyle úgy írja le az eseményt, hogy azok hangulatokat keltsenek. Kitölti a hézagokat a saját fantáziájával, nagyít, zsugorít, elhallgat, amint az ő művészi érzéke kívánja.

Áttérve az én regényemre megjegyzem, hogy bár költöttnek deklarálom azt, ez nem zárja ki, hogy némely személyem élt. Így például élt Quendel, Fabricius is okvetlenül élt – csak talán nem akkor. Görgey Pál is talán élt, de nem Pálnak hitták talán, és nyilván nem akkor élt, és nem volt testvére Jánosnak, ha valamikor élt, heves temperamentumával, s ha ezek a dolgok így történtek vele, akkor ilyennek kellett lennie.

És ez az egyetlen pont, amelyre ráállva az olvasó fölvetheti a kérdést teljes joggal: hogy igazat írtam-e?

Fogadja kedves érdeklődéséért köszönetemet s mély tiszteletem kijelentését
Horpács, aug. 15. 1909.

kész szolgája:

Mikszáth Kálmán

370.

MIKSZÁTH KÁLMÁNÉK – ÖZV. ENYEDI LUKÁCSNÉNAK

[Horpács, 1909. augusztus 17.]

[Levelezőlap]

Ilona napkor, a mi saját Ilonánk dacára és mellett is, mint valami hiányzóra és kellemesre gondolunk arra a másik Ilonára, akiről oly régen nem hallottunk hírt, azt se sejtve, hogy hol lehet most – de legyen bárhol, teljenek napjai derült napfényes vidámságban, s gondolva néha ránk is.

[Bélyegzőn:] Horpács, 1909. aug. 17.

Mikszáth Kálmán

Mikszáthné

ifj. Mikszáth Kálmán

Méltóságos

Enyedi Lukácsné szül. Zsótér Ilona Úrasszonynak

Budapest

Ostrom utca 3.

371.

BENCZÚR GYULÁNÉ – MK-NAK

[H. n. 1909. szeptember 8.]

[Megszólítás nélkül, egy Benczúr-festményről készült levelezőlap hátlapján:]

»Pipacsok a búzában« Mik– nem: Benczúr Gyulától. Szept. 15-én otthon leszünk. Szívbeli örömmel köszöntjük a Horpácsiakat.

09. szept. 8.

[Aláírás nélkül. Benczúrné kézírása.]

372.

MK – ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDÁNAK

[Horpács, 1909. szeptember 9.]

[Töredék]

Igazán kifogyhatatlan a kedves ötletekben... Igen, igen köszönöm, hogy az élet annyi mindenféle változataiban gondol rám. Olyan kitüntetés ez, melyet aligha érdemlek, amely azonban jobban esik mindennél... Az ákácok és az én régi mon-dásom úgy hatottak rám, mint egy régi ismerős megjelenése, mely kedves emlé-keket hoz magával abból az időből, mely már erősen a hátunk mögött van....

... Olvastam a Mikszáth és Madáchfalvára vonatkozó ötletet, s tagadhatatlanul nagy megtiszteltetésnek tartom. Madáchnak kivált ezzel tartozik is a vármegye...

[Továbbá⁷ azt írja Mikszáth, hogy a belügyminiszter nem szokta engedélyezni a községek elnevezését családok után, mert ebben bizonyos demokrata álláspont érvényesül. Azután így folytatja:] Semmi sem lehet demokratikusabb az emberi társadalomban: mint a jól végzett munkáért, az összességnek tett szolgálatokért az egyén kiemelése.

Nagyon köszönöm, hogy felkarolja ezt a tervet, tényleg semmi sem okozna ne-kem olyan örömet, mint éppen az, hogy a hely, ahol szüleim porladnak, az ő fiuk nevét viseli időtlen időkig. De ezt csak bizalmasan vallom be, mert még kívánni se szeretnék olyat, ami esetleg elkeseredést szülhetne s amit nem szívesen adnak... A selmeci pipából se szíttam még, de már itt van, és csak az a hibája, hogy túlsá-gosan díszes, kár lesz érte, ha eltörik. Kinek köszönjem meg, nem tudom. Azaz, hogy tudni tudom, kinek kell mindent megköszönöm, az intéző kezet jól látom (küldöm is kézcsókom), de nem tudom a selmeci adresset, akinek a levelet írjam az obligát udvariasság követelményeképp...

...Nem akarom háborgatni nagy gyászában, mely az én kedélyemet is lehangolta; a kesergő ember annyi, mint az imádkozó ember, zavarni nem szabad... Ezernyi mondanivalómmal nem hozakodom most elő, mikor nincs egyedül (és nem figyel-het rám). Isten látogatásának hívjuk mi, magyarok azt, mikor valakit magához vesz a mieinkből.

Tolakodásnak lehetne ellenben nevezni azt, ha én az ügyem felé próbálnám te-kintetét elvonni ilyenkor. Ennélfogva a legrövidebben, csókolom kezeit, és aján-lom magam jóakarátába, alázatos szolgálója

⁷ Rudnayné Veres Szilárda áthidaló szövege az általa közölt levélben.

Horpács, 1909. szept. 9.

Mikszáth Kálmán

373.**MK – GÖRGEY ALBERTNEK**

[Horpács, 1909. szeptember 12.]

Nagyságos Uram[!]

Egy pár napig Pesten tartózkodván, csak most találom második, igen becses levelét.

Sajnos, hogy hamarébb nem ért a szerencse ösmerhetni (ha csak egy levél útján is), bizonyára másképp írtam volna meg segítségével a »Fekete várost«.

De ez a hiba csak a történet ismerőjét érinti (s az sajnos kevés van), a poéta kigondolt történetet mesél, s a mesében előforduló lélektani s egyéb feladatok művészi megoldása képezi vágyódását.

Regényem rögtön kifogástalan lehetne, csak költött neveket kellene adnom hőseimnek létező nevek helyett. Természetesen csakis ebben az egy pontban értem a kifogástalanságot – vagyis rögtön elesnék az erre irányuló megjegyzések létalapja.

Újólág igen köszönöm szíves érdeklődését, s legyen meggyőződve, hogy habár semmit se törődtem azzal, hogy abban az időben milyen Görgeyek éltek s milyen nexusban voltak egymással, vagy a történet egyéb személyeivel – egy azonban előttem lebegett mindenkor, s vitte a tollamat, az a bámulat és szeretet, mely Görgey Arthur fenséges alakja révén úgyszólván az egész családhoz tapad.

Mély tisztelettel maradtam

Horpács, sept. 12. 1909.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

374.

RÉVAI TESTVÉREK – MK-NAK

[Budapest, 1909. ősz elején]

Tudomást szereztünk arról, hogy Nagyságod barátai 40 éves írói működésének megünneplését célozzák és hogy ezt az alkalmat fel akarják használni arra, hogy a közönségben a nemzeti szépirodalmunk iránti lelkesedést felébresszék.

Értesüléseink szerint az a terv merült fel az Ön barátai körében, hogy a nagyobb irodalmi társulatokat fel fogják szólítani arra, hogy országos bizottsággá alakulva, olyformán intézzék a tervbevett irodalmi ünnepélyt, hogy annak mintegy kimagasló pontja Nagyságod műveinek egy oly gyűjteményes kiadása legyen, mely cél-szerű és gazdaságos kiállításánál és jutányos áránál fogva alkalmas legyen minél szélesebb rétegekben való elterjesztésre. Az eszme megpendítői úgy vélekednek, hogy méltányos és kívánatos volna, hogy műveinek ez alkalomból ilyformán közrebocsátandó gyűjteményes kiadásának írói jövedelme Önt illesse meg, egy-részt kárpótlásul azért, hogy írói pályája kezdetén munkái belső értékével arány-ban nem álló csekély tiszteletdíjért volt kénytelen akkori irodalmi viszonyainknál fogva művei szerzői jogát értékesíteni, másrészt példaadásul arra, hogy a nemzet megbecsüli és tehetségéhez képest anyagiakban is jutalmazza azokat az íróit, akik a nemzeti irodalmat maradandó becsű művekkel gazdagították.

Az Ön anyagi részesedését olyképpen óhajtják barátai megállapítandónak, hogy lehetségessé váljék a tervezett kiadás jövedelméből Nagyságod számára való megszerzése és örök tulajdonába való átengedése egy szülőföldjén levő kis bir-toktestnek, mely valaha anyai részről családjáé volt. A kiadás sikerét olyképp vélik biztosíthatónak, hogy a megalakítandó bizottság társadalmi úton az összes mérvadó tényezőket, testületeket, hatóságokat, magánosokat az akcióban való részvételre felszólítja és ily módon annyi előfizetőt gyűjt, hogy a nemzeti jutalom-díj jellegével bíró összeg az előfizetési pénzekből kikerüljön.

Tudomásunkra jutott, hogy Nagyságod szívesen fogadta a rokonszenvnek és megbecsülésnek ezen megnyilvánulását, a terv gyakorlati keresztülvitelének lehetőségét azonban attól kellett függővé tennie, vajon sikerül-e kiadóival, tekin-tettel a fennálló szerződésekre, oly megállapodást létesítenie, mely a terv keresz-tülvitelének nem áll útjában.

Tekintettel arra, hogy a kiadásunkban megjelent műveinek örökjogon korlátlan tulajdonosai vagyunk, és hogy ezen művek után Nagyságodat többé írói tisztelet-díj nem illeti, mi, mihelyt a barátai által felvetett kiadói terv és annak célzata tudo-másunkra jutott, elhatároztuk, hogy a fentiekben vázolt terv keresztülvitelét nem-

csak lehetővé tenni, hanem a magunk részéről is teljes erővel előmozdítani fogjuk.

[aláírás]

375.

SEBŐK ZSIGMOND – MK-NAK

[Budapest, 1909. szeptember 12.]

[Fejléc:] Budapesti Hírlap szerkesztősége

Kedves Mikszáth Úr!

Már ismét zörgetek az ajtón, ne nehezteljen érte. Kérem, szíveskedjék a lapomnak (Jó pajtás a címe) szánt kéziratából valamit küldeni. Nagyon büszke lennék, ha a mutatóvényszámok Mikszáth szellemével kelnének útra – ezek lennének az igazán jól kormányzott repülőgépek, melyek biztosan elérnének az olvasók szívébe.

Akár egy számra terjed, akár többre, bármily rövid, bármily hosszú – örömmel várjuk.

A Nagyságos Asszony kezét csókolja, mindnyájuknak jó egészséget kíván

Budapest, 1909. szept. 12.

igaz híve

Sebők Zsigmond

376.**MK – A MÁRAMAROSSZIGETI SZILÁGYI ISTVÁN KÖRNEK**

[Budapest, 1909. szeptember 12. után]

[Befejezetlen fogalmazás]

Állandó téli tartózkodásra hazatérve az igen tisztelt elnökség levelét találtam itt-hon, mely a szívemhez szólt, mintha a legközelebbi szép őszi napok melengető sugarából szótték volna hozzám.

A levél egyszerű kísérője pár szelíd fényű szóval annak a ténynek, hogy a Szil-ágyi István Kör tiszteletbeli tagjának választott meg negyven éves jubileumomra.

Nemcsak hogy köszönöm és elfogadom <de büszkeségemül fog szolgálni, mert a> a választást, még büszke is vagyok rá, hiszen magyar ember magyar embertől nagyobb kitüntetésben nem részesülhet, minthogy azt mondják neki: »Tessék leülni minálunk, szívesen szorítunk itt helyet magunk között, tegyen úgy az úr, mintha otthon volna.«

377.

ÖZV. PÓSA KÁROLYNÉ – MK-NAK

[Budapest, 1909. szeptember 22.]

Méltóságos Úr!

Alulírott, mint néhai Simonffy Kálmán volt orsz. gyűlési képviselő nővére, mély alázattal esedezem nagy elhagyatottságomban, arra kérve: kegyeskedjen 79 éves aggkoromra tekintettel bármily segélyben részesíteni, hogy a mostani reánk nézve végtelen nehéz megélhetési viszonyok mellett képes legyek három kis árva 9-11-13 éves leányunokám neveltetését további aggkoromban – ha elérhetem – bevégezni, hogy aztán az ő jóindulatokkal iparkodhassanak mindnyájunk fenntartásáért.

Férjem, mint kataszteri pótbiztos vagyontalanul halván el, hat év óta három árva 9-11-13 éves kislány unokáimmal küzdök a megélhetésért, akik az I. ker. elemi iskolába járnak, akikért én tovább küzdeni már nem bírok, mert szemeim elgyengülésével egészen munkaképtelen lettem.

Igen alázatos folyamodásom után kegyes jóindulatért esedezve, mély tisztelettel maradok

Budapest, szept 22/909

Budafoki út 91. szám. 47. ajtó.

alázatos szolgálja

özv. Pósa Károlyné

Simonffy Jusztina

378.

ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK

[Budapest, 1909. okt. 10.]

Igen tisztelt Barátom!

Kedélyvilágom jelenlegi sötét éjszakájában (betegnek is érzem magamat testben, lélekben, Margit leányom gyöngébb és túlérzékeny szervezetét annyira megviselte és megtörte szeretett édes atyjának halála, hogy ágyban fekvő beteg lett), fénysugarat hoztak a mellékelt sorok.

Most legelső teendőnek tűztem magam elé, hogy a szűkebb hölgybizottság nevében is aláírásaikkal a székesfővároshoz kérvényt nyújtsunk be, hogy a belváros egyik utcáját, a *Borz utcát* nevezzék el *Mikszáth utcának*.

Megindított mozgalmunk legelső napján az Akadémiából egyenesen Bárczy polg. m.-hez ment küldöttségünk, de ő akkor külföldön volt. Azt mondták, hogy egy nemrég hozott f. ö. v. határozat értelmében élő emberről utcát elnevezni nem lehet. – Mi tehát keresztül akarjuk vinni azt, hogy ha a copf meg nem engedi, hogy kivételt tegyenek, akkor hozzák meg azt a határozatot a Mikszáth-jubileum alkalmából, hogy azt az utcát a Mikszáth nevére fogják elnevezni, ha életében nem lehet, úgy adja az Isten, hogy mennél később, majd mostanhoz 40 évre, halálakor. <...> Az az utca volt az, hol mint fiatal ember az általa elnevezett »kis Akadémiá«-ban először olvasott fel; és vonzó, minden szívet megnyerő személye ott hódított meg első ízben mindenkit, aki megismerte.

A jó Isten áldja meg!

Pár órára itt vagyok Bpsten, hova beteg leányomnak orvosi tanácsért jöttem.

Őszinte szívélyes üdvözléssel

régigaz híve

özv. Rudnay Józsefné

379.

MK – HENTALLER LAJOSNAK

[Budapest, 1909. október 13.]

Kedves Lajosom[!]

Nem tudok elgondolni semmit, ami engem kellemesebben érintene, mint az, hogy most a jubileumkor eszedbe jutottam neked, ki mindig közel álltál szívemhez.

Az öreg barátságnak is megvannak, azt hiszem, a betegségei, mint mindenek, ami öreg, de ez a mienk kivétel. Egyébként semmi se olyan szép, mint a barátságnak éppen az öregje, Mire ebbe az életkorba jutunk, ahol mi vagyunk most, szinte úgy tűnik fel nekem, hogy ha a születéshelyünk nem volna, meg az apró tárgyaink, melyek környeznek és a régi barátaink, kik kvázi elmúlt életünk állomáshelyei – talán el sem hinnénk már annyi idő után elváltozva, hogy mi vagyunk mi. Öreg barátaink úgyszólván elmúlt »én«-ünknek itt maradt részei lesznek.

Egy szó mint száz, köszönöm hálásan, hegy megemlékeztél rólam. Félig <bóbis-koló> halványodó, finom érzéseket ráztál föl lelkemben.

De nehogy elérzékenyedjem, a formához térek, mellyel hozzám való hajlandóságodat kimutattad. Hiszen a forma, az igaz, hogy mindegy, de mégis nem állhatom meg kijelenteni, hogy *egy olyan vágyamat találtad el, melyről én magam sem tudtam*.

Mert pipás ember vagyok ugyan (látom, hogy jól tudod), de efemer természetű, könnyen eldobható cseréppipákat használlok, és mikor most ez a remekmű kibontakozott előttem a mindenféle selyem papírosokból, fölébredt bennem a múlt századbeli szkíta, aki elsápad, a nagy ezüstkupakos nemzeti bálványt ilyen igéző pompában látva maga előtt. Vagy képzelj magadnak egy eszkimót, aki <kimegy a kunyhójából s> kutyák helyett orosz trappereket lát befogva a szánkója elé.

Van ugyan híja az ajándéknak, mert úgy rémlik nekem, hogy ahhoz a dohánymonopólium megszüntetése is dukált volna, mégis beismerem, hogy minden jubileumi ideámat túlszárnyalta. Mert a többihez mind csak két faktor kellett: egy ünneplő és egy ünnepelt. De ehhez a pipaötlethez *három utolsó magyaroknak kellett még életben lenniök egy időben, a XX. század első évtizede végén, bizonyos összefüggésben egymással*.

Kellett hozzá egy koponya, mely ekkora nagy pipából sem kap még nikotinmérgezést – ez én vagyok,

Kellett hozzá egy másik koponya, akiben ez szépen kirajzott, aki megcsináltassa s ilyen intencióval elküldje nekem. Hohó! Nem az ember a halhatatlan, ahogy te

képzeled jubiláns barátom, az ember törékeny edény, a pipa a halhatatlan a régi magyar felfogás szerint, ez adatik át szép sárgára kiszíva nemzedékről nemzedéknek. Mondom, ennek a kifőzéséhez kívántatott egy második koponya – s ez Te vagy.

Végre pedig kellett egy harmadik koponya, amelyik ezt az *ideát tőled*, a *pipát* pedig *tőlem* megirigyelje – s ez Komjáthy Béla.

Csak a három faktor összekerülése hozhatta meg az ötletbe azt a nagy harmóniát, s ez lehet megmagyarázója annak a gögnek, amellyel az első szippantásokat kieregetem, de nem előbb, míg személyesen, előszóval is meg nem köszönöm. Ami most nem lehet, mert egy kis influenzában sínylődöm.

Maradtam addig is, míg ki bírom gondolni, hogy a nekem okozott nagy örömet hogyan viszonzhatnám

ölelő, öreg barátod

Mikszáth Kálmán

Budapest, okt. 13. 1909.

[Címzés:]

Nagyságos

Hentaller Lajos orsz. képviselő úrnak

Budapest

[Más írással:]

Zugló Bosnyák utca 8.

Ajánlott

380.

MK – TAKÁTS SÁNDORNAK

[Budapest, 1909. okt. 22.]

[Névjegy]

[Postabélyegző kelte]

Kedves Kollegám, most kezdem csak érteni Balassa Bálint versét, hogy:

»Vitézek! mi lehet

E széles föld felett

Szebb dolog a végeknél?...« mióta a »Komáromi Daliákat« olvastam. Gyönyörű dolog az, úgy belenézni az akkori élet gyomrába. Köszönöm a könyvet, nagy élvezettel olvastam az idei gyönyörű ősznek ezt a legértékesebb gyümölcsét.

Tisztelő híved

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Nagyságos

Takács Sándor úrnak

Budapest

Fiume szálloda

381.

MK – PRÓNAY MIHÁLYNAK

[Budapest, 1909. október 29. előtt]

[Fogalmazványtöredék]

— mint hírlapolvasónak van tudomásom — — — határozatokról melyeket tervbe vett jubileum[om alk]almával szülőmegyém hozott, <s melyek engem> — — — <ségnek minden> <hiszen mondanom sem kell>.

Be kell vallanom őszintén <hogya szinte> érdememen [felül kitünt]tőknek érzem ezeket a határozatokat <no de hát — — — nincs az a sok amit az ember el ne bírjon ami jó> — — — de egyszersmind azt is, hogy bármilyen fényesen ünnepelne is akár egész Európa <az én kis vármegyéből — — — egy kis melegítő napsugár> (amint hogy nem teszi) az én kis [v]ármegyém bármely szerény elismerése volna nekem akkor is <legédesebb> legkedvesebb.

Annál inkább eltölt hálával, hogy a vármegye úgyszólván [ké]t kézzel nyújtja érdeklődésének és méltánylásának külső jeleit olyan mértékben, hogy azokkal mintegy elborítva nem érzem érdemeimet akkoráknak, mint azok jutalmát. De végre én megbírom, s a vármegye is. Csak virtusához marad hű <hogya ha Nógrád vagy teszi vagy>, ahogy Pázmány mondta róla: <hogya> Nógrád vagy tesz valamit, vagy nem tesz, de ha tesz, nem teszi félig, — — — — —

382.**MK – ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDÁNAK**

[Budapest, 1909. október 29. körül]

[Fogalmazványtöredék]

...ha főleg a Nagyságos asszony is ehhez a nézethez hajlana roppant akaratával és nagy végrehajtó erejével. Én azt hiszem hogy itt sokat lehetne még tenni. (Idő még van hozzá,), ha odairányítaná a hölgyek még megmaradt tevékenységi kedvét, <hogy> a könyvemre való aláírásokra buzdítsák <arra képes ismerőseiket>, egy ceruzát és egy aláírási ívet mindig ott tartva készenlétben a szalon valamelyik bútordarabján.

Különben lesz ahogy lesz – óhajtanom azonban szabad legyen, hogy szépen végződjék, ami olyan szépen kezdődött a földolog <azonban>, még a jubileumnál is sokkal főbb, hogy egészségesek legyünk, s hogy a Nagyságod lelki zuzmaráján minél előbb olvadásba hozza azt, amit lehet, a lüktető pesti élet melege. Jöjjön közénk minél előbb, s vesse be magát újra teljesen ezekbe a szokott hullámokba, melyek a mindennapi foglalkozásokban való <vezést>... a felejtés...

383.**MK – ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDÁNAK**

[Budapest, 1909. október 29.]

[Levélrészlet]

Elhiszem, hogy meg van elégedve Nógráddal. Meg is lehet. De én is meg vagyok elégedve Nagyságoddal, mert az eredmény a Nagyságod műve. Jól lehet, el kell ősmerni, hogy a megye kitett magáért derekasan. Urak ezek, akik semmit se tesznek félig...

Ami a gyarmati utca elnevezést illeti, ne méltóztassék iránta bővebben érdeklődni. Egyrészt azért, mert már a vármegye eddig is többet tett, mint amennyit álmodban várhattam; másrészt, mert az utca elnevezés nem okoz nekem örömet. Kis szülőfalum elnevezése, ha már nem torlódik eléje ezután akadály, teljesen kielégíti e nembeni hiúságomat. Ugyancsak ez az álláspontom a főváros utcájával is. Szép lesz, ha meglesz magától, de nem érdemes érte akciót kezdeni s éppen azoktól kicsikarni, akik legtöbbet tettek. Nagy gond nekem, hogy Nagyságod nincs most Pesten, mikor legjobban szüksége van az embernek a jó szellemére, s az éppen nincs mellette. A levélváltás merev dolog bizonyos megtanácskozásokhoz, s különben is roppant aversiom van a levélíráshoz...

Szóval nagyon hiányzik nekem most (bár iszen mindig hiányzik), hogy némelyekben tanácsát kérhessem, némelyekben esetleg segítségét, mert úgy tudom, még elég idő van arra vagy emerre lendíteni a jubileum ügyét, mivel ahogy olvastam, csak valamikor februárra tervezik a jubileum határnapját.

Különben lesz, ahogy lesz, a földolog (a jubileumnál is sokkal jobb), hogy egészségesek legyünk, s hogy a selmeci pipa jól szeleljen. A legóhajtandóbb pedig, hogy Nagyságod már minél hamarabb köztünk legyen s a megszokott régi tevékenység hullámaiba vesse magát teljes erővel. Az a levegője. Abban van a feledés és a vigasztalás is. Kezeit csókolja

Bpest, okt. 29. 1909.

[Mikszáth Kálmán]

384.

GAJDÁCS PÁL A TÓTKOMLÓSI »OTTHON« OLVASÓKÖR

[Tótkomlós, 1909. október 31.]

NEVÉBEN – MK-NAK

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Budapest

Mély tisztelettel alólírottaknak van szerencsénk az idecsatolt dísztagsági oklevelet azon őszinte óhajunk kifejezése mellett átnyújtani, hogy Nagyságodat az Isten magyar nemzeti irodalmunk – melynek Nagyságod annyi dicsőséget és édes magyar hazánk, melynek a művelt nemzetek előtt oly fényes hírnevet szerzett – javára és dicsőségére még sokáig boldogul éltesse.

Midőn tisztelettel kérjük, hogy tótkomlói »Otthonunk« f. évi október 30-án, Nagyságod irodalmi működésének 40 éves jubileuma alkalmából tartott díszközgyűlésén nagy lelkesedéssel hozott azon határozatát, hogy Nagyságodat Otthonunk tiszteletbeli tagjává választotta, kegyeskedjék elfogadni, s midőn tisztelettel kérjük arra is, hogy minket jó hajlamaiban megtartani szíveskedjék, vagyunk kitűnő tisztelettel

Tótkomlós, 1909. október 31.

a díszközgyűlés megbízásából

Wertheim Béla Gajdács Pál

jegyző elnök

385.**PRÓNAY MIHÁLY, NÓGRÁD VÁRMEGYE FŐISPÁNJA –
MK-NAK**

[Balassagyarmat, 1909. november 2.]

[Köriat:]

Nógrád vármegye főispánja.

Nagyságos Uram!

Jobb szeretném levelem úgy kezdeni, hogy »szeretett költőm« vagy »édes palóc mester« – szívemnek lelkemnek ez jobban felelne meg, mert hiszen én is palóc vagyok, itt nőttem fel közöttük én is, lelkem itt szívódott tele irántuk a legmelegebb érzéssel, amely érzelmeket ismét és ismét gyönyörrel élem át újból, valahányszor egy Mikszáth könyvet veszek a kezembe.

A hozzám intézett levél azonban a Méltóságos Úrnak szól, és ez nem engedi meg, hogy kívánságomnak egész nyíltan nyissak ajtót. Respektálnom kell – és én respektálok! de arra kérem Nagyságodat, hogy respektálja Nagyságod is vármegyém szülöttje iránt érzett – minden méltóság nélküli, de annál melegebb – érzelmeimet, és ha ezeket a hivatalos székbe is beviszem, nem követek el törvénysértést, az igaz, de köszönetet sem érdelek, hanem cselekszem úgy, mint ahogy vármegyém gondolkozik, magyarul és palócosan.

Balassagyarmat XI/2. 909.

őszinte tisztelő híve

Prónay Mihály

386.**NAGY MIHÁLY, NÓGRÁD VÁRMEGYE ALISPÁNJA – MK-
NAK**

[Balassagyarmat, 1909. november 4.]

Nagyságos Képviselő Úr!

Mélyen tisztelt barátom!

Örömmel vettem hozzáam intézett felette megtisztelő soraidat, s főként az ifjúkori emlékek felemlítésének örültem végtelenül, bár meghatva gondoltam vissza zsélyi otthonomra, és azok nagy számára, akikkel már csak emlékezetben foglalkozhatom.

Írói jubileumod előkészítő munkájából mi is kivenni igyekszünk részünket, de mondhatom, hogy ez nálunk köszönetre méltó munkával, vagy különös fáradsággal nem jár, hisz írói nagyságod ünnepeltetése lelkes visszhanggal és büszkeséggel tölti el egész vármegyénket, mely most örömmel kap az alkalmon, hogy ezt nyíltan is kifejezésre juttassa, bár őszintén megvallva, mostanáig sajnálattal kellett nélkülöznünk részvétedet közügyeinkben. Adja Isten, hogy ígéreted beváltva, e téren is mielőbb lelkesen üdvözölhessünk.

Szíves figyelmedet megköszönve a közeli viszontlátás reményében mély tisztelettel üdvözöl, s magát nagyrabecsült baráti hajlamodba ajánlja

szolgálatkész híved

Nagy Mihály

Balassagyarmat, 1909. nov. 4.

387.

ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK

[Budapesten, 1909. nov. 4.]

Igen tisztelt Barátom!

Egy napra ismét itt vagyok Budapesten, holnap utazom vissza. Minthogy leveléből azt éreztem ki, hogy az utca elnevezés nem okozna éppen valami nagy örömet, így a hölgybizottság tevékenységét, illetve érvényesülését *más irányba* óhajtom terelni, és erkölcsi súlyát másfelé szeretném érvényesülve látni.

Mielőtt ehhez hozzáfognék, kívántam tervemet közölni, és arra kérni, lenne szíves véleményét és tanácsát megírni nekem, hogy mindenben intenciói szerint cselekedhessem. Ez természetesen bizalmi dolog, nem tud majd erről más, mint mi ketten és akinek tollába mondom soraimat.

Tervem íme ez: A közeli napok valamelyikére szeretném összehívni a szűkebb hölgybizottságot (14-en vagyunk); Zsilinszky Mihályné elnöktársamat fognám az elnöklésre felkérni.

Az eddig történekről, már ti. amit mi tettünk eddigelé, és amit lépéseinkkel elértünk – úgy Nógrád vármegyében, mint máshol –, arról mindenek előtt be lenne számolva, hogy az eddigiekből a továbbiakra jóleső biztatást merítve, újabb lelkesedést érezzon mindenki a buzgó tevékenységre és biztos eredménnyel biztató cselekvésre.

Ha ezen beszámolás meglesz, akkor egy kérvényt szeretnék azon szűkebb bizottság tagjaival aláíratni, amelyet néhány helyre küldöttség vinne. A kérvény ugyanaz lenne több példányban, de az alkalomhoz módosítva.

A kérvény tárgya az lenne, hogy az illető hatóság vagy egyén szerezze be, rendelje el, hogy mindazon hivatal és iskola, amelyek az illetőnek hatásköréhez tartoznak, könyvtára számára előfizessen a jubileum alkalmából egy-egy példányra műveiből. (Ezen mondat sehogysem helyes, de nagyon sietek, nem módosíthatom, bízom azonban benne, hogy meg fog engem érteni.)

Az egyik kérvény a székesfőváros vezetőségéhez szólna, hogy valamennyi iskolájába szerezze be. – Ugyanazt gondolnám a Közokt. miniszterhez, hogy minden állami iskolánál tegye meg ezt, legalább is azoknál, amelyek városokban vannak. Talán a protestáns felekezetek iskolafenntartóihoz is lehetne hasonló kérvényt meneszteni, és talán az egyes kath. püspökökhöz is.

Ezekre nézve kérném szíves véleményét és tanácsát! – és ha gondol mást is, úgy kérem azt is megírni, vagy ha másképpen gondolja, úgy írja meg kérem azt is.

Ma este 6 órakor küldök szíves válaszáért.

Maradok szívélyes üdvözlettel és tisztelettel

igaz híve:

özv. Rudnay Józsefné

388.

JOSEFINE KAUFMANN – MK-NAK

[Budapest d. 8/XI. 1909. V. Szent István-tér 15. II. 4.]

Hochwohlgeboren Herrn

Koloman Mikszáth

Budapest

Hochgeehrter Herr!

Ich habe die Ehre Ihnen anbei *M. 100, als Hälfte* der mir aus Deutschland gesandten Honorare, für 4 Übersetzungen »1. in der Frankfurter Zeitung«, »2. in den Münchner Neuesten Nachrichten«, 1. in der »Berliner Morgenpost« zu überreichen. Die Belegexemplare sandte Ihnen seinerzeit per Post, »Die Stiefmutter« (Egy fiúnak a fele) wird diesen Tage erscheinen, da das Honorar bereits eingelaufen ist, ich werde Ihnen selbstverständlich auch diese Nummer sofort nach Erscheinen einsenden.

Indem ich hoffe, dass meine Arbeiten Ihren Beifall fanden, (ich bestrebte mich so wortgetreu wie möglich zu Übersetzen, und doch die couleur locale möglichst zu wahren) – bitte ich Ew. Hochwohlgeboren auch um Ihr ferneres gütiges Wohlwollen.

Da ich, leider, durch meine Krankheit *ständig* ans Zimmer gefesselt bin, *nie* ausgehen kann, muss ich mich des Vergnügens beraubt sehen, Ihnen *persönlich* Ihren Honoraranteil (die andern Autoren verlangen die Hälfte vom Übersetzungshonorar, und so hoffe ich, das Ew. Hochwohlgeboren auch mit der Hälfte zufrieden sind), zu überreichen, *bitte also um Bestätigung der Übergabe*.

Mit vorzüglichster Hochachtung

Josefine Kaufmann

389.

CÄCILIE LANGSCH MŰFORDÍTÓ – MK-NAK

[Breslau, 1909. november 9.]

Zum Jubiläum.

25 év, hogy a Méltóságos úr nekünk boldogít az ő gyönyörű munkáival. Élne a magyarnak legjobb költője még anny[!] évek a mi gyönyörhöz.

Azt kíván tiszteletteljes

Cäcilie Langsch

Breslau, 9. XI. 09.

390.

HORÁNSZKY LAJOS – MK-NAK

Budapest, 1909. 13/XI.

[Fejléc:] Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság

Igazgatósága

Váci körút 32.

Kedves Kálmán bácsi!

Tegnap óta kerestetem a barátot, s ma kisült, hogy 2 napra Komáromba utazott. Légy szíves tehát tudatni velem, hogy a vacsorát elhalasszuk-e, vagy miként legyen. Teljesen alkalmazkodom parancsodhoz.

Ölel rabszolgád

Horánszky Lajos

391.

BURSICS ERNŐ – MK-NAK

[Budapest, 1909. november 20.]

Nagyságos Uram[!]

Az Úristen mégis csak megérleli mindenkinek a vetéseit, még ha jámbor tanító-ember is a magvető.

»Külön órát a mesének!« című igénytelen röpiratomat, amely maga is jó öt esztendő s amelynek magvát lipcsei állami tanítóiskodásom idején a »Néptanítók Lapja« útján szórtam az igazi magyar szóért a tanítói világba, egy teljes esztendőig tartó vitát idézván föl evvel az indítványommal (ennek is már 15-16 esztendeje) tanítótársaim között és közöttem – avval a szerénytelennek látszó kéréssel küldöm meg Nagyőrnak, hogy abba belepillantani ne terheltesse! Ez a bepillantás talán nem vész kárba. Ha más nem, az a nyúlfaroknyi előszó, amit röpiratom elé írtam, megmagyarázza azt az örömet és az elégtétel érzésének azt a túlradását, amellyel az idei »Almanach« előszavát (a fantáziáról és a népmeséről) olvastam; s amely ennek a levelemnek megírására és röpiratom beküldésére ösztönzött, mondhatnám kényszerített.

Hiszen a magyar irodalomnak egyik legfényesebb tolla szólalt föl a magyar népmesének, az *élő* magyar nyelvnek, a népiskola földjébe való plántálása mellett; tehát ugyanazért az eszméért, amelyért engemet annyiszor és annyian lekicsinyeltek, amelyre komolykodó, s idegent majmoló tantervkészítőink ügyet sem vetettek...

Az eszme, amelyet Mikszáth Kálmán hirdet, megél és terebélyes fává növekszik! Nálunk, tanítóknál, talánha csenevész bokor maradhatott volna...

Mély tisztelettel alázasos szolgálja:

Budapesten, 1909. november 20-án.

Bursics Ernő

székesfővárosi tanító

392.

MK – TAKÁTS SÁNDORNAK

[Budapest, 1909. december]

[Névjegy]

Nagy köszönettel küldöm vissza e kedves kis kincseket. Sajnálom, hogy nem tudom, mikor indulsz. Mert még szerettem volna veled karácsonyig is fecsegni.

Ha úgy kerül sora, hogy karácsonyig visszajössz, el ne feledd, hogy az ünnepek nálam való töltése végett kötelező ígéreted szerint híradással lenni el ne mulaszd.

Igaz barátod

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Nagyságos

Takáts Sándor úrnak

393.

VÁRDAI BÉLA – MK-NAK

[Bpest, 1909. dec. 10.]

Mélyen tisztelt Képviselő Úr!

Tegnap este átvevén Nagyságodtól az életrajz korrektúráját, közé keveredett egy lapnyi kézírata. Mivel úgy nézem, hogy ez még nem járt szedő kezében, s így szüksége lehet rá, vagyok bátor ide mellékelve visszaküldeni, maradván

Nagyságodnak

a legmélyebb tisztelettel

alázatos szolgája

Várdai Béla

394.

MK – HAFFNER GÉZÁNAK

[Budapest, 1909. december 12.]

Igen tisztelt Uram!

Megkaptam a levelet, s valóban botrányos dolog, amit ezek a kolportőrök elkövetnek.

Sajnos a leírt esethez nekem csak annyi közöm van, mintha valakinek eladom a búzámat. Hogy aztán az milyen visszaéléseket követ el a tőlem vett búzával, arról nem tehetek.

A leírt eset az én jubileumommal sem áll kapcsolatban. Ezek a hölgyek egyszerű szélhámosok voltak, s ha az én nevemben kínálták portékájukat, egyszerű csalást követtek el.

Az én jubileumomra (bár nekem ehhez sincs semmi közöm), csak *előfizetni* lehet, s azt is csak a Belvárosi takarékpénztárhoz, szabad akaratból, s azt is 80 koronájával. Mire nézve hogy ez így áll, ide mellékelve küldök egy nálam levő ívet. Ebből tetszik meglátni, hogy szélhámosság történt.

A jubileumomat rendező bizottság pláne a lapokban ki is jelentette, hogy minden egyéb más gyűjtés *ellen óvást emel*.

Jó lenne a két így eljáró hölgy nevét tudni.

Igen sajnálom, mondom, az esetet, de ebben nekem egyéb bűnöm nincs, csak az, hogy azokat a kedves nejére ráerőszakolt könyveket én írtam valamikor.

Mindamellett megpróbálom, hogy a könyvkereskedőnél lármát csapva esetleg kitörüljek az Ön nevét. Talán megteszi szívességből, de nem köteles vele, mert a könyvek épp oly tulajdonai neki, mintha bármily más portéka volnának, azt teheti velők, amit akar.

Budapest, December 12. 1909.

Maradtam tisztelettel

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Tekintetes

Haffner Géza

MÁV ellenőr úrnak

Rákospalota

395.**ÖZV. RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDA – MK-NAK**

[Váczhartyán, 1909. dec. 12.]

[Névjegy]

Igen tisztelt Barátom!

Megjött ím a levél!

Teljesült a remény!

A plébános örömmel elfogadta az iskolai ünnepély eszméjét is, amiről neki írtam. Levele mutatja, hogy sokkal különb ember, mint aminőnek festették.

Kár, hogy a szobrászban úgy csalódtunk. Majd csak jóra fordul minden! Viszonyul állandó jó egészséget kíván igaz tisztelője

özv. Rudnay Józsefné

396.

MK – ANDRÁSSY GYULÁNAK

[Budapest, 1909.]

[Befejezetlen fogalmazás]

Kegyelmes Uram!

Előre bocsátom, hogy semmi kérnivalóm nincs a kormánytól, sem tőled, sem most, sem a jövőben és nem is akarok lenni semmi, még képviselő se. Ez adja meg nekem a lehetőséget, hogy ösztönömet minden röstelkedés nélkül, minden szemérmesség akadály nélkül követhessem, mely arra <ösztökél> készít, hogy dacára miniszter voltodnak, elragadtatásomat fejezzem ki a Zrínyiről írt esszé fölött. Taine és Carlyle iratai óta nem élveztem így szellemi produktumot. S ezt tetézi az <a tudat> öröm, hogy magyar ember írta. Hogy két olyan magyar embert látok egyszerre, aminő a téma és aminő az írója.

Megvallom, hogy meglehetősen desperatus gondolataim vannak a politikai helyzetről. De ez az esszé <kirázott> kiszakított közülük <lehetetlen> legalább egy kis időre. His – – – –

397.

RÉVAI TESTVÉREK – MK-NAK

[Budapest, 1909. dec. 24.]

Nagyságod velünk szemben afölötti aggályának adott kifejezést, hogy a mindent megrontó politikai és közéleti válságos viszonyok között a jubileum alkalmából megindított előfizetési akció nem fog abban a mértékben sikerülni, ahogy az gondolva volt és ennek folytán azon várakozásnak adott kifejezést velünk szemben, hogy a jubiláris kiadásunk részletüzleti terjesztését oly odaadással fogjuk fogantatósítani, hogy az ebből Nagyságodat megillető jövedelem az előfizetési akció gyenge sikerét helyreüsse.

Egyúttal azon óhaját is kifejezte, hogy a részletüzleti akció révén már a jubileum alkalmával egy tetemes összeg, mint a jubiláris alap tartozéka, ki legyen mutatható.

Mi ezek folytán elvállaljuk a szavatosságot azért, hogy a jubiláris kiadásnak részletüzleti terjesztése címén Nagyságodat legalább 30.000 K. azaz Harmincezer korona fogja megilletni.

[Aláírás]

398.

MK – ISMERETLEN TANÁRNAK

[Budapest, 1909?]

Igen tisztelt tanár úr!

Igen szép a kis dolgozat és sajnálnám, hogy itt pusztuljon el az én asztalomon – pedig itt az lenne a sorsa, mert nekem úgyszólván semmi összeköttetésem nincs az írókkal és kiadókkal.

Ez egy kicsit furcsának tetszhetik Ön előtt, de így van. Én már egy évtizede nem voltam semmiféle redakcióban (azon egy évet kivéve, míg magamnak volt lapom), s író, kiadóféle emberrel már évek óta nem érintkeztem.

Ha írok, telefonon üzenek a szerkesztőségi szolgának – s e szolgán kívül tíz év óta más személyiséggel nem beszéltem, sem élőszóval, sem írásban. Már ti. az irodalmi köröket érte. Mert egyébként elég jól érzem magam, s pajtáskodó ember vagyok a politikusok közt. Irodalmi érintkezésektől azonban régen megcsömörlöttem.

Sok szerencsét kívánok a küzdelemhez. Bizonyára megvan annak is a maga szépsége, édessége. Figyelemmel fogja kísérni

híve

Mikszáth Kálmán

399.

MK – VARJASSY ÁRPÁDNAK

[Budapest, 1910. január 2.]

Nagyságos Elnök Úr!

A karácsonyi ünnepeket falun töltve, csak most vettem kézbe a Kölcsey Egyesület levelét. Örömmel olvastam a lapokban már az úgynevezett »irodalmi érdemeimnek« első megpendítésénél, az Egyesület szépen és okosan kidolgozott alapítványairól, melyekben benne van az öreg író és könyveinek megtiszteltetése s azonkívül a kezdő íróknak nyújtandó támaszték. Főleg ez az utóbbi tetszett nekem. Mert praktikusabb dolog írókat ösmerni fel azokban, akik még csak lesznek, mint elősmerni azokat, akik már csak voltak.

Hálával és szeretettel eltelve az Egyesület iránt, rosszul esik nekem most a kívánságát megtagadni. De hát kénytelen vagyok vele. Mert az isteni gondviselés, mely úgyszólván mindent megadott öreg koromra, inkább elvett volna »valamit«. Az éveimből vagy húsz esztendő. Akkor talán el győztem volna menni a városokba, ahova a jubileummal kapcsolatosan meghíttak.

De a valóságban bizony beteges állapotban értem meg ezt az évet is, s még az utcára való kimenetelem is egy-egy bizonytalan következményű vállalkozás, így télen át. Minélfogva alig tehettem mást, minthogy már egy csomó városnak, Debrecen, Kolozsvár, Máramarossziget stb. meghívását (hiszen vas szervezet kelle-ne ahhoz), nem fogadtam el, azzal mentvén ki magamat, hogy Szegedet kivéve, melyet kisebbik szülőföldemnek tekintek, nem megyek el sehova.

Nagyságos Elnök úr megítélésére bízom ezek után, hogy felelhetnék-e mással a Kölcsey Egyesület megtisztelő kívánságára is, anélkül, hogy azokat a városokat, akik jóakarattal, szívélyességükkel megtiszteltek, meg ne sértsem?

Ám, ha a jubileum után valamikor, azzal nem összefüggően, talán ősszel parancsol velem a Kölcsey Egyesület, örömmel állok rendelkezésükre.

Fogadja elnök úr és tolmácsolja kérem az Egyesület tagjai előtt is mélyen érzett köszönetemet a kitüntetésért, melyet irántam tanúsítani méltóztatott s bocsánatkérésemet, hogy azt a jelentéktelen kérésüket, ami nekem különben minden időben kedves volna, miszerint köztük megjelenjek, a körülmények erejénél fogva nem tehettem meg.

Budapest, jan. 2. 1910.

Alázatos szolgájuk

Mikszáth Kálmán

400.

MK – GAJDÁCS PÁLNAK

[Budapest, 1910. január 2.]

Igen tisztelt Elnök Úr!

Örömet okozott nekem a tótkomlói Otthon tiszteleti tagsága. Nem szokatlan, nem első és új kitüntetés, mely az idén ér, de ide is csak azt kell felelnem, amit a máramarosszigetieknek: hogy a lóhere is csak a negyedik levelével lesz négylevelű lóherévé.

Azért éppen olyan kedvesen érint engem a tótkomlói Otthon nyájas szava, mint-ha akár a világ legfőbb irodalmi fórumától származnék; mert egyszerű jó magyartól ered; ezeknek írtam én negyven évig, ezek kell, hogy megértsenek. A harangozónak, aki a maga kis tornyának harangját rángatja, szebb muzsika a harang nyájas szava, mint akár a Paganini muzsikája.

Szívemből köszönöm a kísérő levélben kifejezett jókívánságokat. Ami pedig a diplomát illeti, azt kedves emlékül őrzöm meg holtomig, azzal a szeretettel együtt, melyet alföldi népünk iránt érzek.

Igen kérem, Elnök úr, méltóztassék ezt a köszönetemet tolmácsolni új tagtársaim előtt s engem továbbra is megtartani szíves jóakaratukban. Alázatos szolgája

Budapest, 1910. jan. 2.

Mikszáth Kálmán

401.

MK – GAJDÁCS PÁLNAK

[Budapest, 1910. január 2.]

Kedves Palim!

Igen köszönöm a diplomát.

A fácskákat is köszönöm, ámbár nem kaptam meg. A szállítólevél megérkezett a »szalonnasütő hely«-re, Horpácsra, de a fák nem jöttek és a lyukak, melyeket előre megásattam nekik, üresen tátognak. Igen sajnálom, mert úgy pedzem, erdei fák voltak.

Nagy Lajos nevű totum fac-om volt az állomásfőnöknél, reklamálta őket, jegyzőkönyvet is vettek fel (úgy tudom). Azért tehát jó volna, ha az árukat bekövetelnéd, mert a vasút tartozik a kártérítéssel.

Feleségem (aki csókoltatja a feleségedet), azt gondolja, hogy a rendeltetési helyet jelző táblácskának kellett elveszni [a] csemetékről, s azért pusztultak el valahol útközben. Különben pedig Kossuth nagy rendetlenségbe süllyesztette a vasútakat is. Így megyünk feljebb-lejjebb mindenben.

De hát ez is mindegy. Fődolog, hogy még élünk. Bár nagyon rosszul. Maholnap a fa is csak arra való lesz, hogy a magyar embernek legyen, ahova felakassza magát.

De még addig is szeretnék veled koccintani. Mikor jössz?

Boldog új évet kívánok mindnyájatoknak.

Igaz barátod

Kálmán

402.**NAGY SÁNDOR – MK-NAK**

[Budapest, 1910. január 7.]

Igen Tisztelt Barátom! Kedves néhai Kartársam!

Ott, ahol most a te országos ünnepeltetésed megnyílt, valamikor együtt kapálgattunk a vidéki zszurnalisztika szőlejében. S néhanapján bizony megesett velünk az az emberi dolog, hogy munka közben összekülönböztünk és birokra is mentünk olykor az akkori két szegedi lapban. (Akkor még a kettő is sok volt.) Hol te voltál fölül, hol én alul. (Hiszen mint nagy író, tehát élet- és emberismerő, tudod, hogy vannak emberek, akiknek sorsa az, hogy mindig alul maradjanak.) Utaink azután szétváltak. És jött az idő, amikor te a Szegedi Híradó 25 éves jubileuma alkalmából üdvözlő levelet írtál hozzám: szellemtől sziporkázót, szeretettől meleget. Amire én most is hálásan emlékezem. Azóta elmúlt másik 25 esztendő is. Ezalatt te felhágtál a magyar Parnasszus csúcsára, én lent maradtam a hegy lábánál, elvegyülve a milliók tömegében, És most újabb negyedszázad után innen a mélységből kiáltom föl hozzád a viszontüdvözlésemet, meleg szívemből eredő jókívánataimat. Adjon a Gondviselés neked még hosszú időt és hozzá erőt, egészséget, jókedvet, hogy az emberi kor végső határáig gyarapíthasd a Magad és nemzedet dicsőségét.

Budapest, 1910. január 7.

Nagy Sándor

szabadságolt állományú szegedi

403.

LÁZÁR GYÖRGY – MK-NAK

[Szeged, 1910. január 9.]

687/1909. kg. szám,

Ünnepelt Mester!

Szeged szabad királyi város közönsége nevében, mely harminc év előtt a magának mondott és lelkes tanúja volt magasba törő pályád haladó kezdetének, ma – dicsőséged tetőpontján –, az egész ország ünneplése közt nem csökkent lelkesedéssel üdvözlünk, amidőn – hacsak egy napra is – újra a magunkénak mondhatunk.

Neved ismeri már az egész művelt világ, büszkesége vagy a hazának, de legnagyobb büszkeségünk vagy nekünk, akiket *Magad* tanítottál szeretni *Tégedet*, lelkesedni munkáidért, műveidért, s akiknek szeretete, ragaszkodása keltette új virradásra reményeidet, buzdított rajongani a szépért és újra lelkesedni érte.

Ha sokan örülnek is hát e napokban széles e hazában sikereidnek, sehol se lehet az bensőbb és szeretettől áthatottabb, mint Szegeden, második hazában.

Sokan vagyunk még, akik melletted voltunk harminc év előtt és szellemed ragyogásában gyönyörködve közvetlen láttuk a hatást, amit megnyilatkozásaid közéletünkre gyakoroltak, amint hullámok, viharok ültek el, új eszmék születtek írásaidd nyomán, és megtermékenyült munkakedvünk.

Szebb lett a város, mint volt, s abban érdemes rész illet Téged is.

De hogy az újonnan jöttök is tudják s a késő unokák se feledjék, ki voltál nekünk s ki vagy a hazának – »Dugonics Társaságunk« ajándékát, művészi kéz festette arcképedet múzeumunkba helyeztük el, és egyik szép utunkat *Rólad* neveztük el.

Üdvözlégy városunk nevében *Mester*, ki a halhatatlanok közé írtad be *Neved*, fogadd ünnepi hódolatunk.

Szegeden, 1910. évi január 9.

Szeged szabad királyi város törvényhatósági bizottsága nevében dr. Lázár György polgármester

404.

MK – A GYŐRI KISFALUDY KÖRNEK

[Budapest, 1910. január 11. előtt]

[Fogalmazvány]

Igen tisztelt Elnök úr!

Igen sajnálom, hogy a Győri Társaskör kívánságát nem teljesíthetem, Elég ok volna azt mondani, hogy ebben az időtájban lesz a saját jubileumom, amellyel egész tömege jár az efajta megjelenéseknek. Ezek tizedrészének se lehetne eleget tennem. Igen sok városnak visszautasítottam a meghívását. Kolozsvárnak, Debrecennek stb. melyek Mikszáth ünnepet csinálnak. Már ez oknál fogva se tehetném, hogy a tisztelt Társas Kör megtisztelő kívánságának *ebben az időtájban* eleget tegyek. Hiszen ezzel megsérteném azokat, akik iránt a legőszintébb hálát kell éreznem.

De eltekintve ettől (bár iszen ettől eltekinteni nem lehet) <én már> beteges <ember> asztmatikus vagyok, aki télen úgyszólván ki se mozdulhat a szobájából <Csak egy adatot mondok: Két év előtt voltam utoljára a képviselőházban.> S még hozzá éppen a torkom szokott megtámadva lenni télen át <...> <tetejébe pedig asztmatikus embernek> Ily viszonyok <mellett> közt, még ha nem volnék is elfoglalva részint mint író, részint más téren, és ha nem volna is a jubileumi ünnepség (mely elől már ki nem térhetek) éppen ezekre az időkre kontemplálva, akkor se merném megígérni, hogy a tisztelt Társas Kör művészi estélyén <részt veszek> működöm – mert attól kellene félnem, hogy egészségem cserben hagy, s az utolsó órában rontom el programjukat lemondásommal. Mert úgy vagyok én már, hogy ha egyhuzamban két-három napig <egészséges vagyok> jól érzem magam télen, azt már ritka szerencsének vesszük.

Mindamellettt azonban nem adok egészen kosarat. Nincs szívem hozzá, <ahhoz> attól az osztálytól invitálva, melynek Győrben az igen tisztelt Elnök úr a vezére, s melyből én <mint ősrégi politikus (25 év óta vagyok egyhuzamban a ház tagja)> az elhanyaglott gentry helyét vélem pótolni illetve őt erre a <z> már fájdalom üres helyre fejleszteni. Nem adok pedig kosarat abban a tekintetben, mert ha tavaszkor vagy őszkor (amikor szeretek is kószálni) rendelkeznek egyszer valamikor velem, tartozom egy felolvasással.

[aláírást jelző M vonal]

405.

A GYŐRI KISFALUDY IRODALMI KÖR – MK-NAK

[Győr, 1910. január 11.]

Nagyságos Uram!

A mindennapi élet önzés és érdekek által hajszolt forgataga időközönként megáll egy pillanatra, hogy jobb énjének sugallását követve, szeretettel adózzon azoknak, akiknek szellemi munkássága százezreknek gyönyörűsége.

Ilyen pillanathoz érkezett a társadalom most, midőn Nagyságod írói jubileuma alkalmából országoszte ünnepli.

Ezen általános, országos mozgalomból részt kér a győri Kisfaludy Irodalmi Kör, azon lelkes törekvéssel, hogy rendelkezésre álló szerény erőihez mérten, Nagyságod irodalmi munkásságát szintén ünnepelje. Alig tudjuk kellőképpen kifejezni, hogy minő örömet okozna városunknak és körünknek, ha Nagyságodat körünknek ezen alkalmából, folyó évi január hó 30-án tartandó ünnepélyes felolvasó ülésén közöttünk tisztelhetnők, magánúton szerzett értesülésünk szerint ebbeli nemes óhajításunk elé akadályok gördülnek, melyeknek elhárítása nincs módunkban, s így fájó szívvel kell eltekintenünk Nagyságodnak megjelenésétől, de midőn ezt tesszük, nem mondunk le azon reményről, hogy a jubileumtól függetlenül, más alkalommal, napsugaras májusi, vagy meleg derűs őszi időben annál sugarasabb, melegebb, derűsebb örömmel köszönthessük Nagyságodat körünkben, amint azt Pekár Gyula úr útján kilátásba helyezni méltóztatott.

Főtitkárunk jelentéséből hálátelt szívvel értesülünk arról, hogy Nagyságod, személyes megjelenésében akadályozva lévén, most készülő »Közjogi regénye« kiadatlan előszavának Nagyságod megbízásából és nevében leendő felolvastatásával tisztel meg bennünket.

Átérezve e nagybecsű ajándék teljes értékét, igaz, mélyen érzett, őszinte köszönetet mondunk ezen irántunk tanúsított jóindulatáért, és egyben tudatjuk, hogy annak Nagyságod intenciója szerint bevezető és magyarázó szavakkal leendő felolvasására ezzel egyidejűleg Pekár Gyula urat kértük fel.

Hálás üdvözetünk tolmácsolása mellett maradtunk Nagyságodnak

Győr, 1910. jan. 11.

tiszteelő hívei

dr. Kuncz Jenő

főtitkár

dr. Kramolin Viktor

elnök

406.

MK – BALASSA ÁRMINNAK

[Budapest, 1910. január 11.]

Kedves barátom, a szegedi fogadtatás alkalmából igen köszönöm a rólam írt meleghangú cikkeket – főleg amiket magad írtál –, valamint a banketten mondott gyönyörű beszédet, melyet hirtelen távozásom miatt még egy kézszorítással sem volt alkalmam megköszönni.

Egyben itt küldöm Nagy Sándor levelét. Ez még igazán hiányzott az ünnepségből: méltó epilógusa ez a harmónikus, kedves emlékű napnak. Közöld kérlek, mint illet, s add át a Szegedi Naplónak is. A lap azon három-négy számát, amelyek velem foglalkoznak, légy szíves nekem elküldeni (Reviczky tér 1.), hogy azokat emlékül eltehessem.

Budapest, 1910. január 11-én

Igaz híved

Mikszáth Kálmán

407.

LÖFFLER E. MÓRICZ – MK-NAK

[Kalkutta] Calcutta., 12 th. january 1910.

57. Park Street.

Nagyságos Uram!

A napokban térve vissza ide egy a Sikkimbe és Dél Tibetbe tett utazásról, olvasva a vett napilapok Nagyságodnak zengő dicsérő szózatait, veszek magamnak bátorságot és alázatos tisztelemnek olyként kifejezést adni, hogy a sikkimi utamban eszközölt fényképfelvételeim azon kis albumát mely[et] a Darjeelingben elhunyt, sokat hányatott nagynevű hazánkfia Körösi Csoma Sándor sírjánál és a vele összefüggésben volt helyeken eszközöltem – megküldeni és Nagyságodat annak elfogadására kérni merészkedjem. Fogadja azt oly jó szívvel – mily jó szívvel az adatik, és mily szent annak emléke, kiről a füzet szól.

S míg csatlakozva a milliók mellé, kik Nagyságodra az Ég áldását kérik, kívánva hosszú életet, erőt s egészséget, vagyok hazafias üdvözlettel és alázatos tisztelettel

Löffler Móricz

408.

FLIESZ HENRIK – MK-NAK

[Nagybánya, 1910. január 12.]

Nagyságos Uram!

A diadalmas éljenekebe, melyek Nagyságod varázsl elkének hódolatára sietnek, innen, a homályból belesír az én keserű lelkem. Szegeden szívvé olvadt át minden porcikája, juttasson csak egy csipetnyit nekem, szegény vidéki hírlapírónak, a nagybányai Teleki Irodalmi Társaság névtelenül dolgozó titkárának.

Feleségem, Bartók Lajos feledhetetlen halottunknak unokahúga. Szegény tisztviselő gyermeke lévén, mint tanítónő harcol velem a kenyérért. Teszi ezt olyan lelkesedéssel, annyi kitartással, hogy mindenki teljes meglegedését kiérdemelte. Helyzete azonban rettenetes. Nagybányának innen nyolc kilométer távolságra fekvő Borpatak telepén kénytelen tanítani. Ezt az utat télen-nyáron *gyalog* teszi meg ez a valóban hős lélek, mert a bérkocsiért 120 koronát fizetni nem tudunk. Lakást, ellátást a hitvány telepen nem talál, s lábai a gyaloglás igazi vértanúi a kulturális Magyarország dicsőségére. Orvosi kijelentés szerint esetleg operatív beavatkozás lesz a napi négy órás gyaloglás, a népnevelés terén <...> kifejtett működésének keserves pálmája.

Esedezem, méltóztassék ezt a barbár állapotot a kultuszminisztérium illetékes képviselői előtt szóvá tenni. Kegyeskedjék odahatni, hogy feleségemet a városba helyezték, mert itt két új tanerőre szükség van. E tekintetben a gondnokság már előterjesztést is tett. Feleségem áthelyezési kérvénye a vallásminisztériumban 112.400/909 szám alatt nyert beiktatást.

Rettenetes az a tudat, hogy Bartók Lajos unokahúga, egy úriasszony, mint napszámosnő naponként 16 kilométert meneteljen, mert velem együtt szegénynek született.

Mély tisztelettel bátorkodom megjegyezni, hogy magam állami tisztviselő vagyok a kincstári bányászathoz, s így Nagybányához köt a sorsom. Kettős háztartás vezetése a már említett anyagi, de egyúttal érzelmi okok miatt is lehetetlen.

Árassza reánk fennkölt szívének varázsát, nem kérek teljesíthetlent, hiszen az államnak egyre megy, akár itt is folytatja feleségem átértett hivatását.

Nagybecsű válaszáért, egy pár vigasztaló soráért esedezik alázatos szolgálja:

Nagybánya 1910. január 12.

Fliesz Henrik

m. kir. bányaszámellenőr

409.

JASKOVICS FERENC – MK-NAK

[Balassagyarmat, 1910. jan. 13.]

16. sz.

Nagyságos Uram!

Mellékelve a vezetésemre bízott áll. főgimnázium ifjúságának folyó évi február hó 1-én tartandó hangversenyére szóló Meghívót, mély tisztelettel kérem Nagyságodat, méltóztassék minket becses megjelenésével megtisztelni, és a szegény tanulók segélyezésére irányuló törekvésünket némi kegyes adománnyal támogatni.

legmélyebb tisztelettel

alázatos szolgája:

Jaskovics Ferenc

410.

A CHICAGÓI MAGYAROK PETŐFI KÖRE – MK-NAK

[Chicago, 1910. január 14.]

Nagyságos Mikszáth Kálmán urnak

Budapest

Nagyrabecsült mester! A chicagói Petőfi-kör, mint az itt élő magyarság kulturális és hazafias törekvéseinek harcosa, egyhangú lelkesedéssel hozta ama határozatát, hogy abból az alkalomból, amikor szülőhazánk irodalmi és társadalmi tényezői uraságod dicsőteljes 40 éves írói jubileumát ünnepli meg, innen a távolból mi is elküldjük szívből jövő üdvözetünket, mély tiszteletünk kifejezését és legjobb szerencsekívánatainkat.

Csak mi, Amerikába szakadt magyarok tudjuk kellőképpen méltányolni ama mes-terművek gyakorlati értékét, amelyek az ön tollából származnak. Egy idegen világban, idegen népek között élő embernek annyi édes és örömteljes órákat okoznak ama érdekesebbnél érdekesebb elbeszélések, rajzok és regények, melyek az ön teremtményei és egyúttal a magyar irodalom remekművei.

A Petőfi-kör könyvtárában az ön szerzeményei kétségkívül a legkedveltebbek közé tartoznak, és mi az elsők között akarunk lenni, akik a megjelenő összes műveit könyvtárainknak megszerzik.

A gondviselés engedje, hogy ezen a göröngyös, de mégis szerencsés és áldásos úton, a magyar írói pályán még számos éven át állandó jólétben és egészségben működhessék s hogy a magyar irodalom gazdagítására és minden magyar igaz gyönyörűségére sok-sok alkotása hagyja el a sajtót.

Fogadja ismételten hazafias üdvözetünk és kiváló tiszteletünk kifejezését.

A chicagói Petőfi-kör nevében

Beleznay Ferenc gróf

titkár

411.**KIRÁLY ALADÁR – MK-NAK**

[Sepsiszentgyörgy, 1910. január 16.]

11.334. szám/909.

Nagyságos Uram!

Háromszék vármegye törvényhatósági bizottsága 426-1909 közgyűlési számú határozatában dr. Székely György törvényhatósági bizottsági tag indítványára meghatározta [!], hogy Nagyságodat 40 éves írói jubileuma alkalmából szívélyesen üdvözlí.

Az egész ország lelkesedéssel siet a hosszú, eredménydús működés alatt annnyiszor osztályrészül juttatott kellemes órákért, s a magyar nemzeti Géníusz szolgálatában, az irodalom dicsőségére kifejtett buzgó munkálkodásért háláját leróni, minket azonban még szorosabb kötelék emlékei visznek az ünnepeltet ünneplők soraiba.

Nagyságodnak politikai élete e vármegyében kezdődött. Az első országgyűlési képviselői mandátumot az illyefalvi választó kerület adta egyhangúlag Nagyságodnak.

Azért, az egész vármegye közönsége nevében, midőn annak osztatlan tiszteletét és szeretetét tolmácsolom, kívánom, hogy Nagyságodat a Mindenható édes magyar hazánk javára, övéinek boldogítására kegyelmében sokáig tartsa meg.

Háromszék vármegye közönsége nevében

Sepsiszentgyörgy, 1910. január 16.

dr. Király Aladár

alispán

P. H.

[Háromszék vármegye közönsége]

412.

MK – KIRÁLY ALADÁRNAK

[Budapest, 1910. jan. 16. után]

Tekintetes Alispán Úr!

Háromszék megye üdvözlő levelében kedvesen csillog az a néhány szó, hogy nem vagyunk idegenek, mert nekem egy negyed századdal ezelőtt az első mandátumot Háromszék nyújtotta.

Mégpedig hogyan nyújtotta – felém, ah! Mennyi gyöngédséggel! Érdemes megmelegedni az emlékénél. Így csak székely tud bánni azzal, akit meg akart embevelni.

E választási kampány idején nagy gégebajba estem. Egy érthető hangot sem voltam képes kiejteni hónapokig vagy talán soha, nemhogy végigjárni egy sor községet beszédekkel. Dehogysis mertem volna odaállni a választóközönség elé. Megírtam tehát háromszéki barátaimnak, hogy nem léphetek fel. Erre aztán egy Illyefalván felvett jegyzőkönyv volt a felelet, melyben láthatatlanban kijelöl a kerület, s egyszersmind határozatilag kimondja, hogy ösmervén politikai meggyőződésemet eddigi tevékenységemből, sem személyes megjelenésemet, sem programbeszédemet nem kívánja.

De nehogy ez feltűnő legyen, s találgatás útján ki ne pattanjon a köznép előtt követségrontó testi fogyatkozásom, Háromszék összes, a fővárosban lakó szabadelvű jelöltjei hasonló jegyzőkönyvi kivonatot kaptak kerületeiktől.

Mosolyognom kellett, látva, az illető jelöltek mily kevélyek jegyzőkönyveikre, illetve az azokban nyújtott elismerésre, s gondoltam magamban, hogy az ő babérjaik az én szegény beteg torkomban nőttek.

Ez volt az első leckém, hogy a babér nem okvetlenül az érdemek kertjében tenyészik.

Ezt talán most a köztörvényhatóság kőbe véshető szépségű üdvözlétének olvasásánál is figyelembe illenék venni, de annyira megejtí szívemet megemlékezésük, s annyira tolulnak fel a régi emlékek a Nemere és a délibábos Szép Mező klasszikus földjéről, hogy csak elérzékenyedni tudok és soha el nem múló hálát érezni, melyet kegyeskedjék kérem tolmácsolni a tekintetes törvény hatóság előtt.

A tekintetes Alispán Úr alázatos szolgálja

Mikszáth Kálmán

413.

GAJDÁCS PÁL – MK-NAK

[Tótkomlós, 1910. január 21.]

Hőn szeretett, kedves Kálmán,
Szívem, lelkem hozzád szállván,
Hozzád megy mint hírnök, követ,
Ezért reám ne dobj követ!
Mert bevallom én azt menten,
Biz az nincsen ősi renden:
Hívogatni a névnapra,
De hiába ez divat ma.
A divatot bár ismerem,
Engem nem köt, nem kenyerem,
Azért hogyha hívlak bátya,
Az a szívem szava, vágya.
S hogy jól mulass lesz rá gondom,
A menüt is hát elmondom:
Lesz nyúlgerinc, őz pecsenye,
Malacpörkölt, cigányzene.
A zenéhez leszen bor is,
Kínálgatja Julis, Boris;
Kalánéta⁸ is szólni fog,
Mint a lúd, ha nyúvad, tikog.
Azért tehát, jó Kálmánom,
Csak azt kérem, azt kívánom:
Lévén tele szívünk, tálunk
Jőjjetek hát immár nálunk!
Pál sorsa így jobbra fordul,
Ha nem mástul, hát a – bortul:

⁸ Klarinét

Ez a szívet, bármi szittya,
Bármi bús is, fölvidítja.
Mert az ital, a bor szeszi,
A szívet acéllá teszi,
És nem gyúrja puha péppé...

Ölel csókol híved: G. P.

Tótkomlós, 1910. Jan. 21.

414.

CONCHA GYŐZŐ – MK-NAK

[Budapest, 1910. január 27.]

[Névjegy]

Kedves barátom! A tartamosabb együttlétnek nincs alkalmasabb módja – látod mint professzor teszem föl a tételt –, mint a vacsora, ennél fogva igen kérek mához egy hétre, febr. 3-ára vacsorára, s miután frakkod, szmokingod neked sincs, csak nyalka fiaidnak, házi ruhában is a legszívesebben vár barátod

1910. I. 27.

Concha Győző

415.

TALLIÁN BÉLA – MK-NAK

[Török-Kanizsa 29. I. 910.]

Kedves Barátom!

Azon reményben, hogy a Szegeden volt torokbajod már elmúlt s nincs akadály, hogy a szobát elhagyhasd, szeretnék veled Bpesten találkozni. – Ha, amint hiszem, te is eljössz a Khuen cabinet bemutatkozásához, úgy erre legkedvezőbb alkalmunk lenne akkor a Házban. – Szeretnék egyetmást a politikát illetőleg megbeszélni és tájékozni magamat nálad az általad felvetett Adria kérdésében is. – Ha nem jönnél a Házba, úgy értesíts Petőfi tér 1. sz. a. lakásomra, hogy aznap hol találkozhatnánk?

Igaz híved

Tallián Béla

416.

NAGY NEP. JÁNOS – MK-NAK

[1910. január 30.]

Verebély Bars m.

Mélyen tisztelt Uram!

Én önt munkái és arcképe után ismerem. Nem emlékszem, hogy önt valaha láttam volna.

Öreg ember vagyok; február 27-én leszek 80 éves. De bár jobb szememre vak, balkaromra béna, erősen süket vagyok, és bal lágyéksérvvel is küzdő, a *Felvidékben* ma jelent meg a 4363-ik cikkem e cím alatt: A mi muzsikus cigányaink. Első cikkem rokonom, Nagy Ignác lapjában jelent meg 1846-ban, József fhg. nádor 50 éves jubileuma alkalmából –, kinek fia, József és kisleánya, Erzsébet és Mária Henriette tőlem tanult meg magyarul. Miről eleget írtak a lapok, 1905 június 13-án elhunyt fenséges barátom halála alkalmából, amidőn: »Lehullott a legszebb csillag az égről« Bárd Ferenc és Társa hangjegykereskedésében megjelent, mely munkámért nekem a gyászba borult fenséges apa (1000) egyezer forintot küldött.

Sohasem voltam fizetett hírlapíró, nem iratkoztam be mint olyan soha, nevem még a Pallasban sem jön elő, de azért talán nem neheztel, hogy kollégának tartom, és szívem mélyéből kívánom, hogy önt a magyarok szerető istene úgy kedves családjá, mint a magyar nemzeti irodalom, kultúra javára jó erő és egészségben az élet legvégső határáig éltesse.

Hazafias üdvözlettel híve

nagyflórisi Nagy Nep. János

1848-49-diki igazolt honvéd *közüvitéz*

volt főhadnagy, volt ügyvéd, EMKE

tb. jogtanácsos és a Pesti Napló nyélbeütői közül az utolsó élő.

417.

GAÁL ISTVÁN – MK-NAK

[Déva, 1910. február 6.]

Mélyen tisztelt kedves Bátyám!

Íme mégis mozog az E. K. E.! Ha mindjárt csak gyöngécskén is! A »Virágos kert« mindenestre kedves gondolat, ha mindjárt lehetne is gáncsolni a kivített, főképp – pápaszemes professzori szempontból. Forgalomba még nem is került, s én mint az E. K. E. Hunyad m-i oszt. titkára jutottam az első példányokhoz. Engedd meg, kérlek szépen, hogy a mellékeltet neked, mint a »Scientia amabilis« lelkes hívének, átnyújthassam.

Egyebekben pedig magamat szíves jóindulatodba ajánlva, vagyok
őszintén tisztelő híved és öcséd

Gál Pista

Déva, 1910 február 6.

Mell. 2 kül. leny. is.

(Mellékelve: Az E. K. E. Virágos Kertje. A növénytani oktatás szerint csoportosított 10 drb. virágos levelező-lap. Készítette: ifj. Léczfalvi Bodor László. Deák Túrista-szállók javára kiadja az Erdélyi Kárpát Egyesület. Kolozsvár,)

418.

VOINOVICH GÉZA – MK-NAK

[Budapest, 1910. február 7.]

Mélyen tisztelt Nagyságos Uram!

A kegyes engedélyhez képest bátor vagyok a cikkért kopogtatni. Méltóztassék azt a sorok vivőjének átadni.

Bpest, 1910. febr. 7.

A legmélyebb tisztelettel

alázatos szolgája

Voinovich Géza

419.**PERÉNYI ZSIGMOND – MK-NAK**

[Máramarossziget, 1910. február 9.]

[Pecsét alakú feliraton:] Máramaros vármegye főispánja.

Kedves és tisztelt Barátom!

Ígéretemhez képest mellékelve küldöm a Szilágyi István Körben tartott felolvasásomat.

Kegyeskedjél annak fogyatékosságaitól eltekinteni. Lehet hogy kevés tehetséggel, de annál nagyobb szeretettel van megírva.

A Nagyságos Asszonynak majd legközelebb személyesen fogom megköszönni a segítségét, melyet a »Hét« dacára mégis erősen igénybe vettem.

Kérve kézcsókjaim jelentését, vagyok meleg üdvözléssel

M. szigeten 1910. febr. 9-én.

Tisztelő igaz híved

Perényi Zsigmond

420.

LIPPAY ZOLTÁN – MK-NAK

[Csangota [Győr m.], 1910. II. 13.]

Kedves Bátyám!

Ne haragudjék a konfidensen hangzó megszólításért. Hiszen nekünk, magyar olvasóknak csak szabad úgy beszélünk önhöz – még személyes ismeretség híján is –, mint ahogyan a szklabonyai gyerekek szóltak ajándékot osztó Divényi Józsi bátyjukhoz. Szívünk és emlékezetünk megrakodva a drága kincsekkel, amiket 40 éve folytonosan ad, úgy érezzük, hogy még közelebb lesz hozzánk, ha a formák korlátjain is átlépünk.

Nekem még külön jogcímem is van: a rokonság. Olvasván e szót, ne villanjon meg eszében, Kedves Bátyám, valami ősi család kapcsolat lehetősége a maga familiája és az én familiám között. Én egy meséjén keresztül tartom a rokonságot. Emlékezzék vissza »Hályog-kovács« históriájára, amikor egy szemspecialista professzor úgy kitanította az ügyeskezű Strázsa János uramat, hogy sohse tudott az aztán többé zöld hályogot operálni. Hát ennek a professzornak Lippay Gáspárnak vagyok én az unokaöccse.

Hogy azután ehhez a rokonsághoz hogyan járul a szeretet, azt én itt nem próbál-gatom elmondani. Először, mert úgy sem tudnám, másodszor, mert már úgys megpróbáltam ebben a kis tanulmányban, amelyet mellékelve küldök. Azokat a sugarakat akartam visszatükrözni, amelyek írásaiból a magyar közéletre szóród-tak és legélesebben derítették fel az én szemhatáromat. Tegye el a többi jubileu-mi emléke közé. Amilyen kis helyet foglalok el ott, épp olyan nagy megnyugvás és kielégültség költözik az én szívembe, mert ilyen kerülő úton bár, de mégis tudtam köszönő szót intézni Mikszáth Kálmánhoz azért, hogy életem sok óráját megéde-sítette.

Igaz tisztelettel és szeretettel híve

Lippay Zoltán

421.

SZABOLCSKA MIHÁLY – MK-NAK

[Temesvár, 1910. február 18.]

[Fejléc:] A Téli Újság szerkesztősége Temesvár

Kedves Barátom!

Mély tisztelettel és meleg ragaszkodással értesítelek, hogy a temesvári Arany J. Társ. *tiszteleti* tagjává választott. Ez a föld frissen és újonnan forgatott ugarföld itt a magyar költészet virágaira nézve. Hódított terület.

Március 6-án a város és vármegye részvételével Mikszáth ünnepélyt tartunk. Nem zaklatlak a meghívással, mert respektáljuk az álláspontodat. Engedd meg mégis, hogy kunyeráljak tőled valamit.

Hidd el nekem, hogy a »vidék« legintelligensebb közönsége mégiscsak ezen az ünnepélyen gyűl össze...

Légy kegyes nekem egy tíz soros választ írni, erre a ünnepélyre való *meghívásunkra*. Olyanformát, mint az aradiaknak írtál. Hogy most nem jöhetsz, de tán valamikor »Hátha majd egy boldogabb időben« – Csokonaival szólván... -

Ezt a levelet én elnöki megnyitóm csattanójául tartogatnám.

Ha túlságosan nem terhelnélek vele!

Egyebekben a jó Isten minden áldását kívánva rád és szeretteidre, sokszoros üdvözlettel vagyok,

Temesvár, 1910. febr. 18-án,

tisztelő és szerető híved

Szabolcska Mihály

422.**RUBINYI MÓZES – MK-NAK**

[Budapesten, 1910. febr. 24.]

Nagyságos Uram!

Megremeg a kezemben a toll, hogy e levelemet kezdem írni. Búcsúzom egy nehéz munkától, mely annyi gyönyörűséget szerzett nekem. Fiatal voltam, mikor hozzáfogtam. Kicsi fiam szaladgál a székem körül, hogy búcsúzom tőle. Öt esztendeig volt örömöm, vigasztalásom, lázam, életemnek minden tartalma.

S most vége. Jön a gáncs meg tán a dicséret, de mindez már alig érdekel. Sok nehézség állt utamban, mennyi töprengés, mennyi pillanatnyi kétségbeesés. De ha újra 1904 volna, s újra ugyanez az elhatározás kelne lelkemben – odaadnám magamat újra – szívesen!

Egy szép első példányt akartam vinni személyesen nagyságos uramnak. Nem bírom bevárni a jövő hetet, mikor már készen lesz a könyv. Tán illő se volna. Az első ívekből raktam össze egy példányt, küldöm azzal a hódolással, szeretettel, melyet próbáltam meg is magyarázni. Így akarok gratulálni jubileumához.

Szeretettel, hűséggel

dr. Rubinyi Mózes

VI. Andrássy út 14. II. 6.

U. i. Az első példányt pedig elviszem, ha engedelmével rá méltónak tart.

423.

A NAGYVÁRADI SZILIGETI TÁRSASÁG – MK-NAK

[Nagyvárad, 1910. február 27.]

Mélyen tisztelt Íróársunk!

Negyven éves írói pályájának határvövényél üdvözlétünket küldjük Önnek, azzal a tisztelettel, szeretettel és hálával, amely Mikszáth Kálmánt irodalmunk minden barátja, a magyar nemzet minden fia részéről busásan megilleti. Mert az Ön szakadatlan munkásságának e negyven éve a legfőbb, legtisztább gyönyörűségnek: a költészet nyújtotta örömeknek kimeríthetetlen forrása volt minden magyar szív és lélek számára. Vannak írók, akiknek működése földrengéshez és viharhoz hasonló: korszakokat döntenek romba és forradalmi erővel hozzák be az emberiség lelkébe eszméiket, újításait. S vannak írók, akiknek munkássága olyan, mint a napé, amely a tavaszi eső után, életébresztően mosolyog a mezőre. A könnyeken át mosolygó napsugárnak: a humornak drága adománya az, amivel Önt oly bőségesen felruházta a Gondviselés, amely már oly sok nagy író adott nekünk s a legnagyobbak közt: MIKSZÁTH KÁLMÁNT. Különösen az Ön műveiben látjuk, mélyen tisztelt urunk, hogy a humor az írónak milyen becses, fölséges, égi adománya. Az élcelődésben léhaság van, a szatírában harag és gyűlölet, a humorban bölcsesség és emberszeretet. A humor nemcsak az író elméjéből, de szívéből is fakad, megaranyozza az élet, az emberek gyarlóságait, valósággal megszeretteti velünk az embereket, s ezért, akinek minden fogyatkozásokat megértő szíve nincs, nem is lehet nagy humorista, nem is lehet nagy író. S annál becsesebb reánk nézve az Ön írói működése, mert műveiben ön a magyar életet, a magyar embert mutatta be: a mi földünket, a mi életünket, a mi fajunkat szeretettette meg velünk, sőt nemcsak velünk idehaza, de a messze idegenben is, ahová szelleme hódító útjában eljutott. MIKSZÁTH KÁLMÁN ritka tökéletességű íróművészetével, nagy jellemző erejével, a maga reális valóságában állítja eléink a magyar föld fiát: a magyar parasztot: észreveszi a poézis gyöngyeit a kisvárosi élet szürke kavicsai közt: poézist talál még abban a birodalomban is, amelyből pedig szökve szökhethné a múzsa: a politika sivár, rideg, kufárszellemű birodalmában. S mikor arról ír, melynek alakjai lassan-lassan pusztulnak, vesznek körülöttünk! Az ősnemesi udvarházak omladozó falaira MIKSZÁTH KÁLMÁN fonja a költészet legdúsabb örököldjét, meg tudja szerettetni velünk az arany könnyelműség e népét is, amelynek hibáit ő is jól látja, de romlása neki mégis fáj, mint ahogy az édes anya is szereti és pusztulásában is siratja az ő tékozló fiát.

Mélyen tisztelt Íróársunk! A kultúra hadseregében a legelső hősök – akik pedig ott gyakran csak közlegényi rangot viselnek – különböző fegyverekkel vívják a

harcot. Az egyiknek kezében bástyadöntő bárd és öldöklő acél villog, a litteratúra militáns katonái ők, akik kegyetlen rohammal iparkodnak diadalra vinni a maguk zászlaját. Mások olyanok, mint a mesék hőse, akinek kezében csak egy virágszál volt, azzal érintette meg a sokáig hasztalan ostromolt vár kapuját, amely egyszerre föl pattant előtte s a legbűvösebb kincseket tárta a bámulók elé. Ön, mélyen tisztelt Író társunk, nem tartozik a litteratúra militáns katonái közé, neve az irodalom ama hősei közt ragyog, akik úgyszólván csata nélkül, játszva győzedelmeskednek, mert kezükben van a leghatalmasabb fegyver: a költészet bűvös virága. Ami szívünket is megérintette Ön, MESTER, ezzel a csudavirággal. S íme feltárlanak Ön előtt minden szívek és lelkek, és pazarul ontják lábai elé legdrágább kincseiket: a tisztelet, a szeretet és hála adóját. És mindenek örvendezve kívánják: vajha MIKSZÁTH KÁLMÁN kezében még sokáig maradna hervadatlan a költészet csudavirága! Hogy még sokáig életre keltse szívünkben is a legnemesebb gyönyörök virágait; és minél fényesebbé és gazdagabbá tegye a virággal csodatevő hős számára a hírnév, a dicsőség örök tavaszát!...

Kelt a Szigligeti Társaságnak 1910. évi február hó 27-én tartott ünnepi üléséből.

Sas Ede

a Szigligeti Társaság

főtitkára

Rádl Ödön

a Szigligeti Társaság

elnöke

P. H.

424.

LIPÓTVÁROSI CASINO – MK-NAK

[Budapest, 1910. III. 3.]

[Fejléc:] Lipótvárosi Casino

Nagyságos Uram!

Van szerencsém tisztelettel értesíteni, [hogy] a Lipótvárosi Casino *irodalmi bizottsága*

f. hó 5-én szombaton délután 4 órakor a Budapesti Hírlap szerkesztőségének helyiségében (Röck Szilárd u. 4.) ülést tart, amelyre szíves megjelenését *okvetlenül* kérem.

Kiváló tisztelettel

dr. Fried Vilmos

titkár

425.

JÓKAI RÓZA (FESZTY ÁRPÁDNÉ) – MK-NAK

[Budapest, 1910 tavasza elején]

Kedves Mikszáth!

Itt küldöm a képet, itt-ott még egy kicsit *nedves*. Még tegnap is pepecseltem rajta. Azért küldöm ilyen későn, mert le hagytam fotografirozni.

Majd ha megkapom a fotografiát, hozok egyet megmutatni.

Mindnyájukat melegen üdvözli

hívük

III. Róza

426.

BÖSZÖRMÉNYI LAJOS – MK-NAK

[Nagyszalonta, 1910. március 5.]

Igen tisztelt Uram!

Ma indítottam útnak Horpácsra egy kis kerek eperfát, melynek alanya magától kelt ki virágos kertemben, s melynek magvát valószínűleg madár hozta oda, s nem lehetetlen, hogy leszármazottja, vagy legalább is rokona annak az eperfának, melynek lombja az Arany Jánosék udvarában »feketén bólingatott«.

Én azt hiszem, hogy a költők lelkei keresik és fel is találják egymást, azért úgy gondoltam, hogy végtelen tiszteletem jeléül legalkalmasabb lesz ez a kis fa, hogy ennek látása az ön lelkének gondolatait mindannyiszor Arany Jánoshoz vezesse.

A fát sajátkezűleg oltottam be, s ha egy kis kerek virágágy közepébe ültetik, jó hatása lesz.

Mindnyájunk előtt drága életére Isten áldását kérve vagyok

Nagyszalonta, 1910. március 5.

igaz tisztelője

Böszörményi Lajos

református lelkész

427.

MK – BÖSZÖRMÉNYI LAJOSNAK

[Budapest, 1910. március 5. és 27. közt]

Nagytiszteletű Uram!

Vettem becses levelét és küldeményét, mely mindjárt megkapta szívemet. A kis eperfa magot, melyet az egyik szárnyas az ön kertjébe leejtett, fölkapta csemetekorában egy szárnyas gondolat, és az én kertembe viszi. Kedves dolog ez nagyon. Legott menesztettem egy ukázt Horpácsra, totum facomhoz, hogy különös szeretettel ápolja, öntözzesse, trágyázzgassa.

Azóta már el is van ültetve és eddig még semmi baja, hacsak ezután nem búsulja el magát az új földben,

Persze még igen kicsiny, és nálunk lassan nőnek a fák. Félek, hogy már későn kezdtem megvalósítani kedves ideámat: azt tudniillik, hogy az ország különböző helyeiről olvasóim által küldött facsemeték itt megnövekedve örök érintkezésben legyenek velem, és mikor aggastyán koromban én már megszűnök a közönségnek mesélni, ők meséljenek nekem a közönség nevében suttogó lombjaikkal.

De hajh, ez is csak olyan fantazmagóriám. Öncsalás. A fák azért nem igyekeznek jobban, s bizony-bizony, mire beszédesekre megnőnek a lombjaik, akkor már én ott leszek, ahol a gyökereik.

Fogadja egyébiránt [meleg köszönetemet és tiszteletemet]⁹

Mikszáth Kálmán

⁹ A fogalmazványból kiegészítve

428.

MK – SZABOLCSKA MIHÁLYNAK

[Budapest, 1910. márc. 5.]

Tisztelt Barátom!

Említvén leveledben, hogy respektáljátok álláspontomat: »sehova nem [menni, ha mindenüvé nem]¹⁰ »mehetek« látom, hogy okos emberek vagytok: ellenben észrevettem magamon az ingadozást.

Ha nem az ország színe előtt teszem a fogadalmat, szeretnék holnap bekukkantani az Arany János Társaságba, ahol én leszek a *téma*. A maximum, amit az író elérhet. Mintha a jáger maga is nyúllá változnék. Hogy fogtok gyúrni, pácolni, mártásokkal leönteni és feltálalni – azt mind érdekes volna meghallgatni.

És milyennek találnám vajon Temesvárt? Harmincöt évvel ezelőtt tértem be oda egy éjjel, még szinte német város volt. Vásár ideje lévén, nem kaptam szobát a vendéglőben, az utcákon való járkálással voltam kénytelen bevárni a hajnalt. De legalább láttam fölkelni a napot. S ha Mátyás királynak Budán kelt fel a nap, én azóta mindig Temesvárott fölkeltnék képzeltem.

Ez az utóbbi falláciám még most sem romlott le. Sőt megcsontosodott. Hiszen annyira ott kél föl, hogy melengető sugarai rám sütnék onnan, most télen is.

A többi változásokat azonban örömmel konstatalem. Hogy már nem német város Temesvár, mutatja, hogy a jubiláris könyvkiadásom aránylag Temesvárott és Temes megyében fogyott a legjobban, s hogy már nem állanék ott idegenül, kedves leveled a bizonyosság, melyben arról értesítesz, hogy az Arany János Társaság tagjai közé választott; vagyis ha egy egész szobát nem is, de egy kis helyet szorítottatok nekem magatok közt, és én azt meg tudom becsülni.

Ha megengedi a gondviselés, hogy vagy egyszer ott ülhessek köztetek, nem tudom, de ez már csak tőletek függ, és egy kicsit a Gondviseléstől.

Legyetek híradással, ha valamikor vendégben esnék szorultságotok.

Addig is pedig tolmácsold köszönetemet tagtársaimnak és baráti üdvözetemet, s tartsd meg barátságodban tisztelő hívedet

Mikszáth Kálmánt

Bp. 1910. márc. 5.

¹⁰ A fogalmazványból kiegészítve

429.

PERÉNYI ZSIGMOND – MK-NAK

[Máramarossziget, 1910. március 16.]

[A levélpapír felső bal sarkán körirat:]

Máramaros vármegye főispánja.

Tisztelt Barátom!

A szigeti választópolgárok 15-20 tagú küldöttsége f. hó 19-én vagy 20-án óhajt nálad tisztelegni, hogy neked a kerületet felajánlja. Arra kérek, kegyeskedjél engem azonnal sürgönyileg értesíteni, hogy nem-e alkalmatlan néked a küldöttséget fogadni?

Ha alkalmatlan, lefújhatom őket; eddig azért nem tettem, mert nagy kedvük volt feljönni.

Persze, ha feljönnek, jó volna őket valamely vendéglőbe meghívni.

Szíves válaszodat kéri

1910. III. 16.

tisztelő őszinte barátod

Perényi Zsigmond

430.

RÉVAI MÓR JÁNOS – MK-NAK

[Merán, 16/III. 1910.]

[Fejléc:] Grand Hotel Bristol.

Gebrüder Walter. Meran Südtirol.

Mélyen tisztelt barátom!

Március 4-iki levelemre ma kapom másolatban mellékelt választ Széll Józseftől. Ezt a levelet, mint a személyek és viszonyok alapos ismerője – Te bizonyára jobban fogod megérteni, mint én. Én azt olvasom ki belőle, hogy még lehet a dologról esetleg beszélni, és azt válaszoltam igen udvarias formában, hogy felkértem a főispánt, közölné velem alkalmilag Pestre jövedele időpontját, hogy értekezhessünk a dologról és lássuk, lehetséges-e valamelyes tranzakció?

Rám nézve a Fogarasi dolognak két szempontból van kiváló értéke, mindkettő Veled kapcsolatos. – Az egyik az, hogy az iniciativa Tőled indult ki, amit sok okból igen nagyon értékelek, a másik az, hogy ha a kerületet, illetve annak mandátumát elnyernem sikerülne, ez mint a Te kerületed utódlása, az én szememben igen nagy erkölcsi értéket képezne – speciel rám nézve.

Épp ez okból nem is fogok ez ügyben semmit sem tenni tanácsod és útbaigazításod nélkül. Pár sorban egyidejűleg értesítem Jeszenszky államtitkárt a főispán levelének tartalmáról, mivel erre directe felhívott – de egyebekre nézve várom esetleges szíves utasításodat, illetve állásfoglalásodat. – Ha ez ügyben esetleg hazajövedelem előtt velem valamit közölni óhajtanál – talán Lacika útján izenhetnél pár sort, nehogy ezzel is fárasszalak most, mikor annyi a levélírásod.

Nagyon örültem a Tanítói ünnepély szép sikerének.

Ő Nagysága kezeit csókolva, k. fiadat üdvözölve vagyok

mindenkor kész kötelezett

tisztelő híved

Révai Mór

431.

ERŐS EGON – MK-NAK

[Budapest, 1910. III. 22.]

VI. Dessewffy u. 10.]

Mélyen tisztelt Uram!

Alázatos kérésemet, melyet néhány hónappal ezelőtt Önhöz intéztem, legnagyobb sajnálatomra nem teljesítette.

Minthogy leghőbb vágyam, hogy a többi világhírű író és tudós mellett autogram-gyűjteményemben az Ön b. kezeírása is birtokomban legyen, ismételten tisztelettel kérem, kegyeskedjék e mellékelt lapra néhány szót írni és azt nekem visszaküldeni.

Tolsztoj gróf, Sven Hedin, Nordenskjöld, Shackleton, Vámbéry, Puccini, dr Strauss Richárd, Herczeg F[erenc], Heyse Pál urak is voltak oly szívesek gyűjteményem részére néhány szót írni, és remélem, hogy Ön is, mélyen tisztelt Uram, ezúttal teljesíteni fogja egy ifjú bámulójának alázatos kérését. Azon reményben, hogy kérésemet nem fogja zaklatásnak tekinteni, fáradságát előre is köszönve, maradok kiváló tisztelettel

tisztelő híve

Erős Egon

Ha mélyen tisztelt Uram esetleg azon keggel akarna kitüntetni, hogy gyűjteményemet meg szeretné tekinteni, kérném, kegyeskedjék időt kijelölni, melyben Önt lakásán felkereshetném.

Mély tisztelettel E. E.

432.

BALASSA GYÖRGY – MK-NAK

[Sarajevo, 1910. március 23.]

Nagyságos Uram!

A sarajevoi Mikszáth ünnepen azt mondtam: Mikszáth csak elsősorban a miénk, munkái az egész művelt emberiség közkincsét képezik.

Hogy nemzetünk nagy írójáról olyan közönségnek írtam, mely a magyarnak túlnyomó részben nem barátja, ez büszkeséggel és örömmel tölt el, de hogy ez a szerb-horvát nyelvű orgánum oly szeretettel nyitja meg hasábjait Mikszáth Kálmán dicsőségének: ez bizonyítéka annak, hogy Mikszáth csak elsősorban a miénk, de a szeretet által magukénak vallják azok is, akik munkáit nem a magyar nyelv zenéjének eredeti bájában ismerték meg, hanem csak fordításban.

Kérem Nagyságodat, fogadja el tőlem ennek bizonyosságul a csatolt lappéldányt.

Sarajevo, 1910. március 23.

Hazafiúi mély tisztelettel

legkisebbik szolgája:

Balassa György

áll. főimn. tanár,

433.

DARÁNYI IGNÁC – MK-NAK

[Dunaörs, 1910. ápr. 2.]

[Levelezőlap]

A legújabb Dr. kollegának szívből gratulál egyik régi híve és tisztelője
2/IV. 1910.

dr. Darányi [Ignác]

434.

MILKÓ IZIDOR – MK-NAK

[Szabadka, 1910. április 3.]

[Távirat]

A szabadkai Szabad Lyceum Egyesület Mikszáth ünnepéről a város legnagyobb terméből, mely a költőt lelkesen ünneplő közönséggel van tele, tisztelettel és szeretettel teljes szerencse kívánatunkat küldjük a nagy írónak, aki 40 esztendő óta gyönyörködteti a magyarságot és a nagy világot halhatatlan humorának és nemes költészetének örökbecsű termékeivel, a magyar írásművészetnek világ-szerte megbámult remekeivel. Hálásan köszöntjük Nagyságodat ez országos nevezetességű, s az egész kultúr emberiség érdeklődésével megünnepelt évfordulón, és kívánjuk, hogy még sokáig élvezhesse boldog családi körében Magyarországnak és az egész művelt világnak csodáló elismerését.

Milkó Izidor elnök

435.

MK – MILKÓ IZIDORNAK

[Budapest, 1910. április 3.]

[Névjegy]

Igen tisztelt Barátom!

Nevének megpillantásánál kedves emlékekbe merülök a régi jó időkből, mikor még nem voltam se páciens, se doktor.

Szíves értesítését, valamint közreműködését kis ünnepem megszépítésében (mert ékesíti azt a szabadkai megnyilatkozás is), hálásan köszönöm,

Budapest, ápr. 3. 1910.

igaz híve

Mikszáth Kálmán

[Túldoldalon nyomtatva:] Mikszáth Kálmán

436.

MK – AZ »OTTHON« ÍRÓK ÉS HÍRLAPÍRÓK KÖRÉNEK

[Budapest, 1910. április 3.]

Igen t. elnök úr!

Mély köszönettel vettem az értesítést, hogy az Otthon tiszteletbeli tagjának választott, vagyis belevett, nem a rendes alapszabályok szerint, hanem egy érzelmi fellobbbanásnak értékre semmivel össze nem hasonlítható cselekményével az ő családjába, vagyis az én családomba, kollégáimnak abba a csoportjába, ahol eddig nem volt alkalmam tartózkodni, amit különben igyekezni fogok ezentúl kipótolni. Amellett, hogy az én kis ünnepemet felékesíti ez a tény, élénk világításba hozza azt a nobilis irányt, amelybe az igen t. elnök úr vezeti az Otthont, egyszerűen meglepő örömet okoz nékem. Meglepőt mondtam, mert nem hihettem volna, hogy valaha az Otthon tiszteleti tagja legyek, midőn egy jó évtizeddel ezelőtt egy verseny egyesület alapításában vettem részt, mint annak elnöke. Akkor szemben állottunk egymással, legyőzni iparkodtunk egyik a másikat; ez ugyan nem sikerült egész mostanáig. Mind a két egyesület felvirágzott, a nemes versenyben tekintélyt eresztett, hézagot pótol. Különben egy lévén a cél, egy a szándék, előre lehetett látni már akkor, hogy győző csak az lehet, akinek előbb nyílik alkalmá az azt mondani a másoknak a kinyitott virágleveles kapunál: A mi házunk neked is házad. És legalább kitűnt az is, hogy csak a világ szűk nekünk a gondolataink, terveink és elméink számára, de a szívünk nem szűk az egymás számára. Fogadja igen t. elnök úr legmélyebb tiszteletem kifejezését és tolmácsolja kérem, mélyen átértett hálámat és köszönetemet társaimnak.

Budapest, 1910. április 3.

Alázatos szolgálója

Mikszáth Kálmán

437.

MK – KOVÁCS DEZSŐNEK

[Budapest, 1910. április 5.]

Igen tisztelt tanár úr!

Arra az álláspontra kellett helyezkednem a jubileumnál, vagy mindenüvé elmenni, vagy sehova. Egészségi állapotom, korom, lusta természetem az utóbbira utaltak. Néhány városnak megírtam volt, hogy Szegedet kivéve nem megyek sehova. Ezt megszegve megsérteném azokat a helyeket, ahol engem a legnemesebb szándékkal megtiszteltek. Isten mentsen ettől.

A jubileummal kapcsolatosan tehát nem mehetek Kolozsvárra. Ha később, őszkor, vagy jövő tavaszkor méltóztatnak egyszer parancsolni, szívesen állok az irodalmi társaság rendelkezésére.

Sajnos a másik dologban sem adhatok olyan választ, aminőt szeretnék. Nincs semmi kész munkám. Az »Amerikai menyecske« című könyvem (regény) írásánál tettem le a tollat ezelőtt vagy néhány héttel – azóta gratulációkra írok válaszokat, ez teljesen igénybe veszi az időmet. A regény elejét esetleg elküldhetném egy felolvasás erejéig (ez a Pinkerton detektívirodáról szól), de az se nem jellemző egyéniségemre, sem elég élvezetet nem nyújthat, már a bevégzetlenségénél fogva sem. Hiszen ígérhetném, hogy addig írok valamit, de be tudnám-e tartani? Nem hiszem. A közeledő jubileumi nap mind több teendőt sző a nyakamba, s azonfelül beteges is vagyok. Hiába tesz a király doktorrá: inkább vagyok már én páciens.

Könnyelmű ígéretek helyett inkább alázatos hálámat és tiszteletemet fejezem ki az Erdélyi Irodalmi Társaságnak, hogy rám gondolt, s hogy kis ünnepemet fölékesíti, hozzájárulásával nagyobbá teszi, mint a folyamat a nagy patakok beleomlásai. Különben Kolozsvár maga is folyam. A levelében fölemlített kiváló nevek kétségtelenné teszik, hogy az egy igen szép nap lesz reám nézve. Kár hogy nem lehetek ott!

Általában kőbe léptem az otthon maradási módszeremmel. Mert mi lesz a végeredmény? Az, hogy magamról megírhatom, miszerint életem legszebb napjait nem én éltem át, hanem csak hallomásból tudom.

Mély tisztelettel maradok a titkár úrnak

Budapest ápril. 5. 1910.

alázatos szolgája

Mikszáth Kálmán

[Címzés:]

Nagyságos Kovács Dezső úrnak, mint az E. I. T. titkárának Kolozsvár.

[Bélyegző:] Budapest 910. ápr. 6. Kolozsvár, 910. ápr. 7. Ajánlott.

438.

MK – RUDNAYNÉ VERES SZILÁRDÁNAK

[Budapest, 1910. ápr. elején]

[Levélrészlet]

A parasztképek gyönyörűek, s Lenke báróné annyira a »Jó palócok« menyecskéje, mintha nem is anyától született volna, hanem a költő fantáziájából pattant volna ki.

Igen köszönöm a képeket...

Ami a képeket illeti, felhasználásuk nagyban elősegítené a művészt. A mi szobrászaink a színházból ösmerik a parasztot. Talán úgy gondolják, hogy a figurák meglepetés kell, hogy legyenek nekem. Az persze nem jut eszükbe, hogy lapokat én is olvasok, tehát tudom a meglepetést... A képeket visszaküldöm, melyeknek használata nem vehető kilátásba, s csak kettőt tartok vissza a művész számára, az egyiket visszaküldtem Bachruchnak, hogy a Lenke báróné arcát csinálja meg Veronkának (ő ugyanis a Szt. Péter esernyőjét készíti). Kezeit csókolja

[Mikszáth Kálmán]

439.

FÜRST BERTALAN – MK-NAK

[Budapest, 1910. április 8.]

Nagyságos Doktor úr!

Mélyen tisztelt Barátom, Doktorkám!

Oly sok ünnepeltetés után, és oly nagyarányú ünnepeltetés közepette, amelyben néked, kedves Doktorkám, részed van, igazán össze kell szednem minden erőmet, hogy éppen Te előtted, mint a legfőbb aeropág előtt, ne essem ki szerepemből és ne csináljak oly hibát, amely maga után vonná az »irodalom« berkeiből (habár még nem is voltam benne) való kiküszöbölésemet. Az igazat megvallva, gondolatban összeszedtem azokat a részleteket az általad felépített kincsházból, amelyek elégségesek egy félig-meddig megfelelő üdvözlő irat megszerkesztéséhez, de hiszen ha ezt akarom tenni, akkor joggal és okkal támadhatnál meg engem a plagizálás vádjával, amit Isten ments, sehogysem akarnék. Éppen ezért meg kell elégedned, kedves Doktorkám, egy egészen szimpla »irodalmi« csemétével.

Engedd meg, hogy rendkívüli örömömnek adjak kifejezést akkor, amidőn látom, hogy Magyarország, édes hazánk is meg tudja és meg akarja becsülni azt a kiváló elmét, amely nekünk, édes mindannyiunknak az élvezetes óráknak oly szakadatlan láncolatát ajándékozta, és meg tudja becsülni önmagát, amikor annak legfőbb kulturális intézete, az egyetem avatta fel doktorrá azt, aki a doktorok doktora lehetne.

Isten áldjon és engedje meg, hogy még hosszú időn keresztül legyen részünk ama szellemi kincsekben, amelyek hazánk nevét hirdetik a külföldön, önmagunk örömeire és szűkebb családot boldogságára.

Mélyen tisztelt Doktorkámnak számtalan üdvözetem kifejezése mellett, vagyok igaz őszinte hódoló és barátod:

Fürst Bertalan

440.

LICHTENSTEIN LÁSZLÓ – MK-NAK

Miskolc, 1910. április 10.

Nagyságos Uram!

A miskolci nemzeti munkapárt a város északi választó kerületében dr. Lipcsey Ádám urat kérte fel a jelöltség elfogadására.

Dr. Lipcsey Ádám úr a kérelemnek engedve a jelöltséget elfogadta – s e hó 17-én d.e. 11 órakor tartja meg programbeszédét.

Mi dr. Lipcsey Ádám úr személyében a magyar hírlapírásnak, a szabadelvű eszméért hazafias buzgósággal, törhetetlen állhatatossággal küzdő bajnokát kívánunk bizalmunkkal megbecsülni, s pártunknak kedves ünnepe leendő programbeszéde elhangzásának napja.

Nagy örömünkre szolgálna, ha ezt az ünnepünket Nagyságod is – az illusztris magyar író –, mint a mi szívesen kért és várt vendégünk, megjelenésével megtisztelni méltóztatnék.

Bizalomteljes kérésünk, szíves hívásunk mellett, vagyunk hazafias üdvözlettel a miskolci nemzeti munkapárt nevében

Lichtenstein László

pártelnök

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Budapest

VIII. Szentkirályi u. 32.

441.

KOMÁROMI JÁNOS – MK-NAK

[Sárospatak, 1910. április 17.]

Nagyságos Uram!

A »Sárospataki Főgimnázium Erdélyi Önképzőköre« Nagyságodnak 40 éves írói jubileuma alkalmából a főiskolai imateremben fényesen sikerült ünnepélyt rendezett a tanári testület, a két akadémiai fakultás, a gimnáziumi ifjúság s a városi közönség nagy részvétele mellett.

Ez az élénk érdeklődés fényes bizonyossága annak a szeretetnek, tiszteletnek és hódolatnak, mellyel ily hosszú irodalmi pályafutás után tekint a magyar közönség apraja-nagyja Nagyságodra. Ez ünnepélyünkkel talán mi is hozzájárultunk ahhoz, hogy abba a babérkoszorúba, amelyet a nemzet nyújt Nagyságos Uramnak, hódolatunk jeléül egy levélkét odaillesszünk *mi is*.

Fogadja tőlünk szívesen, Nagyságos Urunk, őszinte üdvözlötünket! Fogadja szívesen, mikor a pataki diákok nevében azt kívánom:

Mikszáth Kálmánt az Isten tartsa meg sokáig!

Sárospatak, 1910. április 17.

Maradtam őszinte tisztelettel:

Dávid Zoltán

a kör tanárelnöke

Komáromi János

VIII. o. t. ifj. elnök.

Csontos József

főgimn. igazgató.

P. H.

442.

TARKÓ JENŐ – MK-NAK

[Pozsony, 1910. április 21.]

Nagyságos Uram!

Kedves Mester!

Kis diák koromban egy könyv akadt kezembe, melynek az volt a címe, hogy »Ne okoskodj Pista!«

Aha! ez nekem való – gondoltam. Nekidültem az olvasásnak, és faltam a betűket veszedelmesen. Elolvastam végig. Bírtam! Sokat nevettem rajta, pedig alig értettem még akkor. Mégis tetszett.

Akkor volt... Kis diák koromban.

Ma ugyancsak eléem került a két Pista története. De ma? Ma ki sem tudnám fejezni azt a gyönyörűséget, melyet olvasása nyújt. Ma már meg tudom érteni.

Úgy érzem, hogy ezeknek az alakoknak eleven testet kell öltetniök; színpadra kell lépniök. Oda illenek!

Csodálom is, hogy e bájos mű színdarabbá dolgozására eddig senki sem vállalkozott. Egyrészt azonban örvendek, mert én akarom átírni. Képzetelemben már fel is épült három felvonásnyira.

Engedje meg, kedves Mester, hogy e művét színdarabbá dolgozzam s tőlem tehetőleg élvezetessé tegyem a színpadon is mindenki számára.

Eljött hozzám a minap az a lump, félbolond Kozsibrovsky. Tetszik tudni, a képviselő. Köszönés nélkül, fáradtan esett szobámba, mint ahogy a sajátjába szokott. Sarokba vágta gyűrött cilinderét, végig terült íróasztalom előtt a pamlagon, nagyokat fújta, szuszogott, s csak azután dörgött rám keményen, mikor már jól kipihente magát.

– Hallod-e te firkász!? Én az Istennek se megyek már tovább! Érted-e? Még a felséges Úristennek se! Pfüh! De kifáradtam...

– Bocsánat uram; kihez van szerencsém? Én T. J. vagyok.

– Szhja, igaz! Még be se mutatkoztam. No, sebj! – Szervusz öcskös! Gróf Kozsibrovsky János országgyűlési képviselő vagyok.

– Örvendek. Ismerem uraságodat M. úr könyvéből.

– Hisz ez az! Ördögöd van, öcskös, hogy így eltaláltad. Épp erről akarok veled beszélni. Mert épp emiatt a fránya Mikszáth miatt szakadt rám a baj. – Meg ne mondd neki, hogy szidom! – Te is tudod; könyvet írt Moronyinéről, a Moronyi Pista feleségéről, akibe Tóth Pista úgy belegabalyodott.

– Ehüm, hát ezért lelkendezik úgy gróf úr, mert asszony van a dologban?

– Az ám, még pedig a Moronyiné!...

– S mit akar önagysága?

– Mit akar? Mit akar? Hisz tudhatod, milyen az asszonyféle! Nem elég neki hogy könyv íródott róla.

– Nem elég? Mit kíván hát egyebet?

– Mit? Hhaj, de ostoba vagy!... Tartsd csak ide azt a kajla füledet; megsúgom; hát színpadra kívánczik a fruska!

– Nem rossz az ízlése, divatos ez mostanság. Mért ne menne, ha teheti?

Nem is itt a baj, te oktondi! Ámbár a Pista okoskodott kissé, hogy az ő felesége csak az övé, abban senki más emberfia ne gyönyörködjék, de később mégis csak beadta a derekát. Engem szalasztottak, hogy nézzek be valamelyik színműács-hoz, vállalná-e a munkát. De biz egyik se vállalja, pedig voltam már valamennyinél. Jaj, majd leszakad a lábom! Téged hagytalak utoljára.

– Szép!

– No, nem azért, mintha... de gondoltam; ha még te se vállalod, akkor...

– Én? Már hogy az ördögbe ne vállalnám, mikor szívességet tehetek vele Moronyinének. A Moronyinének, gróf úr!

– Megteszed? Megcsinálod, kedves, drága, aranyos szép öcsém?

– Meg én. Csakhogy M. K. úr engedelme nélkül nem lehet. De ha gróf úr elmenne hozzá és kieszközölné...

– Micsoda? Hogy én Mikszáthhoz menjek? Hahaha!... Te! Hahaha! Látszik, hogy nem igen ismersz bennünket. Még hogy én elmenjek a Mikszáth lakására! Hahaha!... Úgy kívágna, mint a huszonegyet!... Haragszik rám az öreg. Megölne egy kanál vízben, ha tehetné. Hehe!... Egyszer őt is megréfáltam, s nagyon az eleve-nére szolgált a tapintásom. Azóta nem szívelhet. Te azonban írhatnál neki, mert ellenségek se vagytok, meg könnyebben is értitek meg egymást. De rólam egy kukkot se szólj neki, ha azt nem akarod, hogy az egész tervünk füstbe menjen.

– No, majd megpróbálom, írok neki.

– Hát áll az alkú! Itt a kezem: szervusz! Előre is köszönöm a szívességedet. A szép asszony nevében köszönöm. Majd legközelebb megisszuk az áldomást, ha lesz rávaló pénzed. Csak spórolj! No, szervusz, öcskös! Sietek a jó hírrel...

Ím, az ő kívánságukból látható leginkább, mennyire indokolt az én kérésem. De ha már az én szavamra nem is hallgat, kedves Mester, legalább annak az ármányos Moronyinének a kedvéért engedje meg, hogy Pistáékat színpadra vigyem.

Az ura után (igaz-e) pirulás nélkül mehet az asszony oda is.

Ha ugyan az ura végett menne.

Mert nem lehet tudni...

Hisz a Tóth Pista se maradhatna el!

Becsés válaszát kérve tisztelettel maradtam továbbra is

Pozsonyban, 1910. ápr. 21. (Kárpát u. 3.)

híve

Tarkó Jenő

443.

MK – EGY MEGNEVEZETLEN POLITIKUSNAK

(KHUEN HÉDERVÁRY KÁROLYNAK)

[Budapest, 1910. április 21.]

[Fogalmazvány]

Kegyelmes Uram!

Becses soraidat utánam küldték Horpácsra, de én hétfőn már bejöttem, s azok most érkeztek utánam.

Ígéretemnek aligha tehetek eleget, mert amikor tettem, nem gondoltam, hogy valamely párt kötelékébe lépjek még ezentúl is. Azonfelül nem is érne az én oda-menetelem már semmit; mert Szegeden neheztelnek rám, hogy kedden Rosa Izsóhoz oda intézett táviratban elutasítottam a jelöltséget, melyet múlt hétfőn felajánlottak.

Bár azt tudom, hogy »Kein Bruder in Spiel«, de mégis nehezen esett volna egykori kedves vezérem ellen próbálkozni.

Maradtam egyébiránt

Budapest, április 21. 1910.

tisztelő híved és szolgád

Mikszáth Kálmán

444.

**MK – AZ EGYETEM BÖLCSESZKARI DÉKÁNJÁNAK,
BÉKEFFY REMIGNEK**

[Budapest, 1910. április 20. körül]

Igen tisztelt Dékán úr!

Szíves értesítését, hogy engem a budapesti egyetem írói ünnepem alkalmából tiszteletbeli bölcsészeti doktornak óhajt felavatni, amit őfelsége is már jóváhagyni kegyeskedett, nagy örömmel és hálával vettem.

Oly tisztesség számomra, milyenről nem is álmodtam volna, s amint forgatom fantáziámban ide-oda a komoly doktori kalapot, szinte nem is tudom, hogyan tűzzem melléje azt az egyszerű mezei virágot, mely az én pályámat és sikereimet szimbolizálja.

Azt mondhatnám, amit a veszprémi püspök a Lánchíd megszavazásánál, hogy »minek az erre a rövid időre!« (Maga a püspök öreg úr volt.) Mondhatnám, de nem lenne igazam, mert ez a kitüntetés és nagyrésze azoknak, amelyek értek, olyanok, mint a szép őszi meleg esők. Nem annak az évnek szólnak és nem annak a termésnek, amely már be van takarítva, hanem a *jövő termés számára* kövérítik meg a talajt. Csalogató példák ezek az utánam következő írónak, jelzik, hogy a magyar szeme rajta pihen azokon, akik dolgoznak érte, és ha behunyja is néha (hiszen aludni is kell), egyszer egy barázdán mégiscsak meglátja. Még buzdítóbb példa, hogy a tudomány is, mint a tisztelt Dékán Úr levele értesít, le-lehajlik magaslatáról, hogy kezet szorítson azokkal, akik leggyöngédebb testvérüket, a szépirodalmat és a költészetet ápolják. Egyébiránt fogadja az igen tisztelt Dékán Úr stb.

Mikszáth Kálmán

445.

BALÁZS ÁRPÁD – MK-NAK

[Zilah, 1910. IV. 28.]

[Fejléc:] Szilágyvármegyei Wesselényi Egylet titkára

Nagyságos Uram,

Írói jubileumával kapcsolatban olvastam nagyságodnak azt a végtelenül bájos kérését, hogy egy-egy facsemetét szívesen fogad ajándékul az ország minden részében élő tisztelőitől.

Engedje meg, hogy a kedves gyűjteményhez én is hozzájárulhassak egy *akácfa-csemetével*, mely méltán jelképezi a magyar hazaszeretetet. Minél jobban nyesik, vágják – annál mélyebben ereszti gyökereit a földbe.

Ezt a tipikusan magyar fát ültesse el nagyságos Uram a Zilah városnak szánt kis területre annak emlékéül, hogy ez ősrégi magyar város akáclombjai alatt született meg az a minden magyar szívet megdobogtató magyar nótá: »*Gyere velem akáclombos falumba...*«

Fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem és nagyrabecsülésem nyilvánítását.

Balázs Árpád

vármegyei árvasz. ülnök

N. B.

Kérem szíves értesítését, hogy a csemetét hova és minő címre irányítsam?

446.

TÓTH ISTVÁN – MK-NAK

[Lekér, 1910. év ápril hó 28.]

[Fejléc:] Adria Biztosító Társulat ügynöksége.

Az Adria Biztosító Társulat.

Méltóságos Mikszáth Kálmán igazgató tanácsos úr,
Jubileumára üdvözlét.

Dicsértessék az úr Jézus Krisztus szent neve.
Hintsen áldást reánk a mindenható kék ege.
Ez földेरült napot örömmel üdvözlöm
Méltóságos igazgató tanácsos urat szívemből tisztölöm.
Az ő jubileumára szívem azt kívánja,
Szálljon rá az égnek minden áldása.
Éltének a lelkem soká örvendhessen,
Hogy számos éveken át még köztünk lehessen.
Éltesse az Isten több számos éveken át,
A teremő nyújtsa hosszúra élte fonalát.
Szálljanak gerlicék az ő ablakába,
Hozzanak zöld ágat az ő asztalára.
Hogy örömek közt egészségben, boldogságban éljen,
Tündököljön élte, mint fényes nap az égen.
Ezerszer üdvözlöm a tanácsos urat a mai szent napon,
Igazság könyvében ez van írva lapon:
Ditsősség Istennek a Nagy Magasságban
Ki lakik az égben fénylő boldogságban.
A Mindenható koszorúzza nemes cselekményeit,
Hintsen áldást rá és nyerje meg az ő reményeit,
Szálljon reá az Egek gyöngy üdvösséges harmatja,
Szívem lelkem, kebelem, szótlanul azt kívánja.
Koszorúzza nemes éltét a Szent háromság egy Isten,
Koszorúzza végtelenül itt e földön és a mennyben.

A mindenható fonja hosszúra élte fonalát,
Ha pedig nemes éltének elvégzi pályáját,
A megboldogult lelkének nyissa meg az úr Jézus a menyország ajtaját
És nyerje el a menybéli mindenható arany koronáját.
Kívánom, hogy mi is, minnyájan, az egész társulat elérhessünk
A mennyei fényességben ott a Szent angyalokkal, az úr Jézus
Színe előtt Glóriát kiálthassunk, mondván, Dicsőség a magasságban
Istennek, itt, a földön a jó akaratú embereknek pedig legyen
Szent békesség, szívemből kívánom.

Adria biztosító társulat Lekér kerülete

ügynöke Tóth István

Bars megye

Bocsánatot kérek méltóságodtól, hogy elkéstem azért mert nem tudtam a címét,
szerencsémre a fölügyelő úr nálam volt, ő szíveskedett méltóságod címét átadni,
ezért fogadja üdvözetemet, hálás szívvel.

447.

**MK – A DEÁKI POLGÁ TÉRRI LEÁNYISKOLA
TANULÓINAK**

[Budapest, 1910. április 28.]

[Mikszáth ünnepség műsorlapján]

Mikszáth Kálmán köszöni a szép délutánt, amit a kis, lányokak szereztek neki.

448.

KODOLÁNYI ANTAL – MK-NAK

[Budapest, 1910. április 30.]

Igen tisztelt kedves barátom!

Úgy tudom, birtokot vettél, kell tehát, hogy érdeklődjél a gazdálkodás iránt.

E gondolat indított arra, hogy jubileumod emlékére én is megküldjem számodra e kis gazdasági munkát, baráti emlékül, melyet ezelőtt két évvel, én is 50 éves gazdasági írói működésem emlékére írtam.

Fogadd azt oly szívesen, mint amily készséggel s örömmel küldöm, kérve: tartsd meg emlékedbe s barátságodba továbbra is annak küldőjét

őszintén tisztelő barátodat

Kodolányi Antalt

Bpest, 1910. ápril 30.

Gellérthegy utca 41 sz.

449.

MK – KODOLÁNYI ANTALNAK

[Budapest, 1910. április 30. után]

[Névjegy]

[Befejezetlen fogalmazás]

Kedves Barátom[!]

Köszönöm a kedves gondolatot. – Valóban van egy kis birtokom Nógrádban és azóta sokkal jobban érdekel az, amit a föld produkál, mint azon törni a fejem...

450.

MK – [TERSZTYÁNSZKYNÉ PIRI ETELNEK]

[Budapest, 1910. április vége, május eleje]

[Befejezetlen fogalmazás]

Kedves Etelkám!

Annyi a dolgom, kivált levelezési (tekintve, hogy egy jubileum elszenvédésében vagyok), miszerint heteket, hónapokat késnek a levelekre adandó válaszaim, vagy ki is maradnak, ha a levél elhányódik, esetleg örökre. – Nem szabad azonban az ilyet otthoni ésszel megítélni. – Mert egészen más a perspektíva, ha eláru-lom, hogy volt már olyan nap, amikor 170 ajánlott levelet kaptam.

Így aztán igen későn felelek a te leveledre is, melyben fiadat ajánlod nekem. Me-legen átérzem egy anya helyzetét és lelki világát. De sajnos ez az a pálya, ame-lyen őt nem bírom hathatósan támogatni. Egy pár uradalmi birtokost ösmerek ugyan, de ezek nem az én *ajánlatomra* szerzik a tisztjeiket, aki, szerintük, nem értek a mezőgazdasághoz. Főispánnak ki bírok valakit szorítani, ha nagyon meg-kötöm magam; de ispánnak nem. -

451.

**A MAGYAR MŰVÉSZEK EGYESÜLETE (BERLIN) – MK-
NAK**

[Berlin, 1910. május 3.]

Szeretve tisztelt Kartárs Úr!

Nagyságos urunk

A »Magyar művészek egyesülete Berlinben« örömmel ragadja meg az alkalmat, Nagyságodat írói jubileuma alkalmából üdvözölhetni.

Mi akik Berlinben a magyar kultúrát képviseljük, a magyar tudomány és művészet ismertetését tűztük ki célunkul. Ezen cél elérésében sohasem fogunk lankadni, amíg oly erős erkölcsi támasztóponttal rendelkezünk, mint Nagyságod, édes hazánk e kiváló fiának neve.

Midőn Nagyságodnak szívből jövő szerencsekívánatainkat tolmácsoljuk, kérjük, hogy bennünket a berlini magyar művészek egyesülete dísztagságának elfogadásával megtisztelni kegyeskedjék.

Kiváló tiszteletünk és nagyrabecsülésünk kifejezésével maradunk

Nagyságodnak őszinte hívei

a »Magyar Művészegyesület Berlin« nevében

László [Ákos]

elnök

Berlin, W.

1910. május 3-án.

452.

A DÉSI M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM – MK-NAK

[Dés, 1910. május 3.]

Nagyságos Uram!

A dési m. kir. áll. főgimnázium Önképzőköre folyó hó 8-án ünnepli Nagyságodat, 40 éves írói jubileuma alkalmából. Midőn ez alkalommal ifjúságunk nevében is a legmelegebben üdvözlöm Nagyságodat, ifjúságunk nevében azzal a kéréssel is bátorodom Nagyságodhoz fordulni, kegyeskedjék megengedni, hogy ifjúságunk a jubiláris ünnepélyel kapcsolatban önképzőköri pályadíj alapot létesíthessen Nagyságod nevével. Az alap kamatai a magyar nyelvben és irodalomban leg-szebb haladást tett ifjúnak fognak kiadatni, az iskolai évet bezáró ünnepélyen.

A létesítendő alap már együtt van, csupán Nagyságod jóváhagyása hiányzik. Abban a reményben, hogy Nagyságod pártolni fogja ifjúságunkat ideális törekvé-seiben, újíjtjuk meg szerény kérésünket, s vagyunk

Nagyságod alázatos szolgálói

Dr. Kőrösy György

igazgató

dr. Lukinich Imre

az Önképzőkör vezető tanára

Dés, 1910. május hó 3.

[Címzés a levélpapíron:] Nagyságos Mikszáth Kálmán

úrnak, Budapest

453.**MK – A DÉSI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUMNAK**

[Budapest, 1910. május 16. és 28. között]

[Befejezetlen fogalmazás]

Boldog vagyok, ha a jó Erdélyből <meg> gondolnak rám, s ilyenkor szinte <azt> jól esik hogy a local patriotizmus még nem engedte a két országot teljesen össze-forrni.

Igen tisztelt <elnök> igazgató úr!

Nagyon kellemesen érintett becses levelük, hogy engem a dési főgymnázium részéről is a megtiszteltetés oly neme ér, melynél szebbet kigondolni se lehetne.

<Erdélynek> Jó nekünk, magyaroknak, akiknek két hazánk is van. S ha egy elke-serítene is, még mindig ott van a másik. <Bizonyosan Erdély engem is még talán> Erdélyt 25 évig szolgáltam mint politikus, Magyarországot és Erdélyt <már> együtt negyven évig, és bizony már össze is zavarom, melyiket szeretem jobban <Mi kiknek>

<Az ember szinte abba az illusiob>

Abba az illusioba <nem egy> <vagyok most beleesve> lehetek így, mintha két édes anyám volna, Magyarország és Erdély, s <a> hol az egyik hol a másik <si-mít> <venne> simogatná meg fejemet, mint[ha] két anyai szeretet suhogna körül-tem, (micsoda hatványozása ez az emberi boldogságnak) <s mintha egyszer a szegényebbik elism> s hol a szegényebbik hozzám való <húzódás> vonzalma <érzékenyítene> érzékenyítene el jobban, hol a hatalmasabbiknak...

454.

CSILLAG JÓZSEF – MK-NAK

[Győr, 1910. máj. 4.]

Nagyságos Uram!

Bocsánatot kérek öntől, hogy alkalmatlankodom, de nem tudom megállani azt, hogy sok kellemes órák szerzőjének még 40 esztendei írói munkásságot ne kívánjak.

Őszinte híve:

Csillag József

Győr, 1910. V. 4.

455.

HERODEK KÁROLY – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 5.]

[Körbélyegző:] A vakok budapesti orsz. kir. nevelő- és tanintézetének igazgatósága. 1826.

Méltóságos

Mikszáth Kálmán író úrnak

Budapesten

A vakok budapesti orsz. intézetének igazgatósága (VII. István út 95. sz.) a művelt vakok számára dombornyomású ú. n. Braille-könyvtárt óhajt létesíteni. Miután a könyvtárt társadalmi úton kénytelen szervezni, mély tisztelettel kéri Uraságot, méltóztassék megjelent műveinek egy példányát a vakok Braille-könyvtára céljaira adományozni, és megengedni, hogy azokat vakjaink számára jólelkű hölgyek révén lemásoltassuk. Uraságod ezen nemes elhatározásával kétségtelenül nagy szolgálatot fog tenni a társadalom legszerencsétlenebbjeinek, a látóképességüktől megfosztott vakoknak.

Kérésünk szíves teljesítését remélve vagyok

kiváló tisztelettel:

Herodek Károly

igazgató

Budapesten, 1910. május hó 5-én

456.

JAKAB ÖDÖN – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 8.]

Mikszáth Kálmánnak

Sok szép mesét írtál te már ez életben,
Egyik szép mesénél a másikat szebben,
De a legszebb mesét mégse magad költéd:
Az a legszebb mese, ami – veled történt.
Tündérmesének is annyira szertelen,
Hogy különb falusi fonókba' se terem,
Ha meghallaná sok régi költőnk pora:
El nem tudná hinni valóságnak soha!
Mióta őseink e hazát megvették,
Szerzett itt birtokot sok szittya nemzetség,
Karddal, verejtékkal, vagy áruló szóval,
Minden más egyébbel, de nem íróttal.
Magyar mesemondók, magyar lantpengetők
Ma is koldusok ám, mint századok előtt;
Csak akkor szoktak ők földesurak lenni,
Mikor elmentek már a földbe pihenni.
S ime földesúr lett, még élve belőled,
Van hímes kaszálód, erdőd, szántófölded,
Amint sorba jönnek, mindenik évszakot
A magad birtokán vendégül láthatod.
Eddig a virágot más mezején szedted,
Madárszó neked a más földjéről zengett,
De fordult az élet: van saját virágod,
Saját pitypalattyod, saját csalogányod.
Ezután az ősz is sokkal szebb lesz neked,
Mint nekünk a tavasz virágzása lehet:
Idegen virágok nyiltánál többet ér,
Ha magunk fáiról pereg ránk a levél.
Nyugton nézheted majd ezután, ősz fővel,

A vándor darvak ha költöződnek ősszel,
Figyelmeztetve, hogy az idő elsiet,
S költözni kell innen egyszer mindenkinek!
Te hazulról nem fogsz menni idegenbe,
A magad földjébe hajthatod fejed le,
S mit a hála emel álmaid fölébe,
Oda írhatják majd emléked kövére:
»Itt nyugszik egy író, ki sokat álmodék,
S minden fényes álmát teljesíté az ég,
Sőt mikor munkája egy birtokot hozott:
Az is beteljesült, amit – nem álmodott.«

Budapest, 1910. május 8.

Jakab Ödön

457.

SZÉLL KÁLMÁN – MK-NAK

Budapest, 1910. május 14.

Tisztelt Barátom!

Engedd meg, hogy egy babérlevéllel én is járuljak ahhoz a koszorúhoz, amelyet negyven éves írói jubileumod alkalmából, a művelt magyar világ fűz homlokod köré. El vagyok ragadtatva szín-arany Mester mivoltodat kidomborító és hervadhatlan érdemeidhez méltó, fényes ünnepeltetésedtől. Fogadd hozzá legmelegebb szerencsekívánataimat.

A Gondviselés tartson meg téged sokáig. Áldja meg Géniuszodat kifogyhatatlan ihlettel és alkotó erővel. Páratlan tollad, mely minden elmét és szívet elbűvöl, még számos remek gyönggyel gazdagítsa szellemi életünk kincsesházát. A nemzeti Közmívelődés pedig merítsen ezen örök forrásból nemcsak újabb ragyogó ékes-séget, hanem további hatalmas fokozott lendületet is, nagyfontosságú, üdvös céljainak megvalósítására.

Régi őszinte és változhatlan baráti érzelmekkel maradok tisztelő,

igaz híved

Széll [Kálmán]

458.

OEHLER ALFRÉD – MK-NAK

Wien, 14/5. 1910.

Euer Hochgeboren!

Vor Allem beglückwünsche ich Euer Hochgeboren zu ihrem Dichterjubiläum. Möge es Ihnen noch sehr viele Jahre gegönnt sein, zu Ihrer eigenen, und zur Freude Ihrer Bewunderer zu wirken.

Die Gelegenheit Ihres Jubiläums benütze ich zu der ergebensten Bitte: Euer Hochgeboren möchte durch Ihr wertcs Autogramm einen sehr wertvollen Beitrag zu meiner Sammlung geben. Ich werde es mir als besonderer Ehre anrechnen, das Autogramm des liebenswürdigsten magyarischen Humoristen zu besitzen.

Den besten Dank im voraus aussprechend, zeichne ich ergebenst

Alfred Oehler

kk. Postoffizial

Wien, 9/4 Lichtensteinstrasse. No. 96.

459.

KHUEN HÉDERVÁRY KÁROLY – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 14.]

2709. I. M. E.

Ő császári és apostoli királyi Felsége a folyó évi május hó 14-én kelt legfelső elhatározásával, előterjesztésemre Nagyságodnak az irodalom terén szerzett rendkívüli és kimagasló érdemei elismeréséül a Szent István rend kiskeresztjét díjmentesen méltóztatott legkegyelmesebben adományoznia.

Midőn erről örömdetes tudomásul értesítem, egyúttal a legnagyobb fejedelmi kegy ezen megnyilvánulása alkalmából a legőszintébb és legmelegebb szerencsekívánataimnak adok kifejezést Nagyságod előtt.

Budapest, 1910. május hó 14-én

dr. Khuen Héderváry

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Budapest

[Címzés az irat külzetén:]

A m. kir. miniszterelnöktől.

Nagyságos Mikszáth Kálmán úrnak

Budapest

Hivatalból

460.

KHUEN HÉDERVÁRY KÁROLY – MK-NAK

[Budapest, 1910. évi május hó 15-én.]

Tisztelt Barátom!

Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy azon általános ünnepeltetés közepette, amelyben negyvenéves írói jubileumod alkalmából az ország minden részében osztatlan lelkesedéssel részesülsz, én is a legmelegebben üdvözljelek, és legbensőbb igaz szerencsekívánataimnak adjak kifejezést.

Teszem ezt hivatali állásomból kifolyólag, amelyet ezidőszerint mint kormányelnöke azon országnak, foglalkok el, amely országnak Te páratlan tehetséggel annyi fényt és dicsőséget szereztél, de teszem ezt egyúttal azon régi, meleg érzelmekből kifolyólag, amelyekkel irántad, mint hazánk egyik kimagasló irodalmi nagysága iránt mindenkor viseltettem.

Az irodalom minden nemzetnek kiváló kincse és büszkesége, de különös fontossága van hazánkban, ahol az irodalomnak nemzeti egyéniségünk kidomborítása körül a legelsőrendű szerep jut. Nagy részed van neked abban, hogy a nemzetek közti verseny terén sikerült nekünk, mint kis nemzetnek is, oly helyet elfoglalnunk, amely miatt nincs okunk szégyenkezni, nagy részed van abban, hogy a külföldön is becsüléssel, tisztelettel és rokonszenvvel emlegetik a magyart, és ezért a nemzet legjobbjainak hálijára tetted magadat érdemessé.

Nem túlzok és nem hízelgek, amidőn azt mondom, hogy minden olvasód egyúttal tisztelőd, s hogy mennyi tisztelőd van, azt mutatja az a fényes ünnepeltetés, amely most osztályrészedül jut, és amelyben részt vesz a legelső magyar ember, koronás királyunk is.

Minden magyar örömmel és lelkesedéssel tekint fényes irodalmi pályádra, melynek egy határkövéhez értél most, és áldja a Gondviselést, hogy Téged adott nekünk, ki megtanítasz minket vigadni s búsulni.

Szívből kívánom neked, de kívánom különösen a hazának is, hogy még számtalan éveken át folytasd eddigi dicsőségteljes, áldásos munkálkodásodat, s zavartalan boldogságban és a legjobb egészségben élvezd a babérokat, amelyeket a hálás nemzet nyújt feléd.

Kiváló tisztelettel

igaz híved:

Khuen Héderváry Károly

[A levélpapíron domború nyomással:] Magyar Királyi Miniszterelnök

461.

ANGYAL JÓZSEF – MK-NAK

[Budapest, 1910. május eleje]

[Névjegy]

Kedves Kálmán! A jubileumi hódolatnak illetékváló megnyilatkozását fogadd szívesen – addig is, míg gratulációmát szóval kifejezhetem.

Igaz híved

[A névjegykártya túloldalán nyomtatva:] Angyal József

462.

SZALAY IMRE – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 16.]

Méltóságos Uram!

Ma, amikor az egész magyar irodalmi világ ünnepet ül és Méltóságodnak, hazánk szépirodalma terén szerzett halhatatlan érdemeit méltatja, a Magyar Nemzeti Múzeum sem maradhat el tisztelői és üdvözlői sorából.

Örökbecsű művei, amelyek a nép lelkéből vannak véve és a nép lelkéhez szólnak, Széchenyi országos könyvtárunknak mindenkor díszét és szeretettel őrzött tárgyát fogják képezni. Adja Isten, hogy Méltóságod ezt a gazdag gyűjteményt még sok jeles művel szaporíthassa, amelyek olvasóközönségünknek nemcsak művelődésére, de hazafias érzésének erősítésére, hazai történetének és közéletének megismerésére fognak szolgálni.

Fogadja Méltóságod a Magyar Nemzeti Múzeum nevében kifejezett hazafias, meleg üdvözlétemet, s őszinte tiszteletem kifejezését.

Budapest, 1910. május 16-án

Szalay Imre

a Magyar Nemzeti Múzeum

igazgatója

[Címzés:] Méltóságos Mikszáth Kálmán úrnak

a Szent-István jeles rend vitézének

Budapest

463.

HOITSY PÁLNÉ – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 16.]

[Névjegy]

Az egész nemzet jött itt össze; annak együttes ereje se tudja meghálálni egy óra alatt azt a sok derűs órát, melyet írásaiddal neki szereztél!

[A névjegykártya túloldalán nyomtatva:]

Hoitsy Pálné

464.**A MIKSZÁTH JUBILEUM BIZOTTSÁGA – MK-NAK**

[Budapest, 1910. május 16.]

Nagyságos Urunk!

A tisztelettel alulírott bizottság, amelynek az a feladat jutott, hogy Nagyságodnak negyven éves írói jubileuma alkalmából a nemzet hálájának méltó kifejezéséről és megörökítéséről gondoskodjék, azzal vélte szép misszióját a nemzet közmegelegedésére teljesíteni, hogy Nagyságod anyai ágon való őseinek birtokát művei jubiláris díszkiadásának jövedelméből nemzeti ajándékképp megszerzi Nagyságod számára. A birtokvásárlással kapcsolatos teendőket a mai napig csak részben végeztük el. Erről bizottságunk jogtanácsosának dr. Ardó Alfréd úrnak idecsatolt jelentésével óhajtunk a mai napon beszámolni, annak kijelentésével, hogy feladatunk mielőbbi teljes sikerű befejezése lelkes törekvésünk és gondoskodásunk tárgya marad. Mély tisztelettel vagyunk Nagyságodnak

őszinte hívei

a Mikszáth Jubileum Végrehajtó Bizottsága:

Beöthy Zsolt elnök

Budapest, 1910. május 16.

465.

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG – MK-NAK

[Budapest, 1910. máj. 16.]

Nagyságos Urunk!

Egyik művében Nagyságod azt a személyes reminiscenciáját mondja el, hogy midőn egyszer egy vidéki kastélyban vendégképpen töltött egy éjszakát, arra kérte a házigazdát, hogy adna valami olvasmányt, mert lefekvés előtt rendszeren olvasni szokott. Ez a kérelem nagy zavart okozott a háziaknak, mert hosszas keresés után egy régi lőcsei kalendáriumnál egyebet nem bírtak a házban felkutatni. Se könyvnek, se könyvszekrénynek semmi nyoma nem volt.

Hogy a Nagyságod horpácsi dominiumának vendégei valamikor így ne járjanak, felkértük Csepreghy mestert, rójon össze egy nagy könyvszekrényt, amely a Nagyságod horpácsi kúriájában levő dolgozó szoba egyik falát borítsa.

Ezt a bibliotékát Nagyságodnak jubileuma alkalmából azzal a kéréssel ajánljuk fel, hogy azt tiszteletünk és nagyrabecsülésünk jeléül szívesen fogadni és a bibliotéka főhelyére saját munkáinak azt a kiadását szíveskedjék elhelyezni, amelyet a jubileumi bizottság megbízása folytán a leglelkesebb kiadói ambícióval létrehozni mi vagyunk szerencsések.

Fogadja Nagyságos Urunk sok szerencsekívánatunk mellett kiváló tiszteletünk nyilvánítását, mellyel [!] vagyunk

Budapest, 1910. május 16.

készséges hívei

Révai Testvérek Irodalmi Intézet

Részvénytársaság

Révai Mór s.k. Székely Ferenc

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Helyben

466.

SCHWARCZ SÁNDOR – MK-NAK

[Budapest,] 1910. május 16.

Kedves Mikszáth bácsi

A mai Jubiláris napjára kalapom leveszem, és hazánk nagy fiát üdvözlöm. És kiáltom! Éljen a mai nemzedék nagy írók Királya!

haza-fias üdvözlettel

Alázatos szolgálja

Schwarcz Sándor

III. elemi oszt. tanulója

VII. Erzsébet körút 33. I/4.

467.

WCLASSICS GYULA – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 17.]

[Fejléc:] Közigazgatási bíróság elnöke

Kedves Kálmán!

A Szt. István rend kis keresztjét oly kitüntetés érte, hogy most majd nagyzási hóbertba esik és azt képzei, hogy nagy kereszt. Pedig szegény csak a te melleden büszkélkedhetik – de itt teljes kevélységbe is eshetik: és ezt a kevélységet mindenki menteni is tudja.

Végtelenül élveztem a tegnapi sziporkázó beszédedet. Egész Mikszáth volt.

Az én Istenem áldjon meg

V/17. 910.

igaz barátod

Wlassics [Gyula]

468.**NAGY MIHÁLY – MK-NAK**

[Balassagyarmat, 1910. május 17.]

8925/1910. szám.

Nagyságos Mikszáth Kálmán Úrnak,
Budapest.

Őszinte örömmel és az Apostoli király felséges személye iránt érzett mélységes hálával töltötte el Nógrádvármegye közönségét az a legmagasabb elhatározás, amely szerint Ő cs. és Apostoli királyi Felsége, a költők fejedelmét, MIKSZÁTH KÁLMÁNT, a Szent István lovag rend keresztesévé legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Midőn Nógrád vármegye közönsége fent vázolt érzelmeinek kifejezést adok, fogadja Nagyságod a legmagasabb kitüntetéshez, a törvényhatóság nevében is kifejezésre juttatott őszinte szerencse kívánataimat és kitűnő tiszteletem nyilvánítását.

Balassagyarmat 1910. május 17-én.

Nagy Mihály

alispán

[Címzés:]

Nagyságos

Mikszáth Kálmán úrnak

Budapest Reviczky tér 1.

469.

MK – KHUEN HÉDERVÁRY KÁROLYNAK

[Budapest, 1910. május 18. este]

[Fogalmazványtöredék]

Kegyelmes Uram! Igen tisztelt Vezérem!

Részint a vasúti menetrendek kérlelhetetlensége, részint a kerület makacs akaratja [föleírva:] *ahova indulóban vagyok* – lehetetlenné tette, hogy személyesen tisztelegve <hálásan> megköszönjem azt a szépséges levelet, melyet hozzám intézni méltóztattál, valamint az egész Mikszáth-ünnep <iránti> >körüli egyb> összhangzatos sikerére vonatkozó <működésedet> egyéb <készséges jószágodat> intézkedéseidet, melyek hálával töltik el szívemet irányodban. <Nem annyira a dolgok okoznak> Örömet <de az igénytelen> okoztak a dolgok <hanem> de még inkább az a gyöngéd [beszúrva:] *az erőltettség árnyától ment* mód, amelyben nyújtattak.

Az isten adjon munkádra, mely közös <munkát> munkánk áldást s azonfelül Neked, [beszúrva:] *ki vezetsz*, egészséget, kitartást, türelmet és hű embereket.

Khuen.

470.

A SELMECBÁNYAI EV. LÍCEUM PETŐFI KÖRE – MK-NAK

[Selmecbánya, 1910. ápril. 27.]

[Távirat]

Azon Önképzőkör, melynek tagjai közül került ki egykor a legnagyobb magyar lírikus, örömmel és büszkén vallja a legnagyobb magyar humoristát magáénak, kinek ünnepli negyven éves írói jubileumát. Midőn az országban mindenütt ünneplik nevét, és hódolnak tehetségének, elsősorban körünk az, mely nem mulaszthatja el, hogy örömmel és lelkesedéssel

üdvözlje azon férfiút, ki egykor tagjai közé tartozott, kinek szelleme a mai ifjúságot is áthatja, s ki a magyar névnek külföldön is becsületet szerzett. Tartsa meg a gondviselés még sokáig irodalmunk dicsőségére, nemzetünk büszkeségére.

Selmecbányai ev. líceum Petőfi Köre

471.

MK – A SELMECBÁNYAI EV. LÍCEUM PETŐFI KÖRÉNEK

[Budapest, 1910. május 17. után]

[Fogalmazványtöredék]

A selmecbányai Petőfi Kör szíves üdvözlete és értesítése hogy ott ahol <egykor> hajdan Petőfi <ült> bontogatta első szárnyait s ahol az én zsenyéim <méltányló> is elhangzottak egykor, most <engem az is...> negyven éves írói évfordulómat ünnepelték. Hogy csuklottam-e <sokszor> aznap nem emlékszem, de szerettem volna hallgatni egy szögletből <hogy> miképpen dicsértetek most ti engem ott, ahol annyiszor ért gáncs és megvetés is.

Több mint negyven éve annak, amikor édes anyám oda vitt s én meglátva a <gombo> a házak falánál gombozó kis gyerekeket csodálkozva figyelmeztettem őt:

– Hallgasd csak hallgasd ezeket a gyerekeket mama, milyen kicsinyek és már németül visítanak.

<A múlt években fordí>

Vagy harmincöt évig nem jártam ott, akkor aztán egyszer odavetődtem Pulszky Gusztival <a kit váltig> mint odavaló képviselő jelölttel akit váltig biztattam útközben, hogy német <program beszédre> beszédekre készüljön, de milyen nagy volt <csodálkozás> csodálkozásunk, hogy nem is találkoztunk <ott> németül beszélő emberrel.

<Az isten áldja meg azt a nagy sárga épületet>

Ezt a csodát pedig <mind> az a nagy sárga ház okozta, ahol ti most <ti most> tanyáztok és ahol mi tanultunk amelynek a falait áldja meg az isten. A fiúk akik német szóra gyűltek ide mind <elvitték> elhordták apránként <innen> a német szót és helyébe ott hagyták a magyart...

[A papír felső szélén a következő kézirat-töredék olvasható:] A titkár bocsánatot kért ha egy kicsit várakoznom kell, mert az ezredes az útról megérkezve nyomban megfürdött és most felöltözik egy <fehércsikos> piros falú selyem...

472.

MK – ELHALT TANÁRÁNAK, SCHOLCZ VILMOSNAK

[Budapest, 1910. május 18-25?]

[Fogalmazványtöredék]

Kedves Scholcz tanár úr!

Tudom, hogy ön nem kapja meg ezt a levelet, mert Ön meghalt és mintegy húsz éve porladozik már a selmeci földben, ahol az ön szíve arannyá fog változni és kibányásztatik egy napon, de nem is az ön testéhez van adreszáva ez a levél, a lelkéhez <mely> szól <s az ön lelke> senki máshoz nem is szólhat, az ön lelke pedig ott él azokban, akik az Ön dolgait folytatják a selmeci Petőfi körben, ahol Petrovics Sándor bontogatta ki <első> szárnyait s ahol <én is> az első ingadozó lépéseket tettem én is a Parnassus felé, negyven és néhány év előtt az ön <buzdító biztató> meleg, simogató, biztató tekintetétől felvillanyozva.

<Képzelve> Emlékszik-e kedves tanár úr arra a nagy teremre a pékbolttal szemben, ahol az önképző köri felolvasásokat tartottuk? Tudja-e, mikor álltunk ott utoljára egymással szemtől-szembe? – 1866-ban. <Egyszer> Egy Brozik Titusz nevű társunk csinos munkát olvasott fel. – Önnek sehogy se fért a fejébe, hogy azt ő írta volna. – Elkezdte inquirálni, s kisült, hogy a munkát én írtam Broziknak. Ön erre kegyetlenül megdorgált engem s jegyzőkönyvi megrovásra ítelt, de kikötötte, hogy a Brozik neve ne említették, nehogy az enyimmal <említve> szerepelve, egykor <ez a név> ez tisztesség számba menjen. Ön még <megdorgálni> ütni is úgy tudott, kedves Scholcz tanár úr, hogy az <embert> nem fáj, ellenkezőleg gyönyörűséget okozott – – –

473.

SPRINGER MIHÁLY – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 18.]

Méltóságos Uram!

Van annak már vagy tizenkét éve, fiatal szegény fiú voltam, s nagyon szerettem volna Mikszáth műveit olvasni, de semmiképp sem tudtam azokra szert tenni. Elhatároztam, hogy Méltóságodnak írok. A gondolatot tett követte. Levelemre gyönyörű választ kaptam, azonban végtelen sajnálatomra ezen levél – máig sem tudom mi módon – eltűnt.

A könyveket azonban nem kaptam meg. Azóta sorsom jobbra fordult, s azt hiszem, hogy nagy részét olvastam annak, amit Méltóságod írt.

Engedje, hogy tisztelői sorából azt nyújthassam, amit legjobb tehetségem szerint nyújthatok – egy kis költeményt. Lehet, hogy a szakértő kritikus előtt rossz, de az érző magyar ember szívében bizonyára megtalálja helyét. -

Tisztelője

Springer Mihály

Budapest, V. Sas u. 12.

Mikszáth

Emlékezzél vissza... tán tizenkét éve...
 Minden búbanatom küldtem egy levélbe.
 Megírtam, hogy édes magyar szülőanyám,
 Dagadó kebléből nem táplál – a hazám.
 Idegen kenyéren, messze, távol élek,
 S haza jönni többé soha nem remélek.
 Tengerpartján álltam, holdvilágos estén
 ...A hold ezüst fényét orcáimra festvén...
 Elfogott a vágy, hogy hazám újra lássam,
 S magam annak földjén jó mélyen beássam.
 Legyek eltemetve, megölve – feledve,
 De ott pihenhessek, hazám, az öledbe.
 Amit innen vittem, összekuporgattam,
 Azt az egy pár könyvet vaskézzel tartottam.

Ha elfogott néha a puha gyávaság,
Akkor »Mikszáth« volt az egyetlen imádság.
A víz partján ülve csöndben olvasgattam
S minden egyes lapját könnyemmel áztattam.
Kaptál babérágat, földet, dicsőséget;
Bálványoz a hazád... szülőanyád... téged.
Tartson meg az Isten erő, egészségben,
Hivogasd el mind, kik élnek messzeségben!
(Nem kell oda más, csak egy kis szó, meg beszéd,
S ezer hajón jönnek, édes hazám, feléd.)
Életednek mégis ez leend tán legszebb
Igaz boldogsága... színmagyar szívednek:
Hogy kik távol élnek sajgó honfiszívvel,
Sírva bujdokolnak »Mikszáth« könyveiddel.
Mikor nyáron este tiszta holdvilág van,
Gondolj vissza Mikszáth, hogy az idő hol van?!...

írtam Hódmezővásárhelyen, 1910. május 18-án

Springer Mihály

474.

EGY ISMERETLEN OLVASÓ – MK-NAK

[Budapest, 1910. május 16. után]

Nagyságos Úr!

Bocsásson meg bátorságomért, de igazán sokáig vártam egy nálam hivatottabbra, míg végre félek, visszahozhatlanul elrepül az alkalom perce.

Nagyságod jubileuma alkalmával nem hallottam annak a tömegnek megnyilatkozását, melynek én is egy parányi része vagyok. Az a nagy tömeg az, mely Nagyságodat nem látta, nem ismeri, s csakis írásai útján, a személyes érintkezés lelkesedést keltő hatása nélkül, csaknem mint elvont fogalmat üdvözli Nagyságodat, talán tisztább, talán igazabb lelkesedéssel, mint azok, kiknek az üdvözlét alkalmával legalább egy mosolygó, derült arc emléke jut osztályrészül.

Bennünket csak az a hit lelkesít, hogy midőn Nagyságod műveit megírta, lehetetlen, hogy ne gondolt volna reánk, lehetetlen, hogy ne akart volna hatni reánk, lehetetlen, hogy ne akarta volna meghódítani lelkünket, s most, midőn ezen akarat vagy vágy sikerének bizonyosságát veszi ezen megnyilatkozásunkban, lehetetlen, hogy egy, talán nem is érzett űrt jubileumában ne tapasztalna hirtelen betöltve, és talán magányában egyedül olvasva ez igénytelen sorokat, csodálatos vágyat érez magában magához ölelni azt az ismeretlen nagy tömeget, melynek szeretete, tisztelete, vagy egy magasabb értelemben vett méltánylata, szóban ki nem fejezhető melegséggel igyekszik Nagyságod szívéhez férni.

Mint ismeretlenek találkozunk ma, anélkül, hogy ezáltal ismeretség fejlődne ki közöttünk, de bármilyen volt e találkozás, (adja Isten, hogy csak egy időre) búcsút kell mondanunk egymásnak. Egyik fő dolog, amiért mi üdvözljük Nagyságodat az, hogy Nagyságod *magyar* író, mi pedig szintén *magyarok* lévén, nincs szükségünk hangzatos szavakra, hanem búcsúzunk úgy, mint egyszerű magyar emberek, kevés szóval, de igaz érzelemmel: *Isten áldja meg Kegyelmedet!*

Egy, abból a nyagon sokból.

475.

DR. FLESCH ÁRMIN – MK-NAK

[Mohács, 1910. május 19.]

Nagyságos Mikszáth Kálmán dr. úrnak

Bpsten

Halhatatlan Mester!

Bocsásssa meg bátorságomat, hogy mint egyszerű munkása a kultúrának beletoklakodom azon legkiválóbbak közé, kik Nagyságodban a halhatatlan író, a magyar genius leghivatottabb és leglánglelkűbb bajnokát ünneplik!

Azon biztos tudatban fejezem ki hódolatomat a teljesen idegen, a költők főpapja előtt, hogy nem utasítja vissza a tisztelet és rajongó lelkesedés szent áldozatát, mellyel negyven éves írói jubileuma alkalmából eléje járulok. Aki a nép lelkét ilyen páratlan mesteri kézzel tudta ország-világnak bemutatni: annak szemében nem kicsinyes azon áldás, mellyel egy honfiúi magyar szív fohászkodik Istenhez, az egyistenység legrégibb vallásának formájában, kérve az Egek Urát, hogy a magyarság szemefényét, hazánk díszét, nemzetünk leghalhatatlanabb bajnokát, a tudás Ezójását övezze még soká-soká isteni szellemének dicsfényével a magyarság gyönyörére és szűkebbkörű családjá örömére.

Fogadja szerény emlékül munkámat, »A zsidó«-t, és ha egy csöppel gyarapíthatná tudományának tengerét e mű, kérem, felekezetünk tanainak részletesebb megismerésével, szívének arany sugarait vallásunk híveire is árasztani, mert csak ily nagy szellemek képesek eloszlatni az ellenünk még mindig fennálló előítéletet.

Mohácson, 1910. május 19-én.

Nagyságos mesternek legalázatosabb
tiszteletje

Dr. Flesch Ármin

főrabbi

476.

DR. ZÁVORY SÁNDOR – MK-NAK

[Budapest, 1910. máj. 21.]

Kedves Kálmán!

Jubileumod alkalmából történt ünnepeltetésed fáradságait kipihenhetted már annyira, hogy az én együgyű gratulálásomat meghallgathatod.

Nagyon örülök, hogy ragyogó írói pályád 40 éves fordulóját jó egészségben megérted. Engedje meg a Gondviselés, hogy dicsőséged verőfényében még sokáig sütkérezhess.

Sok szép dolog történt veled. De hogy doktorrá avassanak; az már méltatlanság volt ellened.

Midőn Thaly Kálmán Kossuthot az Akadémiába beválasztatni ajánlotta: Kossuth tiltakozott ezellen. Véleményem szerint helyesen tette. Kossuthra nem lehetett megtiszteltetés, hogy őt lehúzzák a szürke akademikusok közé abból a szédítő magasságból, ahova önteremtő erejéből emelkedett s impozáns nagyságában egyedül állott.

Hirtl, a világhírű bonctantudós a Práterben sétált gyors tempóban. Gondolataiban mélyen elmerülve egy katonatisztbe ütközött.

– »Saukerl!« (disznó) szólt mérgesen a tisztnak.

– Selbaráner! (az vagy magad) válaszolt Hirtl. Erre a tisztnak elébe ugrik Hirtlnek, hogy kérdőre vonja.

– Sie! Sehen's nicht, dass ich ein General bin? (Hallja maga, nem látja, hogy én generális vagyok?)

– Wass? General, General, Generäle gibt's – viele Generäle, aber Hirtl gibt's nur einen, und dass bin ich! (Mit? General, generális van akármennyi, de Hirtl csak egy van, s az én vagyok.)

Hát doktori címe Szigeti Mártonnak is van, meg Ketzlernek is adtak olyat. Mi az neked? Te Mikszáth vagy! Téged már nem díszíthet se doktori cím, se ordó; minden hiábavalóság, mint a prédikátor mondaná.

Engem végtelenül meghatott, midőn a párizsi Père Lachaise temető kapuján belépve, jobbról az első sírkövet megláttam. Egyszerű obeliszk. Olyan mint a kerepesi temetőben Török Pálé. Csak egy szó van rávésve, egy név: Aragó. Semmi több, még keresztnév sem. A nagy tudós e síremlékének kigondolása méltó volt a nagy nemzet akadémájához.

De már hogy neked dominiumot adott a nemzet jubileumi ajándékul: ezzel túltett a francia akadémián.

»Egyed vígassággal a te kenyeredet és igyad vidámsággal a te borodat«, amit az a dominium termeni fog. (Prédikátor: IX. 9.)

[Aláírás]

477.

GEORGIJE GOLUB – MK-NAK

[Sisatovac-zárda, 1910. május 21.]

Méltóságos Uram!

Leborulok a magyar nemzet nagy fia előtt.

Lelkem meleg imája száll az egy igazságos bíróhoz, mindnyájunk Istenéhez, tartsa meg Méltóságodat sokáig munkabíróan, nemcsak nemzetének, hanem az egész művelt világ büszkeségére.

Az a szívtelen politika ellenséges táborba állítja nemcsak a nemzeteket, hanem a rokónvérű testvéreket is, pedig mily szép a mi Krisztus urunk tanítása: »Szeresd felebarátodat, mint Önönmagadat.«

Nem a nemzetiség teszi az embert, hanem a becsületesség.

Azon igaz élvezetekért, amelyeket lángeszével írott munkái nyújtottak, fogadja Méltóságod negyvenéves írói jubileuma alkalmával, szívemből eredő legforróbb köszöneteimet.

Méltóságos Uram! Ezen alkalommal reményteljesen fordulok jószágos szívéhez (munkái után ítélve), azon kéréssel, hogy nevének sajátkezü aláírásával küldjön címemre és költségemre munkái közül az egyiket, mely könyvtáramban elhelyezve szent ereklje lenne a szerb nemzet kicsi fiának, a magyar nemzet legnagyobb fiától.

Rajongó nagy tisztelője:

Georgije Golub

szerb szerzetes

U. p. Csalma, Szlavonia.

FÜGGELÉK FÉLBENMARADT LEVÉLFOGALMAZVÁNYOK

478.**EGY POLITIKUSNAK**

[1887 után]

a.)

Igen tisztelt Barátom!

Szívesen vállalom, sőt szerencsémnek tartom a házat ezen az ünnepélyen képviselhetni.

E válaszoló soraim kapcsán egyszersmind arra kérlek (mert mostmár nem okozok vele külön alkalmatlanságot), ne csak a huszárt méltóztass elküldeni, hanem útiköltségül szabadítsák ki a bentlevő, illetve bentmarasztott november havi tiszteletdíjamat.

b.)

Igen tisztelt Barátom!

Szívesen vállalom, sőt szerencsémnek tartom a házat ez alkalommal képviselhetni.

E soraim kapcsán, minthogy mostmár nem okozok vele külön alkalmatlankodást <...> Neked (ki egyébként is annyit fáradsz én értem), arra is kérlek <mivelhogyl utol... nov. fizetésemet> méltóztass házbeli tiszteletdíjamat is felszabadítani...

c.)

Igen tisztelt Barátom

Miután úgyis elmegyek az ünnepélyre, de egyébként is szívesen vállalom, sőt szerencsémnek tartom a házat képviselhetni.

Minthogy e soraiddal módot adtál nekem minden külön alkalmatlankodás nélkül Nálad...

479.

EGY FŐORVOSNAK
[1889-1890?]

Igen tisztelt Főorvos Úr!

Minthogy még mindig nem jól érzem magamat, és nem mehetek ki, és minthogy a főorvos úr által oly nagy odaadással és figyelemmel gyógyított bajban (amely kedves jóságáért örökre hálás leszek) semmi visszaesés nincs, engedje meg, hogy arra kérjem, kegyeskedjék nekem megüzenni az összeget (talán telefonon is jó lesz), amellyel tartozom, hogy azt azonnal elküldhessem. Ha szükség lesz, hiszen...

480.

EGY SZERKESZTŐNEK
[1890-es évek?]

de más eszmetárs...

az <ő> (Ruffy Pál,)

állítás[a] megvilágítására előrántott... az ártatlan magán diskurzusban éspedig... legtiszteltebb alispáni nevek közül <mind olyan van, mely legélénkebben illusztrálja az állítást>. Én ugyanis perhorreskáltam a parlamentben és a sajtóban elhamarkodva kapott becsmérő szavakat, melyek ha játszilag vagy bonhomióval <lettek is kiejtve> mondattak is, gyakran romboló nyomot hagynak a legtiszteltebb <ala> egyéniség iránt is a <fölszítt> kialakult benyomásokban és emlékezetekben. Ezen a rectificatio nem mindig segít.

Mindamellett, igen kérem, méltóztassék e néhány soromnak helyt adni holnapi lapjában, mert hát mégis segít talán valamennyire a rectificatio is. <Leg> Jobban bízom azonban a természettudósoknak abban a különös megfigyelésében, hogy a fehér liliumon...

481.

A BUDAPESTI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETÉNEK (1899. január után)

Tanúsítom, hogy Zámory András úr a szerkesztésem alatti »Országos Hírlapnál« mint munkatárs volt alkalmazva. Ajánlom őt az Újságírók Egyesületének.

482.

EGY SZERKESZTŐNEK

[Levél Gajári Ödönhöz]

[1904. november?]

[Levél Gajári Ödönhöz]

Kedves Barátom! Szidjátok a kormányt, hogy megcsinálja a házszabály revíziót és elnémítja a képviselőket. S ezalatt senki jobban el nem némítja őket, mint ti. Mert amit mi a folyosón mondunk in camera charitatis, azt az újságíró kollégák fülön fogják, megírják, minélfogva <én> már...

483.

RÉVAI MÓR JÁNOSNAK
[1905.]

Igen tisztelt Barátom!

Mire soraim Triesztbe érnek, reményilem már kipihtened a nápolyi utat. Innen már nem tudok neked semmi érdekeset írni. – Pártom már feloszlott, s tegnap először jelentem meg a régi fészekben, a volt szabadelvű pártban, ahol valóságos éljenzési viharral fogadtak – noha a mieink iránt egy kicsinyt és talán jogosan hűvösek.

Becses leveledet, valamint az igazgatóság hivatalos levelét az utalvánnyal együtt köszönettel vettem tegnap...

484.

RÉVAI MÓR JÁNOSNAK
[1907. szeptember]

Kedves barátom!

Itt küldöm ezeket a leveleket. Leírtam számodra. A levelek a Pákh Albert testvéröccsének birtokában vannak. A levélírónak...

485.

ISMERETLENNEK

[1907 után]

a.)

Igen tisztelt Uram!

Szíves kérdésére válaszolva, csodálkozom arra a hírre, hogy a horpácsi birtokom miképp...

b.)

Tisztelt Uram!

A horpácsi kis birtok iránti kérdezősködésre azt kell felelnem, hogy nem szándékozom azt eladni, s csodálom, miként keletkezhet ilyen hír.

Ez természetesen nem azt teszi, hogy életre halálra ragaszkodom hozzá, de azt, hogy csak azon az áron túl adnám el, amennyibe nekem került, nekem pedig az új ház építésével aránylag olyan sokba került, hogy az illető vevő bizonyosan olcsóbban kap azon a vidéken birtokot.

Ellenkezőleg...

c.)

Igen tisztelt Uram!

A horpácsi kis birtok iránti kérdezősködésre megjegyzem, hogy az nem eladó és nem is volt azóta, amióta én megvettem.

Vagyis nem bocsátottam áruba, ami azt teszi, hogy én voltaképpen nem életre halálra ragaszkodom hozzá, de csak azon az áron túl adom el, a <mennyi> amennyibe nekem került, nekem pedig az új ház építésével aránylag olyan sokba került, hogy az illető vevő bizonyosan kap ott a közelben olcsóbban is birtokot.

A kis birtok négyszázhusz magyar hold, <mind> egyetlen megszakítással, a háztól kezdődő egy darabban, mind első minőségű szántóföld, van benne vagy negyven hold rét és vagy 35 hold legelő, mely feltörve termékenységsben felülmúl-ná előreláthatólag a szántóföldeket...

486.

EGY KORMÁNYFŐNEK
[1908.]

Kegyelmes Uram

Igen tisztelt Barátom!

Múltkori kérésemhez s arra adott szíves sat talán többet.

Mert a valóság semmit sem ér, ha nem látszik. – A látszattal ellenben sokra lehet vinni a közügyekben, ha nincs is semmi alapja.

<Kutassam> Találgassam-e a fegyverkezés okait, céljait.

Minek? Hiszenha <megtehetném> fölfedezhetném is az állítólagos felkelő csapatot... terveivel és reformjaival, még mindig nem <lehetne belőle katona mert> hihetnék a háborúban, mert <tudnám megkonstruálni a háborút> ahhoz ellenség is kell. Azt szinte meg kellene még előbb keresni. Ha tudnám is, hogy a Fészekben milyen reformokat akarnak, honnan tudhatnám, hogy ebből az öregek mit nem akarnak...

487.

ISMERETLENNEK
[1908.]

...száradjon a <melynek> melyben semmi értelem nincs <Any annyira még nem vagyok *avult*>

Valami ilyenfélekről csakugyan beszéltem Zuboly kollégának, de az másképp volt és mást jelentett. Az egész abban konkludált, hogy az írói mozgalom ajánlatos még akkor is, ha csak a híre van meg. Mert már maga ez a hír is feléje fordíthatja a figyelmet, az olvasó kíváncsisága fölébred, <hogy hát> mit is akarnak ezek az írók, tudakozódik beszél róla s esetleg maga is véleményt akar formálni, belekóstol az újak műveibe s összehasonlításul a régiekbe is, szóval valami kis gyűrűzés támad <az álldogáló irodalmi> <a nagy irodalmi> <az irodalmi tapon, hol a kiadók csónakjai> az irodalom álló vizein...

488.

[HOITSY] PÁLNAK

[1908. ősz elején]

Kedves Palim!

A regény elejére nézve (éppen a legelejére), látnom kell még Toporcot, a Görgey kastélyt....

489.

GLÜCK FRIGYESNEK
[1909. február végén]

Kedves Frigyesem!

Köszönöm szíves meghívásodat, de sajnos, ámbár már elég jól érzem magamat, még nem engedi meg a doktor a kimenetelt nappal sem (míg hét fok meleg nem lesz), az esti kimenettel pedig még nem is merek előhozakodni. Voltaképpen még igen gyenge vagyok.

Denique nem ért semmit, hogy az irhámát sikerült megmenteni a halál karmaiból, még mindig nagyok a veszteségeim. Ilyen az is, hogy holnap nem lehetek veletek. Gondolataim édelegve járnak híres ménesi asszú borodon, mellyel egyszer megvendégeltél bennünket. Valahogy ki ne igyátok egészen én nélkülüm.

Betegségem alkalmával tanúsított szíves részvétedet és tudakozódásodat hálás szívvel köszönöm addig is, míg (reményilem már egy pár nap múlva) személyesen is megszoríthatom érte a kezedet.

[MK írásával a lap alján balról:] Glück Frigy...

490.

SÁNDOR PÁLNAK
[1909.]

Kedves Pálom!

Most mikor az utolsó szivart szívom azokból, amelyeket szíves voltál küldeni, az utolsó füstfellegnél nyúlok a tollhoz, hogy megköszönjem. Annyira kitűnőek voltak, hogy a vendégeimnek <már> nem is adtam belőlük.

Közbül egyszer kedvem lett volna, hogy írjak neked. Akkor ugyanis, midőn a börzei elnökségnél kisebbségben maradtál.

Meg akartam neked mondani, hogy már a te hitsorsosaid is butulnak. – Éppen ott vannak már, ahol mi, magyarok....

491.

EGY BARÁTJÁNAK
[1909?]

Igen tisztelt Barátom!

Nagyon sajnálom, hogy beteg vagy, de hátha csak múló baj és nem lesz hónapra semmi bajod? Reménylem is...

492.

KISS JÓZSEFNEK, A HÉT SZERKESZTŐJÉNEK
[1909. december]

Igen tisztelt Barátom!

Említettem volt, hogy Wolfner nálam volt és zokon vette, hogy én a versenylapba írtam, én erre úgy félig-meddig fölemlítettem, hogy ne dörögjön, hiszen majd alkalmilag neki is írok, de persze eszem ágában sem volt, – azt is említvén neki, hogy én úgy se tudok ilyeneket írni. Amit ő maga is bizonygatva, elősmert, hogy ez egészen más mező, s nem a legjobb írók írják a legjobb dolgokat ebben a genre-ben.

Azért azonban dementálni a dolgot nem lehet, mert mondtam ezt. – Írni nem fogok neki, nincs is rá időm, igen el vagyok foglalva a Vas. Újság követeléseivel, karácsonnyal stb. Azt se tudom, hol a fejem. Ilyen lappáliákkal ne izgassatok. Ha szabad ember volnék; okvetlenül írnék neki, mert semmi közöm a kiadók versenyéhez, s ebbe a forgatagba soha sem engedtetném magam sodortatni....

493.

RÉVAI MÓR JÁNOSNAK
[1909.]

Igen tisztelt Barátom!

Nagy köszönettel vettem becses soraidat, nem gondoltam, hogy olyan gyorsan intézed el a dolgot, <nagy köszönettel vettem> örömet okozott nem csak azt amit nyújtasz, <módot amellyel lényege> hanem főleg a módot is, <mellyel ezt az állást nyújtod> ahogy <nyújtasz> nyújtasz <mindezeket> Úgy látszik mindezeket bölcsen előre meggondolva határoztál, hogy a honoráriumot kétféle szakítottad. Ez okozott főleg örömet, – meglelégedést, mert látom, hogy komolyan programodba veszed, az igazgatóság teljes felállítását, mert <ameddig> főleg ez az, amitől én intézetünk nagyobb föllendülését <v hiszem> bizton hiszem. Természetesen hagyjuk még ezt pihenni, míg <J> jónak látod e tárggyal behatóbban foglalkozni. A politikai <helyzet még> kép se teljesen tiszta még, hogy tovább láthassunk. A <kommunike> komüniké, melyet a lapoknak küldtél, nem aknáztá <ki> ugyan <de> ki <telj> a benne rejlő reklámértéket, de nem is volna szép, ha ilyen előkelő <h> intézet rikitóbb <reklám színekb> színekben dolgoznék. Az »Altes Haus« <stílus> diszkrét stílusa az...

494.**EGY ISMERETLEN ÜDVÖZLŐNEK**

[1910. a jub. előtti hetek]

Tisztelt Uram!

Addig, addig meséltem az országnak, míg a saját sorsom is <begub> begubancólódott valahogy valami mesébe. Hogy jöttem én bele ebbe az állapotba, azt nem tudom, <hogyan> hol jövök ki belőle, azt se tudom, hanem csak azt érzem, hogy valami mese történik velem...

495.

EGY EVANGÉLIKUS LELKÉSZNEK
[1909-1910?]

Igen tisztelt lelkész úr

Kedves hitsorsosom!

Kedves levelét vettem, melyben sok hízelgő csemege foglaltatik számomra, <talán> több is, mint amennyit megérdemlek. De hát az ember sok dicséretet elbír...

496.

RÉVAI MÓR JÁNOSNAK
[1910 elején]

Kedves barátom!

A legnagyobb diszkréció mellett, minthogy a titoktartást feltétlenül megígértem, értesítlek a következőkről – szinte kérve titoktartásodat a legnagyobb mértékben.

Czipu, Weisz útján legutóbb azon ajánlatot tette nekem, hogy visszalép a jelöltségtől, s egyik fogarasi kerületben se próbálkozik, ha a pénzügyminiszternél befolyást gyakorlok előléptetésére nézve.

Én erre személyes találkozást kívántam mire Czipu megjelent nálam Pesten, s abban állapotunk meg, hogy én...

497.

WAGNER GÉZA EGYHÁZI FELÜGYELŐNEK?
[1910. ápr. 12-13.]

Igen tisztelt lelkész úr

Kedves barátom

Itt küldöm, amennyire emlékszem, a beszédet. Ámbár már megjelent valami ilyen-féle, de annak nem volt füle-farka, (vagy én mondtam el rosszul, vagy rosszul sztenografirozták), ennél fogva legyen szíves az én kéziratomat elküldeni Az Újságnak, (Rákóczi utca) hogy közölje a helyes szöveget, mert szeretném, hogy a protestáns közönség úgy kapja meg, ahogy én gondoltam. A holnap megjelenő helyes szövegből aztán könnyű lesz jegyzőkönyvbe venni.

Tessék egy két sorban Dr. Ágai Bélával, a szerkesztővel tudatni, hogy ez az önök és az én kívánságom is.

Maradtam a viszontlátásig tele a...

498.

EGY KEGYELMES ÚRNAK
[1910.]

Kegyelmes Uram!

Ki sem mondhatom, mennyire köszönöm kedves soraidat és szíves közbenjárásodat. Rám nézve a dolog sok kellemetlenséggel is jár, de minthogy valamely liliputi bankettet úgy se....

499.

ISMERETLEN VEZETŐ POLITIKUSNAK [A jubileumi napokban]

...Midőn én is szerencsét kívánok, örülve a te kettős örömödnél, <egszersmind> megfordul az eszembe, hogy bár csak két szíved volna ilyenkor, hogy mind a kettővel érezhess. De neked is csak egy van. Sőt abban az egyben is még mi, <is> <k> őszinte barátaid és törhetetlen híveid is kérünk magunknak egy kis helyet...

500.

A PH SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[1910. május, a jubileum után]

[A lap alsó felén]

Nyilatkozat

Igen tisztelt szerkesztő úr!

<Mikor ez a> <az jutott> <az imént lezajlott> Már már abban a nézetben voltam, hogy ez az én igen szép ünnepem minden hiba nélkül <folyt le, ami rendkívüli rekord volna a sokak> fog lefolyni, ami páratlan eset, sőt világrekord volna a sokak által rendezett ünnepek mezején.

<Hanem így> Erősködtem is hogy az mégsem lehet, s tényleg történt is egy kis hiba, amit nem hagyhatok dementi nélkül. Egy vagy két lap ugyanis azt írja ma hogy az én igen tisztelt barátom, Frigyessy Adolf, a trieszti biztosítóintézet <ve> nagy tehetségű ve[zére] nem tu[d magyarul]

501.

GLÜCK FRIGYESNEK
[1909-1910.]

Igen tisztelt Barátom!

Régen voltam úgy meglepetve mint ma. Az ember faluról szokott disznóságokat kapni, de nem Berlinből. Igaz, hogy ezek már civilizált disznóságok. S te mint erős magyar ember szándékosan keresed ki a nagy német nemzet alkotásai közül azokat az <is> egyetleneket, amelyekkel összehasonlítva a magáét, nagyobb fokon áll a magyar.

Velem szemben azonban [...] gid van ez az
válik be egyéb[ként].

502.

GLÜCK FRIGYESNEK
[Budapest, 1909-1910.]

a.)

Igen tisztelt Barátom!

Talán ördögöd van hogy az <így kitaláltad a dolgot> ötleteid úgy beválnak. Éppen már mindent megúntam halálosan, ami kevés változatú ételt megenged a doktor, mikor a nagy kultúrnemzet alkotását kapom <Bizony nem hittem volna, igen köszönöm> nagyon megörültem nekik <s igen köszönöm> főleg nagyra veszem, hogy <rám gond tőled> éppen te küldöd, s bámulom hogy [szakadás] mi minden jut eszedbe, s mi mindenre kiterjed figyelmed.

Nagyon megö...

b.)

[Budapest, 1909-1910.]

Igen tisztelt Barátom!

Talán ördögöd van, hogy <így kitaláltad a dolgot> az ötleteid így beválnak. Éppen már mindent megúntam, ami kevés változatú ételt megenged a doktor, mikor a nagy kultúrnemzet alkotásait kapom. <Bizony nem hittem volna> Nagyon megörültem nekik, <igen köszönöm> <igen köszönöm> főleg nagyra veszem, <hogy rám gond tőled> éppen te küldöd, s bámulom, hogy <olyasmire> mi minden jut eszedbe s mi mindenre kiterjed figyelmed.

<Nagyon megörültem mondom, elő is vettem, de azt hiszem – tekintve a német kosztot –, te még jobban megörülnél ha én <küldenék neked> <de innen innen Neked> küldenék neked disznóságokat innen, azaz valamelyik magyar faluból.

De sajnos ezek nekem tiltott paradicsom

Azo

Meg kell azonban vallanom, hogy azzal <...>

Meg kell azonban vallanom, hogy ami akkor vissza <...>

<Éshát> Végre is sikerült mint jó magyarnak valamit kikeresned Berlinben, <ami nekik> <...> <ami> Ami összehasonlítva a mi ilynemű dolgainkkal – fenségünket mutassa ki. Csakhogy a mi »dolgunk« most tiltott paradicsom előttem.

Köszönöm kedves figyelmedet s igazán...

503.

EGY BARÁTJÁNAK
[Budapest, 1909-1910. körül]

Igen tisztelt Barátom!

Igen köszönöm kedves szándékomat. A két füzet, melyet megkaptam Horpácson (kis birtokomon Nógrádban) van; az egyiket Nagy Gyuri hozta hozzám, abban vannak emlékeid...

504.

EGY MINISZTERNEK

[Budapest, ?]

Kegyelmes uram

Régi hurutom miatt nem tehetvén személyesen, engeddd meg, hogy néhány <rövid sorban adjam> <e> levélben adjam elő kérésemet a lehető legrövidebben, hogy minél kevesebb idődet vegye igénybe ez is.

Osváth Albert rendőr orvost <...> ajánlom kegyes jóindulatodba <ki vagy harminc éve szolgál, most volna a sor, hogy most üresedés lévén, ő legyen a főorvos. A főkapitányság azonban mást ajánlott. Minthogy> <Azv Har> Bár már <m> több mint két évtizede szolgál a rendőrségnél, most mikor ti. kerületében a főorvosi állás megürült, a <rendőrs> főkapitány mégis mást ajánlott főorvosnak. Nem tudom, mi az oka, csak azt tudom, hogy már <az előző> <Rudnay kormány> is üldözte Osváthot. <Én jártam közbe <ho> Rudnaynál, hogy aki úgy szereti> Aki pedig igen szeretetreméltó jellemes ember és kitűnő orvos. <Én jártam közbe, hogy egy ideig <megmaradt még> meghagyták s így...>

Kérésem oda terjed, hogy méltóztass ennél a pontnál...

**JUBILEUMI ÜDVÖZLETEK JEGYZÉKE
(Levelek)¹¹**

¹¹ Valamennyi az MTA Kézirattárában

505.

Ungvármegyei Közművelődési Egyesület – MK-nak

[Ungvár, 1909. december 13.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 16. Mné. aj. 1913. A Kör közli, hogy MK tiszteletére, jubileuma alkalmából ünnepi felolvasó ülést tartott. (Ld. Az Újság 1909. 7. évf. 297. sz. (dec. 16.) Közlemény az ünnepség lefolyásáról, uo. közlik a levelet is. (Aláírások: Romanecz Mihály elnök, Nagy József titkár.)

506.

A szatmárnémeti Kölcsey Kör nevében Fechtel János el- nök – MK-nak

[Szatmár, 1910. január 16.]

Jelz. Ms. 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 20. Mné. aj. 1913.

A Kör bejelenti, hogy a levél kelte napján (16-án) MK tiszteletére jubileumi matinét rendezett. Ez alkalomból üdvözli az író. (Az ünnepségről ld. PH 1910. 32. évf. 15. sz. (jan. 19.).)

(Aláíró még: Szabados Ede.)

507.

A soproni Irodalmi és Művészeti Kör – MK-nak

[Sopron, 1910. január 20.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 23. Mné aj. 1913.

Január 19-én tartott ünnepi ülésüket jelentik az írónak. Az ünnepségen Bethlen Oszkár, a Pesti Napló szerkesztője méltatta Mikszáthot. (Aláírók: Hering Zsigmond elnök, Mészáros Sándor főtitkár.)

508.

**A nagybányai Teleki Társaság nevében Révai Károly –
MK-nak**

[Nagybánya, 1910. január 28.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 4. Mné aj. 1913. A Petőfi barátjáról, Teleki Sándorról elnevezett Kör közli, hogy MK nevéől utcát neveztek el.

509.**A Lévai Szabad Líceum – MK-nak**

[Déva, 1910. február 21.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 5. Mné aj. 1913.

A Szabad Líceum vezetősége március 8-án megtartandó Mikszáth ünnepsége számára az írótól felolvasandó tárcát, rajzot vagy elbeszélést kér. (Az ünnepségről ld. Hunyadvármegye 1910. 9. évf. 11. sz. márc. 13. beszámolóját.) Felolvasták MK *Bede Anna tartozása* és *A szép Bulykayné* c. novelláit. (Aláírók: Göllner Károly elnök, Bászel Ernő jegyző.)

510.

A budapesti Bethlen Gábor Kör – MK-nak

[Budapest, 1910 április hó 1. után]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 31. Mné aj. 1913.

A kör üdvözli az író, mint tiszteleti tagját jubileuma és kitüntetései alkalmából. A levél a díszdoktori cím adományozása után kelt. *Mikszáth Kálmán díszdoktor* c. közlemény Az Újság 1910. 8. évf. 77. sz. (ápr. 1.). jelent meg. A köszönő levél megj. uo. ápr. 23-án. (Aláíró: Remetey Dezső titkár.)

511.

Vértess József tanár a székesfehérvári Felső Kereskedelmi Iskola nevében – MK-nak

[Székesfehérvár, 1910 tavaszán. Dátum nélkül.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 25. Mné aj. 1913.

A tanár az iskola önképzőkörének vezetőjeként üdvözli az író. A levélen a Kör ifjúsági vezetői is szerepelnek aláírásukkal. (Vértess István ifj. elnök, Hajós Imre főjegyző.)

512.

Vas vármegye alispánja nevében Radó Gyula megyei főjegyző – MK-nak

[Szombathely, 1910. május 7.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 10. Mné aj. 1913.

A főjegyző jelenti, hogy a vármegye közgyűlése miatt nem vehet részt a jubileumi ünnepségen.

513.

A Magyar Nyelvet és Népművelést Zemplénben terjesztő Egyesület – MK-nak

[Sátorajáújhely, 1910. május 8.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 13. Mné aj. 1913.

Az 1902-ben alakult, főleg Kazinczy emlékét ápoló Egyesület költő-alelnöke, Fejes István fogalmazásában írott üdvözlő levél a jubileum alkalmából. (A vezetők: Bessenyei István alelnök, Szalay Béla egyesületi titkár aláírásai.)

514.

**Mikecz Dezső alispán, Szabolcs vm közönsége nevében –
MK-nak**

[Nyíregyháza, 1910. május 10.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 21. Mné aj. 1913.

Jubileuma alkalmával üdvözli az író a nagy magyar klasszikusok sorában.

515.

Lovassy Andor alispán Torda-Aranyos vm. nevében – MK-nak

[Torda, 1910. május 11.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 9. Mné aj. 1913.

Üdvözli az író a Vigadóban rendezendő nagy ünnepség előtt, és sajnálatát fejezi ki, hogy a képviselőválasztások miatt a megye nem vehet részt az ünnepségen.

516.

**Az Orsz. Polgári Iskolai Tanárok Egyesületének
Bácsbodrog megyei Köre – MK-nak**

[Újvidék, 1910. május 14.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs, 14. Mné. aj. 1913.

A Kör bejelenti, hogy az Egyesület titeli közgyűléséről üdvözölte, és a Kör a nagy ünnepség alkalmával ismételten üdvözli az író. (Aláírók: Avar Gyula, a kör titkára, Kardos Ignác, a kör elnöke.)

517.

A Magyar Hölgybizottság – MK-nak

[Budapest, 1910. május 16.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 28. Mné aj. 1913.

A jubileum rendezésében résztvett Bizottságnak az ünnepségen átnyújtott üdvözlő irata az író számára. (A társelnökök: Zsilinszky Mihályné és Rudnayné Veres Szilárda aláírásán kívül még 21 aláíró, Mikszáth korának vezető köreiből. A nők mindegyike egy egy babérágat nyújtott át az írónak egy jelmondat kíséretében.

518.

Mészáros Jenő, a Tanítóképző intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében – MK-nak

[Budapest, 1910. május 18.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 15. Mné. aj. 1913.

A jubileum lezajlása után üdvözlük az író, a magyar világ, a magyar élet költészetének mesteri rajzolóját, új remekművek alkotóját. (A levélíró főttkáron kívül aláírta Baló József elnök, a Győri úti Tanítóképző Int. igazgatója.)

519.**Domány János polgármester Komárom város közönsége
nevében – MK-nak**

[Komárom, 1910. május 18.]

Jelz. Ms 10. 269. Jub. gyűjt. 1. cs. 11. Mné aj. 1913.

Az üdvözlő levél MK-nak a Vigadóban elmondott beszédére, annak utolsó mondatában előforduló *»egy boldog embert«*-re utalva tolmácsolja a megye közgyűlésének szerencsekívánatait.

520.

Jász-Nagykun-Szolnok megye – MK-nak

[Szolnok, 1910. május 19.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 1. cs. 1. Mné aj. 1913.

Jubileumi üdvözet a vármegye közönsége nevében a törvényhatósági bizottság rendkívüli közgyűléséről.

(Aláírók: Horthy Szabolcs főispán, Benkő Albert alispán, Küry Albert főjegyző.)

521.

A Bács-Bodrog megyei Irodalmi Társaság nevében Vértesi Károly, az Egyesület elnöke – MK-nak

Budapest, 1910. május 28.

Jelz Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 24. Mné aj. 1913.

Az üdvözlő levél Mikszáth halála napján kelt. Vértesi Károly megemlíti a Társaság március 6-án Mikszáth tiszteletére rendezett ünnepségét, s személyes megjelölését a vigadói ünnepségen. A társaság az író dísztaggá választotta, horpácsi kertje számára pedig facsemetével kedveskedett, pályadíjat is tűzött ki egy MK-ról írandó ódára.

JUBILEUMI ÜDVÖZLETEK JEGYZÉKE (Táviratok)

522.

[Losonc, 1909. december 20.]

A losonci Leányegyesület

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 21. Mné aj. 1913.

523.

[Szatmárnémeti, 1910. január 16.]

Domahidy István és Viktor

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 22. Mné aj. 1913.

524.

[Sopron, 1910. január 19.]

A soproni Irodalmi és Művészeti Kör

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 5. Mné aj. 1913.

525.

[Arad, 1910. január 20.]

Az aradi Kölcsey Egyesület

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 6. Mné aj. 1913

526.

[Győr, 1910. január 30.]

A győri Kisfaludy Kör

Jelz. Ms 10.269. Jelz.: Jub gyűjt. 3. cs. 11. Mné aj. 1913.

527.

[Máramarossziget, 1910. február 6.]

A máramarosszigeti Szilágyi István Kör

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 9. Mné aj. 1913.

528.

[Pécs, 1910. február 23.]

Kövesi Albert pécsi színigazgató

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 20. Mné aj. 1913.

529.

[Sarajevo, 1910. március 4.]

A sarajevoi Magyar Egyesület

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 19. Mné aj. 1913.

530.

[Temesvár, 1910. március 6.]

A temesvári Arany János Társaságtól, Szabolcska Mihály
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 24. Mné aj. 1913.

531.

[Zombor, 1910. március 6.]

Bács-Bodrog megyei Irodalmi Társaságtól Vértesi Károly alelnök
Megj. Az Újság 1910. 8. évf. 56. sz. (márc. 8). 15. 1.

532.

[Déva, 1910. március 19.]

A dévai Szabad Líceum

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 29. Mné aj. 1913.

533.

[Losonc, 1910. március 19.]

A losonci M. Kir. Áll. Tanítóképző Intézet
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 4. Mné aj. 1913.

534.

[Rimaszombat, 1910. április 5.]

A rimaszombati prot. főgimnázium

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 54. Mné aj. 1913.

535.

[Érsekújvár, 1910. április 10.]

Az érsekújvári Polgári Leányiskola

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 23. Mné aj. 1913.

536.

[Budapest, 1910. május 7.]

A László Mihály-féle nyilv. jogú főgimnázium Önképzőköre
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 42. Mné aj. 1913.

537.

[? 1910. május 15.]

Darányi Ignác

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 38. Mné aj. 1913.

538. Sárkány község Elöljárósága

[Sárkány, 1910. május 15.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 44. Mné aj. 1913.

539.

[Jászó, 1910. május 15.]

Takács Menyhért, jászóvári premontrei prépost
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 55. Mné aj. 1913.

540.

[Apatin, 1910. május 16.]

Az apatini Szabad Líceum Egyesület

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 53. Mné aj. 1913.

541.

[Kunszentmiklós, 1910. május 16.]

Baksay Sándor

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 48. Mné aj. 1913.

542.

[Montreaux, 1910. május 16.]

Bernáth Géza és neje

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 56. Mné aj. 1913.

543.

[Pozsony, 1910. május 16.]

Brolly Tivadar, Pozsony polgármestere

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 49. Mné aj.

544.

[Sátorajjáújhely, 1910. május 16.]

Dókus Gyula, Zemplén vm. alispánja

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 17. Mné aj. 1913.

545.

[Tótkomlós, 1910. május 16.]

Gajdács Pál

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 40. Mné aj. 1913.

546.

Győr város Tanácsa

[Győr, 1910. május 16.]

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 58. Mné aj. 1913.

547.

[Budapest, 1910. május 16.]

Herczog Péter

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 57. Mné aj. 1913.

548.

[Kolozsvár, 1910. május 16.]

Kenessey Béla kolozsvári ref. püspök

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 43. Mné aj. 1913.

549.

[Losonc, 1910. május 16.]

A losonci Magántisztviselők Egyesülete

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 46. Mné aj. 1913.

550.

[? 1910. május 16.]

A Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt ig. Löwenstein Arnold
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 47. Mné aj. 1913.

551.

[Berlin, 1910. május 16.]

A Magyar Művészek Berliini Egyesülete

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 60. Mné aj. 1913.

552.

[Pécs, 1910. május 16.]

Nendvich Andor, pécsi polgármester

Jelz: Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 36. Mné aj. 1913.

553.

[Máramarossziget, 1910. május 16.]

Perényi Zsigmond, Máramaros m. főispánja

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 52. Mné aj. 1913.

554.

[Miskolc, 1910. május 16.]

Tarnay Gyula, miskolci alispán

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 35. Mné aj. 1913.

555.

[Törökkanizsa, 1910. május 16.]

Tallián Béla

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 59. Mné aj. 1913.

556.

[Trieszt, 1910. május 16.]

A trieszti Magyar Kör

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 16. Mné aj. 1913.

557.

[Zalaegerszeg, 1910. május 16.]

A zalaegerszegi Irodalmi és Művészeti Kör
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2 cs. 34. Mné aj. 1913.

558.

[Budapest, 1910. május 16.]

Andrássy Gyula

Jelz. Ms 10.269. Jub gyűjt. 2. cs. 37. Mné aj. 1913.

559.

[Körmöcbánya, 1910. május 17.]

A körmöcbányai Magyar Közművelődési Egyesület nevében Faith Mátyás
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 41. Mné aj. 1913.

560.

[Budapest, 1910. május 17.]

Hazai Samu, honvédelmi miniszter

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 33. Mné aj. 1913.

561.

[Budapest, 1910. május 17.]

Lukács László pénzügyminiszter

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 26. Mné aj. 1913.

562.

[Nyíregyháza, 1910. május 17.]

Orsz. Ág. Hitv. Ev. Tanáregyesület

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 8. Mné aj. 1913.

563.

[Budapest, 1910. máj. 17.]

Pesti Izr. Hitközség elemi és polgári fiúiskolájának ifjúsága és tanítótestülete
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 2. Mné aj. 1913.

564.

[Pozsony, 1910. május 17:]

A pozsonyi Toldy Kör nevében Zichy Géza

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 50. Mné aj. 1913.

565.

[Zalaegerszeg, 1910. május 16. után.]

A Zala vármegyei Közművelődési Egyesület
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 7. Mné aj. 1913.

566.

[Budapest, 1910. május 18.]

»Vagyunk« Írók Országos Szövetsége

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 39. Viné aj. 1913.

567.

[Budapest, 1910. május 19.]

Mangold Gusztáv a Balatoni Közművelődési Egyesület titkára
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 25. Mné aj. 1913.

568.

[Budapest, 1910. május 19.]

Serényi Béla.

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 51. Mné aj. 1913.

569.

[Nagyvárad, 1910. május 21.]

A nagyváradai Felső Kereskedelmi Iskola Széchenyi Önképzőköre
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 3. Mné aj. 1913.

570.

[Budapest, 1910. május 22.]

A Budapesti Székesfővárosi Kereskedelmi Iskola Széchenyi Önképzőköre
Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 1. Mné aj. 1913.

571.

[Igló, 1910. május 28.]

Az iglói Ág. Hitv. Ev. Főgimnázium

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 2. cs. 18. Mné aj. 1913.

Műsorok, értesítések Mikszáth-ünnepségről a jubileum idején

572.

[Nagykőrös, 1909. december 18.]

A nagykőrösi Községi Polgári Leányiskola

Értesítés, műsor.

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 25. Mné aj. 1913.

573.

[Pozsony, 1910. febr. 23.]

Pozsonyi Felsőkereskedelmi Iskola

Meghívó, műsor.

Jelz. Ms 10.269. Jub. gyűjt. 3. cs. 17. Mné aj.